

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

**TAHİR HARİMİ BALCIOĞLU'NUN HAYATI, ESERLERİ VE
FAALİYETLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CEREN KARPUZ

BALIKESİR, 2021

**T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**TAHİR HARİMİ BALCIOĞLU'NUN HAYATI, ESERLERİ VE
FAALİYETLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ceren KARPUZ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Sebahattin ŞİMŞİR

BALIKESİR, 2021

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Tarih Anabilim Dalı'nda 201912517007 numaralı Ceren Karpuz'un hazırladığı **TAHİR HARİMİ BALCIOĞLU'NUN HAYATI, ESERLERİ VE FAALİYETLERİ** konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 03.08.21 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir. 201912517007

Üye (Başkan).....

İmza

Üye (Danışman)

İmza

Üye.....

İmza

.../.../...
Enstitü Onayı

ETİK BEYAN

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

.../.../20...

İmza

Ceren KARPUZ

ÖNSÖZ

Yaşadığı dönemin şartları göz önüne alındığında, Osmanlı Devleti'nin son ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarını yaşayan Tahir Harimi Balcıoğlu, kendini bilime adanmış, Ehl-i sünnet anlayışıyla, çalıştığı konular hakkında oldukça kapsamlı kitaplar yazmış ayrıca dönemin önemli dergilerinde İslami düşüncelerini aktarıp bilime ışık tutmuş bir bilim insanıdır.

Bu araştırmada Tahir Harimi Balcıoğlu'nun hayatı, eserleri, yazıları ve düşünceleri altı farklı başlıklar altında incelenmiştir.

Araştırmanın birinci başlığında; araştırmanın konusu, amacı ve önemi ele alınmış, araştırmanın varsayımları ve sınırlılıklarından bahsedilmiştir. Araştırmanın ikinci başlığında Tahir Harimi'nin soyu, ailesi, eğitim hayatı, faaliyetleri, tanıdıkları incelenmiş ve vefatına değinilmiştir. Edremit'te kaldığı dönemlerden sonra okuduğu okullar ve özellikle savaşta ve sonrasında aldığı görevler ile birlikte bu süreçleri nasıl geçirdiği, yaşadığı zorluklar değerlendirilmiştir.

Üçüncü başlıkta ise Tahir Harimi'nin eserlerine ve yazılarına ayrılmıştır. Yayımlanmış ve yayımlanmamış eserleri ile dergilerdeki yazıları incelenmiştir. Araştırmamızın dördüncü başlığında ise, Tahir Harimi'nin yazmış olduğu dergilerdeki daha önce Osmanlı Türkçe'sinden transkripte edilmemiş yazıları ve rüya günlüğünün bazı sayfaları günümüz Türkçesine transkripte edilmiştir. Beşinci başlık ise yazmış olduğu dergilerdeki yazılarından yola çıkılarak dini düşünceleri değerlendirilmiştir. Çalışmamızın altıncı başlık ise Tahir Harimi'nin İslam dini ile ilgili görüşleri ve mezheplere bakış açısı ele alınmıştır.

Çalıştığı konular göz önüne alındığında inanç tarihi, kütüphaneler, mezhepler, İslam tarihi, Edremit tarihi ve kütüphaneler tarihi ve dinler tarihi önemli bir yer tutmaktadır. Tahir Harimi, hayatını ilime adanmış bir inanç uzmanı olarak, doğup büyüdüğü topraklar olan Edremit'te ve bilim dünyasında adının unutulmaması gereken önemli şahsiyetler arasındadır. Bu çalışmanın amacı, hayatını bilime adanmış Tahir Harimi gibi şahsiyetlerin hem değerinin anlaşılması hem de Türk gençlerine örnek olmasıdır.

Bu çalışmada, bana bilgi ve belgelerin temini konusunda yardımlarından dolayı Emine Mısır Hanıma, Hasan Tarık Kocabalcıoğlu'na, İrfan Kolçak beye ve Edremit Ayşe Sıdık Erke Etnografya Múzesi múdürü Cumhuriyet Dokur beye teřekkúr ederim.

Bu s¼rete benden desteklerini ve sevgilerini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili anneme, babama, kardeşime ve anneanneme teřekkúr ederim.

Özellikle çalışmamdaki öneri, destek ve üzerimdeki emeklerinden t¼r¼ başta değerli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Sebahattin ŞİMŞİR'e, aynı Şekilde her zaman engin bilgilerinden faydalandığım ve yardımlarını esirgemeyen değerli hocalarım Prof. Dr. Kenan Ziya TAŞ'a, Prof. Dr. Ahmet KOLBAŐI'na, Prof. Dr. Nahide ŞİMŞİR'e ve Dr. Öğr. Üyesi Merve ÖNER'e teřekk¼rlerimi bir borç bilirim.

BALIKESİR, 2021

CEREN KARPUZ

ÖZET

TAHİR HARİMİ BALCIOĞLU'NUN HAYATI, ESERLERİ VE FAALİYETLERİ

KARPUZ, Ceren

Yüksek Lisans, Tarih Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Sebahattin ŞİMŞİR

2021, 350 sayfa

Çalışmamızın konusu, kendisini ilime adanmış inanç uzmanı Tahir Harimi Balcıoğlu'dur. Dönemin âlimi kabul edilebilecek Tahir Harimi, yaşadığı dönem şartlarına bakıldığında Osmanlı'nın son yıllarında eğitim görmüş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında araştırmaları sonucu eserlerini kaleme almıştır.

Çalışmalarını yürüttüğü konuları; tarih, din, İslam dini, mezhepler, Şiilik, inanç tarihi, medeniyet tarihi, kütüphaneler tarihi ve Edremit şehri tarihi olarak ifade edebiliriz.

Onun düşüncelerinde Türk milletinin bağımsızlığı, İslam dini değerlerinin önemi, bu değerlerin doğru şekilde aktarılması ve korunması yer almaktadır.

Tahir Harimi'nin hayatı incelendiğinde hayatında en önem verdiği şeylerin yansımaları olarak arkasında bıraktığı yüzlerce ciltlik kitapları ve kaleme aldığı onlarca yazıları ve eserleri olduğunu görmekteyiz. İlime adanmış bu hayatın, eğitimin ve üstlendiği görevlerin, kendi milletine ve İslam dininin gerekliliklerine bağlı bir bilim insanı olduğunu görüyoruz.

Birinci Dünya Savaşı'nda Filistin cephesinde, Kurtuluş Savaşı'nda Ayvalık cephesinde ve İkinci Dünya Savaşı'nda ise yedek piyade asteğmen olarak görev alan Tahir Harimi, Edremit Evkaf dairesinde kâtiplik, Balıkesir Vilayet Meclisi Umumi

Azalığına seçilmiş, çeşitli yerlerde imamlık ve vaizlik gevlerine getirilmiştir. Bu gevler esnasında bile okumayı, araştırmayı bırakmamış, Türk ilmine önemli eserler kazandıran önemli bir ilim insanıdır. Onun hayatı, ailesi, eğitimi, düşünceleri ve eserleri, Türk gençlerine örnek olmuş ve memleketi Edremit'e ml olmuş önemli bir şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tahir Harimi, Kütüphane, şiilik, Balcızade, Edremit

ABSTRACT

BIOGRAPHY, WORKS AND ARTICLES OF TAHIR HARIMI BALCIOĞLU

KARPUZ, Ceren

Master Degree, Department of History

Advisor: Prof. Dr. Sebahattin ŞİMŞİR

2021, 350 pages

The subject of the study is a specialist in the history of religion and belief Tahir Harimi Balcıoğlu who devoted himself to science. Tahir Harimi, who can be considered as scholar of the period, was educated in the last era of the Ottoman Empire and wrote his works as a result of his researches that he did in the first years of the Republic of Turkey.

We can state topics of his works as history, religion, religion of Islam, sects, shiism, history of belief, history of civilization, history of libraries and city of Edremit.

His thoughts include the independence of the Turkish nation, the importance of Islamic religious values, and correct transmit and protection of these values.

When we examine Tahir Harimi's life, we understand that he has hundreds of volumes of books and dozens of writings and works that he left behind as a reflection of the things he cares most about in his life. We see that he is a scientist, based on his life which is devoted to science, his education and the duties he assumes, his devotion to his nation and the necessity of the religion of Islam.

Tahir Harimi, who served on the Palestine frontline in the First World War, on the Ayvalık front in the War of Independence, and as an infantry third-lieutenant in the Second World War, was elected as a clerk in the Edremit Foundation, General Member of the Balıkesir Provincial Council, and he is chosen as imam and preacher in various places. He is an important scientist who did not stop reading and researching even during these duties and contributed important works to Turkish science. He appears as

an important figure who devoted himself to his hometown Edremit, has guided the Turkish youth with his life, family, education, thoughts and works.

Key Words: Tahir Harimi, Library, Shiism, Balcızade, Edremit

*Benden hiçbir zaman sevgilerini, emeklerini ve desteklerini
esirgemeyen sevgili annem Yasemin ve babam Ogün Karpuz'a...*

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Amaç	2
1.3. Önem	2
1.4. Tanımlar	3
1.5. Sınırlılıklar	3
1.5.1. Konu Bakımından Sınırlılıklar	4
1.5.2. Zaman Bakımından Sınırlılıklar	4
1.5.3. Mekân Bakımından Sınırlılıklar	4
2. İLGİLİ ALANYAZIN	5
2.1. Kuramsal Çerçeve.....	5
2.2. İlgili Araştırmalar	5
3. YÖNTEM	7
3.1. Araştırmanın Modeli	7
3.2. Verilerin Toplanma Süreci	7
4. BULGULAR	8

5. TAHİR HARİMİ BALCIOĞLU’NUN HAYATI	9
5.1. Soyu	9
5.2. Ailesi	11
5.3. Eğitimi	14
5.3.1. Edremit Tayyaresi ve Tahir Harimi	15
5.4. Faaliyetleri	17
5.5. Tanıdıkları	18
5.5.1. Ahmed Hamdi Akseki	18
5.5.2. Musa Cerullah	19
5.5.3. Eşref Edip Fergan	19
5.5.4. Nasır İnal	19
5.5.5. Hilmi Ziya Ülken	20
5.5.6. M. Rahmi Balaban	20
5.6. Vefatı	21
6. TAHİR HARİMİ BALCIOĞLU’NUN ESERLERİ	22
6.1. Yayımlanmış Eserleri	24
6.1.1. Karnak Mabedinde Bir Gece	25
6.1.2. Türkler Arasında Şiilik Cereyanları	26
6.1.2.1. Selçuklu ve Osmanlı Döneminde Anadolu’da Şiilik.....	28
6.1.3. Türk Tarihinde Mezhep Cereyanları	29
6.1.4. Tarihte Edremit Şehri	30
6.1.5. Haşhaşiler, Konya Selçuklu Sultanları ve Batıniler.....	33
6.1.6. Medeniyet Tarihinde Kütüphaneler	34

6.1.6.1. Eski Çağ Medeniyetlerinin Kütüphaneleri	35
6.1.6.1.1. Kadim Medeniyette Mabed ve Kütüphane	35
6.1.6.1.2. Babiller ve Kütüphaneleri	35
6.1.6.1.3. Mısırlılar ve Kütüphaneleri	36
6.1.6.1.4. Asurlular ve Kütüphaneleri	37
6.1.6.1.5. Kadim Yunan ve Kütüphaneleri	38
6.1.6.1.6. İskenderiye ve Kütüphanesi... ..	39
6.1.6.1.7. Kartaca ve Bergama Kütüphaneleri	41
6.1.6.1.8. Roma Kütüphaneleri	42
6.1.6.2. Medeniyetlerde Kütüphaneler	43
6.1.6.2.1. İran Medeniyeti Kütüphanesi	43
6.1.6.2.2. Kadim Hind Medeniyeti Kütüphaneleri	44
6.1.6.2.3. Süryani Kütüphaneleri	46
6.1.6.2.4. Kadim Türk Medeniyeti Kütüphane ve İlmi Eserleri	46
6.1.6.3. Kütüphaneler	47
6.1.6.3.1. Bağdat, Mısır, Suriye, Endülüs, İran ve Maveraünnehir Kütüphaneleri	47
6.1.6.3.2. İslamda Kütüphaneler	48
6.1.6.3.3. Bağdat Kütüphaneleri	48
6.1.6.3.4. Mısır Kütüphaneleri	49
6.1.6.3.5. Suriye Kütüphaneleri	50
6.1.6.3.6. Endülüs Kütüphaneleri	51

6.1.6.3.7. Vaktiyle İslam Aleminde Üç Muazzam Kütüphanenin Mahvolması.....	51
6.1.6.3.8. İran ve Maveraünnehir Kütüphaneleri	52
6.1.6.3.9. Gazneli Kütüphaneleri	52
6.1.6.3.9.1. Merv-i Şahican Kütüphanesi	53
6.1.6.3.9.2. Sultan Sencer Kütüphanesi	53
6.1.6.3.9.3. Sâve Kütüphanesi	54
6.1.6.3.10. İlhanlı Kütüphaneleri	54
6.1.6.3.10.1. Olcaytu Kütüphanesi	54
6.1.6.3.10.2. Alamut Kütüphanesi	55
6.1.6.3.10.3. Meraga Kütüphanesi	55
6.1.6.3.11. Anadolu Selçuklu Kütüphaneleri	55
6.1.6.3.11.1. Konya Kütüphaneleri	55
6.1.6.4. Osmanlı Kütüphaneleri	56
6.1.6.4.1. İstanbul Kütüphaneleri.....	57
6.1.6.4.1.1. Saray Kütüphaneleri.....	59
6.1.6.4.1.1.1. Topkapı Sarayı Sultan Üçüncü Ahmed Kütüphanesi	59
6.1.6.4.1.1.2. Revan Odası Kütüphanesi	59
6.1.6.4.2. 1930’larda İstanbul’da Açık Kütüphaneler	59
6.1.6.4.3. Bursa Kütüphaneleri	61
6.1.6.4.4. Edirne Kütüphaneleri	62
6.1.6.4.5. Konya Kütüphaneleri	62

6.1.6.4.6. İzmir Kütüphaneleri	62
6.1.6.4.7. Türkiye Şehirlerinde Mevcut Kütüphanelerin Bazıları	63
6.1.6.5. Meşhur İslam Âlimlerinin Tarihte Hususi Kütüphaneleri	65
6.2. Yayımlanmamış Telif Eserleri	67
6.2.1. Güneş Görmeyen Sokak Adlı Eseri	68
6.2.2. Bağdat Dilencisi Adlı Eseri	68
6.2.3. Nakli İlimler Tarihi Adlı Eseri	68
6.2.4. Mezamir-i Felsefeden İnsaniyete Veche Veren Büyük Ruhlar..	70
6.3. Tahir Harimi Balcıoğlu'nun Dergi ve Gazetelerdeki Yazıları	70
6.3.1. Sebilürreşad Dergisinde Yazdığı Yazıları	71
6.3.2. Mihrab Dergisi'ndeki Yazıları	72
6.3.3. Tearuf-i Müslimin Dergisindeki Yazıları	72
6.3.4. Diyanet İlmi Dergisindeki Yazıları	73
6.3.5. Kutlu Bilgi Dergisindeki Yazıları	73
6.3.6. Karabük Dergisi'ndeki Yazısı	73
6.3.7. Gençleryolu Dergisi'ndeki Yazısı	73
6.3.8. Yediiklim Dergisi'ndeki Yazısı	73
6.3.9. Müslüman Sesi Dergisi'ndeki Yazıları	74
6.3.10. Sırat-ı Müstakim Dergisindeki Yazısı	75
6.3.11. Cerîde-i Sûfiyye Dergisindeki Yazısı	75
7.TAHİR HARİMİ BALCIOĞLU'NUN DERGİLERDEKİ YAZILARININ VE RÜYA GÜNLÜĞÜNÜN TRANSKRİBİ	76
7.1. Sırat-ı Müstakim Dergisi'ndeki Yazısının Transkripti	76

7.1.1. ‘Mebahisat: Taşralarda Hutbe ve Hatipler’	76
7.2. Tearüf-i Müslimin Dergisi’ndeki Yazılarının Transkripti	78
7.2.1. ‘Teferruk ve Cemiyet-i İslamiyye’	78
7.2.2. ‘Teferruk ve Cemiyet-i İslamiyye 2’	83
7.3. Tahir Harimi Balcıoğlu’nun Rüyaları İle İlgili Tuttuğu Defterdeki Yazılarının Transkripti	89
7.3.1. Defterin Birinci Sayfası	89
7.3.2. Defterin İkinci Sayfası	90
7.3.3. Defterin Üçüncü Sayfası.....	91
7.3.4. Defterin Dördüncü Sayfası.....	92
7.3.5. Defterin Beşinci Sayfası.....	93
7.3.6. Defterin Altıncı Sayfası.....	94
7.3.7. Defterin Yedinci Sayfası	95
7.3.8. Defterin Sekizinci Sayfası	96
7.3.9. Defterin Dokuzuncu Sayfası	97
8. TAHİR HARİMİ BALCIOĞLU’NUN YAZILARINDA İSLAM DİNİ İLE İLGİLİ DÜŞÜNCELERİ	99
8.1. Dünyada Tek Bir Tehlike; Allahsız Yaşamaya İnanmak	99
8.2. Evkafı İnkirazdan Kurtaracak Tedbirler Alınmalıdır	100
8.3. Milletler Arası Hak ve Hürriyet Prensibini İlk İslamiyet Tanıtmıştır.....	101
8.4. Dünya Barışında Müslüman Milletler	101
9. TAHİR HARİMİ BALCIOĞLU’NUN İSLAM DİNİNE VE MEZHEPLERE BAKIŞ AÇISI	103

9.1. İslam Anlayışı	103
9.2. Kur'an Anlayışı	103
9.3. Peygamber Anlayışı	103
9.4. Hadis ve Sünnet Anlayışı	104
9.5. Din ve Felsefe Anlayışı	104
9.6. Fıkhi Ameli Mezheplere Bakış Açısı	104
9.6.1. Hanefilik Anlayışı	105
9.6.2. Malikilik Anlayışı	105
9.6.3. Şafilik Anlayışı	106
9.6.4. Hanbelilik	106
9.7. Siyasi İtikadi Mezheplere Bakış Açısı	106
9.7.1. Sünnilik Anlayışı	107
9.7.2. Şiilik Anlayışı	108
9.7.3. Batnilik Anlayışı	110
10. SONUÇ	112
KAYNAKÇA	114
EKLER	118

KISALTMALAR

A. g. e. : adı geçen eser

A.g.m. : adı geçen makale

bs. : basım, baskı

b. : bin, ibn

bk. : bakınız

c. : cilt

çev. : çeviren

sy. : sayı

s. : sayfa

yay. : yayınları

haz. : hazırlayan

nr. : numara

ö. : Ölümü, Vefat tarihi

vb. : ve benzeri

Prof. : Profesör

Doç. : Doçent

Dr. : Doktor

hz. : Hazreti

sav. : Sallallahu aleyhi vesellem

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

1. GİRİŞ

Bu araştırma biyografi niteliğinde olup, araştırmamıza konu olan Tahir Harimi Balcıoğlu, ömrünü bilime adanmış araştırmacı yazar, din ve inanç tarihi uzmanıdır. Yaşadığı dönemde Osmanlı'nın son yıllarındaki Osmanlıca çalışmaları ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarından ölümüne kadar geçen süreçte ise bir hayli eser ortaya koymuştur. Dönemin şartlarına göre çok iyi bir eğitim alan Tahir Harimi, hayatının büyük bir çoğunluğunu araştırarak ve yazarak geçirmiş bir alimdir. Öyle ki çalıştığı ve yazdığı konular içerisinde Medeniyet Tarihinde Kütüphaneler, Nakli ilimler Tarihi, Şiiilik, Bâtınlık ve doğup büyüdüğü yer olan Edremit'in tarihi bulunmaktadır.

Bu çalışmada, Tahir Harimi'nin hayatı, eğitimi, faaliyetleri ele alınmış ve sonrasında eserleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca yayımlanan eserleri incelenmiş, yayımlanmamış eserleri hakkında bilgilere ulaşılmıştır. Dergilerde yazmış olduğu yazıları derlenerek yazılarının bir bütün olarak araştırmacıların ulaşmasını amaçlamış ve henüz hiç çevrilmemiş bazı yazıları ile rüya günlüğü Osmanlı Türkçesinden günümüz Türkçesine transkribe edilerek, derlenen yazıları ışığında düşünceleri incelenmiştir. Sonrasında ise İslami ve dini konular ile ilgili düşünce ve görüşleri ele alınmıştır. Araştırmadaki gayemiz Tahir Harimi ve çalışmalarının, Türk Dünyası tarafından daha çok tanınması ve gençliğe örnek olmasıdır.

1.1. Problem

Araştırmanın temel problemlerinden biri Türk dünyasında ömrünü ilime adanmış değerli şahsiyetlerden biri olan Tahir Harimi'nin yeterince tanınmamış oluşu ve hakkında bu zamana kadar bilimsel bir çalışmaların yeterince yapılmamış olmasıdır.

Araştırmamızın problem eksenini İslami ve inanç alanındaki siyasi itikadi mezheplerin tarihi süreçte faaliyetlerini onun gözünden incelemek, bu zamana kadar yeniden basılan eserleri ve Osmanlı Türkçesi'nden transkribe edilen yazılarının haricinde, ilk kez karşılaşılan rüya günlüğü içerisindeki düşüncelerini ortaya çıkarmak ve transkribe edilmemiş yazılarını transkribe edip, dergilerdeki yazılarını bir araya getirip, bunun ışığında düşüncelerini aktarmak olmuştur. Onun Türk Dünyasında ve doğup büyüdüğü topraklar olan, tarihini yazdığı Edremit'de bile halkın büyük bir kısmının adını ve çalışmalarını hiç duymamış olmasıdır.

1.2. Amaç

Araştırmamızın amacı Tahir Harimi Balcıoğlu'nun yaşamını ve yürüttükleri faaliyetleri incelemek ve böylesi kendini ilime adanmış bir hayatı ve önemli çalışmaları, ulaşılabilen tüm detaylarıyla okuyucu ve araştırmacılara sunmak ve ayrıca kendi memleketi olan, doğup büyüdüğü, tarihini yazdığı Edremit'de adını yaşatmaktır.

1.3. Önem

Araştırmamız, yaşadığı olumsuzluklara rağmen yaşadığı dönemin şartlarında yurt dışında, alanında çok iyi bir eğitim alan ve döneminin şartları bakımından bir devletin yıkılışı ve bir devletin kuruluşuna şahit olan bir İslam âliminin hayatını ve düşüncelerini aktarmaktadır. Tahir Harimi Edremit'li önemli bir şahsiyettir ve düşünceleriyle, eserleriyle dikkat çekmiş, hatta bazı çalışmaları Almanya'da basılmak için istenmiş fakat ülkesinde pek değeri bilinmemiş ve tanınmamıştır. Eserleri özellikle Hz. Peygamberin ölümünden sonra ortaya çıkan mezheplerin oluşumu, amaçları ve faaliyetlerini inceleme bakımından önemli bir rol oynamaktadır. Bu

çalışma ile birlikte Edremit halkı, memleketlerinde yetişmiş bir alimi daha yakından tanıma imkanı bulacaklardır.

1.4. Tanımlar

Fütihat: Zafer.

İnanç: Bir düşünceye ya da dine içten bir biçimde, gönülden bağlı bulunma, güvenle doğru sayma, inanma.

İnkıraz: Batma, Çöküş.

İtikaf: Kendini bir konuya, düşünceye ya da olaya adama.

İtikat: İnanç.

Mefsedet: Dinin temel düşüncelerine zarar veren kötülükler.

Mezhep: Gidilen yol.

Müstakim: Doğruluktan şaşmayan.

Tasavvur: Zihinde canlandırma.

Tetebbu: Bir şeyi iyice araştırmak.

1.5. Sınırlılıklar

Çalışmanın sınırlılıkları konu, zaman ve mekân bakımından ayrı olarak ele alınmıştır.

1.5.1. Konu Bakımından Sınırlılıklar

Tahir Harimi, El Ezher’de okuduğu dönemlerine, Ayvalık cephesinde görevlendirildiğini, Kurtuluştan sonra Edremit Evkaf Dairesi ikinci kâtipliğine başladığını, 1926’da Balıkesir Vilâyet Meclis-i Umumî azalığına seçildiğini, Edremit’teki Avcılar Köyü’nde bir süre imamlık yaptığını, 1938’de Edremit vaizliği görevini ve sonrasında İkinci Dünya Savaşı’nın başlamasıyla 1940’da yedek piyade asteğmen olarak askere alınıp, sonrasında yeniden Edremit vaizliğine başladığını ve vefatına kadar İzmirliilerin ısrarı ile gezici vaizliğe devam ettiğini tespit edebiliyoruz. Bu sebeple Tahir Harimi’nin hayatı farklı yerlerde ve farklı görevlerde geçtiğinden her yönüyle hayatını ele almanın bazı zorluklarından dolayı, çalışmada Tahir Harimi’nin eserleri, yazıları ve düşüncelerine ağırlık verilerek sınırlandırılmıştır.

1.5.2. Zaman Bakımından Sınırlılıklar

Bu araştırma, bir biyografi çalışması olduğundan dolayı Tahir Harimi’nin ömrü ile yani 1894-1951 yılları arasında sınırlandırılmıştır.

1.5.3. Mekân Bakımından Sınırlılıklar

Tahir Harimi eğitim almak için gittiği İstanbul şehri ve sonrasında El Ezher’e eğitimini devam ettirmek için Mısır’a gitmesi, sonrasında ise tekrar Türkiye’ye gelerek çalışmalarını devam ettirmiştir. Mekân bakımından sınır Mısır ve Türkiye olarak sınırlandırılmıştır.

2. İLGİLİ ALANYAZIN

2.1. Kuramsal Çerçeve

Araştırmaya, Tahir Harimi'yi, ailesini tanıtarak, çocukluğu, eğitim hayatı ve faaliyetleri ile ilgili bilgiler aktararak başlanmıştır.. Bu veriler, Tahir Harimi'nin kendi yazılarından ve yakın çevresinden elde edilmiştir.

Diğer bölümde ise yayımlanmış ve yayımlanmamış eserlerini ele alarak, dergilerde yazmış olduğu yazıları aktardık. Daha sonra Tahir Harimi'nin evinde bulunan rüya günlüğünü transkribe ederek, bu güne kadar Osmanlıca'dan transkribe edilmemiş dergilerdeki yazılarını Türkçe'ye çevirerek bir araya getirdik. Sonraki bölümde ise Tahir Harimi'nin İslam dini hakkındaki düşüncelerini ve mezheplere bakış açılarını ele aldık. Bu araştırma esnasında öncelikli kaynaklarımız Tahir Harimi'nin kendi eserleri ve kitapları oldu. Çalışmanın sonunda 'Ekler' kısmında ise Tahir harimi'nin dergilerdeki yazılarını, rüya günlüğünü ve ilgili belge ve resimleri ekledik.

2.2. İlgili Araştırmalar

Araştırmalarımızda ana kaynağımızı Tahir Harimi'nin eserlerinde yazmış olduğu bilgiler oluşturdu. *Tarihi Medeniyette Kütüphaneler, Türkler Arasında Şiilik Cereyanları, Türk Tarihinde Mezhep Cereyanları, Konya Selçuklu Sultanları ve Batinîler, Karnak Mabedinde Bir Gece ve Tarihte Edremit Şehri* isimli eserlerinden ana kaynak olarak faydalandık.

Tahir Harimi Balcıoğlu'nun manevi torunu Emine Mısır ve kardeşinin torunu Hasan Tarık Kocabalcıoğlu'ndan aldığımız bilgi belge ve fotoğrafları çalışmamıza ekledik.

Bâtinîler ile Türkler Arasında Şîlik Cereyanları ve Haşhaşîler-Konya Selçuklu Suntanları adlı eserlerini Osmanlıca'dan Türkçe'ye aktaran Ali Birbiçer'in, aktardığı bilgilerden faydalandık.

Zekeriya Özdemir'in *Adramyttion'dan Efeler Toprağı Edremit'e* adlı eserinde, Tahir Harimi Balcıoğlu hakkında yazdığı yazısından faydalandık.

Yunis Balta'nın Sivas Cumhuriyet Üniversitesi 2019 yılında tamamlamış olduğu, *Tahir Harimi Balcıoğlu'nun Hayatı, Eserleri ve Düşünce Dünyası* adlı yüksek lisans tezinden faydalandık.

Nurettin Midilli'nin Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi 2020 yılında tamamlamış olduğu *Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi: Tarihçe, İşleyiş Ve Organizasyon* adlı yüksek lisans tezinden faydalandık.

Burada bahsettiğimiz kitap, tez, dergi ve makalelerin haricinde faydalandığımız kaynakları tezimizin içinde ve kaynakça kısmında ifade ettik.

3.YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu tezde kullanılan araştırma yöntemi literatür taraması ve bilgi düzenlemesidir. Arşivler, kütüphaneler, müze arşivleri, kitaplar ve süreli yayınlar taranmıştır. Araştırma konusu ile ilgili bilgi sahibi olan kişilerle de görüşülmüştür.

3.2. Verilerin Toplanma Süreci

Verilerin toplanma süreci Tahir Harimi'nin akrabalarıyla yapılan görüşmeler sonrasında başlamıştır. Farklı zaman aralıklarında farklı şehirler ve kütüphaneler ziyaret edilmiştir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İSAM, İstanbul Atatürk Kitaplığı, Balıkesir Halk Kütüphanesi, Edremit Halk Kütüphanesi ve Edremit Sıdıka Erke Etnografya Müzesi ziyaret edilmiş, kitaplar ve süreli yayınlar taranmıştır. Veri toplama süreci uzun sürmüştür.

4. BULGULAR

Elde edilen bulgulara baktığımızda çeşitli müze ve kütüphaneden çeşitli bilgiler elde edilmiştir. Edremit Sıdika Erke Etnografya müzesi Arşivi'nde Tahir Harimi Balcıoğlu'nun şahsi kitapları, rüya günlüğü ve evinden çıkan birkaç ev eşyası sergilenmektedir.

Tahir Harimi'in akrabası Hasan Tarık Kocabalcıoğlu ise bizimle Tahir Harimi'nin resmi soy kütüğünün bulunduğu resmi belgeyi paylaşmıştır. Emine Mısır hanım ise Tahir Harimi'nin fotoğraflarını ve ona ait belgeleri bizimle paylaşmıştır.

Atatürk İstanbul Kitaplığı'nda ve İslami Dergiler Projesi Kataloğu'nda bulunan Süreli Yayınlar bölümü içerisinde Tahir Harimi'nin dergilerde yazmış olduğu yazılarını derledik.

5. TAHİR HARİMİ BALCIOĞLU'NUN HAYATI (23 Nisan 1894 - 18 Eylül 1951)

Tahir Harimi Balcıoğlu, 23 Nisan 1894 tarihinde Balıkesir şehrinin Edremit ilçesinde doğmuş, İslam dinine gönülden bağlı muhafazakâr bir âlimdir.¹ Eserlerinde üzerine düştüğü konular İslamiyet ve inanç ekolleri olmuştur. Türklerin İslam dinine katkısını ve İslam dininin Türkler üzerindeki tarihi süreçte incelemiştir. Görüşlerini İslam dininde Ehl-i sünnet bakış açısıyla değerlendirmiştir. Yazdığı eserlerle ve üstlendiği görevlerle ülkesine faydalı olmayı amaçlamıştır. Osmanlı devletinin son yıllarına şahit olup, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında da yaşamıştır. Hem Arap harfli hem de Latin harfli eserleri ve yayınlanmış yazıları bulunmaktadır. Özellikle üzerinde durduğu konular din, tarih, kütüphaneler tarihi, medeniyet tarihi, inanç tarihi, İslam ve İslam medeniyeti olmuştur.

5.1. Soyu

Osmanlı Devleti'nin ilk şeyhülislâmı Molla Şemseddin Fenârî (1330 - 1431) sülalesinden gelmektedir (Balcıoğlu, aktaran Birbiçer, 2019, s. 11). Molla Fenari, Yıldırım Bayezid tarafından Manastır Medresesi müderrisliği ve 1393'te Bursa kadılığı ile görevlendirilmiş olup bu vazifesini on yıl kadar sürdürmüştü. II. Murad tarafından 1425 müftülük vazifesine tayin edildi ve bazı kaynaklarda Fenârî'nin ilk şeyhülislâm olduğu zikredilmektedir. (Aydın, 2005, s. 247) .

¹Tahir Harimi'nin yeğenin oğlu olan Hasan Tarık Kocabalcıoğlu'nun gönderdiği resmi nüfus kayıt örneğinde Tahir Harimi'nin doğum tarihi 01.07.1894 yazmaktadır. Görüşme tarihi, 10.06.2020 saat 12:03.

Büyük dedesi İsmail Bahaüddin Efendi'nin (1800 -1875) II. Mahmud döneminde İstanbul'da ulema tarafından bilinen şahsiyet olduğu, Beşiktaş'ta ikamet ettiği, kendisinin hatırı sayılır kitaplardan oluşan bir kütüphanesinin olduğu Tahir Harimi Balcıoğlu tarafından yazılmış bilgiler arasındadır. İsmail Bahaüddin Efendinin, kethüdazade mevaliden Arif Efendi gibi bir takım ulema ile Beşiktaş'ta cemiyet kurdukları, yeniçeri ocağının lağvı sonrası İsmail Bahaüddin Efendi'nin Biga'ya, Kethüdazade Arif Efendi ise Manisa'ya sürülmüşlerdir. Tahir Harimi bu bilgileri, büyükannesinden öğrendiğini ifade ederken, İsmail Bahaüddin Efendi'nin kütüphanesinin kaderinin, değerini bilmeyen ellerde mahvolduğunu aktarmıştır. (Balcıoğlu, 1931, s. 479).

Bahaüddin Efendi'nin yaşadığı dönemde İstanbul'da, Beşiktaş ile Ortaköy arasında bir konağın olduğu, Bahaüddin Efendi'nin İstanbul Haliç Tersanesi'nde ambar eminliği yaptığı ve evinde 7000 ciltli kitap bulunduğu ayrıca Bahaüddin Efendi'nin, Beşiktaş İlimiye Cemiyeti'nin kurucularından olduğu ve arkadaşları ile burada toplantılar düzenlediğini, bununla birlikte öğrencilere ilim, matematik, fen ve İslam tarihi gibi dersler verildiği Tahir Harimi Balcıoğlu'nun akrabaları tarafından bilinmektedir. Kendisinin Biga'ya sürülmesi sonrasında, af çıkınca İstanbul'a geri dönmüş ve cenazesi Beşiktaş Yahya Efendi mezarlığının üst tarafına gömüldüğü bilinmektedir.²

² Tarık Kocabalcıoğlu, görüşme tarihleri 08.06.2020 saat 14.12 ve 11.06.2020 saat 15.53. Hasan Tarık Kocabalcıoğlu, Tahir Harimi'nin erkek kardeşi Ahmet beyin oğlu olan İbrahim Ethem Efendi'nin ortanca oğludur.

5.2. Ailesi

Tahir Harimi'nin babası Balcızade Hacı İbrahim Ethem Efendi'dir. (Balcıoğlu, 2018, s. 11). Kendisi önce Balıkesir, sonra Edremit'e gelerek yerleşmiştir. Kendisi Bal ticareti ve üretimine başlayıp, hayatını bu işle geçirmiş ve bu sebeple Balcızade olarak bilinmektedir. Kendisi üç evlilik yapmıştır. İlk evliliğini Burhaniye kazasının Pelitköy beldesinde yaşayan Çoban Hüseyin Ağa'nın kızı Fatma Hanım ile olmuştur. Fatma Hanımdan ilk çocuğu Medine adında bir kız dünyaya gelmiştir. Hacı İbrahim Ethem Efendi bu yıllarda hacca gitmiştir, son ziyareti Medine-i Münevvere olması sebebiyle resmi kayıtlara göre Medine Hanımın doğum tarihi 01.07.1890'dır. Medine hanımın ismi, resmi nüfus kayıtlarında Envere olarak geçmektedir. Hacdan dönüşünde sonraki yıllarda imam nikâhlı ilk eşi Fatma Hanımı boşayıp, kızı Medine'yle birlikte Fatma Hanım'ı Pelitköy'deki baba evine göndermiştir. Medine Hanım, Burhaniye eşrafından Devecilik yaptığı bilinen Akif Efendi ile imam nikâhlı evlenip, üç çocuğu olmuştur. Çocuklarının isimleri sırasıyla, Mustafa Güven (24.10.1906 - 16.02.1951), Efrac hanım (23.03.1911 – 07.11.1911) ve Meliha hanım (14.03.1913 – 14.10.2006)'dır. Medine Hanım, 01.03.1940 tarihinde vefat etmiştir.

Hacı İbrahim Ethem Efendi boşanmanın ardından, Tahir Harimi'nin annesi ve Sıdıka Zeynep Hanım ile resmi nikâh ile evlenmiştir. Bu evlilikten ilk olarak Tahir Harimi Bey dünyaya gelmiştir. Daha sonrasında sırası ile Ahmet Efendi 01.07.1897 tarihinde ve en küçük kardeşleri Mahmut Abdüsselami Efendi 24.12.1914 tarihinde dünyaya gelmiştir. Verilen doğum tarihleri resmi soy kütüğünde geçmektedir.³

³ Tahir Harimi Balcıoğlu'nun ailesi hakkındaki soy kütüğüne ve resmi tarihlere Hasan Tarık Kocabalcıoğlu'nun verdiği resmi soy kütüğü sayesinde ulaştık. Bilgiler Nüfus kayıt belgeleri ile tescillenmiş, ekler kısmında verilmiştir. (Ek 1.) Görüşme tarihi 08.08.2020, saat 10:10.

Hacı İbrahim Ethem Efendi'nin ikinci evladı ve ilk oğlu Balcızade Tahir Harimi hayatını bekar olarak idame ettirmiş olup 18.09.1951'de vefat etmiştir. Hacı İbrahim Ethem Efendi'nin 3. Evladı ve 2. oğlu olan Ahmet Kocabalcıoğlu Efendi Bostancı Köyünden Emine hanım ile evlenmiş, üç oğlu olmuştur. Kendisi 03.04.1967 tarihinde vefat etmiştir. Ahmet Kocabalcıoğlu'nun ilk evladı olan İbrahim Ethem Kocabalcıoğlu'nun (15.06.1925– 18.08.1982) sağ olan üç evladı bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla Mehmet Tahir Kocabalcıoğlu (doğumu 03.04.1955) , Hasan Tarık Kocabalcıoğlu (doğumu 22.08.1957 olup resmiyette 15.05.1958) ve Ali Sehran Kocabalcıoğlu (doğumu 17.04.1964) 'dur.

Ahmet Kocabalcıođlu'nun ikinci evladı olan Sadrettin Kocabalcıođlu (02.05.01931– 04.06.1977)'nün sağ iki evladı bulunmaktadır. Bunlar Melike Kocabalcıođlu Er (dođumu 21.03.1962) ve Růveyda Kocabalcıođlu Őengůler (dođumu 06.07.1975)'dir.

Ahmet Kocabalcıoğlu'nun üçüncü evladı olan Sabahattin Kocabalcıoğlu (05.02.1933- 15.05.1993)'nün sağ iki evladı bulunmaktadır. Sırasıyla Ahmet Kocabalcıoğlu (doğumu 25.05.1968) ve Emine Mısır (doğumu 01.10.1974)'dır.

Tahir Hairimi, hiç evlilik yapmadığından, kardeşi Ahmet beyin oğlu Sebahattin Kocabalcıoğlu'nu manevi evladı olarak almıştır. Sebahattin Kocabalcıoğlu'nun Emine ve Ahmet adında iki evladı bulunmaktadır. Kendisinin adı memleketi Edremit-Akçay'da bulunan bir sokağa verilmiş, sonra ismi kaldırılmıştır.⁴

Hacı İbrahim Ethem Efendi'nin 4. Evladı ve 3. Ođlu olan Mahmut Abdůselami Efendi, Edremit eşrafından Ruhiye hanım ile evlenmiş olup, 2 erkek evladı olmuştur.

⁴ Emine Mısır Kocabalcıođlu, görůřme tarihi, 28.12.19, saat 10.25.

Kendisi 14.08.1991 tarihinde vefat etmiştir. Çocukları sırasıyla Selami Kocabalcıoğlu (1946 -11.1996) ve Mehmet Kocabalcıoğlu (1948 - 02.1996)'dur.

İbrahim Ethem Efendi daha sonra Sıdika Hanımı 10.04.1944 tarihinde boşamış ve Sıdika Hanım zor zamanlar geçirmiş, komşularına zeytinyağı sabunu yapıp satarak geçimini sağlamıştır. Torunları onu sabuncu Çerkes nine olarak anmaktadırlar.⁵

Hacı İbrahim Efendi üçüncü evliliğini yine Fatma isimli başka bir kadınla yapmıştır. Fatma Hanım Helvacızade ailesinden gelmektedir. Hacı İbrahim Ethem Efendinin bu evliliğinden çocuğu olmamıştır. 3. Evliliğindeki eşi Fatma hanımın ise ilk evliliğinden iki kızı bulunmaktadır. Hacı İbrahim Ethem Efendi 30.07.1946 tarihinde ölmeden tüm mal varlığını çocukları arasında eşi olarak paylaştırmıştır.⁶

Hacı İbrahim Ethem Efendi, Edremit'in kurtuluğuuna fayda sağlaması için Edremit Reddi İlhak Cemiyetine dönemin parasıyla 2500 kuruş bağış yapmıştır.⁷

Aile, Balcıoğlu olarak bilinirken, Balcıoğlu lakabı çok kişide bulunduğundan soyadı kanunu ile Kocabalcıoğlu soyadını almışlardır.⁸ Tahir Harimi'nin kullandığı Harim isminin anlamı ise, kaynaklarda 'Yabancılara yasak olan, yabancılardan korunan mukaddes yer' olarak geçmektedir. (Balcıoğlu, 2018, s. 37).

⁵ Bu bilgiler, Yunis Balta'nın Tahir Harimi Balcıoğlu'nun Hayatı, Eserleri ve Düşünce Dünyası adlı tezinde sayfa 5'te Hacı Ethem Efendi'nin evliliklerinin ve çocuklarının doğum sıralaması farklı ifade edilmiştir. Resmi soy kütüğü ekler kısmında bulunmaktadır.(Ayrıntılı bilgi için bkz. Ek 1)

⁶ Hasan Tarık Kocabalcıoğlu'nun sözlerinden ve gönderdiği resmi soy kütüğünden bu bilgilere erişilmiştir. Görüşme tarihi 11.06.20 saat 16.07

⁷ Ayrıntılı bilgi için Ek. 207.

⁸ Hasan Tarık Kocabalcıoğlu, görüşme tarihi, 11.06.20 saat 16.07

5.3. Eğitimi

“Tahir Harimi, ilk tahsilini Pirneci Hafız namıyla tanınan şahıstan almıştır, ayrıca müderris Demircizâde'nin derslerini takip ettikten sonra 1909 yılında İstanbul'a gitmiştir. Çocukluğu ve tahsili hakkında daha geniş bir bilgi mevcut değildir. İstanbul'da meşhur âlim Elmalılı (Küçük) Hamdi Efendi'den ders almıştır.” (Özdemir, 2002, s.544). İstanbul'da yaşadığı yıllarda Beyazıt Kütüphanesi'nde çalışmalar yaptığı bilinmektedir. Elmalılı Hamdi hocasının teşvikiyle 1912'de Mısır - Kahire'ye giden Tahir Harimî Bey, burada Camiü'l - Ezher'de eğitim görmüştür. (Özdemir, 2002, s.544).

Burada Mısır Müftüsü Muhaddis Şeyh Behid, Şeyh Samlûnî ve Arap Edebiyatı üstadlarından Şükri Kürdi'den ders almıştır (Balcıoğlu, 2018, s.12).

El Ezher üniversitesi, 970/973 yılları arasında, şii Fatımiler tarafından kurulmuş ve Selahaddin Eyyubi'nin Fatımiler'e son vermesiyle Sünnilik teolojisinin en önemli köşe taşlarından biri haline gelmiştir. Memluklerin, Eyyubi saltanatına son vermelerinden sonra, El Ezher, Müslümanların özellikle de alimlerin dört bir taraftan geldiği ilim karargâhı olmuştur. Memluklerden sonra Yavuz Sultan Selim'in 1517'de Mısır'a girmesiyle Mısır ve El Ezher, Osmanlı idaresine girmiştir ayrıca Osmanlı valileri üniversitenin genişlemesi ve tamiratına büyük önem vermişlerdir. İslam âleminin dört bir tarafından ünlü âlimler oraya giderek ders verme yarışına girmişlerdir. (Kırkız, 2014, s. 168-170).

Tahir Harimi, yazmış olduğu ‘Melamilik, Sofilik ve Fütüvvetçilik’ isimli dergi yazısında, Mısır'da bulunurken okudukları birinci Faruk üniversitesi, Edebiyat

Fakültesi felsefe reisi doktor Afifi'nin 'Melamiyye, Sofiyye, Fütüvvetçiler' eserine değinmiştir. (Balcıoğlu, 1948, s.19).

5.3.1. Edremit Tayyaresi ve Tahir Harimi

“ Tahir Harimi, Kahire'de El Ezher'de eğitim gördüğü dönemlerde, I. Dünya Savaşı öncesinde, Ocak 1914'te Osmanlı Devleti tarafından, İstanbul-Kahire uçuşun yapılacağı ilan edilmiştir. Uçuş için halkın bağışları ile alınan “Muavenet-i Milliye” isimli Bleriot tipi uçakla Plt.Yzb. Fethi ve Rasıt Yzb. Sadık Bey'in, “Prens Celalettin” isimli Deperdussin tipi uçakla ise Edirne-İstanbul ilk uzun mesafe uçuşunu gerçekleştiren, Plt.Ütğm. Nuri Bey ve Raşit Yzb. İsmail Hakkı Bey'in uçuşu planlanmıştır ve seferin tamamlanması için planlanan “Ertuğrul” isimli üçüncü uçak, Rasıt Yzb. Kemal Bey, Plt.Yzb. Salim İlkuçan'dan oluşan bir ekiple farklı bir rota takip ederek Çanakkale ve Edremit üzerinden devam etmiştir. Uçak, hava muhalefeti nedeniyle Küçükkuyu yakınında ormanlık bir alanda ağaç üzerine düşmüştür.⁹ Bu durum üzerine Edremit halkı düşen uçağı tamir ettirip, bağışlar ile yeni bir Bleriot tipi uçak satın almış ve bu uçağı “Edremit” adı verilmiştir. Sefer sonunda piramitler üzerinden uçan Edremit uçağı, halk arasında o denli coşkulu bir heyecan dalgasına yol açmıştır ki, hakkında kartpostallar çıkartılmış ve sonuçta halkın dikkatini havacılığı çekmeyi başarmıştır.¹⁰ İstanbul'dan yola çıkan Pilot Salim Raşit ve Kemal Bey'ler ise ancak Edremit'e kadar gidebilmiştir. Yafa'dan devam edilerek Kahire yolculuğunun tamamlanması için Edremit halkının parasıyla alınarak yola çıkarılan “Edremit” adlı

¹⁰ Bahsi geçen kartpostallara ekler kısmında yer verilmiştir. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Ek 7.)

Bleriot tipi uçak ise, Salim Raşit ve Kemal Bey'in önderliğinde 9 Mayıs 1914 tarihinde Kahire'ye ulaşmıştır.'' (Aydın, 2011, s. 58).

Edremit Tayyaresi'nin güzergâhı sırasıyla Edremit'te yaşanan olayları konu alan kaynaklarda şu şekilde geçmiştir;¹¹

“1) 1913 Ertuğrul tayyaremiz Küçükkuuyu'da bir ağaca düştü. (24.02.1329)

2) 1313 Tayyareci Salim ve Kemal beyler Küçükkuuyu'dan Edremit'e geldi. (25.02.1329)

3) 1913 Edremitliler bir tayyare almak için altın topladılar. (26.02.1329)

4) 1914 Edremit tayyaresi Beyrut'a vasil oldu. (23.03.1330)

5) 1914 Edremit tayyaresi 5.5.1330 günü Port Saide İndi.

6) 1914 Edremit tayyaresi 6.5.1330 günü salimen Kahire'ye inerek karşılandı.

7) 1914 Kahire'den dönen Edremit tayyaresi 4.7.1330 günü Manisa'ya indi.'' (Yetgin, 1957, s.31).

Edremit Tayyaresi'nin Kahire'ye indiği zaman tüm Kahire halkı uçağı görmeye gelmiştir.. Osmanlı Tayyaresi'ni görmek için gelenler arasında Edremitli genç Tahir Harimi Balcıoğlu ve okul arkadaşları da bulunmaktadır. Tahir Harimi Balcıoğlu, memleket hasreti çekerken, vatanından gelecek pilotları ve uçakları büyük bir heyecanla beklemektedir. Uçağı daha yakından görebilmek için yaklaştıklarında uçağın üzerindeki 'EDREMİT' yazısını okur ve gözlerine inanamaz ve orada bayılır, düşer. ¹²Okul arkadaşları bu duruma şaşırırlar ve Tahir Harimi'nin ayılması için

¹² Bu bilgiler Enver Dolgun'un köşe yazılarından ve Edremit Sıdika Erke Etnografya Müzesi'nde bulunan Kuvâ-yi Milliye odasındaki yazılarından alınmıştır. Enver Dolgun, emekli astsubay, Anadolu Ajansı Edremit muhabiridir. Kendisi hakkındaki bilgiler Ekler kısmında aktarılmıştır.

uğraşırlar. Tahir Harimi kendisine geldiğinde arkadaşlarının ‘Neden bayıldın? Ne oldu? Edremit neresidir?’ sorularına güçlkle yanıt verir. ‘Edremit benim memleketim, benim şehrim...’ der.¹³

5.4. Faaliyetleri

Birinci Dünya Savaşı başlamadan Türkiye' ye gelmiş, ihtiyat zabiti olarak harbe katılmış ve 19 Eylül 1916'da Filistin cephesinde esir düşmüştür. 30 Eylül 1917'de esaretten dönmüş ve terhis edilmiştir. (Balcıoğlu, 1936/2019, s. 2). Kendi yazılarında bu konu hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Filistin cephesinde hasta olduğu ve hastanede yattığı bilirse de sebebi bilinmemektedir, bu cephede zor şartlar altında mücadele edildiğinden bahsetmiştir ve İngilizcesini az da olsa geliştirdiği bilinmektedir.¹⁴

‘‘Millî Mücadele'de Ayvalık Cephesi'nde Köprülülü Hamdi Bey'in emrinde Edremit Taburu Takım Subaylığı görevinde bulunmuş olup işgâl sırasında ise bir dağ köyünde imamlık yapmıştır.’’ (Özdemir, 2018, s.544).

Tahir Harimi Balcıoğlu, Hamdi Bey'in, Edremit-Ayvalık cephesindeki fedakârlığından dolayı Edremit'te ‘Hamdi Bey’ isimli bir kütüphane tesis ettirmiştir, bu kütüphanede yazma eserin çok az olduğu ve 4700 ciltli çoğunluğu matbu eser bulunduğu ifade edilmiştir. (Balcıoğlu, 1931, s.479).

Kurtuluşan sonra Edremit Evkaf Dairesi ikinci kâtipliğine başlamış, 1926'da Balıkesir Vilâyet Meclis-i Umumî azalığına seçilen Tahir Harimi, Edremit'teki

¹³ Edremit Tayyaresi'nin görselleri, bahsi edilen Müzedeki yazısı ekler kısmında verilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz., <http://www.tayyareci.com/bagisucak/edremit.asp>
<http://www.korfezdehaber.com/tarih-mi-siyaset-mi-makale,1320.html> ,ulaşım tarihi; 10.06.20, saat 15.29.

¹⁴ Hasan Tarık Kocabalcıoğlu, görüşme tarihi, 11.06.20, saat 21.18.

Avcılar Köyü ve Yukarı Mahale camii'nde bir süre imamlık yapmış,1935'te Edremit Halk evi neşriyat ve yayın şubesi başkanlığını yapmış ve sonrasında Edremit vaizliğine tayin edilmiştir. Kısa bir süre İstanbul Fatih Millet Kütüphanesi'nde çalışmıştır.. (Midilli, 2020, s. 69). Daha sonrasında İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla 1940'da yedek piyade asteğmen olarak askere alınmış ve iki ay sonra yaş haddini aştığı gerekçesiyle terhis edilmiştir.¹⁵ 31 Ağustos 1948'de vaizlik görevinden emekli olmuştur. (Balcıoğlu, 2018, s.2). Vefatına kadar ise İzmirliilerin ısrarı ile gezici vaizliğe devam etmiştir. (Özdemir, 2002, s.545). Tahir Harimi'nin İzmir'in Konak ilçesindeki Asmalı Camii'nde ve Şadırvan'da vaaz verdiği ve Edremit mahkeme camiinde hocalık ile vaizlik yaptığı bilinmektedir.¹⁶ Tahir Harimi'nin 2 Mayıs 1921 senesinde Türk Ocağına üye olduğu da bilinmektedir.¹⁷

5.5. Tanıdıkları

5.5.1. Ahmed Hamdi Akseki

3. Diyanet İşleri Başkanı Prof. Ahmet Hamdi Akseki, seyahatlerde ve konferanslarda yaptığı konuşmaları gazetelerde yayınlanmış ve Türk gençlerine 'ilim ve fen' gibi beşeriyetin yükselmesini sağlayan yolların İslam'ın yolu olduğunu nasihat etmiştir. Özellikle Avrupa'nın yüksek sınıflarının dini inançlarımıza zararlı bir dille neşrettiği yazılara karşı uyarmıştır. Tahir Harimi ise, Ahmed Hamdi Akseki'nin bu konferanslarının gençlik üzerinde fikir düzeltmesi bakımından ne kadar önemli tesirleri olduğunu konferanslarına katılıp, onunla tanışarak, bizzat gözlemlediğini ifade etmiştir. (Balcıoğlu, 1949, s.62).

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ek 209.

¹⁶ Hasan Tarık Kocabalıoğlu ile görüşme tarihi, 11.06.2020 saat 20.18.

¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız, Ek 205, Ek 206.

5.5.2. Musa Cerullah

Önemli İslam düşünürü Musa Cerullah kitapları ve eserleriyle İstanbul'a geldiğinde, Tahir Harimi onunla tanışma imkânı elde etmiştir. Tahir Harimi kendi ifadeleriyle, o zamanlar 1912'de Kahire'deki dünyanın en büyük İslam Üniversitesi Cami-ül Ezher'e gitmek üzere İstanbul'dan hareket ettiği dönemde, Musa Cerullah'ın çalışmalarına ve İslami düşüncelerine gönülden bağlanmış ve Kudüs'ten Ankara'ya, oradan da İstanbul'a gelen Musa Cerullah ile tanışma ve Kütüphanede ellerini öpme mutluluğuna erişmiştir. Bu tanışma anı için kendisini çok heyecanlı hissettiğini ve Musa Cerullah'ın mükemmel bir insan olduğunu ifade etmiştir. (Balcıoğlu, 1949, s.65).

5.5.3. Eşref Edip Fergan

Tahir Harimi'nin bazı yazılarında bahsettiğine göre Eşref Edip, Müslümanlık hakkında önemli malumatlar veren dergi Sebilürreşad'ın kurucusu ve Asar-ı İlmiye Kütüphanesini açan kişidir.

Tahir Harimi yazılarında Eşref Edip Bey için Aziz dostum diye söz etmiştir. Ayrıca Eşref Edip Bey, Tahir Harimi'nin Musa Cerullah Bey ile tanışmasına vesile olmuştur. Bu anlamda İslami düşüncelerde ve Müslümanlık hakkında önemli bilgilere yer verilen Sebilürreşad dergisinde Tahir Harimi'nin pek çok yazısı bulunmaktadır. (Balcıoğlu, 1949, s.65).

5.5.4. Nasır İnal

Tahir Harimi ile Kitap ve Kitapçılık adlı gazete için röportaj yapan Nasır İnal, bir dostu aracılığı ile önemli üstad Tahir Harimi ile tanışma fırsatı yakaladığını ifade

etmiştir. Kendisini evinde ziyaret etmiş ve kitaplarını incelemiştir. Tarihte Edremit Şehri adlı eserinin o dönemde Halkevi tarafından basılmaya başlandığını öğrenmiştir. Yazısında Tahir Harimi'nin çok misafirperver ve güler yüzlü olduğunu, ellerini öperek oradan ayrıldığını dile getirmiştir. Röportajda göze çarpan yazı, Tahir Harimi'nin evinde yaklaşık 4.000 cilt kitap olduğu ve bazılarının sandıklarda saklandığı ifadesidir. Aynı zamanda Tahir Harimi tanıdıklarının kendisinden kitap isteyip sonra bu kitapları geri getirmediğini ifade ederek dert yanmış ve gülümsemiştir. (Balcıoğlu, 2018, s.19).

5.5.5. Hilmi Ziya Ülken

Hilmi Ziya Ülken, Tahir Harimi Balcıoğlu hakkında kaleme aldığı yazılarında Aziz dostum diye bahsetmiştir. Tahir Harimi'nin Türk Tarihinde Mezhep Cereyanları adlı eseri Hilmi Ziya Ülken'in takdimi ve notları ile basılmıştır. (Balcıoğlu, 2019, s. 23). Aynı zamanda Hilmi Ziya Ülken'in kaleme aldığı yazılarında Tahir Harimi'nin yazdığı eserlerin ve konuların ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır. (Balcıoğlu, 2018, s.23).

5.5.6. M. Rahmi Balaban

Tahir Harimi ile 1930 yılının Ocak ayında Edremit'te tanışan Balaban, ramazan aylarında Tahir Harimi ile İzmir'de sohbet ettiklerini ve İzmir'de Şadırvan camiisinde vaazlar verdiğinde İzmir bölge halkının onu tanımaya başladığını ifade etmiştir. Balaban'a göre Tahir Harimi, emsali görülmemiş bir hoca ve alimdir. (Balaban, 1951, s.2).

5.6. Vefatı

Tahir Harimi Balcıoğlu 18 Eylöl 1951 tarihinde Edremit'te vefat etmiştir.¹⁸ Cenazesi Edremit Mahkeme Camii'nden kalkmıştır.¹⁹

Tahir Harimi'nin vefatı sonrasında 24 Temmuz 2018 tarihinde, manevi torunu Emine Mısır Hanım, Edremit Sıdika Erke Etnografya müzesi sorumlusu Cumhuriyet Dokur, müze görevlisi İrfan Kolçak ve Anadolu Haber Ajansı muhabiri Enver Dolgun'un bir araya gelerek bu eserleri incelemişlerdir. Tahir Harimi Balcıoğlu'nun evindeki yıpranan, nemlenen ve sandıklar içinde kalan ıslak kitapların müzeye getirilerek kurutulma işlemi gerçekleştirilmiştir.²⁰ Bu eserlerden bir kısmı Sıdika Erke müzesinde ayrı bir dolapta özenle korunmaktadır. Ölümünden sonra Tahir Harimi'nin adı Edremit Akçay'da bir sokağa verilmiştir.²¹

¹⁸ Tahir Harimi'nin ölüm tarihi üzerine ilişkin bilgiler, Zekeriya Özdemir'in, Adramyttion'dan Efeler Toprağı Edremit'e adlı eserinin 545. Sayfasındaki bilgilere göre vefat tarihi 1953 verilmiştir. Mehmet Salim, Unutulmuş Bir Araştırmacı Tahir Harimi Kocabalciöğlu adlı yazısında vefat tarihini 1953 olarak vermiştir. Mustafa Onbay, Edremit Meşhurları adlı 1961 tarihli yazısında vefat tarihini Ağustos 1951 olarak vermiştir. Yine Zekeriya Özdemir, Nihat Selçuk'un vefat tarihini 1950 olarak dile getirdiğini ifade etmiştir.

¹⁹Hasan Tarık Kocabalciöğlu'nun gönderdiği resmi nüfus kayıt örneğinde yazan tarih. Görüşme tarihi, 10.06.2020 saat 12.03

²⁰ Cumhuriyet Dokur ve İrfan Kolçak ile görüşme tarihi, 14.01.21, saat 15:35.

²¹ Emine Mısır Kocabalciöğlu, görüşme tarihi, 28.12.19, saat 10.25.

6.TAHİR HARİMİ BALCIOĞLU'NUN ESERLERİ

Tahir Harimi Balcıoğlu'nun, 1936 yılında Hakkı Tarık Us ile yaptığı röportajında kendi çalışmaları hakkında şunları söylemiştir;

“Vallahi ben yazdığım yahut yazacağım asarın tabı cihetini hiç de düşünmem; onu ahlaflın kadirşinaslığına bırakırım. Kendi Mali kudretim yoktur. Yoktur diye de kalemi kırıp atmış değilim. Bu kadar erbab-ı irfan bize yadigâr binlerce kitap yazmışlar, kütüphanelerimiz bunlarla iftihar duymaktadırlar. İlim aşkıyla tettebbua girişenler arayıp buluyorlar. Ben de yazdıklarımın birer nüshasını İstanbul kütüphanelerinden birisine teberru ediyorum. Bu yeterli değil mi? Param olursa bastırırım. Bir nakli ilimler tarihi yazdım. Almanya'da basmak için müracaatlar oldu. Ben İstanbul'da basılmasını istediğimden kabul etmedim.” (Balcıoğlu, 2019, s.7).

Tahir Harimi Balcıoğlu'nun evinden Sıdıka Erke müzesine getirilen kitaplara, dergilere ve gazetelere bakıldığında, hayatının son yıllarında aynı anda okuduğu kitaplar bulunmuştur. Yabancı gazetelerdeki ikinci dünya savaşı ile ilgili haberleri takip ettiği görülmekte ve evinden çıkan 4 sayfa yabancı gazete bulunmaktadır.

Evinde bulunan kitaplardan örnek verecek olursak en göze çarpanları, A. Baillot ve R. Noel tarafından yazılan ‘Histo-Physiologiques Araştırmaları’, Yakup Kadri, Halide Edip, Falih Rıfkı tarafından yazılan ‘İzmir’den Bursa’ya Savaş Hikâyeleri’, A. N. Kurat tarafından 1937’de yazılan ‘Peçenek Tarihi’, Ord. Prof. M. Ş. Yaltkaya tarafından 1944’te yazılan ‘Dini Makalelerim’, Muhammed Hammadi tarafından 1948’de yazılan ‘Batınilerin ve Karmatilerin İç Yüzü’, Enveri'nin 1928’de basılan ‘Düsturname-i Enveri’ eseri, W. Bartold tarafından yazılan ‘İslam Medeniyeti Tarihi’ ve Tolstoy’un ‘Büyük Adamlar’ roman serisidir. Bakıldığı zaman hem Osmanlıca eserler hem yabancı dilde eserler hem de Türkçe eserler bulunmaktadır. Evinden

alınıp, Edremit Sıdıka Erke Etnografya Müzesine getirilen kitaplarının ışığında, tarihi ve dini konularda okuyup, yazmıştır.

Tahir Harimi, yabancı basını da yakından takip etmiş ve kendi yazılarında özellikle 2. Cihan harbi esnasında Berlin Radyosu'nda Doktor Hartman'ın açıklamalarını dinleyip, analizlerini kaleme almıştır. ("Milletlerarası Hak Ve Hürriyet Prensibini İlk, İslamiyet Tanıtmıştır", 1948, s. 253).

Tahir Harimi Balcıoğlu'nun, Osmanlı'nın son yıllarında Mihrap mecmuasında önemli makaleleri yayınlanmıştır. Cumhuriyet döneminde ise Karabük, Kutlu Bilgi, Sebilürreşad, Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi'nde İslâm düşüncesi ve filozofları hakkında seri yazılar kaleme almış olan Tahir Harîmî Bey'in ayrıca Balıkesir vilayet merkezinde çıkan Türk Dili gazetesinde de Karesi Türkleri adı altında tarihî makaleleri yayımlanmıştır. Târîh-i Medeniyette Kütüphâneler adında 555 sayfalık eseri oldukça dikkat çekmiş; Servet-i Fünûn, Gençler Yolu ve Zaman gazetelerinde eserin ilmî kıymeti hakkında makaleler yazmıştır. (Balcıoğlu, 2019b, s.3).

Tahir Harimi'ye göre, bir milletin felsefesini anlayabilmek için o milletin dinî ve kültürel değerlerinin iyi bilinmesi gerekmektedir ve felsefe, eşyanın hakikatini araştıran bir ilim olduğuna göre, hakikatin bir başka ifadesi demek olan din ile bir bağlantısının bulunması gerekir. (Erdoğan, 2003, s.62).

Onun düşüncesine göre Hindistan, felsefe ve tıbbın beşiğidir. Milattan yaklaşık otuz asır önce bu ülkede cebir ve matematik keşfedilmiş ve astronomiyle ilgili araştırmalar başlamıştı. Tarihi Medeniyette Kütüphaneler adlı eserinde, metafizik felsefe ekollerine ait nazariyelerin de Hint eserlerinde yer aldığından bahsetmektedir. Mısır medeniyeti ile benzerlik gösteren Hint Medeniyeti'nden, eski Yunan'ın bile etkilendiği söylemektedir. (Erdoğan, 2003, s.66).

Tahir Harimi, dergilerde sık sık yazdığı önemli isimlere baktığımızda Farabi, Gazali, Hallac Mansur ve Razi'yi görmekteyiz. O, bu önemli şahsiyetlerin dini düşüncelerine büyük saygı duymuş ve onlar hakkında araştırmalarını genişletmiştir.

Rahmi Balaban'a göre, Tahir Harimi hayatı boyunca diniyat üzerine önemli eserler toplamıştır, kendisinin ölümünden sonra kütüphanesinin Diyanet İşleri Başkanlığının uygun gördüğü bir yere verilmesini nasihat etmiştir.(Balaban, 1951, s.2).

Mehmet Tahir Harîmî Balcıoğlu'nun vasiyeti üzerine kitaplarının bir kısmı İstanbul Fatih Millet Kütüphanesi'ne, bir kısmı Edremit Kütüphanesi'ne, 5 cildi yazma eser olmak üzere 350 cilt kitap da Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi'ne bağışlanmıştır. Fatih Millet Yazma Eser Kütüphanesi koleksiyonunda bulunan bir kitapta “Emr-i Hakk vâki olup da ben ölürsem bu kitabımı Fatih'te Millet Kütüphanesi'ne vakfetmişimdir. Oraya teslim edilecektir” ifadesinin bulunduğu bilinmektedir.²² Bağışlanan beş yazma eserin isimleri ve müellifleri şöyledir; Kânûnü'l-Edeb /Hubeyş et-Tiflisî, Menâkibü Hacı Bektâş-ı Velî/ Bürhan Abdâl, el-Mutavvel fi'l-meânî ve'l-beyân eş-şerhu'l-mutavvel/ Teftâzânî, Hâşiye âlâ Şerhi'l-Akâ'id'd-Devvâni/ Muhammed Şerîf b. Muhammed el-Hüseynî el-Alevî ve Velâyetnâme-i Hacı Bektâş-ı Velî/ Musa Alî Süfli Derviş. (Midilli, 2020, s.69-70). Ayrıca bağışlanan 248 kitabın isimlerinin listesi Emine Mısır hanımefendide bulunmaktadır.²³

6.1. Tahir Harîmî Balcıoğlu'nun Yayımlanmış Eserleri

•Tarihte Edremit Şehri,

Balcıoğlu, T. (1937). Tahir Harimi, Tarihte Edremit Şehri, Yayın yeri: Halkevi yay.

²² Ayrıntılı bilgi için Ek. 214.

²³ Kitap listesi, Emine Mısır hanım tarafından 25.08.21 tarihinde saat 12:13'de gönderilmiştir.

- Türk Tarihinde Mezheb Cereyanları

Balcıoğlu, T. (2019b). Türk Tarihinde Mezhep Cereyanları, (Haz. Mustafa Kirenci),

Yayın yeri: Büyüyen Ay yay.

- Karnak Mabedi'nde Bir Gece

Balcıoğlu, T. (1938). Karnak Mabedinde Bir Gece, Yayın yeri: Vilayet Matbaası

- Tarihte Türkler Arasında Şiilik Cereyanları

Balcıoğlu, T. (2019). Türkler Arasında Şiilik Cereyanları, (Haz. Ali Birbiçer), Yayın

yeri: Bilge Kültür Sanat yay.

- Haşhaşiler - Konya Selçukî Sultanları ve Batıniler (Roman)

Balcıoğlu, T. (2015). Haşhaşiler Konya Selçuklu Sultanları ve Batıniler, (Haz. Ali

Birbiçer), Yayın yeri: Bilge Kültür Sanat Yayınevi

6.1.1. Karnak Mabedinde Bir Gece Adlı Eseri

Tahir Harimi 1912 yılında Mısır'da bulunduğu dönemde, bir arkadaşı ile Karnak mabedine giderek burada bir gece geçirmiş ve gözlemlerini kaleme almıştır. Gözlemlerine göre eski devirlerin eserleri arasında Karnak mabedinin muhteşem ve ruha vekar ve manevi durgunluk veren bir yanı olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda Karnak mabedinde bulunan 'Pilon Kapısı', 'Fenikes Mabedinin Büyük Kapısı' ve 'Tecelli Divanhanesi' görselleri, bu tarihte Tahir Harimi tarafından eserine eklenmiştir. (Balcıoğlu, 1938, s.2-8-20).

Tahir Harimi Balcıoğlu'nun mabed hakkında verdiği bilgiler arasında, mabedin en büyük salonunun 103 metre uzunluğu ve 51 metre genişliği bulunduğu, 23 metre yükseklikteki kabartma resimlerinin olduğu, hiyerogliflerle yazılı 134 adet sütünun bulunduğu ifade edilmiştir.(Balcıoğlu, 1938, s. 4-5).

Tecelli divanhanesi, Karnak'ta bulunan en büyük salona sahipti ve buradaki dehlizden Esrar divanhanesine giriliyordu, burası en gizli divanhane olmakla birlikte 7000 sene önce sadece rahiplerin girmeye hakkı vardı, Amon, Karnak ve İzis ibadethanelerinde verilen derslerle ruh aydınlanır, kalp gözü açılırdı.(Balcıoğlu, 1938, s.6-7).

Bu eserinde Karnak'ta bir gecede kahinlerin ve rahiplerin Tanrılarla ve insanlarla gerçekleştirdikleri ritüellerden açıklamalar yapılmış, eserin son sayfasında ise 'Konya, Selçuklu Sultanları ve Batıniler' eserinin, 'Güneş Görmeyen Sokak' eserinin ve 'Bağdat Dilencisi' eserinin kısa tanıtımları yapılmıştır.

6.1.2. Türkler Arasında şiilik Cereyanları Adlı Eseri

Tahir Harimi'nin Millet Kütüphanesine bağışladığı bu eseri Osmanlı Türkçesi rika ile yazılıp, İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emiri Trh. Bölümünde 01243 demirbaş numarası ile kayıtlı olup, , Dr. Ali Birbiçer tarafından günümüz Türkçesine çevrilmiştir. (Balta, 2019, s.13).

Bu eserde, Türklerin İslamiyet'e geçişi, şiilik cereyanları, Dâîlerin yayılmalarının ele almıştır. Dâî, insanları kendi din veya mezhebine çağırın kişi olarak bilinir, İsmailiyye ve Karmatiler'de "da'vet" adı verilen mezhep faaliyetlerini yürütmek için imam tarafından yetki verilerek tayin edilen kişilerdir. (Öz, 1993, s.421).

Tahir Harimi bu eserde, Mani, Mezdek, Zerdüşt, Hıristiyanlık ve İslam dinlerinin geçirdikleri büyük değişimlerini izah eder. Şiilik ve ondan kollara ayrılan bütün mezhepleri ve tarihi inkılaplarını hakiki vesikalara istinaden anlatır. (Balcıoğlu, 1937, s.171).

İlhanlılar döneminde Şia Batıniye faaliyetleri, Orta Asya'da Şia Batıniye mücadelesi, Şamanizm haricinde kalan dinlerin karşısında Türkleri geniş bir pencereden bakarak ele almıştır.

Hız. Ömer döneminde İran topraklarında İslam'ın tam benimsenmediğini ve Şialığın ortaya çıkmasının İslam coğrafyasında farklı görüşleri ortaya çıkardığını belirtmektedir. (Balta, 2019, s.14).

Abbasilerin hükümdar oldukları dönemlerde Sünniliğin muhafazasına hassas davranan Selçuklu hükümdarları, Şiiliğin en mühim dâisi eliyle istenildiği şekilde idare olduğu, Anadolu'ya doğru Şia-i Batıniye misyonerleri Selçuklu ordularıyla birlikte yürümeye devam etmeleri, Yavuz Sultan Selim'in Mısır ve İran gibi iki asırlık Batıni merkezlerini ele geçirip, tazyike başladığı döneme kadar devam etmişti. (Balcıoğlu, 2019a, s.118).

İran Selçuklularının parçalanmasından sonra İlhanlıların, Orta Asya ve Anadolu'ya doğru ilerleyişi Şia Batınilere büyük inkişafa neden oldu. Anadolu'ya inen Orta Asya ve İran Batınilerinin bütün hatıratla mutasavvıflar ile Suriye ve Mısır'dan inen Şii dâileriyle birleştiler. Moğol hükümdarlarının hakimiyeti altında yaşayan memleketlerde Şii propagandaları ise revaç buldu. (Balcıoğlu, 2019a, s. 118-119).

6.1.2.1. Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Anadolu'da Şiilik

Selçuklularda mezhebi itilaflarda bulunan Türk aşiretleri Alaaddin Keykubad, Gıyaseddin Keyhüsrev gibi hükümdarların mutasavvıflara meyillerini gördükçe tüm itilafları bertaraf ediyorlardı fakat Babailer Kıyam üzerine bu aşiretler uç beylerinin idare ettirdikleri vilayetlere dağılmaları, Osmanlıların hâkim oldukları muhitlere pek çok Şii dâîlerin hicretine sebep oldu. Osman Gazi'den Yıldırım Bayezid devrine kadar Osmanlı Devleti'nin ilk teşekkül anlarında birkaç kez sarsıntılar yaratan Şii cereyanları, tasavvufî mesleklerin içlerine saklanarak kendilerini kurtarabildi. İran'ın vergilerinin altında ezilen Türk aşiretleri Yıldırım tarafından himaye edildi ve bu aşiretler de Osmanlı İmparatorluğu'na tâbi oldular. (Balcıoğlu, 2019a, s.139-140).

Ankara muharebesinde Timur'un Osmanlı ordusunu mağlup edip, buralara iskân etmiş olan aşiretleri Timur tarafından Turan'a nakledildiler ve Haremz'e getirildiler, burada buldukları süre zarfında bu mezhebe girmiş gibiydiler. Harezm'den avdet eden Şii babaları, İsmail Safevi resmen İmamiye mezhebini kabul ettikten sonra Anadolu'nun mezhebi vaziyeti karıştı. Bu devirlerde Şiilik önemli bir statü kazandı. Solakzade tarihinde nakledilene göre; Yavuz Sultan Selim'in Safeviler ile giriştiği Çaldıran muharebesi sonrası Yavuz'un emriyle Anadolu'da kırk bin Şii idam edildi. Bu durum Anadolu'nun o dönemde Şiilik itibariyle ne kadar büyük bir sıkıntıda olduğunu göstermektedir. O dönemde Anadolu'da Şiiliğin temsil edildiği şahsiyetler arasında tarikat kurucusu Hacı Bektaş-ı Veli önemli bir yer tutmaktaydı. (Balcıoğlu, 2019a, s. 141-143).

6.1.3. Türk Tarihinde Mezhep Cereyanları Adlı Eseri

Tahir Harimi Balcıoğlu'nun bu eseri, arkadaşı Hilmi Ziya Ülken'in kendi notları da ilave edilerek yeniden basılmıştır. Hilmi Ziya Ülken'e göre Tahir Harimi bu eserde İslamiyet ve Türk aleminin münasebetlerini ve fikir tarihi bakımından izah eder.

İslam mezhepleri hakkında verdiği bilgiye göre Şiilik ve Batınlık İslam'ın ruhuna muhalif olup, İslam'ı baltalamak için İran'ın yapmış olduğu intikam hareketidir. Ülken ise bu eserde kendi fikirlerini sunarak Şiiliği İran'da küçük mezhepler halinden çıkararak büyük güç haline getiren Safeviler'in Türk olduğunu ifade etmiştir. (Balta, 2019, s.16).

Öyle ki Türkler tarih boyunca dünyanın dört bir yanına akınlar yaptılar, Asya'dan kopup iklimleri ve devirleri iterek yürüdüler ve göçtükleri yurtlarda başka namlar alarak ilerlediler. Çin, Türkistan, Avrupa, Maveraünnehir, Toharistan, Horasan, Harezm, Hindistan, Mısır, Kafkasya ve bütün İdil boyları, Afganistan, İran, Irak, Anadolu ve Suriye Türk kavimlerin ayaklarının altında çiğnendi. (Balcıoğlu, 2019b, s. 25).

Şark topraklarında İran'ın asırlarca uğraştığı Türkler, Şehname-i Firdevsi'nin en önemli bölümlerinde yer aldılar. Arap fetihleri de başlayınca her iki kavim bu yeni kuvvetin karşısında dayanacak unsurları kendilerinde bulamadılar. Arap süvarileri İran'ı fethetti. Bu gelişmelerle İslam'ın zaferi karşısında, ibadet usulleriyle İranlıların manevi hazzı temin edilemedi. Tahir Harimi'ye göre İran diyarı İslam olsa da ruhu Zerdüşt olarak kalmaya devam etti. (Balcıoğlu, 2019b, s.26).

Mukaddes ateşin alevleri ve bu ateş önünde sallanan 'selvi' her İranlının gönlünde efsaneleriyle yaşıyordu. İslam'ın talimatlarına samimiyetle katılmıyorlardı. Aradığı

çare kendi ruhi hususiyetinin işareti olan Şiiliği çıkardı. Bu, İslam'ın ilk asrında olup canlanan başka bir kavmin diktiği fidana aşılandı. Mezhebi bir formalite halinde, İslam'ın girdiği her iklimi sarmaladı. (Balcıoğlu, 2019b, s.27).

Türklerin İslamiyet ile giriştiği münasebetlerde bütün Araplık da 'haricilerin' tehdidiyle karşı karşıyaydı. Arap dünyasında gerçekleşen Cemel ve Sıffin muharebelerinin soktukları husumetlerle takip eden Kerbela vakasının ardından Emevi orduları Türkistan'a ilerlerken yanlarında nefretle dolmuş insanları da yanlarında sürüklüyorlardı. İslamiyet bu dönemde muhtelif düşmanlıklar karşısında bir darbe daha yedi. İran'da milli ruh ile meydana gelen Batınilik intikam şeklinde ortaya çıktı. Öyle ki, İngiliz krallarını tehdit edip Sur hükümdarlarını hançerleyerek Şark'ı korkudan titrettiler. Batıniler, liderleri Hasan Sabbah ve Alamut'ta yürüttüğü faaliyetleri, kendisinden sonra da önemli olaylara vesile oldu. (Balcıoğlu, 2019b, s.28).

6.1.4. Tarihte Edremit Şehri Adlı Eseri

Tahir Harimi bu uzun çalışmalar sonucu bu eseri kaleme alarak Edremit tarihinde yaşamış medeniyetleri tek tek ele alıp, o dönemlere ait önemli olayları hem yabancı hem Türkçe kaynaklardan aktarıp, bölgenin jeopolitiği, coğrafi özellikleri, antik yerleşimleri ve yaşadığı dönemde Edremit'te inanılan efsaneleri, kültürlerini aktarmıştır. Eserin sonunda ise Edremit Fihristi bulunmaktadır.

Bu eseri kaleme alırken; Mustafa Kemal Atatürk, Ziya Gökalp, İdris Bitlisi, İbni Bibi, Cevdet Paşa, İmamı Yafii, Herzberg, Charles Texier, Babinger gibi isimlerden yararlanmıştır. (Balcıoğlu, 1937, s.3-4-5).

Tahir Harimi eserinde Edremit'te yaşayan Türklerden önceki medeniyetlerin dönemleri ile ilgili çalışmalarını şu başlıklar altında toplamıştır;

Asya Kıtasının Coğrafi Taksimatı, Edremit'in Eski Coğrafyası, Adramytttime (Edremit), Jeoloji İtibari ile Edremit, Tap'a şehri, Lidyalılar Devrinde Edremit-Adramis, Eski Edremit Ahalisi, Anadolu'nun Irkı Mahiyeti, Büyük Anadolu Medeniyeti Eti'ler, Yunanlılar-İranlılar-Romalılar Devrinde Edremit, Meşhur Filozof Aristo'nun Edremit'e Gelmesi, Tarihi Varlıkları Çok Eski Edremit'in Üç Mühim Nahiyesi

Tahir Harimi, Selçuklular ve Osmanlılar döneminde Edremit'teki gelişmeleri şu başlıklar altında toplamıştır;

İran Selçukileri Devrinde Anadolu Fütuhâtı, Konya Selçukileri Devrinde Edremit, Selçuklular Devrinde Edremit'te Kalan Eserler, Osmanlılar Devrinde Edremit, Osmanlılar Devrindeki İnkışaf ve Edremit, İstanbul'un Fethine Edremit'te Çıkan İhtilalin Sebep Olması ve Fatih'in Edremit'e Gelmesi.

Tahir Harimi, Edremit'in kültürel mirası hakkında verdiği bilgileri şu başlıklar altında toplamıştır;

Edremit'te Basılmış Olan Paralar, Edremit'in Üzerinde Mukaddes İda-Kazdağı, İda-Kazdağı Tepesindeki Mukaddes Taş, Türkler Arasında İda-Kazdağı, İda-Kazdağı'nda Sarıkız Efsanesi, Kazdağı Şuaranın Manzumeleri, Edremit Civarında Türk Aşiretleri, Edremit'te Yetişen Meşhur Adamlar, Edremit'in Çam Tepesi-Durdağı- Şıp Şıp Dede ve Yatır Efsaneleri.

Edremit'te Bütün Şehirliye Verilen Şölenler ve Esnaf Hayırları, Edremit'in Kaya Pınarı Denilen Mahallinde Verilen Büyük Şölen Ve Hayır Ziyafetleri, Edremit'te Konuk Odaları, Edremit'te Babalı Arapların Dana Bayramları, Edremit'in Evlenme ve

Düğün Adetleri, Halk Tedavileri, Edremit'in Tarihi Bir Müessesesi Olan Avarızlar ve Büyük Vakıflar ve Edremit'in İktisadi-Zirai-Ticari-Sanayi Vaziyeti.

Ona göre Edremit'in önemli unsurlarından biri son İstiklal Harbi'nde Ayvalık cephesinde ilk kurşunun Edremit'in kendi tüfeğinden çıkmasıdır.(Balta, 2019, s.15). Bu hakikatin büyük önder Atatürk'ün tanıklığı ile ilan edilip, Edremitlilerin göğsünü kabartmıştır.(Balcıoğlu, 1937, s. 9). Diğer önemli bir kısım da İstanbul'un fethine Edremit'te çıkan İhtilalin sebep olması başlıklı yazısıdır. Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u fethetmek için sefer hazırlıkları yaparken, vezir Sarıca Ahmet Paşa'nın memleketi Edremit'te bir ihtilal yaşandı, burada Rumlar ile Türkler arasında kanlı çarpışmalar cereyan ediyordu. Sefer hazırlıkları için Kazdağı ormanlarından getirilen keresteler ile Fatih yeni gemiler inşa ettiriyordu. Fatih'in Anadolu hisarını tamir ettirmesi ve Rumeli Hisarını inşaya başlaması üzerine Bizans büyük tehlikeyi kestirmekte gecikmemiş ve Rumların kalabalık olduğu bölgelerde isyan hazırlıklarına başlamıştır. Tam da bu sırada Edremit'te başlayan Rum isyanında, Fatih bu işte Bizans imparatorunun parmağı olduğunu düşündü ve barış niteliği olan antlaşmayı feshederek fethi başlattı. Çağ açıp çağ kapatan bu olayın dönüm noktasında Edremit'in rolü büyüktür. Fatih sonrasında Rodos şövalyelerinin Midilli'yi zapt etmelerinin haberiyle Edremit'e geldi ve Midilli'nin fethini gerçekleştirdi. (Balcıoğlu, 1937, s.67-71). Tahir Harimi bu eserini Ahmet Hamdi Akseki'ye hediye etmiştir. (Midilli, 2020, s.69).

6.1.5. Haşhaşiler/ Konya Selçuklu Sultanları ve Batıniler Adlı Eseri

Tahir Harimi'nin 1937'de Edremit'te kaleme aldığı 'Haşhaşiler, Konya Selçuklu Sultanları ve Batıniler' adlı eserini Ali Birbiçer yayına hazırlamıştır. Eserinde Batniliğin siyasi bir mezhep olduğunu dile getirir.(Balcıoğlu, 2015, s.5).

Romanda olay, Bizans yönetici Komnenos hanedanından prens İsaakios'un kendisine bir devlet kurabilmek için Alamut'tan yardım almak istemesi ve onlara karışmasını konu alır. Romanda Tahir Harimi Balcıoğlu'nun, tarihe, özellikle Selçuklu tarihine hakimiyeti oldukça belli olmaktadır. Romanda anlatılan konu Batıniler ile Selçukluların mücadelesidir. Sünni, Şii-Batını mücadelesidir. Romanda Batnilik tarihi ve öğretisiyle ilgili önemli bilgiler verilmektedir. Batniliğin İslamiyet'le uzaktan yakından hiç bir ilgisinin olmadığına dikkat çekilmektedir. Batniliğin dini bir mezhep olmadığını, dinin kullanıldığı siyasi bir mezhep olduğunu savunmuştur. Romanda Alamut kalesinin, cinayet yuvası olduğunun üzerimde durulmuştur.

Büyük Selçuklu imparatorluğunun yıkılmasından sonraki olaylar, Anadolu Selçuklu devletinde, Sultan II. Kılıçarslan'ın Selçuklu yurdunu oğulları arasında paylaşmasından sonra ortaya çıkan taht kavgaları, bundan Batınilerin fırsattan istifade ederek çıkardıkları kargaşa ve terör olayları ile cinayetler romanda anlatılmaktadır. Özellikle I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in akıbeti, Alaaddin Keykubad'ın zehirlenmesi ve Husamettin'in hançerlenmesi eserde dikkat çekmektedir.(Balcıoğlu, 1938, s.6-7).

Dönemde önemli bir kitleye sahip olan Baba İlyas Horasani, Anadolu halkı için itibar sahibi biri konumuna gelmiştir. En sonunda Baba İlyas Horasani, uygun şartlar oluştuğunda İshak Baba isyanını çıkarır ve Anadolu'dan destek toplar. Bizans'tan,

Ermenistan'dan, Gürcistan'dan, Rumlardan ve inançlarını zehirledikleri Türkmenlerden büyük bir kuvvet oluştururlar. Konya'ya doğru ilerlerler. Selçuklu ordusu bu isyanı zar zor bastırır. Yassıçemen savaşıyla Moğollarla komşu olan Anadolu Selçukluları, Köseadağ savaşı sonrasında Moğollar tarafından yıkılır. Selçuklu'nun sonunu getiren durumlarda Batıniler'in büyük rolü vardır. Çünkü amaçları, Sünni İslam ve bunun savunucusu Türkleri yok etmek içindir. Türkiye Selçuklularına büyük zarar veren Baba İshak isyanının sonuçlarına da eserde yer verilmiştir.

6.1.6. Medeniyet Tarihinde Kütüphaneler Eseri

Tahir Harimi, 1931 yılında Balıkesir Vilayet matbaasında basılan bu eserin ön sözünde, basit bir mesai ürünü olmadığını dile getirmiştir. Bu eseri yazmak için Mihrap dergisinde yayınlanan yazılarının etrafında uyandırdığı alakaları görünce bu zahmetli yola girmeyi kendisine borç bildiğini ifade etmiştir. Bu kitabı yazarken okuduğu kitaplar arasında 'İkdül Cüman, Tarihi Zehebi, Tarihi Bağdat, Tarihi Cevzi, Mücemü'l-Büldan, Mühasinül Büldanül Kazvini, İstahri, Cihannüma, Lügatı tarihiye ve Coğrafya, Kamusal Elam, İslam Ansiklopedisi ve Büyük Ansiklopedi' bulunmaktadır.

Bu eseri aslında üç cilt üzerine tertip edilmiş, fakat Balıkesir Meclisi Umumisinin Maarif perverliği bu eserin bir an önce bitirilmesine neden olmuştur. Eserin yazımında kendisine rehberlik eden isimler ise müderris Şerafettin Bey ve Hilmi Ziya bey olduğunu dile getirmiştir. (Balcıoğlu, 1935, s.3).

6.1.6.1. Eski Çağ Medeniyetlerinin Kütüphaneleri

6.1.6.1.1. Kadim Medeniyette Mabed ve Kütüphane

Milattan dört bin yıl önce Dicle ve Fırat kıyılarında şekillenen medeniyetler, yazının henüz ışık tutmadığı dönemlerde medeniyetlerin başlangıcı ile mabedlerin ortaya çıkış tarihi aynı dönemlerde baş gösterir ve mabedlerin her biri, kavimlerin ilahlarını burada barındırırdı. Ayinler, adaklar, kurbanlar mabedlerde yapılırdı ve böylelikle ruhban sınıfı ortaya çıktı. Hayatın her yolu mabedden geçme durumundaydı. Yazıyı, ilmi ve ictimai hadiseleri, kavimlerin uğradıkları değişimleri kaydeden yalnızca mabedlerdi. Öyleki 'Herodot' gittiği bütün şehirlerin mabedlerindeki rahiplerin tarihlerinin esaslarına ait izahlardan yararlanmıştı.(Balcıoğlu, 2018, s.37). Zamanın rasathaneleri, kütüphaneleri, hastaneleri gibi muğlak unsurları mabedler taşıyordu ve rahipler ilimle uğraşan üst sınıftı. Okuma yazma mabed sakinlerine özgü görülen bir eylemdi. Bu şekilde medeniyetin izlerinin ilk karşımıza çıktığı yer, mabed olarak karşımıza çıkar.(Balcıoğlu, 2018, s. 39-40).

6.1.6.1.2. Babiller ve Kütüphaneleri

Babiller hakkında eski çağlardan ele geçen vesikaların ışığında, altmış asırlık bir devletin Babil'deki hükümdarlarını ve en meşhur kanun koyucu hükümdarı Hammurabi olduğunu, 2.Babil devletinin kurucusu Sargon olduğunu biliyoruz. (Erdem, 1991, s.393). Sargon'un ilime önem verdiği ve Varaka-Kitap Şehri namında büyük bir kütüphane inşa ettirip, civardan eski ve yeni kitapların toplatılarak buraya getirilmesi, kendi dillerine çeviri faaliyetleri ve dönemin önemli alimlerine müracaat

ettiği nakledilmiştir.(Balcıoğlu, 2018, s. 76). Yaklaşık 15 asır sonra bu kütüphaneyi Asur emirlerinin isteği ile bir haneye nakledilmiş ve tüm Keldanistan şehirlerini işgal etmişti. (Albayrak,2002, s.207). Keldani tarihinde, Buhtunnasır önemli hükümdarlardandır.²⁴ Buhtunnasır, Yahuda Krallığını ortadan kaldırmıştır.(Harman, 1992, s. 381). Buhrunnasır, Babil’de Borsina - Borsippa şehrinde en önemlisi Ezida olan Bâl mabedini ve 7 mabedi inşa ettirmiştir.

Milattan 3 yüz yıl önce Babil tarihini yazan Keldani kâhinlerinden Berose, Babil kütüphanesinden bahsederken; Alemde ilk kütüphaneleri milattan 1700 yıl önce Babiller inşa etmiştir ve geçen asrın uleması tarafından Babil’deki Varşu harabelerinde Babillilerin bir kütüphanesi keşfedildiğini ve kiremit parçalarından ibaret olduğunu ifade etmiştir. (Balcıoğlu, 2018, s. 77).

6.1.6.1.3. Mısırlılar ve Kütüphaneleri

Tarihçi Manethon Mısır tarihine ve hükümdarlarına oldukça hakimdir. Öyle ki bu anlamda takvimler planlayıp eserler yazmıştır. Manethon, MÖ. 3. yüzyılda yaşamış olan Mısırlı rahip ve tarihçidir.²⁵ Aegyptiaca (Mısır Tarihi), Yunanca olarak Manethon tarafından kaleme alınmış bir kitaptır. Sebennytus’ta (Nil Deltasında bir şehir) doğan Manetho, Heliopolis Tapınağı’nda başrahip olarak görev yapmıştır. (Sipahioğlu, 2018, s. 194-198). Ona göre milattan önce Mısır’da firavunlar hükümetine mensup dört sülale gelmiş ve her aileden 8 ile 34 e kadar hükümdar çıkmıştır. Adına piramit yapılan Keops / Khufu 284 yıl saltanat süren 4.Memphis ailesinin ilk hükümdarıdır. Bu ailenin

²⁴ Keldaniler, Asurilerin Katolik kısmını oluştururlar.

²⁵ Manethon, MÖ. 3. yüzyılda yaşamış olan Mısırlı rahip ve tarihçidir. Aegyptiaca (Mısır Tarihi), Yunanca olarak Manethon tarafından kaleme alınmış bir kitaptır. Sebennytus’ta (Nil Deltasında bir şehir) doğan Manetho, Heliopolis Tapınağı’nda başrahip olarak görev yapmıştır.

4. Hükümdarı olan Menkaure/Mikerinos döneminde ilim oldukça gelişmiş ve kendisi kanun koyucu olarak bilinmiştir. 6.Sülale döneminde yetişen hükümet kâtipleri, o dönemdeki kütüphanenin yetkili görevlisi olduğunu, mezar taşına yazılmasını istemiştir. Öyle ki Gize mezarları kazılarında hükümet makamları listelerinde *Kütüphane Nazırı* unvanına rastlanılmıştır, hatta Yunanlı tarihçi Diodoro, Mısır meliklerinden Osmindyay adlı hükümdarın kabrinde bulunan bir kütüphaneden bahsetmektedir.(Balcıoğlu, 2018, s. 79).

Buradan anlayacağımız üzere Mısır Firavunlarının büyük kütüphaneleri vardı. Öyle ki bu kütüphaneleri kitapla dolduracak kadar geniş bir ilme sahiplerdi. Bu kitaplar günümüze erişemese de içerikleri şiir, tıp, eczacılık, matematik, geometri, astronomi ve dini alanlarda idi.

6.1.6.1.4. Asurlular ve Kütüphaneleri

Sani kavimlerden olan Asurluların hakimiyet alanları Türkistan, Suriye, İran, Orta Asya bozkırları, Filistin, Anadolu hatta Mısır'a kadar uzanırdı. Asurluların bilinen ilk merkezleri Dicle üzerindeki şehri Kalt'ül-Şergat'tı. Bir süre sonra merkezin Nemruta'a (Gelk) intikal ettiği bilinir. Daha sonra devlet merkezinin Ninova olmasıyla, milattan önce 625'de yıkılana kadar birçok saraylar mabetler ve kütüphane inşa ettiler. Özellikle meşhur hükümdarı Asarhadon'un Ninova'da inşa ettirdiği saraylar, sonrasında Asur hükümdarı olan Asurbanipal'in milattan 626 yıl önce Ninova şehrinde büyük ve görkemli bir kütüphane yaptırmıştır.(Balcıoğlu, 2018, s.83).

Banipal'in Ninova kütüphanesinde dini kasidelere, ilahilere Keldani ve Akat edebiyatına dair pek çok bulunmuştur. Öyle ki bulunan eserlerden en ses getirenlerinden Sümerce ve Akatça yazılan *Sümer Aile Kitabı* olarak bilinen eserdir.

Bugün için bilinen bazı Keldani eserleri, bu kütüphanenin keşfiyle ortaya çıkmıştır.(Balcıoğlu, 2018, s.142).

Ninova'nın işgali sırasında şehrin ve Asurbanipal kütüphanesinin de tahrip edilmesine ve pek çok tabletin de parçalanıp yok olmasına sebep olmuştur. (Alar, 2001, s. 299).

Kütüphane 1851 yılında Kuyoncuk harabelerinde Austen Henry Layard tarafından keşfedilmiştir.(Bayraktar, 2011, s.287). Matematik, geometri riyaizyatları, kitabeleri, lügat ve levhaları, medeniyete ait dilde yazılmış beş yüz ciltten fazla eser İngiliz konsolosu Hormuzd Rassam tarafından Londra'ya gönderilmiştir.(Balcıoğlu, 2018, s.83-84).

6.1.6.1.5. Kadim Yunanlılar ve Kütüphaneleri

Sokrat, Aristo, Eflatun, Solon, Pisagor, Thales, Herodot, Thucydides ve Öklides gibi önemli düşünörlere ve ilim insanlarına ev sahipliği yapan Yunan toprakları aynı zamanda önemli eserlere de ev sahipliği yapmıştır. Bu anlamda en çok bilinenlerden Herodot'un İlyada ve Odysseia' eserlerini örnek verebiliriz. Öte yandan günümüze Thales'e atfedilen hiçbir kaynak ulaşmamıştır.

Bol sayıda fikirleriyle bilinen Pisagor'un yazdığı eserlerden kelam-ı mukaddes anlamına gelen ' Hieroslogos' ve diğer eserleri de günümüze ulaşmamakla birlikte, öğrencileri Philolas, Arkhytas ve Hierokles'in vasıtasıyla ve aynı şekilde Eflatun'un muhaveretleri ile Aristo'nun kitapları bize bu bahsi geçen eserle ilgili bilgi vermektedir.(Balcıoğlu, 2018, s. 87). Bununla birlikte, Sokrat için kullanılan 'Yunan felsefesi Sokrat'ta başlar' ifadesi, hakiki Yunan felsefesine sima vermesinden

kaynaklanmaktadır. Aristo'dan bahsedecek olursak, onun ahlaki eserlerinin isimleri *Nicomakos'un Ahlakı ve Büyük Ahlak*'dir. (Balcıoğlu, 2018, s. 107).

Yunan medeniyeti, sanat ve medeni eserler meydana getirilirken, bu topraklara güneyden ilim ve fen, kuzeyden de din ve mezhep girdi. Büyük İskender'in saldırılarından sonra Yunanlılar, Fenikeliler, Mısırlılar, Babilliler, Asuriler, Keldaniler ve Hindiler birbirleri ile karıştılar. Birçok filozofun felsefesi eser haline getirildi ve çoğaltıldı. Aynı zamanda kadim Yunan'da umumi kütüphaneler milattan önce 6. Yüzyılda ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştı. Sonraki dönemlerde, 'Dimitrius Phalerus' tarafından umumi bir kütüphane oluşturulduğu bilinmektedir. (Balcıoğlu, 2018, s. 109).

Dimitrius Phalerus, kadim Yunan'da hukuk sisteminde önemli kurallar koymuş, tarih ve edebiyat alanında yazılar yazmış olan, Atina'yı kısa süreli de olsa yönetmekle yükümlü olmuş bir devlet adamıydı. Onun siyasi reformları, Yunan dünyasında 4. Yüzyılın ikinci yarısında uygulandı. (Lara O'Sullivan, 2014 s. 148-151).

6.1.6.1.6. İskenderiye Kütüphanesi

İskenderiye şehri milattan önce 330'lı yıllarda Büyük İskender'in Mısır fethi ile eski küçük yerleşmeleri birleştirerek kurulmaya başlanmış ve şehrin inşası milattan önce 246 yılında II. Batlamyus döneminde tamamlanmıştır. İskenderiye denilince akla gelenlerden biri bilim tarihinde önemli bir konumda olmasıdır ve bu anlamda bölgede bulunan kütüphanesi bilim tarihi sürecinde önemli rol oynar. (Şenel, 2018, s. 262).

Coğrafi konumunun uygunluğundan dolayı çabucak büyümüşdür ki bunda Sakinleri eski Mısır halkı olan Kobtlardan (Kıpti) çok, buraya yerleşen Yunanlılar, artık Filistin'i terk etmeye başlayan Yahudiler, doğunun Lübnanlı, Suriyeli çeşitli diller

konuşan halklarının olmasının etkisi büyüktür. Burada değişik diller kadar dinler de vardır. (Ortaylı, 2006, s. 85).

Müslümanlar Kadim Yunan eserlerini tercüme ve incelemeye başladıkları zaman, mitoloji devrine ait efsaneler hariç, özellikle gözden geçirdikleri eserler ve fikirler, Sokrat ve Eflatun ile Aristo ve Zenon'un temsil ettikleri fikirleri olmuştur. Bunun sebebi ise Müslümanların Kadim Yunan felsefesini özellikle bu filozoflarla uğraşan İskenderiye yoluyla almış olmaları Çünkü “Batlamyus Soter” ile oğlu “Batlamyus Filodelphi” (P.Philodelphe) tarafından kurulan İskenderiye müzesi özellikle bu filozofların fikirleriyle meşhur olmuştur. (Günaltay, 2016, s. 167-168).

Kütüphane sarayın yanında İskenderiye'nin en güzel mahallesi olarak bilinen Brukheion'da inşa edilmiştir. Öyle ki bu kütüphane Marcus Antonius, Kleopatra'ya Eumenes tarafından yapılan bu kütüphaneyi hediye etmişti. İkinci olarak da Serapis mabedinde bir kütüphane daha oluşturulmuştur. Bu da Rhakotis mahallesinde kurulmuştur ve yaklaşık üç yüz bin cilt kitabı bulunduğu bilinen kütüphaneye Musoeum'un kızı ünvanı verilmiştir. Ayrıca Musoeum memurların ele geçen kitapları satın alması, sahipleri tarafından satılmayan kitapların istinsahını sağlamak adına bir heyet oluşturulmuştur. Nüshası olmayan eserin de istinsahı yapıldıktan sonra aslı Musoeum'da kalır, yazılan eser de sahibine verilirdi. (Balcıoğlu, 2018, s. 110).

İskenderiye'de 240 senelerinde İskenderiye'de toplanan kitapların sayısı 532.000 küsüre ulaşmış, milattan sonra 47 senesinde 900.000 raddesine çıkmıştır ve İskenderiye'de o dönemlerde 14.000 kadar talebe bulunmaktadır. O devirde burada yaşayan hiçbir zenginin evi de kütüphaneden mahrum değildir. (Balcıoğlu, 2018, s. 111- 113).

Romalı Jül Sezar'ın İskenderiye'yi muhasarası sırasında bu kitapların çoğu mahvolmuştur. (Tunay, 1970, s. 26). Jül Sezar'ın şehri muhasarası sırasında kütüphane yanmış ve kül olmuştur (MÖ. 47). (Balcıoğlu, 2018, s. 113).

Müslümanların bölgeyi fethi esnasında burada İskenderiye kütüphanesinin varlığından söz edilmediği, Mısır tarihi kaynaklarında bu bilgiye dair işaret olmadığı bilinmektedir. Kütüphaneyi Müslümanların yaktığı iddiası ise XIII. Yüzyılda yaşayan Abdullatif el-Bağdâdî (ö. 629/1231), İbnü'l-Kıftî (ö. 646/1248) ve Ebu'l-Ferec İbnü'l-İbrî (ö. 685/1286) tarafından ortaya atılmıştır. (Şenel, 2018, s. 262).

6.1.6.1.7. Kartaca ve Bergama Kütüphaneleri

Büyük İskender'in vefatı sonrasında Babil valisi olan Seleucus, Asya'ya, Hindistan'a seferler düzenledikten sonra Dicle'nin batısındaki şehirleri oğlu Antiokhos'a vermişti ve Antiokhos milattan önce 280'de kral olunca Antakya'nın gelişmesiyle birlikte burada önemli bir kütüphane kurdu ve Kartacalılar da Yunanlıların sanat eserleri ile pek çok kitabı buraya topladılar. Milattan önce 266 yılında da, ziraat ve coğrafyayla ilgili kitapları bir araya getirerek ayrıca bir kütüphane oluşturdu. Hicretten 893 yıl önce ise, I.Attalos Bergama kralı oldu ve oluşturduğu kütüphane ise adını şöhrete kavuşturdu. Bu kütüphaneye Yunan müelliflerin eserlerini toplamakla kalmadı, aynı zamanda o dönemde kağıt olarak kullanılan papirüs kağıdı sadece Mısır'da çıkarıldığından, Bergamalılar kağıt olarak kullanmak üzere koyun derisini kağıt gibi ince parçalar halinde kestiler ve böylece tirşe adı verilen deri parşömen Bergama kağıdı elde ettiler. Bu çalışma ve çabalarla Attalos vefat ettiğinde kütüphanede 200.000 cilt kitap bir araya getirilmişti.(Balcıoğlu, 2018, s. 115).

6.1.6.1.8. Roma Kütüphaneleri

Roma tarihinde ilmi eserlere karşı pek bilgi bulunmazken kendilerine ait eski kitaplar, Romalıların Yunan memleketlerini işgaliyle birlikte ilim faaliyetleriyle ilgilerinde değişim oldu. Romalıların Doğu'ya yönelmeleriyle birlikte Helenizm de Roma'ya girdi. Böylece Roma büyükleri, Yunan alimlerinden aldıkları fikirlerle ilim ve edebiyata yöneldiler, öyle ki Roma'nın ilk tarihi Fabius Pictor isminde Romalı bir soylu tarafından Yunanca yazılmıştı.

Fabius Pictor Eski Roma'nın en eski tarihçisi olarak kabul edilir. Roma Tarihini yazarken Yunan dilini kullandı ve Pön Muharebelerini de anlattı.²⁶ (Gelzer, 1933, s. 129).

Poul Emil, hanesinden kral Perse'den aldığı kitaplarla Yunan eserlerini oluşturduğu kütüphanede topladı ve parça parça Latinceye tercüme etmeye başladılar. Tiyatroya ait eserler özellikle büyük ilgi görüyordu. (Balcıoğlu, 2018, s. 117-118).

Latin müelliflerin ortaya çıkışı milattan önce birinci asırdan itibaren başlamıştır. Rodos ve Atina'ya öğrenim için giden Romalılar döndüklerinde Yunan kitaplarını Latinlere göre değiştiren müellifler olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk Latin müellifleri Plautus ve Terence'dir. Yine Yunanlıların öğrencilerinden Çiçero ve Augustus dönemi müverrihlerinden Sallust önemli ilim insanlarıdır, öyle ki Sallustus büyük bir Roma tarihi yazmıştır. Yine bu isimlerin arasında Roma'nın tarihini yazan Tite Levo, Ovidius, Marcus, Phurotos'un isimlerini zikretmeden geçmemek gerekir. (Balcıoğlu, 2018, s. 118).

Roma'da kurulan ilk halka açık kütüphane (M.Ö. 39) yılında Libertas mabedinde açılan kütüphanedir. Bu kütüphaneyi açan Dalmaçya'yı fetheden Asinius Pollio'dur.

²⁶ Makaleye ulaşmak ve ayrıntılı bilgi için bkz. , URL: <https://www.jstor.org/stable/4474301>

Bu döneme ait özel kütüphanelere baktığımızda Cicero'nun, Virgil'in, Varro'nun kütüphanelerini ele alabiliriz. Diğer bir yandan 36.800.000 nüfuslu Roma'da 28 umumi kütüphanenin bulunduğu bilinmektedir. (Alar, 2001, s. 301).

Romalı komutan Aemilius Paulus'un, Makedonya kralı Perseus'un Pella'daki kütüphanesini Roma'ya savaş ganimeti olarak getirdiği kaynaklarda belirtilmektedir. Savaş ganimetinden kütüphane kuran komutanlar, Aemilius, Paulus, Sulla, Lucullus'dur. Yine imparatorluk zamanında Augustus, Tiberius, Vespasian, Domitian tarafından da çok önemli kütüphaneler kurulmuştur. (Alar, 2001, s. 301).

İstanbul Roma'nın hükümet merkezi haline geldiğinde hükümdarlar burada eğitime ve sanata önem verdiler ve dördüncü asrın ortalarında Konstantin, İstanbul'da bir kütüphane inşa etti. (Balcıoğlu, 2018, s. 134).

6.1.6.2. Medeniyetlerde Kütüphaneler

6.1.6.2.1. İran Medeniyeti Kütüphanesi

İran kelimesinin kökeni 'Aryan' kelimesinden gelmektedir ve İran medeniyeti dünyanın en eski medeniyetlerindendir. İran medeniyetinden bahsederken İranlı büyük Fars şairi Firdevsi'nin Şehname'sine değinmemek olmaz. Firdevsi divan edebiyatını derinden etkilemiştir.

Kadim İran'da ilmi hareketlere baktığımızda, I. Şapur döneminde kasideler, şiirler ve dini kitaplar meydana getirilmiş ayrıca Romalılarla gerçekleştirilen mücadelede zafer sonucunda pek çok Romalıyı esir olarak İran'a getirmişti. Burada Romalılara Ahvaz'daki meşhur Cündişapur şehrini inşa ettirmişti. Bu esirlerin ilmi gayretleriyle

Yunan topraklarından telif eserler getirilip tecüme ettirilmiştir ve özellikle felsefe kitapları Farisiye nakledilmiştir. Bu eserler İran payitahtında açılan bir kütüphaneye konulmuş ve halkın faydalanmasına olanak sağlanmıştır. (Balcıoğlu, 2018, s. 197).

Adaleti ile ün salmış olan Nuşirevan, Roma'dan iltica edilen âlimlere sahip çıktı ve Hindistan'dan eserler getirtilip bunları tercüme ettirdi. Öyle ki Hipokrat'ın kitapları Farisi'ye tercüme olunmuştu. İran'da ilmi hareketler İslâmiyet'e geçişten sonra da devam etmiştir. Şemseddin Şehrezuri, Tevarihü'l Hükema adlı eserinde, İran medeniyeti hakkında bilgi verirken İstahr Kalesi'nde kitapların toplandığını fakat bu kalenin İskender istilaları ile yıkıldığını ifade etmiştir. (Balcıoğlu, 2018, s. 200).

6.1.6.2.2. Kadim Hind Medeniyeti Kütüphaneleri

Kadim Hind medeniyetinin tarihini meydana çıkaracak bilinen bilgi ve belgeler çok azdır. Hindistan'daki geçmiş dönemlerde görülen Kast sistemi, millet olarak birleşmelerini önlemiş ve bilinen çok az abide günümüze intikal etmiştir.

Hind tarihinde (MÖ. 227- 264) Asuka'nın başa geçmesiyle, Hind topraklarından Budizm'in yayılmasını sağlamış ve Buda'nın öğretilerini kitabe haline getirmiştir. (Balcıoğlu, 2018, s. 207).

Biruni, Ahval'ül-Hind (Tahkîku Mâ Li'l-Hind) adlı eserinde Hind medeniyeti hakkındaki gözlemlerini yazmıştır. Bu gözlemlere göre Biruni; Brahmanların mezhebi emir ve yasaklarını gösteren şariat kitaplarından birisi de Kitab-ı Smriti'dir ve en muazzam kitapları Kitab-ı Bharata'dır, bu onların semavi mukaddes kitabıdır. Biruni'nin aktardığı diğer kitaplar; 'Kitab-ı Aindra, Kitab-ı Çandra, Kitab-ı S'akata, Kitab-ı Panini, Kitab-ı Katantra, Kitab-ı Ökeryuti' dir. (Balcıoğlu, 2018, s. 211).

Kadim Hind kütüphanelerine dair eldeki vesikalardan bir sonuç çıkartma imkanı yoktur. Bilindiği kadarıyla bazı Hind kitapları Arapça'ya tercüme edilmiştir. Musikiye dair Beyafr'a Araplar 'Semarü'l-Hikem' adını vermişlerdir. Makamların usül ve nağmelerinden bahsedilir.10. Asırdan itibaren Hind müverrihlerinden Muhammed Kasım b. Firişte'nin yazmış olduğu "Hind tarihi" (Tarih-i Firişte) isimli eseri bulunmaktadır ve eser İngilizceye de tercüme edilmiştir. Yine Muhammed b. Yusuf el-Herevi'ni de "Tarihü'l-Hind" isimli eseri vardır. (Balcıoğlu, 2018, s. 213).

Hind medeniyetine ait en önemli eserlerden birisi de Tarih-i Ekberi (Ekbername)'dir. Türk devlet teşkilatı ve kültürünün Hindistan'da temsilcisi olan Babürler idaresi, Babür Şah'ın ardından Hümâyûn ve Ekber Şahlar tarafından idare edilmeye başlanmış, Hindistan'da Ekber Şah hanedanlığında bürokratik gücü elinde bulundurduğu bir dönem olmuştur. (Şahin, 2019, s. 1194).

Bu kitap Hind Müslümanlarının en önemli eserlerinden biridir ve müellifi ise, Şeyh Feyzi-i Hindi'nin kardeşi Mevlana Ebü'l-Fazl b. Mübarek el-Hindi'dir. Üç kısımdan oluşur ve birinci cildi Timur'un Hindistan ile münasebeti ve Hindistan'a hâkimiyeti anlatılır. İkinci ciltte Ekber devrinin 46 senesini konu alır. 3. Cilt ise Ekber devri hakkında çok fazla malumat vermektedir, ayrıca üçüncü kısım beş kitaba ayrılmıştır. Birinci kısmı imparatorun kendisine ve sarayına, ikinci kısım askeri zaferlerine, üçüncü kısım vazifelerine ve imparatorluk hasılatına, dördüncü kısım Hinduların kadim ahlakları, vaziyetleri, Brahmanlara ait izahlar, Hind felsefesi ve Hindistan'ın fatihleri, meşhur seyyahları ve Müslüman azizlerine yer verilir. Beşinci ve sonuncu kitapta ise ahlaki vecizeler ve sultanın emirleri yer alır. (Balcıoğlu, 2018, s. 214-215).

6.1.6.2.3. Süryani Kütüphaneleri

Yedinci asırdan sonra bilinen Maveraünnehir’de 50 civarında Süryani kilisesi vardı. Bununla birlikte Urfa darülfünunu ile Kınnesrin medresesinde meşhur uzmanların olduğu ilmi bir heyet bulunuyordu. Yunan felsefesini ise Süryanice’ye tercüme edenlerin en bilinen alimleri ise rahip Sevrıs ve Süryanicede nahvin kurucusu kabul edilen Yakub Ruhavi ile Atnasyus Beled idi. O dönemde Ruha (Urfa) ve Nusaybin külliyesi, felsefe mantık ve ilahiyat ilimlerinin özenle işlendiği önemli ilmi merkezleriydi. (Balcıoğlu, 2018, s. 221).

Süryanilerin eski dönemlerdeki faaliyetlerini anlatan ‘‘Tabakatü’l Etibba’’ isimli eserin müellifi, Süryanilerin Arapça kadim Yunan eserlerini tercüme ederken, Süryaniceye de tercüme ettiklerini ve Süryani ulemasının meşhur ve kıymetli kütüphaneleri hakkında bilgi vermiş hatta özellikle zengin olan Huneyn ailesinin kütüphanelerinin asırlarında alimlerin araştırma merkezi olduğunu ifade etmiştir. (Balcıoğlu, 2018, s. 222).

6.1.6.2.4. Kadim Türk Medeniyeti Kütüphane ve İlmi Eserler

Milattan sonra 731 yılında en eski Türk harfleriyle yazılmış olan Orhun Kitabeleri Türk tarih yazıcılığı için önemli bir yer tutmaktadır. Yerleşik hayata geçen ilk Türk devleti olan Uygurlar için, Çin kaynaklarında seyyahların, Uygur hükümdarının sarayında müverrihler, şairler olduğunu ve saray çocuklarının okutulup, edebiyata yönlendirildiğini ve şehirlerinde umuma mahsus kütüphaneye rastlandığını yazdıkları ifade edilmiştir. Yine Çin müverrihleri Uygur memleketlerinde 18 şehir, 46 askeri mevki, birçok Budist mabedi ve kütüphaneleri olduğunu ifade etmiştir. (Balcıoğlu, 2018, s. 227-229).

6.1.6.3. Kütüphaneler

6.1.6.3.1. Bağdat, Mısır, Suriye, Endülüs, İran ve Mâveraünnehir Kütüphaneleri

İlk kütüphane milattan önce 1700 senesinde Babiller tarafından yapılmıştır. (Balcıoğlu, 2018, s. 403-404). Babil Vaşur harabelerinde keşfedilmiş kütüphanenin kitapları hatt-ı mihi ile yazılmış birtakım kiremitlerden ibaretti.²⁷ Mısırlılar ise yazdıkları eserleri kütüphanelere ve mabetlere koymuşlardır. Yunanlılar Pisis Tıranes milattan önce altıncı asırda bunu düşünmüş, Babil ve Mısırlılar gibi onlarda kütüphane açmışlardır. Bergama'da 200.000 cildi olan bir kütüphaneyi müverrih Plutarkhos'un naklinden öğreniyoruz.

Bergama tıp medresesinin, hastalara uyguladığı tedavilerin usullerini ve hastalıklar hakkındaki tedavi yöntemlerini toprak levhalara yazarak teşhir ettikleri ve kütüphanelerine koyduklarını biliyoruz. İskenderiye'de Batlamyusların döneminde açılan meşhur İskenderiye Kütüphanesi ise tarihin en meşhur irfani müesseselerinden olmuştur. Romalılar milattan önce 133 yılında Bergama kütüphanesini ele geçirdiler ve milattan önce 86'da Atina kütüphanelerini Roma'ya naklettiler. Ayrıca İmparator Konstantin döneminde miladın 355. Yılında açılan bir kütüphane olduğu biliniyor. İranlıların ise İstahr Kalesi'nde Zerdüşt'ün kitaplarının bulunduğu kütüphaneleri mevcuttu. (Balcıoğlu, 2018, s. 404).

²⁷ Hatt-ı Mihi, Asuri ve Keldanilere mahsus bir yazı hattıdır.

6.1.6.3.2. İslâmda Kütüphaneler

Abbasiler döneminde Horasan kâğıdı adı verilen kâğıt kullanmaya başladılar ve Harun zamanındaki kitaplar hep bu kâğıda yazılıyordu. Emeviler devrinde önemli eserlerin bulunduğu kütüphanelere dair bilgi yoktur.

Hicret'in 65. yılında halife olan Abdülmelik b. Mervan ulemanın sahip olduğu bilgileri yazmalarını istemiş Hükümdarın kütüphanesinde önemli eserler bulunduğu biliniyor ve yine hicretin ilk asrında hadis ve siyere ait eserler yazılmaya başlanmış ve hususi kütüphanelerde tesis edilmiştir. Bunlardan en meşhurları Ebu Amir b. Ala, Asmai, Hammad ve Ebu Ubeyde gibi kişilerdir. Yine Suriye'de yetişen Süryani tabipler, Ruha ve Nusaybin medreselerine mensup olan Nasturi alimlerinin de hususi kütüphaneleri olduğu bilinmektedir. (Balcıoğlu, 2018, s. 405).

6.1.6.3.3. Bağdat Kütüphaneleri

Beşinci asırda Nizameddin et-Tusi tarafından yapılan Nizamiye Medresesi ve Kütüphanesi'ne ilave edilmiş olan Nasuriddin-Billah'ın muazzam kütüphanesi Bağdat'ta bilinen önemli bir binadır. O dönemde Me'mun tarafından 'Beytü'l Hikme' tarafından büyük bir kütüphane inşa ettirilmiş ve o zamana kadar Yunan, Hind, Kıpti, Süryani ve Nebati lisanlarından tercüme edilen eserler bu kütüphaneye getirildi. Okuyucular için geniş salonlar tahsis edilmişti. (Balcıoğlu, 2018, s. 406-407).

Bağdat'taki diğer meşhur kütüphane Mustansır-Billah'ın tesis ettiği Mustansırıye Kütüphanesi o kadar zengin idi ki binlerce önemli eseri olduğu biliniyordu. Öyle ki, Cengiz Yasası'nı orada gördüğünü belirten yazarlar olmuştur. Bu kütüphanede 160 yük kitap olduğu dönem kaynaklarında rivayet edilmektedir. 1302'de Musul'da pek çok kıymetli eseri içince barındıran kütüphaneler ve Musul emirinin zengin eserler

bulunduran kütüphanesi olduğu bilinmektedir. Yine Abbasi Halifesi el-Mu'Tasm'ın kıymetli eserlerle bir kütüphane oluşturduğu bilinmektedir. (Balcıoğlu, 2018, s. 409).

Bağdat'ta bulunan Mescid-i Zeydi kütüphanesi'nin döneminde çok meşhur bir kütüphane olduğu ve önemli eserleri barındırdığı bsonraki yıllarda Tatarlar tarafından tahribata uğradığı bilinmektedir.

Ali b. Büveyh'in veziri olan Ebu Nasır Şabur b. Erdeşir 381'de Bağdat'ta yaptırdığı kütüphanede o asırlardaki en nadir eserlerin ihtiva edildiği bilinmekte de döneminin meşhur kütüphaneleri arasında sayılmaktadır. Bizzat vezirin yazdığı eserler de bulunduğu kaynaklarda ifade edilmiştir. 12.000 cild kitap bulunduğu düşünülen kütüphane 450'de Melik Ertuğrul'un Bağdat'a girdiği gün çıkan büyük yangında kül olmuştur. (Balcıoğlu, 2018, s. 410).

6.1.6.3.4. Mısır Kütüphaneleri

Kahire'de ilk kütüphane Ezher Camii'nde ilave edilen Muiz-Lidinillah'ın emriyle tesis edildi ve Fatimilerden Aziz-Billah da meşhur bir kütüphane yaptırdı. Ulemaların eserleri buraya akın ediyordu. Selahaddin Eyyübi'nin Mısır'ı işgal ettiği vakitlerde, Mısır'da Aziz Billah kütüphanesi, Darü'l Hikme kütüphanesi ve Kadı Fazıl'ın Kahire'de inşa ettirdiği kütüphane bilinmektedir. Faziliye kütüphanesi o kadar ün kazanmış ki 240.000 cilt kitap olduğu kayıtlarda geçmiştir. (Balcıoğlu, 2018, s. 412-413).

Zahiriye Medresesi Kütüphanesi, 622'de Melikü'z-Zahir tarafından Kahire'de yaptırılmış olan bir kütüphanedir. İçerisinde her türlü ilmi eser bulunduğu kaynaklarda geçmiştir. Yine Kahire'deki Hıdivi kütüphanesinde ise farklı dillerde toplam 26.382 kitap olduğu aktarılmıştır. (Balcıoğlu, 2018, s. 414).

Mansuriye Kütüphanesi ise Melikü'l- Mansur Kalavun tarafından inşa ettirilen bu kütüphanenin içinde farklı mezheplerden müderrisler çalışmalarda bulunmuşlar ve Mansur'un torunu Melik Nasır'ın kızı da Hicaziye'de bir kütüphane yaptırmıştır. (Balcıoğlu, 2018, s. 414).

Mahmudiye Kütüphanesi Mansuriye'de Emir Cemaleddin Ustadar tarafından 797'de inşa ettirilmiş olup, Şam'da ve Mısır'da emsali görülmemiş kütüphane olarak anımsanmıştır. Bazı seyyahlara göre Mısır'ın en muazzam kütüphanesi olmuştur. Kahire'de bulunan Hıdivi Kütüphanesi ise İslam eserleri müzesi ile birlikte Şarih Muhammed Ali tarafından yaptırılmıştır. Hıdivi kütüphanesinde Tahir Harimi'nin şertettiğine göre 15.577 Arpça, 1825 Türkçe, 553 Farisi, 48 Cava, 8378 Fransız, İngiliz, İtalyan, Alman ve Rum eser ve toplam 26.382 eser bulunmaktadır. (Balcıoğlu, 2018, s. 414).

6.1.6.3.5. Suriye Kütüphaneleri

Suriye toprakları, her ne kadar İslam dinine büyük katkılar sağlamış ve Emeviler döneminde de önemli bir yer etmişse de ilimlerle ilgili konularda geriydi. Suriye'deki umumi kütüphanelerin Fatımiler döneminde açıldığı bilinmektedir. Trablusşam'da o dönemde açılan kütüphanenin büyük ilgi uyandırdığı bilinmektedir. Ayrıca Nureddin Zengi tarafından, Kütüphane-i Nuriye inşa ettirilmiş olup, Dımışk topraklarının haçlılardan kurtarılmasından sonra burada Hazain-i Nuriye adıyla kütüphane inşa edildi. (Balcıoğlu, 2018, s. 416).

6.1.6.3.6. Endülüs Kütüphaneleri

350 yılında Endülüs tahtına geçen Hakem b. Nasır ilim ve fene değer veren önemli bir hükümdardı ve civardan satın aldırıldığı kitaplarıyla önemli kütüphaneler inşa ettirdi. Sonraki senelerde Üçüncü Abdurrahman döneminde Mervan sarayına inşa ettirilen kütüphaneye civardan önemli eserler taşındı. Toplam yaklaşık 600.000 esere ulaşıyordu. (Balcıoğlu, 2018, s. 418).

Tahir Harimi'nin neşrettiği bilgilere göre İkinci Hakem döneminde Endülüs sarayında hükümdarın kitap fabrikası vardı ve 400.000 ciltlik kütüphanesi bulunuyordu. Yine Hakem döneminde Endülüs topraklarında 70 kütüphane olduğu bilinmektedir. (Balcıoğlu, 2018, s. 419).

6.1.6.3.7. Vaktiyle İslam Aleminde Üç Muazzam Kütüphanenin Mahvolması

Burada kastedilen üç kütüphaneden ilki Bağdat'taki Abbasi kütüphanesidir. Abbasi hilafetinin el-Mustasım döneminde sona ermesiyle şehir yangınlarla ve isyanlarla harap olmuş durumdaydı. Moğollar Bağdat'ı istila ettiklerinde Bağdat kütüphanesi büyük bir tahribata uğramıştır. (Balcıoğlu, 2018, s. 420).

Kastedilen ikinci kütüphane ise Mısır'da Fatımiler kütüphanesidir. Yüzbinlerce cilt kitaba sahip olan bu kütüphaneler yine ihtilal ve isyanlarla tahrip edildi, pek çok kitap Nil Nehrine atıldı, pek çoğu çöllere savruldu hatta buradaki kum tepeleri 'Kitap Tepeleri' adını aldı. Kölelerin bu kitapların ciltleri ile ayakkabı yaptığı bilinmektedir. (Balcıoğlu, 2018, s. 421).

Kastedilen üçüncü kütüphane ise Endülüs'teki Emeviler kütüphanesidir. Kastilya kralı III. Ferdinand'ın 633'te Kurtuba şehrini ele geçirincede, şehirde bulunan büyük

kasırlar saraylar kütüphaneler tahrip edildi, pek çok dini kitabın ve diğer kitapların - yaklaşık 80.000 cildlik- alaylarla yakıldığı bilinmektedir. (Balcıoğlu, 2018, s. 421).

6.1.6.3.8. İran ve Maveraünnehir Kütüphaneleri

İran ve Maveraünnehir'e hakim olan medeniyetleri ele aldığımızda, Samaniler, Horasaniler, Tahiriler, Saffariler, Gazneviler, Karahaniler, Çağatayiler ve Selçukiler'i sayabiliriz. Samaniler dönemi, yüksek edebi çalışmaların yapıldığı ve döneminin Şehid Belhi ve el-Buhari gibi önemli âlimlerinin çalışmalar yaptığı bilinmektedir. Özellikle İbni Sina, Samani saraylarında dolaşarak adından söz ettiriyordu. Öyle ki, Nuh b. Nasr'ın sarayda inşa ettirdiği kütüphanesine oldukça hâkimdi ve o zamana kadar isimlerini duymadığı eserleri bu kütüphanede bulunduğunu ifade etmiştir fakat bu kütüphane daha sonrasında yanmıştır. (Balcıoğlu, 2018, s. 423).

6.1.6.3.9. Gazneli Kütüphaneleri

Gazneliler, yaşadıkları Maveraünnehir, İran ve Afganistan topraklarında, dönemlerinde çok önemli bir ilim merkezi olmuştu. Dönemin alimleri olarak; Firdevsi, Ahmed el-Biruni, Dakiki ve Unsuri'den bahsedebiliriz. Özellikle Firdevsi İran'ı Şehnamesiyle yaşatan en büyük şahsiyetlerdendi. (Balcıoğlu, 2018, s. 424).

Mahmud Sebük Tegin dönemi sarayları, pek çok âlim ve şaire ev sahipliği yapmıştı -sarayında 400 civarı şair topladığı kaynaklarda ifade edilmekte- ve Maveraünnehir'de pek çok kütüphane açılmıştı. Ulemanın eserlerinin bu kütüphanelerde muhafaza edildiği bilinmektedir. Firdevsi, o dönemde Şehname'sini Gazneli Mahmud'a sunmuştur. 60.000 beyte ulaşan bu eseri için Gazneli Mahmud, Firdevsi'ye 60.000 dirhem gümüş verdiği kaynaklarda geçmiştir. (Balcıoğlu, 2018, s. 426-427).

6.1.6.3.9.1. Merv-i Şâhican Kütüphaneleri

Merv-i Şâhican kütüphaneleri hakkında ansiklopedik coğrafi sözlüklerden biri olan Yâkût el-Hamavî'nin, Mu'cemü'l-Büldân' adlı eseri bize mühim bilgiler aktarır.

Müellif, uzun ticaret gezilerinden elde ettiği tecrübelerini bu kapsamlı eserinde bir araya getirmiştir. Müellif, eserini telif ederken Merv ve Halep kütüphanelerindeki kitaplardan da yararlanmışır. Halep'teki çalışmalarında, Halep Eyyubileri (1183-1260) hükümdarı Gıyaseddîn'in (1186-1216) veziri- Cemaleddîn el-Kıftî'nin (1172-1248)5 büyük yardımlarını gördüğünden eserini ona ithaf etmiştir. (Şulul, 2008, s. 150).

Maveraünnehir ve İran topraklarında bulunan bu kütüphaneler için Yâkut el-Hamevi, Mu'cemü'l Büldan'da, şunları ifade etmiştir: Dünyada benzeri olmayan on kütüphanede çok güzel kitaplar bulunmaktaydı, bunlardan ikisi Camii-i Kebir içindeydi, birisine Aziziye Kütüphanesi denilirdi. Bu binayı İzzeddin Ebubekir Atik ez-Zencani inşa etmişti. Diğerinin ismi Kemaliye Kütüphanesidir ve burada yaklaşık 12.000 eser bulunmaktadır. Diğer kütüphaneler ise Yâkut el-Hamevi tarafından; Sultan Cami Kütüphanesi, Nizamülmülk Hasan b. İshak Kütüphanesi, Semanilere ait iki kütüphane, Amidiye Medresesi Kütüphanesi, Vezir Mecidü'l Melik Kütüphanesi, Hatuniye Kütüphanesi ve Zümeyriye Kütüphanesi olarak ifade edilmiştir. (Balcıoğlu, 2018, s. 428-429).

6.1.6.3.9.2. Sultan Sencer Kütüphanesi

Hizanetü's-Sultani's Sencer'in kendisine ait bir kütüphanesi olduğunu, Yâkût b. el-Hamavi eserinde kaydetmiştir. Ayrıca döneminde Camii-i Kebir kütüphanesi bulunmaktadır. (Balcıoğlu, 2018, s. 429).

6.1.6.3.9.3. Sâve Kütüphanesi

Ray ile Hemedan arasında bulunan bu şehirdeki, Yâkût el-Hamavi'nin bahsettiği kadarıyla Save Kütüphanesi'nde, Ave Ebu Tahir Abdurrahman Savi gibi büyük alimler yetişmiştir, ayrıca bu kütüphane 617 yılında Tatarların akınları sonucu mahvolmuştur. (Balcıoğlu, 2018, s. 430).

6.1.6.3.10. İlhanlı Kütüphaneleri

Moğollar döneminde Cengiz Han ve Hülagü Han'ın Orta Asya'da, Maveraünnehir'de, Horasan, Irak ve İran topraklarında yaptıkları tahribat sonucu bu topraklarda ilim faaliyetlerinde ilerleme mümkün olmamıştır.

Gazan Han döneminde Moğolların İslamiyet'i kabulü ile birlikte İlhanlılar'ın yavaş yavaş saraylarda alim ve şairlerin toplandığı bilinmektedir. Kitaplara ve medreselere önem verilmeye başlandı, Gazan Han pek çok medrese inşa ettirmiştir, Olcaytu Han'da bu faaliyetleri devam ettirmiştir. (Balcıoğlu, 2018, s. 430).

6.1.6.3.10.1. Olcaytu Kütüphanesi

Hükümdar Hudabende döneminde hakim olduğu topraklarda pek çok medreseler yaptırıp, kütüphaneler açtırdığı bilinmektedir. Olcaytu döneminin sona ermesinden sonra ilim faaliyetlerinde ilerleme olmadı, kütüphanelerin kapılarını bağlayan örümcek ağları, Timur Gürگان dönemi ile çözüldü. Ali Şir Nevai'nin Maveraünnehir'de inşa ettirdiği kütüphanelerle birlikte, Belh ve Herat'ta inşa edilen kütüphaneler bulunmaktaydı. (Balcıoğlu, 2018, s. 431-433).

6.1.6.3.10.2. Alamut Kütüphanesi

Hülagü Han, doğuda tehdit olarak gördüğü İsmililerin üzerine ilerleyerek Alamut kalesini tahrip etmişti. İsmaili hükümdarlarının en sonuncusu olan Rükreddin Hur Şah' Alamut kalesinden attı. Aynı zamanda Hülagü Han döneminde, Hasan Sabbah'ın Alamut'u sığınak olarak kullandığı dönemdeki kütüphanesinde Batnii mezhebine dair olan eserlerin tümü yakıtıldı. (Balcıoğlu, 2018, s. 434).

6.1.6.3.10.3. Meraga Kütüphanesi

Hülagü han döneminde Nasirüddin et-Tusi için Meraga'da 400.000 ciltlik kütüphane tesis edildiği bilinmektedir. (Balcıoğlu, 2018, s. 435).

6.1.6.3.11. Anadolu Selçukluları Kütüphaneleri

Sultan Kılıç Arslan, Konya'yı Selçuklu hâkimiyetini ilan etmesiyle Konya merkezi bir önem kazanmıştı, Sultan Rükreddin Mesud'un Konya'yı başkent ilan edilmesiyle Konya şehri önemli ilmi hareketlere de başkent durumuna geldi. Mevlana, Sadreddin Konevi ve Fahreddin İraki gibi yüksek mutasavvıflar başlı başına bir dönem açmışlardır. Selçuklu'larda camilerin yanlarına medreseler ve kütüphaneler inşa edilmesi adettendi. (Balcıoğlu, 2018, s. 437-438).

6.1.6.3.11.1. Konya Kütüphaneleri

Konya'da ilk Selçuklu kütüphanesini kurma şerefine Selçuklu vezirlerinden Şemseddin Altun Aba'ya ait olduğu anlaşılmaktadır. Bu kütüphane İplikçi Medresesi ve camii olarak bilinen bina içinde kurulmuştur. Altun Aba'nın 1201 tarihli

vakfiyesinde bu kütüphaneye bir mütevellî ve nazır tayin olunduğu bilinmektedir. (Cumbur, 1986, s. 41-42).

Anadolu Selçuklu döneminin tanınmış bilginlerinden Sadreddin Konevi'nin Kütüphanesi ise eski Konya Kalesi'nin Çeşme Kapısı yakınlarındadır. Kuruluş tarihi H. 673 (M. 1272)' tür. Bu kütüphanede Konevi'nin şahsi eserlerinden başka kelime kelime çevirileri yazılı ilk Türkçe Kur'an-ı Kerimler'de bulunmaktadır ayrıca Konya dış kalesinin Ahmedik Kapısı yakınlarındaki Nizarniye Hankahında bir kütüphane daha kurulmuştur ve bu kütüphanenin kurucusu Emirü'l-Hac oğlu Müstevfi Ebu's-Sena Mahmud'tur. (Cumbur, 1986, s. 41).

Bugün ise Yusuf Ağa Kütüphanesi'nde bulunan kayıtlara göre Sıraceddin Urmevi evladından Bedreddin Mahmud'un zevcesi Kutlu Melek Hatun da Konya'da Atabekiyye Medresesi yakınlarında kurduğu 'Darü'l-Huffaz' da bir vakıf kütüphane meydan getirdiği bilinmektedir. Kutlu Melek Hatun, kütüphanecilik tarihimizde kütüphane kurucusu olan ilk hanım olarak bilinmektedir. (Cumbur, 1986, s. 42).

6.1.6.4. Osmanlı Kütüphaneleri

Osmanlı Devleti'nin resmi hali, Orhan Bey döneminde ortaya çıkar. İlmi anlamda Orhan Bey, İznik'te ilk medreseyi inşa ettirdi ve devlet nezdinde ilim faaliyetleri böylece başlamış oldu. Fatih devri ise Osmanlı tarihinde ilim itibarıyla en dikkat çeken dönemdir. Onun döneminde önemli âlimler yetişmiştir.

6.1.6.4.1. İstanbul Kütüphaneleri

Fatih Sultan Mehmed'in adına yaptırmış olduğu Fatih Camii'nin dışına medreseler, imarethane, darüşşifa, kervansaray ve kütüphane İstanbul'da bilinen ilk kütüphane olarak kabul görmektedir. Yine Fatih Sultan döneminde inşa ettirilen diğer bir kütüphane ise Saray-ı Hümayun Darü'l-Kütüb idi. (Balcıoğlu, 2018, s. 441-442).

Üçüncü Ahmet döneminde Yeni Camii Kütüphanesi'ni, vezirlerden Ali Paşa, Çorlulu Damat İbrahim Paşa ise kendi isimlerinde kütüphanelerini inşa ettirmişlerdir ayrıca Fatih, Süleymaniye, Sultan Ahmet, Yeni Cami, Nuruosmaniye gibi büyük mabedlerin yanında da kütüphaneler açılmakla birlikte, I. Mahmud döneminde 1752'de Ayasofya, Fatih, Nuruosmaniye kütüphaneleri ihdas edilmiştir. (Balcıoğlu, 2018, s. 442).

Ayasofya Kütüphanesi; Birinci Mahmud tarafından inşa ettirilmiş olan bu kütüphane, Tarihçi Subhi Mehmed'in naklettiğine göre Ayasofya Kütüphanesi kurulduğu zaman 4000 eserden oluşan değerli bir koleksiyona sahipti. (Erünsal, 1991, s. 213- 214).

Devlet adamlarının getirdikleri kitaplara ek olarak Yavuz Sultan Selim'in Mısır'dan getirdiği kitapların önemli bir kısmı da buraya nakledilmiştir. 1968'de ise kütüphanenin bütün kitapları Süleymaniye Kütüphanesi'ne taşınmıştır ayrıca 1982-1983 yıllarında kütüphane ciddi bir şekilde restore edilerek sonradan yapılan bütün ilâveler kaldırılmıştır. (Balcıoğlu, 2018, s. 445).

Vezirlerden Mustafa Paşa Süleymaniye'de, Hekimoğlu Ali Paşa Davutpaşa'da, Darüsseade Ağası Hacı Beşir Ağa Eyüp'te kütüphanelerini inşa ettirmişlerdir. Saraylarda da açılmış kütüphaneler bulunmaktadır. Enderun'da Sultan Üçüncü Ahmed kütüphanesi, Revan Odası kütüphanesi ve Bağdat Köşkü kütüphanesi meşhurdu,

veziriazam Köprülü Mehmet paşa, oğlu Fazıl Ahmet paşa, Şehit Ali paşa, Hasan Paşa, Koca Ragıp paşa ve Koca Hüsrev paşa gibi sadaret makamındaki paşaların umuma mahsus kütüphaneleri bulunmaktaydı. (Balcıoğlu, 2018, s. 442). Şeyhülislamlardan Feyzullah Efendi, Aşir Efendi, Veliyyüddin Efendi, Arif Hikmet Bey ve kazaskerlerden Esad Efendi, Hafid Efendi, Halis Efendi, Murad Efendi, Murad Molla gibi kişilerde aynı amaçlarla halkın istifade edebilmesi için kütüphaneler inşa ettirmişlerdi. (Balcıoğlu, 2018, s. 442). Raşid Efendi, Pertevniyal Valide Sultan camii kütüphanesi, Dördüncü Mehmed'in validesi Turhan Hatun Yeni camii kütüphanesi, Selimiye Dergâhı, Yahya Efendi, Yenikapı Mevlevihanesi kütüphaneleri de meşhur devlet adamları tarafından açılmışlardı. (Balcıoğlu, 2018, s. 443).

1930 yılına kadar İstanbul'da bulunan kütüphaneler ve mevcut bulunan eserlerin yaklaşık olarak sayısına değinecek olursak; Bayezid Umumi Kütüphanesi 4.000 eser bulunduğu bilinirken ayrıca Bezm-i Alem ve Vidin Muhafızı İdris Paşa'nın kütüphaneleri de burada bulunuyordu, Yıldız Kütüphanesi 20.000 eser bulunduğu bilinmele birlikte Halis Efendi kütüphanesi de burada bulunmaktadır, Millet Kütüphanesi 18.000 eser bulunduğu bilinmekle birlikte Selimiye, Raşif Efendi, Amca Hüseyin Paşa, Mülhak Lütfü Efendi, Cerullah Veliyyüddin Efendi, Hekimoğlu Ali Paşa, Pertev Paşa kütüphaneleri birleştirilmişti ve Süleymaniye Kütüphanesi'nde 150.000 eser olarak bilinmekle birlikte buraya verilen Nakibüleşraf Esad Efendi kütüphanesi ve müderris İzmirli İsmail Hakkı bey kütüphanesi de bulunmaktadır. (Balcıoğlu, 2018, s. 443-444).

Bağdatlı Vehbi Efendi kütüphanesi hicri 1335 (m. 1916) tarihinde hükümet tarafından satın alınmış, Irgat Pazarı'ndaki medresenin derununa hicri 1120 (m. 1708) tarihinde tesis edilen, Çorlulu Ali paşa kütüphanesi, mülhak Mesih Paşa ve kazasker Molla Çelebi kütüphanesi ve Süleymaniye kütüphanesi önemli kütüphanelerdi.

Şehzade Sultan Mehmed, Kadızade Mehmed Efendi, Kara Çelebizade Hüsametdin Efendi, Reisülküttap Mustafa Efendi ve Üçüncü Mustafa'nın Laleli kütüphanesi de Süleymaniye'ye nakledilmiştir. (Balcıoğlu, 2018, s. 444).

6.1.6.4.1.1. Saray Kütüphaneleri

6.1.6.4.1.1.1. Topkapı Sarayı Sultan Üçüncü Ahmed Kütüphanesi

Enderun-ı Hümayun kütüphanesi olarak da bilinen bu kütüphanede Arapça Farsça pek çok eser bulunmaktadır. Ayrıca kütüphanenin üzerinde büyük bir kitabe bulunmaktadır. Bu kitabe dönemin Osmanlı sanatını da ortaya koymaktadır. (Balcıoğlu, 2018, s. 444).

6.1.6.4.1.1.2. Revan Odası Kütüphanesi

Topkapı Sarayı içerisinde bulunan Revan Odası Kütüphanesi, Sultan Dördüncü Murad'ın Bağdat seferinden evvel gerçekleşen Revan seferinin hatırası olarak inşa edilmiş olup kubbesi altınlarla nakşedilmiş ve 1000'den fazla eseri o dönemde içinde barındırmıştır. (Balcıoğlu, 2018, s. 444- 445).

6.1.6.4.2. 1930'larda İstanbul'da Açık Kütüphaneler

Dönemin en meşhur kütüphaneleri Pertevniyal, Nuruosmaniye, Ragıp Paşa, Köprülü Mehmed Paşa, Selim Paşa, Şehid Ali Paşa, Damat İbrahim Paşa, Murad Molla, mülhak Mehmed Ağa ve Ayasofya kütüphaneleridir. (Balcıoğlu, 2018, s. 445).

Tahir Harimi Balcıoğlu'nun naklettiğine göre 1930'lara kadar İstanbul'da açık olan kütüphaneleri *Hadikatü'l-Cevami* şu şekilde sıralamıştır;

Fatih Kütüphanesi, Carullah Veliyüddin Efendi tarafından inşa ettirilmiştir.

Beyazıt Camii Derunundaki Veliyyüddin Efendi Kütüphanesi, Şeyhülislam Veliyüddin Efendi h. 1182'de inşa ettirmiştir.

Damat Ali Paşa Kütüphanesi, Damat Ali Paşa'nın vakfidır.

Süleymaniye Kütüphanesi, Sultan Mahmud han zamanında inşa ettirilmiştir.

Yeni Cami Kütüphanesi, h. 1137'de III. Ahmed tarafından inşa ettirilmiştir.

Nuruosmaniye Kütüphanesi, h. 1169'da III. Osman tarafından inşa ettirilmiştir.

Damat İbrahim Paşa Kütüphanesi, Darü'l-Hadis unvanlı medresenin içindedir.

Beşir Ağa Kütüphanesi, Şeyh'ül-Harem Darüsseade Ağası Beşir Ağa'nındır ve h.1158'de inşa ettirilmiştir.

Hekimoğlu Ali Paşa Kütüphanesi, Sadrazam Hekim Nuh Efendizade Ali Paşa h. 1147'de inşa ettirmiştir.

Amca Hüseyin Paşa Kütüphanesi, Köprülü Fazıl Ahmet Paşa'nın amcasının, Sultan II. Mustafa zamanında h. 1112 tarihinde inşa ettirdiği kütüphanedir.

Kara Mustafa Paşa Kütüphanesi, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın yaptırmış olduğu kütüphanedir.

Köprülü Mehmed Paşa Kütüphanesi, Sadrazam Köprülü Mehmed Paşa'nın h. 1088'de yaptırdığı kütüphanedir.

Ragıp Paşa Kütüphanesi, h. 1155'te tesis edilmiş, h.1176'da açılmıştır.

Galata Mevlevihanesi Halet Efendi Kütüphanesi, İkinci Mahmud'un devlet adamlarından Halet Efendi tarafından yaptırılmıştır, Halet Efendi Yunan bağımsızlığına yardımdan idam edilmiştir.

Tersane Emini Ahmed Ağa Kütüphanesi, h. 1134'te Sultan Üçüncü Ahmed zamanında tersane emini olan Ahmed Ağa tarafından inşa edilmiştir. (Balcıoğlu, 2018, s. 445-446-447).

6.1.6.4.3. Bursa Kütüphaneleri

1930'ların başında açık olan Bursa kütüphanelerinde bilinen el yazması eserlerin sayısı 540 ve Bursa'daki bütün kütüphanelerin ihtiva ettiği kitap adedi 20.000 cilt olduğu bilinmektedir. 1930'larda Bursa'da açık olan kütüphaneler, Umumi Kütüphane, Türk Ocağı, Ulu Cami, Orhan, Haraçzade kütüphanesidir. (Balcıoğlu, 2018, s. 447).

Osmanlı'da döneminde Bursa'da inşa edildiği bilinen kütüphaneleri için şunları söylemek mümkündür;

Eminiye Dergahı Kütüphanesi; inşası h. 1228, bilinen kitap sayısı 257,

İncirli Dergahı İzzeddin Efendi Kütüphanesi; inşası h. 1153, bilinen kitap sayısı 438,

Haraçzade Hüseyin Ağa Kütüphanesi; inşası h. 1195, bilinen kitap sayısı 1700,

Mevlevi Dergahı Kütüphanesi; inşası h. 1245, bilinen kitap sayısı, 203,

İsmail Hakkı Dergahı Kütüphanesi; inşası h. 1135, bilinen kitap sayısı 181,

Emir Buhari Kütüphanesi; inşası h. 1296, kitap sayısı 493,

Şeyh Tahir Baba Efendi Kütüphanesi; inşası h. 1287, bilinen kitap sayısı 495,

Hüsamettin Dergahı Kütüphanesi; inşası h. 1042, bilinen kitap sayısı 45,

Moralı Eşrefzade Kütüphanesi; inşası h. 1254, bilinen kitap sayısı 296,

Cami-i Kebir (Ulu Cami) Münzevi Şeyh Abdullah Efendi Kütüphanesi; inşası h. 1110, bilinen kitap sayısı 40.000.

Orhan Kütüphanesi; bilinen kitap sayısı 3500,

Şeyh Şemseddin Efendi Kütüphanesi; bilinen kitap sayısı 1.000

Milli Kütüphane; bilinen kitap sayısı 6.000. (Balcıoğlu, 2018, s. 447-448).

6.1.6.4.4. Edirne Kütüphaneleri

Edirne’de ilk Osmanlı Kütüphanesi Sultan II. Selim tarafından inşa edilen camide 200’e yakın kitapla tesis ettirilmiş ve bu kütüphane Çelebi Mustafa Paşa’nın vakfettiği kitaplarla genişletilmiştir. 1930’lara gelindiğinde ise Edirne’de üç kütüphane bulunmaktadır. Bunlar Edirne Müzesi Kütüphanesi, Sultan Selim-i Sani Kütüphanesi ve Çelebi Mustafa Paşa Kütüphanesidir. (Balcıoğlu, 2018, s. 447-448).

6.1.6.4.5. Konya Kütüphaneleri

Asitane-i Hazret-i Mevlana müze ve kütüphane olarak inşa edilmiş ve burada 3222 yazma ve basma eser bir araya getirilmiştir. Muhtelif mecmualarla Kütüphane-i Mevlana’nın eser sayısı 3690 cilde ulaşmıştır. Burada bulunan kitapların yüzde yetmişi o dönemlerde Hemdem Said Çelebi vakfindan gelmekte olduğu bilinmektedir. (Balcıoğlu, 2018, s. 448-449).

6.1.6.4.6. İzmir Kütüphaneleri

İzmir’de 1930’lara gelindiğinde Hisar Kütüphanesi ve Salepçioğlu kütüphanesi yazma eserler bakımından önemli bir yer tutuyorlardı. Meşrutiyetten sonra inşa edilen

Milli Kütüphanede de bulunan eserlerin sayısının 10.000'i geçtiği bilinmektedir. Yine bu dönemlerde Hatuniye Kütüphanesinin olduğunu ve bu kütüphanenin, Hatuniye Camii'nin derununda olduğu bilinmektedir. (Balcıoğlu, 2018, s. 449).

6.1.6.4.7. Türkiye Şehirlerinde Mevcut Kütüphanelerin Bazıları

Tahir Harimi Balcıoğlu'nun 1920'li yılların sonlarında yaptığı Maarif Vekaleti Kütüphaneler Müdüriyeti'nin istatistiğine dayanarak yaptığı çalışmalarına göre, şehir ve ilçelerde bulunan kütüphaneler şu şekildedir;

Antalya Şehri – Tekeoğlu Kütüphanesi, Milli Kütüphane

Elmalı - Milli Kütüphane

Akseki- Yeğen Mehmed Paşa Kütüphanesi

Trabzon Şehri – Umumi Kütüphane

Balıkesir Şehri – Vatan Kütüphanesi, Darünnafia Kütüphanesi

Dursunbey – Dursun Fakih Kütüphanesi

Edremit – Hamdi Bey Kütüphanesi ²⁸ (Balcıoğlu, 1931/2018, s. 479).

Burdur Şehri – Esatzade, Çeşmecizade, Divan Baba ve Hacı Necip Efendi Kütüphaneleri

Kırşehir Şehri – Halk Kütüphanesi

Edirne Şehri – Selimiye Kütüphanesi

Kütahya Şehri - Vahid Paşa Kütüphanesi

²⁸ Bu kütüphane, Tahir Harimi Balcıoğlu tarafından Şehit Hamdi Bey'in Edremit-Ayvalık cephesindeki kahramanlığının hatırası olarak inşa ettirilmiştir

Tavşanlı – Zeytinzade Kütüphanesi

Adana Şehri - Şeyh Ramazanoğlu Kütüphanesi

Aksaray Şehri – Milli Kütüphane

İzmir Şehri- Tire – İbn-i Melek kütüphanesi

Kocaeli Şehri – Gebze - Çoban Mustafa Paşa Kütüphanesi

Elazığ Şehri – Harput – Sadr-ı esbak Yusuf Kamil Paşa

Ankara Şehri- Maarif Kütüphanesi

Aydın Şehri - Ramazan Paşa Kütüphanesi

Denizli Şehri – Çal – Müderris Hacı Emin Efendi Kütüphanesi

Nevşehir Şehri – Arabsun- Kara Vezir Kütüphanesi

Afyon Karahisar Şehri- Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesi

Konya şehri – Yusuf Ağa Kütüphanesi- Milli Kütüphane

Karaman Şehri – Zeynelabidin Kütüphanesi

Sivas Şehri- Darürreha Kütüphanesi

Yıldızeli – Halk Kütüphanesi

Zara – Halk Kütüphanesi

Erzincan Şehri – Milli Kütüphane

Elazığ Şehri – Umumi Kütüphanesi

Artvin Şehri - Halk Kütüphanesi

Kastamonu Şehri – Merkez Kütüphanesi

Antep Şehri – Halk Kütüphanesi

Yozgat Şehri – Maarif Kongresi

Isparta Şehri – Halil Hamid Paşa Kütüphanesi

Yalvaç – Ali Rıza Paşa Kütüphanesi

Çanakkale Şehri – Halk Kütüphanesi

Manisa Şehri – Muradiye ve Çeşnegir Kütüphanesi (Balcıoğlu, 2018, s. 451-452).

6.1.6.5. Meşhur İslam Âlimlerinin Tarihte Hususi Kütüphaneleri

Tahir Harimi Balcıoğlu yaşadığı dönemde ulaştığı bilgiler ışığında önemli İslam âlimlerinin kütüphanelerini şu şekilde sıralamıştır;

Feth İbni Hakan'ın Kütüphanesi

İbni Hazm'ın Kütüphanesi

Fahredden Müstevfi Kütüphanesi

Ebü'l-Necid İbni Hakem Kütüphanesi

İbni Kifti Kütüphanesi

Hoca Fazlullah Reşidüddin Kütüphanesi

Ali Şir Nevai Kütüphanesi

Seydüddevle Kütüphanesi

Gıyasüddin Mirza Bay Sungur Kütüphanesi

İbni Asakir'in Kütüphanesi

İbni-i Reşid Hurbevi Kütüphanesi

Hatip Hafız Ebubekir Ahmed el-Bağdadi Kütüphanesi

İbni Berzali Kütüphanesi

İbni Tilmiz Kütüphanesi

İbni Cezele Kütüphanesi

Ebu Abdullah Sadi-i Dımışkı Kütüphanesi

Tunus'da Ebu Faris Kütüphanesi

Amid'de ve Meyafarik'de Vezir Münazi Kütüphanesi

Mısır'da Eminüddeve Kütüphanesi

İbni Suulati Kütüphanesi

Mısır'da Nasr İbni Mahmud Kütüphanesi

Mısır'da Bedreddin Ayni Kütüphanesi

İstanbul'da Musannifek Kütüphanesi

Tunus'ta Ebü'l-Gays el-Kaşşâş Kütüphanesi

Azmizade Şair Haleti Kütüphanesi

Ümmü Veled Kütüphanesi

Abdurrahman-ı Amasi Kütüphanesi

Kadı Ubeydullah Halebi Kütüphanesi

Molla Fenari Kütüphanesi

Semer kand Kadısı Ebu Said Kütüphanesi

Şeyhülislam Arif Hikmet Bey Kütüphanesi

Ahmed Vefik Paşa Kütüphanesi

Bağdadi İsmail Paşa Kütüphanesi

Rıza Paşa Kütüphanesi

Sadr-1 Esbak Ali Paşa Kütüphanesi

Sadr-1 Esbak Yusuf Kamil Paşa Kütüphanesi

Gölpazarlı Hoca Şakir Efendi ve Hoca Şevket Efendi Kütüphanesi

Ali Emiri Efendi Kütüphanesi

Halis Efendi Kütüphanesi

Seyid Emin Paşa Oğlu Mahmud Kemal Bey Kütüphanesi

Köprülüzade Müderris Mehmed Fuad Bey Kütüphanesi

Müderris İzmirli İsmail Hakkı Bey'in Kütüphanesi. (Balcıoğlu, 2018, s. 453-470).

6.2. Yayımlanmamış Telif Eserleri

- Güneş Görmeyen Sokak
- Bağdat Dilencisi
- Nakli İlimler Tarihi
- Mezamir-i Felsefeden İnsaniyete Veche Veren Ruhlar
- Kelam Tarihi (İlmü Kelamın Tekamülü Tarihi)
- İslamiyetin Müstakbel Dini
- Türkiye Hars Ve İlim Tarihi
- Kızıl Hançerliler

6.2.1. Güneş Görmeyen Sokak Adlı Eseri

Yüksek tahsil görmüş, farklı diller öğrenmiş fakat talihi zamanın elinde oyuncak olmuş bir gencin, giriştiği mücadelelerde mağlup oluşları, yine de gencin yılmayışı ve yılmaz hamleleriyle yeni maceraları ve başından geçenler anlatılmaktadır. Ahlaki metanetini koruyan genç adamın, yabancı topraklarda yaşadığı talihsizlikleri ve buna karşı Türk gencinin cüretini nasıl temsil ettiği bu romanda anlatılmıştır. Gençlere yılmamayı ve örnek olacak niteliklere sahip olduğu bilinmektedir. (Balcıoğlu, 1938, s. 29). Tahir Harimi bu eserle ilgili bilgiyi Karnak Mabedinde Bir Gece adlı eserinde vermiştir, eser basılmamıştır.

6.2.2. Bağdat Dilencisi Adlı Eseri

Tahir Harimi, bu eserinde harp esnasında, İngiliz esir kamplarında uzun bir süre kalan, sonrasında Hintlilerle yaşamak zorunda kalan ve iki sene Bağdat'ta dilencilik yaparak geçinen bir Türk gencini konu alan bu eserde gencin aşk hayatı ve başından geçen garip olaylar anlatmıştır. (Balcıoğlu, 1938, s. 29). Bu eser de basılmamış, Tahir Harimi bu eserle ilgili bilgiyi Karnak Mabedinde Bir Gece adlı eserinde vermiştir, eser basılmamıştır.

6.2.3. Nakli İlimler Tarihi Adlı Eseri

1936 yılında istinsah edilen bu eser hem Balıkesir İl Halk Kütüphanesinde, Edremit İlçe Halk Kütüphanesi koleksiyonunda hem de İstanbul Millet Kütüphanesinde Ali Emiri koleksiyonu içerisinde bulunmaktadır. Tahir Harimi'nin bu

eseri hakkında, ‘Türk Tarihinde Mezhep Cereyanları’ ve Tarihte Edremit Şehri’ eserlerinde bilgi verilmiştir.²⁹

Tahir Harimi bu eserini 1930 yılında kitap olarak bastırmak için Asar-ı İlmiye Kütüphanesini açan ve Sebilürreşad dergisinin kurucusu olan Eşref Edip Bey ile görüştüğünden yazılarında bahsetmiştir.(“Büyük İslam Alimi Musa Cerullah’ı Nasıl Tanıdım” , 1949, s.237).

Din ve tasavvufi konularda ve alanlarda pek çok farklı ilim türü bulunur. Nakli ilimler Tefsir, Kelam, Kur’an, Hadis, Fıkıh gibi bölümlere ayrılır. Tahir Harimi bu eseri yazmak için tam üç sene çalışmıştır. Sayfa altlarına aktarılan bilgiler ve kaynaklar 400’ü geçmektedir. Bu kaynaklar zamanın en büyük ulemaları olarak bilinmektedir. Bu anlamda önemli vesikalarla mukayese eden ve ilmi hüviyetlerini en yetkin vesikalarla tahlil eden yazar, eserin sonunda biyografik malumatlar vermiştir. (Balcıoğlu, 1937, s. 170).

Eserde bahsedilen konular arasında İran’da Hükümet-i Melahide’yi kuran meşhur Hasan Sabbah’ın Alamut’dan, Batıniler reisi Raşiddin Sinan’ın ikamet ettiği Misyaf Kalesi’nden ve Afrika Batınılığını idare eden İbni Meserre’den, Koca Hindistan teşkilarını meydana getiren Ahmet bin Keyyal’dan, Türkistan Batınılığını kuran Nasır Hüsrev’den ve bu dai-i azamların tarihte dünya çapında batını hareketlerinin nasıl vücuda getirildikleri ifade edilmektedir. (Balcıoğlu, 2019b, s. 29).

²⁹ Eserin Katalog bilgileri; <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/nakli-ilimler-tarih%C3%AE/23890> ve <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/nakl%C3%AE-ilimler-tarihi/191888> , ulaşım tarihi 03.01.21, saat 11:18.

6.2.4. Mezamir-i Felsefeden İnsaniyete Veche Veren Büyük Ruhlar

1927 yılında istinsah edilen ve Ali Emiri Koleksiyonunda bulunan, 34 Ae Tedris 61 Demirbaş numaralı bu eser İstanbul Millet kütüphanesinde bulunmaktadır. Arap-Rika halde yazılmış eser 104 yapraktır.³⁰

6.3. Tahir Harimi Balcıoğlu'nun Dergi ve Gazetelerdeki Yazıları

Tahir Harimi Balcıoğlu'nun yaşadığı dönemde yayınlanan yazıları Sebilürreşad, Mihrab, Tearuf-i Müslimin, Kutlu Bilgi, Karabük, Gençleryolu, Yediiklim, Sırat-ı Müslimin ve Müslüman Sesi adlı dergilerde yayınlanmıştır. Kendisinin ölümünden sonra ise bazı yazıları Diyanet İlmi Dergisi'nde yayınlanmıştır. Yazılarını kaleme aldığı gazeteler ise, Türk Dili, Karesi, Zeka, Yevmi Yeni ve Yeni Gazete'dir.(Balcıoğlu, 2019/1936, s. 12-13). Bu yazıların orjinallerinin büyük çoğunluğunu ekler kısmında bir araya getirdik ve Tahir Harimi'nin bu yazıların içerisindeki Büyüyen Ay yayınlarının transkribe etmediklerini transkribe ettik.³¹

³⁰ Eserin Katalog bilgileri, <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/mezamir-i-felsefeden-insaniyete-veche-veren-buyuk-ruhlar/192080>, ulaşım tarihi 03.01.21, saat 13:15.

³¹ Dergilerde yayımlanan yazıları ekler kısmında verilmiş olup, <https://katalog.idp.org.tr/dergiler> adresinden erişilmiştir, tarihi 28.03.2020, saat 21:15 ve 13.05.2021, saat 17:39. Ayrıca Edremit Sıdika Erke Etnografya Müzesi arşivinden bulunan dergilerdeki yazıları da ekler kısmında verilmiştir, erişim tarihi, 14.01.21, saat 15:35.

6.3.1. Sebilürreşad Dergisinde Yazdığı Yazıları ³²

- 1) 'Evkafı İnkirazdan Kurtaracak Tedbirler Alınmalıdır, Cilt I, Sayı 7, Temmuz 1948
- 2) 'Dünyada Tek Bir Tehlike: Allahsız Yaşamaya İnanmak ', Cilt I, Sayı 12, Ağustos 1948
- 3) 'Dünyada Tek Bir Tehlike: Allahsız Yaşamaya İnanmak 2' , Cilt I, Sayı 13, Eylül 1948
- 4) 'Milletlerarası Hak Ve Hürriyet Prensibini İlk, İslamiyet Tanıtmıştır', Cilt I, Sayı 16, Eylül 1948
- 5) 'Dünya Barışında Müslüman Milletler' , Cilt I sayı 17, Ekim 1948
- 6) 'Dünya Emniyetini Ancak İslam Kanunlarına İnanıldığı Gün Bulmuş Olacaktır', Cilt I, Sayı 18, Ekim 1948
- 7) 'Melamilik, Sofilik, Fütüvvetçilik', Cilt I, Sayı 19, Kasım 1948
- 8) 'Diyanet Riyasetinde Mühim Bir Toplantı', Cilt I, Sayı 20, Kasım 1948
- 9) 'Dini İnkişafa Karşı Gelenler Büyük Gaflet Ve Celalet İçindedirler' , Cilt I, Sayı 22, Kasım 1948
- 10) 'Diyanet Reisi Prof. Ahmed Hamdi Akseki', Cilt III, Sayı 62, Ekim 1949
- 11) 'Büyük İslam Alimi Musa Cerullah'ı Nasıl Tanıdım' Cilt III, Sayı 65 / Kasım 1949
- 12) 'Türk – İslam Filozofu Farabi', Cilt III, Sayı 71, Ocak 1950
- 13) 'Farabi Felsefesinin Hulasası' Cilt III, sayı 73, Mart 1950

³² Sebilürreşad dergisinde bulunan bu yazılar, İstanbul Atatürk Kitaplığı'nda Süreli Yayınlar Arşivi'nden alınmıştır, ulaşım tarihi 19.11.2019, saat 12:52.

14) ‘Cihan Sulhunu Sağlayacak İlk Adım İslamiyet’e İnanmakla Atılacaktır’, Cilt IV, Sayı 85, Ağustos 1590

15) ‘İbret Ve Hayret Verici Levhalar: Halef Bin Salim İle Bir Mecnun’, Cilt IV, Sayı 90, Kasım 1950

16) ‘İbret Alınacak Sözler’, Cilt IV, Sayı 95, Şubat 1951

6.3.2. Mihrab Dergisi’ndeki Yazıları

1) ‘Seyran’, 1. Cilt 10. Sayı / 1 Nisan 1924

2) ‘Tarihi Medeniyette Kütüphaneler’ 1.Cilt 12.Sayı /1 Mayıs 1924

3) ‘Tarihi Medeniyette Kütüphaneler 2’ 1.Cilt 13-14.Sayı /1 Haziran 1924

4) ‘Tarihi Medeniyette Kadınlar’ 1. Cilt 15-16. Sayı / 1 Temmuz 1924

5) ‘Türk Mutasavvıfları’ 1.Cilt 17-18. Sayı / 1 Ağustos 1924

6) ‘Tarihi Hikmette Sufiyyun’ 1.Cilt 23. Sayı / 1 Kasım 1924

7) ‘Tarihi Hikmette Sufiyyun 2 ’ 1.Cilt 24. Sayı / 1 Aralık 1924

8) ‘Tarihi Hikmette Mezhebi Aşk’ 2.Cilt 27.Sayı / 1 Mart 1925

9) ‘Tarihi Hikmette Mezhebi Aşk 2’ 2.Cilt 28. Sayı/ 1 Nisan 1925

6.3.3. ‘Tearuf-i Müslimin’ Dergisindeki Yazıları

1) ‘Teferruk ve Cemiyet-i İslamiyye’ I. Cilt, 6. Sayı, Sf. 93 / 25 Haziran 1910

2-) ‘Teferruk ve Cemiyet-i İslamiyye 2’ I. Cilt, 7. Sayı, Sf. 109 / 8 Temmuz 1910

6.3.4. ‘Diyaret İlmî Dergisindeki Yazıları

- 1) ‘Büyük İslam Mütefekkeri Fahrüddin-i Razi’, 1. Cilt, 6. Sayı / 1962
- 2) ‘Büyük İslam Mütefekkeri Fahrüddin-i Razi II’, 1. Cilt, 7. Sayı / 1963
- 3-) ‘Büyük İslam Mütefekkeri Fahrüddin-i Razi III’, 2. Cilt, 1-2. Sayı / 1963
- 4)‘Büyük İslam Mütefekkeri Fahrüddin-i Razi’, 2. Cilt, Sayı 5 / 1963

6.3.5. ‘Kutlu Bilgi’ Dergisindeki Yazıları

- 1) ‘Tuba Ağacı’ , Sayı 3 / 1 Birinciteşrin 1944
- 2) ‘Mukaddes Zeytun Ağacı Hakkında Mitolojik Nakiller’ , Sayı 7 / 1 Mart 1945
- 3) ‘Şark Efsanelerinde Gül ve Bülbül’ , Sayı 9 / 1 Mayıs 1945

6.3.6. Karabük Dergisi’ndeki Yazısı

- 1) ‘Eski Şark Edebiyatı’ , Sayı 8-9 / Mart 1945
- 2) ‘Esatir ve Efsanelerin Tarihte Ehemmiyetleri’ 4. Sayı / 1944
- 3) ‘ Eski Kavimlerde Ulu Ağaçlara Ait Mitolojik Nakiller’ 10-11. Sayı / 1945

6.3.7. Gençleryolu Dergisi’ndeki Yazısı

- 1) ‘Yeni Nesil ve İlim’ , III.cilt, 51. Sayı / 23 Nisan 1931

6.3.8. Yediiklim Dergisi’ndeki Yazısı

- 1) ‘Endülüs Kütüphaneleri’ 4.Cilt 31. Sayı / Ekim 1992

6.3.9. Müslüman Sesi Dergisi'ndeki Yazıları

- 1) 'İslam Medeniyetinde Mitoloji Tarihi' 3.Cilt 37. Sayı / 22 Ocak 1951
- 2) 'İslam Medeniyetinde Mitoloji Tarihi 2' 3. Cilt 38. Sayı- 21 Şubat 1951
- 3) '(İda) Kardağının Eteklerinde Bir Münzevi' 3.Cilt 39. Sayı / 12 Mart 1951
- 4) 'İslam Medeniyetinde Mitoloji Tarihi 3' 3. Cilt 39. Sayı / 12 Mart 1951
- 5) 'İslam Medeniyetinde Mitoloji Tarihi 4' 3. Cilt 40. Sayı/ 29 Mart 1951
- 6) 'Gelen Ses' 3. Cilt 42. Sayı/ 1 Mayıs 1951
- 7) 'İslam Medeniyetinde Mitoloji Tarihi 5' 3. Cilt 42. Sayı/ 1 Mayıs 1951
- 8) 'İslam Tefekkür Tarihinin Büyük Simaları (Hallac Mansur) ' 3. Cilt 44. Sayı/ 7 Haziran 1951
- 9) 'İslam Tefekkür Tarihinin Büyük Simaları (Hallac Mansur) 2 ' 3. Cilt 45. Sayı/ 29 Haziran 1951
- 10) 'İslam Tefekkür Tarihinin Büyük Simaları (Hallac Mansur) 3 ' 3.Cilt 46. Sayı/ 18 Temmuz 1951
- 11) 'İslam Tefekkür Tarihinin Büyük Simaları (İslamın Hücceti Ebuhamit İmam Gazali)' 3. Cilt 47. Sayı / 7 Ağustos 1951
- 12) 'İslam Tefekkür Tarihinin Büyük Simaları (İslamın Hücceti Ebuhamit İmam Gazali 2)' 3. Cilt 48. Sayı / 2 Eylül 1951
- 13) 'İslam Tefekkür Tarihinin Büyük Simaları (İslamın Hücceti Ebuhamit İmam Gazali 3)' 3. Cilt 49. Sayı / 30 Eylül 1951

6.3.10. Sırat-ı Müstakim Dergisindeki Yazısı

1) ‘Mebahisat: Taşralarda Hutbe ve Hatıpler’, 3. Cilt, 73. Sayı, Sayfa 331 / 27 Ocak 1910 (Balta, 2019).

6.3.11. Cerîde-i Sûfiyye Dergisindeki Yazısı

1) ‘Gaye-i Hayat’, 5. Cilt, 141. Sayı, Sayfa 399 / 22 Mayıs 1918

7. TAHİR HARİMİ BALCIOĞLU'NUN DERGİLERDEKİ YAZILARININ VE RÜYA GÜNLÜĞÜNÜN TRANSKRİBİ

7.1. Sırat-ı Müstakim Dergisi'ndeki Yazısının Transkripti

7.1.1. 'Mebahisat: Taşralarda Hutbe ve Hatipler', 3. Cilt, 73. Sayı, 27 Ocak 1910

Mebahisât

Taşralarda Hutbe ve Hatibler

Bir vakitten beri muhterem Sırat-ı Müstakim Gazetesinin sütunlarını revnekdar eden hutbeler meselesi ekser yerlerde ıslahına bir sebep-i hasene olduğunu mevsukan haber alıyoruz. Fakat bu ıslah, mesail-i şeriyeye vukufu olan bazı hatib efendiler tarafından icra olunduğu söyleniyor. Taşralarda ise hatibler ve gerek hutbeler o kadar çığırından çıkmış ki bu mübeccel vazife bir takım na ehiller yedlerine geçmiş, öyle galat ibareler, dürlü dürlü teganni ve sadalar ile kıraet olunan hutbeleri istima ettikçe insan düçar-ı teessüf oluyor! Bu vazife-i mukaddesenin ifasına memur edilen kimselerde bir kabiliyet-i vicdaniye olsa da samiinin teneffürünü celb etmeseler... Bu cihet ise külliyyen mefkud. Evvelce bu vazife-i mübecceleyi ifa edenler etmiş, söylediği sözde bir tesir husule getirecek talakata malik kimseler ifa ederlermiş. Acaba ahlaflı bu meslek-i ulviyi ahiren bir takım ihdas olunan bid'atlerden muhafaza edebilirler mi? Heyhat! Bu vazife-i mukaddese öyle kimseler elinde kaldı ki evvelki ruhaniyete, o halavet ve şefaatine birdenbire bir küsuf arız oldu. Onun tezyin ve tenvir edüb de bütün ahlak-ı seyyieleri hal-i salaha irca eden o hutbeler şimdi öyle bir edaya geldi ki hemen duadan ibaret kaldı. Halat-ı salifesinden hiçbir eser hissedilmiyor, ziya-i hakikat bid'atler içinde boğulub gidiyor. Bu bidatler şems-i hakikatten füyuzat-ı ilahiyenin kulub-ı mü'minine lemeatına mâni oluyorlar. O mübarek vazife su-i istimal olunuyor.

Hatibin sözü cemaat üzerinde icra-yı tesir etmiyor. Halavet-i asliyesinden hiçbir şey hissedilmiyor. Bu kadar teenniye sebep nedir? Hatibler mi? Kabahat hangi cihette olduğunu insan idrakten aciz kalıyor. Zaman-ı saadette hutbeler o hafta içinde cereyan eden şunun ve ahvalin bir makes-i hakikisinden ibaret idi. Bu hal bir vakte kadar muhafaza edilebildi. Ehl-i İslam'ın terakkiyat-ı fikriye ve maddiyesini temin için hatibleri uyanık zevattan tayin etmeleiler. Vazife-i hitabeti ifa eden zatın terakkiyat-ı fikriyesi cemaat üzerinde fevkalade asarını gösterir. Memleketin emniyet-i istikbali de buna merbuttur. Cemaati ne gibi şeylerden tahzir, ne gibi şeylere teşvik etmek lazım geleceğini taakdir etmek kolay bir mesele değildir.

Hatib olan zat memleketin ruhuna ve ahval-i aleme vakıf olmalıdır. Siyaset-i alemde, ihtiyacat-ı ictimaiyemizden bihaber bulunan bir adem ümmeti ne suretle hizmet etmesi lazım gelen bu mesleğin tensikı acil ve lazımdır. Asıl şayan-ı teessüf olan ciheti hakikat-i ahvalin yakın vakte kadar meçhul kalmasıdır. Zamanımız hatiblerinin içinde evsaf-ı mezkure ile muttasıf olanlar pek nadir. Birisine o vazifenin ehli olmadığını söylemiş olsan (berat-ı alışanımı tahkir ediyorsun!) diye feryada başlıyor. Hatır, iltimas beliyyesi bu ciheti de bozdu. Ekser hatiblerin natıkları pek mahdud. Halbuki ifham-ı meramdan aciz olan bir kimse vazife-i hitabeti nasıl ifa edebilir? Çünkü söz kadar müessir, söz kadar hissiyat-ı kalbiyeyi musavvir bir tercüman yoktur. Mademki hutbe vaaz u nasihattır. Öyle ise zamana tabidir. Ahval-i umumiyyeye mahsus ve muntazam hutbeler irad olunmalı. Bu da söz vasıtasıyla olabilir. Sözü de cemaatin irfanına göre söylememli. Su-i tesir vukua getirecek nasayih memleketin harabiyetine ve ümmet-i İslam'ın ahlaklarının bozulmasına sebep oluyor.

Edremidli Balcı zade

Hafız Mehmed Tahir

7.2. Tearüf-i Müslimin Dergisi'ndeki Yazılarının Transkripti

7.2.1. 'Teferruk ve Cemiyet-i İslamiye' I. Cilt, 6. Sayı, Sf. 93 / 25 Haziran 1910

Sahife 93

Teferruk ve Cemiyet-i İslamiye

Asırlardan beri cereyan edüb gelen umum teferrukun cemiyet-i İslamiyenin asab-ı teşrihinde ihdas ettiği karhalar millet-i İslamiyeyi müdhiş bir mevki-i demarda bulunduruyor. Cemiyet ise, asabına sarmış olan bu ille-i muhassiriye karşı lakayd kaldığı için marazın vehameti gittikçe kesb-i şiddet ediyor. Vakit bevakit tehlikesi tezayüd ettikçe muhavvef buhranlara düçar olduğu gibi hatta bazılarımız hayatından bile kat'-ı ümid ediyor. Mamafih ruhaniyet-i hazret-i peygamberi böyle müdhiş buhranların kesb-i sükutuna sebep olacağı erbab-ı mutabassır indinde Müslümandır. Şunu da unutmayalım ki illet-i tefrikaya düçar olan hükümetin yerinde bugün yeller esiyor. Halbuki bu ahval-i dilgir basire-i ümmete her vakit çarptığı halde hala biz belaya-yı tefrikanın dest-i tahrib ve kahrından kendimizi vikayenin çaresine bakmıyoruz. Hiç bilmiyoruz ki nehr-i izmihlalin macerasına sürüklenüb

Sahife 94

gidiyor biz de gene kendimizi nokta-i asliyemizde sabit zannediyoruz. Fart-ı ataletle meşhun olan basirelerimiz rüyet-i hakikate medar olacak kadar haiz-i kuvvet olmadığından bi't-tab' biz de etrafımızı müstevli olan bu seyl-i tahribi göremiyoruz. Halbuki illet-i tefrikanın ruh-ı millet üzerinde bıraktığı kuvvetli izleri herkesten ziyade bilmeli idik. Milletın ille-i tefrikaya maruz olması inkırazına bir mukaddime demektir. Bir defa şiraze-i ümmeti tahtim etti mi artık o millet beka-yı mevcudiyet ve muhafaza-i saltanat edemez. Şiraze-i intizamı hallel-pezir olmuş bir millet elbette pençe-i

inkırazdan vücud-ı siyasiyesini muhafaza edemez. Bunun emsali asar-ı salifede belki binlerce defa vuku bulmuştur. En büyük hükümetler bu müessirat-ı elimenin vicdansüz tazyikatı altında düçar-ı izmihlal olarak sahne-i alemde silinüb süprünüb gitmişler. Tarihleri karıştırsak neler görürüz. Her bir hadiset-ı elime tarih-i sahaifte müebbed bir leke bırakmıştır. Tarih bir ayine-i hayat-ı mileldir.

Millet-i İslamiye şu asırlara kadar ifa-yı vücud etti. Vala bu cemaatte ve akvam-ı İslamiyede mevcut olan teferruk ve rahneler sebebiyle küre-i arzın üzerinde üzerinde mevcut bir Müslüman vücudunu görmek muhal idi. Mamafih şurasını iyi bellelim ki şimdiye kadar mahv ve inkırazdan bizi vikaye eden kısmen rekabet-i devliye ise kısmen de saltanat ile hilafetin Osmanlı hükümdarlarında memzuc ve bütün alemin makarr-ı muhteşem hilafete müteveccih bulunmasıdır. Bugün nazar-ı teessüf ile görünmektedir ki üç yüz milyon alem-i İslamın yekdiğerlerine karşı bir irtibat ve ittihad-ı tammeleri görünmüyor. Bu rabitasızlığın netaic-i elimesi olrak Müslümanlar fakr u meskenete razı ve kolları bağı kalmışlar. Müslümanların bu hal ataletinden istifade eden ecnebiler ve istibdad-ı idareyi fırsat-ı ganime bilerek İslam memleketlerinden imtiyazlar atıyyeler istihsaliyle Müslümanları kendilerinin istimdad ve muavenetine mecbur etmişler. Memalik-i İslamiyede ticarethaneler tesis ve fabrikalar, şirketler teşkil ve bütün Müslümanların en büyük kuvve-i ticariyeyi ellerinden almışlar. Binaenaleyh bugün Avrupalıların tarik-i ticarete terakkileri ve tezyid-i servet yolunda faaliyetleri ne derecede ise Müslümanlar da atalet-i meskenette o derecede ihtimal daha fevkindedir. Müslümanların acaba bu ataletine sebep ne olmuş ve şübhe yok ki cehelettir. Hangi müdakkik var ki bunun cehaletten tevlidini itiraf etmesün.

Şu zamanda Hind'de Cezayir'de Çin'de Mısır'da ve daha bir takım memalik-i mütemeddine-i İslamiye'de Avrupa müessesatı olmak üzere birçok tücarethaneler

fabrikalar görürsünüz. Bunlar Avrupalıların sahne-i almede oynadıkları rollere birer aletten başka bir şey değildir. İngilizler Hind'e Fransızlar Cezayir'e nasıl hakim oldular? Ticaret maksadıyla bu memalik-i İslamiyenin her tarafına sokulmakla istila etmekle değil mi? Bir devletin en büyük kuvveti ticaret olduğu Avrupalıların henüz zaman-ı sabavetlerinde iken fikirlerine yerleşiyor! Artık biz de bundan sonra gözümüzü açalım icabat-ı asriyeyi düşünelim! Ecanibimize bir nazar-ı intibahla bakalım da kanun-ı terakkinin asrımızda ibda ettiği şeraiti elde etmeğe çalışalım. Eğer biz de hal-i hazırda hüküm süren miskinlik devam edecek olursa hiçbir amal ve efkarımız kuvveden fiile çıkamaz.

Bugün biz Avrupalıların yardım ve muavenetine kendimizde bir ihtiyaç-ı şedid hissediyoruz. Bu ihtiyaca sebebiyet veren şübhe yok ki geride kalmamızdır. İhtiaat-ı ahireden bir şey tesis etmek istersek her halde müdirini avrupa'dan celbe mecburuz. Çünkü kuvve-i ilmiyemiz o müessesat-ı medeniyenin bir takım gavamız ve nükatını idrake kafi gelmiyor. Bununçün biz bu güne kadar küçük bir müessese için Avrupalıların yardımına müftekir bulunuyoruz. Böyle her şeye müftekir cahil ve nimet-i maariften mahrum bir millete esbab-ı terakkiyi istihsal ve bu terakkiye engel olacak teferruku izale eyleyecek çarelerini taharri etmek hayatı iktizasındandır.

Bugün alem-i İslam'ın üç yüz milyona baliğ olmasından ettiğimiz istifade fahr ve mübahiden başka bir şey değildir. Halbuki bir tevhid temeli üzerine teşyid edilmiş bir unsurun çokluğu ile pek çok esbab-ı terakkinin elde edileceği vareste-i rib ve iştihahtır. Halbuki biz ne kadar çoğalsak

İnkısamımız, tefrikamız da o nisbette büyüyerek umumi tefrikalar umumumuzun değil efradımızın bile terakkilerine sedd-i ahenin çekiliyor. İşte İslamların bu suretle kuvvetlerinin inkısama uğraması mucib-i tedennileri oluyor. Aralarında bin türlü menafi-i hasise dolaşarak terakkiyat-ı medeniyede kat-ı mesafe etmelerine mani oluyor. Zaten kafalarında hubb-ı riyaset dolaşan efkar-ı faside erbabının çoğalması umum millet-i İslamiyenin menafii bir olduğunun hatırlardan çıkmaması hep şu menafi-i hasisenin iras ettiği mazarratlardandır. Bu efkar-ı faside erbabı amal-i müfsidkaranelerini terviç için milletin başına ne türlü alat-ı hücumiyeye ile iftihar ediyorlar ki darbe-i mühlikelerinin mahallerini tedavi için sarılan merhemler büsbütün marazın şiddetini tezyid ediyor.

Hayat-ı ictimaiye-i İslamiyeyi saran marazların tedavisi ulema-i dinin vazifesidir. Eğer sınıf-ı ilmiye bu vazifeyi hüsn-i ifa eyler ise pek az bir zaman zarfında bu marazın kesb-i sıhhat edeceği şüphesizdir.

Aasr-ı hazırda bütün ulum ve maarifin menbaı Avrupa addedilse de o medeniyet-i maddiyenin uful ettiği sair mahallerde bile asar-ı terakki görünüyor. Halbuki memalik-i İslamiyede meyl-i inhitat asarından başka bir şey ru'yet edilmiyor. Bu inhitatın yalnız devlet-i aliyye-i Osmaniyeye münhasır olmayub umum memalik-i İslamiyeyi şamil olduğunu kayd edecek olursak vehameti bir kat daha meydana çıkıyor.

Her bir millet kendi istidad-ı fitriyesi ve ihtiyacat-ı milliyesi nisbetinde medeniyetin bahşettiği asar-ı terakkiden hissedar olduğu bir zamanda umum Müslümanların böyle bir atalet içerisinde bulunmasına ne kadar teessüf olunursa gine azdır.

Bütün etraflarını atalet kaplamış; asab-ı cemiyetin kuvve-i faaliyeti mübtal olmuş say u gayret damarları bağlanmış. Herkeste yaptığı işinin neticesine bir adem-i emniyet, bin türlü tereddüd hükümferma...!

Şu devr-i ahirde vücuda getirdiğimiz inkılabdab bil-istifade cemiyetler şirketler gazeteler risaleler neşr ve teşkil olundu. Acaba? Hangisi mesleğinde bir iftınan ve sebat ile çalışabildi? İnkılabın devre-i ibtidaiyesinden biri kaç dane ceraid sebat gösterdi? Cemiyetler dağılır gazeteler kapanıyor herkeste bir usanç!! Evvelce tekasül ve tesamühten şikayet edilirken şimdi de bir sebatsızlıktır, imtidad ediyor. Eğer Müslümanlarda bu sebatsızlık devam edecek olur ise buldukları mevkiden bir hatve bile atıye atamayacaklarına emin olsunlar. Halbuki ilim cehle tekamül, tevakkufa daima galebe çalar. Medeniyet ise muttasıl tekamül ve terakkiyata doğru yükseliyor. Herkes ihtiyacat-ı atıyesini bugünden tedarike çalışıyor. Kuvvet bombasını bir gün mukaddem ihzara gayrat ediyor. Çünkü insanlar her gün kendilerini yeni bir ihtiyaç karşusunda buluyorlar ve onu temine muvaffak olur olmaz birini teşyi ederken öbürünün istikbaline koşuyorlar ve bu suret-i daimede insanların muhtaç oldukları şeyler tedrici bir vaziyet ile tezahür ediyor. Birinin itmamı ötekinin mebdei ile hasıl oluyor. Nev-i beşerin ihtiyacatı hayvanat-ı saire gibi mahdud olmadığından medeniyetin terakkiyatıyla tezayüd eder. Binaenaleyh artık Müslümanların bu gaflet ve sebatsızlıklarına bir nihayet verilmelidir. Yekdiğerlerine dest-i uhuvveti uzatarak bir kitle-i vahide halinde esbab-ı terakkisi istihsaline çalışmayanlar ve kendilerini geride bırakan akvamın arkalarından bir sürat-i fevkalade ile koşmalılar eminim ki pek az bir zaman zarfında onları geçeceklerdir. Yalnız sebat ister... (maba'di var)

Balcı zade Edremitli

Mehmed Tahir

7.2.2. ‘Teferruk ve Cemiyet-i İslamiye 2’ I. Cilt, 7. Sayı, Sf. 109, 8 Temmuz 1910

Sahife 109

Teferruk ve Cemiyet-i İslamiye 2

Bugün herhangi bir millet-i İslamiye olursa olsun katiyyen diğèrinin hayat-ı ictmaiye ve siyasiyelerine biganedir. İnan’ın Őu son zamanlar geçirmiş olduğu hunin vaka-i elimedden makam-ı hilafet-i uzma lakayddır. Fas’ın dūar olduğu felaket-i mūdhişeden Afganistan’ın haberi yoktur. Buhara’nın hal-i ihtizarda bulunmasından, bilmem yalnız kaç danecik kalbler rahatını bozuyor. Bu üç beş dane hükümet-i müstakilenin nüfus-ı İslamiyesinin teşkil eden kırk iki milyon kadar bir aded çıkarılırsa iki yüz elli sekiz milyon ümmet-i İslamiye Avrupalıların taht-ı esaretinde inleyüb duruyor. Hiç bu zavallıların dūar oldukları zulüm ve itisafı nazar-ı dikkate bile almıyoruz.

Gerideki dindaşlarımız hakkında reva görülen vahşeti ve haşmeti artık söylemeğe hacet yok göz önümüzde duruyor. Türkistan’daki ihvan-ı din ise kendi kendinden ayruca bitmek üzeredir. Aman Ya Rab ne mūdhiş manzaranın karşısında bulunuyoruz. Fakat aldırın kim?

Bu kadar milyonlarca efrad-ı İslamiyenin zemzeme-i vaveylası küngüre-i asumana kadar su‘ud ettiği halde biz de evet merkez-i İslam tanılan bir Türkler’de ufacık bir asar-ı teessür bile görünmüyor. Halbuki saadet ve felaket babında onlarla müşterekiz. Çünkü vahdet-i İslamiye bizi bir kelime-i teşhid üzerine cem ediyor. Ve bu suretle bizleri ümmet-i vahide yaparak birimizi diğèrimize zahir ediyor. Fakat bu yüz milyonlar teşkil eden İslamların diyanet-i celile-i İslamiyenin uhdelerine tevdi

buyurduğu vezaif-i şeriyeyi ifa hususunda gösterdikleri vaziyete atf-ı nazar edilirse bu itihadın hemen elfazda kaldığı yek nazarda tezahür eder.

Eğer kütüb-i ehadisi karıştıracak olursak veçhimizde nümayan asar-ı hicab başımızı önümüze eğdirir. Cenab-ı peygamber buyurur ki (el-müminu li'l-mümini ke'l-bünyani yeşuddu ba'duhu ba'da) (mümin mümine karşı bir bina-yı metin halindedir daima yekdiğerini teşyid eder.) Hâlbuki bizler bu bugün yekdiğerimize olan vaziyetlerle mahza bizim saadetimiz için söylenen bu evamir-i celileyi tamam ayağımız altında

Sahife 110

çığnıyoruz. Uhuvvet-i diniye ve hukuk-ı İslamiye böyle mi muhafaza olunur?

Fahr-i kainat efendimiz hazretleri ümmetin istikbalde bela-i tefrikaya düşeceğinden endişe ederek (men ferraka feleyse minna) diye şiddetli bir surette tenbih ettiği herkesin malumudur.

Cemiyet-i İslamiye asırlardan beri devam eden hal-i buhranisinden bu gibi tenbih-i nebevilerle intibah ederek hal-i salaha rücu için bugün ne gibi teşebbüsatta bulunuyor?

Bu kadar milyon millet-i İslamiyenin mukaddese-i hilafete olan merbutiyet-i müebbede-i maneviyesinden istifadeye niçün say u ihtimam edilmiyor?

Bugün küre-i arzın üzerinde mevcud İslamların hayat-ı ictimaiye ve mevki-i siyasiyelerini tedkik edecek olursak ne hunin manzaralar ne acı vakalar ve ne mucib-i hacalet haller görürüz.

Elli yedi milyon nüfus-ı İslamiyeye malik olan Hindistan Hükümetinin Müslümanlara karşı vaziyet-i siyasiyesine atf-ı nazar edelim. Zavallı Müslümanları buldukları bu mevki-i havlnaktan tahlise hiçbir taraftan dest-i muavenet uzatılmayub mahkum-ı esaret ve puyan-ı cehalet olarak esirane İngilizlerin vicdansüz

tazyikatı altında imrar-ı hayat edüb kendileri buldukları mevkiin vehametini takdir edemiyor. Takdir etseler bile ellerinden bir şey gelmiyor. Hukuk-ı hakimiyetler neden mahrum...!

Zavallı Hindliler saadet-i hayatını, kendini bir İngiliz'e esir etmekte zannediyor. Tahminen bunları Hind Müslümanlarına telkin eden kimdir? Şübhe yok ki menafi-i zatiyelerini Hindlilerin mahvında taharri eden İngilizlerdir? Zaten bunu bilmedik kim var? Bunlarda cehalet o kadar tevessü etmiş ki emvat-ı kubura karşı perestiş etmek daha bir takım adet-ı mecusiye beyinlerinde makam-ı taabbüdde icra olunduğu görünüyor. Hatta bazı mahallerinde hükm-i celili bi't-tahrif pek çok mahrematin halline kail olanlar da görünüyor Müslümanlar arasında tahaddüs eden bu ahval-i müessefeye sebebiyet veren yekdiğerlerine karşı rabıta-i diniyenin mefkudiyeti ve ittihad ve ittifakın adem-i mevcudiyetinden husul-pezir olmuştur. (Görülüyor ki ittihadta yalnız bihasbe's-siyaset değil belki diyanet nokta-i nazarından da mecburuz.) artık bu biçarelere cıyalım ona göre hareket edelim şu zamanda her Müslüman yarasının merhemini makam-ı hilafetten bekliyor. Halbuki nazar-ı şeriatta Müslümanın düçar-ı teellüm olması bütün alem-i İslam için büyük bir teessürdür. Halbuki bu emr-i celil Müslümanlar nezdinde itibardan iskat edilen ve yerine de milli teferruktan tevellüd eden bir takım itikadat-ı batıle hasıl olunmuş. Halbuki mutekadat-ı müslimini tahdiş eden böyle zunun-ı batıleyi kalbgah-ı ümmetten intitaf için ulema-i İslamiye cevami ve mesacidde efrad-ı İslamiyeyi ikaza ve efkar-ı ümmeti tenvire ve bu hususta olan ahkam-ı dini telkine dinen mecburdurlar. Ve aksi takdirde huzur-ı ilahide mesul olacakları da ayat ve ehadis-i şeirife ile müsbittir. Çünkü sınıf-ı ilmiyenin cemiyet-i İslamiye arasında haiz olduğu mevki pek büyüktür. Ulema-i asır bu mevki-i celileyi bihakkın muhafaza edemiyor. Ecanibimizi istila eden atalet, batalet, cehaletlerden ümmeti tahlif için tedabir-i şedideye tevessül etmeğe ilmen

medyun iken hezar teessüf ki onlar daha nefis-i zatiyelerini istihlas edememişler. Nerede kaldı gayretini salaha davet edebilsinler. Ümmet-i İslamiye pençe-i muharribin kahrında inleye inleye teslim-i nefis ederek bir gün hayatına hatime verilecektir. Ulema-i İslamiyenin bundan haberi bile olmayacak. Alem-i İslamın bugünkü maruz olduğu bu ilel-i muharribe karşı bir mualece-i hayat-bahşa tertibine ulema-i din borçlu olduğu halde ümmetin teskin-i marazına badi olacak tertib-i mualecat kaydına hiçbir güne teşebbüsatta bulunmuyorlar. Halbuki böyle mahuf ve zalam cehalet içinde puyan olan bir milletin uleması kabus-ı ataletten küşade-i basiret eder ve pişgah-ı azimlerinde önlerine çekilen bütün mevani zir ü zeber ederek ümmeti terakki ve tealiye isad için pişva ve rehber olurlarsa o milletin istikbali parlaktır.

Eğer biz maziye yükselecek olursak kendimize ders-i

Sahife 111

ibret olacak pek çok vakayi-i hakikiyeye tesadüf ederiz. Eğer ilmin ve ulemanın ilk devre-i tekemmülüne atf-ı nazar edecek olursak mütebahhirin-i ilmiyenin terakkiyat-ı ulum ve tercüme-i fünuna ettikleri hizmetleriyle beraber bir de ümmetin husul-i saadet ve terakkiyatı yolunda yaptıkları mesaileri insanı vecd-i istiğrak içinde bırakıyor. O zaman ilim, bütün kuvvet ve miknetiyle ufk-ı hakikate doğru koşuyordu. İlmin kat-ı mesafe ettiği yerler ise cihan-ı medeniyetin menbaı tanılıyordu.

Zaten ulema-yı salifenin gayret ve faaliyetlerinin bir semere-i iktitafıdır ki az bir zaman zarfında hükümet-i İslamiye, şan ve sütutunu bütün cihana tanıttı. Ziya-i İslamiyet, Arabistan çöllerinde tulu ederek Türkistan dağlarından aşarak ta Maveraünnehir havzalarına kadar Pertev-efşan ve eşi'a-paş cihan oldu. Bu vakitler memalik-i İslamiyede nimet-i maariften mahrum bir ferdin vücudunu tasavvur bile

imkan haricinde idi. Fakat mürur-ı zamanla buraları öyle bir hale geldi ki ilim ve fazl nam-ı namisine bile ender olarak tesadüf olunmaya başlandı.

Arada tahaddüs eden münazaat-ı mezhebiye bir suret-i tedriciyede ale'd-devam ilerliyordu. Bazı hubb-ı riyaset mebusları tesis-i mezheb, tekfir-i ehl-i sünnet gibi vesait-i maneviye ile ihdas-ı tefrika ediyorlardı. Ulemanın terakkiyat-ı ilmiye, ila-yı İslamiyet, ref'-i cehalet, ve istihsal-i saadet ve avdet-i intibah yolundaki say u gayretlerine rağmen ümmet-i İslamiye bunların iğva-yı mefsedetkaranelerine kendilerini kaptırıyordular. Çünkü ziya-i ilim, beyne'l-müslimin, bütün bütün inkişafa uğramakta idi. Ve bunula beraber işin içine bir de menafi-i şahsiye karışıyordu. Artık bu vakit ulema da derin bir gaflete daldı.

Artık bu sırada mezheb dağdağaları hilafet gürültüleri öyle bir şekil iktisab etti ki herkes işin neye müncer olacağını kestirmeyerek erbab-ı vicdan bu hal-i esef-i iştimalin karşusunda tir tir titriyordu. Erbab-ı dalal ise böyle bir buhranlı zamanları ganimet bilerek efkar-ı fasidelerini terviç için mu'tekadat-ı İslamiyeyi tahdiş ve teşvişe çalışıyorlardı. Her tafata yüz bulub dağılmış olan bu güruh-ı müfside pek çok efrad-ı İslamiyenin küreyve-i dalaletе düşmesine sebep oldular. İşte ilmen İslam'ın bu hal-i esef-i iştimali millet-i İslamiyenin badi-i zaaf ve fesadıyla neticelendi. Mevkiin vehametini efrad-ı ümmete ihtar edecek hiçbir ferd çıkmamış mı zannediyosunuz? Hayır! Çıkmıştır. Fakat her biri zalumun pençe-i zulmünde erilerek, vatan-ı mukaddesesinden takrib ve vicdansüz işkencelere maruz kalarak amal ve makasıd-ı mukaddeselerini neşre muvaffak olmadan menfalarda, mahbeslerde bin türlü darb ve işkenceler altında ah u enin ederek hayata veda etmişlerdir.

Maziler perde-i ihtifaya bürünüyor. Bütün nazarlar atiye matuf idiler. Herkes istikbali düşünüyor. Efkar-ı umumiyesini fikr-i istikbal işgal ediyor. Artık ulema da ve milletde de bir intibah uyanmalıdır. Hiç olmaz ise Hristiyan memurin-i ruhaniyesini

kendimize numune ittihaz etsek olmaz mı? Mensub oldukları akvamın husul-i saadet ve terakkiyatı yolunda ibraz ettikleri say'ı gayretleri ne derecelere kadar varıyor. Misyonerlerin ise neşr-i din yolundaki fedakarlıkları herkesin gözü önündedir.

Bugün devlet-i aliyyeden fekk-i irtibat ile ilan-ı istiklaliyet eden yunan, Sırp, Bulgar ve saire gibi hükümet-i sağıreler hep ahbar ve rehasinin kiliselerdeki müessir sözlerinden siyasilerini zabt ettiler. Bizim ise aramızda fırka gürültüleri, teşkil-i cemiyet kavgaları muttasıl devam edüb duruyor. Tefrikanın hayat-ı milel-i akvam üzerinde ika ettiği vakayi-i elimeyi tarihler bize vazih bir surette gösteriyor. Viraneleri henüz basire-i ümmetten nihan olmayan Endülüs Devlet-i Emeviyesi ne oldu Asya Müslümanları ne hale geldi? Kafkasya cemiyet-i İslamiyesi ne vecihle inkıraza yüz tuttu? Cezayir ne suretle belalara giriftar oldu? Tunus nasıl mahvedildi? Hind Cezayir bahr-i muhitindeki ehl-i İslam neden düvel-i nasaranın memlûkü oldu? Vaktiyle şu kadar bin nüfus-ı İslamiyenin vatanı ve binlerce efadil ve ulemayı

Sahife 112

Aguş-ı gayretinde yetiştiren Kırım nereye gitti? Bosna Hersek Avusturya'ya nasıl ilhak olundu? Alem-i medeniyetin bir vakitler menbaı addolunan, ta devr-i esatire kadar gidersen seyf-i celadetleriyle cihanı pençe-i teshirinde zebun eden binlerce hükümdar mazinin tahtgah-ı saltanatı bulunan Mısır elimizden nasıl çıktı? Şu zamanlarda bütün alem-i İslamı dağdar eden her zerresi ecdad-ı izamımızın hun-ı hamiyetleriyle yoğrulmuş olan zavallı Girit'in ne halde olduğu malum bugüne kadar zayi olan cemiyat-ı İslamiyenin budünki günde yalnız memleketlerinin isimleri hatırlarda kaldı. Hayat-ı ictimaiye ve ahval-ı tarihiyelerini kitaplarda görüyoruz. Vücut-ı siyasileri sahne-i alemde silinüb gitti. Ahval-i hazıramıza misal olmak üzere

binlerce vakayı zikr edebiliriz. Bu yoldaki zayıat ve izmihlalin esbab-ı hakikisini tedkik edecek olursak tefrikadan başka ne bulabiliriz. Artık esbab-ı tefrikayı izale ve mucib-i terakkiyi istihsale say u gayret edüb hariçte bulunan bil-cümle dindaşlarımıza dest-i uhuvveti uzatarak ittihad ve ittifaka davet edelim..!

Balcı zade Edremitli

Mehmed Tahir

7.3. Tahir Harimi Balcıoğlu'nun Rüyaları İle İlgili Tuttuğu Defterdeki Yazılarının Transkripti

7.3.1. Defterin Birinci Sayfası

Şaban'ın 15'nci Berat Gecesi Sene 1358 istihare ettim muradım ferde-i beyza ile ... idi.

1 – Evimin önünde bir ufak yerde büyük iki tavuk sokaktan hanemin içerisine tutup ...

2 – Aynı gece Pazarlık Camiinde vaaz edecek imişim vakit gece idi. Ben başımda sarık arkamda cübbe olduğu halde camiin kapusundan içeri girdim. Karşudan cemaat ve bilhassa askerler geliyorlardı. Ban ayakkabılarımı çıkarırken bir de Hoca Efendi diğer camiden beni dinlemek üzere camiye girüb benimle birlikte ayakkabılarını çıkarırken uyandım.

3 – Aynı gece İstanbul'da imişim. Babaali caddesinde giderken muharrem'in önü imiş bir takım acemle yanlarında siyah kalpak yol üzerinde kahvelerin önünde oturuyorlar. Hatırıma ecnebi olduklarından serpuşlarının ...böyle olacağı geldi. Baktım karşudan

acemlerden mürekkep sine-i pür-hine üstlerinde yalnız paltolar var bir deste zuhur etti. Aynı şekilde kıyafet yamalarıyla fakat elleri aşağı doğru işaretli bir vaziyette idiler. Bunların arkasında İran ahundları belki otuz kişiden ziyade elbiseleri nihayetle temiz ve başları kar gibi beyaz sarıklarla üzerleri dört etekli entari ve cübbelerle bezenmişti. O cemaatten yani ulema arasından genç ve sakalsız bir zat bana doğru geldi. Ben fahr-i kainat efendimizin hanedan-ı ehl-i beyte muhabbeti ve evlad-ı Resule tazimi emreden hadislerini der-hatır ederek bir vaz'-ı ihtiramla geçen alayı temaşa ediyordum. Bana doğru gelen ahundun karşusunda ne konuştuğumuzu der-hatır edemiyorum. Uyandım. Hayırdır inşallah.

7.3.2. Defterin İkinci Sayfası

Sene 1358 17 Şabanü'l-muazzam gece gördüğüm rüya

-İstanbul'da köprüden geçiyordum. Tam köprünün üzerinde merhum hamamcı Hüseyin Efendiyle Arıcı oğlu Hacı Mehmed'e tesadüf ettim. Hacı Mehmed'in arkasında yazlık ketenden beyaz bir kumaştan elbise vardı. Ben Hüseyin Efendiyi görünce büyük bir memnuniyet ve hayret duydum. Çünkü vefat etmiş olduğunu biliyordum. Merakla kendisinden ahva-i ahireti sordum. Bana hiç de korkulacak bir şey olmadığını kendisinin halinin fevkalade şayan-ı memnuniyet olduğunu bana anlattı. Ben de sevindim. Köprünün Galata'ya doğru olan ve köprüden karaya pek az mesafe bulunan mahalde imişiz. Hüseyin Efendinin siyah sakalı ve parlak adeta kırmızı yanakları ve temiz yüzü nazar-ı dikkati celb etti. Bu sırada oradan yeşil biber satan birisi geçerken Hüseyin Efendi şu biberden alsam dedi. Ben de yahu sen çürümedin mi bu vücudun toprak olmadı mı dedim. Bana hayır Müslüman çürümez. Biz cahil ve bu alemi yalan yanlış biliyorduk dedi. Ben hem memnun ve hem de

hayrette iken uçtan binbaşı rütbesinde zabıt köprüden geçiyorlarken onların birisini Hüseyin Efendi'nin tanıdığı imiş gözünün kuyruğuyla başını çevirip baktı. Hüseyin efendiyi gördü. Diğer arkadaşlarından ayrılarak ellerini göğsüne koydu ve samimiyetli bir eda ile Hüseyin Efendinin başına sokuldu. Diğer arkadaşları geçüb gittiler. Köprüden Karaköy'e doğru. Ben ruh halinde olduğumu zannederken Hüseyin Efendiyi o binbaşının tanımasına hayret ettim. Ve gönülden dost ya onun gözleri de gördü. Dedim. Ve vedalaşarak Hüseyin Efendiden ayrılırken uyandım.

-Merhum Şaşı Hacı Hafız'ı gördüm. Fakat beni tanımıyor kendi kendisine güya benim nerede va'z ettiğimi öğrenmek için soruyor. Ve derse gelmek istiyormuş. Sonra beni gördü. Ben de Hoca Efendi size bir şey soracağım dedim. Peki sor dedi. Ben bir insan namazda Fransızca okursa namazı caiz olur mu dedim. E o meseleyi ben gördüm dedi ve izaha başladı. Cavab-ı muvafakat verdi. O esnada bizim ilmi konuşmamızdan hoşlanmayan orada mevcut Efe İbrahim kızdı.

7.3.3. Defterin Üçüncü Sayfası

Hoca da Sabret yahu senin anlayacağın sohbeta de geleceğiz dedi. Bunun üzerine Efe sükut etti.

Bir de genç bir kadın gördüm. Ama iyice hatırımda kalmadı. Cenab-ı Hakk hayırlara tebdil etsün.

2 Zilkade çarşamba akşamı sene 1358

Alâ tariki'l-eşhara: Şeyhülislam merhum Musa Kazım'ı gördüm. Evinde arkasında ferde-i beyza muayedeye gidecekmiş. Bilahare bir mahalde oturuyoruz. Ben ve diğer Hoca Efendi yan yana yüksekçe bir minder üzerinde Şeyhülislam koltuğunda maa ferde oturdum. Hayırdır inşallah.

7.3.4. Defterin Dördüncü Sayfası

Zayıç-e Bosnevi rahmetullahi aleyh

Evvelinde tamtam olur döner sonra gamgam olur

Zuhur edince on birler Şah Ahmed imam olur

İbrahim Abbas Halid Musa Abdullah İsa

Kitabsız Osmanları basa tamtam bu ilam olur

Cüz yollarlar hakize hazır olur vafire

Benzer moskov misafire Frangistan am am olur

Geçer cümlesi tamtama bak başına gelen gama

Bir ... düşer aceme imam mahalli Şam olur

Tamtam çıkar yolundan ikrarı gider dilinden

Cihan oynar yerinden her dürlü ihtimam olur

Bilki Ahmed Mekke'den gelür Mehmed Medine'den bellür olur

Bir de Rumi kutb olur tufan suhdan? nişan olur

Moskov bar olur tmatam kimse bilmez çekmesün hiç gam

Elinden tahtı bu dem tamam olur tamam olur

Altı devlet bağdaş olur eski sırlar hep faş olur

Bir acıib savaş olur İslam bir kelam olur

Yeniden düzerler devlet hatifden olur işaret

Kalkar yedi yıllık bid'at Ahmed'e çok ikdam olur

Tamtam oğlu çıkar tahta bak bundaki olan bahta

Gayet kavi durur ahde altı kral gulam olur

Altı devlet bir olur acem cümlesine pir olur

Kafir moskoz tekdir olur padişahlık haram olur

Ey Bosnevi sırrı faş etme hakkı fikr et telaş etme

Uzun esir-i firaş etme yek güzel eyyam olur.

7.3.5. Defterin Beşinci Sayfası

Diğer zayıçe-i bosnevi ...?

Gelür sağır olur Galib yedi şamil alel-moskov

Hakkı ehli beyan etmiş fetahna feth alel-moskov

Ana nusret verüb Yezdan ... zahir şeriatla

Ne vecihle harab eylerçü ... alel-moskov

... bu yeri her dem cemalimi şer olunmuştur

Bu mehdiden mukaddesdir veziridir alel-moskov

Tarik-i Nakşibendidir hayal üzere zikr eyler

Yediler hem dahi kırklar refikidir alel-moskov

Ki resmi ehl-i sünnettir şeriatle amel eyler

... olur Ahmed imam olur alel-moskov

Cevabından gelür asker zemin oynar suyufuyla

Medine'den işaretle yürür ol şah alel-moskov

Ali nusretle mümezzecdir Sinan'ın kurb-ı fatihden

İşaret ...

7.3.6. Defterin Altıncı Sayfası

Nisan 24/25 akşamı Perşembe gecesi 940

1 – Bayram yerindeki camiinde sabah namazını kılıyormuşum. Gün doğmak üzere vakit daralmış namazda ihlası okudum. Tahiyatta dahi yalnız ettahiyat okuyarak namazı itmam ettim. Camiin halıları yeniymiş ve ortasında da ... gibi iki metre murabbai yüksek bir mahal yapılmış orası da kezalik halılarla süslenmiş gördüm. Ben namazı bade'l-ikmal kahveci İsmail'in Mehmed Çavuş ayakları kesik ve hafız Asaf'a kızıyordu. Babam onu okuttu da iyi helva karıştırdı diyordu. Ben de zavallı adam nasıl yürüyecek diye ona bakıyordum. Ayaklarına bir şeyler taktı elindeki değnekle kalktı yürüyerek bir halde camiin kapusundan çıkub gitti.

2 – Yine bu akşam kefenlenmiş uzatılmış bir cenae gördüm. Dikkatle baktım cenazenin kalbi hareket ediyor. Teneffüs ettiğini anlatan göğsü kalkub iniyordu. Ben ya hu bu adam hayatta sakın gömmeyiniz derken uyandım. Hayırdır inşallah.

940 Nisan 24 Çarşamba günü gündüz saat ikide uyumuştum.

Ali Bey yanında Hacı Şerif Ali'nin oğlu Hacı Mustafa'nın zeytinluğu karşusundayım. Zeytinluk sürülen yol üzerindeki çakıllar düzeltilmiş mükemmel bir de duvar çekilmiş. Zeytinluğun ortasında bir de havuzu varmış Hacı Beğ'in su istiyormuş karşuda görüyorum. Aynı zamanda zeytinluğun içinde yüksek bir kabir var. Hayretle ya hu buraya da gömülmek ne münasebet dedim kabir taşlarıyla ... halinde idi. O sırada orada bir evde arılarımız varmış oğul zamanı imiş ben de orada arı bekliyormuşum saat dokuz on artık oğulun çıkma zamanı geçmiş olduğundan ...muş. Babam zuhur etti. Bana dikkat etmiyor musun bak oğul sesi dedi geri döndük. Ağaçlarda oğul ararken babam çok yüksek bir ceviz ağacının üzerinde oğulu gördü.

Ağaca çıkayım dedi. Ben ona zahmet olmasun dedim. Ağaca çıktım. Oğulu elimdeki mendile tamamıyla doldurdum aşağı indim. Bir kovana koymak üzere iken komşumuz yanı başımızda kendisini görmediğim halde bu vakit oğul olmaz o bir

7.3.7. Defterin Yedinci Sayfası

Ana kaçağıdır diyordu. Ben de babam dur bakalım analardan kaçmak var mı diyerek kovanları muayene ederken hakikaten bir kovanın boşalmış olduğunu gördüm. Ve kovana karıncalar sarmış bak karıncadan firar eden ve elimde mendilde oğul olduğu halde uyandım. Hayırdır inşallah.

14 Haziran 1940 Perşembe günü gündüz saat üçte gördüğüm rüya

Mehmed Şah'ın evine gitmişim orada ...? müdür oğlu misafir imiş ben de namaz kılacakmışım fakat ev bizim aşağı ev. Büyük odaya girmek istedim. Karısı Fatma Hanım misafirlerle yemek hazırlamakla meşgul imiş. Ben de kış odasına girdim namaza durdum. Oda fevkalade temiz beyaz çarşafarla yataklık ve diğer örtü lazım gelen mahaller örtülü namazda iken odanın temizliğini ve o beyaz çarşafların tertemizliği bende bir gıpta uyandırdı. Mehmed Şah sofrayı getirdi. Ben namaz kıldığım yerin tam dibine yani koluma dokunacak derecede yaklaştırarak koydu. Ve namazda benim ağzımda yemek hatta et yemeği olduğu halde namaza devam ediyorum. Secdemi sofraya dokunub da devirmemek için dikkatle yapıyordum. Hem de ağzımda lokmayı çiğniyordum. Mehmed Şah ... idi. Yukarı kısmı yok mu Allah ... korkma ... yazar diyerek tehevürle böyle buyurub ben de gözümün kuyruğuyla sofranın üzerine baktım et yemeği var bir de başka çorba mı nedir bilemiyorum iki kap fakat nefis namazımı ikmal ettim. Müdür oğlu maa aile mi geldiler dedim. Evet cevap verdi. Uyandım. Hayırdır inşallah.

7.3.8. Defterin Sekizinci Sayfası

8/9 Ramazan-ı şerif gecesi yevm-i cumartesi 1359

1- Hariciye Nazırı olan Saraç oğlu Şükrü baş vekil olmuş Mehmed Şahla birlikte kendini tebrik ettik.

2- Tıraş olurmuşum. Sakalımı bıraktım. Çenemin ucunda bir mikdar sakal koyuvermişim.

3- Rahmi beğle birlikte bir bağçelıklar arasında gidiyorken bir çaydı geçtik. ... berrak su akara bu çayın içinde basamaklar var üzerlerine basarak geçtik. Etrafında çınar yeşil yapraklı ağaçlar var. Karşumuzda bir viranece bir konak. Rahmi bey merdivenlere çıktı. Ben de arkasından çıkarken son basamağın harapça olmasından yukarıda birisi bana dikkat etmemi söyledi. Ben de oraya dikkat ettim. Biraz müşkülâtle yukarıya çıktım. Konak kadim bir konak. Doktor Kamil Emin'e aid imiş. Tamir olunuyor. Tavan yeni, tabanlar da yenileniyor. Manzarası hoş eski bir konak olduğunu gördüm uyandım. Hayırdır inşallah.

10/11 Şevval 1359 günü yevm-i Pazartesi

1- Bir cenaze gasl olunmuş teneşide kefenlenmiş olduğu halde yattığını gördüm. ... kadın gasl etmiş ben de tabuta koyalım dedim. Kuduz dediler. Öyle teneşirde yattığını gördüm.

2- Aynı gecede kad imlaül-hak alemissehevat vel-ark diyordum. Vema teveccetüssihar diyerek uyandım. Hayırdır inşallah

13/14 gecesi teşrin-i sani 940 yevm-i Çarşamba – Perşembe

Tavas veyahut da Amasya şehrinde imişim. Ayasofya vaizlerinden Eşekçi Hace'nin kütüphanesini görmek istiyormuşum. Asar-ı atika ve mebani-i Selçukiye'den her

tarafları beyaz somaki mermerlerle inşa olunmuş bir cami havlusundayım. Muhtelif pencereler ve kapular hep mermerden yapılmış o asar-ı kadimenin hayret ... menazırı karşusunda dikkatle temaşa ediyordum. Bir kapunun üzerinde (eyyetühe'n-nefsü'l-muazzama) ayetiyle (...) (...) ayetleri altun suyuyla hakkedilerek yazıldı. O sırada Köprülü Mehmed Paşa kütüphanesi Hafız ... Mustafa Efendi'yi gördüm. O hâcem bana Eşekli'nin kütüphanesini göster dedim peki dedi. Bir mermer işlemeli kapuyu kaktı. Daha gelmemiş dedi. Camiin içerüsüne eda-yı salat için cemaatle girdik. Mihraba dek bir zat o Eşekliyi geçirdi.

7.3.9. Defterin Dokuzuncu Sayfası

Namazı eda ettik. Cami loş ve müstatil sıra sıra ince ve zarif mermer direkler üzerinde yapılmış bade's-salat bir takım ufak çocuklar kelam-ı kadimleri ellerine aldılar. Kur'an okumağa başladılar. Ben de sordum hıfza çalışıyorlarmış. Ben bunları dinlemek mecburiyetinde değilim dedim. O sırada Mehmed Efendi zuhur etti. Bana trene daha iki saat var biraz daha gezebiliriz dedi. Ben kapudan çıkarken Mehmed gaib oldu. Camiden çıktım. Baktım ki ahali nereye çekilmişler. Yolun mahalle-i mürtefi olan cami-i şerifine doğru yükselen geniş bir caddeden geliyorlar. O tren İzmir'e gidiyormuş. İzmir'den gelecek tren daha gelmemiş uyandım. Hayırdır inşallah.

27 Teşrin-i sani 940 Salı/Çarşamba akşamı

Asker gidiyorlarmış ... Deli İsmail'in çakır delikanlı oğlu da berabermiş... gördüm. Elimde merdiven urganla etrafını sardım sırtıma alarak mağazaya girdim. Ondan sonra orada yılanı gördüm. Mağazadayım. ... havlusunda güzel herak halinde kara yerden odunları asmalarda sallanıyor. Çoğu celb etti. Güy orada sanki bir bağçe var gibi bir de dikkat ettim köşede ayrık otlarının arasında bir şey kıpırdanıyor baktım yeşil

kurbağa renginde büyük bir yılan üzerime doğru geliyor. Derhal döndüm. Mağazanın sokak kapusuna doğru koştum. Aralıkta bir erkek bir de dişi merkep bağlanmış. Erkek merkep bağıyor. Yani anıyor. Dişi merkep de kapunun arkasına bağlanmış. İpi asıla asıla kapuyu yerinden oynatmış bir dürlü kapuyu açamıyorum. Hiddetle bir çektim kapu açıldı. Ben sokağa fırladım yılan arkamı takip etti o da sokağa çıktı. Kapunun önünde etrafıma telaşla bakınırken büyük bir taş gözüme ilişti. Derhal taşı aldım. Bütün hızımla yılanın beline fırlattım. Yılan parça parça oldu. Hatta taş hızdan orada yerle beraber bir su kuyusu varmış onun içerüsüne kaydı düştü. Hayırdır inşallah

8. TAHİR HARİMİ BALCIOĞLU'NUN YAZILARINDA İSLAM DİNİ İLE İLGİLİ DÜŞÜNCELERİ

8.1. Dünyada Tek Bir Tehlike; Allahsız Yaşamaya İnanmak

Avrupa'nın dini sahada gerçekleştirdiği mücadele ile İslam'ın mücadelesi çok farklıdır. İslamiyet'in Şarkta ve Garpta asırlarca gerçekleştirdiği hakimiyet anlayışı ile Avrupa'da gerçekleşen kilise ve faaliyetleri kıyaslanamaz. Özellikle de Yunan ve Roma'daki tarihin kaydettiği olaylarda dini bir tesir aramak zordur. Osmanlı'nın son çeyrek asrında tarihin maddi manevi dayandığı temellere, din düşmanlığı telkin olundu ve bu durum Osmanlı'nın harabiyetinin sebeplerinden oldu. Ruh ve ahlak bakımından uğranan çöküntüler, yaşanan ızdırapların neticesiydi. Yüksek sanayi verimleriyle dünya pazarında milletler azgın rakiplere dönüşmesiyle medeniyetin dayandığı ahlak ve ruhiyet duygularını telkin eden din kapısı kapatıldı. Almanya'da Nazizim, Protestan ve Katolik müesseselere el koydu. Ruhani varlık tanımayan Almanya'dan sonra faşist İtalya ise Papa'nın bütün Hristiyanlık alemindeki mevkisi dolayısıyla Vatikan'la iyi ilişkiler kurmaya çalıştı. Devletlerarası maneviyat sağlayan unsurlar terk edilmeye başlandı. ("Dünyada Tek Bir Tehlike: Allahsız Yaşamaya İnanmak", 1948, s. 188).

Türkler, Tarih boyunca siyasi ve iktisadi alanda başarılarında hareketlerinde inançlarına nasıl umumi ahlak ve vicdanen bağlı olduğunu, her dayanağın iman olduğu bir kez daha II. Cihan Harbinde anlaşıldı. Amerikalı psikologların raporlarında, Cihanın hakiki sulha evvela ruhların barışmaları ile kavuşacağı yazılmıştır. Milletlerarası husumet ve kin duygularının ve dünyayı huzursuzluğa iten fikirlerin yayılmasına imkân vermemek, ancak din kürsülerinin dikkate alınmasıyla gelir. İslam dininin sesi, insanlığı muhatap alır. Yeryüzünde bozguncu ve fesat ruhları, bu kötü

iddialardan vazgeçirmeye, vicdana kulak vermeye davet edicidir. Din serveti ayarlar, inananları zekat ve sadakalarla mükellef tutar. Demokrasi davası üzerinde dinlerin en büyük hizmetleri, insanı mesut ederek inancı, hakikate dayanarak vicdanlara aksettirmeleridir. Allahsız bir insandan korkmanın manasını bütün beşeriyet anlamıştır. (“Dünyada Tek Bir Tehlike: Allahsız Yaşamaya İnanmak 2”, 1948, s. 203).

8.2. Evkafı İnkırazdan Kurtaracak Tedbirler Alınmalıdır

İslamiyet bakımından vakıfların önemi büyüktür. Malı mülkiyetten çıkarıp, kişinin menfaatine kalmadan hayır cihetinde tahsis ederek saklamaktır. Esasi hedefi dini bir ibadet arzusudur. Bu müessese peygamberimiz devrindeki bir sünnettir. İslamiyet’te nezareti kendine ait olmak üzere ilk defa arazisini vakfeden (706) Hz. Ömer olmuştur. İslam tarihinde ilk defa medrese yaptırdığı bilinen Türk camiasından Nişapor hakimi (1029) Emir Nasuh Sebüktekin olmuştur. Nizamülmülk de Bağdat’ta Nizamiye medresesini inşa ettirmiştir (1065). Selçuklular ve Osmanlılarda kuruluşun itibaren cami, han, medrese, kervansaray, köprü ve çeşme gibi büyük vakıflar tesis etmişlerdir. Ona göre İnkılaptan sonra dinle teması görülen evkaflar kaldırılmıştır. Yapılan kanunla evkaflar inkıraza bırakılmıştır. Vakıf din vazifesi ve maneviyatıyla kurulmuş bir müessesedir. Cemiyetin kalkınmasına yardım eder. Vakıfların 3 türlü mesuliyet hakkı bulunmaktadır. İlki vakfın hakkı, ikincisi mürtezikanın (rızıklananın) hakkı ve üçüncüsü Allah’ın hakkıdır. Bu sebeple vakıflar Diyanet işlerine devredilmiştir. (“Evkafı İnkırazdan Kurtaracak Tedbirler Alınmalıdır”, 1948, s. 110).

8.3. Milletler Arası Hak ve Hürriyet Prensibini İlk İslamiyet Tanıtmıştır

Lüksemburg'da toplanan Dünya Birliği Kongresi'nde bahsedilen konular Tahir Harimi'yi hayrete düşürmüştür. Sömürgeci devletler, yerli halka nazaran kendilerine bazı haklar tanınmasını istemiş fakat Türk delegeler, fertlerin siyasi haklarını sağlamak vazifeleriyle gelmiş fakat kongrenin amacıyla tezat davranışlar teşkil ettiklerini ifade etmişlerdir. Demek ki cihan insaniyetin kıymetini, hürriyetin serbestliğini zedeleyici bütün davranışları ortadan kaldırmaya çalışırken ihtirasla beşeri haysiyeti ezen kötü fikirleri konuşabiliyor. Buradan anlaşılıyor ki insanlar ruhen terbiye edilmedikçe dünya hakiki bir birliğe ulaşamayacaktır. Haysiyet şeref ve maddi manevi durumlar emniyet altına alınamayacaktır. Özellikle II. Dünya Savaşı'nı Berlin Radyosunda talep ettiği dönemde, Dr. Hartman'ın konuşmasında Almanların, Dünya bozuk bir nizam olduğunu ve bu adaletle sağlayacak olanların Alman milleti olarak, Alman milleti eliyle insanlığa bahsedileceği konuşmaları hakkında, her milletin insanının eğitim olduğunu ve hiçbir milletin insanının diğerinden üstün olmadığını ifade etmiştir. İslamın büyük peygamberi insanlığa hürriyet ve hak davasındaki durumu açıklamıştır. Hz. Peygamber, Veda Hutbesinde "Ne Arap'ın Aceme, ne de Acemin Araba üstünlüğü yoktur" buyurmuştur diye ifade etmiştir. ("Milletlerarası Hak Ve Hürriyet Prensibini İlk, İslamiyet Tanıtmıştır", 1948, s.253).

8.4. Dünya Barışında Müslüman Milletler

Lüksemburg'da toplanan dünya devletleri, esaslarını kurmayı amaçlayan kongrede, Türk delegelerine şöyle bir soru yönelmiştir. Türkiye Müslüman bir devlettir. Dünya devleti birliğini kuranlar ise Hıristiyanlardır. Müslümanların Hıristiyanlarla bu eylemi gerçekleştirmeleri mümkün müdür? Öncelikle bu düşünce karşısında, İslam dininin

tarihi hüviyeti ve beşeriyeti üzerinde yaptığı sulha yönelik düşünceleri bütün dünyaya bildirilmiştir. İslamiyet'in cihan sulhunu korumak gayesi yalnız bütün Müslümanlara değil, beşeriyete tavsiye edici telkinlerini görmek mümkündür. (“Dünya Barışında Müslüman Milletler”, 1948, s.267).

Dünya saadetini emniyetle beşeriyete temin edecek olan Müslümanlık esaslarıdır. İslam'ın bütün esasları insanları barışa davet eder. Kur'an'ın ruhu beşeriyetin barış ve saadete kavuşmasıdır. Hristiyanların kendi dindaşları tarafından gördükleri zulümler tarih yazmaktadır. Fatih İstanbul'u fethettiği zaman bütün dini ve mezhebi inançları serbest bırakmıştır. Müslümanlar sulh ve selameti yaşayan ve yaşatan bir millettir. Asırlardır sulh ve müsalemeti tehdit eden, milletlerin huzurunu bozan onlardır. (“Dünya Barışında Müslüman Milletler”, 1948, s.268).

9. TAHİR HARİMİ BALCIOĞLU'NUN İSLAM DİNİNE VE MEZHEPLERE BAKIŞ AÇISI

9.1. İslam Anlayışı

Tahir Harimi'nin İslam dinine bakış açısına göre, Hz. Peygamberin önderliğinde Kuran'ı Kerim'in ışığında dünyaya eşitlik ve adaletin yayılmaya başlandığı insanın iç huzurunun sağlandığı, beşeri selamete islam dini ve öğretileri ile ulaşabileceği ve klavuzun Kuran-ı Kerim olması gerektiğini düşünür. Bunda için sömürgeci devletlerle mücadele karşısında en büyük tehlike Allah'sız yaşamaya inanmaktır.

Çünkü Müslümanlar, Allah yolunda birlik oldukları takdirde dünya huzurlu ve güvenli bir hal olacaktır. Veda hutbesinde Dil ve din ayırt edilmeksizin hak yenmemelidir.

9.2. Kur'an Anlayışı

Semavi dinlerin sonuncusu olan İslam dininin kutsal kitabı, insanlar için yol göstericidir. Dinin hükümlerini içermesi sebebiyle geçmişten günümüze büyük bir saygıyla korunmaya ve okunmaya özen gösterilmiştir. Tahir Harimi, Kur'an dini islamda her umur için yegane meci-i asli'dir demiştir. (Balta, 2019, s.32).

9.3. Peygamber Anlayışı

Tahir Harimi'ye göre birinci derecede Kur'an-ı Kerim'i, ikinci derecede peygamberin örnek hayatının takip edip edilmesini istemiştir. (Balta, 2019, s. 34).

Çünkü Allah'a, peygambere ve Kuran'a itaat ve iman, İslam dinin en önemli emirleridir. Tahir Harimi bu anlamda yazılarında Hz. Peygamberin hadislerine yer vermiştir. Aynı zamanda yazılarındaki ifadeleri Hz. Peygamberin Veda hutbesindeki öğütlerini açıklar niteliktedir.

9.4. Hadis ve Sünnet Anlayışı

Tahir Harimi'ye göre İslam dininin en güzel yaşanış şekli Kuran'ın kılavuz kabul edilip, Hz. Peygamberin örnek alındığı bir hayattır. Bunun için de islam dininde hadisler ve sünnetler çok önemli bir rol oynamaktadır.

Sünnet Hz. Peygamberin yaşayış şekliyle hayata uygulanması iken, Hadis ise Hz. Peygamberin sözleri, fiilleri ve onun onayladığı eylemler olarak bilinmektedir. Hz. Peygamberin hayatını çok iyi bilen Tahir Harimi, İslam dininin dayandığı iki asastan birinin Kur'an'ı Kerim diğersinin Hz. Peygamberin hadis ve sünnetleri olduğunu belirtmiştir. (Balta, 2019, s. 35-37).

9.5. Din ve Felsefe Anlayışı

Tahir Harimi'ye göre bir milletin dini ve kültürel değerleri, o milletin felsefesini de ortaya koyar. Ona göre felsefe hakikati arayan bir ilimdir ve din ile hakikat bağlantısının bulunması gerekmektedir.

9.6. Fıkhi-Ameli Mezheplere Bakış Açısı

Hz. Peygamber döneminde yapılan fetihlerle İslamiyet geniş coğrafyalara yayılmış ve bu dönemde karşılaşılan dinle ilgili sorular Hz. Peygambere danışılarak Kur'an'a ve

sünnetlere bağılı olarak çözülmüştür. Hz. Peygamberin ölümü sonrasında islamiyetin geniş coğrafyalara yayılması farklı inançlardan ve kültürlerden insanlarla etkileşime yol açmış ve bu durum çeşitli anlaşmazlıklara sebep olmuştur. Böylelikle fıkıh, kelim ilimleri ortaya çıkarken, belirli sistemler dahilinde ameli fıkhi mezhepler karşımıza çıkmıştır. (Balta, 2019, s. 37).

9.6.1. Hanefilik

İmam-ı Azam'ın çevresinde oluştan mezhep Hanefilik olarak isimlendirilmiş ve bu mezhebi Ebu Hanife temsil etmektedir. (Balta, 2019, s. 40). Iraklılar Ebu Hanife'nin fetvalarıyla amel ediyorlar ve onun mezhebini en hararetili şekilde taraftarlık ediyorlardı. Irak, İran, Hindistan kıtalarıyla Türkistan ve Asya'nın uçlarına kadar yerşene Türkler de Hanefi olarak hüküm ve fetvada yalnız Hanefi kadılarıyla müftülerine bağılı yaşıyorlar ve Abbasilerin siyasi yaklaşımlarıyla kuvvetlenen Hanefiye bu kıtalarda hükümet kuran sülaleler tarafından resmi mezhep olarak kabul ediliyordu. (Balcıoğlu, 2019b., s.65)

9.6.2. Malikiilik

Abbasilerin Hicaz'a kin beslemesi sebebiyle, Ehli Beyt hanedanı yatağı olan Medine şehri Abbasiler tarafından aforoz edilmiş ve Maliki mezhebinin reisi olan İmam Malik bin Üns orada ikamet etmekte, bütün hicazlılarla birlikte Afrika'daki merkezce taklit edilmekteydi. Hac dolayısıyla Hicaz'a gelen Afrikalılar ve Ceziretü'l Arab ahalisinin İmam Malik'in mezhebini seçmiş ve Abbasilerle mücadele halinde olan Hazreti Ali soyunun çoğunluğu da Maliki mezhebine geçmiş durumdaydı.(Balcıoğlu, 2019b, s.65.)

9.6.3. Şafilik

İmam Şafii'nin görüşleri etrafında oluşan ekol Şafilik olarak isimlendirilmiş ve bu mezhep Müslümanların karşılaştıkları meselelere karşı Sünnet, Kıyas, istihsan gibi şer'i deliller karşısında hüküm üretmeyi benimsemiş fıkıh ekolü olarak bilinmektedir. İmam Şafii hem Malik b. Enes'ten dersler almış hem de Hanefi alimlerden dersler görmüştür, bu şekilde onun görüşleri çevresinde gelişen ekole Şafilik adı verilmiştir.(Balta, 2019, s. 42).

9.6.4 Hanbelilik

Ahmed b. Hanbel'in görüşleri etrafında toplanan insanların oluşturduğu Hanbeli mezhebi, dördüncü Sünni mezheptir ve Müslümanların karşılaştıkları meselelere Kur'an-ı Kerim, Sünnet, İcma, İstishab ve Kıyas gibi şer'i deliller etrafında hüküm koyma yoluna gitmişlerdir. (Balta, 2019, s. 42).

9.7. Siyasi İtikadi Mezheplere Bakış Açısı

Hz. Peygamber'in sağlığında, hakkında ihtilaf ve tereddüt edilen konular ona götürülmüş ve çözüme kavuşturulmuştu. Dolayısıyla bu dönemde hem itikadî hem de amelî konularda bir birlik yaşanmıştı. Ancak onun vefatından sonra toplumu tartışma, çatışma ve hatta savaflara kadar götüren birçok ihtilaf ortaya çıkmış ve bu durum zamanla farklı grupların oluşmasına neden olmuştur. Bu ihtilaflar, birbiriyle iç içe girmiş ve ayırt edilmesi oldukça zor olan birtakım siyasî ve dinî sebeplere dayanmaktadır. İtikatla ilgili meseleler, Kur'ân ve Sünnet'te bir bütün olarak

bildirilmiş ve ilk Müslümanlar da bunlara olduğu gibi iman etmişlerdir.(Bozkuş, 2002, s. 197-198).

Bir dine yeni giren birinin, o dine girmeden önceki inanç ve kültür bakiyesini de yeni girdiği dine taşımasını ekleyebiliriz. Netice itibariyle din ve mezhep ilişkisi bağlamında sunduğumuz genel kuralların, bize bütün din ve mezhepleri içine alacak olan bir sosyal olgunun, zamanları, mekânları ve yaşayan insanları aşarak tekrarlandığını göstermektedir. Bu da dolaylı olan din ile mezhep ilişkisinin iç ve dış etkenleri yanında, sosyolojik açıdan mezheplerin oluşmasında tabî bir durumun varlığına da işaret etmektedir. (Bozkuş, 2002, s. 197-198).

Tahir Harimi'ye göre yukarıda bahsettiğimiz sebeplerle doğru orantılı olarak İslam dininin geniş alanlara yayılmış olması ve Hz. Peygamber'in vefatından sonra yaşanan karmaşalar ile birlikte yeni mezhepler ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle dört halife dönemi sonrası yaşanan Sıffin savaşı, Cemel vakası ve Kerbela olayları İslam tarihinde çok üzücü hadiselerdir. İslam dininin bu üzücü hadiselerle uğraştığı dönemlerde ortaya çıkan bu siyasi itikadi mezhepler İslam dünyasında ayrılıklara sebep olmuştur. (Balcıoğlu, 2019/1936, s. 22-23).

9.7.1. Sünnilik Anlayışı

Sözlükte “mânevî alanda çizilen yolu benimseyenler” anlamına gelen ehl-i sünnet kelimesi, dini tebliğ ve beyan etmekle görevli bulunan Hz. Peygamber'in İslâm'ın temel konularını anlama ve benimseme tarzıdır. Ehl-i sünnet'e bağlı olanlara “sağlam ve doğru inancı benimseyenler” anlamında “Sünnî” adı verilir. (Yavuz, 1994, s. 525).

Hz. Ebu Bekir zamanında Hz. Ali'yi sevenlerin sayısı sonradan Şiilik ortaya çıktıktan sonra ileri sürülen bir kaç kişiye mahsus değildi. Herkes Hz. Ali'yi severdi ve halife olduğu zaman ona en sadık insanlar ehlisünnet idi, diğer bir deyimle Hz. Ali'nin etrafında olanlar Müslümanların ekseriyetini teşkil ediyordu. Muaviye'nin etrafında sadece Suriye halkı vardı. Merhum Prof. Naci Maruf, bu devrede ehlisünnet Şii, yani Hz. Ali taraftarı idi demiştir. Bu devrede Şiilik mezhep olarak belirlenmiş ve fikirleri ortaya çıkmış değildi. Hz. Ali ve Muaviye Taraftarları Ehl-i sünneti teşkil ediyordu, Şia fırka olarak toplanmaya Hz. Hüseyin zamanında başladı ve Ehl-i Sünnetten ayrıldı. (Atay, 1983, s. 166).

Tahir Harimi'ye göre Türkler, İslamiyet'e geçtiklerinde İslam dini Haricilerin karşısında zor günler geçiriyordu. Türkler, İran'ın İslamiyet'e karşı tepkisi olan Şiiliğe karşı Sünniliği müdafaa etmişlerdir. (Balcıoğlu, 2019b, s. 28-29). Özellikle Selçuklularda Alaaddin Keykubad, Gıyaseddin Keyhüsrev dönemleri ve Osmanlıda Osman Gazi'den Yıldırım Beyazıd dönemleri arası bu müdafaa tarihe geçmiştir.(Balcıoğlu, 2019/1936, s. 139-140). Ona göre Sünnilik ve Ehl-i Sünnet, İslam dininin, Hz. Peygambere bağlı olup, İslam'ın en önemli ve doğru inancıdır.

9.7.2. Şiilik Anlayışı

Şiiliğin kelime anlamı, taraftar, yardımcı, zümre ve topluluk demektir. İslam coğrafyasında Hz. Hüseyin'in şehit edilışinden sonra Emevilere karşı Hz. Hüseyin'in intikamını almak ve Hz. Ali'nin haklarını korumak isteyen taraftarların genel ismi olmuştur.

Şiiler, Hz. Muhammed'den sonra, insanların en faziletli olarak Hz. Ali'yi görürler ve onun tayinle imam olduğuna imametın kıyamete kadar onun soyundan devam

edeceğini düşünürler. Bu inanış Zeydiye, İsmailiyye, İmamiye ve Keysaniyye gibi mezheplere ayrılmıştır. Bu düşünceler, Hz. Ali ve soyuna karşı duyulan siyasi bağlılığı ortaya koymuştur. (Öz, 2010, s. 111-123).

Tahir Harimi'ye göre Şiilik ve Batınlık İslam'a karşı olumsuz duygular besleyen, İran'ın milli ruhunun, islamiyete geçmiş olsalar bile zerdüştlüğe içten içe bağlı kalarak, buna çözüm olarak şialığı çıkarttığını ifade etmiştir. Bu durum Koca Türk alemi ruhundan yaralamaktadır. (Balcıoğlu, 2019/1936, s. 21-23). Özellikle Mısır Fatımileri ve Büveyhi hükümdarları Şiiliği yaymak için oldukça büyük mücadele veriyorlardı. Öyle bir devre geldi ki Sünnilerin ezildiği zamanlarda Bağdad'ın sünni halifeleri Muizzüddevele, Adududdevele ve Müveyyidüddevele Şiiliğin yayılmasına çabalayan Büvehi hükümdarları tarafından yetkilerinden mahrum edilmişlerdir.(Balcıoğlu, 2019b, s. 66).

Onun düşüncesine göre, Şiilik etrafında kaynaşan tarikat ve mezhepler, Türk camiasını da derinden yaralamış ve İslamiyetin hakiki imanından uzaklaşmasına sebep olmuşlardır.

Şiiliğin mensuplarının zehirli hançerleri cinayetler saçmakla kalmamış, büyük medeniyet merkezleri olarak tanıtılan yerlerde, sünni alimler, İslam akidelerini Şiiliğin tesirlerinden korumak için mücadele etmişlerdir. (Balcıoğlu, 2019/1936, s.58).

Sünniliğin aleyhine gelişen bu durumda Selçuklular, tarihin huzuruna çıktılar ve Sünnilik, Şiiliğe karşı adeta bir güneş gibi parladı.(Balcıoğlu, 2019b, s. 67).

9.7.3. Batınlık Anlayışı

Batıniyye "gizli olanı ve bir şeyin iç yüzünü bilenler" anlamına gelmektedir. Terim olarak "her zahirin bir batını ve her nassın bir te'vili bulunduğunu ve bunu da sadece Tanrı tarafından belirlenmiş veya O'nunla ilişki kurmuş masum bir imamın bilebileceğini iddia eden gruplar" diye tarif edilebilir. (İlhan, 1992, s. 190-194).

Batıniyye'nin bir mezhep olarak ortaya çıkışını ve kuruluşunu başlangıcı ile doğuşunu hazırlayan siyasi ve fikri sebepler sekizinci yüzyılın başlarına kadar uzanır. Bu dönemde iktidarda bulunan Emevi'lerin güttüğü ırkçılık politikası esasına dayanan baskıları toplumda huzursuz etmiş ve sonunda da Abbasiler idareyi ellerine almışlardı. Bir taraftan büyük çoğunluğun inanışına uygun politikalar takip eden Abbasilerin Şiiiler'e karşı baskılarda bulunması onları gizliliğe itmiş, diğer taraftan gayrimüslimler de bu harekete destek vermişlerdir. Ayrıca Emeviler'den itibaren aristokrat zümreye tanınan arıcalıklar, ırkçılık politikalarıyla birleşince, toplumdaki sosyal sınıflar arasında uçurumlar meydana gelmiştir. (İlhan, 1992, s. 190-194).

Tahir Harimi, Şiiiliğin İsmaili kolunu, eserinde konu almış ve bu eserde Alamut kalesinden ve Hasan Sabbah'ın yürütmüş olduğu politikalarından bahsetmekle kalmamış, Haşhaşilerin Bizanslı Komnenos hanedanıyla olan işbirliğini ve Selçulu sultanlarına düzenledikleri suikast girişimlerini anlatmıştır.

Batıniler, kendilerini en kuvvetli insanlar olarak görüp, bir şeyi bilmek isterlerse mutlaka öğrencilerini ifade etmiştir. Alamut'ta Şeyh her şeyden doğuda ve batıda haber olur ve an be an malumat almaktadır. Bizans prenslerinin hareketlerinden malumatları bulunmaktadır. Onlar dünyaya bir adamın kafi olduğunu, onun da Alamut

Şeyhi, Batıniler reisi ve bütün İsmaililerin imamı Seyduna Sahibiazam Nureddin Muhammed-i Sani olduğunu düşünmektedir. (Balcıoğlu, 2015, s. 15-17).

Tahir Harimi'ye göre Batıniliğin esaslarına baktığımızda, onlar, batıniliğe dair bir sırrın açıklanmasının cezasının ölüm olduğunu bilirler, sadece Batını reisinin verdiği İsmaililere ait zehirli hançeri taşıyabilirler, bütün insanalrı eşit görürler ve amaçlarına ulaşmak için her yolu mübah görürler. İnsanlar için en önemli iki unsur para ve kılıçtır. En büyük hikâkter Sahibi azama emanet edilmiştir ve yapılması gereken her iş Batıniliğin büyük reisi olan İmam Masum adına yapılır. (Balta, 2019, s. 53).

10. SONUÇ

Çalışmamıza “Problem” başlığı altında belirttiğimiz konulara çözümler bulmaya çalışılarak ve Tahir Harimi Balcıoğlu'nun soyu, ailesi, eğitimi, faaliyetleri incelenerek başlanmıştır. Bu bölümde Tahir Harimi'nin hayatı üzerine yapılan araştırmalar, kendisi hakkında kaleme aldığı yazılarla ve akrabalarıyla yapılan görüşmeler üzerine ele alınmıştır. İçinde bulunduğu dönemin zor şartlarına rağmen, eğitimini İstanbul'dan sonra Mısır'da El Ezher üniversitesinde tamamlamış, sonrasında I. Dünya Savaşı'nda, Milli Mücadele'de ve II. Dünya savaşında görev alarak vatanın kurtuluşuna tanıklık etmiştir. Sonraki yaşamını ise tamamen ilime adamıştır.

Eserlerinde ve yazılarında İslam tarihi, medeniyet tarihi, şehir tarihi, İslam dini ve mezhepler gibi konuları ele almıştır. Yazılarında İslam dininin en berrak haliyle yaşanabilmesi için yapılması gerekenleri ve Allahsız yaşamının dünyadaki en büyük tehlikesi olduğu hakkındaki düşüncelerini ele almıştır. Bu bölümde Tahir Harimi'nin eserleri incelenip, dağınık halde farklı dergilerde bulunan yazıları bir araya getirilerek, kendisi hakkında not aldığı Osmanlı Türkçesi yazıları transkribe edilmeye çalışılmıştır.

Hayatını ilme ve vatanına faydalı olmaya adanmış faaliyetleri ile gösteren, İslam dininin Kur'an-ı Kerim'i yol gösterici kabul edip, Hz. Peygamberin sünnetleri ve hadisleri çerçevesinde yaşanması gerektiği düşüncelerini, eserlerinde işlemiştir. İnanç tarihi, İslam dini ve mezhepler hakkında yoğun çalışmalarda bulunmuştur. Tahir Harimi, Ehl-i sünnet anlayışının, İslam'ın temel düşüncesini oluşturduğunu benimseyerek, siyasi itikadi mezheplerin yol açtığı olumsuzlukları kaleme aldığı yazılarında dile getirmiştir. Ona göre, Şiilik, Batnilik hareketleri İslam dinine darbe

vuran zararlı siyasi mezheplerdir. Öyle ki bu hareketlere karşı İslam'ı savunanların tarihte Türkler olarak ortaya çıktığını ifade etmektedir. Bu bölümde Tahir Harimi'nin islam didine, sünnet ve hadislere, fihhi ameli ve siyasi itikadi mezheplere bakış açısı incelenmiştir.

Türk dünyasında eserleri ve çalışmalarıyla önemli bir şahsiyet olan Tahir Harimi'nin ülkesinde hatta memleketi Edremit'te bile adı pek duyulmamış, düşünceleri nesillere aktarılmamış, hakkında pek çalışma yapılmamış olması büyük bir üzüntü ve eksiklik sebebi olarak görülebilir.

Özetle Tahir Harimi, inanç uzmanı, İslam tarihçisi ve döneminin şartlarına rağmen hayatını çalışmalarına adanmış bir yazar ve döneminin alimidir. Böylesi değerli fikirlere ve çalışmalara sahip birinin kıymetinin bilinmesi gerekmektedir. Bu değer başta tarihinde pek çok Türk yazın dünyasına önemli katkılarda bulunmuş yazarlar çıkararak memleketi Edremit'te gösterilmelidir.

Çalışmamız, Tahir Harimi'nin ve bilimsel çalışmalarının değerinin bilinmesine bir nebze olsun katkı sağlarsa ve bilim dünyasına minik bir katkıda bulunursa bizden mutlusu yok demektir.

KAYNAKÇA

- Alar, H. (2001). Kütüphaneciliğin Tarihçesi ve İlk Kütüphaneler, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 16, s. 299.
- Albayrak, K. (2002). Keldaniler, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, (25, S.207). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- Atay, H. (1983), Ehli Sünnet ve Şia, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları*, no: 159, s. 166.
- Aydın, A. (2011). Tayyareden - Uçağa; Milli Hava Sanayi, nin Kuruluşunda Türk Halkının Yaptığı Bağışlar. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 8(3), s. 51-59.
- Aydın, İ. (2005). Molla Fenari. *Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (30, s.245-247).İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- Balaban, R. (1951). Bir Alim Daha Kaybettik. *Müslüman Sesi*, 3(50) , s. 2.
- Balcıoğlu, T. (1918). Gaye-i Hayat. *Cerîde-i Sûfiyye*, 5 (141), s. 399.
- Balcıoğlu, T. (1931). *Tarihi Medeniyette Kütüphaneler*, Balıkesir, Yayın Yeri: Vilayet Matbaası.
- Balcıoğlu, T. (1937). *Tahir Harimi, Tarihte Edremit Şehri*, Yayın yeri: Halkevi yay.
- Balcıoğlu, T. (1938). *Karnak Mabesinde Bir Gece*, Yayın yeri: Vilayet Matbaası.
- Balcıoğlu, T. (1948). Evkafı İnkirazdan Kurtaracak Tedbirler Alınmalıdır. *Sebilürreşad*, 1 (7), s. 110.
- Balcıoğlu, T. (1948). Dünyada Tek Bir Tehlike: Allahsız Yaşamaya İnanmak. *Sebillüreşad*, 1(12) , s.188.
- Balcıoğlu, T. (1948). Dünyada Tek Bir Tehlike: Allahsız Yaşamaya İnanmak 2. *Sebillüreşad*, 1 (13), s.203
- Balcıoğlu, T. (1948). Milletlerarası Hak Ve Hürriyet Prensiplerini İlk, İslamiyet Tanıtmıştır. *Sebillürreşad*, 1 (16), s.253.
- Balcıoğlu, T. (1948). Dünya Barışında Müslüman Milletler. *Sebilürreşad*, 1(17), s.267.
- Balcıoğlu, T. (1948,) , Melamilik, Sofilik, Fütüvvetçilik, *Sebilürreşad*, 1(19), s.302-

303.

Balcıoğlu, T. (1949). Diyanet Reisi Prof. Ahmed Hamdi Akseki, *Sebilürreşad*, 3(62), s.180-181

Balcıoğlu, T. (1949). Büyük İslam Alimi Musa Cerullah'ı Nasıl Tanıdım, *Sebilürreşad*, 3(65), s.237-238.

Balcıoğlu, T. (2015). *Haşhaşiler Konya Selçuklu Sultanları ve Batıniler*, (Haz. Ali Birbiçer), Yayın yeri: Bilge Kültür Sanat Yayınevi

Balcıoğlu, T. (2018). *Tahir Harimi, Medeniyet Tarihinde Kütüphaneler*, (Haz. Mustafa Kirenci), Yayın Yeri: Büyüyen Ay yay.

Balcıoğlu, T. (2019). *Türkler Arasında Şiilik Cereyanları*, (Haz. Ali Birbiçer), Yayın yeri: Bilge Kültür Sanat yay.

Balcıoğlu, T. (2019b). *Türk Tarihinde Mezhep Cereyanları*, (Haz. Mustafa Kirenci), Yayın yeri: Büyüyen Ay yay.

Balta Y. (2019). *Tahir Harimi Balcıoğlu'nun Hayatı Eserleri ve Düşünce Dünyası*, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas.

Bayraktar, K. (2011). Arkeolog, Bankacı, Casus, Sefir: Austen Henry Layard Ve Osmanlı Coğrafyası. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 12 (1), s.287.

Bozkuş, M. (2002), İslam Mezhepleri Tarihi Açısından Dini Düşüncenin Geçirdiği Evreler. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(1) ss. 197-198.

Cumbur, M. (1986), Selçuklu devri Konya Kütüphanesi, *Selçuklu Araştırmaları Merkezi Selçuk*, 2(1), s.41-42.

Erdem, S. (1991). Babiller. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, (4, s. 393).

Erdoğan, İ. (2003). Felsefe'nin Menşe'i İle İlgili Görüşler. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8, s.62-66.

Erünsal, İ. (1991). Ayasofya. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, IV, 213-214. İstanbul:Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.

Gelzer, M. (1933). *Mische Politik bei Fabius Pictor*, (Yayınlayan: Franz Steiner Verlag), Hermes, 2, s. 129.

Günaltay, M. (2016). Kadim Felsefe İslam Dünyasına Nasıl ve Hangi Yol İle Girdi,

Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi, Cilt 2(1) , sf.167-168.

Harman, Ö.(1992). Buhtunnasr. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (DİA), (6, Ss. 381) . İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.

İlhan, A. (1992). Batıniyye. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yayınları, (5, ss. 190-194).

Kırkız, M. (2014). el-Ezher Özelinde Mısır'da Klasik ve Modern Eğitim, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 14(1), ss.168-170).

Midilli, N. (2000). *Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi: Tarihçe, İşleyiş ve Organizasyon*, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Ortaylı, İ. (20.01.2006), İskenderiye Kütüphanesi, Milliyet, Görüşler / Opinion Papers Türk Kütüphaneciliği, s. 85.

O'Sullivan, L. (2014). The Regime of Demetrius of Phalerum in Athens, 317–307, BCE. *A Philosopher in Politics*, 86 (2) , s. 148-151.

Öz, M. (2010). Şia. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yayınları, (39, s. 111-123).

Öz, M. (1993). Dai. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, (8, s.421).

Özdemir, Z. (2002). *Adramyttion'dan Efeler Toprağı Edremit'e*, Yayın yeri: Edremit Belediyesi

Sipahioğlu, M. (2018). Manetho, with an English Translation. *Milel ve Nihal*, XV (2) , S. 194-198.

Şahin, H. (2019). Orta Çağ Hindistan'ında Yönetim: Bayram Han'ın Ekber Şah'a Etkisi, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (3) , ss. 1194-1204.

Şenel, S. (2018). İslam Tarihi ve Medeniyetinde İskenderiye Şehri, *Şehir ve Medeniyet Şehir Araştırmaları Dergisi*, sf. 262.

Şulul, K. (2008). İslam Coğrafyalarından Yâkût b. Abdillâh el-Hamavi'nin Mu'cemü'l-Büldan'ına Göre Silvan, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19 (19), 149-159.

Tunay, M. (1970). Dünyanın En Eski Kütüphanelerinden İskenderiye Kütüphanesi, *Türk Kütüphaneciliği*, 19(1), sf. 26.

Yavuz, Y. (1994). Ehl-i Sünnet. *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, (10., ss. 525)
Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.

Yetgin, G. (1957). *Kuruluşundan Bugüne Kadar Edremit’de Olup Bitenler*, Yayın
yeri: Türkdili Matbaası

<http://www.tayyareci.com/bagisucak/edremit.asp> , ulaşım tarihi; 10.06.20, saat 15:29.

<http://www.korfezdehaber.com/tarih-mi-siyaset-mi-makale,1320.html> , ulaşım tarihi;
10.06.20, saat 15:29.

<https://www.jstor.org/stable/4474301>, ulaşım tarihi; 23.08.20, saat 18:25.

<http://www.yazmalar.gov.tr/eser/nakli-ilimler-tarih%C3%AE/23890>, ulaşım tarihi
03.01.21, saat 11:18.

<http://www.yazmalar.gov.tr/eser/nakl%C3%AE-ilimler-tarihi/191888> , ulaşım tarihi
03.01.21, saat 11:18.

<http://www.yazmalar.gov.tr/eser/mezamir-i-felsefeden-insaniyete-veche-veren-buyuk-ruhlar/192080>, ulaşım tarihi 03.01.21, saat 13:15.

Emine Kocabalcıoğlu Mısır (20.12.19)

Hasan Tarık Kocabalcıoğlu (10.06.20)

Cumhur Dokur (14.01.21)

İrfan Kolçak (14.01.21)

Nurettin Midilli (28.08.21)

EKLER

NÜFUS KAYIT ÖRNEĞİ			İLİ		İLÇESİ		MAHALLESİ/KÖYÜ		ÇİLT NO	HANE NO				
											BAKİRESİR	BALIKESİR	EDİRİMİT / BALIKESİR (1294)	HEKİMZADE MAHALLESİ
SIRA	BSN	C	YAKINLIK	T.C. KİMLİK NO	ADI	SOYADI	BABA ADI	ANA ADI	DOĞUM YERİ VE TARİHİ	MED HALİ VE DİNİ	EDİRİMİT	DOĞUM TARİHİ	TESCİL TARİHİ	OLAYLAR VE TARİHLERİ
1	1	E	Kendisi	26416264416	İBRAHİM ETHEM	KOCABALCIOĞLU	İSMAIL	AYŞE	EDİRİMİT 01.07.1862	Başarımış İslam	Edirne	14.05.1904	14.05.1904	Ölüm: 30.07.1946 Evlenme: 24.10.1927 Boşanma: 16.06.1944
2	2	E	Oğlu	26413264570	MEHMET TAHİR HARİMİ	KOCABALCIOĞLU	İBRAHİM ETHEM	ZEYNEP	EDİRİMİT 01.07.1894	Bekâr İslam	Edirne	14.05.1904	14.05.1904	Ölüm: 18.09.1951 Evlenme: Boşanma:
3	3	E	Oğlu	26410264634	AHMET	KOCABALCIOĞLU	İBRAHİM ETHEM	ZEYNEP	EDİRİMİT 01.07.1897	Evli İslam	Edirne	03.04.1967	10.08.1922	Ölüm: 03.04.1967 Evlenme: 10.08.1922 Boşanma:
4	4	K	Kız	26407264708	ENVERE	KOCABALCIOĞLU	İBRAHİM ETHEM	FATMA	EDİRİMİT 01.07.1890	Bekâr İslam	Edirne	01.03.1940	Ölüm: 01.03.1940 Evlenme: Boşanma:
5	6	E	Oğlu	26403264926	MAHMUT ABDÜSSELAMİ	KOCABALCIOĞLU	İBRAHİM ETHEM	ZEYNEP	EDİRİMİT 24.12.1914	Dul İslam	Edirne	14.08.1991	31.05.1943	Ölüm: 14.08.1991 Evlenme: 31.05.1943 Boşanma:

AÇIKLAMALAR	
<p>1-) KİŞİ VEYA KİŞİLERİN KAYDI KÜTÜĞE UYGUNDUR.</p> <p>2-) İŞBU NÜFUS KAYIT ÖRNEĞİ İLGİLİ KURUMA İBRAZ EDİLMEK ÜZERE 26371265978 T.C. KİMLİK NUMARALI KİŞİNİN TALEBİ DOĞRULTUSUNDA DÜZENLENMİŞTİR. BAŞKA AMAÇLA KULLANILMAZ.</p> <p>3-) İŞBU NÜFUS KAYIT ÖRNEĞİ 20.03.2017 TARİHİNE KADAR GEÇERLİDİR.</p>	<p>DÜZENLEYEN BÜLENT YAVUŞ Göçmel Memur Paraf</p> <p>ONAYLAYAN YETKİLİNİN MEHMET ÖMER KOYUN 1171-Bangura Nüfus Müdürlüğü 21.09.2017 İmza</p>

Ek 1: Tahir Harimi Balcıoğlu'nun Resmi Aile Bilgileri (Bu belge Hasan Tarık Kocabalcıoğlu'ndan, izni ile alınmıştır.)

Ek 2: Tahir Harimi Balcioğlu'nun Evindeki Kitaplarının ıkartılıp, Edremit Sıdka Erke Etnografya Múzesine Getiriliři (Fotođrafta soldan sağa, Emine Mısır, İrfan Kolçak, Cumhuri Dokur ve Enver Dolgun yer almaktadır. 24 Mayıs 2018 - Edremit Sıdka Erke Múzesi)

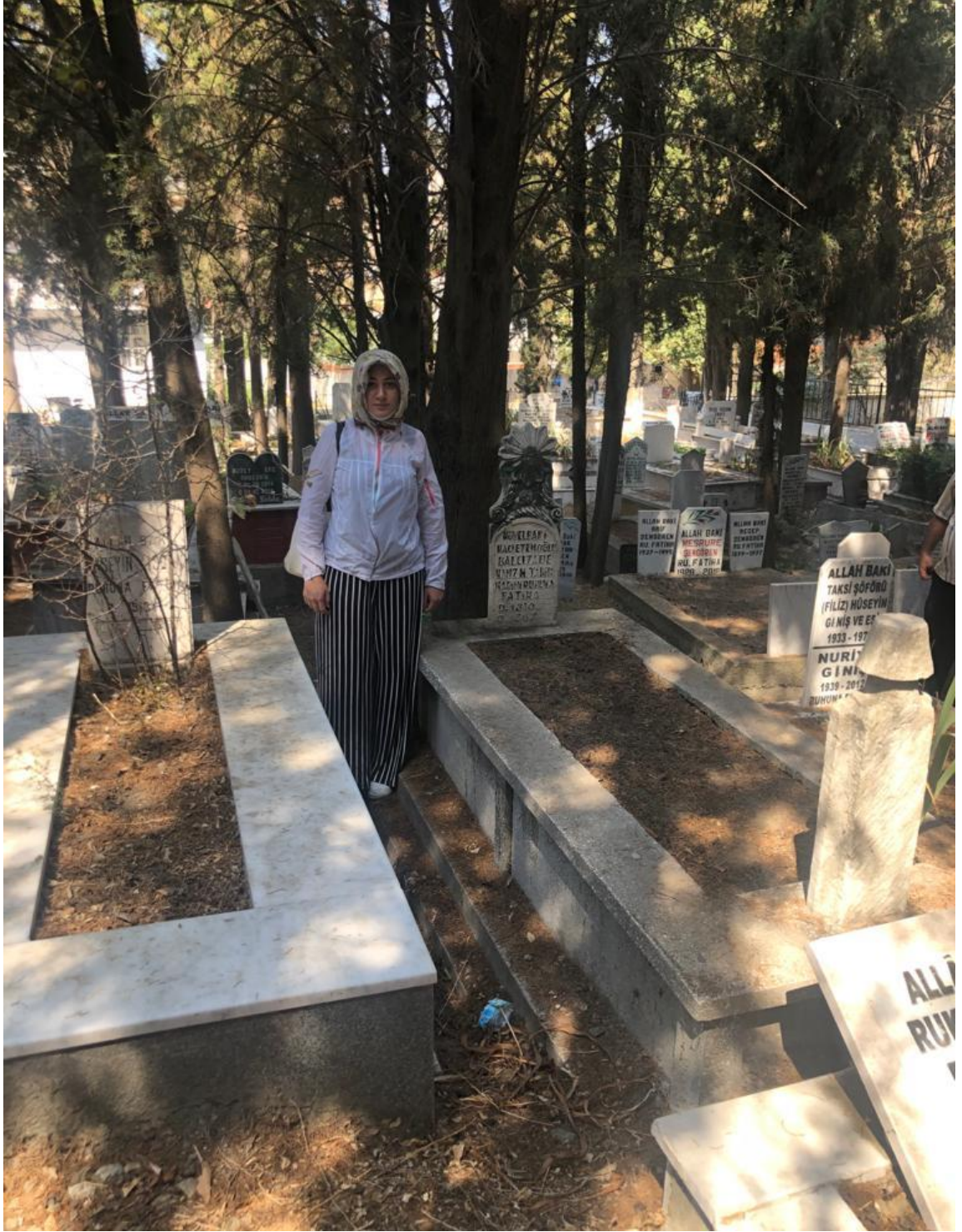
Ek 3: Edremit Sıdıka Erke Etnografya Müzesinde, Tahir Harimi Balcıoğlu'nun Evinden Çıkan Nemli Ve Yıpranmış Eserlerin Kurutulması. (24.05.18- İrfan Kolçak)

Ek 4: Fotoğraf 3. Tahir Harimi Balcıoğlu'nun Evi

Ek 5: Tahir Harimi Balcioğlu'nun Evi (Fotoğraf komşusunun evinin terasından çekilmiştir.)

Ek 6: Tahir Hairimi Balcioğlu'nun Mezarı (Mezar Hasan Tarık Kocabalciöğlu tarafından gösterilmiştir. 09.09.20)

Ek 7: Edremit Tayyaresi İçin Bastırılan Pullar

Ek 8: Edremit Teyyaresi'nin Fotoğrafı (Edremitlilerin Osmanlı ordusuna hediye ettiği uçak, pilotları Salim ve Kemal beyler.)

Manisa – 11 Temmuz 1914

BLERİOT XI-2 |
EDREMIT |

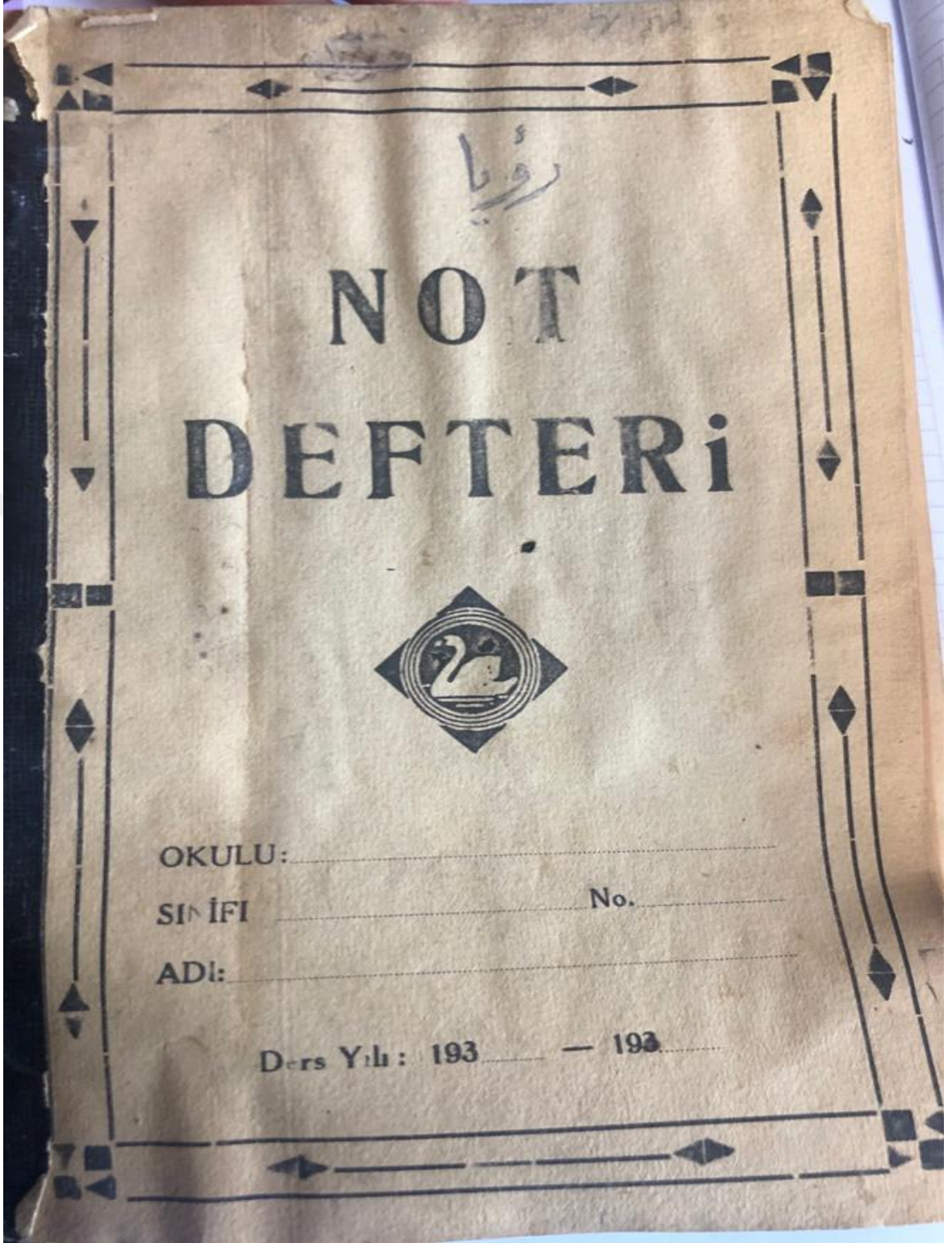
Ek 9 : Edremit Tayyaresi Bleriot XI B

Ek 10: Fotoğraf 9: Osmanlıca “EDREMIT” Yazılı Tayyare, Pilotları İle Birlikte Kahire Havaalanında

Ek 11: Enver Dolgun'un Çalışmalarını Gösteren Olay Gazetesi Yazısı

Ek 12: Tahir Harimi Balcıoğlu'nun Edremit Sıdika Erke Müzesinde Bulunan, Rüyaları İle İlgili Tuttuğu Defter

تعیان و اخباری که در این کتاب آمده است از آنست که در این کتاب آمده است و این کتاب
۱- اولی آنکه برادری بر روی این کار کرده و خواننده هانف الحرفی طوقها نویسی
۲- این کتاب . با این که هانف در خط ایبه جدا نمیشود و این . بی نام ده حاصه
ایفانده چه از این همه جامعه نویسنده بود و این که در این کتاب در حجت و با این علم
مکمل است . به آبانه فایده چنانکه برده مواج افق دید جامعه که بنام طایفه
اوسره جامعه در این کتاب برکنده آبانه فایده چنانکه آید .
۳- این کتاب . این کتاب . با این که در این کتاب آمده است که در این کتاب آمده است
محمد بنده به آبانه فایده بر این کتاب آمده است که در این کتاب آمده است .
این کتاب در این کتاب آمده است که در این کتاب آمده است .
مرکب بین این کتاب آمده است که در این کتاب آمده است .
نیافتیم به این کتاب آمده است که در این کتاب آمده است .
ایفانده آبانه فایده بر این کتاب آمده است که در این کتاب آمده است .
فایده به آبانه فایده بر این کتاب آمده است که در این کتاب آمده است .
در جامعه به این کتاب آمده است که در این کتاب آمده است .
این کتاب در این کتاب آمده است که در این کتاب آمده است .
بر این کتاب آمده است که در این کتاب آمده است .
نه فایده بر این کتاب آمده است که در این کتاب آمده است .

Ek 13: Tahir Harimi'nin Rüya Defterinin Birinci Sayfası

اشتباه کرده کورودن کجورتم نام کورودن او زنت رحم همی همه اخذیم آری اهل همدکه
 تصادف اینیم . همدکه آن آفتاب یازده کنه باعه ترمانده ایسه دراون . به همه اخذیم
 کورنویسید برسونیت و جوت دریم . جوتلم دفن اینه از برین بیوریم . راضه کنه سینه احوال
 اخذت صوریم . بجا همه و خورنم جوت اولیمن کنه سینه حانق خونه العاده سنانه سونیت از برین
 بجا افلاکیم . بنده سوینیم . کوریدنم غلطی موزدارانه دکورودن تویه به آرز سوزان
 سنده ایتمه همه اخذیم سباه عقلمه دیارانه عارفا ترون بنامدن ترون برین نظر اخذیم سینه
 بوجوده اورادن پیش بریم حانق بریک کور که همه اخذت موجودن آسم دیدن بنده یا حوسن
 صور و سکی بر وجود کور حانق اولیمن دریم . بجا جز سنان چورودن بر همی دیوانی
 بیاون باطله بیور سینه دیدن . به هم نمونه دمج ده جوتنه ایتمه . او جهانه بیانات برین
 حایط کورودن کجور که اورادن برین همه اخذیم طایفه ایتمه کورینم خوریدیم با تان جویسه
 با سنان همه اخذیم یا کورون دیدار تان تان آیدیم رانه الین کورنم خوریدیم و همی برادر
 ایتمه همه اخذیم با تان حوسینم . دیدار تان تان کجور کورودن تان کورنم . به
 سوز حان اولیمن طه ایتمه کجور همه اخذیم یا اولیمن سینه طایفه جوتنه اینیم . در کورنم
 دوستیا اونو از زانده کورون . ایتمه در دوا سنان همه اخذیم آری بیک کور ایتمیم .
 رحم سنان همه اخذیم کوریم فقط با طایفه کورنم کنه کنه کورنم کورنم زده ده دختل ایتمیم
 ار کورنم ایچون حوسینم دریم حانق ایتمیم . صوران کورون . بنده حوسینم
 سوز برین حوسینم دریم . به سوز دیدن . به سوز سنان سوزده کورنم او تومس سنان
 حانق کورنم دریم . نه اد سنان به کوریم . ایتمه در ایتمیم سنان حوسینم
 درون . او سنان برین حانق کورنم سوزده کورنم سنان او سنان حانق ایتمیم کورنم .

Ek 14: Tahir Harimi'nin Rüya Defterinin İkinci Sayfası

موجوده وایات یهو منقلا، ففصحه ده امم کذا دین. یوسف ادرین انه کتبتانه.
- - برده کتبه بر فیه کورم اما ایوب فافسه تالدها. جنبه واره بدین ایتره
ع ذالفقه ~~سوال اللام~~ ~~مردن کورم~~ ~~جیلاته~~ ~~اقصا~~ ~~۱۹۹۸~~
عده فیه الاستخاره. شیخ الاسلام رشوم یوم فافعی کورم اوده
افناسه فرده بیضا معا به به کتبه کتبه به افاده بر کتبه اوطوی کورم
به در بکر مراه افنانه بان بانه بکس بر منه. ادرینه شیخ الاسلام قولتونه و افاده
به و حال شیخ الاسلام بر افنانه اوطوی. بکلمه بره دخت و سده اوطی قولتونه
اوطوی م. فردا تا ۹

Ek 15: Tahir Harimi'nin Rüya Defterinin Üçüncü Sayfası

زایچه بوسون رهنه ای عیب

اوله طم طم اولور دوز حورا طم طم اولور : ظهور یه پنجم اولور بر شاه احمد امام اولور
ایچم عباس عدله سون بیله طم طم : کتابی عیالین باصه طم طم بر اولور اولور
خوبوندر حاکمه حاکم اولور و افزه : بکدر معوضه فرنگستان امام اولور
کجه هوس طم طم باصه بانه کلاک غم : بر خیزنه دوز عجم امام محمد شام اولور
طم طم جیقا بولنه افزاره کیم دکنده : جهان ادینا برینه هر دور کو اهتمام اولور
بیله احمد سکه دی کلور کجه سیدینون به لک اولور : برده رور قیل اولور مؤلفان بوفده نشان اولور
سغونایه اولور طم طم کیم بکجه کسون جمع غم : الکنه تختی بودم تمام اولور تمام اولور
انی دولت بینه اولور اسکر ره حیا شامه اولور : بر عجبای صوانه اولور اسلام بر کلام اولور
یکین روز ر دولت صانقنه اولور اسارت : خالفایه یین بیله به بیست احمده چونه اقدام اولور
طم طم ارغنا جیقا نخته بانه بونه کادان نجه : غایت خون دور رسیده آن قران عنان اولور
انی دولت بر اولور عجم هم سنه پیر اولور : کافر معونت کیر اولور یادنا صلحه علم اولور
ای بوسون بر خاسه ایمه قدا کدایتا شامه ایمه : ادرده ایر زانه ایمه بکجه کون ایم اولور

Ek 16: Tahir Harimi'nin Rüya Defterinin Dördüncü Sayfası

دیگر ایچ برسونماص

کاهو یاغفار لورخانه بره شاس عدالمقو : فراهه بانه نمانه نقه عدالمقو
 اکاندا بره بزدلنارو ظاهرینه : بوخه قبا ابرمو سینه ابره عدالمقو
 نقابله بو بره عدالمقو اتراند : بو سیدره عدالمقو بو سیدره عدالمقو
 طریقه نقبینه عدالمقو ادره درایله : سیدرم افرقده نقبینه عدالمقو
 که سماحل سنده ترینه عدالمقو : انعام ادره ادره عدالمقو
 جواننده کاهو عدالمقو : سینه ادره سوله : سینه زده نمانه بو بره ادره عدالمقو
 عدالمقو لورده سنانه قرن فاقده : انمانه نه بد ادره بو بره عدالمقو
 ادره بو سنانده لورده عدالمقو : ادره عدالمقو قرن فاقده عدالمقو
 سنانه نقه عدالمقو ادره عدالمقو : نقوی اصله نقبانه عدالمقو عدالمقو
 مع بره قبا ادره عدالمقو عدالمقو : ادره عدالمقو ادره نقبینه عدالمقو
 علم ابره سینه عدالمقو : صاه ادره سینه عدالمقو عدالمقو
 سینه ادره عدالمقو : سینه ادره عدالمقو : سنانه ادره عدالمقو عدالمقو
 ادره عدالمقو : صاه ادره عدالمقو : صاه ادره عدالمقو عدالمقو
 ادره عدالمقو : سنانه ادره عدالمقو : سنانه ادره عدالمقو عدالمقو
 صاه ادره عدالمقو : صاه ادره عدالمقو : صاه ادره عدالمقو عدالمقو
 ادره عدالمقو : سنانه ادره عدالمقو : سنانه ادره عدالمقو عدالمقو

Ek 17: Tahir Harimi'nin Rüya Defterinin Beşinci Sayfası

آقاها خیاره روزه شده تمام اماره نامه
 دایره دین توکلین معنی اندک حقیقا بر خواند و سالتی ازین
 گویم و خواب زخمی صیغه سینه فایز در آنه چه دانده
 سینه ازین اریس همه اریس قدر آن ایچ

۱۴ جمادی ۱۹۴۰ ۱۹۴۰
 کوردیم رویا

همراه ادینکتم اداره کوی میر افند ما فرامی شده نماز نه هفتم فقط
 ادریم این ادر ~~سویک~~ سویک ادریم کرده ادریم قاریان طر حاتم مسازره
 عیلا و لامعه معول این جمله فیه ادریم کرم نماز روزیم ادریم ^{الکلام}
 خیر بیای جی شاندر نیانده دیک ادریم لازمه ادریم نماز و آنکه
 ادریم خیر که داد ساهه جی شاندر بریم که سینه بر فطه اریس روزیم. مرتبه
 فصولی کرده چه نماز فیلیم بر نام ریه بیضا موزر رد خون من در چه و یا فیلیم روزیم
 خیریم دعا در نیم افریده عید خراتیکه اریس صده نماز روزیم ادریم
 کیده در معصوم روزانیکه در بر عمل ایچون زخمی بیوریم. هم در اخونده نوحه
 جیکه بیوریم. خیرش و هدیله ایچ. برنایا خیرش کوی الله سیدنا در بر کرده
 خیریم بیوی لار دمی رو بایا. در بر کوی بیوریم بیوریم بیوریم
 خیریم خیریم خیریم خیریم خیریم خیریم خیریم خیریم خیریم خیریم
 ایکنانیکه فقط نماز اطلال الیم. میرا صاص نماز کله دریم ادر
 مؤنا درره ادرایم خیر انا ۹

Ek 19: Tahir Harimi'nin Rüya Defterinin Yedinci Sayfası

۹ روضه زینب کبری بوم جمعه ۱۲۵۹

- ۱- فایده ناطق اولاد را با او سخن کنی با ما و کن اولاد مویساحم برکنده که نماند برید اینک
- ۲- جلوه اولویت حقانی براندم جلوه اولاد بر نفع عقال قوی برستم
- ۳- همی بگویم بر کنده بر باغچه نقد ایمنه که بگویم بر هایش بگویم بجز بریده هواش
- ۴- بر هایش ایمنه با صافه داد او در زمین با صافه که کون افراشته چنانش بارانند
- ۵- انصاف داد فایز زور بر دران بر بر توانه هر چه زد بر او اندازد بگذرد بده ایمنه
- ۶- بگذرد بود با صافه فدایم اولادند بر فنا دور برین بگفتن اغی سوم رسا
- ۷- بده ادرا به رفت ایمنه بران مصلحت بر فنا دیدیم بگذرد قوتانه قدم بر توانه
- ۸- در خوشی حاصل ایمنه که ایمنه نیر اولاد کون بکند و با ندره بگنجور نماند بر توانه
- ۹- انکار قوتانه اولاد کورم اولادیم فردر انا ۹۱

۱۱ سوال ۱۲۵۹ کوی بوم جمعه

- ۱- بر خانه سخن اولاد نسیرو کفینه اولادیم همه با یغی کورم اولادیم خانی سخنانه
- ۲- بی کفایت قویم بریم خوردن و بید اولاد نسیرو بگذرد کورم
- ۳- جنایتم ده قد امیر الحکیم عالم السوان والارضه و کورم
- ۴- دعا توجیه السوار در رک اولادیم خوردن تا ۹۱

۱۲ کوی زینب کبری ۱۲۵۹ بوم جمعه

لوحی و بیخورد آما به سینه ایتم ایام خود و بگذرد انکار و بگذرد نماند
 کورم استورتم آما بگذرد و بیای بگذرد در هر طرف با ما حویله در اولاد این
 بر جامع هر کس بگذرد تلف بگذرد و قوی هر چه در در با یغی او انا قید بگذرد
 رسا ساوا قایتورنده رفتن غانا ایتم در بفرود او زنده [اینها انصافند]
 آینه (ادله صافه) (ادله صافه) اندک انوار صوبه هر ایمنه که بگذرد
 او دره کورم و بگذرد ما حافظ کنی مطلق اندک کورم اولادیم بگذرد
 نماند کورم بگذرد بر در استقامت قوتانه صافه بگذرد
 جامع بگذرد اولاد صافه ایمنه بگذرد کورم بر در اولاد بگذرد

Ek 20: Tahir Harimi'nin Rüya Defterinin Sekizinci Sayfası

نرسد ادا بندک جامع لوسه دستقل چرا چرا اینچو طرف در در مکر ادرینه بایمه
 بسا صلافة بر طاقم اونه چو هفت صدم تیدند ادرینه ادرینه فراه اوقتمه با تیدور و
 صورت هفت حال تصورمه . به بوزن دیکه بچو ریشه ریکم دیم او واده ه عودری
 حرفه قیوم اینه . بکارونه هه ایله یق دار بر ادره کزه پیدر و هم
 به خردن هفتکه گد غاب اری . جامه نه چشم باقم کم اصابی رنه نه هفت
 بر لکن محذرتفع اولان جامع کنه طرز بکنه کسه بر هاده ده بکلور .
 ادرین ادره کیه بوسه ادره کم معرزه هه هه کسه ادرینم بود ایشاه

قازکده ۲۷ لریه ۱۰۰۰
 حکم کیه بوسه دل املک چو هفت صدم دیکه بچو ریشه ادرینه ادرینه فراه اوقتمه با تیدور و
 معاره ده جم شکره هوسه بول هفت . ک حاله کزه برون ادرینه
 آفرده صلاصیوم چو جلب اینه . کوبا ادره هانکه بر باقیم دارکی بده
 دق ایدم کونه آیدرینه ادرینه ادرینه بر باقیم اینه . باقیم اینه
 رنگه بول بر برون ادرینه طرز کلور . حال دندم معاره هه هه
 چونه طرز توتم ادرینه بر ادرینه . در کب باقیم ادرینه ادرینه
 بیف اکیبوری دین ترکیه چونه ادرینه باقیم ادرینه ادرینه ادرینه
 بر دور کوبری آچاموم هه هه بر کیم چو ادرینه . بی سقاغ خردم بیون ادرینه
 نغیب اینه ادره سقاغ هه هه چونه ادرینه ادرینه ادرینه ادرینه
 هاسه کوزم اینه . در حال طاقم ادرینه بون چونه بیانه بیله خردم
 بیون باقیم ادرینه هه هه چونه ادرینه ادرینه ادرینه ادرینه
 ادره ادرینه ادرینه ادرینه . چو ادرینه ادرینه ادرینه ادرینه

۱۰ صادم چونه ادرینه معاره چو ادرینه ادرینه صولا ادرینه بیون کورم

Ek 21: Tahir Harimi'nin Rüya Defterinin Dokuzuncu Sayfası

اشتماره (م) صد ۹۰

۱۲ کوی کلانوار ۹۰۰ جلالت کوی

ابتدا در لفظ التا بنده برادرم سید عفتایان برآمده این قوس بود بی او و در بیان
 زان بیدار گدازد و اینگونه منبسطا مقده سرزن در با نام سرزدند بنده بی
 کدره بیدار گدازد بر لفظ نیم این بود در سید در سیم بر طرندده باقی مانده
 بر تجربه و آن با قوس آشفته انه ادره فیا فرضا کوی لکنه ایلان ادره در سیم
 بر یاد ادره در رخصه ساید بر سید انظم ایلان را که هم با نام بران ارام ادره کوی
 با نام قوس فتنده بر طیده دار نه ادره حاشه کوی سیم در حال بیدار ادره
 با نام الله سید ک الیم الی الله ایمنه ادره ادره اسفان ادره
 تا نام کوی بر ریب با سنده ساید دریم کوی فتنده که در سید با نام
 ادره کوی سید در سید ادره ادره با سنده ایمنه سیم
 بر وجه فتنه در سیم ایمنه تقاضه کوی کوی سیم کوی ادره کوی ادره
 ایمنه فتنه در سیم ایمنه فتنه ایمنه دریم کوی ادره کوی
 ادره کوی در سید در سید در سید در سید در سید در سید در سید در سید

۱۱ کانونه ۱۱ اقتدا حد ۹۰

اشتماره بر تم ایمنه قول ادره ادره در فتنه ایمنه ایمنه
 در در فتنه کوی در فتنه ایمنه در سید در سید
 کوی فتنه کوی فتنه ایمنه ایمنه کوی فتنه ایمنه ایمنه
 کوی فتنه کوی فتنه ایمنه ایمنه کوی فتنه ایمنه ایمنه

Ek 22: Tahir Harimi'nin Rüya Defterinin Onuncu Sayfası

تجاریه

۱ کابرد نانی ۲۰۰ بهم چوایم
۲ زماجر ۱۴۵۹ هجری قمری

ببیند باین طاعتند باید است بقیه بر سلسله طافند اطراف صاف هر طرف نیم کون
یش او تدا برهفته بر برده می بایا لکه اولاد بره افرازه دهر حیواناته قورقه
اوزه دربار چه در بینه کافه ارته اولر باقم بر اولر قره اولر سنده بر اولر
قره کیم افره فرقه کین اوته برده بینه کبر رده برده مابن بینه حادقار برده
اوته لید امام بینه زده لی ادرین صومع بالی لی دیمه - نماز دوق ایله ازان
کدن اوزون جوا جوا جوا دیمه ایست الیه مایه لی باقم ده اجه حاله حادقار
بر صومع ایست ایور - خورشید با دوق طرفه ک نطق اجه ای ایست ایلی هم کجه ریون
ایست الیه ایتم - ادرینم
- بخوانتم حیدر کف بید نفعه بر هیتمه افره - انده طاهره داغده و دبله بر اجه قره
المر بر ده افره - برنده دلو اولر صوا جوا ایست ادرین ادرین برین موزنه باج
برده وای صومع ایست اولر ایتم فرود ایست ۹۱

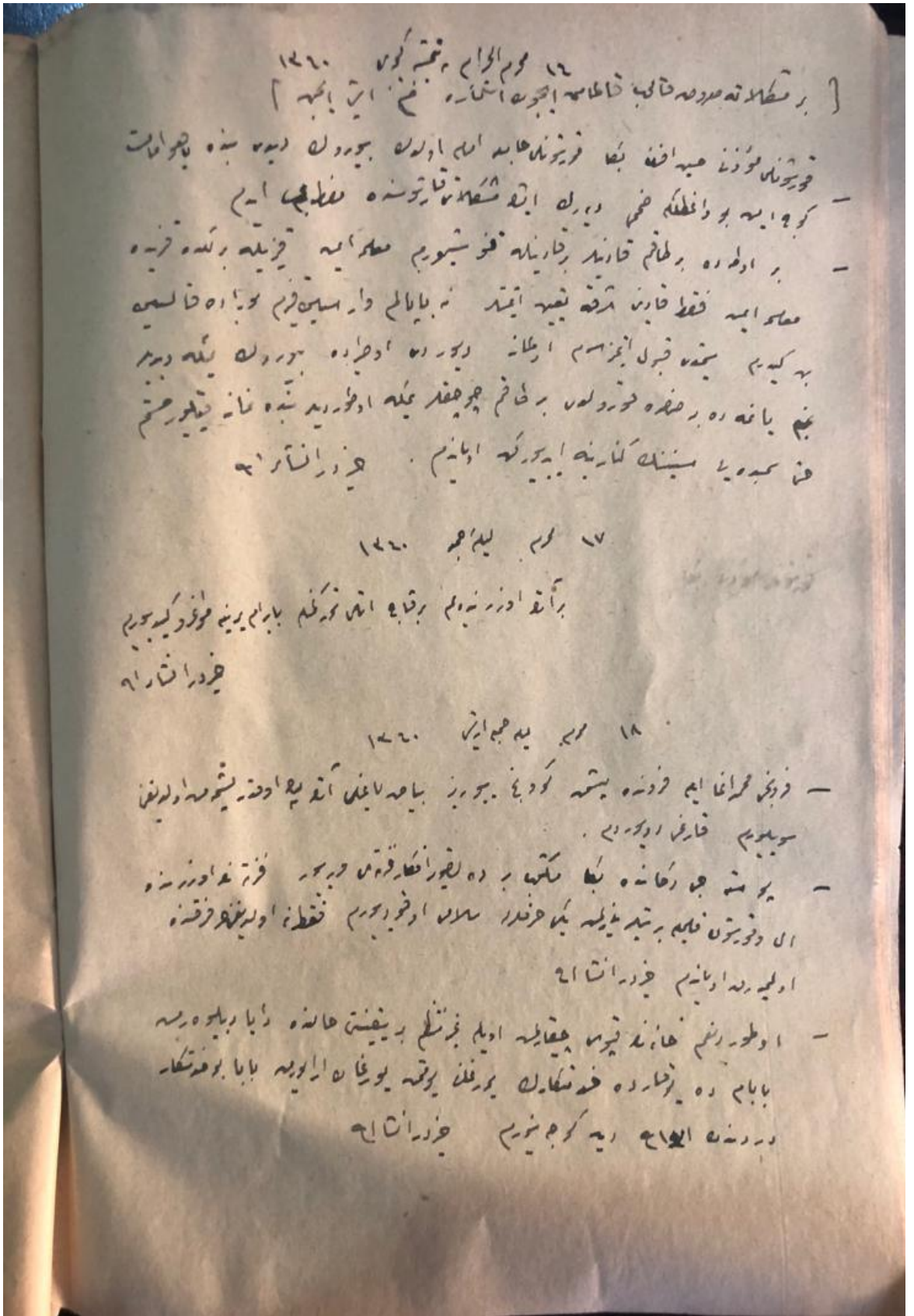
جدید کوی ۲۱ کابرد نانی ۱۹۲۱

ریضا جوادین ایست بید کدی نیاست ایستیم خاخر اوله سینه بایست . کتیبه
جایم تو شیم . کچ ابر اولر بر زان برده باقم کیم نجه جبر ده اولر نیاست
ایده بیدمه بر قاضی حاله اولده حافظ یلم ادرین صومع مابن کجه برده حافظ یلم
حلیقه قره ایست ایستیم ایستیم کجه برده حافظ یلم دایم سینه جیم . خورده ایست ۹۲

۲۱ حلیقه زماجر ۱۴۵۹

بر بوج اولر دیم ات نول بازیه حلیقه حافظ یلم ایست ده حلیقه حافظ یلم ایست
باج ده حلیقه ایست . چه ادراره لی باقم حلیقه حافظ یلم ایست حلیقه حافظ یلم ایست
زان کیند دغه ایست دیم کجه حلیقه حافظ یلم ایست حلیقه حافظ یلم ایست
حلیقه حافظ یلم ایست حلیقه حافظ یلم ایست حلیقه حافظ یلم ایست
ادراره ایست حلیقه حافظ یلم ایست حلیقه حافظ یلم ایست حلیقه حافظ یلم ایست
بخ ادراره ایست حلیقه حافظ یلم ایست حلیقه حافظ یلم ایست حلیقه حافظ یلم ایست ۹۳

Ek 23: Tahir Harimi'nin Rüya Defterinin On Birinci Sayfası

۱۴
} بر شکلاته صردنه قالیب قاطعه اچوره استاره فتح اتر اچمه

توروندا موزنه صبه افند بکا فریزندا عابد اده اولدک بوردک دینه بنه چو امانت
- کوه اینه بر دافنگه فخم دیرک اینه شکلاته قاتر سده نکلجه ایم
- بر اولدوره بر خانم قارید چارینه قوشبویم مطک اینه قزینله بر نده قزیه
مطک اینه فقط قارید ارقه نصیه ایتد نه بیالاح دار اسبیلیم بو باه خالصیه
به کیم سینه قبول ایزاسم ایلان دیوره اد طراد بوردک بیکه دیر
نیم بانه ده بر صده خوردلک بر خانم چو قفسه بیکه اد طرید بنه نانه قیلور حتم
فنا سیده یا سینه کتارینه ایزیرک ایلیم خرد انا اچ

۱۷ کرم بیلیم ۱۴۲۰

بر آند اوزر نه ایل بر قاب اتم نکلیم بایلم برینه موزد کیم بویم
خرد انا اچ

۱۸ کرم بیلیم ۱۴۲۰

- ذوق کراغایم قزونه بسته کویج بوردک بیامه باغلی آند یه اوقده شومره اولدور
سویبیم قارغی اوزک بوم
- یومنه جو رخانه بکا مکتبه بر ده لیقور نظر قومه جرد بوم قزیه اوزر سده
ال دویتون فلیم بر تبه بیزله بیما خردا سلا او خور بوم فقط اولدور قزیه
اولدور نه ایلیم خرد انا اچ
- اولور رنیم خانه تیرمه عیاقیه اولیم فرنگ بر نیفتی خانه دبا بیلوه بر
بابام ده ایشاده خدنگارک بر فلک بر قومه یوغان ایزیره بابا بوم تکله
در دنده ایلیم ریه کوج بویم خرد انا اچ

Ek 25: Tahir Harimi'nin Rüya Defterinin On Üçüncü Sayfası

۹۱۱ ایضا تریفا کیه

ما را از
قوانین

انفان همایند از ادیم با همه بجاکی
از طرم بر طرم

۹ - ایضا ۱۴۶ نیمی کور ۲۲ ایضا ۹۱۱

عده علف با شایا کورم بر دره بر لیم از طرم بر دره بر دره
عده ایس با سه رعنه نیم ایس کور کور ایضا کور ایضا کور ایضا
ار که در کور بجا طعمای بر میزد ~~طعمای بر میزد~~ کور کور کور کور کور کور
ادایم بر دایم نلایا نلایا کور ایضا نلایا نلایا در کور نلایا
از السوره ایضا نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا
مره ایضا نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا
ایضا نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا
بر دره نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا
کوره نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا
ار نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا
اد نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا
نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا
ایضا نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا
اد نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا
نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا نلایا

Ek 28: Tahir Harimi'nin Rüya Defterinin On Altıncı Sayfası

اما چنانچه در خط ایامه کتبم حافظه را از آن احوال هماینتا کلمه در کلمه
 یا همه باندها محصوره قانیده در نظارتین بانه قصه کردم . و خطه
 باینکه در ... حافظه تمام را تا اساتین انیم . سوره الهمزة کی
 و سایر اوصاف اینک باند (امدت للفقاه) همه بنا دریم حافظه بپرد
 به صورتی چنانچه در کتب خود بیکه از اینم خود انشا

۹۹ الضایع که در اناسورده باریه میسازند ایست بر دره بره و روح
 اینده به بندن سنی بقصد . در کتب فقهیه اندیشه هدف غایبه حفظه ادرین
 سولیده . باین یا همه حفظه دریم زینا افسه . کلمه ~~بسم الله~~
 در یا تا در ... کلمه البس که از کتب تفسیری . حمد است بر قصه خلد
 دیده . و ادر کتب در حفظه سوزانده در عالمی دارا سنی نوحا و معونا
 سب ادرین سولیده . باین در ان ادریم سوزانده ایست بر
 خلد در انشا

اما چنانچه با خود میسازند آمانه آمانه دریم احاطه معطف جاده اینک در کتب
 چنانکه اینک کتب در خود را در همه ایضا کرده به سحر و جادو
 به حاد و فتنه همان بزم کتبم (حق انوارین الفقه) سوره در ادریم
 آمان اینک که بقصد بانه کتب در کتب اناسورده از اینم

خلد در انشا

۱۰۰ الضایع که در اناسورده باریه میسازند ایست بر دره بره و روح
 اینده به بندن سنی بقصد . در کتب فقهیه اندیشه هدف غایبه حفظه ادرین
 سولیده . باین یا همه حفظه دریم زینا افسه . کلمه ~~بسم الله~~
 در یا تا در ... کلمه البس که از کتب تفسیری . حمد است بر قصه خلد
 دیده . و ادر کتب در حفظه سوزانده در عالمی دارا سنی نوحا و معونا
 سب ادرین سولیده . باین در ان ادریم سوزانده ایست بر
 خلد در انشا

Ek 29: Tahir Harimi'nin Rüya Defterinin On Yedinci Sayfası

قطع برنجی . . . ارجمه معدن کوه نقدیه است که کرده زرد است . . .
 ادرارده خسته گرفته ایا فده . . . حاشا شوقا در سینه ادرارده
 رگ کده . . . حوی جانیه درین نقطه کوه سوران باقوم سده نامی جودوم نامی
 ادرارده کوه فقط اولیه دریاخانه عملیاده هتا وارده است که اسهالی بودی کردی
 قصیده ادرارده نامی . . . فکوره دریا کوه درین حاده در آن آدرارده
 ادرارده بر آینه فکوره کده ادرارم کردی درین هفتید بقا درای اینها کوه
 حاشا کوه فردر کوه

۱۴۲۰ ۹۹ دن الحج کوه کوردیم دریا = اس

ارزاء معاد جاضه کرم حاج اقبه جوانی فله بون غا زفته
 کج کوهنا امدت اجوه ساعت باشم من الاقرنه به ایه ایه نایان نایان
 باشم . . . حابعه اجده بوزن ترم سوم خانه ترم و قطف و علم بر خواجاق
 ادرارده فوج خانه دریا فله نطق دانطان نقد نقدیه هلب است . . . دیر
 راضه دره بوزن فله نوم بر خواجاق غا فله . . . غا اطلال آینه کوه
 کوه فلف بوزن سوزین ادرارده هم اطلال کوهنا کوهنا کوهنا کوهنا کوهنا
 به غا . . . کال زفته ادرارده ادرارده ادرارده ادرارده ادرارده
 قور و اطلال روف نظیر اجوه بوم خفیف و فرخوس بر فله کوه ادرارده
 نفس استه غا . . . ادرارده باشم غا اطلال ادرارده ادرارده . . . فرار ادرارده
 ۱ محرم الحرام کوه ۱۴۲۰ به در کوه کوردیم دریا

- ۱ - خانه برانه بر سینه صخره ایه در کوهنا کوهنا
- ۲ - نیمه ادرارده جوق کوردیم . . . ۳ - دکانه ادرارده کوهنا کوهنا
- ۴ - کوه کوهنا کوهنا کوهنا ادرارده ادرارده ادرارده ادرارده ادرارده
- ۵ - ادرارده ادرارده ادرارده ادرارده ادرارده ادرارده ادرارده ادرارده
- ۶ - ادرارده ادرارده ادرارده ادرارده ادرارده ادرارده ادرارده ادرارده

Ek 30: Tahir Harimi'nin Rüya Defterinin On Sekizinci Sayfası

١- بیهوشی و ایستادن ایستادن المکدر من معین هاینه بر روی کور
٢- خانه ششم بر نوازدهم با همه خانه در باره مفرد موقعا نظریه
فوق کورم انچه نوازدهم در الفنون ٢ معادله در باره ها و
دورت طرفی فوناند بر طرف خانه بیفان بر دیوانه در . دیوانه بر پشت
فوقی را در نوبت هر یک طرفی خیار .

٤ - ادلائق و غیره اجماعه الامبارک من المخلصه ٢ این جمله را در جمله
ادائیم گفته

برای نوبت | قال ربه بما اغویتم لا یبلیکم فی الارض ولا فی البحر
اجمعه الامبارک من المخلصه | سوره حجر آت ٢٩ و ٤٠

قال : ایستادن فرد ایستادن لغت اولی نوبت | دیوانه که یاری
بنی ایستادن فرد ایستادن فعلیون به اندر و در ریای و معاخصان
ایستادن نوبت و هیئت در ایستادن نوبت ایستادن نوبت ایستادن نوبت
و حاله در نوبت نوبت نوبت نوبت نوبت نوبت نوبت نوبت نوبت نوبت

بر سوره بی بی سوره هجرى رؤیا سنده در قضی و بیقراریها او زمان در ایستادن
١- دیوانه هلمه سنده برز و غیر نوبت و صاحب جاه و نواز اولی
ایستادن

٢- نوبت مقاصد فعلی بود قدی خلا و نوبت معاصد در بر اولی
کرامی

٣- صاحب رؤیا خدای مقبول در نوبت اولی

مبصره

٤- فرد مکتب اولی و نوبت ایستادن
ما نوبت

Ek 31: Tahir Harimi'nin Rüya Defterinin On Dokuzuncu Sayfası

۱ - صاحب دنیا قاضی ابراهیم باشد که ... حکایتی است از آنکه ...

نخاسته از صاحب اسم قاضی آری ...

۲ - الله وانه خسته بفرود آمد از هوا ...

عنه القابله

شماره ۹ در صفاقتی استخوانه

۱ - بر کله زود از زمین باخیزم بقایم بنفایم فقط با خود صاحب دنیا سوید بر زمینم

براز باغ داری کردی بکده صاحب زمینم باخیزم باکم دادم با خود صاحب دنیا
کویک ایچده ایچده ایچده

۲ - قوزند کورد بر نایلا بر شاه کوردی زیم الله الله او قدر فیه درکت و من

اوله که من کوردی خسته بشه از زمینم باکم سوید بر ابراهیم ده قادیون

صایه احمد ایچده ایچده ایچده ... به قادیون سوخته جتایم

رفاطیه ایچده دوشمن او من کوردی قادیون باکم الله با ابراهیم بنده دوشمن

صایه ایچده بر کوردی قادیون ایچده قادیون ایچده ایچده ایچده

از قدر صایه ایچده ایچده ایچده ایچده ایچده

۳ - بر باغده باخیزم بر جوفه قادیون اولی ایچده قادیون کوردی ایچده

بر ایچده ایچده ایچده جوفه قادیون ده باخیزم ... جوفه قادیون

دیا قورد کوردی قادیون ایچده ایچده ایچده ایچده ایچده ایچده

قادیون ایچده ایچده ایچده ایچده ایچده ایچده ایچده ایچده

جوفه قادیون ایچده ایچده ایچده ایچده ایچده ایچده ایچده ایچده

بر ابراهیم ایچده ایچده ایچده ایچده ایچده ایچده ایچده ایچده

قادیون ایچده ایچده ایچده ایچده ایچده ایچده ایچده ایچده

قادیون ایچده ایچده ایچده ایچده ایچده ایچده ایچده ایچده

Ek 32: Tahir Harimi'nin Rüya Defterinin Yirminci Sayfası

شماره -

۱- $\frac{1}{11}$ خط هجرتی که با بر خاسته: عند تقریب نعل اندر بزم قائمه طریقه
 کی اور در بزم اندر در بزم اربعم آن وقت ایستاد برده $\frac{1}{11}$ خط با نغمه
 با نغمه خاسته قیام آید بر خاسته بر خاسته جامع ای سیویز بر خاسته
 ۲- بر خاسته هم قیام میاید وکنم آمده اند فقیر یکم بزم بر خاسته
 موبه انکار خلا اید ایدم اول با طمان که انیم مورا بیدانه دانم
 بر خاسته ازین کور یکم نعل هم بر خاسته او درین اکتیایه نمون المم او در
 بر خاسته او درین مسوینده اید بنم بر خاسته او درین اکتیایه بر خاسته
 المم وکنم به ایدم مکنده نمون المم چونکه بر خاسته حالیه فردا
 او درین ایدم انیم المم خالی با بر خاسته دوره دوره دوره دوره
 وکنم قوتتور دم به خفته او درین ایدم کند و خاسته طمع خاسته او در
 او درین ایدم او درین ایدم او درین ایدم او درین ایدم او درین ایدم

[ان جمله که در کتب است] بر آن صورت آورده در

[در انصاف و تامل بعد از هر دو دعوی فوقاً در حقیقت ان جمله که در کتب است]
 مانی = بر برون ایام و عدله امده المم او درین ایدم خاسته او درین ایدم
 الله تعالی: فدایند قوت و توان اید ایدم و در انصاف این نغمه الله تعالی
 رحمتی احسن انعامه را لافره فرید

Ek 34: Tahir Harimi'nin Rüya Defterinin Yirmi İkinci Sayfası

۱۱
 ۱۲
 بعد از آن که فایده من گوید ...
 برکتی ایستاده اوج ایاق کینه بر جاده ده اوله ...
 از نامه یکم چنانکه سیم سبب ...
 زبان بر لبها نغمه ده با نغمه ...
 در چون بویزه افواجی تزلزل در حق عیب است ...
 صاف نفاه بزه برین بر چه کردم ادراک ...
 هم ایله بار موند مگر چه بر نرک ...
 ادینجا کردم او کا بر ادب ...
 ادن دیدم صاف فرشته بر آینه ...
 نغمه ده توانی ...

— [در بیان اصول حقوق بکار آمدن سوره عبده حریر]

لا یزعم بأفکوا وینتموا در بیان اصول حقوق بکار آمدن = او نه از آن ریا ...
 بیست دلتان در مشورت کونست ...
 بقیه چارینا کوردت بیع اینها بر

— اخوانی باند بر کله ای ادرین ...
 بریا سوره برضه [با ایها المومنین اخوانی ...
 در ده فرقه روایان ازان تره ...
 نیر اینها

دریا ده سوره نعل ده در ...
 [فان یا ایها المومنین اخوانی ...

Ek 35: Tahir Harimi'nin Rüya Defterinin Yirmi Üçüncü Sayfası

ادب من اراده ده [انا لطیفم اجماعه] بر وجه سوره مجرا، تویته
 ؟ الا ال کوط انا لطیفم اجماعه = الا کوط بعد اللاحه ابناء و هوینک جمینه
 صلاکده غایت جیبینه در جیبینه [ما لانه]
 هزاران ۹۱

۱۴
 ۱۵
 صفت صفاوه اولیه بر دانت اولیه اوکه اوزار اراده اولیه قیوفه اوکه با غم
 معلوم بر فاجده غیر فزیه فقط باقیم بر ایما فیز و عاده سبل با اولیه ان
 صفاوه دار نه بر کاخاده . دسیم والی کوزیم با غم و با چویم مع
 اوزار ایله اولیم

۱۶
 ۱۷
 ۱۸
 ۱۹
 ۲۰
 ۲۱
 ۲۲
 ۲۳
 ۲۴
 ۲۵
 ۲۶
 ۲۷
 ۲۸
 ۲۹
 ۳۰
 ۳۱
 ۳۲
 ۳۳
 ۳۴
 ۳۵
 ۳۶
 ۳۷
 ۳۸
 ۳۹
 ۴۰
 ۴۱
 ۴۲
 ۴۳
 ۴۴
 ۴۵
 ۴۶
 ۴۷
 ۴۸
 ۴۹
 ۵۰
 ۵۱
 ۵۲
 ۵۳
 ۵۴
 ۵۵
 ۵۶
 ۵۷
 ۵۸
 ۵۹
 ۶۰
 ۶۱
 ۶۲
 ۶۳
 ۶۴
 ۶۵
 ۶۶
 ۶۷
 ۶۸
 ۶۹
 ۷۰
 ۷۱
 ۷۲
 ۷۳
 ۷۴
 ۷۵
 ۷۶
 ۷۷
 ۷۸
 ۷۹
 ۸۰
 ۸۱
 ۸۲
 ۸۳
 ۸۴
 ۸۵
 ۸۶
 ۸۷
 ۸۸
 ۸۹
 ۹۰
 ۹۱
 ۹۲
 ۹۳
 ۹۴
 ۹۵
 ۹۶
 ۹۷
 ۹۸
 ۹۹
 ۱۰۰

۱ - خایه سوده ایوب خایه کوزله بریا سوسه و کویله نه عاده اکره
 کایه طایف باغنه صفاوه ده سینه هفتره هم سفاوه . غیر ایضا در اول اگر سفاوه
 ارقوم اوده باغنه عمده ایبره بویه . و کویله سوره اوزده سیم و سوره
 یونین باغنه اولیم [دکاتن لهم سولا] اینا اوچور که خورده ان ۹۱

Ek 36: Tahir Harimi'nin Rüya Defterinin Yirmi Dördüncü Sayfası

لله اورد

ليس الرأ ان تلووا وهو من الرقة والهدى
دلته ان ^{تلووا} ^{دعوتهم} من الرقة والهدى
والسنة واتي المان ^{تلووا} ^{دعوتهم} من الرقة والهدى
والسنة ^{تلووا} ^{دعوتهم} من الرقة والهدى
والسنة ^{تلووا} ^{دعوتهم} من الرقة والهدى
والسنة ^{تلووا} ^{دعوتهم} من الرقة والهدى

بجوزة رقة ^{تلووا} ^{دعوتهم} من الرقة والهدى
التي رقة ^{تلووا} ^{دعوتهم} من الرقة والهدى
بجوزة رقة ^{تلووا} ^{دعوتهم} من الرقة والهدى
التي رقة ^{تلووا} ^{دعوتهم} من الرقة والهدى
بجوزة رقة ^{تلووا} ^{دعوتهم} من الرقة والهدى
التي رقة ^{تلووا} ^{دعوتهم} من الرقة والهدى

التي رقة ^{تلووا} ^{دعوتهم} من الرقة والهدى
بجوزة رقة ^{تلووا} ^{دعوتهم} من الرقة والهدى
التي رقة ^{تلووا} ^{دعوتهم} من الرقة والهدى
بجوزة رقة ^{تلووا} ^{دعوتهم} من الرقة والهدى

Ek 37: Tahir Harimi'nin Kitapları Arasından Çıkan Not Kağıdı

در دوی صفایه کلد. زده کمد
حکرا. ارم سینه. سو کمد
ارایه زیبا به ادرانه ایراد.
وسط زلفه. ابرده کمد
هر کفاله زانه. قدینا کمد
سفر از خانه. زلمه کمد
راستی افام فطالت همد
جز آنکه زلفه کوه کمد
زنا بضم نام اسید، جانی : افلاک سینه فون فون
سید الکویه و فم المرید : افراشد و زنی الادله

Ek 38: Tahir Harimi'nin Kitapları Arasından Çıkan Not Kağıdının Arka Yüzü

۲
دولت

میرزا محمد علی قزوینی و مولانا محمد علی قزوینی
 الفاتح احسان قدیم بولم دندیر
 انہ نقول اما ہر اتذنت الہم رزاعا
 دولت بزر صورتہ نمنا ملک دینہ الفہ المراط
 نقہ مبدیہ و ملائکہ بانقریبہ خلف صورتہ فلدن ان
 صوراً

دل اریہ صاف فندہ سرانان
 کج بریکہ مدطعہ اولدو
 صافندہ -
 صوفیہ محبتہ برینہ کورہ
 ایہانا یا ایہنا من صوفیہ الحرمہ و صوانہ
 عارفینہ کما قال دینیت انان و ایہانا بنمیل الی اللہ
 ربہ فیکان فاعی ما یقولان صاف کلا

صوفیہ

(دیانم سمکونہ) دانہ صوفیہ فرایانہ
 سعافین

Ek 40: Tahir Harimi'nin Kitapları Arasından Çıkan Not Kağıdının Arka Yüzü 2

Wozu Sabahattin Kocabalcıoğlu II
ŞA

Konu: nezaket içten gelir.

22-2-1949

Anna her şeyi satın alır

Öde: 15

P. Lan:

- I- İnsana ne der sen de içindeki nazak, zenginliği, lediklerin hiçtir.
- II- Nezaketli olmak her şeyde üstündür.

Nezaketli Olmak.

Bir insanda, büyüklerini saymak, küçüklerini korumak nezaket icabıdır. Bu duyguların insanın içinden gelir, kimse zatmaz ne almaz. Herhangi bir kimseye ne kadar nasihat versen insanın içinde olmadıkça sen ne zöylesen, ona ne nasihat versen o gene kendi bildiğini yapar. Çünkü nezaket denilen şey içersinde yoktur. Bu varlık insana yaradılışında verilmiş bir cerehettir.

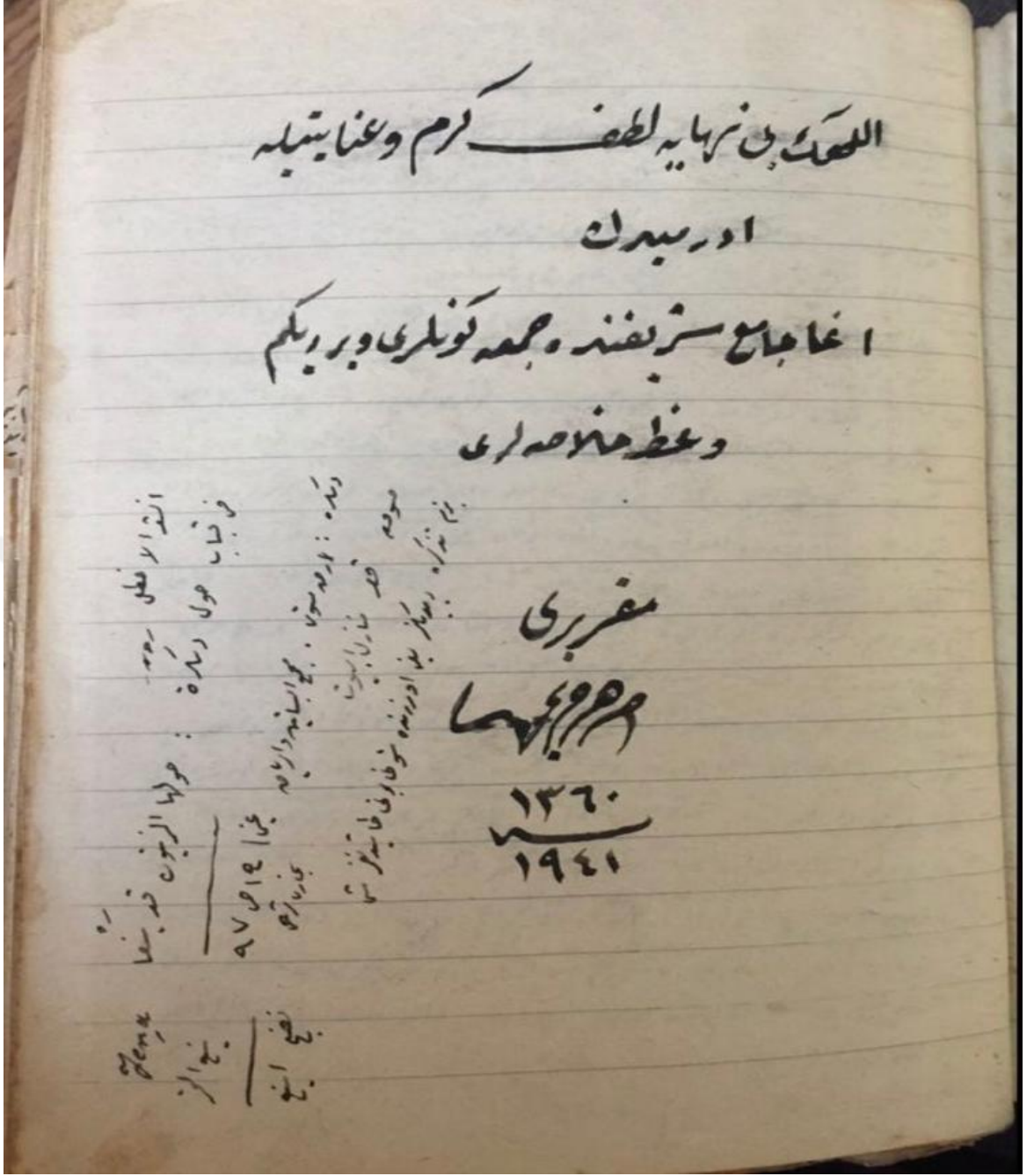
Nezaket denilen şey, her şeyi satın alabilir. Sen ne kadar fakir olsanda, çok zengin ne nezaketsiz olan bir insandan daha üstündür. İnsan nezaketli olursa, onu herkes sever, arkadaşlarının yanında da hatun sayılır. Nezaketli olmak en iyi bir ~~halk~~ şeydir.

Konuğu iyi anlamamışsan

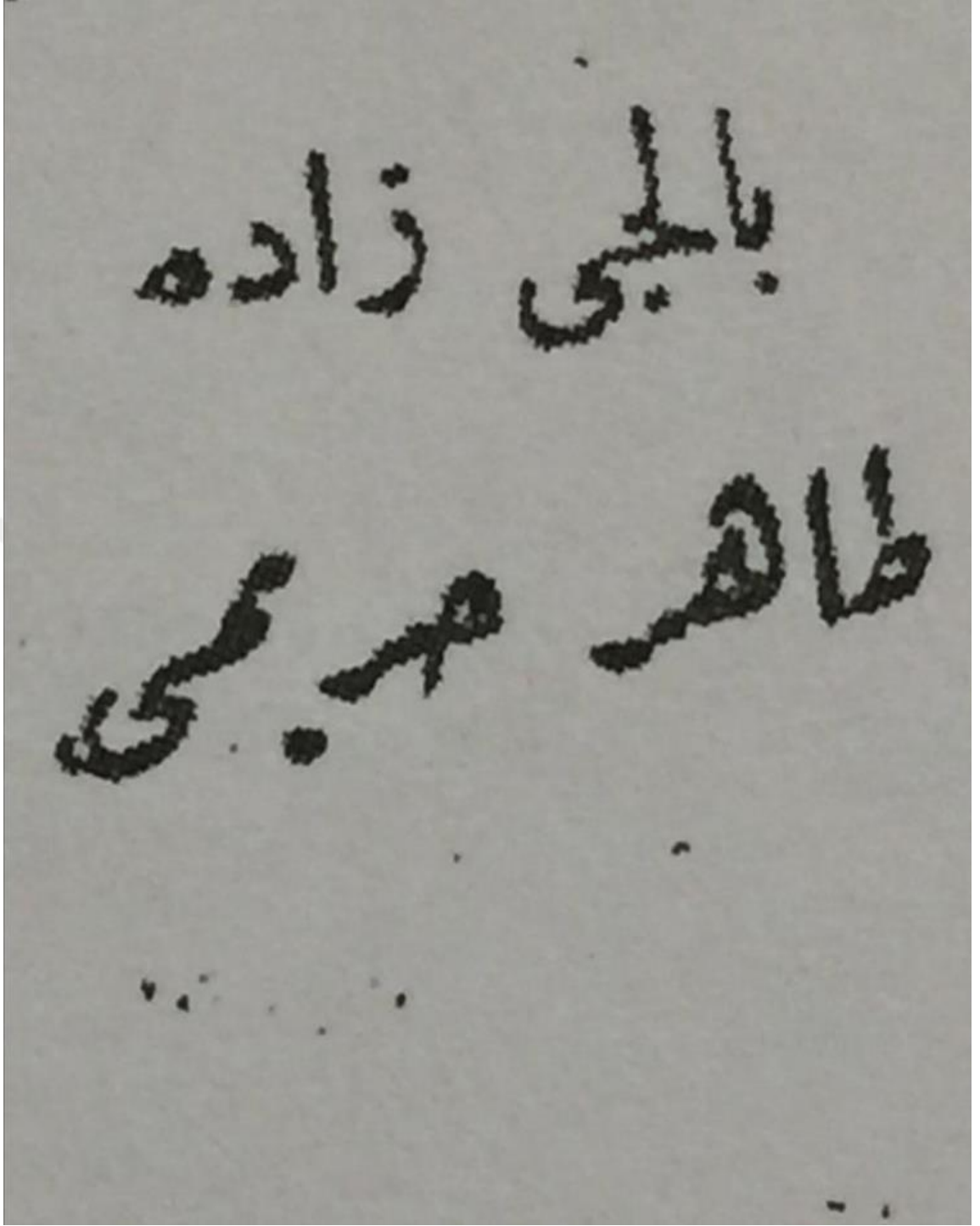
4 Dört

Ek 41: Sabahattin Kocabalcıoğlu'nun küçükken, Tahir Harimi'ye verdiği

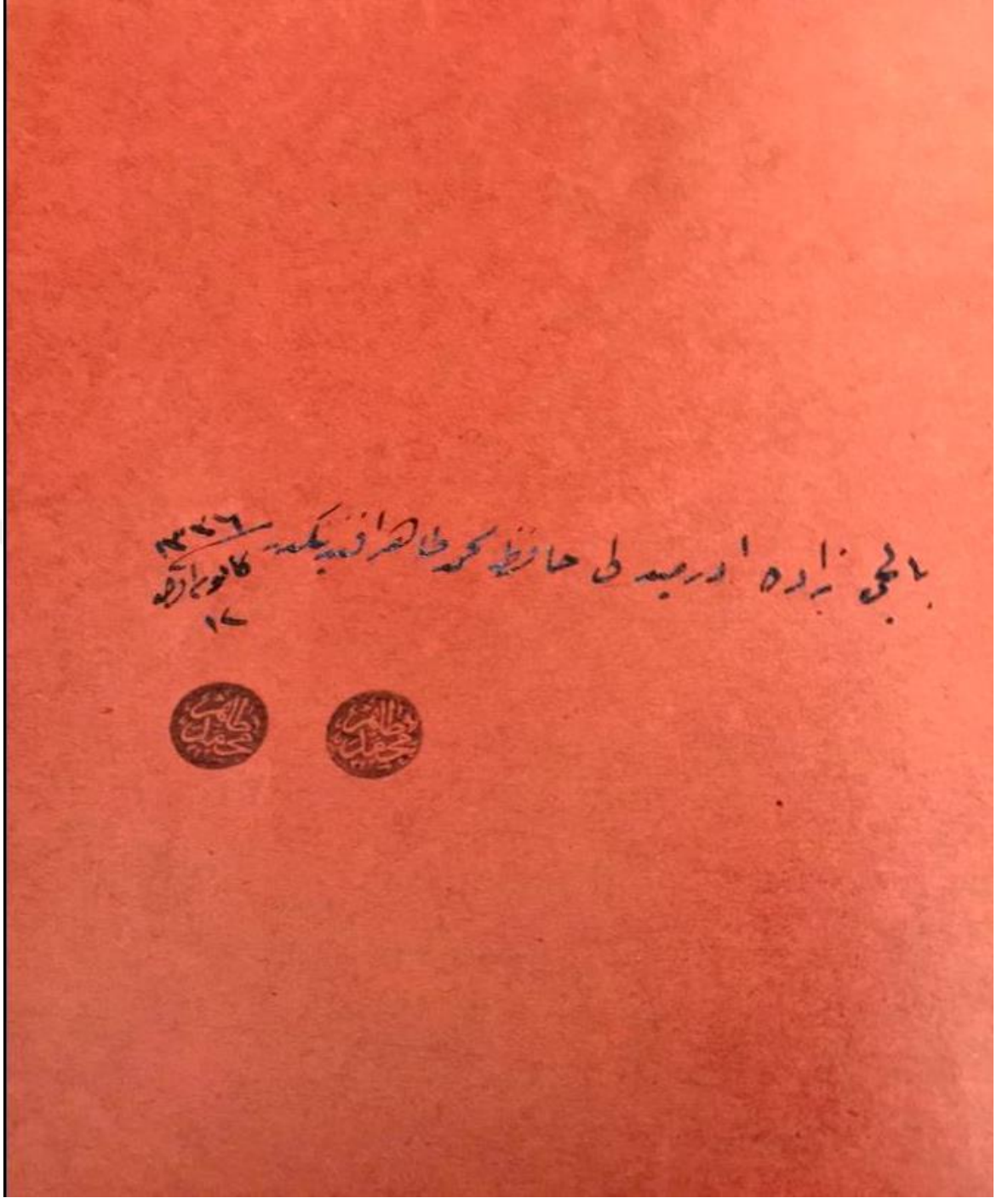
'Nezaketli Olmak' Yazısı

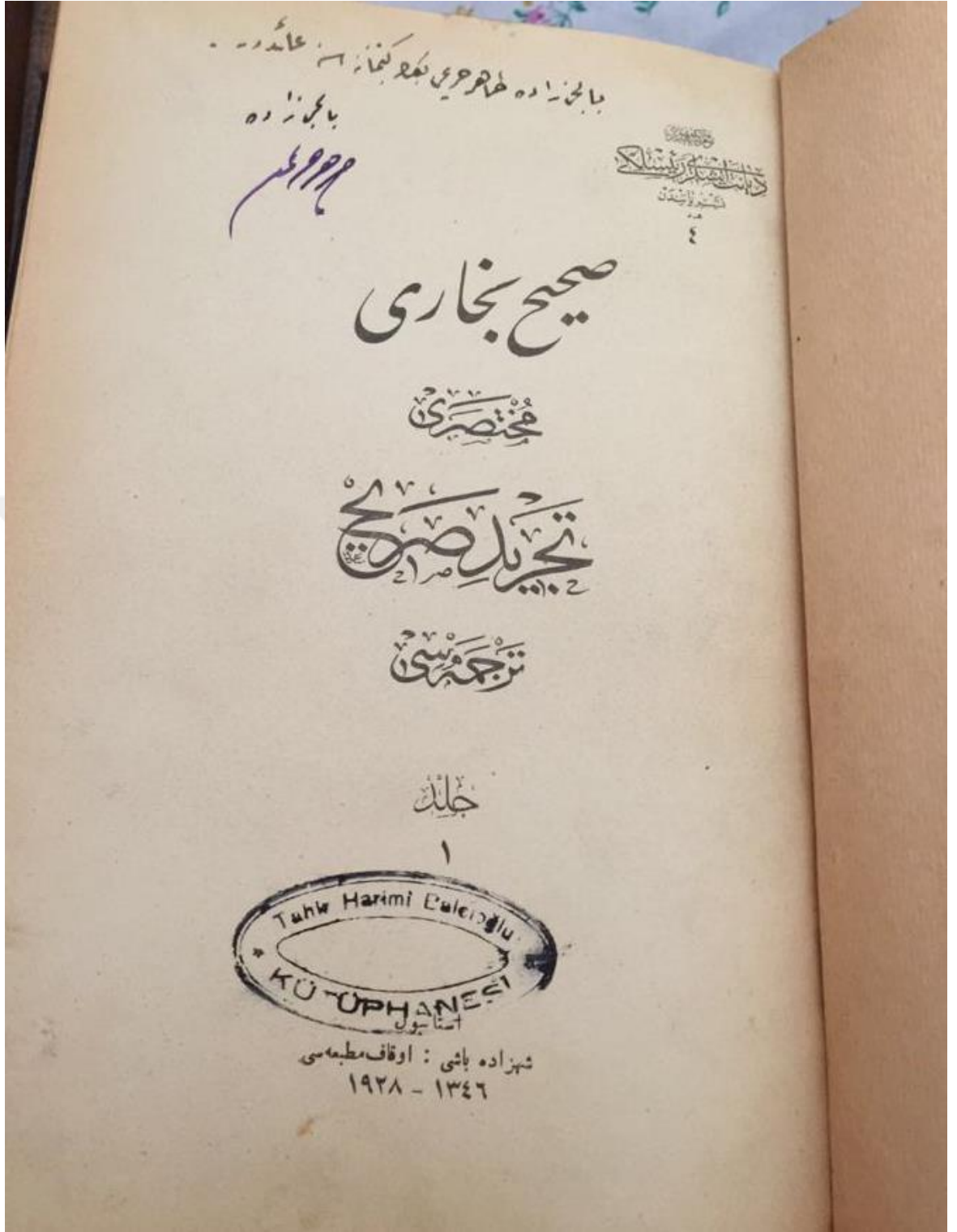
Ek 42 : Kendisinin Tutmuş Olduğu Notu ve Transkripti. (Başta : Allah'ın bin nihaye lütuf kerim ve inayetiyle Edremidin Ağa Cami şerifinden Cuma günleri ve birikim virdiğim ve aza hülusaları, Mugriri 1360/1941Yatay: Fi kubabin havle deskeratin havlehe'z zeytunü kad yenea / Enam Suresi, 99. Ayet açıklaması ile ilgili bir Arapça şiir. Belge Emine Mısır tarafından gönderilmiştir.)

Ek 43: Tahir Harimi'nin Kendi Yazısı , 'Balcızade Tahir Harimi' (Emine Mısır tarafından gönderilmiştir.)

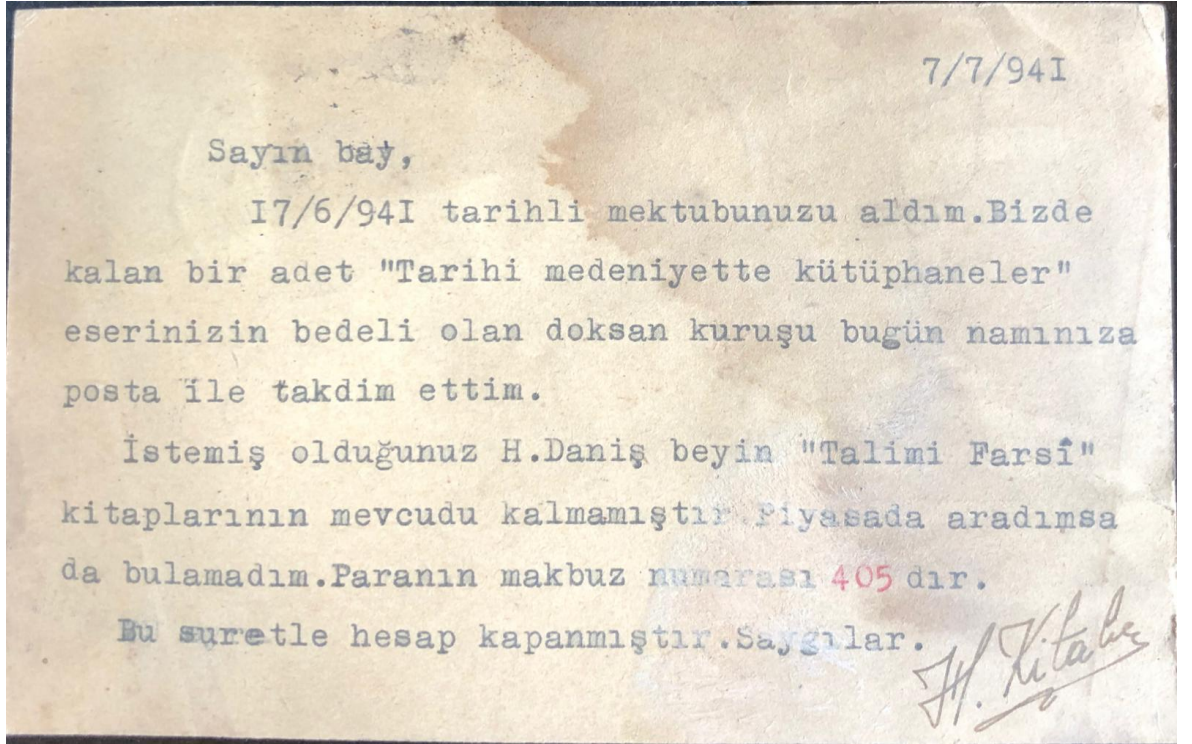
Ek 44: Tahir Harimi'nin Kendi Yazısı, 'Balcızade Edremitli Hafız Mehmet Tahir Efendi 1326 (1908)' (Emine Mısır tarafından gönderilmiştir.)

Ek 45: Tahir Harimi'nin Evindeki Kütüphanesinden Çıkan Kitapta Bulunan 'Tahir Harimi Balcioglu Kütüphanesi'nin Mühürü' (Belge Emine Mısır tarafından gönderilmiştir.)

Ek 47: Tahir Harimi Balcioğlu'na Gelen Mektup Örneği

Ek 48: Tahir Harimi Balcioğlu'na Gelen Mektup Örneği Arka Yüzü

KUTLU BİLGİ

Aylık İlim, Ahlâk ve İctimaiyat Dergisi

İÇİNDEKİLER

Köy ve Köylü	(Konuşma)	<i>Y. Z. Yörükân</i>
Üç mektup	(Mektup)	<i>"İsmail Hakkı İzmirli, Mehmet Ali Aynî, İsmail Hakkı Milaslı,"</i>
Bir Konferans		
Tecrübi Psikoloji ışığı altında İman duygusu	(Psikoloji)	<i>Rahmi Balaban</i>
Otomatik Telefon Tarihçesi ve tarifi	(Teknik)	<i>Muhittin Demirbağ</i>
Yücelerden Yücesin	(Şiir)	<i>M. A. Köksal</i>
Kur'anın Öğütleri	(Ahlak)	<i>Kutlu Bilgi</i>
Hakikatın Araştırılması	(Felsefe)	<i>Ümit Demiriz</i>
Tubâ Ağacı	(Mitoloji)	<i>T. Harimi Balcıoğlu</i>
Alparslan ve Romenus Malazgird muharerebesi	(Tarih)	<i>Kıvameddin Burslan</i>
İsveç Diyarı		<i>Bestami Demirbağ</i>
Ost Şehrinin Cüzamlısı	(Hilye)	<i>Hakkı Demirel</i>

ANKAIA
Yeni Cezaevi Mbaası

1 9 4 4

Ek 49: Tahir Harimi'nin Yazılarının Bulunduğu 'Kutlu Bilgi' Dergisinin 3. Sayısı

Mukaddes (Tubâ) ve (Zeytin) ağaçları hakkında Mitolojik nakiller

Hayrete değer hakikatlardandır ki ; bütün kavimlerde (Tubâ) ağacından başlayan bir takım mukaddes ağaçlara dair nakiller vardır.

(Tevrat), (İncil), (;Kuran) gibi mukaddes, semavi kitaplarda da bazı ağaçların kudsiyeti hakkında ayetler mevcuttur. Bu müşterek nokta en ziyade (Tubâ) ile (Zeytin) ağaçlarında görülmektedir. Daha başka ağaçlara dair de sırf esatirî olmak şartıyla rivayetler dönmektedir; (Meşe), (Palamut). (Defne), (Bircussanem) adı verilen insan suretindeki kökler, (Selvi), (Çam), (İncir), (kavak), (sedir) ağaçları da aynı kudsiyete dahil olan ağaçlar zümresindedirler. Bunlara dair hususi vak'a ve hâdiseler naklolunuyor.

Yunan esatirinden evvel ta Asya tarihinde daha kavmler muhaceretinin sağa ve sola akın ettikleri sıralarda uç gösteren bu efsanelerin bütün kavimlerin çocukluk devirlerinde müşterek bir anane taşıdıklarında şüphe yoktur. Bunların başında da (Tubâ) ağacı gelmektedir.

Meşhur Arap Allamesi (Celâleddin—i— Suyuti) nin (Itkan) da nakline göre (Tubâ) kelimesi Sanskrit'cedir. (C.I S.140) Sami diller üzerinde tetkiklerde bulunan müsteşrikler de aynı noktaya iştirak ediyorlar. Bu ağaç hakkındaki bütün nakillerin Hindistan yoluyla yakınşarka geldiği ihtimal dahilindedir.

Buda'nın altında ilhama mazhar olduğu—rivayete göre—(Bo) ağacı (Buda) hayatının ilhamata karşı bir olgunluk devri addedebileceğimiz ilk zamanlarında insanlardan uzaklaşmakta idi. Büyük rahiplerde bilhassa mâ-nevi bir hayat yaratmağa kalkışan zatların hemen ekserisinde görülen bu inziva ve itikâf tarzına (Buda) da tâbi olarak kırk yıl devameden bir mücahede ve inziva aleminde yaşamıştı. Bu devrin son günlerinde (Buda) nın rubundan bir ziya fışkırdı. Bu nurun vicdanı üzerinde yaptığı derin bir fiyz ile ilhamata mazhar düşen mukaddes varlığı ; beşerî meyillerden tamamiyle sıyrılmış bulunmakta idi. Hind'in ilâhi bir mümessili sıfatıyla ortaya atılan (Buda) nın eski adı (Sakyamoni) zihinlerden silinmiştir. (Buda) nın esrar ve olgunluk doğuşu demek olan bu tecelli (Bo) ağacının altında vuku bulmuştu. İncir ağacı cinsinden olduğu haber verilen (Bo) ağacının daha (Budanın) nın hayatından evvel de bir kudsiyet ile nazarlarda ehemmiyeti tanınmakta idi. Hindista n, bu ağacı meçhuliyetlere doğru uzanan zamanlar içinde de aynı ihtiramla takdis ediyordu. Fakat asıl ağaç kaybolmuş, onun soyundan başka bir ağaç orada bitmişti. Zamanımızda; (Seylân) adasında dünyanın en ihtiyar bir ağacı vardır. Bu ağacın (Bo) çubuğundan yetişmiş olduğuna itikat ediliyor.(Milâttan 245) yıl evvel dikildiği söylenen

bu ağaç, dinî bir alâka ile bakılmış ve sulanmış olduğundan etrafa doğru uzanan dallarının eteklerine sütunlar dikilmek suretiyle muhafazasına dikkat olunmuştur. Bir rivayete göre; (Bo) Tubâ ağacı cinsindedir. Sanskritçe (Tuba) kelimesi (cennet) mânasına olduğuna göre bu ağaç (cennet) den (Hazreti Âdem) eliyle getirildiği naklediliyor.

An aneye göre, yer yüzünde (Cennet)den kovuluşu üzerine (Serendip)e bırakılan (Âdem) bu ağacın çubuğunu beraberinde getirmiş ve oraya dikmiştir. (Tuba) nın dallarından bu bir çubuktur.

İslâmiyette Tubâ Ağacı: Kur'anı— kerimde (Raâd) suresinin (30) uncu ayetinde (Tuba lehüm) şu kimselerki onlar allâha, resulüne, kitabına inandılar ve iyi işler yaptılar onlar için korktuklarından kurtuluş, güzel, rahat selâmet ve surur yeri vardır». (Keşşaf sahibi carullâh-i-Zemahşerî—546) diyor ki; bu (Tubâ) kelimesi arap dilinde (zülfa) (Büşra) Kelimeleri gibi mastardır. Yani „sana müjde rahat ve hayırda isabet var. Senin için selâmet ve tayyiplik var» demektir. diyor. (Tefsir C.1 S. 409 Bulak tabı)

(Ubeyt—İbni Umeyr), (İbni münebbih) (Tuba) cennette bir ağacın adıdır, diyorlar.

(Utbe bin Übeyt), (Sülemi) merfu, olarak bir hadis zikrediyorlar: Bir çöllü Arab peygamberimize, (ya resulullâh cennette meyva varmı) diye sormuş. Resuluekrem de; (evet orada bir ağac vardır ona Tubâ denilir) cevabını vermiştir.

(İmam Kurtubi) de tezkeresinde (S. 87)Ebu Hüreyreden rivayet ediyor: (Cennette bir ağaç vardır ona Tubâ ağacı derler) (Kurtubi) başlı başına açtığı bir bahisde cennetteki ağaçlar hakkındaki hadislerden bazılarını orada naklediyor. Fakat bu hadislerin (cerh ve tadil ve nakdürrical) bakımından tetkikleri bittabi ayrı bir iştir. (Sülemi) nın merfu olarak rivayet ettiği hadise (İmam-ı Süheyl) doğru ve sahihtir, dediği gibi (Sâlebî) de aynı fikirde bulunuyor.

(Hatip Veliyüddini tebrizi—h 737) de (Mişgâtülmesabih) de(C.2—S. 370 Orenburg tab'ı) da(Ebu Hüreyre)den naklen cennette dalları altundan ağaçlar olduğunu beyan eden bir hadis rivayet ediyor. Bu hadisi (Tirmizi) tahriç etmektedir.

(Tubâ) ağacı hakkındaki gerek Kur'anı-kerim ve gerek hadis cephesinden ufak bir tetkikimiz de onun hakiki bir senet ve sahih bir isnadla yani hadislerde usta bulunanlardan (rivayet—i muttasıla) ile bize nakledilmediği anlaşılmaktadır. (Tubâ)kelimesinin Kökü Hind'den olduğuna göre, bunun üzerine dönen bütün söy enişlerin ecnebi bir menbadan geldiği zannını vermektedir. Esasen Kur'ana tefsir yazan gerek dil bakımından ve gerek A-

rap'ın selikasına vukuf itibariyle önde tanılan (Keşşaf) ve (Kadı Beyzavi) gibi müfessirler bu kelimeyi ağaç olarak kabul etmiyorlar, onun; rahat, ferah, sürur mânasında olduğunu söylüyorlar.

İslâmiyette (İsrailiyat) unvanı altında toplanan rivayetlerin (Tubâ) ağacına ait parlak bir rivayet şekli vardırki bu, Yahudi hahamlarından bir dönme olan (Kâbul—ahbar)a dayanmaktadır. Tevratın ve bilhassa Beni İsrailin muztaribane geçen hayatlarının dinlenme ve mes'ut bir günü olarak tahayyül edilen cennete giriş ve o saadet yuvasının rengin bir tablosunu (Kâbul—ahbar) şöyle naklediyor:

(Tubâ)ağacı cennet ağaçlarından birisidir. Cennette en büyük ağaç budur. Dalları aşağıya doğru sarkmış, ve kökü yukarda gözlerden kaybolmaktadır. altı sedirler ve istirahat edilecek koltuklarla doludur. Ağacın aslı incidendir, dalları zebercetten, yaprakları sündüsdendir. Yetmişbin dalı vardır en büyük dalı arşa ulaşmaktadır. En ufak dalı da dünya semasına sarkmaktadır. Cennette hiç bir makam hiç bir kasır yokturki Tubâ ağacının dallarının gölgeleri oraya vurmasın? Onun kökünden beyaz kâfûr renginde bir mayı kaynamaktadır. Bir atlı bin sene onun dalları gölgesinde yürüse nihayetini bulamaz. Canlar hep onun meyvesini arzular, gözler o meyvelerin cazibesıyla mest ve mahmur olur.

*Şah-ı-bi Meyve Ger Heme Tubist
Beberideş Bemeyve Beyvendit*

Meali: Meyvesiz ağaç eğer bütün Tubâ olsa bile onun meyvesi, altında bağlanan hayvandır.

Edebiyat dilimizde bilhassa Divan edebiyatımızda şairlerimizin teşbihleri arasında (Kadd ı tubâ) tâbiri pek mebzuldür:

*O Nevreste Nihalin Kaddi Tuba Şahı Dilcusu
Semim-î Bağ-ı Cennettir Sine-i saf-ı Semenbusu.*

(Tubâ) nın cennette bir ağaç olması onun ne kadar cazip ve sihirkâr olduğunu anlatmağa kâfi gelen hususiyetlerindendir.

Zaten bütün fanilere ebediyet vadeden bu uçmaklar (Champs—elysées) in yani uhrevi bahçelerin nerede olduğu aranılmıştır. Eskiler cenneti gâh arzın merkezinde, gâh Saadet adaları dedikleri (Kanarya) adalarında, bazı kere de (Cebeli—Tarık)ın dışında (Betik—Betipne) denilen yerin ferahlı ovalarında tahayyül ederlerdi. Cennetin tavsiflerini hayallerinde canlandıran (Şirk) devirleri mensuplarından bilhassa bunların edebî parçalarından bir takımlarına malikizdir. Oradaki nihayetsiz zevkler, bu yaşadığımız hayat için hep bizi dolayısıyla inciten bütün cismanî ve mânevi rahatsızlıklar bertaraf olacaktır.

Bu itikadın neticesi Dünyada (aden bahçesi)denilen bir cennet tasavvuru, bütün eski kavimlerin eserlerinde görülmektedir.

Edremil : 4-IX-1944

Bitmedi

Tahir Harimi Balıoğlu

KUTLU BİLGİ

Aylık İlim, Ahlâk ve İctimaiyat Dergisi

İÇİNDEKİLER

Diyanet Nedir	(Konuşma)	Y. Z. Yörükân
Ahlâk Vazifeleri IV	(Ahlâk)	Dr. İsmail Hakkı Vîlâlı
Kalbi ile aklını birleştirenlerden «Amyel» e göre İman ve İlim	(İlim)	Rahmi Balaban
Çocuklarımız ve Biz III Okul ve Aile	(Terbiye)	Hasip Ahmet Aytuna
Hava Filomuz	(Şiir)	Ekrem Şen Ozan
Oğuzların Anadoluya yerleşmeleri II «Kutulmuş»	(Tarih)	Kıvamettin Burslan
Müslümanların Medeniye Hizmeti	(İlim)	A. Kemâli Aksüt
Mukaddes Zeytun ağacı hakkında Mitolojik nakiller;	(Mitoloji)	T. Harimi Balcioğlu
Kitabımız	(Şiir)	M. Asım Köksal

ANKARA
Kanaat Matbaası
1945

Ek 53: Tahir Harimi'nin Yazılarının Bulunduğu 'Kutlu Bilgi' Dergisinin 7. Sayısı, 1 Mart 1945

Mukaddes zeytin ağacı

« Mitolojik nakillerden devam »

Yunan efsanelerinde Zeytin ağacı:

Zeytin, Yunan efsanelerinde de ehemmiyetle anlatılmaktadır.

(Olimpiyat) oyunlarının 3 inci senesinde Büyük (Panatna) bayramının en mühim merasimi (Atena-Pulyas) mabedinde yapıldı. Bu merasimden evvelki oyunlarda bilhassa koşu müsabakalarında birinci gelenlere mukaddes Zeytin ağacından çekilmiş yağla dolu bir kap hediye edilirdi. (Atena = Minerva) mabudunun göze sanatlarla (Sülh) hamisi itikat edilmesi neticesi Akdeniz sahillerinin en başta gelen mahsullerinden zeytin ağaçları dikmek ve yetiştirmek sanatı (Minerva) mabudunun himayesi altında idi. Bu ağacın dalları, bekâret ve iffet ilâhesinin sulhteki timsalini göstermek için taşınırdı.

(Minerva) güzellik hususunda (Jönun) ve (Venüs) ile yaptığı münakaşada hakem tayin olunan (Perikam)ın oğlu (Paris) adındaki çobanın hükmele güzellik (Ögdül)u (Venüs)e takdim edilmişti. Bir ihtilâfta (Neptun) ile çıktı. Bu seferki muarazada (Cecrops) tanrının Babası olan bir ilâh (Atika) civarında kurduğu şehre, her ikisinde kendi adlarının verilmesini istemelerinden ileri geldi. Mabutlar divana, hakem nasbedildi. Bu divan, hangisinin insanlığa faydalı birşey yarattığı görülürse, onun ismi verileceğine karar verdi. (Neptun) yabası ile sahile vurdu. Derhal bir at fırladı. Bu cenk ve harp işareti idi. (Minerva) kargısıyla yeri yardı bir (Zeytin) ağacının yapraklarını açarak çıktığı görüldü. Bu (Sülh) ten kinaye idi.

Hakem meclisi (Ögdülü) (Minerva) ya verdi. Cecrops'un kurduğu şehirde hamisi ad edilen minervanın diğer bir adı olan (Atena) tesmiye edildi. (1)

Esasen (Ujij) fetihlerinden sonra Yunanistan, mamur olmağa başlamıştı. Mısırdan ve Fenikeden bir çok muhacirler gelmişler. İlk kabilede Mısırdan gelmişti. Bu muhacirler (Atik) toprağına yerleştiler. Yerli ve yarım vahşi ahali ile karıştılar. Milâttan 20 asır önce yeni bir nesil meydana getirdiler. yerliler, ziraat ve zeytin yetiştirmelerini öğrendiler. Yağ çıkarmak, şarap yapmak usullerini bildiler. Mısırlılar, Yunanlılara bir çok noktalarda muallimlik yaptılar. Atina-

(1) Mısırlılarda meşhur Tep şehrinin hamisi, (Harmaystir) Parisin hamisi ve diğer meşhur şehirlerin de birer hamisi bulunduğu itikadı, ilk çağlarda yaşıyordu. Hatta bunun diğer bir döküntüsü olarak Anadolunun hamisi de manen (Hacı Bayram Ueli) imiş derler.

Ek 54: Tahir Harimi'nin Yazılarının Bulunduğu 'Kutlu Bilgi' Dergisindeki

'Mukaddes Zeytin Ağacı Hakkında Mitolojik Nakiller' Yazısı

daki o meşhur (Akropolis) mabedini (Kekrop) kurmuştu. Bunun etrafına bir çok evler yapıldı, Zeytin ağaçları dikildi. Zeytin, bütün Yunan kabileleri nazarında büyük bir kutsiyet ve sulh sembolü olarak tanındı. Hattâ (Turuva) muharebesinin en büyük kahramanı olan Kumanndan (Itaki) hakimi (Udisfis) in sanatı marangozluk olduğundan karyolasını zeytin ağacından yapmıştı. Altın ve gümüş halkalarla süslenen bu karyola yunan esatirinde pek meşhurdur.

Atinanın mabetlerle süslediği ve bilhassa akrapolun tahribinden sonra Yunanistanın altın devri olan (Periklis) devrinde oraya çok muhteşem bir mabet yapılmıştı. Bu mabede (Pantheon) adını verdiler.

Put perestlik devrinde yunanlılar, mabutlarının heykellerini koymak için yaptıkları muhteşem binalara (Pantheon) yani mabet derlerdi, (Pan) hep (Theon) de (Allah) mânasında olduğundan ilâhlar yurdu demek oluyordu. Nasilki araplarda sanem hânelerine "Tagut," namını veriyorlardı. (*)

Atınada bu mabetten daha büyük bir mabet inşa edildi. Adına (Erehteon) denildi. Bütün Yunan mabetlerinin en üstünü ve azametlisi idi. Burada Atenanın zeytin dallarile süslenmiş, aynı ağaçtan yapılmış bir heykeli duruyordu. Yunan adalarının zümrüt gibi manzaralarla başta gelen bu mahsulü, her yerde aynı kıymetle tanılıyordu. Osmanlılar vaktile bütün Yunanistana hakim oldukları sıralarda bu günkü «Lâmba» kasabasını «Zeytin» adı ile anıyorlardı. Arap coğrafyacılı Atina şehrine «Zeytin» adı verirler.

Mezopotamya hafriyatında zeytin: Zeytin üzerinde tetkiklerimizde bu mukaddes ağacın yağının getirildiği iklimlere dair de bir takım tarihî malûmata tesadüf etmekteyiz. Hele Şark tarihinin yakın kısımlarında bunun pek mühim eserleri vardır. Irakda yapılan hafriyatta zeytin yağına ve o mukaddes ağaca ait bir çok tasvirler görülmektedir. Zeytin yağının ticarî vaziyeti ilk çağlarda ki durumunu burarlarda çıkan tarihî vesikalardan anlıyoruz. Eski Mısırlılar tarafından ikinci «Sus» devrinin büyük inkişafı arasında kulplu destilerle Filistinden Mısıra, oradan diğer muhitlere zeytin yağı naklolunduğunu Arkeolok Frangark söylüyor.

(*) Arabı cahiliye devirlerinin en meşhur «Tagut» Panteonu Mekke şehrindeki Kâbei muazzama idi (İbniHişam) (Ç. 1 S. 81 Mısır tab'ı) en büyük sanem Kâbedeki Hübel-i-alâ idi. Kur'anı kerimde bu Tagutlar, bakara suresi ayet 356 ve 357 Nisa suresi ayet 49 ve 58 ve 74 Maide suresi ayet 60 Nahil suresi 36 Zümer suresi ayet 17. İşte tagutlar hakkında Kur'andaki işaret ve izahlar bu ayetlerdedir. Tagut aynı zamanda put hanenin avlusunada denilir. Yine cahiliye devirlerinde Yemendeki arapların zülhalase, Necitlilerin Rudhe, Iraklıların zühhat, Medinelilerin Menat tagutları çok meşhurdur. Benimütheç kabilesinin Rabbe puthanesi Kâbeyi takliden yapılmıştı.

Mezopotamyadaki ikinci «Abu-siyar» devrine ait çıkan eserlerde buna dair hayli işaretler vardır. Peygamberin hayatında Medinedeki mescitte yanan zeytin yağını da Suriyeden (Temim-i darî) getirmişti.

Zeytin adını alan şehirler ve mühim mahaller : Zeytin kelimesinin bir çok yerlerde birer münasebetle (Alem) olarak kullanıldığını da görmekteyiz. Meselâ vaktile İstanbulda (Fatih Sultan Mehmed) in yaptırdığı Saray burnu sarayının yerine vaktile zeytin denilirdi. Yine İstanbulda (Zeytin burnu) belki buradan aşırılmıştı. Halâ Mer'âş civarında Zeytin adında bir kasaba vardır.

(İbnibatutâ) seyahatnamesinde (Çinde) en meşhur vazoların (Sinkülâl) şehrinde imâl edildiğini söyledikten sonra Hindistanda deniz yolu ile yaptığı seyahatta Çin sahillerinde ilk vardığı şehrin adını Zeytin «Ceytunk» olduğunu haber veriyor. Ne burada ve nede diğer Çin şehirlerinde Zeytin olmadığı halde buraya Zeytin denildiğine hayret ediyor. (Zeytin büyük bir belde orada ipek mamulûti çıkar han balık «pekin» kumaşlarına üstündür. Limanı dünya limanlarının en büyüklerindedir. diyor. «İbni-Batuta tercümesi C:2 S.202.»

Kâtip Çelebide Çihannumada Çindeki bu Zeytin şehri hakkında şu malûmatı veriyor :

[Memleketi zeytin ki Atlasta Kusaneton ismile ve çaku resminde Kesanton namile mesturdu. Nangin şimalindeki kenarı bahirde bu Dürrüba meşhurdur. Bunun dağlarında ve arzında eşcarı zeytin bihat olmak-la zeytin ülkesi tesmiye olunmuştur diyor.

Meşhur Markolupulu de seyahatnamesinde Manji «yani Maçin büyük Çinin cenup tarafları» kıt'asının limanı olan «Zaiton yahut Zeytun şehrine hareket ederek o civardaki bir çok adaları gezdiğini söylüyor. «Ebil-fida» da «takvimül-büldan» da zeytin hakkında şu malûmatı veriyor. Zamanımızda zeytin namile meşhur olan Şencu beldesi Çinden bir benderdir. Buralarda bender limana derler. Şencu veyahut zeytin buralarda seyahat eden tüccarlar arasında pek meşhurdur.

Eski Arap edebiyatı tarihinde zeytin: «Mısır» Filistin «Yunan» ülkelerinde takdis edilen zeytinin Yemen kıt'asına kadar uzanan hatıraları vardır. Himyer devletinin yüksek inkişafı devirlerinde bu ağacın şiir ve edebiyat diline kadar girdiği görülmektedir. Yemen kıt'asına bir zamanlar hakim olan Zünevvas yahudiliği neşir ve halkı zorla bu dine sokmağa çalışmış, cebir ve tazyiklere başlamıştı. Sebê hükümdarlarından (Devsî-Züsa'leban)ın Roma İmparatorluğuna müracaatları başladı 70 bin kişilik bir ordu Yemeni istilâ etti. Zünevvas firara mecbur oldu. Bu ordu Romanın iltimasile hıristiyan olan Habeş imparatoru tarafından gönderilmişti, Habeşlilerse Selmin, Gamdan gibi Yemenin meşhur Kalelerini harap ettiler. Yemyeşil olan vadileri kuruttular meyveli bütün ağaçları kestiler. Şehirleri viran ettiler. Vatanın uğradığı haraplıkları gören meşhur himyer şairi Zücednül himyeri «Mesabi-hüsseliti...» Zeytin yağı kandillerile nurlar içinde bu kıt'anın gündüz olan geceleri geçmişler de kaldı; İbni Hişam c 1. s. 39» mersiyelerile

KUTLU BİLGİ

Aylık İlim, Ahlâk ve İctimaiyat Dergisi

İÇİNDEKİLER

İslâm nedir II (Konuşma)	:	Kutlu Bilgi
Çocuklarımız ve Biz V	:	
Çocuklar için Terbiye Klinikleri	:	Hasip Ahmet Aytuna
19 Mayıs 1919 (Şiir)	:	Ekrem Şen Ozan
İlimlerin ilerlemesi karşısında	:	
Tanrı Fikri	:	Rahmi Balaban
İnandım ki (Şiir)	:	M. Asım Köksal
Gurub (Şiir)	:	M. Asım Köksal
Memleketimizde Tifuse karşı ilk	:	Dr. İsmail Hakkı Milâşlı
Fenni Savaş	:	
Şark efsanelerinde Gül ve Bülbül	:	Tahir Harimi Balcioğlu
Ahlâk Görüşmeleri	:	Dr. Osman Nuri Balkanlı
Toprak tasarrufu tarihine bir bakış	:	Prof. Y. Z. Yörükân

Ek 57: Tahir Harimi'nin Kutlu Bilgi Dergisindeki Yazısı, 'Şark Efsanelerinde Gül ve Bülbül', Sayı 9, 1 Mayıs 1945

Mitoloji :

Şark efsanelerinde [Gül] ve [Bülbül]

Bir hayal diyarı olan şarkın bütün esatir tarihinde [Gül] ve [Bülbül] e dair efsaneleri yazmak, belki de mümkündür. Fakat çok müşküldür. Medeniyetin en ihtiyar bir tarihini taşıyan Şarkın ne kadar zengin bir maziye malik olduğu, şüphe götürmez bir hakikattir. Fikirde, san'atta cihanın diğer kıt'alarındaki yükselmelere men'sei Şark olmuştur. Büyük muhaceretler, Asyadan kopan insan sürülürü, ta İraka kadar inmişler. Buradan ayrılan bir kolda İrandan geçerek Hindistana diğer bir akışta Mısır ve Suriye yoluyla Küçük Asyaya uzanmıştı. Bundan dolayıdır ki eski medeniyetlerin yığın yığın enkazı; hep bu mintakalarda görülmektedir.

Arkeolojik iddialara göre medeniyetin beşiği Yakın Şarktır. Bu davanın hergün elde edilen yeni vesikalarla kuvvetlendiği anlaşılmaktadır.

İşte Şarkın efsane ve esatirinin dökülmüş ve saçılmış parçalarını bize nakleden rivayetlerle taşlara yazılmış olan sicillerden öğrendiğimize göre [Gül] ile [Bülbül]ün binbir vakası, aşk ve füsunun timsali olarak asırlarca yaşamış, muhaceretlerin önünde yurdlar değiştirmiş olan kavimlerin, şiir ve edebiyat destanları arasında terennüm edilmiştir.

Acemler [Bülbül] e [Hezar destan] namını verirler. Bu tabir; ona sesinin ruhları çekici, kalpleri heyecanla boğucu, ağlayan bir gonca âşıkı olması, yuvasını daima [Gül] dalları ortasında yapması dolayısıyla verilmiş olsa gerektir.

Baharın en parlak mevsiminde feryatlarıyla binbir dil döken ötüşleri, bütün şairlere sevda ve aşk kaynağı olmuştur.

İrem bağında ;

Bülbül ve Şeyda — : Rivayete göre bir gün [Hazreti Süleyman] ın huzurunda bütün kuşlar birer birer güzel ses imtihanına çekilmişlerdi. Fakat hiç birisinin babası [Hazreti Davut] un hılkati coşturan ahenkdar sesine benzer bir nagmaye malik olmadıkları görüldü.

[Hazreti Süleyman] ın babası [Davud] Mezaıiri okumağa başladığı zaman sesinin yanıklığı karşısında havada uçan kuşlar dökülür, akar sular dururdu. [Şeyh Sadi] bile

[Hoş avazi ki ab ez ceryan-ü murg
ez tayaran baz dared behançerei Davudi] =

Ek 58: Tahir Harimi'nin, Kutlu Bilgi Dergisindeki 'Şark Efsanelerinde Gül ve Bülbül' Yazısı, Sayı 9, 1 Mayıs 1945

bir güzel ses ki suyu akmaktan, kuşu uçmaktan Davudun hançeresi gibi meneder.

Misraile [Hazreti Davud] un ne kadar müessir nagmelerile gönülleri sarhoş edici bir hançereye sahip olduğunu misal olarak zikretmişti.

İşte [Hazreti Süleyman] canları cisimlerden ayıran babasının sesine bir benzer arıyordu. Fakat [Süleyman]ın divanında hazır bulunan bütün mahlûkat, bundan âciz olduklarını söylediler. Saflar arasından bir kuş yer öpüp ilerledi, şöyle maruzata başladı.

Ey Allahın Peygamberi!.. Müsaade ederseniz o mukaddes sese benzer hiçbir ses yoktur.

Fakat [Şeyda] nın sesi, bütün mahlûkatın sesinden yakıcıdır.

Kaf dağlarının arkasındaki İrem bağında bir kuş vardır; adına [Şeyda] derler. Onun sesi dünya yüzündeki bütün mahlûkların en güzel seslerinden daha üstündür. [Hazreti Süleyman] bunu duyduğu zaman iştihakla o hayvanı dinlemenin nasıl mümkün olduğunu sordu. Kuşların arasından [Leylek] [Süleyman] Peygambere.

«Ey Allahın Peygamberi! Ben uzak yollara gitmeğe mütehammimdir. Aylarca uçarım yorulmam. Müsaade ederseniz Kaf dağlarını geçeyim. İrem bağına varayım. Şeydayı dinledikten sonra onun sesini takliden huzurunuz arzedeğim.

Leyleğin bu fedakârlığı [Hazreti Süleyman]ı memnun etti. [Leylek] derhal havalandı. Kaf dağlarına doğru yol almağa başladı. O divanda ufak cüssesile adeta kaybolmuş, gözlere görünmeyecek derecede büzülmüş olan [Bülbül] yavaşçacık [Leylek] in sırtına atladı. [Leylek] farkında bile olmadı. Aylarca uçtu, nihayet Kaf dağlarını geçti. Seher vaktinde İrem bağına vardı. Bir servi ağacının üzerine kondu. Fakat yorgunluğun verdiği takatsızlıkla uyuya kaldı. O sırada İrem bağı, dünya yüzünde emsaline tesadüf olunmayan güller, sünbüller, renk renk çiçeklerle bezenmiş, bir cennet bahçesi idi. [Şeyda] geldi. Bir gül dalına kondu. Henüz sabahın çiyi yüzünde olan koncenin karşısında o kadar hazin nagmelerle inledi ki İrem bağının çiçekleri [Şeyda] nın figanları arasında sanki ağlıyorlar, şebnemlerini yüzlerinden döküyorlardı. Güller, yaseminler, sabah uykusundan [Şeyda] nın bu musikisile gözlerini açtılar. Sabah rüzgârı, hafif hafif esmeğe başladı. Bütün çiçekler bu feryatların karşısında tahammülsüzlükle göğüslerini yırtıyorlar. Konceler; dikenlerin içinden açılarak fırlıyorlardı. [Şeyda] nın yanıklıklarıyla tomurcuklar, bağrırlarını çözüyorlardı. Güller; teessürle yapraklarını yerlere dökmeğe koyulurlar. [Şeyda] ise bir müddet sonra Kaf dağlarına doğru uçup gitti. O esnana gelen bağcı,

Ek 59: Tahir Harimi'nin, Kutlu Bilgi Dergisindeki 'Şark Efsanelerinde Gül ve Bülbül' Yazısının Devamı, Sayı 9, 1 Mayıs 1945

elindeki tahta anahtarla İrem bağının kapısını açmağa uğraşıyordu. Bağcının takırdısından uyanan [Leylek] bunu [Şeyda]nın sesi zannederek bütün dikkatini toplamış bulunuyordu. Fakat [Bülbül] baştan nihayete [Şeyda]yı dinlemiş, onun nagme ve terennümlerini zapt etmişti. Leylek ise maksadın hasıl olduğuna kanaat getirerek havalanmış, Kaf dağlarını geçerek dünya yüzüne ayak basmış, doğru [Hazreti Süleyman] divanına gelerek [Şeyda]yı tamamen dinlediğini söylemişti. Bundan çok sevinç duyan [Hazreti Süleyman] Leyleği dinlemeğe hazır olduğunu anlatmış, fağat bir takırtıdan ibaret olan bu ötüştten değil [Süleyman], bütün mahlûkatı hayretler almış, bu kadar zevksiz sesi metheden zavallı kuşçağızıda derin bir mahcubiyet bürümüştü.

[Bülbül] ileri gelerek yer öpmüş, hakikatı şöyle anlatmıştı:

“Ey Allahın Peygambəri! Müsaade ederseniz olanı ben söylüyeyim..” diye vakayı baştan nihayete nakletmiş, [Leyleği]n yorgunlukla uyuyup kaldığını, kendisinin [Şeyda]yı tamamen dinlediğini hikâye ederek ötmeğe başlamış [Hazreti Süleyman] ve orada bulunan hayvanatı ve mahlukatı mestlikler kaplamış, herkes, bu yanık feryatların önünde kendinden geçmişti.

Bugün [Bülbül] Şeydanın bir mukallidi imiş, asıl [Şeyda]nın yurdu. Kaf dağlarının ardında olan İrem bağında bulunuyormuş. [Gül]e karşı [Bülbül]ün sevdalarıda oradan intikal etmiş.

[Bülbül]ün konceye incizap ve sevdalarını bize tasvir eden diğer bir efsane daha vardır.

Günlerden bir gün [Hazreti Süleyman] divanında kuşlar kenat gererek gölgeliklerde bulunuyorlarken, mevsim bahar [Gül] devri imiş. [arz-ı filistin]zümrüt gibi yeşilliklere gark olmuş, Nasıra dağları, baştan başa güvertilerle bezenmişti. Uçuşan kuşların, kokuşan furların seslerinden o nebiler diyarı, âdeta bir musikar âleminde yaşıyordu.

Bülbüller, gülüstanlarda zevk ve şadi içinde şakırdıyorlardı. Bir [Bülbül] [Hazreti Süleyman]ın tahtına kanat geren kuşların arasında hizmette iken eşi gülüstanda hicranlıklarına ağlayormuş. [Gül] devrinin nale ve firkatle geçişinin gönüllerdeki heyecanlarını dökerken eşi tahammül edemiyerek derhal yerini bırakmış, gülüstandaki arkadaşının yanına gelmiş, tabiatı coşturan nagmelerile koncenin karşısında binbir şiveler dağıtan bu sevdahlar, kendilerini kaybetmişler. Aşk macerasının Haşra kadar süreceğinden haberleri olmayan bu iki âşık [Gül] önünde bayılmışlar.

Ek 60: Tahir Harimi'nin, Kutlu Bilgi Dergisindeki 'Şark Efsanelerinde Gül ve Bülbül' Yazısının Devamı, Sayı 9, 1 Mayıs 1945

Güneşin harareti [Hazreti Süleyman] a tesir edince derhal [Kuzgun] atılmış. kendi hava ve iştiaqları uğrunda vazife bilmeyen [Bülbül] diye gammazlığa kalkışmış, (Hazreti Süleyman) da onları çağırmağa [Kuzgun] u göndermiş. Bülbüller, baharın taravetini emer ve goncenin dilim dilim açılma nazlarına tahammülsüzlükle inlerlerken [Kuzgun] un geldiğinden bile haberleri olmamış. Bunun üzerine [Şahada] onları pençesi içinde [Divanı Süleyman] a getirmiş Bülbüller sarhoşluk buğ-larile buldukları mevkiin neresi olduğunu bile farketmemişler,

Gözlerinden akan yaşlar, koncenin iftirakile feryatlar, hâlâ deva-mından kalmamıştı. Bütün kuşlar, bunların aleyhinde bulunmuşlar. Yal-nız [Leylek] ileri gelerek «Ya Allahın Peygamberi! Bülbül sevdalara düşmüş, âşk havasile ruhunu eritmiştir. İrem bağlarına kadar bütün mihnet ve dertleri gözüne alarak giden bir âşıktır. Bağı yanık za-vallıdır. Âşıklar, mazurdurlar. Hele Gül devrinde Bülbül!.. Rikkat ve muhabbet yanıklıklarıyla durmaz inler. Konce, konce diye ölür gider. Onu af buyurunuz. [Leyleği] n bu şefaati neticesi [Bülbül] gül sevda-larına bağışlanarak affolunmuş.

[Hazreti Süleyman] Gül devrinin ruhları sarhoş eden bir anında Filistin bahçelerinin ortasından geçiyordu. Bir [Bülbül] de [Gül] da-lında nagme ve civıltılarla daldan dala sekiyordu. [Hazreti Süleyman] hayretlerle dinliyordu. Dönüp maiyetindekilere.

— Şu bülbül ne söylüyor. Biliyor musunuz?.. diyorki

«Gül mevsimidir. Ben bugün yarım hurma yedim. Varsın cihan harap olsun ne umurum.» [Bülbül] ün [Gül] e karşı âşk ve sevdala-rının edebiyat dilindeki ilhamlarının gelecek yazılarımızda temas ede-ceğiz. Şark baştan başa bu vadide efsanelerle doludur.

[Yunan] ve [Hind] esatirinde de birçok nakiller mevcuttur. [Arap] edebiyatında bilhassa [İran] edebiyatında bunun o kadar zengin tabloları vardırki bir kalbi alev haline getirmeğe kâfidir. Şiraz bahçe-lerinin İsfihan bağlarının asırlarca dillerde destanları söylenmiştir. Bizim Sâdabatlar, Çıraganlarda böyle değil mi?

7/4/955: Edremit

Tahir Harimi BALCIOĞLU

Ek 61: Tahir Harimi'nin, Kutlu Bilgi Dergisindeki 'Şark Efsanelerinde Gül ve Bülbül' Yazısının Devamı, Sayı 9, 1 Mayıs 1945

KARABÜK

Aylık İlmî, Edebî ve İctimaî Dergi

Çıkaran : Sadi Yaver ATAMAN

İÇİNDEKİ YAZILAR

<i>Millî İktisad ve kültürümüzün kaynağı köylere</i>	S. Y. A
<i>Eski Şark edebiyatı</i>	T. Harimi Balcıoğlu
<i>Halk Edebiyatı tetkikleri (Ceyhuni)</i>	V. Lütfü Salcı
<i>Koşma</i>	Huzuri
<i>Köy gezi duyguları</i>	Sadi Y. Ataman
<i>Yunus Pırlm (Şiir)</i>	Sabih Şendil
<i>Ahlâk ve çocuk</i>	Mualla Polatoğlu
<i>Folklor</i>	Sadi Y. Atman
<i>Yağmur Duası</i>	Zekiye Tonguc
<i>Bir Şair lanııyorum</i>	Galip Fuat
<i>İsterim (Şiir)</i>	Necip Sözmen
<i>Baykuşla yarenlik (Şiir)</i>	M. Çılgın Karaca
<i>Giderken ve gittikten sonra (Şiir)</i>	K. G
<i>Türkü</i>	H. Turhan Dağlıoğlu
<i>Ahlal yollarında (Hikâye)</i>	İ. Saffet Omay
<i>Gelen yazılar (Ulus)</i>	Nuri Gençtürk
<i>Yolum (Şiir)</i>	Saadettin
<i>Azur akşamlarının rüyası (Hikâye)</i>	Ahmet Naim Çıladır
<i>Altın Türküsü (Nota)</i>	S. Y. A

Karabük Haberleri — Gelen Eserler — Açık Konuşma

30 Kuruş

Şubat ve Mart 1945

Sayı: 8 - 9

Ek 62: Tahir Harimi Balcıoğlu'nun Karabük Dergisi'ndeki Yazısı

Eski Şark Edebiyatı

Tahir Haremi BALCIOGLU

Güneş nasıl şarktan doğarsa, fikir tarihi de Dünyaya şarktan doğmuştur. Bu derinliklerin arasında gezinen bu günkü kafa, doğru hükümlerde birleşebilmek için onlardan ele geçirdiği vesikalardan nurlanmaktadır. Sümerlerden tutunuzda daha şarka doğru giden kavimlerin bir çok edebi eserleri bu gün arkeoloji vasıtasıyla elde edilmiş bulunmaktadır. Tarih, eski medeniyetleri izaha çalışırken, ilim ve fikir hareketlerini daima islâhçı ve düşündürücü olarak başta haber veriyor. İnsanlar, hayvani hayatın içine ne kadar gömülürse beşeriyetin umumî rahatında o nisbette kaçtığı görülmektedir. Dikkat edilirse, refah ve huzur durumlarını, en ziyade medeni varlıklarını ruhtan alan asırların yarattığı anlaşılıyor.

Edebiyatta bu huzurun başlıca kazançları içindedir. En vahşî yaşamalar arasında bile ruhun galebesile hayatı gören ince zekâh insanların ne kadar hassas fikir tohumları saçtıkları görülmektedir. Meselâ, arap tarihi (Himyer) medeniyetinin müstesna devirlerini değil daha aşağı seviyelerdeki Arapların hayatını bize haber verirken çölin vahşî ruhu adamının fatihasında seyyal bir sesin gönülleri bağladığını haber veriyor. Araplar, bu kabil güzel sanat eserlerine eskiden eladab - ür - re fia derlerdi. Aynı zamanda (şiiir) musikinin ana kökü olduğundan evvelâ dilde kelimeler oynamağa başlar, sonra dilden sese geçen nağmelere musiki denilir.

Avrupahlar, (Epique), (Lyr:ique), (Dramatique) diye şiirleri bölümlere ayırırlar. Şiirin en eskisi ilâbiyattır. Yunan mağbutlarının (Truva) harplerindeki maharetlerini Yunan motoloji tarihinde okurken bütün bu ilâhların kudsi hayatlarıyla vazife ve selâhiyetleri bize (Omiros - Homer) in (İlyada) sında haber vermektedir, Hintlilerin (Mahabharata) larındaki terennümlerde hep

aynı yoldadırlar.

(İbrani) Edebiyatındaki (Mezmir Davut) ile, Süryanilerden (Kaddis efram) ın Süryani neşideleride bu yoldaki şark edebiyatı nünunelerindendir.

(Brahma) ve (Vedas) kasideleride diğer şark eserleri kadar eskidirler. Mısırlıların Milâttan on dört asır evvel (İkinci Ramses) zamanında edebiyata ait bir çok şeylere malik oldukları rivayet edilmektedir. Eski Arap şairleri ise hemen hemen Musiki ile ayardırlar. Esasen bu dil, kelimeler bakımından çok zengin olduğundan ahenk yaratmakta hiç müşkülâta uğramayan şairler, en muvaffakiyetli şiirlerini söylemekte Yunanlılar kadar ilerde idiler. Araplar çöllerdeki yolculuklarında develerinin yürüyüşlerini bile şiirleştirirdi.

ان لها نبياً عجيباً

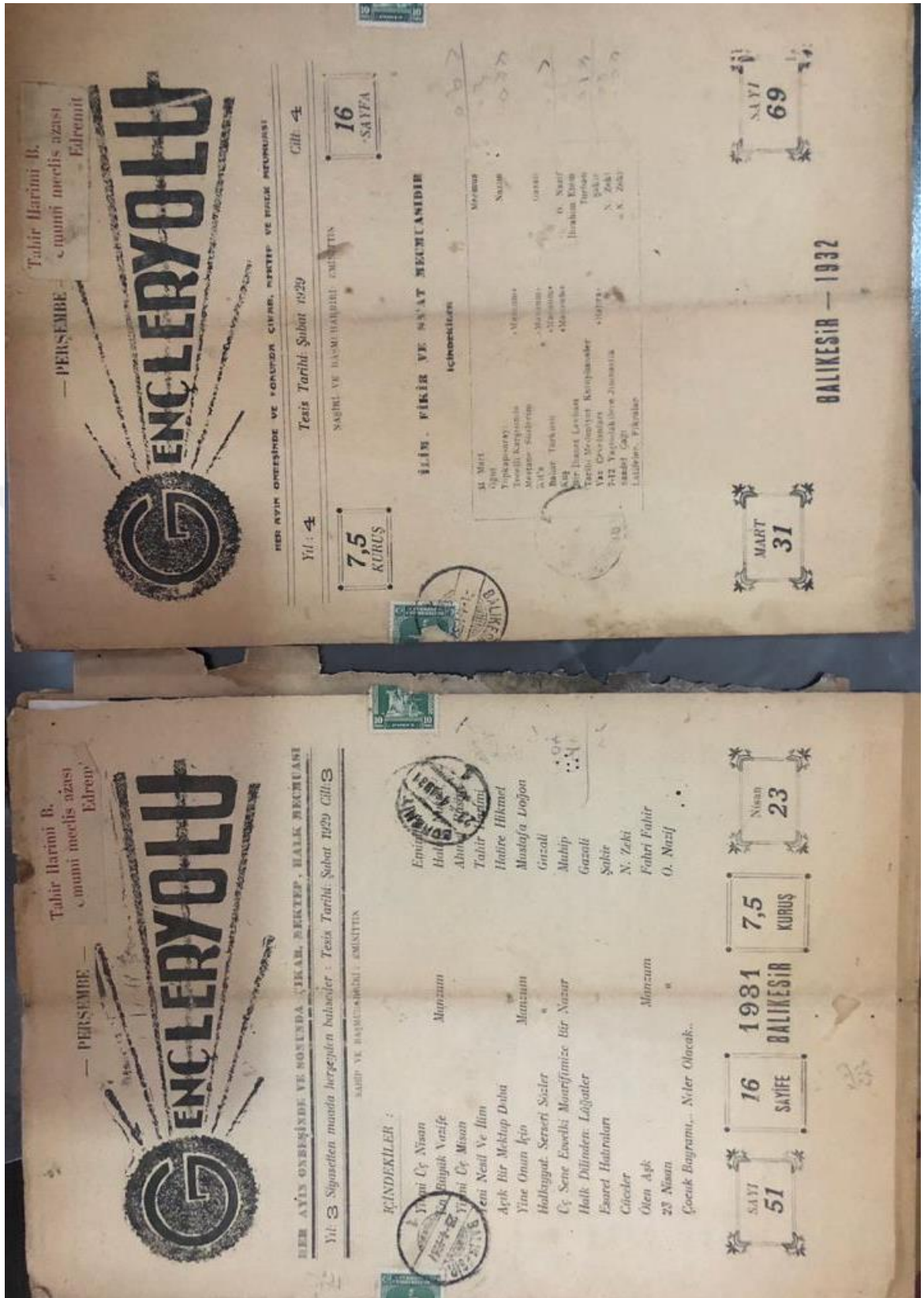
İnneleha lenebe, a aceyba

دع المطايا تنسم الجنوبيا

De'al mutaya tensim - ül - cenuba

(Brak develer, cenup semtine boylan-sınlar. Bunların garip garip geçenleri vardır)

Farslara gelince ; İran edebiyatı üzerinde en ince tetkikleriyle tanınmış olan meşhur (Biravun) un verdiği bilgiye göre İslâmiyetten evvelki eserlerin eldeki şiir nümunesi Edebiyat bakımından çok azdır. (Zerdüş) ün kitabı olan (Zendavesta) ise dini bir talimatı ihtiva etmesi itibarıyla edebiyat nünunelerinden addetmek doğru değildir. Bu talimat, manzum ve yahutta şark dillerindeki diğer şiir eserlerle mukayeseden uzaktır. İslâmiyetten sonraki İran eserleri Abbasilerin Hilâfetlerine tesadüf eden zamanlar içindedir. Burada, ancak Rudgi zikrolunabilir. İslâmiyetten sonra ilk şair budur. (Sultan Mahmudu Gaznevi, saravlarında şöhrat almış bir şairdi. Hindin meşhur (Galile ve Demne) sini mazum olarak Farscaya tercüme etmişti.

Ek 64: : Tahir Harimi'nin Gençeryolu Dergisi'ndeki Yazısı (Bu dergiler Edremit Sıdika Erke Müzesi'nde bulunmaktadır).

YENİ NESİL

VE İLİM

Bundan hayli bir zaman mukaddem Darülfünun müderrislerinden muhterem ve maruf bir âlimimiz ile konuşurken yeni nesilde ilme karşı hoş görülmiyen bir iştihasızlık ve soğukluk olduğunu ve bunun ne gibi sebeplerden ileri geldiğini sordum . Aziz ustâ, şu mutalâada bulundular:

Evet gençlerimiz, ağır ve ciddi mevzular arasında dolaşmaktan hoşlanmıyorlar. Derin ve uzun bir mesaiye mütevakıf olan ilmi terbiye yeni nesle itiraf edelim ki verilemiyor. Bunun sebebine gelince hayatın bu günkü âleme çok pahalı mal olmasındandır. Bir gencin salâhiyettar bir şahsiyet olarak cemiyete devir edilebilmesi için o gencin mensup olduğu aile ağır bir masraf karşısındadır. Halbuki iktisadi vaziyetler, her hangi aile fertlerine derhâl müstahsil olarak umumî zaruretleri karşılamasını emrediyor. Benim bu gün talebelerimin üçte ikisini kızlar teşkil ediyor . Çünkü bizde kadın müstehlik olarak yaşar. Hayat mücadelesine henüz onaltı yaşında bir kızın atılmasını vaziyeti içtimaiyemiz dolayısıyla muvafık görmiyen aileler, yüksek tahsiline kadar kızlarının masraflarına da tahammül ediyorlar . Erkekler böyle değil , onlar orta tahsilin ikmaline bile muvaffak olmadan tazyıklar , onu bir an evvel müstahsil bir unsur haline davet ediyor. Bittabi ilim ve fenne intisap etmiş gençle miz de o kadar az oluyor . Bu bir zaman ve iktisadi hayatın düzelmesi meselesidir.

Ben bu noktai nazarı kısmen doğru bulmakla beraber aynı zamanda netice itibariyle şayanı teessür buldum.

İktisadi hayatın düzelmesi demek cihân müvazenesi iktisadiyesinin aynı refahı tekeffül etmesi demektir . Türkiye bu günkü âlemi iktisadının fevkinde ve istisnai bir vaziyet ihdas edemez . Bütün milletler de aynı zaruretlerin aynı ihtiyaçların karşısın-

dadır. Fakat medeniyeti teşkil eden unsurların manevi ve maddi gıdalarının ihzarına ait milli kudretlerini gösteriyorlar .

Darülfünunları, ilmi, müesseseleri sınaati cesimiyi idare eden mütehasısları, her fenne mensup alımleri mütemediyen eristirmekle meşğul oluyorlar . Garp akvamının bu günkü genç ve münevver nesli , daha faal hayatı hamleleriyle daha kudretli ve mücehhezdirler . Bizim uzun bir devrei tahsil ve ihtisasa kudretsizliğimizi takdir eden hükümet, bütçesinden mühim tahsisat ile ilim ve fen heveskârlarına yardım, Avrupada tahsillerine ait masrafı deruhte ediyor.

Bu mühim mesaj, heyeti içtimaiyemizi faidelendirmekte çok uzak kalıyor.

Nesli hazır, cihan mücadele hayatında milli kudretimizi göstermekten sarfınazar kendi hayatını bile güç kurtaracak bir kifayetsizliktedir.

Gençlikte hiç bir kıymet ifade etmeyen bir tenkit , herşeye burun kıvrımak , istihfaf , istihza , münakaşacı bir ruh , heves ve iptilâsının peşinde inatçı ve mağrur , basit ve iptidai düşüncelerde şayanı hayret bir ısrar .

Sihhat itibariyle düşkün , zayıf ve cılız bir bünye , hissen mariz . . İşte bugünkü neslimizde görünen en galip ve garip haller !

Türk camiasının eristirdiği gençlik külesinin kalbine milli ruhan, akvamı cihan arasında medeniyet itibariyle bir varlığa sahip olmak gururundan bir kıvılcım sıçrarsa, bir güneş alvi halinde tefekkür âlemimizde ne kadar genç âlimlerimiz, ne kadar kıymetli fen adamlarımız çıkardı. Matbuat hayatını ve intişar eden eserleri takip edenler pek iyi bilirler ki kitap talipleri ciddi eserlerin neşrine hiç yanaşmazlar . Çünkü muayyen bir sermayenin kaybolmasından ibaret olan bu hareket , onlar

Ek 65: Tahir Harimi'nin Gençleriyolu Dergisindeki Yazısı 'Yeni Nesil ve İlim' Başlıklı Yazısı, III.cilt, 51. Sayı, 23 Nisan 1931

nale getirdi . Emin olunuz ki yazılarımda
diğer bir kimsenin muavenetine muhtaç

ğunuzu bildirip beni tenvir ettiğimizi .
Zannedersen Ali Emiri efendi hakkında

için şüphesiz bir zarardır . Hayati fikriye
ve ilim ve meslek müntesipleri mahdut
bir zümreden öte geçmiyen milletlerde te-
kâmül de o nispette batı olur . Eğer hü-
kûmetin himmeti olmamış olsaydı milli
maarifimiz son çıkan kıymetli eserlerden
daha çok zaman mahrumı kalacaktı . Hal-
buki Avrupadaki tâbiler , bizim memleke-
timizde belki üç kişinin tarafından bile
okunmak taliine mazhar olamıyan muaz-
zam eserlerin, bir kaç sene içinde onuncu
tablını çıkarıyorlar .

Şark âsarı mühimmesinden bir çok
mühim ve kıymetli eserleri de biz yine
garp âlimlerinin mesaisi sayesinde okuya-
biliyoruz . Maarifi milliyemizin terakkisine
ait garbin şayanı şükran olan bu cehdi ,
tarihimizin inkişafına yardım etmiştir .

Peyder pey tabedilmekte olan bir ese-
rimizde bu hususa ait mufassal malûmat
vardır .

Şark âsarı mühimmesinden garp lisan-
larına tercüme edilen eserler ve bunların
mütercimleri hangi lisanlara tercüme

Sayı : 51

6

edildikleri tarih ve tabedildikleri memle-
ketler birer birer gösterilmiştir .

« Baron Karadovu » nun « İslâm Mü-
tefekkirleri » namındaki mühim eserinde
ve İslâm Ansiklopedisinde meşahiri İslâm
yazıdır iken bu eserler hakkında kısmen
malûmat verilmiştir .

On dokuzuncu asrın nihayetlerine ka-
dar garp müdekkikleri bundan evvelki
makalemizde yazdığımız Türklere ait mev-
zuları İslâm külliyyatı arasında zikreder-
lerdi .

Milli tarihimizin tetkikleriyle meşgul
olanlarımız İslâm harsının şumülü arasında
garplıların bile bir çok yerlerde yanıl-
dıklarını görürler . Meselâ « Küstav Lobon »
Arap medenî tarihinde büyük Türk âlimi
kâtip Çelebiyi Arap diye yazmıştır .

İşte Türk gençliği feragati nefisle,
milli aşkla - ilmin mahrekinden ruhunda
bir hararet duyarsa - tekâmülü millimiz
hamlelerini daha kuvvetli yapar .

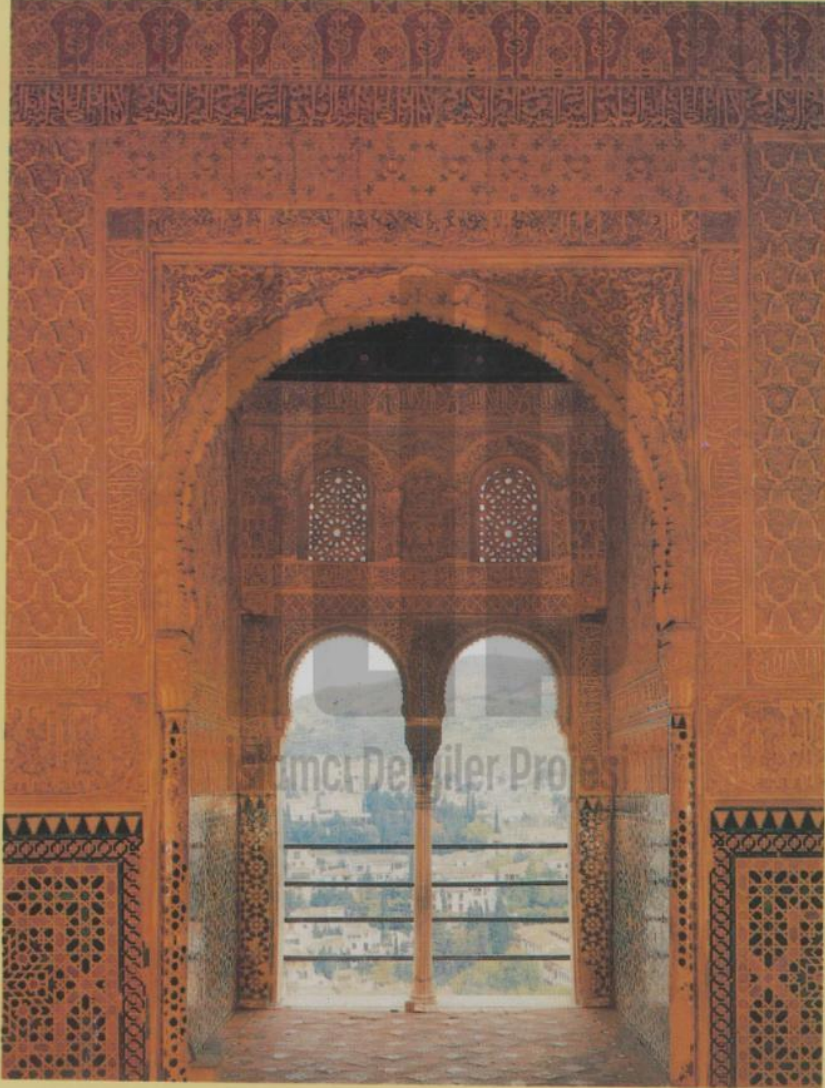
Balcızade
Tahir Harimi

Cilt : 3

**Ek 66: Tahir Harimi'nin Gençleryolu Dergisindeki Yazısı 'Yeni Nesil ve İlim'
Başlıklı Yazısının Devamı, III.cilt, 51. Sayı, 23 Nisan 1931**

YEDİ İKLİM

SANAT · KÜLTÜR · EDEBİYAT · DÖRDÜNCÜ CİLT · SAYI: 31 · EKİM 1992 · 15.000 TL.

...VE ALLAH'TAN BAŞKA GALİB YOKTUR...

- m. orban okay • abmed nedim • ömer lekesiz • turan karataş • mehmet aslan
- muhsin kalkışım • necati sungur • hasan aycın • büseyin atlansoy • seyfettin ünlü • rıza duru
- basan akay • tamer saka • kemalettin çalık • abmet sarı • suat engüllü • t. s. eliot • şeref ateş
- martin lings • cemil çiftçi • bekir karlıga • mustafa isen • ö. faruk toprak • seyfettin ünlü
- zü'n-nün taba • m. şerafettin yaltkaya • yaşar aydınlı • m. abdülaziz sâlim • bâlcızâde tâbir barimî
- ali dölek • titus bruckhardt • washington irwing • şabın uçar • ali dölek • mustafa aydemir • a. turan karataş

Ek 67: : Tahir Harimi'nin Yedi İklim Dergisi'ndeki Yazısı

Endülüs Kütüphaneleri

Balestede Tahir HARİMİ

Hac Kâmil Eşref BERRİ

Endülüs İslâm tarihinde başlı başına bir âlemdir. Batıda doğan bu İslâm medeniyeti hakkında tarihçiler çok esaslı bilgiler verirler. Bir takım kaynakların o muazzam medeniyetin tekâmül ve inkişafına dair yürütüldüğü mütalâa cidden hayrete değerlidir. Kaybediliği ise o kadar önemli ve hazindir. Endülüs, saraylarıyla ilim ve irfan müesseseleriyle medeniyet tarihinde uzun fasıllar işgal eder.

Hicri 350 tarihinde Endülüs tahtına geçen Hakem İbn Nasr ilim ve takvânı karşı gösterdiği değerli yardım ve ilim adamlarına koruma ile şöhret alan hükümdarlardandı. Kitabü'l-ğurub yazarı Khulferec İsfahani elîb yillâk bir emeği hep kitabın telifine sarfetmişti. Yazar, Emevi hanedanına mensuptu. ¹Hakem kitabın Irak'ta yayılmasından önce ve Umeyye Oğullarına ihaf etmek şartıyla bin altın hediye etti. Kitabü'l-ğurub Halep emiri Seyfuddavle'ye ihaf edilmişti. ²Hakem, madreseler, hastaneler ve büyük ilimlerden oluşan kumilyonlar pekillestirmişti. Kurtuba camii hakkında yazarlar bu kadar sanetli bir eser yapılmamıştı. Tam sekiz halifeden bu camiye himmeti açılmıştır. Açığ geçtikten sonra bin altın sadaka deplâmetir ³ diyorlar.

Endülüs'te başka uluslar Arap kültürüne içine kaynadılar. Hatta Tevrat ve İncil Arapçaya tercime edildi. Lâtin dili unuttu.

Hakem Mustascer her tarafa adamlar gönderdi. Bir takım kitaplar satın aldı. Endülüs kütüphanelerinde toplanan eserler, dünyada hiç bir kütüphanede bir araya gelmemişti.

Ebu Muhammed İbn Harun diyor ki: *Risâletü'l-ülmü*. Dürbenî Mervanda toplanan kitapların fihristleri, yalnız divan kısmına ait olarak kek diet elidi bulmuştu ki, bu eltiler de yirmişer sahifeden oluşuyordu. 44000 divan tahmin edilmişti. Üçüncü Abdurrahman Şevri ilim ve felsefe, hikmet ve tabiat gibi ilimlerde pek çok bilgiler Endülüs'e dolmuştu. Değudan Diyarbekirli İsmail İbn Kasım, Ebu Aliyyülkâli, maliki fıkıh ilimlerinden Ebubekir Rphari Endülüs'e gitmişlerdi.

Uzûlilerin konakları biraz excümeni deniz halinde idi. Hacib Ahmed İbn Sa'd ve Kadî İbn Hazb'in hazırlarında bir takım ilimler toplanırdı. Vesir İbn İshak ile İbn İsa Zehrevî'nin konaklarında tabii ilimler mensupları toplanırlardı. Misir, Irak, Şam'dan nefis kitaplar getirtilir. Yeni telif edilmiş bulunan eserler de anılarından

istinsah edilerek Mervay sarayında inşa edilen kütüphaneye konulardu.

Her ilme üzü tanıf edilmiş dolaplar ve her delahin ihtiva ettiği eserlerin fihristleri vardı. Kirk cilde ulaşan fihristlerden muhtelif ilimlere mahsus eserlerin isimleri ayrı ayrıydı. Bu eserlerin toplamı 600.000 cilde vardı. Üçüncü Abdurrahman'ın kendi de şairlerdendi. Ahmed İbn Muhammed Abdurrahman Ribabi'nin şairleriyle birlikte kendi şiirlerinden meydana gelen bir divan yaptı. Teknik konulara ait de yazıları vardı. Üçüncü Abdurrahman'ın yerine Endülüs hükümdarı olan İkinci Hakem devrinde Endülüs'te yeryüzünde sanet haline geldi. Endülüs'te Arapça'dan başka dille konuşan bir kısım kalmanmıştı. Roma'da "Senpiyer" makamına geçen Piyasime Rabel gibi Hristiyanlığın en yüksek ruhani makamına işgal eden zatlar Endülüs Üniversitelerinde de öğrenim gördüler. Rabel diyor ki: Astronomi İsmi için İngiltere gibi uzak mülklerden Endülüs'e gelmiş bir çok zevatı getirip tasaddif ettim. Öğrenim için gelenlerin dini, mezhebi, milliyeti ne olursa olsun kabul gördülerdi.

Hükümdarın sarayında bir kitap fabrikası vardı. Bir çok müstensih, hattat, mücellit, müzebbih bulunuyordu. Afrika'nın, Asya'nın her büyük şehrinde acele sıfatıyla birer memur Endülüs'te mevcut olmayan nadir kitapları satın alırlardı. Hükümdarın sarayında dillenenmiş, teşhîhi 400.000 fihristlik muazzam bir kütüphanesi vardı. İbn Haldun da bu miktarı zikreder. Hakem, maarife Elmanun'un imparatorluğunu gördü de bırakacak gayretler gösterdi. Kurtuba sarayının sâhanelarına tahsis edilen bu kütüphaneye Hakem kardeşi Abdülâzîz'i bakan ve üniversitelerin yönetimine de müdâris olan diğer kardeşi Münzir'i tayin etti.

"İspanya ve Afrika Tarihi'nin yazarı olan Haccerî Muhammed İbn Yusuf Endülüs'ün en maruf şairi Muhammed İbn Yahya nüfus yazını emiri ve baş kâtip Galib İbn Abdüassâim Betteyos vilâyeti valisi Şahur Faris'in saraydaki mevkilati çok büyüktü. Bunlar cidden ebliyetli bilginlerdi. Meşhur tarihçilerden "Endülüs Tarihi" yazarı Ahmed İbn Sa'it Hamudani, Yusuf İbn Harun Ramzî Beytü'sşerh'te de yazdığı bilginler arasındaydı.

Ucul-u idâreye ait yazılarıyla meşhur olan İbtiliyeli Ahmed İbn Abdülmelik Kurtuba kadını

118

Ek 68: Tahir Harimi'nin Yedi İklim Dergisi'ndeki Yazısı 'Endülüs Kütüphaneleri', 4.Cilt, 31. Sayı

Ek 70: Tahir Harimi'nin Yazılarının Bulunduğu Sebilürreşad Dergisileri (Bu dergiler, Tahir Harimi'nin Evinden Alınıp, Sıdika Erke Etnografya Müzesinde Korunmaktadır.)

Evkafı İnkirazdan Kurtacak Tedbirler Alınmalıdır

İslâm dünyasında beraberlik yardımını ifaya hizmet eden müesseselerden biri de Evkaf'tır. Vakıf, lügatta bir şeyi daima durdurmak demektir. Şer'i mânası ise bir mal mülkiyetten çıkarıp hususî şartlara bağlayarak menfaatını müebbeden bir hayır cihetine tahsis ederek saklamaktır. Vakfın esas hedefi, âmme menfaatleriyle vâkıfın şahsî istekleri başta olmak kaydıyla dinî bir ibadettir, bir arzudur.

İslâmiyet bakımından vakfın ehemmiyeti büyüktür. Müslümanlar, bu müesseseyi tâ Peygamberimizin devrindenberi bir sünnet olarak tanırlar. Onun için vakıfların idarî vaziyetini dinî vazifelerden biri olarak kabul ederler. Bütün müslüman devletlerinde vakfın bu kıymeti, hassasiyetle göz önünde tutulmak ve vakıfların tesisinde umumî hayır ve devam bakımından ciddi tedbirler alınmıştır.

İslâmiyette nezâreti kendine ait olmak üzere ilk defa arazisini vakfeden Hazreti Ömer'dir. 88 (706) senesinde Emevilerden Şamda halife Velid bin Abdülmelik'in yaptırdığı Emeviye camiine bir takım arazi ve emlak vakfettiği gibi vakfın idaresini güzel bir surette temin etmek üzere de Emeviye ricâlerinden Vakid El Kureşî nazır olarak tayin edilmişti. 923 (1515) de Yavuz Sultan Selim bu evkafı muntazam bir şekle koymuştu.

İslâm tarihinde ilk defa medrese yaptıran Türk ümerasından Nişapor hâkimi Emir Nasrullah Sebüktekin'dir. Bu zat 420 (1029) tarihinde Nişaporda birinci defa medrese nasırıyye'yi inşa ettikten sonra büyük vakıflar bağlamıştı. Nizam-ül-Mülk de Bağdatta Nizamiye üniversitesini 458 (1065) yaptırdığı zaman aynı surette hareket etmiş mühim vakıflar tahsis etmişti.

Selçukilerden İzzettin Keykavus'un 616 (1219) ve ümeradan Celâleddin Karatay'ın 651 tarihli vakfiyelerinden diğer hayratlarıyla beraber mühim emlak ve arazi vakfettiklerini anlıyoruz. Hattâ hudutta oturan gazilere cihad yolunda gayretlerine ait vakıflar yapmışlardır.

Osmanlılar tarih huzuruna çıktıkları andan itibaren bu mühim müesseseye en büyük bir ilgi göstermişlerdir. Yaptırdıkları cami, medrese, kervansaray, hanekâh, köprü, çeşme gibi âmme hizmetlerine ait bütün tesisler

de büyük vakıflar vücuda getirmişlerdir. Osmanlıların Anadolu beyliklerinde kendilerine intikal eden memleketlerdeki evkafı yeniden zapt ve râbit altına almak ve fetihler dolayısıyla çoğalan bu hayratın üzerine nazırlar tayin etmek suretiyle vakfın şartlarının yerine getirilmelerine büyük bir ehemmiyet vermişlerdir. Sultan Orhan Paşa Bursa'da yaptırdığı cami, medrese, zaviye evkafının nezaretini 760 (1358) de Sadrâzam Sinan Paşaya tevcih etmekle Osmanlı imparatorluğunda ilk defa Evkaf Nazırı Sinan Paşa olmuştur.

Tanzimattan sonra devletin bütün idarî vaziyeti yeni bir duruma doğru harekete geçtiğinden Hasip Paşa vezaretle vükelâ meclisine ithal edilmiş ve Evkaf Nazırı olmuştur. Bu sırada Osmanlı imparatorluğu dâhilindeki şehirlerde maarifin yayılması hususundaki yeni teşebbüslerden Evkafı hümayun nezareti tarafından Rüşdiye mektepleri yapılmaya başlanmış ayrıca da mekâtibi rüşdiye nezareti diye bir nezaret ihdas edilmişti.

Şu tarihi izahatı vermektan maksadımız evkafın en ziyade tahsis cihetini araştırmak ve bu muazzam tarihi müessesenin hedef ve gayesini belirtmektir. Bugüne kadar evkafın muhtelif teşkilâtında başta daima ilim gelmekte ve bunun başlıca şartlar arasında bulunduğu anlaşılmaktadır.

İnkılâptan sonra dinle teması görünen-hazin bir gaflet neticesi olsa gerektir ki ne varsa silip süpürülmüş ve evkafın vaziyeti, doğrudan doğruya malî bir verim menbaî bakımından ayarlanmıştı. Halbuki cemiyetin ve devletin manevî himayesine bırakılmış olan bu müessesenin hiç bir hukukî mahiyeti düşünülmemiş, üç türlü mesuliyet bu milletin bir vebali olarak tarihine mal edilmiştir: 1. Vakfın hakkı, 2. Mürtezikanın hakkı, 3. Allahın hakkı. İşte bu mühim haklara kat'iyen kıymet verilmiyerek yapılan kanunla milletin vicdan ve maneviyatına karşı zerre kadar hürmet edilmemiştir. Aynı zamanda gelecek nesillere de emniyet kapısından teredüde düşülecek bir vaziyet bırakılmıştır.

Vakıf, bir din vazifesi ve maneviyat duygusuyla kurulmuş kudsi bir müessesedir. Bu tesisin hedefi, âmme hizmetleridir ve dayanak olarak cemiyetin kalkınmasına yar-

Ek 71: Tahir Harimi'nin Sebilürreşad Dergisindeki Yazısı 'Evkafı İnkirazdan Kurtaracak Tedbirler Alınmalıdır' I.Cilt 7. Sayı

dımdır. Bunu gaye edinen bir kimsenin bıraktığı gerek nakit ve gerekse mal ve emlak gibi menfaatler getiren herhangi bir varlığın bağlandığı şartların ifasını —emhiyet sağlamak bakımından— vakfiyeler tanzim ve hakim hükmiyle de tahkim ettikten sonra âmme velâyeti olan hükümetin sicillâtına kayıt ve tescil edilmişlerdir.

Bu şartları yerine getirmek hususunda vakıf, hükümetin nezaret ve mürakabesine müracaat etmiş ve hakkı nezaret olarak ta Vakıflar idareleri «muaccelât» namıyla, vakıftan bir vergi almakta devam etmiştir. Hatta bazı vakfiyelerde mahalli kaduların vakfa nazır ve nezaret hakkı olmak üzere ayrıca kendilerine verilmesi lâzımgelen gallei vakıf (vakfın hasılatı) ndan bir tahsis konulmuştur. Bu şart, vakfın bir hakkıdır. Bunun sağlanması da emniyet bakımından bir vazifedir ki o vazife hükümetindir.

İkincisi mürtezakanın hakkı yani vakfın hasılatından vakfa ait masarifin çıkmasından sonra kalan varıdatın yine vakfın şartıan göre tevzi ve taksimi evlât ve ahlafe ve neslin inkırazından sonra tayin olunan cihete göre idaredir.

Üçüncüsü Allahın hakkıdır. Vakıf, bir ibadet ve Allah rızası talep olunarak vazolunduğuna göre bunun yerine getirilmemesi de büyük bir mesuliyettir. Binlerle liralık bir serveti mirasçılara terketmeyip de âmme hizmetlerine terketmek gibi manevi bir gaye ve hedef arayan bir kimsenin Allah rızası için» diye vakfiyelere kaydolunan şu sözleri bize anlatıyor ki, vakıf, malî bir ibadet kasdiyle yapılmaktadır.

Buraya kadar arzettiğimiz noktalardan acaba evkafın tuttuğu yolda ne bulabiliriz? Vakfiyelerin tetkiklerinden anlaşılan dikkate değer bir cihet te en ziyade kutsal temeller uğrunda fedakârlıklardır. Bu, ilâhî bir haz ile müslümanların maneviyatlarını dolduran en büyük cihettir. Aynı zamanda emniyetin şartlara ait ifası bakımından hükümete ait mukaddes bir vazifedir. Vakıf, bunu değiştiren ve buna riayet etmeyenleri bir hak olarak mes'ul tanımaz mı? Müstakbelde de bu gibi hayır işlerine ait teşebbüsleri kökten yıkmaz mı? Bazı vakfiyelerde vakıflar, kurduğu vakfı yıkanları, şartlarına riayet etmi-

yenleri levh ediyorlar. Bizdeki evkaf, senelerdenberi ne vakfın hakkını tanımış, ne de onu tesis ve vakfedenerin maneviyatlarına ve mukaddes hislerine tazim etmiş, milyonlarca liralık bu varıdat, bir o kadar masrafla heder olup gitmiştir. Bir gün evkafın elinde bulunan servetin birinci derecede zengin bölgesi İstanbul, ikinci derecede Edremit zeytin muntakasıdır. Milyonla ağaç Evkafın malıdır. Hasılat, masraflara boğulmak yüzünden mahvolup gitmektedir. Ne şartlara riayet, ne de bu şartların bir kıymet ve hak olarak tanınması kalmıştır? «Mazbut vakıflar» adıyla bir servet biriktirilmiş ve hasılatla meydana getirilmek istenilen birçok mebanide şu müesseseler veya bu belediye tarafından istimlak edilmiş. Vakıflar idaresi, en büyük mesuliyetleri hiçe sayarak onu zaptetmiş, bunu zaptetmiş, neticede bütün hakları çiğneyerek tarihin huzurunda çok elim bir durumda kalmıştır. Bu müesseseyi en haklı yeri olan Diyanet işlerine devretmek artık bir zarurettir. **Tahir Harimi Balıoğlu**

NE KADAR YERSİZ BİR İSTİHFAF!

(Baş tarafı 112 nci sayfada)

Elimizi öpüp ayrılırken de:

— O amcama söyleyin, benimle alay etmesin, dedi.

Bu müstesna zekâyâ malik çocuğun tahsil ve terbiyesine ebeveyninin çok itina etmelerini tavsiye ederiz. Türk milleti ve bütün İslâm dünyası bu yaşta Kur'ânı su gibi ezberleyen bu müstesna Türk yavrusuyla ne kadar iftihar etse yeridir.

Sözün Özü:

LÂİKLİK BU MU ?.

Lâikliği fikir ve vicdan hürriyeti diye sundular. Fakat maalesef tatbikatta din düşmanlığı olarak gösterdiler. Yirmi küsur sene, milletin maneviyatına hücum ettiler. Din müesseselerinin kapılarına zincir vurdular. Millet evlâtlarını din bilgisinden mahrum bıraktılar. Allahu Ekber diyenî, üç ay zindana atıldılar. Dinî mahiyette cemiyet teşkilini yasak ederek dinin inkişafına sed çektiler. Din adamlarını perişan bir hale getirdiler... Lâiklik bu mu? Bu, lâiklik değil, maneviyattan tecridir! **A. Fehmi Bilgin**

Ek 72: Tahir Harimi'nin Sebilürreşad Dergisindeki 'Evkafı İnkırazdan Kurtaracak Tedbirler Alınmalıdır' Yazısının Devamı, I.Cilt 7. Sayı

Dünyada tek bir tehlike: Allahsız yaşamağa inanmak!

Yazan: TAHİR HARİMİ BALCIOĞLU

— 1 —

Yirmi beş sene bir fasıladan sonra dinî ruhun, cemiyet bünyesinden koparılıp atılmak imkânı olmadığı anlaşıldı. Ancak eski devrimizin dinî durumile bugünkü yeni kurulan hayatımızın arasındaki büyük farklara işaret etmek zaruretindeyiz.

Şimdiye kadar Avrupanın dinî sahada geçirdiği uzun mücadele devirleriyle bizim dinî tarihimizin arasında mühim farklar vardır. İslâmiyet şarkta ve garpta asırlarca hâkim bir vicdan inancı olması ile, Avrupada siyasi cereyanlara ve kütle hareketlerine müessir olan kilise tarihi ile hiç bir vakitte mukayese olunamaz.

Hıristiyanlığın büyük çaptaki uzun asırlar vicdan ve hürriyet fikirlerine karşı hasmane hareketleri, Avrupada bütün sahalara nüfuz ettiği gibi daha evvelki devirlerde de aynı noktanın açıklanması zannedildiği kadar umumî değildir. Meselâ eski Yunanistan ile Romadaki tarihin kaydettiği bütün hâdiselerde dinî bir tesir aramak güçtür. Bunu «Gele» Üniversitesi fâhri rektörü «Arthur Tuvninghadeley» şöyle anlatıyor:

«Din ile siyasetin arasında sıkı bağılılığı bir âmil telâkki etmek için bugün, daha farklı, eski hıristiyanlıktan evvelki devirlerde bir vakia olarak ileri süreceğimiz iddiayı isbata muktedir değiliz. Fakat eski dünyada ruhanî işlerle sivil işlerin şimdiki nisbetle daha sıkı birbirine bağlı olduğu muhakkaktır. Fakat dinî efkârda ihtilâfların eski zamanlarda şimdiki nisbetle daha çok harplere sebebiyet verdiğini veya milletlerarası siyasete daha ziyade tesir ettiğini iddia cidden zordur.»

Bu kıymetli profesörün bu günden çok önce devirlerdeki hâdiselere temas edici mütalâasını on yedinci asırdan sonra hemen hemen dinî ihtilâfların siyasi sahalarda iltifattan düştüğünü tarihin nakillerinden anlıyoruz. Mezhep kavgalarının muhiti şevrelere inhisar ederek ufak tefek hâdiselerile Haçlı Seferleri arasında bir mukayese yapmak gafletine zanne ediyoruz ki, kimse düşmüş olmaz.

On yedinci asırdan sonraki muharrirler de eski zihni itiyatları neticesi olacaktır ki, hakikati hakikat olmaktan ziyade hissi hükümler-

le bütün bir tarih, dinî kan ve ihtilâf olarak gösterilmiştir. Bilhassa Fransız tarihçilerinin yolunda yürüyen bizim muharrirlerimiz de geçmişlerimize ait hüküm ve mütalâalarda daimî mesul aramakta önelinde tek bir müessir olarak dinî görmüşlerdir.

Osmanlı İmparatorluğunun göçüm devirlerini analize eden bir garpli sosyolog (Dr. Gustave Lebon cemiyet bünyesindeki yıkıntı âmillerini bir kül olarak görmek zaruretini değil, münferit hâdiselere bağlanmak suretile tarihimizi izaha çalışmıştır. Millî muhitimizde çeyrek asırdır, aynı iddia, daha şiddetlendirilmek suretiyle, Türk camiasına din düşmanlığı telkin olundu. Tarihin her türlü mesuliyetleri, maddî ve manevî harabiyetimizin dayandığı sebepler, ancak bir nokta üzerine teksif edildi ki, o da dindi.

Hayata karşı, fert ve cemiyetin mükellefiyet duygusu kuru bir tevekkülle mânalandırılmış ve bu da tam bir hareketsizlik ve hamle kuvvetini yiyen ruhi bir maraz olduğu tefsir edilerek dört asırlık gerilememizin bu suretle izahı cihetine gidilmedi. Neslin üzerinde manevî her türlü kudretler, sıfıra düşürüldüğü gibi dinî mefhuma karşı kindar olan materyalist zümrenin nüfuzu bir ideoloji olarak bütün hızile yayınladı. Umumi hayatımızın tamamen kudsî duygulardan uzaklaştırılmak suretile terbiye müesseselerimizin çürümesi karşısında cemiyetin ayakta durmasını sağlayan mânevî bütün bağlar çözülmeye başladı. İçtimai durumumuzun her gün bir derece daha emniyetsizliğine ve vicdan hürriyetine saygı talim eden mevzuların kogulmasına yardım edildi. Artık bu sapkın yürüyüşte devam ederken hakikatın sesi tamamen kısıldı. Dine atfedilen istibdat fikri, bunun bir reaksiyonu olarak din aleyhtarlarında görülmüyordu. Yüzler tamamen realiteden döndürüldü. Artık ortada görülen fikir değil, histi. Bu his, tarihe ve milletlerin tâbi olageldikleri psikolojik görüğe göre katıyen ayarlanmamıştı.

Millî seciyeyi karıncalaştırmak bakımın-

Ek 73: Tahir Harimi'nin Sebilürreşad Dergisindeki Yazısı 'Dünyada Tek Bir Tehlike : Allah'sız Yaşamaya İnanmak', I.Cilt 12. Sayı

dan çok tehlikeli olan bu hareketler nihayet yürüyüşleri tamamen tersine çevrildi. Kütlenin yaşama nizamı baştan başa maddeye bağlanmak suretile, kalb gürüyordu. Böyle bir terbiye sisteminin getireceği vahim anlara «müsbet ilimler devri» cevabı hakikat reddedildi. Cemiyet bünyesi baştan başa maneviyattan soyulmuş, iç âlemi çırpıplak kalmıştı. Ruh ve ahlâk bakımından uğradığımız çöküntüler, yaşadığımız ıstırapların neticeleriydi. Tarihin ve an'nenin ve büyük milli ruhun inkârından sonra ortada tek bir şey kalıyordu ki, o da memleket ve millet namına değil, ancak şahsi arzulara esir olmak, yabancı dâvalarda hiç tereddütsüz öne düşmekti.

İçtimai bir buhran telâkki edeceğimiz bugünkü manevî yoksullukların doğurduğu en - dişelerimiz, hep bu hatalı yolu intihabımızdan ileri geldi. Memleket gençliğini bir sar'a gibi tutan «komünizm» cereyanlarını iktisadi âmiller neticesi diye görüş sakatlıklarına düşenler, maalesef bunun ruhi kaynağı olan imandan da uzaklaşmak olduğunu bir türlü itiraf edemiyorlar.

Bugün Milletlerarası siyasi hâdiselerden ziyade, kavimlerin seciyelerile hayat telâkkileri üzerinde birleşmiş esasların manevî dilekler bakımından o kadar bariz neticelerile karşılaşyoruz ki birinci cihan harbinden sonraki zamanlar içinde milletlerin manevî sahaları bomboş kaldı. Akıtılan kanların mesullerini aramakla geçen bu devirde, hep bir tek cephe üzerinde duruldu. O da menfaat ve ihtirasların dizgin tutmayan iktisadi sahadaki rekabetleri, teknik ilerlemeler bakımından üstünlük çareleri aramaktı. Yüksek sanayiın artırdığı verimler, cihan pazarlarında, milletleri azgın bir rekabete düşürdü. Ruhanî hayattan durmaksızın maddeye kayan kitlelerin şimdye kadar bağlandıkları manevî mefhumlar reddedildi. Hayat, hayvanî bir durumla izah olunmağa başlandı. Medeniyetin dayandığı ahlâk ve safi ruhiyet duygularını telkin eden din kapısı kapatıldı. Almanyada «Nazizm» liderleri, Protestan ve Katolik müesseselerine el koydular. Ruhani bir varlık tanımayan merkezi Avrupa devletlerinin birincisi Almanya oldu. Dini bir akide taşıyan vatandaşlar ayrıca vergilere tâbi tutuldular. Faşist İtalya ise Papanın bütün hıristiyanlık âlemindeki mevki dolayısıyla Vatikanla bir uyuşma yolunu aradı. Romanın bir mahal-

lesi, Papalığa mülk olarak verildi. Bu gülünç hareketlerle cihan dini efkârile istihza ediliyordu. Milletlerarasındaki saygı sağlayan maneviyat kanunları iflâs ettirilmişti. Tamamen materyalist bir hayat intihabı ile uğraşan milletler, nihayet ikinci cihan harbi gibi bugünkü bedbahtlığımızın saik ve sebebi olan bir faciaya sürüklenip gittiler.

Harbin, dünya milletleri üzerinde yaptığı derin yankılardan sonra kurulması için uğraşılan yeni bir yaşama durumunun dayanakları, sırf iktisadi sahadaki galip kuvvetlere göre değil, o kuvvetleri insanlığın haysiyeti ve ruhi hayatın yeniden temiz ve münezzeh esaslarına göre ayarlanma lüzumu, kat'i bir zaruret olarak, bütün insanlık âlemince anlaşılmıştır.

Bu gün milletleri husumet ve hırsları üzerine çekmek ve kitleleri maddeye bağlamak gayesile çalışan zümrelerin iyi niyetle hareket etmediklerinde şüphe kalmamıştır. Beşeriyet, mağrur ve nefsanî telkinlerle onu sulhten mahrum bir anarşi içinde bulundurmamak isteyen sefil ruhları, terketmek mecburiyetindedir.

Tahir Harimi Balcıoğlu

SÖZÜN ÖZÜ :

EBEDİ HAYATA İNANMAK

Ruhun ebediliğine ve âhiret gününün hesabı kitabına iman akidesi, bazılarının sandığı gibi, gevşeten, dünyadan ve mesaiden ayrılan ve soğutan bir akide değildir. Bilâkis dünyanın ebediliğe kadar uzanmasını temin eden onu hayra, fazilete ve insanîyete bağlayan en ileri bir harekettir.

Eğer o akide olmasaydı, eğer ölüm kurumu geçen bir saat zenbereğinin vurmasından ibaret bulunsaydı insan oğlu hayvanî zevklerinin tatmininden başka hiç bir endişenintisiri altında kalmazdı. Bu yüzden de dünya baştan başa harap ve turab olurdu.

Halbuki insan oğlu ve bilhassa mümin içinde yaşadığı bu fani âlemde sonra ebedî ve sermedi diğer bir hayatın muhakkak geleceğini ve o hayatta hayır ve şer zerrelere bile hesabını vereceğini düşündüğü için bu dünyada faziletli v etemiz bir ömür sürmeyi, hem kendisinden sonra birçok hayır ile yad edilmesine vesile teşkil edecek bir çok hayır ve fazilet âbideleri bırakmayı hedef tutmuş, hakiki ve insanî medeniyetler de işte bu sayede meydana gelmiştir.

Müslümanın hayt düsturu şudur: «Hiç ölmeyecek gibi dünyaya, yarın ölecekmiş gibi âhirete alışmak!.

H.B.C.

Ek 74: Tahir Harimi'nin Sebilürreşad Dergisindeki 'Dünyada Tek Bir Tehlike : Allah'sız Yaşamaya İnanmak' Yazısının Devamı, I.Cilt 12. Sayı

Dünyada Tek Bir Tehlike : Allahsız Yaşamağa İnanmak

— 2 —

Dinin tamamen sulhcu ilâhi bir müeyyide ile saadet vadeden talimlerinde, bilhassa islâmiyetin cihan sulhunu temin edici prensiplerinden, insanlık niçin haberdar edilmiyor?.. Hıristiyanlığın en yüksek makamını işgal eden Papalığın, zaman zaman gayrı kâfi vaazlarla beşeriyetin düştüğü elim durum, islâha davet edildiği halde, islâm mübeşşirleri, vahyin son lisanı olan Kur'anla Hazreti Muhammedin insanlığa takdimini haber veren büyük ayetlerin ifadelerini, bir kurtarıcı olarak muhakkak ki yayınladılar. Fakat materyalist fikirleri önde tutan ve ruhani hayata en çirkin kinlerle hücum eden pozitivistler, kütleleri bu dalâlet yolunda ısrarla durdurmağa muvaffak oldular.

İşte, ismini değiştiren Siyonist, evvelâ Büyük Britanya Başvekilinin evinde, sonra da Beyaz Sarayda Amerika Cumhur Başkanı tarafından yemeğe alıkonduğu zaman, bütün can sıkıcı mevzuların bertaraf edildiği muhakkaktır...

Şüphesiz ki, bu şerefli davetli, Mösyö Fin... in kırk beş sene evvel, Pariste şimal istasyonunda polis müfettişi Guichard tarafından, müsellâh soygunculuk suretile çalınmış banknotları sürerken yakalanmış olduğu, bu mülâkatlarda zikredilmemiştir. Tarihin en büyük müsellâh-soygunculuğu olan bu vakada, haydutlar bir milyon çalarak kaçmağa muvaffak olmuşlar, fakat vakada elli insan maktul bırakmışlardır.

Bu vakanın hakikaten heyecanlı hikâyesi, Fransızca Liberation gazetesinin 6 ocak 1934 tarihli sayısının yedinci sahifesinde ve yine Fransızca Labibre Parole gazetesinin eylül 1933 tarihli nüshasının yedinci sahifesinde yazılıdır.

İngiliz Başvekili Mister Makdonald ve Amerika Cumhur Başkanı Franklin Roozeveltin, muteber misafirlerinin, yâni Siyon reisinin Pariste mevcut parmak izlerini tetkik etmek zahmetinde bulunsalardı, dünya yeni hakikatlere vakıf olacaktı.

Cevat Rifat Atilhan

Her gün yeni bir ihtiyaçla beşeriyeti ıstıraba sürükleyen ve pazarlara durmaksızın emtea döken sermayedarların köleleri mahiyetine düşürülen insanlığı, bütün bu israf-lardan kurtaracak, sade ve temiz bir yaşama yolu gösteren maneviyat adamlarına artık itibar etmek zamanı gelmiştir.

Ne ferd ve ne de cemiyet, bu haysiyeti onun hakiki saadetini gözliyen hasbî zümreye vermediği takdirde bu günden daha çok bedbaht olacaktır. Şimdiye kadar en ağır ithamlarla din mübeşşirleri zemmedildiler. Nazarlar, onların aleyhlerine olarak beslendi. Maneviyatın inkârile bir ilhad ve küfür devri açıldı. Cemiyet, bu devrin vadettiği kitle saadetini yıllarca bekledi.

Maalesef tahakkuk etmedi. Kendisini neticede hem içerde, hem de dışarda, hasta olarak buldu. Bu yanlış telkinlerin tesirile muztarip ve acı bir hayat geçirmeğe mahkûm oldu. Din düşmanlığı, maneviyat aleyhtarlığı, millî seciyeyi bozmağa başladı. Kökü dışarıda olan yabancı dâvalara doğru koşan bir zümre ile karşı karşıya gelmek bedbahtlığına düştü. Tâ kültür müesseselerimizin içine kadar hulül eden bu zehirli filizler, fikirlerde endişe ve kederler yarattı. Türk milletinin gelecek tarihteki muhakemesi, muhakkak bunu bir mesuliyet olarak tanıyacaktı.

Bugün, memnuniyet verici bir anlayışla ciddi bir dönüm var. Bu, muhakkak! Fakat alınan tedbirler yarım, zayıftır. Millî psikoloji bakımından da kifayetsizdir. Yirmi milyonluk bir yekûnun yıpranmış olan bu sahadaki manevî hayatını boynuna alan dinî cephedeki kararlar, ölçü bakımından da cılızdır.

Türk milleti, tarihinin verdiği ibretlerle gelecek hayat hakkındaki kat'i kararını vermiştir. Bundan dolayı hayatî bünyedeki zaafı gidermek maksadile yaptığı teşebbüslerdeki haklı dâvasının şaşırtıcı iddialarla öne geçmek bir mesuliyet olmaz mı?

Bu gün dünyada manevî hayatın bir zaruret olduğunu, ilim ve felsefe yollarile isbat eden büyük mütefekkirlerin hazine gibi eserleri ve Fransanın son ikinci dünya harbinde-

Ek 75: Tahir Harimi'nin Sebilürreşad Dergisindeki 'Dünyada Tek Bir Tehlike : Allah'sız Yaşamaya İnanmak 2' Yazısı, I.Cilt 13. Sayı

ki mağlûbiyetinin en feci kökünü, Fransız gençliğine ruhanî bir varlık inkârını talim edici fikirlerde olduğunu, son tetkiklerde meydana koyan eserler o kadar çoktur ki, kataloglara bir göz gezdirmek kâfidir.

Türkler, tarih boyunca siyasi ve iktisadî sahadaki her türlü başarılarında hareket ve iç inancı olarak kudsi hislere dayanmakla öne geçmiştir. Köprülü Fazıl Ahmet Paşanın Viyanaya sulh amannamesi götürmeğe memur ettiği Kara Mehmet Paşa gibi, Rumeli Beylerbeyi rütbesini haiz bir vezirin 3000 den fazla maiyet erkânı ile Avrupanın bu muhteşem şehrine girişi, Macar muharrirleri ihtişam ve azamet levhaları halinde tasvir ediyorlar. Türk benliği semalara doğru dikilen başile, Avrupanın gözünde hâlâ ürküntüler yaratmaktan hâli kalmıyordu. Reben nehri kenarındaki meydan muharebesinde (Âyatı zafer) okuyan erlerin manevî ruhları, bu günkü dermansızlığımıza muhakkak ki esefle bakmaktadırlar.

İslâmiyetin cemiyet ve fert nizamı ile hayat yürüyüşü hakkındaki talimlerini devrimizin görüşü ile tetkik eden salâhiyettar sosyoloğlar, derin bir meftuniyet duymaktadırlar. Muayyen gaye ve kasdî iftiralara uymamak şartile garplı bir fikir adamının islâmiyet hakkındaki hükümleri, muasır dünya kuruluşunun bu geniş kaynaktan azamî istifade hususunda zerre kadar tereddüt edeceğine ihtimal verilemez. Lâik bir devlet sisteminin ilâhî müeyyidatla cemiyet bünyesine alınması teklif edilen esaslara, kanunî çevrede bir yer verilmesine belki imkân yoktur.. Fakat beşeri hacetleri karşılamak bakımından daha müfidi intihap da mantık kanunları icabından değil midir?.

Neslin umumî ahlâk ve vicdan hürriyetine taallük eden manevî kudretlere bir dayak olarak da başta iman olduğu, bütün ahlâkçılarcı son bir defa daha ikinci cihan harbinde dökülen kanlardan anlaşılmalı mı?.

Amerika psikoloğları tarafından Ayana takdim edilen dokuz maddelik bir raporda, «Cihan, hakikî sulha evvelâ ruhların barışmalarile kavuşacaktır.» denilmektedir. Milletler arası husumet ve kin duygularile menfaatleri bağlamak ve bunun neticesi bütün dünyayı huzursuzluğa davet eden sapıtcı fi-

kirlerin yayılmasına imkân vermemek sesleri, din kürsülerinden gelir. Bütün maneviyatçılar, beşeriyeti kaybetti sükûn ve ruh salâhına çağırdıkları halde, politika ve içtimâî nizam bozgunluklarile kütleleri durmaksızın kamçılaman menfur şahsiyetler, şeytanın dünyada birer mümessili olarak ilân edilmedikçe, milletler, onların gösterdiği feci yollarda bir kat daha bedbaht olacaktırlar. 180 milyon insanı esir ve bir o kadar daha sayıyı zincirleyen kamünizm dâvacıları, hakikî hüviyetlarile anlaşmadıkça bir çok gafil-ler daha, muhakkak avlanacaklardır.

İslâm dininin sesi, insanlığı muhatap tuttuğuna göre, yeryüzünde bozguncu ve fesatçı mariz ruhları, bu sakim iddialardan vaz geçirmeğe, vicdana kulak vermeğe davet edicidir. Şuna da hak vermek icap eder ki bugün dünya, eski bir hayatı baştan başa değiştirmiştir. Beşeriyet, büyük sanayiın ezici tazyikleri içindedir. Alınları ter döken insanlara lâyük oldukları hak ve hürriyeti vermek insanlara ait bir borçtur... Dünya medeniyeti ancak az zahmetle içindekilerini o çalışanlar sayesinde mesut edeceğine inanmıştır. Din, serveti ayarlar, salıklarini zekât ve sadakalarla mükellef tutar. Bu konuda bütün dinler müsavi tavsiyededirler.

Demokrasi bir görüşle adalet ve hak; emekle karşı karşıyadır. Dünya demokrasisi de bu dâvayı önder tutmak yolundadır. İslâmiyet, sây ve sermaye arasında çarpışmayı değil, muvazeneyi aramaktadır. Herkes sây derecesinde hak alır. Fakirle varlıklı, kanunî cephelerde müsavidir. Allahın yanında da tekvacılar üstündür. Ne servet, fakire tecavüze, ve ne de varlıklı fakiri köle etmeğe hakkı vardır. Dinler, bu noktada müşterek bir ifade kullanmaktadırlar. Demokrasi dâvası üzerinde dinlerin en büyük hizmetleri, insanı mesut edecek inancı, hakikate dayanarak vicdanlara aksettirmeleridir.

Millî camiamız gelecekte daha mühim yolu intihapta müşkülâta uğramıyacaktır. Artık din kürsüleri, hayvanî yaşamada ısrar ederek pozitivist düşüncelere cemiyet bakımından ne kıymet verilmesini izah kudretini, muhakkak göstereceklerdir. Çünkü dünyada yaşayanın Allahsız bir insandan korkmanın mânasını bütün beşeriyet bugün anlamıştır. Tahir Harimi Balcıoğlu

Ek 76: Tahir Harimi'nin Sebilürreşad Dergisindeki 'Dünyada Tek Bir Tehlike : Allahsız Yaşamaya İnanmak 2' Yazısının Devamı, I.Cilt 13. Sayı

Milletlerarası hak ve hürriyet prensipini ilk, İslâmiyet tanıtmıştır

Yazan: Tahir Harimi BALCIOĞLU

«Lüksemburg» da toplanan dünya birliği kongresi çalışmalarına son vermiş ve pek mühim karar almış olduğunu gazetelerde okuduk. Bu meyanda bizi hayret ve düşüncelere sevk eden şu cihet olmuştur:

Milletlerarası ahlâk prensiplerinin müzakeresi esnasında sömürgeci devletler tebaalarına, yerli halka nazaran bazı haklar tanınması istenilmiş ve buna muhalefette bulunan Türk delegesinin «fertlerin siyasi haklarını sağlamak vazifesiyile mükellef olan bu kongrenin gayesiyile tam tezat teşkil ettiği» fikrinin kabulü derin bir memnuniyet uyandırmıştır.

Şu nokta üzerinde duralım: Demek ki cihan alabildiğine insaniyetin kıymetini tanıttirmek ve camialar arasındaki hürriyet ve serbestliği zedeleyen bütün maniaları ortadan kaldırmağa çalışırken hâlâ ihtirasla beşerî haysiyeti ezen iddiaları kafalarında taşıyan kötü fikirliler, pervasızca ortada bir hicap duymadan konuşabiliyorlar. Bundan şu anlaşılıyor ki insanlar, ruhan terbiye edilmedikçe dünya hakikî bir birliğe ulaşamayacak, kütlelerin haysiyet ve şeref verici maddî ve manevî durumları emniyet altına alınamayacaktır.

Bu dikkate değer mevzuun evvelâ dünya ahlâkiyatında ehemmiyeti teslim olunmalıdır. Milletler, siyasi cepheler üzerinde derin bir endişe duymaları bakımından yeni bir dünya kurumunun esaslarını sırf maddeye dayanmak suretiyle elde edileceğine inandıkları anda, istikbalin ufukları daha karanlıklara gömülmektedir.

Beşeriyet, camialar halinde ahlâk ve inanç yollarındaki hata ve sapıklıklarını samimî bir ifade ile itiraf ederse gelecek hayatımıza belki selâmetle bakabiliriz. Çünkü hodbinlikle diğer mâşerî varlıklara haksız olarak bir çullanma tehlikesi bu suretle önlenmiş demek olur.

Cihan muvazenesini bozan âmiller, milletler cephesindeki ahlâk prensiplerini tek bir zaviye içinde kabul etmekten doğuyor. İkinci Cihan harbinin Almanlar lehinde boyuna muvafakiyetler kaydettiği sıralarda Berlin radyosun-

da «Doktor Hartman»ın göklerden akseden şimşek alevi gibi şu sözlerini dinliyordum:

«Bugün dünya kan içindedir. Bunun sebebi de sudur: Şimdiye kadar insanları idare edenler ve cihan hâkimiyetini ellerinde tutanlar, beşeriyetin tabii ve yaradılış kabiliyetlerini ölçmekten uzak oldukları için hakikî bir nizam kuramadılar. Adaleti, hakkı yerli yerine koymaktan fıtraten mahrum bulduklarından insanlık onların cehaleti yüzünden bu ıstıraplara sürüklendi. Alman milleti, cihan huzuru sağlamak ve adaleti her milletin malik olduğu yaradılış istidatlarına göre tevzi ve taksim etmek yüksek kabiliyetini haiz olduğundan bu adalet onların elleriyle insanlığa bahsedilecektir.»

Bu, Alman milletinin dünya üzerinde iddia ettiği bir hegemonyaydı. Fakat vukuat onların iddialarını doğru çıkardı. Her milletin insanlık haklarına diğer bir millete hiçbir üstünlük dâvasına kalkışmadan sahip olacağı, bir hakikat olarak dünyayı ilân edildi. Eseflere değer ki dünya birliği gibi, insaniyeti esaret ve zincire vurmak isteyen bütün elleri kıracak bir kongrede Ortaçağ zihniyetiyle Yirminci asırda esir pazarları arayanlar var.

İslâmın büyük Peygamberi, insanlığa hürriyet ve hak dâvasındaki durumunu açıkladığı zaman, yüz kırık bin insan buna şahit olmuştu. Resulü Ekrem, Hüccetülvadâ'da: «N. Arabın Aceme, ne de Acemin Araba üstünlüğü yoktur» buyurdular.

Bugün dünya milletleri, hakikî müsavat ve hürriyeti İslâmiyetin içinden başka hiçbir yerde bulamazlar. Eğer beşeriyetin tam bir emniyet ve huzura kavışması, samimî bir ideal olarak öne alınıyorsa bu dâvada tarih, Peygamberimizin sesinden önce bir ses kaydetmiyor. İnsaniyet, hürriyet ve adaleti o büyük mâbeşşerin izini takip etmekte bulacaktır.

GÜZEL SÖZLER:

Suizan ihtiyattan sayılır.

Kötü huy vahşettir, ondan kurtuluş yokti.

Kişinin iyi veya kötü hali, içindeki gizli e-

lardan haber verir.

Ek 77: Tahir Harimi'nin Sebilürreşad Dergisindeki 'Milletlerarası Hak ve Hürriyet Prensibini İlk İslamiyet Tanıtmıştır' Yazısı ,I.Cilt, 16. Sayı

Dünya Barışında Müslüman Milletler

Bir dünya devleti esaslarını kurmak üzere toplanan Lüksemburg basın kongresinde bir gazeteci, Türk delegelerinden şöyle bir soru sordu:

— Türkiye Müslüman bir devlettir. Bu dünya devleti birliğini ise Hıristiyanlar kuruyor. Böyle bir birliğin içinde Müslümanların Hıristiyanlarla teşriki mesai etmeleri mümkün müdür?

Garplı münevverler içinde böyle düşünenler olacağını, tarihin kaydettiği hâdiselerin hakiki sebeplerini yeni görüşlerle göremeyecek, bugünkü zihniyet farklarını tanımayaca-

ulema camiasına ayıp ve âr isabet edemez ve pek küçük azlık hakkındaki görüş, büyük çoğunluğa teşmil olunamaz.

Böyle olunca; Ziya Şakirin bir «bardak suda köptüğünü» tahayyül eylediği «fırtına»; bir tek isim ve yalnız bir kitap yüzünden hâdis olmuş değildir.

İslâm tarihinde, ehli sünnet mezheplerinde ne kadar hak ve hakikat varsa, bunların nakizleri ve bâtıllarının haklı ve sahih gösterilmesi suretiyle zındık tarikatlar ve fırakı dâlle müddeiyat ve taâliminin öne sürülmesinden hâsil olan umumî infialin tepkisidir. Bir bardak suda fırtına yaratılmamış, balçıkla güneşin sıvanmak istenmesine susulamamış, ve süprüntü atılarak berrak ve temiz bir kaynağın kirletilmesine göz yumulamamıştır.

Önce, «muharririn bir cevabı» na sıkıştırılan, tarih ve ilimle asla münasebeti olmayan «15» maddelik izahatın eksik, yalan, düzme ve uydurma taraflarını teşrih eyliyecek, sonra iktiza ederse 143 günlük tefrikasındaki bütün muharrefat ve müzahrefatı teker teker teşhir edeceğim. Hem de onun mevsuk kaynaklar olmak üzere içlerinden bazı parçalar aldığı Ahmet Refik merhumun halk için çıkardığı tarihî romanlar veya romanımsı tarihlerle, Ravzatül'ahbap gibi hiçbir ilim adamı tarafından menba ve mehzaz olarak gösterilmesine imkân bulunmayan alelâde eserlerden değil, ilim dünyasınca değerli tanılan tarihlerden, mu'teber kelâm, fıkıh, hadis kitaplarından senetlerini ve vesikalarını göstereceğim.

M. Raif Ogan

cak kadar gafil bir adam bulunacağını sanmıyorduk.

Avrupanın müstemlekeci devletleri tarafından siyasi gayelere göre vaktiyle yazdırılan, fakat halen çürümüş bulunan dâvalarla İslâm aleyhtarlığını yapan eserlere itimat modası çoktan geçmiştir. Asrımızın çok yüksek mütefekkirleri vasıtasıyla İslâm dininin tarihi hüviyeti ve beşeriyet üzerinde yaptığı sulh ve müsalemet inkılâbı, bütün açıklığıyle dünyaya bildirilmiştir.

Ortaçağdaki din muharebelerinin hakiki sebeplerini bugün biz daha iyi biliyoruz. İslâmiyetin istilâ devirleri dolayısıyla uzun asırlar bir cihan istilâsı muvacehesindeki hareketlerin mahiyetlerini yine onun ana kaynaklarından öğrenmek kadar doğru bir şey olamaz.

Öyle ise biz şimdi o kaynaklarda İslâmiyetin cihan sulhunu korumak gayesini yalnız bütün Müslümanlara değil, beşeriyete tavsiye edici yüksek telkinlerini bir bir görebiliriz. Dünya fikir hayatı, bu yanlış ve hatalı hükümlerinin inançlarını artık tashih etmelidir.

Bu suali soran ve onun gibi düşünen garplı dostlarımıza evvelâ şunu haber verelim ki insanlık âlemini sulh ve müsalemete kavuşturacak, dünya saadeti için emniyetle beşeriyete temin edecek yalnız ve yalnız Müslümanlık esaslarıdır. Cihan, bu ana kadar hasretle beklediği güneşin doğduğunu ancak bu esaslara samimî surette inandığı ve itikat ettiği gün görecektir.

İslâmın bütün esasları insanları sulh ve müsalemete davet eder. Kur'anın ruhu beşeriyetin barış ve saadete kavuşmasıdır. Resulü Ekrem'in en büyük gayesi, insanıyeti huzura, tam emniyete kavuşturacak imtiyazsız bir hayatı görmektir. Beşeriyet, tarih boylarınca böyle bir ümidin hayalleriyle yaşamış, fakat o günler gelmemiştir. İslâmiyetin doğuşu bu hayalleri bir hakikat olarak tecelli ettirdi.

Fakat hasımları onun bu yüksek gayesini, bu derin ruhunu anlayamadı. Ve onun bütün beşeriyete şâmil bu feyzini çekemedi. Onu boğmak için elinden gelen her türlü fenalığı yapmaktan çekinmedi.

Hıristiyanlar bizzat kendi dindaşları ta-

Ek 78: Tahir Harimi'nin Sebilürreşad Dergisindeki 'Dünya Barışında Müslüman Milletler' Yazısı I.Cilt, 17. Sayı

İslâm Âleminin Dâvaları

Filistinde Bir Arap Hükûmetinin Kurulması

Filistinde bir Arap hükûmeti kurmak, yani Filistin'in Arap halkını temsil eden ve bu bakımdan nüfuzu bütün Filistine şâmil olan bir Arap hükûmeti kurmak icap ediyorsa, acaba bu hükûmet, niçin tâ başlangıçtan, yani İngiliz mandasının son bulması üzerine kurulmadı da şimdiye bırakıldı?

İngilizler geçen 15 Mayıs gününü mandalarının son bulduğu gün olarak ilân etmişlerdi. O zaman Filistin'in hiç olmazsa Siyonistler elinde bulunmayan ve kat'i bir Arap ekseriyetiyle meskûn olan toprakları üzerinde bir Filistin Arap hükûmeti kurulur ve bu hükûmet, Arap halkına güvenerik ne yapacağını kararlaştırır, isterse komşu Arap devletleriyle anlaşarak Siyonistlere karşı harb açar, isterse sulh yolu ile meseleyi halletmeğe çalışır, fakat muhakkak ki bir varlık sahibi olurdu.

Fakat nedense bu şekilde hareket edilmemiş, ve İngilizler Siyonistlerle meskûn olan Filistin bölgesinde bir Siyonist devletin kurulmasına engel olmadıkları halde Araplarla meskûn olan bölgede bir Arap hükûme-

rafından gördükleri zulüm ve şenaatten bizar olarak Müslümanların himayesine iltica ettikleri tarihi bir hakikattir. Hele Osmanlı Türkleri, Müslüman olarak, asırlarca Avrupada hükümferma oldukları halde Hristiyanlığa zerre kadar müdahale etmediler. Fatih İstanbulu fethettiği zaman bütün mezhebî imtiyazlarla Hristiyanları hür ve serbest bıraktı.

Asırlarca Avrupada sulh ve müsalemetin bekçisi olan Müslüman Türkler, bu yüksek umdenin tahakkuukna hizmette her milletten ziyade ehildirler. Eğer garp dünyası emniyetli bir yaşama yolunu arıyorsa İslâmiyetin gösterdiği selâmet yoluna gelsin.

O suali soran zat bizden yana endişeye düşmesin. Müslümanlar sulh ve müsalemeti yaşayan ve yaşatan millettir. Bu suali asıl Hristiyanlara tevcih etsin. Çünkü asırlardan beri sulh ve müsalemeti tehdit eden, milletlerin huzur ve saadetini bozan onlardır.

Tahir Harimi Balcıoğlu

tin kurulmasını kolaylaştırmamışlar, bu yüzden müdahale zorunda kalan Arap devletleri de ancak Filistin topraklarının büsbütün Siyonist ellerine düşmemesine ehemmiyet vermek zorunda kalmışlardı.

Fakat Arap devletleri Arap Filistinini kurtarmağa en büyük ehemmiyeti verdiklerine göre Filistin halkını ve yurdunu kurtarmayı baş vazife sayacak bir Filistin Arap hükûmetini hemen kurmaları icap etmez miydi?

Muhakkak ki icap ederdi. Çünkü bir Filistin Arap hükûmeti Filistin halkını daha iyi kalkındırır, daha iyi idare eder ve Siyonistlerin bölgesinden tethiş zoriyle hicret eden halk o hükûmete başvurur, onun emriyle ve tensibiyle hareket eder, bu halkın içinde askeri hizmete elverişli olanlar onun tarafından silâhlendirilir ve cepheye gönderilir, böylece bu Filistin Arap hükûmeti büyük bir dâvayı temsil eder ve o dâvayı müdafaa için bütün Arap komşularından faydalanır ve Filistin mücahedesini tanzim ederdi.

Nedense Arap devletleri bu tedbiri düşünmemişler ve Arap Birliği böyle bir tedbir almak lüzumunu hissetmemişlerdir.

Halbuki alınması gereken ilk tedbir bu idi ve bu tedbiri almak, Arap devletlerinin askeri müdahalesine mâni olmaz, bilâkis bu müdahaleyi değerlendirir ve müdahalenin başarılarını arttırırdı.

Arap devletlerinin bu tedbiri kolaylıkla tatbik etmelerini temin edecek mühim bir âmil, Arap yüksek komitesinin faaliyet halinde bulunması idi. Bu yüksek komite, yıllardan beri Filistin için çalışıyor ve uğradığı her kahra ve her gadra kahramanca mukabele ediyordu. Nihayet bu heyetin kahraman şefi olan Emin El-Hüseynî Arap memleketlerinde idi ve İngilterenin Filistinini boşaltması üzerine yapılacak ilk iş onu ve arkadaşlarını memleketlerine iade ederek hükûmetlerini kurmalarına imkân vermektir ibarettir.

Fakat Arap Birliği ve Arap devletleri nedense buna lüzum görmemişler ve nihayet müdahale ile iktifa etmişlerdir.

Ek 79: Tahir Harimi'nin Sebilürreşad Dergisindeki 'Dünya Barışında Müslüman Milletler' Yazısının Devamı , I.Cilt, 17. Sayı

Dünya, emniyetini ancak islâm kanunlarına inandığı gün bulmuş olacaktır

Geçen sene Lâhey'de İngiltere sabık Başvekili Çövrçilin riyaseti altında bütün Avrupa devletlerini birleştirmek suretiyle bir federasyon kurmak maksadıyla büyük devlet ricali, âyan ve meb'usan âzaları, profesörler, meşhur din adamları, tanınmış avukatlar velhâsıl fikir ve zekâda ileri birçok zatlardan mürekkep 750 kişilik büyük bir kongre açılmıştı.

Dünya efkârı üzerinde geniş alâkalar uyandıran bu toplantı, insanlığın her gün daha artan ıstırabına ve gelecek zamanların emniyet vermeyen alâmetlerine bir çare düşünmek maksadını güdüyordu. Ulaşılan netice şu oldu:

— Dünya geçinmek darlıkları içinde şaşır-mış, maddî hayat düzenlemeleri, ağır şartlar arasında milletleri zorluklara sürüklemektedir. Buna rağmen siyasî emniyet hiçbir vakitte tessüs edemiyor. İctimaî ve iktisadî sahalarda daima sükûnet ve huzura her günden ziyade muhtaç olan milletler aksine olarak ağır bas-

bale ait her türlü tahminler ve suitefehhümler bir tarafa bırakılarak daha mütecellit, daha yekpare, daha şiddetli çalışmak, hulâsa düşmanlarımız gibi hareket etmek zarurî, vacip ve müstaceldir ve bu Müslümanlığın şerefine icabıdır.

Bize gelince: Hükümetimizin dış siyasetinin ana yollarından ayrılmasını istemek aklımızdan bile geçmez. Fakat cengâver, kahraman ve cesur milletimiz on binlerce Türk şehidinin mübarek mezarları bulunan Filistin'in, bize hıyanet etmiş siyon katillerinin eline geçerek tarihi, iktisadî ve mânevî şeref ve menfaatlerinin göz göre ihlâlini de hoş karşılamaz. Hükümetin siyonistlere gösterdiği bitaraflığı Türk kardeşlerimize de göstereceği tabiidir.

O takdirde, ve mukaddes bir dâva uğrunda seve seve ölmesini bilen kahraman Türkler de katile katile bu Türk ve Müslüman dâvasına katılacak ve orada ehli salip muharebelerinde yaptığı gibi kendini gösterecektir.

Ey Arzı Mukaddesin garip topraklarında siyon cânilerinin kancık ve namert hançeriyile hâki gufrana serilmiş, nur içinde yatan Türk şehitleri! Hazır olunuz; Türkler de geliyor!..

kılar altındadırlar. Bunun da sebebi sulhun devamı hakkında karşılıklı bir itimadın mevcut olmamasıdır.

Şimdi şu mühim fikirlerin kongrede açıklanması karşısında milletlerin ön adamları demek olan münevverlerin çok derin düşünmeleri lâzımdır. Acaba insanıyeti bu feci duruma sürükliyen ve büyük bir endişe ile cihanı tedbirlere sevk mecbur eden emniyetin ve karşılıklı itimadın ortada bulunmamasına sebep nedir?

Şudur: Bütün düşünceler maddeye bağlanmak suretiyle ayarlanmak isteniyor. Avrupa, asırlarca aynı yolda yürümüştür. Elde ettiği netice yirmi beş senede iki defa yer yüzünü kan tufanına boğmak oldu. Düşünülmeyen ki beşeriyet bu acıları hep kendinin tek bir cephe üzerinde mütalâa edilmesi yüzünden çekmektedir. Yalnız maddede bütün bir mesaiye kıymet vermekle insanlığın felâketi önlenmiş olmayacağını bütün tecrübeler ortaya koyduğu halde bu bir hakikat olarak kabul edilmiyor. İnsanlık mânen âfetler içinde inanç ve iman sahalardan gittikçe uzaklaşmış olduğuna göre, fertlerin ve kitlelerin hayat nizamlarında daimî bir korku; sonsuz bir emniyetsizlik baş gösterdi. Bu hal, vicdanlarda huzur verici bütün itimat köklerini kuruttu. İnsanıyet, sulh ve müsalemet duyguları içinde saadetli bir hayat geçimini bir hayal telâkki etti.

Anlamak gerektir ki mâneviyat ve ahlâk talimlerini ve dinlerin hakikî irşadiyle ruhların temizlenme yollarını tamamen kapayan bugünkü zihniyetin elim neticeleri arasında insanlığı kurtarmak için tek bir çare kalmıştır. O da İlâhî davete dönmek, imansız bir yaşamayı derhal terk edip İslâmiyetin bütün varlığa haykırdığı hakikî vahdeti kabul etmektir.

Resulü Ekrem bütün beşeriyeti aradığı emniyeti, ebedî sulhü va'deden bir beşir olarak gönderilmiştir. Dünya, husran ve ıstıraplarına, açlık ve sefaletlerine İslâm kanunlarına inandığı gün nihayet vermiş olacaktır.

Er geç bu hakikat teslim edilecektir. Yoksa ne Avrupa federasyonu, ne de daha başka tedbirler, bu feci durumu kat'iyen önliyecektir.

Tahir Harimî Balcıoğlu

Ek 80: Tahir Harimi'nin Sebilürreşad Dergisindeki 'Dünya Emniyetini Ancak İslam Kanunlarına İnanıldığı Gün Bulmuş Olacaktır' Yazısı I. Cilt, Sayı 18

Fikir âlemine verilmiş mühim bir eser :

Melâmîlik, Sofîlik, Fütüvvetçilik

Mısırın birinci Faruk üniversitesi Edebiyat Fakültesi felsefe kısmı reisi bulunan doktor Ebul'ulâ Afifi'nin yazdığı ve Felsefe Cemiyeti tarafından neşredilmiş olan «Melâmiyye, Sofiyye, Fütüvvetçiler» adlı mühim eserini okuduk.

Bu kıymetli kitabın çok derin tetkikleri ihtiva ettiğini ve Arap dünyasının fikriyat bakımından büyük bir hızla yürüdüğünü görmekte sevinebiliriz.

Bilhassa Kahiredeki ilim ve fikir müesseseleri, yorulmaz bir gayret göstermektedirler. Bu sefer neşrolunan bir takım mühim eserler arasında içtimaiyat sahasında tarihin şimdiye kadar lâyıkiyle ele alamadığı mevzular üzerinde derin bir salâhiyet gösteren ilim adamlarının durmaksızın neşriyatta bulunmaları, bizi yakından ilgilemeğe davet etmektedir.

Avrupada islâm âleminin asırlarca feyiz ve marifet kaynağı olan ve dünya üzerindeki düşünce ve hareketlere kök teşkil eden hars ve medeniyet tarihi bugünkü beşeriyetin ıstıraplarına cevap ve şifa verici olduğu da ayrıca açıklanmaktadır.

Müellif eserine bir mukaddime ile başlıyor: Bu mevzuun garpteki başlangıcı ile tarihî yürüyüşünü, meşhur Osmanlı tarihi ile derin bir ad bırakan «Hammer» den itibaren islâm mezhepleri arasında bilhassa birer dava ile ortaya atılan cemaatlerden melâmîliği, tasavvuf ve fütüvvetçilerin bütün nazariyeleriyle fiilî hayat durumlarını itimat olunan şark me hazarından başka garp kaynaklarına da dayanarak izaha uğraşiyor (1).

Evvelâ tasavvufa dair verdiği malûmatta tarihî klâsik yollardan yürüyor. Bu mesleğin is-

rilmiş ciltlerini buldurdum, bugünkü ihtiyacı karşılayacak şekilde onu kısalttım. İzharihakkın bütün dünya lisanlarına tercüme edilmiş olması ve yalnız mantığa ve hakikate dayanmış bulunması bu kitabımızı gençlerimize ve hakikat âşiklarına sevdireceğinden eminim.

Bu kitabı hem gençleri uyandırmak, hem de kötü köpeksiz buldukları için değneksiz gezen saygısızlara vasıta ettikleri İncilin ve «mağuşuş nesne» olduğunu anlatarak propagandalara bir savunma yapmak istedim.

Süleyman Külçe

lâmiyetin yayılma esnalarında filiz vermeğe başlayan uçları ile doğuşuna ait daha başka sebeplere maalesef temastan uzak kalıyor. Esasen şimdiye kadar tasavvuf cereyanlarını inceleyen zevatın umumiyetle bizim üzerinde durduğumuz menşe hakkında hiçbirinin lâyıık olduğu ehemmiyeti takdir edemediği görülmektedir. Bizim kanaatimizce «tasavvuf» islâmiyette bir takım içtimai ve iktisadî zaruretlerin neticesi zuhur etmiştir.

Vakıa bu mesleğin tâ Hindistana uzanan eski bir tarihi kaydedilmekte ise de islâmiyetteki tasavvuf cereyanları, bizzat kendi bünyesinden çıkmıştır. Aradaki müşabehet ve mümaseletlerin böyle bir hükme ulaştırıcı kanaat vermesi, bunların menşe birliğine delâlet etmez. Aynı fikrin muhtelif dimağlarda doğup birbirlerinden hiçbir vakitte intihal ve ittisaline dair elde müşahhas vesikalar olmadığı halde düşüncelerde bir birlik gösterdiğini tefekkür tarihi bize haber vermektedir.

Ebu Hâmid Gazali (505 H.) kendinin ilim ve fikir hayatını birer birer (Elmünkiz) de anlatırken evvelâ şüpheyi hareket noktası olarak ele aldığını söylüyor (2).

Gazaliden asırlarca sonra gelen Dekart (1650) m da ilimde aynı usulü takip ettiği «şüphe ediyorum düşünüyorum, öyle ise varım = Dulito, Cogito, Egasum» sözleriyle tamamen insanın kendi varlığını idrak etmiş gibi vicdanî şahadete (le, timoiguaga de la consciencé) dayandıkları görülmektedir. İki mütefekkirin yürüme yolları, aynı mebdeden başladığına göre, ne Dekart, Gazaliyi görmüştür ve onun varlığından haberi vardır; ne de o asırlarda Gazali garp fikriyat âleminde tanınmıştı. Hattâ Kanunî Sultan Süleyman devri-

(1) Dr. Her, Thorning, beitrage zur kenntnis des islamis chen verein, Wese v.s. Berlin 1913

(2) Ebu Hâmid Gazali'nin bu mühim eseri 1934 da Şamda basılmıştır. «Dr. İbrahim Sa'leba» ve «Cemil İyad» taraflarından kıymetli bir tercüme hali de ilâve olunmuştur ki 60 sahifeyi geçmektedir. Vaktiyle Beyrutta, İstanbulda birkaç defa tabedilmiş olan Gazali'nin bu mühim kitabı Hacı Zihni ve Said efendiler tarafından da dilimize naklolunmuştu.

Ek 81: Tahir Harimi'nin Sebilürreşad Dergisindeki 'Melamilik, Sofilik, Fütüvvetçilik' Yazısı I. Cilt, Sayı 19

Hak ve Adalet Hususunda

Kanun bir gaye midir, yoksa bir vasıta mı?

Vatan gazetesinde bu mevzuda *Saadet Deniz* imzasıyla bir makale intişar etmiştir. Makale uzundur. Cumhur Reisinin seyahatlerinde kanundan ve müeyyidelerinden tekrar tekrar bahsetmesi münasebetiyle yazılmış bir yazıdır. Makalenin siyasete ve partilere taallük eden kısımlarını bertaraf ederek yalnız ilmî ve hukukî bazı noktalarını kaydediyoruz. Yazar diyor ki:

«Kanunlar, cemiyeti idare eden en büyük kuvvetlerin başında gelirler. Çünkü adaletin korunması maksadiyle konmuşlardır. Toplu olarak ve huzur içinde yaşamak isteyen insanlar müştereken yaptıkları kanunlara riayet mecburiyetindedirler. Yalnız, bu riayet muayyen bir şekli ve hudutları olduğunu hatırdan çıkarmamak, gene adaletin tecellisi bakımından, elzemdir. Yoksa, insanların filân zihniyetle idare olunduğu iptidai zamanlarda olduğu gibi, kanun adaleti koruyucu değil, bilâkis öldürücü bir vasıta olarak kullanılabilir.»

Muharrir, Hendrik Van Loon'un «*The Liberation of Mankind = İnsanlığın Kurtuluşu*» adlı eserinden de bazı nakiller yapıyor. Bu eserde beyan olunduğuna göre, iptidai zamanlarda kanun ferdin insanlık haklarını koruyucu de-

nin en yüksek bir âlimi olan Kinalı zade merhum da Dekartla muasır olduğu halde onun fikir ve düşüncelerini, birbirlerinden haberleri olduğu halde «Ahlâkî alâî» adlı eserinde aynen ortaya koymuştu.

Doktor Ebul'ulâ Afifi kitabında doğrudan doğruya tasavvuf (Theosphie) un bizzat dava ve nazariyeleri üzerinde durmuştur. Bin bu kadar sene islâm bünyesinde mühim fikir hareketleriyle inkılaplara vasıta olan bu mesleğin doğuşu hakkında hiçbir derinlemede bulunmamıştır. Aynı zamanda vaktiyle beş yüz milyon bir insan camiasına sahip olan ve tarihin islâm fütühat bayrağını elinde taşıyan Osmanlı imparatorluğundaki tasavvufun tesirleriyle onun muhtelif hayata inen kolları arasında bilhassa melâmiliğe ve fütüvvetçilere daire de iki kelime söylemekle iktifa etmiştir. Eserin millî muhitimiz bakımından temas edilmiş olan bir kısmını tamamlamak için bazı izahlar vereceğizdir.

Tahir Harimi

ğil, bilâkis gasbedici bir vasıta olarak kullanıldığını; o devirlerde kanun nazarında ferdin kıymeti hayvan sürüsündeki koyun kadar olduğunu; sonra uzun mücadeleler neticesinde kanunların ıslahı cihetine gidildiğini, fakat henüz ideale varılmış olmadığını; küçük milletlerin ekserisinde hâlâ muayyen bir zümrenin istibdadı devam etmekte bulunduğunu söyledikten sonra sözü Halk Partisine intikal ettirerek diyor ki:

«Halk Partisi milleti hâlâ sürü halinde görmek hevesinden kendini alamıyor. Bu yolda ve bu muannit gidişte ona başbuğluk eden de antidemokratik kanunlardır, ki başta Seçim Kanunu geliyor. Bu kanunun müdafaası değil, bilâkis bu kanuna karşı hakkın müdafaası mevzubahsolabilir.

Cemiyet ihtiyaçlarına muvazi olarak tekâmül ettirilmeyen kanunlar hükümsüz kalmaya mahkumdurlar. Kanun, vatandaş adalete ulaştıracağına yolunu keserse nasıl müdafa olunabilir? Bir an bile hatırımızdan çıkarmıyalım ki kanuna hürmetimiz bizi adalete götüren vasıta oluşturandır. Hak uğruna kanun daima ihmal olunabilir. Fakat kanunu her şeyden üstün tutarak hakkı boğmak asla caiz değildir. Kanundan evvel hakkın müdafaası lâzımdır. Zira gaye olan adalettir, kanun ancak ve ancak bir vasıta olabilir.»

Muharrir, antidemokratik kanunlara misal olarak Seçim Kanununu gösteriyor. Fakat demokrasiye aykırı bulunmak hususunda ondan daha mühim kanunlar vardır ki burada onları da hatırlamak icap eder. Bunların başında milletin vicdanına, imanına taallük eden kanunlar gelir: Mukaddes kitabının diliyle ibadetin cürüm sayılarak hapisle cezalandırılması, dinin inkişafını istihdaf eden cemiyet teşkilinin memnuiyeti gibi kanunlar kadar demokrasiye, vicdan hürriyetine, insan haklarına, hak ve adalet esaslarına, Anayasaya mugayir hangi kanun vardır?..

Sayın Cumhur Reisi kanunlardan bahsederken demokrasiye, vicdan hürriyetine, insan haklarına, hak ve adalet esaslarına, Anayasaya mugayir olan kanunların -yine kanunî yollarla bertaraf edileceğini de ilâve buyursalardı Cumhur Reisi sıfatıyla uhdelerine düşen bir vazifeyi ifa etmiş olmazlar mıydı?

Ek 82: Tahir Harimi'nin Sebilürreşad Dergisindeki 'Melamilik, Sofilik, Fütüvvetçilik' Yazısının Devamı I. Cilt, Sayı 19

Diyanet Riyasetinde mühim bir toplantı

Yazan: TAHİR HARİMİ BALCIOĞLU

Büyük din âlimimiz Diyanet Reisi Profesör-Hamdi Aksekinin başkanlığı altında bundan bir hafta evvel bütün diyanet bölge müfettişleri ve müşavere heyeti âzaları mühim bir toplantı yapmışlardır. Türkiyenin muhtelif illerinde vazifelendirilen din âlimlerimizin fikir ve müşahedeleri dinlenmiş, dini durumumuz hakkında geniş açıklamalar olmuştur. Memleket ve millet huzurunda vicdan ve mâneviyatımızın bugünkü durumu incelenmiş, hakiki din ile hurafelerin mahiyetleri, dine karşı gelen cereyanlar, kökleri dışarıda olan ve dinle mücadele eden beynelmilel bazı teşekküllerin faaliyetleri ve illerdeki mânevi hayatımızın alacağı vaziyet üzerinde derin mütalâalar dinlenmiştir. Türkiye hudutları dâhilinde İslâmiyetin talimlerine aykırı bütün esatir ve hurafelerin ortadan kalkması, dine aleyhtar cereyan ve teşekküllere karşı tedafüi tedbirler alınması ve bugünkü dünya fikriyat âleminin takip ettiği ciddi yollar üzerinde aldığı esaslar birer birer gözden geçirilmiştir. Müstakbel Türk neslinin mânevi hayatını sağlayacak vicdan ve ahlâk faziletleriyle mücehhez bir varlık vücuda getirmek hususunda müfettişlerin çok ehemmiyetli fikirleri, müşahedelere dayanmak suretiyle dikkate alınmıştır.

Mânevi sukutun sebepleri:

İslâmiyetin bütün hayatıyeti ve asırlarca beşeriyete saadet va'deden hakiki düsturları ile bugün içinde yaşadığımız inanmayan ve adetleri her gün artan bu sınıfın yaptığı tesir üzerinde durulmuştur. Dini ve içtimai nizamda ahengi ve ahlâki tavsiyelerinde fazileti önde tuttuğu halde cemiyetimizin bu mânevi sukutunun sebepleri araştırılmış, fikirler şu noktalar üzerinde birleşmiştir:

1 — Maddi hayata tamamen bağlanmak, nesle materyalist bir durum vermek, hakiki ve lüzumluyu değil, zevk ve süsü önde tutmaktaki elim gidış;

2 — Kökleri hariçte olan ideolojilere bilmiyerek inanmak, insanıyet perdesine bürünen beynelmilel teşekküllere kapılmak ve

kardeşlik, din ve ahlâk duygularını çürütmek için bu teşekküllerin menfi propagandalarına aldanmak;

3 — Bizzat geri yıllar içinde tarihimizin kanlı ihtilâllerinin mahiyetlerini izah eden şeyhlikten şahlığa çıkan fitnekâr hareketlerin hâlâ tarikatler ve gizli telkinlerle İslâmiyetin sahih itikatlarından uzaklaştırıcı cahil zümrelerin faaliyetleri.

Mânevi sukuta karşı mukabil tedbirler:

Mânevi sukutun bu ana sebepleri tesbit edildikten sonra bunlara karşı alınacak tedbirler kararlaştırılmıştır:

1 — Ciddî fikir ve ilim hareketlerinin ve bugünkü dünya hayatının adım adım takibi, cahilâne taassubun tamamen eritilmesi, İslâmiyet aleyhinde menfaatlara dayanan neşriyatla başka din teşkilâtlarının propaganda mahiyetindeki yayımlarına dikkat, ilmi ve lojikman bir yolda bunları karşılamak;

2 — Kökleri dışarıda olan beynelmilel teşekküllerin içtimai hayatımızı kemiren faaliyetlerine karşı ciddi tedbirler almak;

3 — Genç neslin hakiki İslâm terbiyesi dâhilinde yetişebilmesi için din ve fikir hayatımızda en sağlam dayanak olan Kur'an ve Peygamberimizin hayatıyla beraber İslâmiyetin hayatıyet kudreti karşısında, en modern düşüncelerin dahi zaafını, tarihi vesikalarla öne dökmek, insanıyet için bu dâvada İslâmiyetin önüne geçecek hiçbir din olmadığını bütün kaynaklarımızdaki düsturlarla muhalifimiz olan kitlelerin inanç ve itikatlarına üs olan menbaların mefsub ve tatbikatta düşman olduklarını birer birer izah etmek;

4 — Kürsülerdeki din adamlarımızın cemiyet ruhiyatına vâkıf olarak hitap etmeleri. Allahın nimeti olan şu varlıklardan insanlık bakımından müşterek hayatımız için nasıl farksız olarak mütene'im oluyorsak İslâmiyetin nurundan da beşeriyetin aynı derecede hissedar olmasını sağlayacak talimleri önde bilmek gereklığı ve dünya sulhunu kazanmış olmak;

5 — Din âlimleri kürsülerde yirmi mil-

Ek 83: Tahir Harimi'nin Sebilürreşad Dergisindeki 'Diyanet Riyasetinde Mühim Bir Toplantı' Yazısı I. Cilt, 20. Sayı

Yalan ve iftiralara karşı hak ve hakikatler

Ziya Şakirin müftereyatına ve lâneti dillerine dolayanların tecavüzlerine cevap

Yazan: M. RAİF OGAN

III

Nifak ve fesat saçmayı iş edinenler

«Ve lâ tebbasün nâse eşyaehüm ve lâ ta'sev fil'ardi müfsidîn.» Hüd suresi, Â. 55
«İnsanların haklarını naks ve nakz ile yer yüzünde fesat çıkarmayınız.»

Ziya Şakirin «Son söz» ünden geri kalkanlara, kendimden değil, tarihten ve muteber ilim kitaplarından, karşılık vereceğim. Ancak bundan evvel hemen söylemek icap ediyor ki, onun ilme dayanmayan sözlerini cevaplandırırken bu mukabelelere, bir tane daha eklemek zaruri olmuştur.

Bu; yeni çıkarılan bir risale; daha doğ-

yon halkın vicdanına hitap ederken kendi iman ve aşkı içinde erimeleri lâzımdır. İlâhî bir haz ile yapılacak olan bu telkinler, derhal milletimizin en kutsî varlığı üzerinde esen bir havayı neşimi olacaktır.

Diyanet makamının bu hassas konu üzerindeki yüksek tedbirlerini takdir ederiz. Din âlimlerimizin en güzidelerinden ayrılmış olan bu vazifedarların vaktiyle beş yüz milyon bir beşer kütlesini cihana hâkim yapan iman ve ahlâkî müşahhas olan din âlimlerimizin telkinleriyle kendi vicdan ve mâneviyatında herbiri birer dünya kıymetinde olan millîmizin fertlerini aynı mertebeye getireceklerinde zerre kadar şüphe etmiyoruz. Yavuz Sultan Selim gibi bir cihangirin önünde hak sesinden başka bir ses vermeyen Ali Cemaliler, atının ayak çamurları bir fazilet nişanı olarak saklanan İbnî Kemaller, Ebüssüutlar gibi dinî ilim tarihimizin şarktan garba şöretleri dalgalanan âlimlerin hitap ettiği milletin bizler ahfadıyız. O âlimlerin de filmizleri bugünkü hür fikirli âlimlerimizdir. Yüksek Dinayet Riyasetinin bu mühim ve hayırlı teşebbüslerini alkışlar ve Allahtan muvaffakiyetler dileriz.

Tahir Harimi Balıoğlu

rusu çıkarıldığı gün on binlerce nüshası nedense hemen Anadoluya dağıtılan bir lânetnamedir ve mutat olduğu üzere Muaviye ve daha sair bazı Ashaba «lânet» babındadır. Ancak, sağ eliyle ön taraftan sol kulağını göstereceği yerde, kafasının arkasından dolayarak bulduruyor ve ikisi de bir kapiya çıkıyor! «Onlara Allah lânet etmiştir, artık bizim lânetimize ihtiyaç kalmamıştır» çeşidinde «lânet» i katmerleştirmedir. Böyle tecavüz-kâr bir risale dolayısıyla, «lânet» bid'atine İslâm'da ilkönce hangi zatın başlamış ve örnek olmuş olduğuna dil uzatmak da istemezdim, ama mecbur bırakıldığımdan günah ve vebalini bādîlerinin üzerine yükliyerek o noktayı da aydınlatmak zaruri olmuştur; tâ ki bu misillü karıştırıcı nifakların ısıtılıp ısıtılıp ortaya sürülmesinden, hiç olmazsa bundan sonra, vazgeçilsin!

Müftü Nasuhi Bilmenin, ilme dayanan, ilim ve edep lisaniyle yazılan eserine sözde reddiye olarak yayınlanan bu uygunsuz yapıtlar içinde, «Behey garazkârlar... Ey insafsızlar... Ey cahiller...» çeşidinden pek nazikâne (!) höngürdeyişlere çokça rastlanmaktadır. Ben ağzımın alıştığı edep tarzını kırarak öylelerin yürüdükleri yoldan gitmeyi istemiyorum ama, ne yazık ki İstanbulun muhterem Müftüsü kadar halim değilim ve mahviyet ehli olamamışımdır. «Behey gafil, bire cahil...» kabilinden yüksek edebiyat (!) çerçevesine giren hitaplara maruz kalırsam, baklayı ağzımdan atmayıcağıma söz veremem.

Ziya Şahirin; «Son söz» ünden geri kalkanları şu biçimde hulâsa eylemek mümkündür. Diyor ki:

1 — «Bazı kimseler; şahsî menfaat sevgisiyle İslâmiyeti parçalayarak Müslümanlar arasına nifak sokmuş, birbirlerine düşman eyleyerek kan dökülmesine sebep olmuşlardır. Bunların başında gelen, Emeviye ailesinin başı Muaviyedir. Muaviye babası Ebu Süfyan, anası Hint ile birlikte Mekkenin fethi günü kâh korkusundan Müslüman olarak «mülevves» hayatlarını kurtarmışlar-

Ek 84: Tahir Harimi'nin Sebilürreşad Dergisindeki 'Diyanet Riyasetinde Mühim Bir Toplantı' Yazısının Devamı I. Cilt, 20. Sayı

Dinî inkişâfa karşı gelenler büyük gafelt ve cehalet içindedirler

Bir milleti tutan, birleştiren ve yaşatan ancak iman kuvvetidir. Onun çöktüğü gün Türk milleti diye bir şey yoktur

Tarih boyunca insan kütlelerini gerek ferd, gerek cemiyet, gerekse siyasî bir teşekkül halinde inceliyen bütün sosyoloğlar insan maneviyatında ve inanç konusunda bütün bu varlıkların birleştiğini söylüyorlar. Ama şöyle, ama böyle; aradaki farklar birer itikat çevresini göstermekten ileri bir şey değildirler. Esasen felsefe bakımından dünyada gizli bir kuvvete inanmayan yoktur. Yani dinin metodlaşmış ve prensipler dahilinde mütalâa devresinden önceki durumdaki manzara, bu değil miydi?

Beşerin hayal ile yaşadığı devirlerde bütün tabiatı ilâhlaştırdığımız bilmiyor muyuz? Bu konuyu tarihi bir iddia vesikasıyla anlatmaktan ziyade bugünkü dünyanın içinde kıvrandığını ıstırapla gelecek büyük facia-

tır. Memleket bu doğuş ve kurulma devrinde milyonların memleketten dışarıya hicretleri, milyonların dışarıdan içeriye girmeleri gibi gayet buhranlı bir durumla karşılaşmış ve ancak müstesna gayretler sarfederek, bu muhaceret meselesinin hakkından gelmiş bulunuyor. Buysa tek başına büyük ve muazzam bir başarı sayılsa yeridir.

Pâkistanın iktisadî durumu ve yaşayışı hakkında şu malûmat verilmektedir: Pâkistanın iktisadî hayatı, sağlam esaslara dayanıyor. Memlekette enflasyon yoktur; bütçe mütevizindir ve ticaret muvazenesi de yerindedir.

Pâkistan, bilhassa ziraat memleketidir. Gıda maddeleriyle ham maddeler ihracatçısıdır. Pâkistanın Hindistan doğusundaki ülkesi olan Doğu Bingale dünyanın en belli başlı jüt kaynağıdır. Batı Pâkistan, pamuk yün, deri, gön ve buğday ihraç etmektedir. Şimdiki halde Pâkistanın dünya ticareti bakımından durumu çok elverişlidir. Fakat Pâkistan hükümeti, yalnız gıda maddeleriyle ham madde satışına bağlı kalmıyarak memleketi sanayileştirmek teşebbüsündedir. O-

nun önlenmesini düşünmek gerektir. Bütün milletler, kürenin acaba neresinde daha iyi bir hayat sahası keşfedebiliriz? diye düşünüyorlar. Kürenin artık kanla boyanmamış bir yeri bulunmadığını bilmek o kadar güç değildir.

Ortaçağda böyle bir ihtimal hatırlara gelebilirdi. Devrimizin adamı için bu ihtimal kapısı kapanmıştır. Binaenaleyh insan kanını yere haksız olarak dökmek için ihtiraslara, fitnekâr düşüncelere ruhun bir hastalığı demek olan dalâlete doğru sürüklenmesine imkân vermemek lâzımdır.

Dünyadaki bütün ihtilâflar, anlaşamamazlıklar, hep karşılıklı hakları kabul etmemekten ileri gelmektedir. Bu hakların teslim edilmesiyle meydana gelecek sükunetli ve

nun için bilhassa mensucat işlerine değer veriliyor ve ziraî mahsullerin mamul madde haline getirilmesi isteniyor.

Pâkistan esas itibarıyla ziraat memleketi olup büyük arazi sahipleri çok olmadığı için, burada göze çarpacak bir içtimâî hoşnutsuzluk bulunmamaktadır. Sanayi müesseselerinin kurulması üzerine kazançla ücretler arasında büyük tezadlara meydan verilmeyerek aynı hoşnutsuzluğun idamesine çalışılırsa, ki çalışılacağı muhakkaktır, o zaman Pâkistan, esasen isâlm memleketlerinde kolay kolay türemiyen komünizme karşı gayet sağlam bir destek olur.

Elhasıl bu yeni doğan islâm memleketi gayet iyi ve kuvvetli adımlarla parlak bir istikbale doğru yürümektedir. Biz bu aziz ve kıymetli kardeş memleketin her ileri hamlesinde muvaffak olmasını ve en iyi neticeyi almasını daima temenni eder, bütün Pâkistan halkını en derin sevgi ve saygı ile selâmlarız.

Pâkistanın hayatı ve Pâkistanın karşılaştığı meseleler bundan böyle sahifelerimizde sık sık bahis mevzuu edilecektir.

Ek 85: Tahir Harimi'nin Sebilürreşad Dergisindeki 'Dinî İnkişafa Karşı Gelenler Büyük Gaflet Ve Cehalet İçindedirler' Yazısı, I.Cilt, 22. Sayı

insana bir derece daha mesut yaşama imkânlarını verecek olan durumdan; fitnekâr ve zalimane bir sahne arıyan sefil ruhlar, kat'iyen memnun olmazlar. Çünkü bu sükûnetin akliselim yolunda haklara karşı hürmet ve insan hürriyetini tanımak mânasında olduğuna göre; dolayısıyla ortalıkta arkasız taşan ve köpüren kan bahasına bile olsa, tatmini uğruna zerre kadar tereddüt edilmiyen ihtirasları önlemek demektir.

Anlaşıyor ki, sulh evvelâ ruhları terbiye etmekle elde edilecektir. Milletlerin dimağı mertebesinde olan münevver tabakalar arasında bu konuda birlik, ne zaman başlarsa dünya emniyetinin sağlanacağına ancak o zaman inanmak lâzımdır.

Maneviyatla uğraşan ve dini itikatlara bağlı zümrelerin bu temenniye iştirakte tereddüt edeceklerini vir ihtimal olarak bile düşünemem. Çünkü dinler, beşeriyetin zalimane bir hayata doğru kaymasına kat'iyen muvafakat etmezler. Bütün dinlerin, birlik halindeki ifadeleri budur.

Ortaçağdaki din muharebelerinin sebep ve zuhurlarını bugünkü ilim ve tarih göziyle araştırdığımız zaman, şarka akın eden orduların maddî bir takım vaadlerle aldatıldıklarını görüyoruz. «Mesih» in mezarı etrafında da onları sevk ve idare edenlerin hiçbirisini bile görmek mümkün olmamıştır. Yani dizgin tutmayan ve bizzat terbiye edilmiyen hırsların alevler halinde milyonları mahvettiğini bizzat görenler, gafil değildiler. Bütün hakikatleri tersine çevirmek suretiyle hedeflerine doğru kütleleri ve akliselimi tamamen bırakmış olanları sürükliyorlardı.

Onların elindeki inanç kaynağı olan kitapları, dini bir mev'uda olarak kan ve ateşten yuğrulmuş bir dünya mı istiyordu? Hiç de öyle değil! Bilâkis, o kadar sulh ve müsalemet görmek azminde idi ki müminlerini, hakiki bir karşılama olan müdafaadan bile vaz geçirmeğe davet ediyordu.

İslâmiyet ise tek bir dünya, tek bir insan, tek bir Allaha toplanmağı emrediyor. İnsanlık inanç bakımından kat'iyen zorlanmayacak, ikrahla yola sürüklenmeyecek, bütün tabiat ve yaşama haklarında tam müsavat, hattâ kendi itikat hudutlarına girmiyenlere karşı bir derece üstün saygı ve hak bakımından daha iler bir görüş ve dikkat; islâm kanunlarının gerek ferdi ve, gerek cemiyette

davet ettiği esaslarda bir damla kan dökmek olmadığı gibi hak ve hürriyet davasında da zalimane bir durum yaratmağa uğraşanları evvelâ akliselime hitap ederek adalete davet ve muslihane bir geçinme teklif etmek, karşılıklı hakları tanımak için gayret göstermek... İslâm orduları tecavüze karşı ayakta idiler. İnançta birlik, olmadığı takdirde yaşamada birlik, bütün hürriyete sahip olmak, aynı haklar içinde müşterek bir hayat. Bu da kabul edilmediği takdirde tecavüz edenleri savmak islâm tarihini ilk membalarından incelemiyenlerin, istilâlar devri hakkındaki hükümleri, daima yanlış bir zaviyeden verilmiştir.

Şunu da kabul etmek lâzımdır ki hayat âlemi duramaz. Yürümek, yaratmak ve ihtiyaçları karşılamakta insan yalnız mıdır? Bu bir kanun ki tabiatta görünen ne varsa aynı şartlar içindedir. İslâmiyet, bu hükmü içtimaî durumda da arar. Ferd kadar cemiyeti de bundan mesul eder. Emniyet ve selâmeti korumak, eğer bir fedakârlık istiyorsa bunu kutsî bir vazife olarak emreder. Parlak bir güneş altında akan ırmakların berak sularında bütün hayat sahiplerinin müşterek istifadelerini bir mania ile kesen ne kadar takbihe lâyük ise beşerî huzuru bozan ve karşılıklı hürriyeti tek taraf namına kullanan da aynı derecededir. İslâmiyet, burada şahlanmağı ister. Dünyanın hangi yerinde bundan başka bir şey düşünülebilir?

Bu şahlanmayı biz bugün en açık varlığı-mıza karşı olacak tecavüzde göreceğimiz gibi bunun kaynağını da imanımız olarak tanımak mecburiyetindeyiz. Bu tanımağı tarif ettiğimiz membadan almadığımız takdirde çözüme, maddeye bağlanan bağların kopma tehlikeleri vardır. Çanakklede eten bir duvar olduğumuz zaman kulaklarımızda «Âyatı Fetih», kalblerimizde Allah azameti vardı, «Reben» nehrini bundan üç yüz sene evvel kıpkırmızı kanlarla boyanan Türk erleri, tekbirlerini «Dardanos» boğazından akan Marmara sularını yine kaniyle kızartarak tekrar aldığı zaman, bugünün hürriyet ve saadet müjdeleyen harikalarından işaretler veriyordu. Mütcevaze karşı ayaklanmak davasındaki hakla beraber «güven» imanda idi, inançta idi.

Fransa Alman ordularının elinde can çekiştirme halinde inlerken Fransız gençliği

Ek 86: Tahir Harimi'nin Sebilürreşad Dergisindeki 'Dini İnkişafa Karşı Gelenler Büyük Gaflet Ve Cehalet İçindedirler' Yazısının Devamı, I.Cilt, 22. Sayı

Tevrat ile İncilin içyüzü

Papasların propaganda yaptıkları mukaddes kitapların mahiyeti

Bundan evvelki yazıda Tevrat ve İncili teşkil eden risalelerin muhtelif zamanlarda muhtelif komisyonlar tarafından incelenerek kimbilir ne gibi tesirler altında vakit vakit doğrulukları iddia edilen adetleri çoğaltılarak nihayet bir kül halinde bir neticeye varılmış görüldüğü halde Protestanların son bir içtimalı ile tekrar ilk zihniyetin bozguna

«kimin için öleceğiz?» diye göğüslerine rozetler takmıştı. Dinini ve itikadını bırakmış olan kütlelere maalesef «Majino» hatları bile tutanak olmuyor. Bugün dünya, yalancı bir peygamberin, yalancı bir dinin hayal cennetleriyle iğfal edilmeğe çalışılıyor. «Komünizm» in havarileri, bu yalancı ve insan esaretini başta gören dalalet yollarını bir «din» olarak cihana haykırdıkları halde tek olarak korktukları en büyük kuvveti de dinde görüyorlar.

Balkan milletleri «din» tedrisatını ilk adımda kaldırdılar. İtiraf etmek mecburiyetindeyiz ki «milliyet» hisleriyle ilerideki emniyetimizi sağlamak iddiası zavıftır. Tarhimzi, en üstün kuvvetlerle karşılaştığımız bu kadar harplerdeki zaferimizi, milli kudretimizle beraber imanımızın serhad tanımayan alevlerinde görüyor. Asyanın göklere baş değdiren yaylalarından çıktığımızdanberi bu hakikat, her gün bir derece daha açıklanmaktadır.

Türk milleti müslüman olduğu kadar müslüman olmıyan bütün insanlara tek bir gözle bakmıştır. Sulh ve müsalemet İslâm prensiplerinin birincisidir. O bütün davalarda başta görünür. Ancak tecavüze karşı ayaklanmak, zulmü ve zalimi ezmek, onun ihtirasını dizginlemek, ferd ve cemiyette müşterek sadet ve felâket... İslâmın ana inançlarındandır.

Şuna inanalım ki eğer dinî terbiye ve tedriste ve milletin hakiki maneviyat açlığıyle yaptığı temennilerde bir dakika «Acaba?» diye tereddüde düştüğümüzü farzedelim ve bu dakika geçtikten sonra «Pekâlâ» kararını verelim. Bu dakika, bir asır kadar büyük çapta memleket ve millet namına bir kayıp olacaktır.

Tahir Harimi Balcıoğlu

uğradığı izah edilmiştir. Halbuki anlaşmazlık yalnız bundan ibaret değildir. Bu eserlerin haricinde bırakılmış, daha bir Hıristiyan mukaddes kitapları bloku vardır ki bunlar bugünkü Katolik, Ortodoks ve Protestan kiliselerince sahteliği iddia olunarak afroz edilmişler ve muteber sayılanların haricinde bırakılmışlardır.

Asıl düşünülecek nokta: bu kitapların kabul ve reddedilmelerine müessir olan ölçüdür. Yani kudsiyeti anlatan ayar nedir? Biz böyle bir ölçü veya ayarın olmadığını göğsümüzü gere gere iddia edebiliriz. Bunun en büyük şahidi de muhtelif zaman ve tarihlerde muhtelif nesiller ve şahıslar tarafından mukaddes tanınan veya tanınmıyanların sonra gelenler tarafından bilâkis sahte veya mukaddes seçilmeleridir.

Acaba bu durum İncil ve Tevratı teşkil eden bütün kitaplar hakkında şüpheyi davete kâfi gelmez mi? Asıl garibi; afroz edilen mukaddes kitaplardan meselâ: Ortodoksların Azranın üçüncü seferinin Azraya mensup olup Tevratın mukaddes bir cüz telâkki ettikleri halde, Katolik ve Protestan kiliselerince uydurma sayılmakta olmasıdır.

Bundan başka, evvelce anlatıldığı gibi, Ortodoks ve Katolik kiliselerinin kudsiyetini kabul ettikleri yedi kitabı Protestan fırkası sahte sayarak reddeder. Şu halde düşünmek lâzımgelmez mi ki «hakikat âlemi» diye gösterilen Hıristiyan kitaplarından herhangi birinin bir peygambere veya havarilerden birisine yalnız isnat edilivermesiyle, yani bu kitap filânın ilham eseridir denilivermekle bu iddianın doğruluğuna kanıp inanmak nasıl mümkün olur?

İşte biz, Hıristiyanların bilginlerinden gençlerimize sunulan mukaddes kitapların doğruluğuna, yani Kur'anı Kerim gibi «Şu kitap filân peygamber vasıtasıyla yazılmış ve sonra dokunulmadan, değiştirilmeden bitişik senetlerle bize kadar gelmiştir» diye tam bir delil istemekte kendimizi haklı buluyoruz.

Bitişik senet şu demektir:
Doğru söylediği belli bir zatın yine ken-

Ek 87: Tahir Harimi'nin Sebilürreşad Dergisindeki 'Dini İnkişafa Karşı Gelenler Büyük Gaflet Ve Cehalet İçindedirler' Yazısının Devamı , I.Cilt, 22. Sayı

Türk - İslâm Filozofu Farabî

Felsefede Aristo'dan sonra ikinci muallim adını alan Türk İslâm filozofu «Farabî» nin 1000 inci ölüm yılı dönümü münasebetiyle.

Yazan: Tahir Harimî Balcıoğlu

Dünya tarihinde muazzam hâdiselerin karşısında insaniyet âlemi, asırlar boyunca bazı vak'aların teessürünü taptaze olarak muhafaza eder. Bunların üzerinde duran bir mütefekkir, derin tahlillerden sonra bu teessürün temadisine ait ruhi sebepleri anlar.

Ölüm tarihinden bugüne kadar tam bin sene geçen dünyanın büyük mütefekkirlerinden biri olan Ebu Nasr Farabî (950) de varlığı, asırların yıpratıcı elinde zerre kadar erimeyen büyük dimağlardan biridir.

Bir adı «Farabî», diğeri «Utrar» olan Türkistandaki şöhretli bir şehirde doğmuştur. İslâmiyetin ilk devirlerinde yetişen âlimler, ya aile, ya kabile adlariyle tanılırlardı. İlimin terakki ve tekâmüle doğru bir derece daha yükselmesi neticesi âlimler, doğdukları veya-

İstanbul fethinin 500 üncü yıldönümü günü icra edilecek olan ihtifalin mebde' ve müntehası neresi olacaktır? Fâtihin kabrine gidilmiyecek midir? İhtifalde büyük makber kapalı ve mezbele halinde ki kalacaktır? Bu mühim hazırlıklar karşısında bu aksi tezahüratın mâuası nedir? Biz ne vakit tezadlardan kurtulacağız? Türkiyenin tezadlar memleketi olduğu hakkında bir Amerikalı muharririn matbuatımızda in-tişar eden yazısını okurken yüzümüz kızararak teessür hissetmedik mi?

Meşrutiyet devrinde meşrutiyeti, cumhuriyet devrinde cumhuriyet ve inkılâbın mânalarını anlayıp tatbik etmekte gösterdiğimiz aciz ne kadar elim ve hazindir! İnsaf edelim. Titrbenin inkılâpla ne alâkası vardır? Cumhuri idareyi tarif ederken taşı toprağı da mı tarife idhâl edeceğiz?

Hükümet bir tecrübe maksadiyle milliyet umdemizin kaldırılması hakkında bir teklifde bulunsa milliyetçi gözüken bir takım uydurma milliyet kahramanlarının hakiki hüviyetleri bütün çıplaklığıyla meydana çıkacağına şüphe yoktur.

Adapazarı: Avukat

Yusuף Ziya Kösemen

hut da yurd tuttukları memleketlerin adlariyle tanınmağa başladılar.

Farabî, Türkistanda akmakta olan «Aris» nehrinin döküldüğü «Seyri Derya» kenarındaki doğum yerinde dahi asil bir ailenin çocuğu idi. onlara «Uzluk» oğulları derlerdi. Filozof, ilk tahsilini burada yaptı. İslâm hukuk ve fıkıhdaki ihtisası dolayısıyla Kadı oldu.

Geçenlerde bu büyük islâm filozofu hakkında bir yazı yazan zatın, onun arapçayı Bağdatta öğrendiğini ve bidayette bu dili bilmediğini naklettiğini okudum. Bu çok büyük bir hatadır. Arap menba'larını tetkike yetkisi olmadığı anlaşılan bu arkadaşın dünyada bilhassa islâm tefekkür tarihinde engin şöhretler sağlayan «Ebu Nasr Farabî» ye yalnız muhabbeti dolayısıyla kalem sallaması doğru olmaz. Farabî islâmın başlıca kaynağı olan Kur'an diline vakıf olmadığı takdirde adaleti tevzie memur hakkı kazayı nasıl kazanabilirdi?

Bir müddet sonra bu vazifeden çekilerek uzun bir seyahata çıktı. Ruhan kayıtsızlığı pek seven filozof endişeden uzak bulunmak, geleceği düşünmeden yaşamak zevkine doymaz bir hayat yoluydu. Tebakat-ül-Hükema kitapları Farabî hakkında malûmat verirlerken onun bu hususiyetlerini hep aynı şekilde yazıyorlar (İbni Kiftî S. 183).

Meşhur filozoflara dair yazdığı eserde diyor ki: Farabî dünya alâışına, hayatın kıymeti almıyan süslerine hiç ehemmiyet vermezdi. Zahidâne bir ömür içinde yaşadı. Tam filozof olarak hayatını bitirdi. Millî elbisesini değiştirmez, sofı kıyafetinde gezerdi. Türklerin umumî giyinişleri nasılsa o da öyle giyinirdi. Sûriyeye geldiği zaman «Beni Hamdan» dan «Seyf-üd-Devle» nin nihayetsiz ikramlarına mazhar oldu. Dört dirhem yevmiye harçlığı kanaat ederek o kadar bol ihسانlara dönüb de bakmadı.

* * *

Farabî Bağdad'da:

Farabî o asırda şöhreti dünyayı dolduran Bağdada geldi Aristo felsefesinin en büyük mütehasısı Ebu Yahya Mervezi'nin şâkirdlerinden Ebi Bisr Metta Bin Yunus Hâkim'den mantık okudu. Abbâsî halifelerinden Er Razi Billâh

Ek 88: Tahir Harimi'nin Sebilürreşad Dergisindeki 'Türk İslam Filozofu Farabi'

Yazısı, III. Cilt, 71. Sayı

devrinde Bağdadda tek mantık âlimi Metta idi. Farabî kazandığı iktidarla refiklerini hayrette bırakıyordu. Artan bu şöhret üzerine Bağdad ilim ve felsefe mahfillerinde hep Farabî'den bahsolunuyordu. Vezir Fadl-bi-Firas'ın huzurunda hocası Metta ile yaptığı münakaşada üstadını mağlûp etti. Aristo'nun mantıktan dört kitabını şerh etti.

Farabî Yunan filosofunun eserlerini tetkik ve tetebbuda o kadar derin bir alâka ve dikkat sarfediyordu ki Kitab-ün-Nefs'in kabına «Ben bu kitabı ikiyüz defa okudum» diye yazdığı gibi: Kitab-i-Sima-üt-Tabii'yi kırk defa müteale ettiğini kaydetmiştir. Fakat yine tekrarlamak lâzım olduğunu söylüyor.

Farabî Bağdad'da Nahivcilerin üstadı Ebu Said Sarrafi'nin hocası Ebubekir Sirac'dan bu ilmin esası üzerinde ayrıca tettebbullarda bulundu. Arap dilinin kök ve asılları üzerinde bir ihtisas yaptı. Bir lisanın gramer bakımından incelenmesi ile o dilin inşa ve kelimat cihetiyle genişliğinin mahiyetini bu konuda tetkikler açıklar. Hattâ Celâleddin Suyutî meşhur Tabekat ün-Nuhat adlı eserinde hocası Bergamalı Muhiddin Kâfiyeci'nin ufak bir nahv meselesini kendisine sorduğu zaman, müptedi bir talebe yerine düştüğünü teessürle ifadesini gören Kâfiyeci merhum; bunda tak kırk nahv meselesi vardır. dediğini ve yazdığı bir eseri uzattığını naklediyor.

Farabî'nin Bağdad'da arabça öğrendiğini ondan evvel bu dili bilmediğini yazan zatın, hatası bundan ileri gelmektedir. Yeni Sabah gazetesi: Doktor Bedî' Şehsüvaroğlu.

Bundan sonra Farabî, kendini tamamiyle felsefeye verdi. Yunan filosofunun eserleri üzerinde yılmaz gayretlerle çalıştı. Aristo'nun bütün eserlerini tedarik etti. Bunları tekrar tekrar müteale etti. Bilhassa Organonu, Borfurosi'n İsağocisini en ince bir tetkikle gözden geçirdi. Farabî artık Aristo kalesini anlamakta devrin tek filosofu idi.

* * *

Farabî Sûriyede:

Bir müddet sonra Farabî Bağdad'dan Sûriyeye hareket etti. Bu seyahatinden maksad Sabilerin merkezi olan Harran âlimlerinden yeni şeyler öğrenmekti' İstanbulda Hâlis Efendi kütüphanesindeki yazma bir risâle Harran'ın felsefe tarihinde işgal ettiği orta devirdeki ehemmiyeti şöyle naklediyor:

İslâmda felsefenin zuhurunda Ebi Nasr Fa-

rabî hakkında mühim bir hâdise kaydolunmaktadır. Felsefe talimi, İskenderiyeden Antakya-ya intikal ettikten sonra orada uzun bir zaman rağbet gördü. Nihayet bu tedrisat gittikçe parlaklığını kaybetmeğe başladı. Felsefeye merak azaldı. Müntesiplerinin sayısı da günden güne düşüyordu. Kala kala tek bir adam felsefe hocalığı yapıyordu. Bu ilim ile uğraşanların arkası kesilmişti. Bu tek hocadan ancak iki kişi tahsil gördüler. Bunlardan birisi yerli diğeri de Merve ehalesindendi. Harranlı, kendi yurdunda çalışmağa karar, diğeri de Merveye gitti. İbrahim Mervezi Yuhanna Bin Ceylan Harranlı adlarını taşıyan bu iki zattan biri olan «Yuhanna» dan İsrail Eskaf ile Koveyri isimlerinde iki talebe felsefe tahsili gördükten sonra Bağdada geldiler. İsrail şehir işleriyle meşgul Kuveyri de Bağdadda felsefe okutmağa başladı. Yuhanna Harranda felsefe derslerine devam ediyordu. İbrahim Mervezi Bağdadın dünyaya yayılan şöhreti dolayısıyla buraya gelerek felsefe dersleri vermeğe başladı.

Farabî'nin mantık okuduğu Metta, işte bu zatın yetiştirdiği filosoftu. Halbuki İbni Nedim Metta'nın İbrahim Mervezi'den değil, Kuveyriden okuduğunu söylüyor. Fihrist: sahife 367.

Farabî Harranda Yuhanna'dan Aristo'nun kitabı burhanını okudu ve mantıkdaki eksikliklerini tamamladıktan sonra Bağdada döndü. Harranilerin felsefeleri hakkında geniş malûmat Şerhi mevakif C. 7 S. 221 de verilmektedir. (Anonim tab') Tahir Harimî Balçoğlu

İslâmî saran tehlike ve siyonizm

Mücadele İslâmın büyük Peygamberiyi le başlar ve tarih boyunca devam eder. Bu cihanşumûl dâvaya en büyük teşhis koyan ve bu mevzuun bütün azamet ve ehemmiyetini kavrayan Fahri Âlem Efendimizdir. Ve sonra bu dâva bütün dünyayı sarmış ve başda Türklük olmak üzere İslâmlığın imhasını hedef tutmuştur.

Bütün bunlara ait dinî, siyasi ve ilmî şayanı hayret deliller ve malûmatı bu eserde okuyacak ve içinde yaşadığımız muammaların sırrına ereceksiniz,

Muharriri: Cevad Rifat Atılhan, Fiyatı: 250 kuruştur. Siparişler muharririn Beşiktaş 12 sayılı posta kutusu adresine yapılmalıdır.

Ek 89: Tahir Harimi'nin Sebilürreşad Dergisindeki 'Türk İslam Filozofu Farabi' Yazısının Devamı, III. Cilt, 71. Sayı

Farabî felsefesinin hulâsası

Yazan: Tahir Harimî Balcıoğlu

Fârabî'nin felsefesi hakkında burada bir hulâsa vermeyi lüzumlu görüyoruz. Fakat biz filosofun bütün hususiyetlerini, onun nazariye ve davalarını birer birer tahlil değil, umumî felsefe telâkkisi hakkında bazı esaslarını kaydedeceğiz. Fârabî felsefedeki iktidarile, din ve ilâhiyat ilimlerinde derin vukuf ve bilgisi dolayısıyla bir taraftan Aristo'nun izinden yürümekle beraber, bir taraftan da (spritualisme), yâni ruhculuk tesiri altında yaşamıştır. Bidayette yalnız mantığın delillerile hakikati aramağa savaşıp, fakat neticede Şark Süfilerinin iltizam ettikleri mesleğe doğru meyle başlamıştır. Akıl aradığı hakikati yalnız mantığın delillerinde bulmak değil, ruhun akıl sahalârına inmeyen tecellilerinde görmenin daha doğru olduğunu söylemiştir. Bu kanaatle olacak ki Seyfûd - devle yanında oturduğu sıralarda dervişane bir kılık ve münzeviyane bir hayat geçirmeğe devam etmiştir. İbni Kiftî (s. 183) eserinde onun bu halini böyle tasvir ediyor.

Ruhiyat, ahlâk ve siyasiyata dair düşüncelerini, bu mevzularda dair yazdığı müstakil eserlerinde birer birer izah etmiştir. Metafizikçe aid nazariyelerinde «İlk illet», «İkinci illet», «Vahy» ve «nübüvvet» meselelerini akıl yollarile halletmeğe uğraşmıştır.

Bütün bu bahislerde akıl ile naklin birbirine yaklaşmasını ve oradaki farkların birer yol olan felsefe hükümleriyle te'villerine çalışmıştır.

Fârabî'nin mühim bir hizmeti de Aristo'nun eserlerinin anlaşılmiyan noktalarının izahı olmuştur. Bir çok ihtilâfları davet eden hususları, filosofun asıl mesleğine göre o anlat-

denlere tarizden başka bir mevzu bulamadı mı?

Büyük, ziraatçı ve tüccar mebusumuzu biz daha geniş karihalı ve hakikatleri bulmakta daha nüfuz sahibi sanırdık. İnşaallah yine öyledir de, biz yanlışmış olalım, amma başka defa hitabet kürsüsüne tırmandığı sırada mevzularına ve sözlerine dikkat etmesini de hatırlatalım. dedik. Huz masafa da'ma keder.

M. RAİF OGAN

mıştır. Yapılan tercümelelerdeki hataları; lisan ve ıstilah itibarile olan karışıklıkları tashih ederek Aristo'nun fikirlerini berraklaştırmıştır. Bu hizmeti, onun yüksek iktidarını bilen Buhara Hükümdarı Nuh Bin Saman'ın emriyle yapmıştır. Fârabî, Aristo'nun tam ve doğru bir tercümesini meydana getirdi. Esasen Yunan filosofunun eserleri üzerinde senelerce devam eden tetkik ve çalışmaları onda bir meleke hasıl etmişti. «Ettalim-ü-sani» ünvanı altında muazzam bir eser meydana getirdi. Bundan ötürüdür ki ona «Muallimi Sâni» adı verildi.

Fârabî Buharadan Bağdada döndü, muhîtin ihtiras içindeki kavruklarını görünce, hele siyasi mücadelelerin tahammül edilmez tazyikati karşısında Bağdada oturmayı muvafık bulmadı. Suriyeye geçti. Ruhun sükûnete, ahlâkan fazilete, zevkan hikmete düşkün olan filosof, kendi mânevî âleminde daha müsterihane yaşamak istiyordu. O, tasfiye edilmiş bir cemiyetin ferdi olmak iştiyakında idi. Menfur hislerden tecerrüd etmiş, yüksekliklere doğru pervaz edici bir gönül taşıyordu. Dinlenmiş bir başla, akan ırmakların kenarlarında, zümrüd gibi yemyeşil vâdilerin arasında kendi tefekküratına dalmayı herşeye tercih ediyordu.

Fârabî felsefeyi yalnız bir fikir süsü mahiyetinde kabul etmediğinden onu, haricî hayatta ve bütün yaşama devrinde tatbik etmek istiyordu. Süfiyenin «Kal ehlinde uzak ve hal ehlinin hallerinden müzak ol» tavsiyelerini, bizzat felsefede arayan büyük ruhların izini takip ediyordu. Hattâ bu zevkini yalnız ferdi hayatın hususiyetlerine hasretmeyi doğru görmediğinden cemiyeti aynı cepheye çekmeyi düşündü. Ve meşhur olan «Medinet-ül-fadile» eserini sırf bu gaye uğrunda yazdı.

Fârabînin eserleri:

Fârabî me'hazlerin kaydettiklerine göre 75 den ziyade eser yazmıştır. Fakat bir çok kitapları hep müsvedde halinde kalmıştır. Sebebi ise öyle derli toplu bir hayat sürmediğinden

Ek 90: Tahir Harimî'nin Sebilürreşad Dergisindeki 'Farabi Felsefesinin Hulasası' Yazısı, III. Cilt, 73. Sayı

eserleri de öyle bir manzara göstermektedir. Felsefeye dair fikir ve mütalâalarını kâğıtların üzerine kayıd ve gelişi güzel bırakırdı. Aynı zamanda filozof, bu halinden çok memnun görünüyordu. Merhum üstadım İzmirli'nin ifadesine göre büyük eserlerinden hiç birisi Avrupa dillerine tercüme edilmemiştir.

Fârâbî eserlerinde Yunan filozoflarından bir takımını tenkid etmiştir. Bunlara dair te'lifleri vardır. Aynı zamanda devrin malûmatını kavramış, modasına tebe'an bir takım filozofların yaptıkları gibi o da gizli ilimler (Ulûmu mestura) ile meşgul olmuş, o ilimlere dair kitaplar yazmıştır. Bu husus orta çağda, en ciddi mütefekkirleri bile tesiri altında bulundurmuş, «sihir» in İslâm akidelerine göre haram olmasına rağmen, Fahreddin Râzî (606 H.) gibi büyük bir müfessir dahi «Esser-ül-mektûm» adında tılsımata dair bir eser vücade getirmiştir. (Beyazîd Umumî Kütüphanede bu kitaptan bir nüsha mevcuttur.)

Fârâbî'nin matbu eserleri pek azdır. İstanbul kütüphanelerinde on aded yazma ona ait kitap olduğu anlaşılmıştır. Bunlar da basılmıştır. Tab'edilen mahaller arasında Mısır ve Hindistan başta gelmektedir. Bu arada basılanlar: «İhsan-ül-ulûm», (Musikî-i ekber), «Mantık», «El'kıyas», «Şart-ül-yakin», «Mahiyetürruh» adlı kitaplarıdır.

İbni Kiftî filozofun külliyatı hakkında uzun bir cetvel kaydediyor. Bu eserlerin dünya kütüphanelerinin hangilerinde mevcut olduğunu anlamak, uzun bir sâye ve araştırmaya bağlıdır. Biz bu hususta en geniş malûmatı «XVII inci asra kadar İslâm Felsefesi ve Kelâm Tarihi» adlı eserimizde vermiş bulunuyoruz. Fârâbî'nin muhtelif mevzulardaki eserlerinden alınmak suretile iktitafı bazı kitaplarda negrolunmuştur.

Fârâbî, Meşşaiye (Phil Peripate Ticienne) felsefesini Aristo'ya dayanmak suretile İslâma mal ettiği gibi o mesleği de tam bir inkişafı kemale ulaştırmağa da muvaffak oldu. «Allah», «Kâinat», «Ruh», «Akıl», «Cevher», «Araz», «Hareket», «Sükûn», «Zaman», «Mekân», «Külliyat», «Mahiyat», «Tabiiyat», «Mebhasi marifet», «Mantık» meseleleri gibi doğrudan doğruya felsefenin zemini iştigali olan ve bütün bu meseleler hakkında Fârâbî'nin başlıbaşına eserleri vardır. Aynı zamanda riyaziyat ve musikiye ait de mühim tetkikleri ihtiva eden âsarı mevcuttur. O asırlarda felsefe ile uğra-

şanların nücum ve tıb ilimleriyle de meşgul olmaları bir âdet telâkki edildiğinden Fârâbî de selefleri gibi hareket etmiş, onun da tıbbı ve nücumu dair telifleri arasında bir takım kitapları görülmektedir.

İslâm filozoflarını Yunan ve diğer milletlerin felsefecilerinden ayıran başlıca mesele: «vahy» ve «nübüvvet» meseleleri olduğu malûmdur. Fârâbî de Elkindi gibi bu mühim dâvada İslâm kanunlarından ayrılmamış, «vahy» ve «nübüvvet»i felsefî bir matlab olarak ön plâna almıştır.

Fârâbî Şam'da (339 Hicrî — 950 Milâdî) senesinde tam 80 yaşında olduğu halde ölmüştür. Onun «Aristo zamanında olsaydım en büyük talebesi ben olurum» sözü pek meşhurdur. Allah rahmet eylesin' *Tahir Harimi*

İman hakkında ilmi tetkikler

Sebilürreşad, muhterem okuyucularının gösterdikleri çok yüksek ve çok samimi alâkaya karşı bir taraftan günlük mevzuların, islâmî görüşle tahlil ve tenkidlerini yaparken, islâm dünyasının çeşitli haberlerini, uzak bölgelerdeki uyanıklığı, din kardeşliği ve beraberlik duygularını belirten beşaretleri dikkate arz eylemek vazifesini ihmal eylememekte olduğu gibi diğer taraftan da tarih, tefsir, fıkıh, kelâm, hadis ilimleriyle münasebeti olan en ince bahisleri mümkün olduğu kadar açık bir uslûbla sahifelerinde bulundurmağa çalışmaktadır. Bu kere de, ehemmiyetli olduğu kadar, mezhepler arasında görüş ayrılıklarına temas eylemesi bakımından nâzik ve münakaşalı bir bahis olan «İman» mevzuu hakkında muhterem, fâdil ve kudretli arkadaşımız M. Raif Ogan'ın hazırladığı yeni bir silsile makalatın neşrine başlayacağımızı müjdeliyoruz. Yalnız türkçede değil, başka dillerde dahi bu mevzu hakkında esaslı bahislerin, faideli münakaşaların tafsilâtını veren böyle toplu bir tetkik yoktur. Uzun ve yorucu bir çalışma neticesinde meydana gelen bu silsilei makalât, kelâm ve usulî din müellefatından müteferrik bir surette yer almış bahisleri bir araya toplamakla kalmıyarak icap eden yerlerde muharrir şahsî mütalealarını da eklemiş, muhtelif görüşlerin birleşen ve birleşmeyen yönlerini tebarüz ettirmiştir. Bu itibarla muhterem karilerimizce ehemmiyet ve dikkatle takip olunacağını umuyoruz.

Ek 91: Tahir Harimi'nin Sebilürreşad Dergisindeki 'Farabi Felsefesinin Hulasası' Yazısı, III. Cilt, 73. Sayı

Cihan sulhunu sağlayacak ilk adım

İslâmiyete inanmakla atılacaktır

Yazan: Tahir Harimî BALCIOĞLU

— 1 —

Sevgili okuyucum!

Yazımın başlığını görür görmez, derhal yine taassuba bulanmış zavallı ve cılız bir ses, diye hükmetme! Fikirlerimi dikkatle süz. Nihayet sen de benim gibi inanacaksın. Kafamızdaki düşüncelerimiz, en ziyade hislerimizden kuvvet alırlar. Bunu bir defa zihnimizden çıkaralım. Fikrimizi hakikate doğru çevirelim. O zaman iddialarımız hisse değil, mantığa dayanır.

* * *

Bundan birkaç sene önce Amerikan Ayan Meclisine Amerika ruhiyatçıları 10 maddelik bir lâyiha vermişlerdi. Cihan barışıklığı için evvelâ ruhların düzenlenmesi gerekliliğini bu maddelerde birer birer saymakta idiler. 2000 Amerikan psikoloğunun sürekli sulh için bu maddeler üzerinde çoğunluk gösterdikleri görülmekte idi. Teklif olunan bu esasların kabulünden sonra geçir-

diğimiz İkinci Dünya Harbinin beşer tarihinde son bir savaş olacağını söylüyorlardı. Eğer bu ana hatlar üzerinde insan psikolojisi ihmal olunacak, yahut da dikkat nazara alınmıyacak olursa milletler arasında harbin önüne geçilmesi mümkün olmayacaktır. Harp bertaraf edilebilir. Çünkü insanlarla birlikte harp doğmamıştır. Bu, sonradan yerleşmiştir.

Amerikan ruhiyatçılarının bu nazar noktaları, lâyihada ilk madde olarak belirtilmektedir. Fakat böyle bir iddiayı isbat edebilmek için de tarihin binlerle yıl önceki devirlerini arayıp taramak lâzımdır. İnsanlarla birlikte harbin doğmamış olduğunu biz, tarihin insana yaşatlığı ile devam eden devirlerinin hiçbir yerinde görmüyoruz. Harpler, asırlar boyunca devam edegelmişlerdir. Medeniyetin bütün zamanlarında boğuşmalar, kanlı badireler, vahşiyane kıtaller, fertlerden cemiyetlere sirayet ederek

bir harekettir. Hedefi, istek ve ideallerin devamlı bir şekilde yaratılmasıdır. Bunun tahakkukunda insan maddenin teşkil ettiği engeli aşmalıdır. Hayat hür olmak için yapılan bir gayrettir ve insanın şahsiyeti bir nevi gerginlik hâletidir. Şahsiyeti takviye eden iyi, zaafa düşüren kötüdür. Şahsiyet de mücadelesinde aşktan takviye görür. Buna benimsemek arzusu denir. Aşkın yüksek şekli de, kıymet ve ideallerin yaradılışı ve onları tahakkuk için yapılan gayretlerdir. Benlik müstesnalığa erişinceye kadar, kanuna itaat, nefsin murakabesi denen üç merhaleden geçer. Sonucusu beşeriyetin inkişafında erişilen en yüksek merhaledir.»

Bu suretle, dünyada müstesna fertlerden müteşekkil bir demokrasi kurulmuş olur.

«Varlığın şekli benliğin bir neticesidir.

Her gördüğün, benliğin bir sırrıdır.»

«Nefsin bu kabarışı kılıçtan başka ne olabilir ki?

Benlik de kılıcın keskin tarafından başka nedir ki?

«Ardında ezeli vardır, önünde ebet,

Hiçbir yönde hududu yoktur.

Göz ve kulağın putperest mabedi olan bu dünya,

Hayatın esası: yiyip içmek olan bu yer,

Ey yolcu, senin yurdun elamaz,

Olsa olsa benliğinin ilk misafiri kaldığı yerdir,

İlerliyerek bu yüksek dağı del geç.

Zaman ve mekânın bu büyüğünden kurtul.

Çünkü zamanın geçişinden maksat, gaye budur.

Bu suretle, şahsiyetini keşfetmiş olasin!

Benliğin inkişafı bensizlik merhalesinden geçmelidir, çünkü fert ancak diğer fertlerle işbirliği yaptığı takdirde gelişebilir. «Mükemmel insan, Allahın nüfuzunu bu dünyada tam mânasiyle tesis etmek için diğerleri ile teşriki mesai edendir.»

«Cemiyetteki bağlılık fert için bir nimet sayılır,

Çünkü o, ancak «Millet» vasıtasıyla mükemmeliyete ulaşabilir.

Cemiyette kaybolan bir fert,

Yayılmak isterken hudutsuz bir derya halini alan bir damladır.

İnsan İkbale göre ancak bir cemiyet içinde karakterini geliştirebilir.

«Millet ona nefsinde hâkimiyet öğretir.»

Ve ancak millet yoluyla fert parlak bir istikbale sahip olabilir.

«Millete daima bağlı ol,

Ağaca böylece bağlandıktan sonra İkbaharı bekle.»

Ek 92: Tahir Harimi'nin Sebülirreşad Dergisindeki 'Cihan Sulhunu Sağlayacak İlk Adım İslamiyete İnanmakla Atılacaktır' Yazısı, IV. Cilt, 85. Sayı

genişledikçe genişlemiş, nihayet şumullü sa-
vaşlara ve inkılâplara sebebiyet vermiştir.
Bu muazzam hâileler, ya hayatın durumu
bakımından yaşamak gayesiyle yapılan tel-
kinlerden ileri gelmiş, yahut da mâşerî ka-
bartılıp da köpürtülen egoistlik hislerden
doğmuşlardır.

Görülüyor ki psikoloji cephesinden bu
iki kuvvet, barışı bozucu iki mühim tehlike
olagelmıştır. Zamanlardan sonra iktisadî
zaruretlerin karşısında daha vâsi boğuşma-
ların milletler arasında çoğaldıkları görül-
müştür.

Din muharebeleri ise bu iki müessir
âmîl ile birlikte son asırlardaki haçlı sefer-
lerinin hakiki sebepleri başında iktisadî te-
sirler de belirlemiştir. Manevî inançların sırf
gayeyi elde etmek için ortada bir vasıta ola-
rak kullanıldıkları da açığa çıkmıştır.
Şarka doğru akına başlıyan Haçlıların bir
sefalet mâşerîni andırdıklarını o seferleri
yazan müverrihler kaydediyorlar. Hedef
Hazreti Mesih'in mukaddes mezarını dinsiz-
lerin Müslümanların ellerinden kurtarmak
değil, milyonlarla aç, uzak iklimlere sür-
mek suretile onları çapullara kavuşturmak,
bu suretle de sönen pazarları yeniden can-
landırmaktır.

• • •

Amerikan ruhiyatçıları, harp bertaraf
edilebilir, düşüncesini, hangi müsbet inanç-
lara göre ayarlıyorlar?

Dünyanın bugünkü yaşama bakımına
göre biz, harbin kalkacağına zor inanabili-
riz. Çünkü yine insan psikolojisine göre
evvelâ sırf maddeye dayanan yalancı hayat
zorlaması, sonra da subjektif olarak yıkıcı
hırslarla şişmiş, bozuk ruhlu terbiyelere
bağlı egoistlik hisleri baki kaldıkça insanlar
arasında kan daima dökülecektir.

Cemiyet kanunlarının asırlarca salâh
ve düzenleme yolundaki dikkati çeken mü-
him faaliyetlerini tarihler kaydediyor. Bu
düşünce, Şarkta daha yüksek bir çalışma
göstermektedir. Manevî düşmanlıkların ni-
hayet bir çatışmaya sebebiyet verdiği ka-
naatini taşıyan mütefekkir şahsiyetlerin te-
şebbüslerini biliyoruz. Meselâ: Ekber Şah'ın
ve daha geri tarihlere doğru gittiğimizde
içtimâî nizamları beşer ruhunun bünyesin-
den almak suretile yeni cemiyet kurma for-
müllerini nazariye halinde ortaya atan fel-
sefeciler vardır. Fakat esefle söyliyelim ki

bütün bu insanî ve samimî hareketler ve
düşünceler, bizzat fiilî faydalar halinde dün-
yayı harap eden harpleri bertaraf edeme-
mişlerdir. Bugün için sahte ve uydurul-
muş düzenlemelerle hak ve hürriyet namına
birbirlerine karşı kütleleri ateşliyen hü-
kümler, aynı kuvvetle ortada durdukça ha-
kiki bir sulha hayal nazarile bakmak za-
ruretindeyiz. Eğer harp bertaraf edilebilirse
onu bertaraf edecek nedir? Doymıyan mi-
delerin eritici ve bu hırsın da millî bir gaye
olarak ne pahasına olursa olsun tatmin edil-
mesi hedef olursa, tecavüzlerin arkası ke-
silmez.

Malikiyet, nüfuz ve hüküm sahibi ol-
mak, bir dediğini iki yaptırmıyan hodgâm
şahsiyetlerin tahakkümü, kütleler üzerin-
den gitmedikçe, barışa inanmak saflık olur.
İşte bu gibi boğucu dumanlar, beşer varlı-
ğının semalarından kovulmadıkça emniyet
de yoktur.

Sokrat der ki: Yemek için yaşamamalı-
dır, yaşamak için yemelidir. Bugünkü bü-
tün bozgunluk ve nizamsızlıklar, hep yemek
için yaşıyanların yüzündendir. Umumî ha-
yat durumu karşısında en azgın ihtirası kö-
pürten hal de budur. Cemiyetin yaşama ha-
lini merhamet ve şefkat bakımile görme-
meklik, buğzu besler. Mideleri deşmek kas-
tıyla tırnak bilenir. Mantık zayıflar, umumi
selâmet bir darlaşmaya doğru yönelir. Gö-
nüllerde hissî duygular kaybolur. Din, iti-
kad, ahlâk, manevî fazilet verici huylar kal-
kar. Nefret, soğuma başlar.

Şu anlattığımız levha, bugünkü beşeri-
yetin mukadderatı üzerine asılmış bulun-
maktadır. Milletler arasında sevgi ve ruhi
bağlılıkları çözen bu gibi menfur hareket-
leri; o milletlerin münevver ve mütefekkir
zümreleri, cihanın selâmeti namına protes-
to etseler; müstakbel durumun bir emniyet
sağlayıcı olduğuna inanabiliriz. Fakat hakî-
kat tamamen bunun aksinedir.

Mâşerî hisleri, millî bir gaye diye fitne
saçıcı yollarla dalâlete, fesada sevkedici
hodgâm ve ahlâkan şunîsten hoşlanan boz-
gun ruhlu kimseler, milletlerin önlerinde
bulundukça kürremiz, kimbilir daha kaç
defa kan deryaları ile kıpkızıl olacaktır.
İnsanoğlu bir sel halinde akan kanlarla vü-
cude gelmiş bataklıkların içinde boğuldukça
boğulacaktır. (Mabaadi gelecek nüshada).

Tahir Harimî Balcıoğlu

Ek 93: Tahir Harimi'nin Sebülirreşad Dergisindeki 'Cihan Sulhunu Sağlayacak İlk Adım İslamiyet'e İnanmakla Atılacaktır' Yazısı, IV. Cilt, 85. Sayı

İbret Alınacak Sözler

Bugünkü dünyanın en büyük adamının sözlerinden din ve maneviyat bakımından alacağımız ibretler

Çeyrek asırlık geçirdiğimiz bir mazi vardır ki, tarihimizin din ve mânevîyat, hattâ maddiyat cephesinden en karanlık günlerini teşkil eder, dersem beni tekzip edecek bir sesin duyulacağına ihtimal veremem. Dünyanın dört kögesinde beşerî kütteleleri ıstırap ve ye'se düşüren hâdiselerin karşısında, milletlerin yüksek ruhlı şahsiyetleri, daima hak ve adaletin ayakta kalabilmesi için mânevîyata, ilâhî kuvvete yalvarıp ilticaya davet ettikleri halde bazde bu geniş ve azametli tefekkür yollarını aydınlatacak ne bir ses duyuldu, ne de bir nefes!

Çok temenni ederdik ki, asırlardan beri islâmîyetin alemdarlığını yapan Türk milletin ulu peygamberi Hazreti Muhammed'in dün kutlu olduğumuz doğum yılında bizdeki ricâlin de Hazreti İsanın doğum yılını tesit eden Trumanın o ruh ve kalpleri Allahın huzuruna davet eden sesleri duyulsun. Hacı Bayram Velide Diyanet Reisinin belîğ mevîzesinin milletimize ne derin inşirahlar verdiğini gördük. Gazetede okuduğumuz Amerika Cumhurreisinin bu mühim irşadâtı, cihanın tek kurtuluş yolu olarak Allaha teveccüh ve bütün insanîyetin aynı cepheye birleşip yalvarmaları gerekliliğini bize öğretmiş oluyor.

Noel tatilini geçirmek üzere ailesi yanına giden Truman mahallî gazetecilerle bir görüşme yapmış ve demiştir ki:

«İsanın doğumuyla parıldayan ve takriben yirmi asırdanberi insanlara kuvvet ve huzur ve sükûnet kaynağı olan ışığı birçoklarımız unutmuş bulunuyoruz. Bugün Allaha olan imanımızı tazeliyelim. Şimdi Allahın insanlara yaklaştığı anı tesit ediyoruz. Bizim de Allaha teveccüh etmemiz lâzımdır. Allahın sevgi ve kudreti daima bize erişebilir. Hepimiz dua etmeliyiz. Allaha sığınanların elde ettikleri cesaret, basiret ve kalb huzurunu, yine Allahtan istemeliyiz. Doğruluk ve adaletin neticesi olan barış için dua etmeliyiz. Esasen bütün memleket dua etmektedir.»

Dünyanın bugünkü durumu karşısında bu kadar salâhiyetle dinî ihtisaratını beşeriyete ilân eden bu büyük devlet adamından ibret almamız. Milletimizin ruhunda kaynayan ilâhî ışığın tenvir ettiği asırlarca geride yaşayan tarihimizde bu celâlet ve şehamet levhalarının kaç binine malik olduğumuz hal-

de bizi inkâra ve ilhada mal etmek isteyen gafillerin yüzlerine yine o tarihin tükürmesi kâfidir. Memlekette bir zümre vardır ki iman, din, Allah düşmanlığı yapmak ve bütün mânevî inanç ve itikatları kazıyıp atmak ve hayvanî bir hayata doğru kütleyi sevk etmek başta gelen bir plân olarak kabul ediyorlar.

İnsanlığı bu derece haip ve hasir eden hiçbir belîye yoktur. Bütün mânevîyata karşı hasmane bir mücadele ile her gün birer hareketlerini gördüğümüz bu kimselere dünya sulhünü kurtarmak ve beşeriyeti düştüğü bâdireden tahlis için Allaha yalvarmağa davet eden Amerika Cumhurreisinin bu hitabesini okuyup dinlemelerini tavsiye ederiz.

Tahir Harimî BALCIOĞLU

PAKİSTAN HABERLERİ:

Türkler tam müslümandır. — Pâkistana giden Türk kadın gazetecilerden Bayan Leylâ Kara, Türklerin dinsiz oldukları yolundaki görüşlerin kötü propaganda olduğunu, Türklerin tam müslüman olduğunu ve bütün mekteplerde din dersleri okutulduğunu, müslüman devletler arasında kültürel bağlar tesis etmek muvafık bulunduğunu söylemiştir.

İslâm sanat eserleri sergisi. — Dünyaya islâm konferansının yanında bütün dünyadaki Müslüman sanat eserlerini gösteren bir de sergi açılmıştır. Bu sergide İstanbuldaki İslâm eserleri müzesindeki bazı çok kıymetli eserlerin resimleri vardır. Bu resimler arasında İstanbulda bulunan dünyanın en eski Kur'anı ile birlikte Hazreti Ömer ve Hazreti Ali tarafından yazılmış olan el yazması Kur'anlar da vardır.

Mecmuasının malî vaziyeti çok sıkıdır. Abone bedellerini henüz göndermeyen muhterem okuyucularımızın lütuflarına şiddetle intizar ederiz. İhmal etmiyerek yüz numaraya kadar olsun hesaplarını hemen göndermelerini; bayilerimizin de bizi üzmemelerini, lütfen hesaplarını kapatmalarını çok rica ederiz.

Ek 94: Tahir Harimî'nin Sebilürreşad Dergisindeki 'İbret Alınacak Sözler'

Yazısı IV. Cilt, 95. Sayı

Diyanet Reisi Prof. Ahmed Hamdi Akseki

Muhterem Diyanet Reisinin İslâmiyetin esaslarına dair verdiği mühim konferans ve mev'izeleri dolayısıyla

Yazan: TAHİR HARİMİ BALCIOĞLU

Yirmi milyon Türk halkının en salâhiyetli dini makamını işgal eden Profesör Ahmed Hamdi Aksekinin Ege bölgelerinde yaptığı seyahatler dolayısıyla müteaddit şehirlerdeki konuşmalarını memnuniyetle gazetelerde okuduk. Artık gözlerde ve gönüllerde tebarüz eden en açık hakikat şu oldu: İslâm dini, muasır dünya terakkilerini en derin bir hamle ile ön plânda gören ve bütün İslâm dünyasını o noktaya ulaştırmağa davet eden bir dindir.

İlim ve fen gibi beşeriyetin yükselmele-

Muhterem okuyucularımızdan bir rica:

Mecmuamızda, yahut gündelik gazetelerdeki yazılarımda -dikkat buyurulmuşsa görülmüştür- ben âyetleri ve hadisleri âyinen yazmam. Yalnız, sayılarını gösterir, meal ve mefhumlarıyla iktifa eylerim. Bunun iki sebebi vardır: Biri nasların metinlerini münzel nazmın tetabuk eylediği lisan harflerinden başkasıyla yazmak istememekliğimdir. Caiz olur, olmaz demiyorum. Sadece ben öyle yapmak istiyorum diyorum. İkincisi, herkesin elinde gezen ve hürmet icaplarının hatırlanamamak ihtimalinden dolayı nasların metinlerini mecmua ve gazetelerde bulundurmaktan çekiniyorum. Bunda dahi caiz olur, olmaz gibi bir fetva mânası verilmeyerek sadece benim şahsî isteğim suretinde kabulü muvafıkı insaf olur. Amma, ne edeyim ki, bir veya birkaç âyeti tefsir ederken, nazımların mecmuunu olsun, müfredatını olsun bulundurmadan bu işi başarmağa imkân yoktur. Bu sebeple, zaruri olarak isteğimin aksini iltizam eylemek mecburiyetinde kalıyorum ve «nasların» metinleri yazılı nüshalara karşı dikkatli davranılmasını, şuraya buraya atılmamasını, yani kısacası İslâm edep ve terbiyesinin icap ettirdiği noktalardan gaflete düşülmemesini okuyucularına hatırlatıyor ve hatırlatmakla da kalmıyarak rica eyliyor ve dikkatlerinden de emin bulunuyorum. M.R.O.

rini boynuna alan nurlu yollar İslâmın yoludur. Bizim şimdiye kadar bir bühtan olarak fikirlerimize aşılana İslâm geriliminin âmilleri mukaddes kaynaklarımızdan gelme değil, bilâkis kendi hareketsizliğimizle umumi cihan faaliyetlerine katılmaktaki ihmal ve hatalarımızdandır.

Türk gençliğine yalan olarak telkin edilen inhitatlarımız hakkındaki dini hayatımızın mes'ul tutulmasına dair iddiaların bir kasdı mahsusla yapıldığında şüphe kalmamıştır. Tarihi azametimizin inkârına kadar varan bu sakim fikirler dolayısıyla münevver din âlimlerimizin İslâmiyetin hakiki çehresini tanıttirmek hususundaki bütün samimi gayretleri gençliğin üzerinde akisler yapamıyordu.

Dini esasların tamamıyla çürümüş tarihi birer malzeme mahiyetinde olduğunu ve bu müessesenin bugünkü modern hayat sahalarında yeri kalmadığını öne süren zümrenin hüviyetleri açıklanmış, bunların harici tesirlerle; asırlarca Türk milletini her türlü sarıntılar karşısında dîmdik tutan imaniye bu ruhi kudretini ezmeğe ve onu içten vurmağa çalıştıkları anlaşılmıştır.

Dünyanın bugünkü mustarîp durumuna çareler bulan İslâmiyetin aldığı geniş itibar, bilhassa Amerika ve İngiltere gibi hür ve münevver milletlerin yüksek sınıflarından inançlarımıza daha ciddi ve samimi bir iltifatla iltihak edenlerin' adedinin her gün çoğaldığını gazetelerde ve Avrupanın yüksek neşriyatında okudukça bize yapılan itnekârların, dille yanlış telkinlerin sebeplerini, daha iyi anlamış oluyoruz.

Diyanet Reisi Sayın Profesör Hamdi Aksekinin bu konferanslarının gençlik üzerinde fikir düzeltmesi bakımından yaptığı mühim tesirlerini bizzat müşahede ettim.

Dinimizin salâhiyetler makamını işgal eden büyük üstadın irşatları, münevverlerin ruhlarında derin samimiyet ve itimatlar

Ek 95: Tahir Harimi'nin Sebilürreşad Dergisindeki 'Diyanet Reisi Prof. Ahmed Hamdi Akseki' Yazısı, III. Cilt, 62. Sayı

Hacca giden Türk gazetecileri

Gazeteci arkadaşlarımızın bu çok hayırlı teşebbüsünü bütün millet takdir ve şükranla karşılamıştır.

Diyanet Reisinin riyasetinde bir Hac Cemiyetinin teşkili zarurîdir.

İstanbul gündelik gazetelerinden üçünün bu sene Hacce birer muhabir göndermeleri çok ehemmiyetli bir hâdise olmuştur. Bu, memleket efkârında büyük bir hüsnü tesir husule getirdi. Halkın kudsi duygularına, mânevî varlığına bir saygı ifade eden bu hareketten dolayı bu gazeteler (Yeni Sabah, Hürriyet, Vatan gazeteleri) takdir ve şükranla lâyıktır. Bu gazeteler, Murat Sertoğlu (Yeni Sabah), Hikmet Feridun Es (Hürriyet), Sinan Korle (Vatan) gibi en kıymetli ve kudretli muharrirlerini göndermişlerdir.

Diğer bazı gazeteler ise, başta Ulus ve Cumhuriyet olmak üzere, bu güzel hareketi baltalamak için çok münasebetsiz tarizlerde bulunmuşlardır. Bu muhabirlerin namaz kılmadıkları, oruç tutmadıkları halde Hacce gitmeleri yakışık almazmış, maksat halkı kandırıp gazetelerinin sürümünü teminmiş, Hacce gitmek bir gerillikmiş. Bunları söyleyenler, lâiklik iddiasında bulunan yazarlar! Çok teessüf olunur. Şunun, bunun dinine, imanına ne karışır? Mutlaka herkesin imansız olması mı icap eder? Halkın teveccühünü kazanmak kabahat mi? Her şeyden kat'an nazar, yalnız gazetecilik noktasından olsun, bütün İslâm dünyasından akın eden üç yüz küsur bin kişilik muazzam bir içtimâi takip etmek, bu hâdiseye dair okuyucularına malûmat vermek bir vazife değil mi? Okuyucularının ihtiyaçlarına kıymet veren her gazete bu muazzam hâdiseyi takip ile mükellef değil mi?

Şimdiye kadar bunları yapılmaması büyük bir ihmal ve kusurdu. Halkın kudsi duygularına kıymet ve ehemmiyet vermemektir.

uyandırmıştır. Artık bilelim ki İslâmiyet, dünyanın hakiki idrakine hitap eden son büyük dindir. Beşeriyetin müstakbel huzur ve tekâmülünü bu dînin müsâlemet ve sulhperver düsturları içinde daha emniyetle bulmuş olacağında şüphe kalmamıştır. **Tahir Harimi**

Dalâlet devrinin ortalığı kaplıyan boğucu havasının umumî tazyiki idi.

Her ne maksatla olursa olsun, gazetelerin bu hareketi çok iyi olmuştur. Bu kıymetli muharrirler oralarda gördüklerini, duyduklarını kudretli kalemleriyle bize bildirecekler, Hac safahatına dair aldıkları resimleri bize gösterecekler. O muazzam hâdisenin vecit ve heyecanını tasvir edecekler. Devlet adamlarıyla olan mülâkatlarını anlatacaklar. Hacce gidenlerin daha ziyade fayda ve istirahatlerini temin edecek sihhî ve iktisadî tedbirleri söyleyecekler. Noksanları gösterecekler. Tecavüz ve istihfâfda bulunacaklar değil. Bu yolda milletçe ve hükûmetçe yapılacak işleri bildirecekler... Nitekim bildirmeğe başlamışlardır. Bu gazetelerde çok kıymetli yazılar yazılmakta, fotoğraflar neşredilmektedir.

Bunlar ne kadar faydalı, ne kadar güzel şeylerdir. Hiç şüphe yok ki halkın kudsi duygularına karşı gazetelerin gösterdikleri bu alâka, yalnız bir gazete havadisî olarak kalmıyacak, çok faydalı ve güzel neticeler verecektir. Hicaz ile Türkiye hükûmetleri arasında bu yolda anlaşmaya yol açacak, aradaki mâniyaları ve müşkülleri bertaraf edecektir.

Bu muhabirlerimiz Hicaz hükümdarı ve devlet ricali nezdinde büyük teveccüh ve iltifata mazhar olmuşlardır. Bizzet hükümdar tarafından kendilerine kıymetli hediyeler verilmiş, Maliye Nazırı da döviz meselesi hakkında kolaylıklar göstereceğini vâdetmiştir. Bütün İslâm devletleri kendi milletlerine mensup Hacıların sihhî ve mali ihtiyaçlarıyla alâkadar olacak teşkilât vücuda getirdikleri halde Türkiye hükûmetinin bu yolda lâkayt ve alâkasız davranması Türk hacıların sıkıntı çekmelerine sebep olduğunu Hicaz Maliye Nazırı söylemiştir ki bu, doğrudur. Eğer hükûmet bu mesele ile ciddi surette alâkadar olursa bütün müşküller bertaraf olacak, hem

Ek 96: Tahir Harimi'nin Sebilürreşad Dergisindeki 'Diyanet Reisi Prof. Ahmed Hamdi Akseki' Yazısının Devamı, III. Cilt, 62. Sayı

Büyük İslâm âlimi Musa Carullahı nasıl tanıdım

Yazan: TAHİR HARİMİ BALCIOĞLU

(1908) tarihinde Meşrutiyetin ikinci defa ilânı üzerine haricteki Müslümanların Türkiye'ye karşı derin bir alâkaları, bilhassa Rusya İslâmlarının bu mühim hâdise ile ilgileri artmış bulunuyordu.

İrkan dahi aynı köke bağlı olduğumuz ecebi boyunduruğu altında yaşayan bu milyonlar Müslümanın kültür kaynağı olarak da İstanbul tanılıyordu. Meşrutiyetin bahsettiği geniş bir hürriyet havası içinde Türkiye'nin bir defa daha irkilen bir arslanın yerinden kalkması gibi kalkışı, dünya İslâm âlemi için en büyük teselli ve ümit doğuşu oldu.

Kesif bir talebe hücumu ile İstanbulda ilk olarak «Rusya İslâm Talebe Cemiyeti» kuruldu ve bir de «Taarüf-i Müslimin» adlı bir mecmua çıkarıldı. O sıralarda Müslümanları uyandırıcı neşriyatta mühim gayretler sarf eden bir takım mecmualar arasında yüksek bir itibar kazanan «Sırat-ı Müstakim», bilâhare «Sebil-ür-Reşad» adını alan aziz dostum «Eşref Edip» Beyin mecmuası, en uzak İslâm muhittelerinde tedarik ettiği muhabirler vasıtasıyla dünya Müslümanları hakkında geniş malûmat veriyordu.

İstanbuldaki Rusyalı İslâm talebeleri, Türkiye mekteplerinin medrese ve darülfünun gibi yüksek tahsil müesseselerinde yetişirken Rusyadaki mütefekkir ve kıymetli zevat da Türkiye münevverlerini tanımağa başlamışlardı. Bahçesarayda çıkan «Tercüman-ı Hakikat» gazetesinin sahibi olan «İsmail Gasprenski» gibi değerli zatları «Ahmet Mithat Efendi» merhumun neşriyatı sayesinde öğrenen Türkiye aydınlarının bu aşinalığı çok genişlemiş, «Sebil-ür-Reşad» in muharrirleri arasına giren «Halim Sabit», «Ahmet Agayif», «Yusuf Akçura», «Doktor Hüseyin Ali», «Alim Can İdrisi» gibi Rusyada doğmuş ve Türkiye'ye taşınmış muktedir kalemlerin delâletiyle bu bilgi, Türkiye gençliğinin dikkat nazarını her gün bir derece daha çekmeğe muvaffak olmuştur. Yine Rusyalı büyük İslâm idealistlerinden seyyah «Abdürreşit İbrahim» in İslâm dünyasını karış karış gezmek suretiyle İstanbul'a dönüşünde neşretmeğe

muvaffak olduğum «Âlem-i İslâm ve Japonya'da intişar-ı İslâmiyet» unvanlı mühim eseriyle Rusyadaki Müslümanların hayat ve yaşamları hakkında en doğru izahat bizim için sağlanmış oluyordu.

İşte o sıralardan biraz sonra «Musa Cârullah» in kitapları ve eserleri İstanbul'a gelmiş ve bu yeni İslâm mütefekkirini yakından tanımak imkânları hâsıl olmuştu. O tarihte yüksek tahsili bitirmiş ve «1912» de Kahiredeki dünyanın en büyük İslâm üniversitesi olan «Cami-ül-Ezher» e girmek ve İslâm ilimlerinde ihtisas yapmak üzere İstanbul'dan hareket etmiştim. Mısır'daki Rusya İslâm talebesi, bilhassa Kazanlı Türklerin adedi hayli bir yekûna varıyordu. «Musa Cârullah» in Arap diliyle yazdığı eserlerin derin bir kıymetle ellerde dolaştığını gördüm. Bu münasebetle o büyük İslâm âliminin değer ve kadriğini daha iyi anlamış oluyordum.

Birinci Cihan Harbini müteakıp «Şeyh-ül-İslâmlık» makamına gelen «Mustafa Sabri Efendi» nin «Yeni İslâm Müctehitleri» adlı eserinin İstanbul'da neşri üzerine merhum üstadın «Rahmet-i İllâhiye bürhanları» ismindeki kitabını tenkid kasdiyle yazılan bu eserde de «Musa Cârullah» hakkında salâhiyet ve ehliyet bakımından yüksek bir iktidar tanıdığımı gördüm. İslâm dininin ana kaynakları üzerinde her iki âlimin dirayet ve kıymet ölçüsündeki geniş bilgilerini taşıyan bu görüşlerin karşısında «Musa Cârullah» in ilâhî merhameti bütün beşeriyete şâmil bir doktrinde olarak müdafaası beni kendilerine daha candan bağlamıştı. Fakat talihe bakınız ki İslâmın bu büyük mütefekkirini şahsan görüp ve elini öpmek bahtiyarlığına henüz daha nail olamamıştım.

**Kimde ki aşkın nişanı vardırur
Âkıbet ma'sûka onu erdurur.**

(1930) senesinde «Nakli İlimler Tarihi» adlı kitabımı bastırmak için, «Âsâr-ı İlimiye Kütüphanesi» ni açan aziz dostum «Eşref Edip» Beyin mütalâasını alırken, o günlerde Kudüsten Ankaraya ve oradan da İstanbul'a geçen merhum «Musa Cârullah» in Almanyaya

Ek 97: Tahir Harimi'nin Sebilürreşad Dergisindeki :'Büyük İslam Alimi Musa Cerullah'ı Nasıl Tanıdım' Yazısı, III. Cilt, 65. Sayı

Büyük İdeal: İslâmistan

Müslüman Birliği Reisi Halikuzzaman'ın seyahat ve faaliyetleri

(Geçen nüshadan mabaat)

Halik-uz-Zaman, İslâmistan fikrinin halk tarafından desteklenmesi lüzumu üzerinde durmuş ve aksi takdirde bunun Arap Birliği gibi parçalanacağına nazarı dikkati celbetmiştir.

Bundan sonra «Hindu-Pakistan kıtasının Müslümanları bir asırdan fazla bir zamandır İslâmiyet davasını benimsemişlerdir» demiş ve epey zaman evvel, 1912 de bu yarımada Hindistan Müslümanlarının Türklere yardım için sîhi heyetler göndermiş olduklarını hatırlatmıştır.

Suudi Arabistan kralı ile olan mülakatında şimdiye kadar seyyahatlerinde edindiği intiba hakkında sorulan suale cevaben Halik-uz-Zaman: «İslâmistan İslâm memleketleri halkının arzularının ifadesidir, ve bu halkın emelle-

rinin tahakkukunun tabii bir neticesi olacaktır» demiştir.

Kahirede yaptığı bir basın toplantısında da İslâmistan projesi hakkında izahat vermiş ve İslâm Devletlerinin harici ve dahili düşmanlarına karşı birleşmeleri zamanının gelmiş olduğunu söylemiştir.

Bunun kolay bir iş olmadığına işaret ederek «Bu iş hiç şüphesiz güçtür, fakat İslâmistan er geç bir hakikat olacaktır» demiştir.

İslâm Birliği Reisi Londra'da yaptığı bir beyanatta «son zamanlarda orta Doğu devletlerinde yapmış olduğu seyyahat esnasında İslâm devletlerinde istikrar temi netmek ve bunları kuvvetlendirmek için umumiyetle bir çare aranmakta olduğunu müşahade ettiğini» bildirmiştir.

da şark İslâm eserlerini neşreden cemiyetin ajansı olarak burada bulunduğunu ve onunla bu işin görüşülmesini söylemesi üzerine, senelerden beri en üstün bir tazimle kalbimde sevgisi yaşayan bu büyük İslâm âlimini görmek fırsatını bulduğumdan dolayı ayrıca bir heyecan içinde kalmıştım.

İki gün sonra aynı kütüphanede ellerini öperken âdeta vücudumun sarsıldığını hissettim. O ilim ve fazilet adamının huzurunda erimıştim. Hayatımda muhtelif sahalarda şan ve şöhrat kazanmış birçok şahsiyetlerle karşı karşıya gelmiş ve tanışmışımdır. Fakat tam ve mükemmel bir insanı bunların içinde «Musa Cârullah» çapında olmak üzere bulabildiğim pek nadirdir. Aramızda yirmi seneye yakın devam eden dostluk esnasında en muğlak İslâm ilimlerine ait bir meselede onun kadar hür ve serbest düşünen bir İslâm mütefekkeri görmedim. Kafası birkaç kütüphane, aynı derecede İslâmiyet mevzuunda salâhiyet ve vukuf sahibi, muasır din büyükleri ve mütefekkerleri arasında pek azdır. Zerre kadar tassup olmadığı gibi, itikadınca İslâm hukukunun esasları üzerinde yeni içtihadı kuracaklara kat'i zaruret vardır. Hükme medar olan esaslar üzerinde ve bütün teşrii me-

sail hakkında baştan başa tetkikler gerektir. Bu fikirlerini müteaddit eserlerinde dâva olarak önde tutmuştur. Banka ve faiz hakkında ve bugünkü iktisadi cereyanlarla İslâmî hükümler arasında taaruzlara dair mühim düşüncelerini dinlemiştim. Hattâ bu hususta Bağdat uleması ile müzakereelerde bulunduğunu duymuştum. Yedi asır evvel İslâm dünyasını deha ve kudretine hayran bırakan «İbni Teymiye» için mühim bir eser yazan meşhur hadis âlimlerinden «İbni Hâdi» diyor ki: «İbni Teymiye konuşmağa başladığı zamanda iki gözü de sanki konuşan iki dildi. Herhangi bir mevzuda izahat verirken bir nehrin nasıl fâsılasız akışı varsa o da o konuda öyle idi. Hükmédersiniz ki bir ömür sırf o mevzuda derinleşmek için geçmiştir.» Ben de merhum üstatla mülâki olduğum anlarda gözlerindeki kamaştırıcı ziya akisleri karşısında «İbni Hâdi» nin «İbni Teymiye» hakkındaki bu sözlerini «Allâme Carullah» için de tamamen zihnimde hazır bulurum.

Bütün İslâm dünyası bu din ulusunun ziyandan dolayı ne kadar kederlenişe sezadır. Allah «Rahmet-i İlähiye bürhanları» müellifini garîk-ı rahmet etsin. **Tahir Harimi**

Ek 98: Tahir Harimi'nin Sebilürreşad Dergisindeki 'Büyük İslam Alimi Musa Cerullah'ı Nasıl Tanıdım' Yazısının Devamı, III. Cilt, 65. Sayı

İbret ve hayret verici levhalar:

Halef bin salim ile bir mecnun

Tahir Harimi BALCIOĞLU

Maaliyat ile uğraşan insanlar, hakikat endişesiyle çırpınan vicdanlar, bu mühim levhayı dikkatle ve ibretle okuyup temaşa etmelidirler.

Halef bin Salim diyor ki:

Günlerden bir gün Mekke sokaklarında bir deliyi çocuklar önlerine katmışlar, taşlayarak koşturuyorlardı. Ben, derin bir acı duydum. Fakat çocuğa meram anlatmak mümkün değildi. Deli, nihayet Kâbei Muazzamanın harimine sığındı. Bir köşeye büzüldü. Yavaş yavaş yanına sokuldum.

— Senin evin nerededir? diye sordum.

Mecnun, gayet müşfik bir nazarla bana baktı. Sonra gözlerini binbir mâna taşıyan bir bakışla etrafına gezdirdi durdu, nihayet ceva verdi:

— Bütün insanların müsavi olduğu yerdedir. Azizle, zelil, fakirle zengin, köle ile efendi, küçükle büyük orada ayırt olmazlar.

Beni, derin bir hayret aldı. Hekimlere yaraşır bir edâ ile cevap vermesi, bu delinin zannedildiği gibi akıllı oynatmış, dimağı bir âfetle hasta olmuş, mecnunlardan olmadığını anlatıyordu. Derhal sordum:

bir çok usulü kavaidi; muasır Garp hukukunda dahi başka türlü değildir. (Hak) a ulaşmakta yollar ayrılabilir, ancak (hak), aslında teaddüt etmez.

Vakıf da böyledir. Fakat (Evkafı İslâmiye) nin başka bir hususiyeti de vardır ki, onun muhafazası da ister Şark, ister garp hukuku zihniyeti hâkim olsun, zaruridir. Çünkü; Evkafı İslâmiyenin tesisi şer'î hükümlerdendir. Vakıf; ibadeti maliyeden, umuru hayriyededir.

Resulü Ekrem Efendimiz hazretlerinden ve eshabı kiramından südüru tevatüren ve sahihen sabit olmakla (sünnet) tir. Böyle olunca, din ve imana ve bunun tatbikatı olan ibadetlere karışmamayı serbest bırakmayı anayasasıyla teyit ve tekrar eden Türkiye Cumhuriyeti; bir ibadeti maliye olmak üzere ikame edilmiş bulunan İslâm vakıflarının hem şer'aiti vakfiyesine, hem de dinî usulle tevfikan sureti idare ve idamelerine teaddi ve müdahale edememek mecburiyetin-

— Rica ederim. Merakla beni doldurdunuz. Bu ev nerededir?

— Mezarlıklardadır.

Bunu duyunca vücuduma bir ürperti geldi.

— Acaip, gece karanlıklarında ürkmüyor musun? O kabirler ne kadar korkunçurlar!

— Sana ben asıl korkulacak yerî söyleyeyim. Burada ne müthiş korkular varmış diyeceksin.

— Nereleridir, oralar?

— İnsanların Allaha hesap vermek için toplanacakları arasat meydanındadır. Haşrüneşr günüdür. Orada bütün sıriar, aşikâre ve mücrimler yüzlerinden belli olacaklardır.

Dedi ve sonra bir şiir okudu.

Şiirin tercümesi şöyledir:

«İnsanlar, bu dünyada bir ziyafette toplanır gibi toplanmışlardır. Halbuki çabuk dağılacaklardır. Görmüyor musun? Günler dönüyor. Vakitler; birbirlerini takip eden damalar gibi ardı arkası kesilmeden koşuyorlar. Dikkat et! Mağrurlar zelil, zeliller sefil oluyorlar.

Her varlık yokluğa doğru gitmiyor mu?

dedir. Zekâta nasıl karışılmıyor ve fıkıh umdelerine göre ifası muktezi oluyorsa zâta bir mali ibadet olan vakıflar da böyledir. İslâm topluluğunun ibadetlere müteallik umum ve muamelâtının merclî diyanet işleri makamı olduğuna nazaran Evkafı İslâmiyenin idaresi de aynı makama raptolunmak lâzım gelir. Merciiin tebdili; hem vakıfların maksat ve gayelerini, şartlarını ihmal ve izaadır, hem de bir mali ibadetin serbestliği esasına münafidir. Görülüyor ki, mesele; Cumhuriyet kanunlarının fıkıh prensiplerine ric'ati ve mevzuati kanuniyeden din hükümlerinin diriltilmesi olmayıp, devletin dinî muamelâta müdahale etmemesinden ve anayasamızın teyit kıldığı ibadet hürriyetine ve şahsın haklarına hürmetten ibarettir. İslâm topluluğunun fert ve cemaât itibariyle tabii ve müktesep hakları mahfuz ve masûn ise İslâm Evkafını Diyanet işleri makamına bağlamakta tereddüt caiz olamaz.

M. Raif Oğan

Geçenlerden ne kaldı? İnanmazsan; taşların kovuklarında çürümüş olan kemikler dile gelsinler de hallerini sana anlatsınlar. Hangi devrin, ihtişam ve azamette başlarını semalara değdirmek istiyen zalesinden imişler. Bugün leşlerini nasın gözlerinden saklayan o medfenleri, birer haşarat yuvaları halindedir. Ne bir ses, ne bir nefes var!..

Tecrübeler, sana kaç defa tekrarladılar? Mamur olanlar, âkıbet vıran olur. Vıran olanlar da bir gün gelir gözlerden nihan olurlar. Bunları ezip mahveden kimdir?

Görmüyor musun dünya rahatları çabuk mihnetlere dönüyor. Halbuki geçen demlerde hep tat arıyordun. Şimdi ise mideler ekşidi. Çürümeye yöneldi. Ağzına taş ve toprak doldu. Dünyayı anlamayanlar ve hayatı yalnız zevkle tartanlar aldandılar. Onun zehirli bir yüzük olduğunu bilmediler. Nihayet parmaklarında süha yıldızını tanzir eden o ziyaların kemiklerden çıkan fosforlara benzediğinin farkında olmadılar. cismanî güzellikleri, günden güne sararmış hazan yaprakları gibi döküldükçe döküldü. Bilmiyerek kendilerini helâke bıraktılar. Akıllı bilinen insan oğlu, cehlile gururlandı. Süslere aldı.

Akıllar, gece kumar oynayan ahlâksızları görmüyorlar mı? Bütün varlıklarını karanlıklarda mahvettiler. Güneş doğduğu zaman o sefiller, yataklarında yarsa kuşları gibi büzülmekten başka ellerinde bir şey kalmadığını anlarlar. Fakat haydi artık kumda oyna. Arap: «Kalk ey soyulmuş karga!» der, geçer.

Bütün insanlar, hayrettedirler. Niçin? Sözlere işleri tekzip ediyor. Doğrular, eğilmeyen ağaçlara benzerler. Onlar, namuslu ve ahlâklı kimselere nûmunedirler.

Allahı unutanlar, ölüm geldiği zaman: «Yarabbi!» diye merhamet dilenirler. Sen vaktile nefesine merhamet et de Allahın merhametine lâyık ol!

İşte ben deliyim. Akıllı olsaydı, sana daha neler söylerdim...»

Dedi. Kâbeî Mutazzamanın eşiğine başını koydu, inlemeğe başladı. Ve ağzından: «Ey Kâbenin rabbî, varlıkların yaradanı, bana acı ve merhamet et» sözleri dökülüyordu.

Binlerce Hüccac, bu manzaranın verdiği mânevî dehşet içinde ağlamağa başladılar. Ben de o sırada kalabalığın arasında deliyi gözümünden kaybettim.

Tashih

Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtühu.

Sebilürreşad'ın 87 sayılı nüshasının Ticanî tarikatına ait yazının ikinci sütununun otuz birinci satırında (Allahtan, Peygamberden, ölüden, diriden, bir şeyden korkmazlar) tabiri nazarı dikkatimizi celbetti. Aslına: Kitabürrihâin yüz elli sekizinci sayfasının on altıncı satırına baktık. Tetkikimizde «Lâ min şey'in yusibühü lâ minallah» ibaresinde «lâ min şey'in yusibühü» den sonra «lâ minallah» bir vavî âtife ile atfedilmemiş olduğundan Allahtan korkmaz mânasını ifade etmiyor. Hiçbir musibetten korkmaz mânasını ifade etmektedir. Musibetten korkmak başka, maazallah Allahtan korkmak başkadır ve ibarenin seyyakı ve sebbatı da Allahtan korkmamak mânasını ifade etmemektedir. Lûtfen olveçhile tashih buyurulmasını rica ederim.

Kemal Pılâvoğlu
Ankara

Türk gemilerinde kilise mi yapılacaktır?

Hürriyet gazetesinin yazdığına göre, Efes'de Meryem Ananın mezarının bulunması rivayetleri dolayısıyla ve burayı ziyaret edecek olan Hıristiyanların çoğalmasından dolayı Denizyolları İdaresi, İzmir vapurlarında toplu şekilde seyahat edecek Hıristiyan yolcular için icabında kullanılmak üzere ibadet mahalleri (yani kiliseler) yaptırmayı düşünmektedir.

Müslümanlara gelince lâik oluyorlar. Camileri depo, müze yapıyorlar. Hıristiyanlara gelince gemilerde kilise yapmayı düşünüyorlar. Bari Filistin giden gemilere bir de havra yapılar. Müslüman Türk milletinin parasıyla Müslüman Türk gemilerinde kilise yapılamaz.

Türkiye Hıristiyanlık merkezi mi olacak?

İzmirde Efes'de Hazreti Meryem'in mezarı bulundu, Efes Hıristiyanlık merkezi olacak, diye gazeteler ağzları köpüre köpüre bahsediyorlar. Her Müslüman için farz olan Kâbeî Mükerreremeyi ziyareti kötülemek için neler yazmadılar. Bunların dışı Müslüman, içi Hıristiyan mı? Çankayada teşkil edilen Protestan Cemiyetinin kara listesi nesredilse fena olmayacak galibe.

Ek 101: Tahir Harimi'nin Yazılarının Olduğu Müslüman Sesi Dergisi (Bu Dergiler, Tahir Harimi'nin evinden alınıp, Edremit Sıdka Erke Müzesinde korunmaktadır.)

İslâm medeniyetinde mitoloji tarihi

Esatir ve efsanelerin dinler tarihindeki ehemmiyetleri

Gerek yaradılış ve gerek hayatın menşei hakkında tarihsel mal olmuş kavimler arasında devran edegelen bir çok nakiller vardır. İlk efsane ve hurafelerin bir tasavvur veyahud hakikatin değiştirilmiş şekilleri olan hayali tasvirleri, bu nakillerin ana kaynaklarını teşkil ederler. Yer yüzünde uzvi varlıkların en mütakâmili insan dır. Bu mahlûk, düşünmeğe ve tefekkürün mümkün olan her sahasında, tabiat ve hayat üzerinde çalışmağa başladığı anda, ilk olarak kendini sevk ve idare eden bir cevherin başlı başına varlığını bir şuur olarak anlamakta gecikmemiştir. Bundan başka kendisinde mevcut vasıflarla müşterek bir çok hayat silsilelerini görmüş, bir umman-ı tefekkür içinde «Muhayyele tasvirine» sını çalıştırmağa koyulmuştur. Bunun neticesi olacak ki muhitte yaranmak şartlarının ufak ve büyük ken dinden ayrı hayati varlıkların veyahud birleşmiş hacetlerin sevk ve ilcasiyle efsaneler doğmağa, tarihin ilk malzemesi, uç vermeğe bu suretle başlamıştı. Fakat iklim ve hicretlerin büyük müdahaleleriyle kavimlerin iptidai tasvirleri, bilâhare hususiyetler arzetmiş, ya daha mütakâmil veya hud da yerinde kalmak suretiyle harice akislerinde bidayetteki müşterek esasları kaybetmişlerdir. Ruhculuktan (Paganizm) devrine kadar gelen dinlerdeki tarihi yol buna misaldir.

— 12 —

Yazan:

TAHIR HARİMİ BALCIOĞLU

Bugün bizim asrımıza kadar dayanan bazı kavimlerin eserlerine malik bulunmaktayız. Elâm, Akad, Sumer, kavimlerinden tutunuz da Hindliler, İranlılar, Yunanlılar, Romalılar, Turaniler ve Araplara kadar şark kavimlerinin efsaneleri arasında az ve çok mümaselette büyük kültürün bu farkı, da görülmektedir. Bilhassa Yunan ve Romalılar gibi yekdiğerinden istihale etmiş ve Avrupai bir medeniyete menşe olmuş iki büyük kültürün bu farkı, daha bariz gösterdiğinde şüphe yoktur. Ancak tefekkür tarihinin başlangıç olarak ortaya koyduğu nirengi doğrudan doğruya Garbi Asyaya aid olduğundan Yunan ve Roma medeniyetini de ana hat olan şarka bağlamış bulunuyoruz. Çünkü (Atina) nın filozoflar meşheri, unvanını kazanmadan önce Mı-

SAYIN OKURLARIMIZDAN RİCA EDİYORUZ

« Müslüman Sesi » ne mektup, havale ve saire gönderecek olan Sayın okurlarımızın, posta kutusu numarasını yazmağı unutmamalarını bilhassa rica ederiz.

Zarf üzerine posta kutusu numarası yazılmazsa, mektuplar çok geç elimize geçer.

(Müslüman Sesi) posta kutusu numarası (280) dir.

lâsh (Tales) bizzat eşya ve tabiata dayanmak üzere ilk düşüncede müteakip büyük hekimlere tefekkür sahasının kapusunu açmış bulunuyordu. İkinci mühim bir hâdise de Elen medeniyetinin meçhul ufaklardan parlama ziyasını elinde tutan en meşhur efsanevi olan (Truva) muharebesi de İda - Kazdağı) sathlarında ceryan etmiş ve (Homer) in cihan esatir tarihine hediye ettiği (İbliyada) ilâhları ve kahramanları orada döğüşmüşlerdi.

Şarkın bir hayal diyarı olan engin vahalarından asırlarca durup dinlenmeyen kavimler muhacereti, zaman zaman kâh cenuba doğru kâh garbe doğru istikametler çevirmiş ve bunun neticesi olarak ta his ve hayalde estetik bakımından esatirin zengin tablolarını vücuda getirmişti. Ruhi kaynaşmalardan doğan muhtelif âmillerden de birer ehram halinde medeniyetin farık vasıfları belirmiş, tessallüplerin eritemediği hususiyetler, milletlerin hüviyetlerini örmüşlerdir. Esatir ve efsanelere gelince garphıların dinler tarihindeki ehemmiyetleri o kadar büyüktür ki kavimlerde âlemin yaratılışı, hayatın menşei, nihayet tek bir (Allah) itikadı na kadar devam eden tarihi seyirin takip ettiği geniş yolun hep esatir ve asturelerin içinden geçtiğini görmekteyiz.

(Arkası var)

TAHIR HARİMİ BALCIOĞLU

Ek 102: Tahir Harimi'nin Müslüman Sesi Dergisindeki 'İslam Medeniyetinde Mitoloji Tarihi' Yazısı, 3.Cilt 37. Sayı, 22 Ocak 1951

İslâm medeniyetinde mitoloji tarihi

Esatir ve efsanelerin dinler tarihindeki ehemmiyetleri

Esasen untum esatirde din fikri mevcuttur. Ancak bu üsturelerin ilim dininde tarif edilen (din) ile karıştırılmaları, başlıca hatayı teşkil eder. Çünkü üstureler, din'in mahiyetine dahil değildirler. Bütün esatir, tarihin tahrif edilmiş hakikatleriyle bilâhare karmakarışık nakillerinden doğmuşlardır. Efsaneler ise beşerî hayalin yaratığı cazibelerden meydana gelmişlerdir ki asıl masallar bunlardır. Esatir ile efsane arasında mühim fark vardır. Esatir, kısmen bir hakikat konusu verir. Müteakip asırların ilâve ettiği tahrifat ayıklandıktan sonra tarihi bir vesika olarak itimad taşır. Bunun içindir ki esatir, efsane neden daha kıymetlidir. Efsanede bu kuvvet yoktur. Çünkü doğrudan doğruya beşerin ibdaatı muhayyalesinin mahsulüdür.

(Din) e gelince o, ilâhî bir varlığa bağlıdır. Ferdin içinden boşanan ve hariçten içe dökülen hislerin mecmu heyeti, bu terkibi teşkil eden unsurların esaslarını ihtiva ederler. Yapılan âyin ve ibadetler ile de (iman) halinde harice akseder.

Dindarlar; zümrevi bir itikad olarak öne alındığı zaman kıymet ifade ederler. Yoksa dinî camiada ferdin gölgesi görünmez. O mâşerî heyecanın ağuşunda erir gider. Bundan ötürüdür ki din, içtimai bir müessesе olarak sosyolojide mütalea

— II —

Yazan:

TAHIR HARİMİ BALCIOĞLU

olunmaktadır.

İslâmiyet, bu esası bir umde olarak kabul etmiştir. Dinî mukellefiyetler içinde (cemaat) ve umumî kurultaylarda (şûra) nun hükmü başta gelmektedir. Hattâ vahyin tebliğ lisanında bile bu cihet bariz bir şekilde nazarlara çarpmaktadır. (Kur'anikerim)'in bir çok âyetlerinde (Inna) kelimesiyle talimat verilmektedir.

Yalnız bu nokta diğer yanı ilâhî vahdeti ilân edici âyetlerde görünmüyor. Orada Cenabı Hak (inni) diye hitap ediyor. (Hazreti Musa) nın (Tuva) vâdisinde vahye mazhar olduğu andaki hitapta (inni ene rabbi-ke) varid olmuştur. Kur'anî kerimde ahkâm ve içtimai tekliflerde (inna) veyahud da (nahnu) kelimeleriyle iptida olunduğu görülmektedir.

Gerek sosyoloji ve gerek muasır felsefe ceryanları bizzat (din) mevzuunu tamamen içine aldıkları gibi son zamanlarda da Peygamberlerin elinden sadır olan mucizeleri, felsefî bir mütalea olarak tetkike başladıklarını biliyoruz. Bugünkü sırf materyal bir düşünce ile bütün dinî tezahüratı vehim ve hayal ve asırlardanberi muta mefhumları beşerî zihinden taret-

mek iddiası, mümkün olmıyan bir tekliftir. (Materyalizm) son asrın üzerinde ısrarla durduğu bir dâva olmakla beraber içtimai ceryanlar ve insanîyet âleminin âli duyguları, lâboratuvarlarda analize edilen metalar dan olduğu artık itiraf olunmaktadır.

..

Esatirde din fikrinin var olduğu inkâr edilmez bir hakikattir. Ancak, esatir, din demek değildir. Tekrarladığımız gibi (esatir) hakiki (tevhid - Monatheisme) itikadına dayanan sahih dinlerin bozulmuş manzûmelerinden ibarettirler.

Hurafat ve üsturelerin kavimler arasındaki mümasil akidelere dayanan nakillerini haber veren (Tevrat) (İncil) (Kur'anikerim), (Zent avesta) (upanışad) gibi mukaddes metinlerin üzerinde yapılan tetkikler neticesi kavimlerin uzun muhaceretler gibi muhtelif tetkiklerle bu inanışların birbirlerinden intihal ve intikal etmiş bir çok şekilleri ihtiva ettiği görülmüştür. Ezcümle sami akvam arasında (Be'l) mabudu tam bu izahata bir misal olarak alınabilir. Yunanlıların (A-polyon) u Romalıların (Jubi-ter) i Arapların (Hubel âlâ) sı aynı selâhiyet ve kudretle takdis edilmekte olan mabudlar dandır.

(Kur'anî kerim) eski kavimlerin küfür ve inad yolundaki

— 4 —

Ek 103: Tahir Harimi'nin Müslüman Sesi Dergisindeki 'İslam Medeniyetinde Mitoloji Tarihi 2' Yazısı 3. Cilt 38. Sayı, 21 Şubat 1951

vaki mücadele ve mukateleleri dolayısıyla bu esatirin muhtelif cephelerine temas etmiştir. Cahiliye devirlerindeki Arap hurafeleri ve onlardan önce geçen (ad) ve (asmud) (beni hi-mayır) ın ilâhları ile Arap mustaribe) putperestliği arasın-daki müşabehetleri izah eden müteaddid âyetler nâzil olmuş-tur. (Nuh suresi âyet 23/24).

İslâmiyet, bu sapık yolları bı-rakıp şerik ve naziri olmıyan bir (Allah) itikadını birleştir-mek maksadiyle çetin mücade-lelere girişmiş, hayalin mahsulü olan bu hurafelerin mahiyetleri-ni izah etmiştir. Gerek (Kur'-anı kerim) in ve gerek bizzat Resulü Ekrem'in yirmi üç sene devam eden devrei risaletleri esasında asırların kökleştirdi-ği bu sakim inanişî yıkmak, hakiki hisan şerefine lâyık vah-daniyeti ilâhiyeyi kabul husu-sunda muhitin inad ve münkî-rana dayanışlarını ezmek de hiç bir tereddüde kapılmamış-tır. (Mekke) nin fethi günü A-rabın en meşhur puthanesi ha-line getirilen (Kâbe) nin için-den (360) sanem çıkarılmış-tı. (Lat) (uzza) (Minat) (zülhab-sa) putları tahrip edilmiş, ca-hiliyenin bütün izleri kazanmış-tı.

Resulü Ekreme en büyük gü-nahın ne olduğu sorulduğu za-man (Allah) yerine saneme tapmak olduğu cevabı alınmış-tır. (Kur'anı kerim) ve hâdis-te putlara (endad) tâbiri kulla-nılmaktadır.

Hurafeler, karanlık devirle-rin ahlâki, dini, içtimâi durum-larını izah bakımından tarihen kıymet alırlar.

Aynı zamanda fikir hareket-lerinin tarihi yolunu ve geçir-diği tekâmül merhalelerine işa-retler vermek hususunda da

mühim yardımları vardır. İlk tenvir bakımından esatirin ayrı (şirk = Polytheisme) devirle - bir ehemmiyeti görülmektedir. (Devam edecek)
rından itibaren insanîyetin ma-
revi olgunluğu hakkında bizi **TAHIR HARİMİ BALCIOĞLU**

DİKKAT

Dini bütün bir müslüman ve tam bir insan olmak için şu mühim noktalara dikkat etmek ve bütün hareketlerimizi bun-lara göre uydurmak lâzımdır:

Bizi, bütün dünyayı ve her şeyi yaratan Tanrıyı tanımak, Peygamberimiz olan Hazreti Muhammed Aleyhisselâma bü-tün kalbimizle tazim etmek, Müslüman yaradıldığımız için Allaha şükretmek, her vakit ve her yerde bununla iftihar ey-lemek, devlet reisimiz kim olursa olsun onu sevmek ve ona saygı göstermek, din ve devlet uğrunda her türlü fedakârlık-arda bulunmak, dini dünya işlerine karıştırmayıp onu daima yüksekte tutmak, mübarek vatanı sevmek, düşünmek ve onu bütün kuvvetimizle düşmandan korumağa çalışmak. ana ve ba-baya saygı göstermek ve onların sözünden çıkmamak, kanunla-ra kayıdsız ve şartsız itaat etmek, kanunların çizdiği hududlar içinde hür ve serbest olmak bütün işlerimizde ve hareketleri-mizde adaletten ayrılmamak, müsavata dikkat etmek, herkesle kardeş gibi geçinmek, namuslu, cesur, kahraman, temiz kalpli, meram ve sebat sahibi olmak, bütün iyilikleri çalışmaktan bek-lemek, vazife şinas, iş adamı, bilgili, müsbet olmak ve doğruluk-tan ayrılmamak, Allahın nimetlerine şükür etmek, zayıflara yardımda bulunmak, şerefli, haysiyetli olmak, hakikati sevmek ve ondan ayrılmamak, yalan söylemekten sakınmak. her şeyde sade, doğru ve hakkı tanır olmak, ihtiyatlı mütevazî ve ketûm davranmak, itikad ve imanı metanetle muhafaza etmek. kimse-nin itikad ve mezhebine karışmamak, okumak, okumak ve yine okumakla akıllı olmağa çalışmak, necip hisli ve metin ahlâkî olmak, her türlü kötülüklerden ve hilekârlıktan sakınmak, ha-yırlı işlerde daima ön ayak, cömerd ve örnek olmak ve devlet vergilerini zamanında vermek, sözün namus olduğunu unutmamak.

Ek 104: Tahir Harimi'nin Müslüman Sesi Dergisindeki 'İslam Medeniyetinde Mitoloji Tarihi 2' Yazısının Devamı, 3. Cilt 38. Sayı, 21 Şubat 1951

taâlinin seveceği alimlerin suretinin 134 üncü (onlar ki bollukta da darlıkta da infak ederler, öfkelerini yenerler, insanların suçlarını bağışlarlar, Allah iyilik edenleri sever) maalindeki âyetinde bildirilmiştir.

Büyük günahlardan çekinir - sek Allah, küçüklerini bağışlayacağı vadediyor. Ancak küçük günahları da tekrarlırsak bunlar da Allahın nazargâhı olan kalbimizi karartır; gide gide (büyük günah) derecesine varır. Çünkü, günahın küçüğünde ısrar, kebairden olur.

Günahlar, ya Allaha karşı olur. Ya insanlara karşı olur. Tanrıya karşı olanlar; namaz, oruç ve zekât ferizalarını terk ve (vacip) leri yapmamaktır.

İnsanlara taallük edenler: Haksız katil, cerh, darp, başkasının malını gasp, ırzına tasallut, şetm gönül kırma, başkasını kötülüğe teşviktir.

Birincisinde eğer şirk yoksa affı mevuddur. İkincisinde iş ya mandır. Tanrının huzuruna kul hakkı ile varmayalım.

Hal böyle ise insanlara zararlı olmamağa, gönül kırmamağa çok dikkatli olmalıyız. Asıl insanlık, karşımızdaki insanı da kendimiz gibi sevmektir. Gönül kırmıyalım. Gönül Allahın tahtıdır. Gönül yapmak, hacce gitmek gibidir. Yunus Emre der ki:

Ak sakallı bir koca hiç bir kim
hal nice
Emek vermesin hacce bir gönül
vıkar ise
Gönül çalabın tahtı çalap gönle
bahtı
dört kitabın mânâsı budur eğer
var ise

Mevlâna Celâleddin şöyle bururuyor:

Dil bedest aver ki hacce-i-Ekber
rest
Ez hezaran ka'be yek dil bihterest

**Ka'be bünyad-i Halil-i-Azerest
Dil nazargah-i-Celil-i- ekberest.**

Mânâsı:

Gönül yap ki bu, hacı ekberdir
Bin kâbeden, bir gönül daha iyidir.

Kâbe, Azer oğlu Halilin yapısıdır.
Gönül ise Allahü Teâlânın nazargâhıdır.

İrânın dâhi şâiri Ömer Hayyam da şöyle der:
Yer yüzünü, baştan başa, cennet etsen,

Bir gönlü şâdetmeğe eşit olamaz
Bir hür insanı, lütuf ve ihsan ile, minnetdarı etmek,
Bin köle azâd etmekten daha iyidir.

«Ger Rüy-i-zemin becümle âbat küni
Çendân mebüved ki hatiri şad küni

Ger bende küni belutuf âzâdira
Bihter ki Hezar bende âzâd kâni»

Kimsenin gönlünü kırmıyalım en önemli işimiz budur.

M. RAHMİ BALABAN

(İda) Kardağının eteklerinde bir münzevi

MEHMET CEYLÂN'A

Bundan 2384 sene evvel Kardağın yemyeşil eteklerinde bir bahar günü dolaşıyordum. Göklere doğru uzanan bir çamin altında yaşlanmış, Edremit körfezinin gümüşten bir ayna gibi denizine dalgın dalgın bakan nurani bir münzeviye rast geldim. Hürmetle ellerini öptüm. Ve selâm verdim, Gördüm ki alnından terler akıyordu.

— Niçin terlemişsin?

— Bir cahil ile konuştum.

Beni düşündüren bu cevaptan şaşaladım.

— Bana nasihat edermisin?

Ümit ederim ki seni terletmem!

— Nasihatı verenden, alan uslu gerek. Cahil isen durma git yoluna.

Cevap verdim:

— Okudum elifi beyi, ayırmam uşağı beyi. Bana gülerek:

— Öyle ise gitme geri, gel beri, bu yeşil sahaların benim beyi, hayvan sesi dinleme, dinle

beni, aklın varsa başında koyu verme deliği.

Bu büyük adamın huzurunda diz çöküp oturdum. Bana koltuğundan çıkardığı kavalı göstererek:

— Bakıyorum ki terbiyeli bir delikanlısın, her halde güzel ses ten zevk alırsın, sana kaval çalsam dinler misin?

Süküt içinde sessiz bir su gibi kalbim, bu münzevinin sevgi denizine akıverdi. Nurani ve muhteşem bir evliyanın engin denizlere benzeyen varlığı karşısında belki bir damla su bile değildim. Onun gönülleri eriten alevli nazarları önünde bir kar parçasının buhara döndüğü gibi ben de süzülüp top raklara geçen bir su değil, semalara yükselen bir buhar olmuştum. Hürmetle tekrar ellerini öptüm. Münzevi kavalı üflüyordu.

— LÜTFEN ÇEVİRİNİZ —

— 3 —

Ek 105: Tahir Harimi'nin Müslüman Sesi Dergisindeki '(İda) Kardağının Eteklerinde Bir Münzevi' Yazısı, 3.Cilt 39. Sayı, 12 Mart 1951

KAVALDAN NELER DUYUYORDUM

Ver kulağın sözüme
Geçti ömrün bedava

Sivrisinek saz mıdır?
Anlayana çok bile

Fakir isen beş para!
Dostlar dağılıverir

Sivrisinek saz mıdır?
Anlayana çok bile

Bugün kesen doludur
Gün gelir oda biter

Sivrisinek saz mıdır?
Anlayana çok bile

Bir çok kitap okudum
Hepsi de masal oldu.

Sivrisinek saz mıdır?
Anlayana çok bile.

Gençlik gülü dökülür
Geçen günler bir hayal,

Sivrisinek saz mıdır?
Anlayana çok bile.

Dikkatle bak hayata.
Akıbet bir kefenle,

Sivrisinek saz mıdır?
Anlayana çok bile.

Öp elini Alimin.
Öğren ondan hikmeti,

Sivrisinek saz mıdır?
Anlayana çok bile.

İnsanlık bir cevherdir.
Çakıl taşı toplama,

Sivrisinek saz mıdır?
Anlayana çok bile.

Gün biter akşam olur.
Bu bir kahpe dünyadır,

Sivrisinek saz mıdır?
Anlayana çok bile.

Sen sev seni seveni.
İsmarlama ellere,

Sivrisinek saz mıdır?
Anlayana çok bile.

Mânalar var özünde.
İnciler saç harimi,

Sivrisinek saz mıdır?
Anlayana çok bile.

Lafım girsin özüne
Beyaz düşmüş gözüne.

Davul zurna az mıdır?
Arife bu naz mıdır?

Düşerler onu dara
Düşme varlıktan dara.

Davul zurna az mıdır?
Arife bu naz mıdır?

Her kes senin kulundur
Dağlar artık yolundur.

Davul zurna az mıdır ?
Arife bu naz mıdır?

Ne hülyalar dokudum
Son içime sokuldum.

Davul zurna az mıdır?
Arife bu naz mıdır?

Saç beyaz, bel bükülür.
Emeller hep sökülür.

Davul zurna az mıdır?
Arife bu naz mıdır?

Dayananlar sebata.
Geçti kervan memata.

Davul zurna az mıdır?
Arife bu naz mıdır?

Nedir sonu halinin.
Kıymetî yok cahilin.

Davul zurna az mıdır?
Arife bu naz mıdır?

Bahası yok gevherdir.
Sana bu söz yeterdir.

Davul zurna az mıdır?
Arife bu naz mıdır?

Elbette eden bulur.
Sonu da viran olur.

Davul zurna az mıdır?
Arife bu naz mıdır?

Yığma öne geveni.
Kaptırsın seveni.

Davul zurna az mıdır?
Arife bu naz mıdır?

Cihan bir pul gözünde.
Bin hikmet var sözünde.

Davul zurna az mıdır?
Arife bu naz mıdır?

19. Şubat 1950 — Pazar
Tahir Harimi Balcıoğlu

Ek 106: Tahir Harimi'nin Müslüman Sesi Dergisindeki 'Kavaldan Neler Duyuyordum' Yazısı, 3.Cilt 39. Sayı, 12 Mart 1951

İslâm medeniyetinde mitoloji tarihi

Esatir ve efsanelerin dinler tarihindeki ehemmiyetleri

Medeniyetin ilk çağlarından başlayarak tâ asrımıza kadar devam edegelen fasılasız çalışmalar, muhakkak ki derin hayallerin zaman zaman hakikatlerle yüklü olduklarını bize anlatmışlardır. Bu itibarla her nakikatin bir hayalden doğduğunu kabul etmek lâzımdır. Tabiat ve eşya ile karşı karşıya gelen insanın henüz iptidai bir mefkürenin yardımıyla elde ettiği malûmat, efsanelerin gölgeleriyle daima bulanmakta ve ona çözülmeyen harikalarla kaplanmış bir âlemin içinde yaşadığı zannını vermekte idi. Her hâdisenin mânâ ve izahında geniş bir kudret ve korkutucu bir kuvvetin bütün hayatında müdahalesini görür ve onu memnun edip kahrından korunmak hülyasıyla zaman olurdu ki bizzat kendi cinsinden kurbanlar vermek zorunda kalırdı.

Müslümanlar, Mısırı istilâ ettikleri zaman uzun asırlardan beri Nil nehrine her sene bir genç bakire kurban verildiği Deltenin ancak feyiz ve bereketten hissedar ve bütün Mısır arazisine Nilin o altın saçan feyezaları bu sayede olduğu Mısır fatihi ((Âmrübn-ül-âs) a haber verildi. Medinede (Hzrcü Ömer) e bildirilen bu efsanevi itikadın İslâm akideleriyle uyumasına hiç imkân yoktu. Müslümanlar, fethettikleri memleketlerin itikad ve itiyatlarına hürmet muhitte raaye olarak

— 12 —

— 3 —

Yazan:

TAHİR HARİMİ BALCIOĞLU

yaşamak isteyenlere tam hürriyet ve serbestliği verdikleri gibi umumi hayatın çevrelerine giren içtimai durumlarda daima akla ve mantığa hitap ediyorlardı. Kütleyi zarara sokan ve mâşeri varlığı tehdid eden esatiri inanışları, islâmın hidayet nurları altında izah ediyorlardı. Fir'avunlar devrinden beri devam eden bu hayali itikadların neticesi olarak Mısır diyarında daha bir çok içtimai zedelemeler oluyordu.

Harabeleri hâlâ yerin bağrında azametle yükselen (Dendere) (Karnak) (Luksor) mâbedleri ile o ehamların inşası, milyonlarla cana mal olmuş ve Hindin (Sömenat) mâbedi yollarında (Buda) ya nezri hayat eden binlerle ölümler zamanımızda dahi görülmüştür. Mısırlıların (Nil) i ne ise Hindlilerin (Ganj) ı da aynı takdis edilen nehirlerdendi.

Yunanlıların (Diyane) (Ek-repol) ü İranlıların (Astahır) (Mihr-i-berzin) (Nevbahar) Ateş gede gibi Mısır ve Yunan, İran kavimlerinin hayret verici dinî âbideleriyle beraber Arapların (Tağut) ları, o sanempe-restlik devirlerinin şirke dayanan âkidelerinin esatiri yadıkâridirlar. (1)

Bundan ötürüdür ki esatiri

kahramanların ilâhi birer kudrete sahip veyahud da ilâhlaşmış kahramanların harikalar saçan destanları, müteakip nesillere hamaset hisleri aşılamlarldır.

Tahir Harimi Balcioğlu

(1) Cahiliye Arap devirlerinin en meşhur Tağutu Mekke şehrindeki Kâbe idi. En büyük sanem de (Hübel-i-âlâ) idi. (İbni hişam. C. I S. 81). Arap kabilelerinden (Müd hac) oğullarının Tağutu, Kâbeyi takliden yapılmıştı.

SAYIN ABONMANLARI - MIZDAN RİCA

Parlak dinimizin hükümlerini yayınlamak ve bu suretle Müslümanlığa bir hizmette bulunmak emeliyle çıkmakta olan «Müslüman Sesi», kazanç beklemeden bu ulvî vazifesine devam etmektedir. Ancak, zaten cüz'î bir para olan abone bedellerini tahsil etmek için, müteaddit tahsildar istihdam etmemiz maddeten mümkün olmadığından, «Müslüman Sesi» nin yaşamasını arzu eden sayın abonmanlarımızın, ücreti bize âit olmak üzere abone bedellerini posta ile idarehanemize göndermelerini saygılarımızla rica ederiz.

Ek 107: Tahir Harimi'nin Müslüman Sesi Dergisindeki 'İslam Medeniyetinde Mitoloji Tarihi 3' Yazısı, 3. Cilt 39. Sayı, 12 Mart 1951

İslâm medeniyetinde mitoloji tarihi

Esatir ve efsanelerin dinler tarihindeki ehemmiyetleri

IV

Yazan:

TAHİR HARİMİ BALCIOĞLU

Türklerin dini tarihinde esatirin mahiyetleri hakkında son arkeolojik tetkikler neticesi bir hayli bilgiler elde edilmiştir. Esasen Türk tarihinin kaynakları bundan bir asır veyahud daha az bir zaman içinde Arap ve Acem müelliflerinin verdikleri malûmat ile bir de Çin tarihçilerinin nakillerine inhisar etmekte idi. Meşhur (Camiültevağ-
ğı, - pek bilmem amma - zanne dersem vaki değildir. Fakat böyle olmakla beraber İngilterede dinsizlik asla teşvik görmüyor..

Garpta vaziyet bu merkezde iken, bizim takip etmekte olduğumuz yolun, düpe düz Moskovanın yolu olduğunu anlamakta ne zamana kadar ısrar edeceğiz?

(İrtica vardır) diye haykırıyoruz, nerede o irtica? Eğer, genç bir adamın sakal koyuvermesi, bir hattatın Arap harfle riyle levha yazıp satması, bir cenazeye fatiha okunması ve zabit vakalarından madud daha bir takım hâdiseler irtica sayılıyor ve bunlar yüzünden memleketin ve inkılâpların tehlikede bulunduğu kanaati verilmek isteniyorsa bu, ortalığı bulandırmak, habbeyi kubbe yapmak kabilinden fahiş mübalegalarda bulunmak ve dolayısıyla memlekete fenalık yapmaktır..

Temenni olunur ki, artık bunlara son verilsin ve bu memlekette bir şuur devri başlasın..

Aziz üstadın fikirlerine tamamiyle iştirak ediyor ve sözlerine tek kelime dahi ilâveye lüzum görmüyoruz.

(Cihangüşa) gibi Moğol saraylarında vazife gören devlet adamlarının Farsca yazdıkları bu eserlerde daima hakikatlerin çehrelerini değiştirmek suretiyle Türk esatirini hep Moğollara mal etmişlerdir. Bu müelliflerin verdikleri malûmat, çok sonraki zamanlarda toplanmış olduklarından, tahrifat ta o nisbette geniş ölçüler dahilinde yapılmıştır.

★

Türk hicretlerinin büyük Asya yollarında asırlarca devam eden kesimsizliği ve muhtelif istikametlere tevcih edilen bu göçlerin neticesi, bir çok tipler gösteren medeniyetler meydana gelmiştir. İşte en başta Mezopotamyada kurulan muazzam Türk medeniyetinin son asırlar hafriyatının verdiği vesikalarla dehşet ve medeniyetler üzerinde medeniyetler görülmesi, ilim âlemini hayretlere düşürmüştür. Arkeoloji mütehassısları, vesikaların şahadetlerine dayanarak şimdiye kadar zannedildiğinden çok büyük bir medeniyet âleminin mümkün olan hatlarını çizmeğe muvaffak olmuşlardır. Şu sayededir ki Türkistandan cenup yoliyle Maveraünehre ve nihayet Dogoda ulaşan yollardan garbe giden (Horasan) (Merv) havalisinden İran yaylalarını aşarak (Med) arazisine buradan da Kafkas silsilesini yarararak küçük Asyaya inmişler (Ege) havzasına dökülmüş-

lerdir. Bu kadar yolları çiğneyerek asırlar boyunca ardi ve arkası kesilmeyen muhaceretlerin güzergâhında kurdukları medeniyetlerle daha büyük çapta ve daha önemli imparatorluklar vücud getirdikleri bir tahmin değil vesikalara dayanan bir vakıa olarak kabul olunmaktadır.

Orta Asyadan başlayan bu göçler, İran ovasından evvelâ (Zağransi) dağlarının cenubi garbiye doğru uzanan eteklerinden (Kerkho) ve (Karon) boylarına oradan da Irak kıtasının alçalan vâdilerine inerek Dicle ve Fırat arasına yerleşmeğe muvaffak olmuşlardır. İşte Mezopotamyada kurulan (Elâm) ve (Sümer) lilelere aid bu Türk medeniyetinin milâttan (3500) sene evvel olduğu tahmin edilmektedir.

Yapılan hafriyat bu kavimlere aid bir takım esatir ve efsaneleri ihtiva eden levhalar meydana çıkmıştır. Hattâ (Nuh tufanı) hakkında malûmat veren levha (1929) senesi (Sineard) kazısında bulunmuştur.

Asurbanibal kütüphanesi ile diğer eserlerin tasnifi arasında (Elâm)lıların (Kalkamış) destanı da ele geçmiştir. (Ninva) da Koyuncuk harabelerinde keşfedilen bu mühim kütüphaneye dair tafsilâtı (tarih medeniyette kütüphaneler) adlı eserimizde vermiş olduğumuzdan burada izahattan vazgeçiyoruz. (Kalkamış) efsanesinin (akad) dilindeki metni de Anadolu'da Boğazköy hafriyatında çıkmıştır.

(Bitmedi)

Tahir Harimi Balcıoğlu

- 13 -

Ek 108: Tahir Harimi'nin Müslüman Sesi Dergisindeki 'İslam Medeniyetinde Mitoloji Tarihi 4' Yazısı, 3. Cilt 40. Sayı, 12 Mart 1951

hazineleri üstünde maneh aç ya şayan milletler vardır. Biz bunlardan biriyiz.» diyor.

Engin ufuklu din adamları yetiştirme yolunda atalarımız yurkariki islâm ilimlerine ve ayrıca genel beşeri ilimlere (Medreselerin inhitat devrine kadar) sarılarak coşkun imanlı ve ha-yata da dört el ile sarılan kudretli bir millet ve imparatorluk meydana getirdiler.

Bugün içtimai tarihimizin biz den istediği en mühim iş: İslâm ilimleri) ni konu olarak alıp bunları muasır ilim ve felsefe prizmasından geçiren müesseseler kurarak buralarda (engin ufuklu din adamları) yetiştirmektir. Bunu lâyük olan devlet yapmazsa, işi, diğere lâyük memleketlerde olduğu gibi, cemaata bırakmalıdır. Buğday tarlasından zararlı otlar nasıl temizleniyorsa, dinden de taassup otları ancak böyle temizlenir.

Milletimizin ruhi örgüsü: Orta Asyadan getirdiğimiz milli geleneklerle islâm dini esaslarından örülmüştür. Üçüncü Selim zamanından beri bu örgüyü batı medeniyeti örgüsüyle de kaynak yapmağa uğraşmaktayız.

Bunların üçü, birbiriyle asla mütenakız değildir. Dünyayı yürüten (dinamizm — Daima eski ile en iyi yeniye kaynaştırabilme) dir: Milliyetim Türktür. Dinim İslâmdır. Medeniyetim batı medeniyetidir.

Bu üç esas, birbiriyle pek âlâ bağdaşmaktadır. Medeniyet, dünya hayatı ilerlemesini sağlar. İslâm dini buna engel olmadıktan başka bilâkis bunu emretmektedir. Müslümanlık, tamamen dinamik bir dindir. Hazreti Muhammedin emri şudur:

En iyiniz, dünyasını ahiret için ve ahiretini dünya için terke den değildir. Her ikisine de eşit değer verendir.

Dünya işlerine hiç ölmeyecek gibi kuvvetle sarılınz. Yarın ö-

(Gelen ses)

Kehf hâmuşan sâkinlerinden Hikmete:

Kendim arıyım sözüm baldır	İster alma, ister aldır.
Öğüdümün dengi yok	İster at, ister kaydır.
Savmaz benim pazarım	Nerde olsa satarım.
Nuha yaptım tekneyi	Ademden de yaşlım.
Cahil değilim elifi	Bilirim beyi teyi.
Muhammedden öğrendim	Ne bildimse bileli..
Her şeyi bilir hocayım	Taze değil kocayım,
Yüzdört kitap okudum	Hâlâ bilmem niceyim
Tohum atma yabana	Öküzün yok sabana,
Çorak yeri belleme	Tanrı vermez sapana.
Cebimde var on param	Demedim helâl, haram,
Geldim sorgu başına	Ne selâm var ne kelâm.
Özüme bak özüme	Kulak ver de sözüme,
Ben göçüp gidiyorum	Sen koy işi düzene.
Harım düzdü masalı	Gönlü hakka asalı
Yedi derya geçti de	Ne gemi var ne salı.

Tahir Harimi Balcıoğlu

lecekmiş gibi de ahirete hazır olunuz.

Biz, geri kalışımızı: Tenbelliğimize, beceriksizliğimize verecek yerde islâm dinine yüklemek istiyoruz. Bu bapta büyük islâm şâiri Pakistanlı merhum Muhammed İkbâl: « Kusur, islâm dininde değil. Kusur, bizim müslümanlığımızdadır » maalinde:

İslâm bezati-hut nedaret aybi
Her aybi ki hest der müslemani-
imast.

Der. Hiç bir muasır medenî millet, ilerileme yolunda, dinden yüz çevirmiş, müstağni kalmış değildir. Din, Allahı kalbinde sezerek cemiyet işlerine nefsinin

Allahca verdiren tek kuvvettir. İnsanı böyle cemiyetçi yapamayan ilim, felsefe ve din, canlı değildir.

Konusu insan olan iki ilim: Biyoloji ile psikolojidir. Bu iki ilmin çağdaş iki dâhisi, biyolojide doktor Aleksî Karıl; psikolojide Zurihli Yung. İkisinin de tavsiyesi şudur:

18 inci asrın materyalizm bataklığından çıkarak ilimle dini birbiriyle kaynaştırmak. Yazık ki biz bu işte hâlâ 18 inci asırdayız. Karele ve Yung'a değil (De kart) te bile değiliz.

Mustafa Rahmi BALABAN

— 5 —

Ek 109: Tahir Harimi'nin Müslüman Sesi Dergisindeki 'Gelen Ses' Yazısı, 3. Cilt 42. Sayı, 1 Mayıs 1951

İslâm medeniyetinde mitoloji tarihi

Esatir ve efsanelerin dinler tarihindeki ehemmiyetleri

V

Iraktaki (Elam) (Sumer) medeniyetini kuran Türklerin en mühim esatiri (akıl) (hikmet) (kara) (deniz) lerin sahibi mâbud (En-Kinin) ile (Or) sitesinin en şanlı mâbudu ve (kammer) ilâhı olan (En-Zu) tanınmaktadır. Aynı zamanda cinsi hayat ve tenasül mâbudu olan (Nane) ve (Elam) ların en büyük fikirli (İnsu Sinak) ın mâbudların reisi, yer ve göklerin yaratıcısı itikad olunduğu gibi

farzları inkâr gibi küfürdür.

Muharrir yazısına devam ederek şunları ilâve ediyor:

«Ancak, bu sözlerimle namaz boştur; namaz kılınmasın, demek istemiyorum. Bilâkis, camilere sık sık devam etmeli ve orada hakikaten dindarca bir huşu ile ibadet etmeli.»

Fakat, camilere beni candan özliyerek sevkedecek bir cazibenin bulunmadığını da söylemekten çekinmiyorum. Orada neşeli ruhların nişatını artıracak ve bezgin, bitkin gönüllerde ümit ve heyecan uyandıracak, cazip ve ilâhî bir sistem, kevser şarabı dolu ideal bir kâse sunan âyetleri dinledikten sonra, Samaniyetin yüce huzurunda fânî hayatımızın bütün kirlerinden, şüphelerinden ve üzüntülerinden kurtulmuş ve temizlenmiş bir halde istiğraka kadar yükselirim.»

Çağdaş, burada tenakuzlara düştüğünün farkında değildir.

Ve nihayet Çağdaş, serapa saçma bir fikrin ifadesi olan

Yazan:

TAHİR HARİMİ BALCIOĞLU
(Süs) şehri de onun ikametgâhı kabul edilmişti. (Elam) lılar, mâbudlarına (mukaddes) ve (tehlil) mânasına gelen bu ismi veriyorlardı.

(Babil) in büyük ilahı (Marduk) ile Yunanlıların (Apollon) u, Mısırlıların (Harmahis) i ve bütün sami kavimlerin müşterek mâbudları olan (Ba-l) ile Romalıların (Jubiter) i buna

makalesini şu sözlerle bitiriyor:

«Namazın bugünkü şekli değişmelidir. Sandalyeler üzerinde ve rükûu geçmiyecek şekilde yapılacak ibâdetin, en binamaz ve en mâbet giriz olanları da camiye çekeceği şüphesizdir.»

Tevfik Nevzad Çağdaş, şu makalesiyle dinden zerre kadar anlamadığını isbat etmiş bulunuyor. Bu itibarla ona tarizde bulunmağa değmez. Ancak, kendisine şunu hatırlatılmalıdır ki, Müslümanlık, insanların hava ve heveslerine göre uydurulmuş şeylerden ibaret olmayıp, Cenabı Hakkın bütün insanlara teklif eylediği en yüksek, en medeni ve en makul bir dindir. Kendisi de bu dine mensup olduğu için —aklı varsa — şükür etmeli ve bilmediği şeylere karışmamalıdır. Müslümanlığın hükümleri, icapları ve ibadet şekilleri, hiç bir suretle ve hiç bir zaman değişmez ve değiştirilemez.

ayar olan mâbudlardandı. Sumer kozmogonisi — kâinatın yaratılışı hakkında (Sumer) lilerin en meşhur (Cosmogonie) si olarak tanılan (Enumaelis) efsanesi vardır. Bu efsane, Yunanlılar tarafından naklolunmuştur. Bunun birisini (Aristo) talebelerinden (Eudemos) diğerini de müverrih (Beroson) rivayet etmişlerdir. Aynı zamanda (Nippur) hafriyatında çıkan levhalarda bu efsanenin tamamı yazılmış olduğu görülmüştür.

Efsane şöyle başlıyor. Başlangıçta hiç bir şey yok imiş, ancak iki unsur, bu yokluk için de kendi kendilerine meydana olmuşlar. Bunun birisi erkek (Ap-su) yani tatlı diğeri de tuzlu (su) unsuru olan (Tigamat) deniziydi. İşte şu muazzam kâinat bu iki unsurdan yaratılmıştır. Yunanlıların (Okyanus) efsaneleri de aynı tiptedir. Yunan mitolojisi bu konuda geniş izahat verir.

Rivayete göre mâbudlarla mevcudatın yaratılışı da şöyle olmuştur: Bir boşluk içinde halk olan bu iki unsur, birbirlerine karışmışlardır. (Fırat) kenarında bugün (Ebuşehrin) denilen (Eridu) mevkiinde oğulları olan (Mummu) doğuncaya kadar bu iki ilâha karşılık olmak üzere kaldılar. Bundan sonra (Luhmu) ile (luhamu) adlı iki mâbud daha doğdular. Bu iki ilâhın yaratılışından sonra asırlar geçti.

Tahir Harimi Balcioğlu

— 7 —

Ek 110: Tahir Harimi'nin Müslüman Sesi Dergisindeki 'İslam Medeniyetinde Mitoloji Tarihi 5' Yazısı, 3. Cilt 42. Sayı, 1 Mayıs 1951

İslâm tefekkür tarihinin büyük simaları ((Hallac Mansur))

İslâm şark tasavvuf tarihinde asırlarca ismi sihirli bir tılsım gibi anılan (Hallacı Mansur), meşhur İslâm müfessirlerinden (Kadı Beyzavi) nin de doğum yeri olan (Beyza) şehrinde doğmuş ve Bağdadda yaşamıştır. Irkan İrani olduğu anlaşılıyor. Esasen mistiklerin mühim bir kısmı hep bu topraklarda yetişmişlerdir. (Hallacı Mansur) mütesavvifler arasında (seyyidül-taife) unvanını alan (Cüneyd Bağdadi), (Süfyan Sevri), (Ömer bin Osman Mekki), (Kotî) gibi sufiye mesleğine intisap etmiş zatlarla düşüp kalkmıştır.

Onuncu hicret asrının en meşhur âlimlerinden (İmam Kutbu Şarani) mütesavviflere dair yazdığı ve (Pavier de Contrille) tarafından Fransızcaya dahî tercüme olunan (Tabakatı kübra = C. 1 Sahife 126) de (Hallac) ın aleyhinde ve lehinde bulunan bir çok kimselerin sözlerini naklediyor.

Yine (Kelâm) âlimlerinden (Ebül Muzaffer Tahir bin Mehberin) ismini korkmıyarak telâf fuz edebiliyorsunuz. Muhterem Türk milletinin belki de taksiratı vardı, sizlere geçmiş olsun.»

Muhterem hocam, zâtiâliniz cıbbi bilirsiniz: Cenabı Hak bu yuruyor ki: «Beni unutanlara öyle bir gaflet veririm ki, kendileri eğri yolu takip ettikleri halde doğru yolda olduklarını zannederler.»

Allah hepimizi ve bilhassa dini yıkağa azmettikleri halde millete hâlâ: « Biz dini tasavvuptan kurtardık.» demek cüretini göstermekten çekinmeyenleri bu gafletten uyandırın.

İBRAHİM METİN

— 6 —

YAZAN:

TAHİR HARİMİ BALCIOĞLU

med İsfeyrainî 471—1078) de mesheplere ait maruf eserinde aynı mütaleayı yürütüyor.

★

İslâm tasavvuf edebiyatında (Hallac) ın ölüm hâdisesi, asırlarca bir mazlûmiyet levhası halinde teşhir olunmuş ve gönülleri tutuşturan bir kıvılcım gibi merhamet ve rikkat duyguları, nı sönmez bir alev şeklinde devam ettirmiş gitmiştir.

Aşkı hak uğrunda onun bu yüksek şahadeti, bin bu kadar seğ durmadan en kederli ağıtlar halinde anılmaktan bir dakika geri kalınmamıştır. (Bağdad) şehrinin (Babitak) denilen mahalinde (309—921) senesinin (Zil kade 6) salı günü bütün Bağdatlılar, asırlarca kalblere dağ ve elem olan bu ölüm faciasını seyretmişlerdir.

Rivayete göre (Hallac), Allahın muhabbet cezbisi ile dâlgınlıklar içinde bir çok şiirler söylemiş ve bu şiirlerin misralarında (Benim ile hak arasında iki lik kalmamıştır. Delile, âyâta, bürhana lüzum yoktur. Ben hakım.) Söзlerini durmadan tekrarlamıştır. Bu sözler arasında el ve ayakları kesiliyor ve vücudu parça parça ediliyordu. Ni hayet yığılan bu etler, yakıldı. Külleri Dicle nehrinin yılankavı kıvrıla kıvrıla akan suları arasına savruldu gitti. Şu vak'a bir inanış yolunda şehadet ve fedai nefis yüksekliğine tam bir misal arzettiğinden, mütesavviflerce en büyük şahadet ve ibret levhalarından biri olarak tasvir edilmiş ve (vahdeti vü-

cud = Pantheisme» dâvasının bir müdafaası mahiyetinde kabul edilmiştir.

Müteakip asırlarda Türk tarihinde dahi dini ve tasavvufi gayeler arasında bu gibi hâdiselerin bir çok nûmunelerine tesadüf edilegelmiştir. «Bu hususta geniş malûmat almak isteyenler (Türk tarihinde mezhep ceryanları) adlı eserimize müracaat etsinler.»

(Hallac) hakkında (İbni Halkalekan C: 1 Sa: 183) izah verirken, onun ilâhî cezbe sağnakları içinde söylediği bir takım şiirleri de kaydediyor. Bunlardan birisinde (Hallac) ın akidesini izah eden ve umum Şark İslâm tasavvufunda bilâhare tereddütsüz ifade olunan (Panteisme) dâvası şöyle izah olunmaktadır:

BİR ŞİİRİNİN TERCÜMESİ: (O benim arzum. Ben de onun arzusuyum. Bizim ruhlarmız, bedenimizle karışmıştır. Ne zaman ben ona bakarsam kendimi görürüm. Ne zaman o bana bakarsa kendini görür.) Tasavvufta buna (İndimaç) ve (İndiraç, diyorlar. (Uruç ve nûzul) nazariyeleri altında mütalea olunan bu keyfiyetin arifler dilinde o kadar rengin tasvirleri vardır ki, (Hazreti Mevlâna) bir rübaisinde, bu mânâyı diğer bir kalıpta şöyle ifade etmektedir:

(Ben aşka âşıkım o da bana âşık, cismi ruha bir vahde bana âşık). Şarkta mesleken tasavvufa intisabı olmıyan fakat zevk bakımından bu gibi derin hislere âit meyillerini açıklamadan, kendilerini kurtaramıyan bir çok şâirler de, aynı itikatları taşıyan manzumeler yazmışlardır. Meselâ (Hayyam Nişapuri)

Ek 111: Tahir Harimi'nin Müslüman Sesi Dergisindeki 'İslam Tefekkür Tarihinin Büyük Simaları (Hallac Mansur)' Yazısı, 3. Cilt 44. Sayı, 7 Haziran 1951

Hazreti Muhammedin yaptığı büyük inkilâp

Fransız şâiri (Lamartin) in, Hazreti Muhammet hakkındaki güzel sözleri

Yazan:
Büyük Fransız şâiri Lamartin

Fransanın en meşhur şâirlerinden Lamartin, (Türkiye tarihi) adlı kitabında, Peygamberimiz Hazreti Muhammed Aleyhisselâm hakkında sonsuz bir hayranlık göstermiştir. Şâir Peygamberimiz için diyor ki:

« Hiç bir adam, isteyerek veya istemiyerek, ondan daha ulvi bir maksadla kendini mükellef kılmadı, çünkü bu maksad ve gaye fevkalbeşer bir şeydi: Yaratanla yaratılan arasına konulmuş olan bâtil itikadların kökünü kazımak, Allahı insana, insanı Allaha iade etmek, şu maddî ve putperestliğin şekil ve tasvirlerine çevrilmiş bir her cümerc içinde ülûhiyetin makul ve mukaddes fikrini tecdid ve ihya eylemek idi. İnsan oğlu hiç bir vakit bu kadar az zaman içinde dünya yüzünde bu derece geniş, büyük ve sürekli bir inkilâp yapmamıştır; çünkü vaz ve hitabetlerinden iki asır geçmeden, islâmiyet, telkin edilmiş ve silâhlendirilmiş olduğu halde Arabistanın dörtte üç

nin rûbâileri arasında diyor ki:

İkilik ortadan kalkıncaya kadar bu yolda yürü! ... Şüphe yok ki ikilik, bu yolda sebat sayesinde kalkar. Sen o, olmazsın; fakat çalışırsan bir dereceye varırsın ki sende senlik kalmaz.)

Vakıa bu rûbaide bir Panteist gibi (Hayyam)ın düşündüğü nü tam olarak görmüyorsak da ondan daha fazlasını beklemek de doğru olmaz.

Millî dilimizde bu vâdideki eş'arın içinde çok kıymetli olan

kısımında hükümler oluyor, Acemistanı, Horasanı, denizler ötesini, garbı, Hindistanı, Şamı, Mısırı, Habeşistanı, Şimalî Afrikanın tanınmış bütün kara kırsımlarını, Akdenizin bir hayli adalarını, İspanya ve Gol ülkesinin bir kısmını Allahın birliği fikrine fetih ve teshir edilmiş görüyoruz. Eğer niyet ve maksadın büyüklüğü, vesaitin küçüklüğü, neticenin fevkalâde vüsat ve azametî düşünülürse insan dehasının üç ölçüsü ile kim, insan kudret ve ictidarına göre, asrı hazır tarihinin büyük bir adamını Muhammedle mukayese edebilir? Bunların en meşhurları yalnız kanunları, imparatorlukları tahrik ve tehyî etmişler ve kurdukları şeyler sırf maddî ve kendilerinden evvel yıkılan şeylerden ibaret kalmıştır. Öteki, Hazreti Muhammed, orduları, kavanin ve nizamatı mevzuayı, imparatorlukları, milletleri, hanedanları, meskün kürenin üçte biri üze

larını buraya nakle imkân yoktur. Yunus gibi, Osmanlı imparatorluğuna takaddüm eden devirlerde yaşamış büyük Türk Sufisi ile müahhar zamanların yetiştirdiği (Lâ mekânî) (Nakşî kermanî olanlar şeyhi İbrahim efendi) (Seyfullah oğlu) gibi irfanî Sufiyenin ruhları mest ve gönülleri librizi aşk eden nice nefesleri vardır. Bunlar hep (Vahdetî vücud) akidesinin en samimî salikleridirler.

— Arkası var —

Türkçeye çeviren:
Hatem Süleyman Tandoğdu

rindeki milyonlarca insanları harekete getirmiş ve tesir icrâ etmiştir. Lâkin O, bundan başka fikirleri, itikadları, ruhları da tahrik ve tehyî etmiştir. O, insanlığa her kelimesi bir kanun yerine geçen bir kitap vermiş, her dil ve her cinsten mürekkep milletleri bir kül halinde toplayan manevî bir millet yaratmış ve bu müslüman milletinin silinmez, izale edilmez vasfı olarak sahte Tanrılara karşı kin, husumet ve madde den münezzeh bir Allaha karşı muhabbet ve aşkı damgalamıştır. Filozof, hatip, havari (apoter), şarîh, muharip, fikirlerin fatihi, akla müstenid akidelerin, tasvirsiz bir ibadetin ıslah ve ihya edicisi, yirmi bir imparatorluğun müessisi ve manevî bir imparatorluğun korucusu, işte Muhammed dediğimiz zât. Beşer büyüklüğünün ölçüldüğü bütün mikyaslarda hangi adam kendisinden daha büyük mertebeye ulaşabilmiştir?

BİZE MEKTUP GÖNDERECEK ZEVATTAN RİCA EDİYORUZ

« Müslüman Sesi » ne mektup, havale ve saire gönderecek olan Sayın okurlarımızın, posta kutusu numarasını yazmağı unutmamalarını bilhassa rica ederiz.

Zarf üzerine posta kutusu numarası yazılmazsa, mektuplar çok geç elimize geçer.

(Müslüman Sesi) posta kutusu numarası (280) dir.

— 7 —

Ek 112: Tahir Harimi'nin Müslüman Sesi Dergisindeki 'İslam Tefekkür Tarihinin Büyük Simaları (Hallac Mansur)' Yazısının Devamı, 3. Cilt 44. Sayı, 7 Haziran 1951

İslâm tefekkür tarihinin büyük simaları (Hallac Mansur)

— 2 —

Esasen (Alâuddevle Simnani), (İmamı Rabbanî Ömer Faruk Serhindi) gibi az bir zümreyi istisna edersek (Vahdeti vücud) sofiyenin umumi itikadıdır.

«Ebülkasım Simnun» Hallaca gönderdiği bir mektupta onun yaşadığı manevî âlemin ne olduğunu sormuştu. O da cevap olarak: «Bana gönderdiğin mektupta ne hal ve keyfiyette olduğumu soruyorsun; benim bundan sonra ilişkil ve hüzünden bir şeyim kalmamıştır.» mânâsını ifade eden beytini yazıp göndermişti.

«İbni Hallekam diyor ki: Hallacın hâdisesi meşhur olduğu kadar da uzundur. İşin iç yüzünü Allah bilir. Rivayete görecce Mecusi imiş. Abbasi Halifelerinden «Elmuktedir - Bilâh»ın veziri «Hâmid bin Abbas»ın huzurunda cereyan eden bir münakaşada itikadi ve yaptığı neşriyat muzır görülmuş, katli kararlaştırılmıştı. Bunun üzerine «Hallac» kendini müdafaa yolunda:

«Benim kanım sizin üzerinize helâl olmaz. Ben müslümanın ve mezhep dostuyum» dedi ise de halk arasında dolaşan şiirleri bir takım iddiaları aleyhinde şahid tutulmuş, hâdisi vezir vasıtasıyla Halifeye arz edilmiş o da hapsolünmasını emretmişti. Hallac, hapse konulmazdan önce dövülmüş ve işkence altına alınmış, bilâhare Dicle köprüsünün başına getirilerek asılmak suretiyle idam olunduktan sonra vücudu parçalanmış, yakılmış ve nehre doğru külleri savrulmuştur.

«Tarih-i Fahri» müellifi diyor ki: «Hallac» aslen Vastahdır.

— 10 —

Yazan:

TAHİR HARİMİ BALCIOĞLU

Veyahud «Göster» lidir. Yalancının biridir. Kılık ve kıyafet bakımından da acayip bir adamdır. Rengârenk elbiseler giyer, küllahlı, sarıklı, bazan asker kıyafetine girer. Bu garip kılığı ile köylerde dolaşır. Bağdatta başına topladığı müritleriyle umurunun nazarlarını çeker, mübhem ve tasavvufane şiirleriyle efkârı karmakarışık eder, bir kimse olduğundan, nihayet ölüm cezasına uğradı ve asıldı. İdamı esnasında ona inananlara biraz sonra yanlarına geleceğini söylemekle onları teselliye çalıştı. «Haalac»ın «Ben hakım» sözü ne yine mütesaviflerden Ahmet Rufai de «Burhanül müeyyid» adındaki eserinde şiddetle hücum ediyor ve diyor ki:

«Hallacın enelhak» dediği söyleniyor. Kendisi hakka tâbi olsaydı böyle söylemezdi. Vehmen hata etmiştir. Vahdeti vücudu ibham eden bazı şiirleri vardır, deniliyor. Böyle sözler batıldır. Hallacı hakka vasil olmuş ricalden göremem. Hakikat şarabından içmemiş görüyorum. Bir ufak sada işiterek evhama çarpmıştır. Çeşit hallere düşmüştür zannediyorum. Allaha yaklaşanlara karışıp da Allah korkusu kalbinde ziyadeleşmiş kim olursa olsun, Allahın mekrine uğramıştır. Aman bu gibi tefevvuhattan kaçınınız. Bunlar batıl şeylerdir.

Eslâfi kiram şer'in hududunu gözeterek giderlerdi. Kendilerinden tecavüz zuhur etmemiştir. Allahın hududunu Allahı se-

verseler, cahinimden başka kim tecavüz eder? Körlerden başka kuyuya kim ayak atar? Bu tecavüz nedir?

İnsan bir kere aç kalsa yeter. Bir susuzluk mahveder. Uykuya dahi galebe edemeyip mağlûp olur. Bir ağrıya tutulsa biçare kalır. İhtiyarlıkla takattan düşer. Bir yorgunlukla halsiz olur. Bu derece aciz ve zayıf olan biçare nerede; bugün mülekün sahibi kimdir? Fermanın buyuran kadir ve kayyum olan Allah nerede? Bu sözlerle nasıl cesaret olunur? Evliyalık fırsatı nerede? Nemrutluk da vünluk değildir. Peygamberimiz «Ben padişah değilim» buyurmuşlar iken kulları olduğumuz halde, biz Allah mıyız diyeceğiz? Resulü Ekrem süslü elbiseyi, âmiri yet sıfatını, tefevvuk dâvasını kabul buyurmamışken, arif olan merd, bunlara cesaret eder mi?

— Arkası var —

SAYIN ABONMANLARI
MIZDAN RİCA

Parlak dinimizin hükümlerini yayınlamak ve bu suretle Müslümanlığa bir hizmette bulunmak emeliyle çıkmakta olan «Müslüman Sesi», kazanç bellemeden bu ulvî vazifesine devam etmektedir. Ancak, zaten cüz'i bir para olan abone bedellerini tahsil etmek için, müteaddit tahsildar istihdam etmemiz maddeten mümkün olmadığından, «Müslüman Sesi»nin yaşamasını arzu eden sayın abonmanlarımızın, ücreti bize âit olmak üzere abone bedellerini posta ile idarehanemize göndermelerini saygılarımızla rica ederiz.

Ek 113: Tahir Harimi'nin Müslüman Sesi Dergisindeki 'İslam Tefekkür Tarihinin Büyük Simaları (Hallac Mansur) 2' Yazısı, 3. Cilt 45. Sayı, 29 Haziran 1951

İslâm tefekkür tarihinin büyük simaları (Hallac Mansur)

— 3 —

YAZAN:

TAHİR HARİMİ BALCIOĞLU

(Ahmet Rüfai) daha acı sözlerle Hallacı çok hırpalıyor. (Hatemevliya) olan (Muhidin Arabi) de (fütuhâtı mekiye) de Hallaç hakkında mühim bir mükâşefesinde bahsediyor. Bir gün bir camide minberin sağ yanında şekil ve kıyafetleriyle devrin tamamen başka zamanlarına mensup bir çok

kunurken işlerinizi terk edip camiye koşmamızı, ve bunun haricinde namaz vakitlerinden maada bütün zamanımızı çalışmakla geçirmemizi, kimseye zarar vermeden, kimsenin kötülüğünü düşünmeden, gerek devletin ve gerekse tek bir millettaşımızın bile hakkını yemeden kimseye zulmetmeden, komşularımıza, vatandaşlarımıza, ailemiz efendi gibi bakarak onların her yardımına koşmakla mükellef olduğumuzu hatırdan çıkarmadan çalışmamızı, beşikten meza-ra kadar bilgi aramamızı, çocuklarımızı iyi okutmamızı, fakirlere yardım etmemizi, kazandığımız paranın bir kısmını hayırlı işlere sarfetmekten geri kalmamamızı, yurdumuzun müdafaası ve yükselmesi için hiç bir fedakârlıktan çekinmememizi, devletin kanunlarına itaat etmemizi emreden, irtica ve taassubu siddetle ve nefretle reddeden, vicdan hürriyetini emreden bu din, insanlık için büyük bir nimet, nurlu bir rehber değil de nedir? Bu dinin terakkiye mani olduğunu iddia etmek milleti yanlış yola sevk etmekten başka ne olabilir?

Cenabı Hak hepimizi doğru yoldan ayırmasın.

H. M. Lutfullah BAYDOĞAN

şahsiyetlerin toplanmış olduğunu görmüş ve teccesüd etmiş ruhlar olduğuna kani olarak yanlarına varmış, kimler olduklarını sorduğu zaman devri Âdemden beri gelen aktap olduklarını öğrenmiş, bu toplanmadan gayenin ne olduğunu sorduğu vakit:

— Üçyüz senedir huzuru Peygamberide mahcup olan Hallacın affını rica için Cenabı Fahrî kâinata ricaya geldik.) demişler.

Hallaç hakkında en geniş malûmatı (Hallaç ve Hallaciye) adlı eserinde (Kollej dö Frans) profesörlerinden ve Garp âleminin (Muhiddin Arabi) si tanıyan şerefi imanla müşerref (Masinyun) vermiştir. Ve aynı zamanda Sofiye mesleki üzerine Kur'anı kerimi (araisülbeyan) namıyla tetsir eden Şirazlı (Ruz bahân Baklı) Hallacın (Kitabül tevasin) ini şerh etmiş ve (Masinyun) bunu da Fransızca tercümesile tabettirmiştir. (Arais) Hindistanda basılmış olduğu gibi yazma bir nüshasını İstanbulda (Veliyiddin Efendi) kütüphanesinde mütalea ettim.

(Hallac) ın âkibetini gösteren Şarkta bilhassa (Zerrin taç kurretül ayn Babi Tahire) adında bir kadın vardı. Gayet güzel bir Türk kıızı olan (Zerrin) meşhur Babâlinin en sadık mütekidle-

rinden olduğundan İranda açılan mahkemede ateşte yakılmak suretiyle idama mahkûm edilmişti. Yığılan odunların üzerine çıkıp ateş eteklerine sarmağa başladığı anda şu şiiri okudu:

Men nemi guyem semender veya pervane baş.
Ki bi azmî suhteş üftadei merdane baş.

TERCÜMESİ: Semender ol veya pervane ol demem. Fakat yanmağa azmedince merdane ol..

Zerrin bu beytini alevler içinde terennüm ederek yanmış gitmiştir.

Garpta dahi aynı dâvayı güden Panteistler çıkmıştır. Bilhassa Avrupada dinî taassubun Hilyektolik meshebinin en zalimane işkenceler yapan Engizisyon mahkemeleri dinsizlikle itham edilen Napolili Filozof (Vanini) yi de bu âkidenin müfrit taraftarlarından diye Allahı kâinatın umumî maddesi ve mutlak zekâsı olarak inandığını dan. dolayı 1619 da idam etmişlerdi. Aleyhdarlarına karşı elinde tuttuğu bir ot parçasının da hiç Allahın mevcudiyetine delil olduğunu söylemişti. Fakat Tunion şehri mahkemesi onu kâfir ilân etti. İdamı da ateşte yakılmak suretiyle icra edildi. Yığılan odunların üzerine çıkarken bir takım sözler sarfetti. Dilini kesmek istediler. Bunu reddeden Filozofun dili cellât tarafından zorla koparıldı ve vücudu yakıldıktan sonra külleri havaya savuruldu.

— SON —

Tahir Harimi Balcıoğlu

— 3 —

Ek 114: Tahir Harimi'nin Müslüman Sesi Dergisindeki 'İslam Tefekkür Tarihinin Büyük Simaları (Hallac Mansur) 3' Yazısı, 3.Cilt 46. Sayı, 18 Temmuz 1951

İslâm tefekkür tarihinin büyük simaları İslamın hücceti Ebuhamit İmam Gazali

Bütün ilimler, tarihte bir takım gelişmeler ve tekâmül devreleri kaydederler.

Bilhassa tabii ilimler, bu hususta daha bol misaller verirler.

Yunan filozoflarıyla berraklaşan fizik, riyaziye, heyet vesair ilimlerin, başlangıcından itibaren meçhuliyetleri yırtan inkişaf yollarında bu gibi kâşiflerle büyük dimağların müteakip asırlara daha geniş bir mesai şulesi aksettiren bir zekâ hamlesi halinde karşımıza dikildikleri görülmektedir.

Babillilerin ve Mısırlı heyetçilerin ilk çağlarda elde ettikleri bilgiler, asırlar boyunca beşerin en doğru buluşları olarak tanınmışlardır. O zamanları devirerek, Batlanyos devrine gelinceye kadar asırların, birer hız ile eski bilgilere parça parça ilâve ettikleri yeni malûmatın başında, bu yüksek zekâların hüviyetlerini tarihin ışıkları vasıtasıyla tanımağa muktedir oluyoruz.

İslâmiyetin çatısı altında teşekkül eden hükümdar sülâlelerinde Emevilerin tefekkür tarihini bir şule ile ilk açan, Prens (Halid Emevi) ve onu takip ile daha bazı düşünce yollarında kılavuzluk yapan zatların gayretlerini şükranla kaydettikten sonra, nihayet Abbasilerin tarih sahnesine çıktıklarını görürüz.

Heyet ilimleriyle meşgul olan ikinci Abbâsî halifesi (Mansur) un Sansıkrinceden tercüme ettirdiği eserlere rast geliyoruz.

(Elmemun) devrinin (Sençer) sahrasında yaptırdığı arz ölçülerine ve bundan sonra terakki

— 1 —

YAZAN:

TAHİR HARİMİ BALCIOĞLU

sahasında yüksek inkişaflara mazhar olan bu ilmin (Merağa) rasathanesi tarafından yapılan rasadların neticelerini birer keşf ve tekâmül olarak tesbit edebiliriz.

★

Eski Yunanistanda rasadat ile uğraşan heyetşinaslardan (Menetun), (Okitmun) ve iki asır sonra da (İperhis), Guldânig tana giderek, bu fende tahsil gördüler. (x)

(Kitabi mecesti) sahibi (Batlanyos), usulde daima (İperhi) i takip etti. O da, dünyayı kâinatın merkezi olarak gösterdi. Bu iddia ve zan, uzun asırlar boyunca bir nazariye olarak yaşadı. Nihayet VI. inci asrın başlarında Lehistanlı «Kopernik» bu nazariyeyi tamamen cerh ve red etti. Koperink'in «Gökte cisimlerin hareketleri» adıyla yazdığı eserde, yepyeni dâvalar ortaya attı. Bu fikir, etrafta mühim akisler yapmağa başladı. «Fitagoret» den ilk defa ışık veren bu dâvâ, Lehistanlı heyetşinasın büyük keşfiyle tamamen mecrasını değiştirdi. Cihan, bambaşka bir iddianın karşısında bulunuyor. Eski bilgileri yeniden düzeltmek ve ilmi araştırmaların daha faydalı neticeler verebilmesini temin etmek için de yalnız zihni hareketleri değil, bilfiil hayata inen tecrübeli yolların açtığı yeni istikametleri görmek lâzım geliyordu. Yâni, iskolâstik usuller günden güne yıpranmağa

mecbur kalıyorlardı. Buraya kadar gelen tefekkür ve umumi hayat iskandilleri, düşüncecede başka vasıtaları kullanmağa başlayan dahilerin, ayrı ayrı müşterek hisselerini de ilâve etmeği unutturuyordu.

Yalnız, heyet ilmine münhasır olmıyan bu mesai, hudutlarını bütün ilimlere açmıştı. Tababet; Yunan, Mısır, Arap ve Hind milletlerinin çalışmaları sayesinde durmadan gelişiyor, olgunlaşıyordu. İslâm hayat kanunları ile yeni açılan bu hür tefekkür devrinin geniş faaliyetleri, bize «Cabir» ve «İbni Sina» gibi dahileri tanıttırdı. VI inci asırdan sonra devam eden ciddi gayretlerin mahiyetleri hakkında tarihin vazih nakilleri, çok mühim hakikatleri haber veriyordu.

Bugün, Şark ve garp medeniyeti diye ayrı ayrı çığırar açmış bir medeniyet yoktur. Medeniyet, beşerin umumi mesaisinin mahsulü olduğuna göre şarkta zuhur eden siyasi fitneler ve muhtelif sarsıntılar, hareketlerine devam edemiyen ilmi çalışmalar, durmayan bir huzursuzluk içinde mutlak istikametini daha müsait muhitlere çevirecekti. İlimler, sükün ve refah devirlerinin hazırladığı bütün vasıtaları önüne katarak inkişaf ederler. Bu durumu kaybeden kitlelerde, fikir ve zihne dayanıp da ameli hayata yavaş yavaş inmeğe başlayan medeniyet ve kültür hamleleri nihayet solmağa başlar.

(Arkası var)

(x) (Kifti S. 50)

— 5 —

Ek 115: Tahir Harimi'nin Müslüman Sesi Dergisindeki 'İslam Tefekkür Tarihinin Büyük Simaları (İslam'ın Hücceti Ebuhamit İmam Gazali)' Yazısı, 3. Cilt 47, Sayı, 7 Ağustos 1951

İslâm tefekkür tarihinin büyük simaları

İslâmın hücceti Ebuhamit İmam Gazali

— 2 —

YAZAN:

TAHİR HARİMİ BALCIOĞLU

İşte, Şarkın maruz kaldığı akıbet bu idi. İlmî çalışmalar, Garbe doğru yönelmeğe başladı. Çünkü 16'ncı asırda Şark, kuru-mağa yüz tutmuş bir vahaya dönmüştü. Bunun açık sebepleri ise ihtilâflar, siyasi kaynaşmalar, sülâle dâvaları idi.

Garpte ilerleyen ilmi ve fennî inkişâflar, tâ (Pastor) devrine kadar devam etti. Onun doğuşu medeniyet dünyasına büyük bir müjde idi. Mikrobun keşfi ile tababet âlemi baştan başa değişti. (Pastor) un dehasına bütün beşeriyet medyunu şükran kaldı.

★

Felsefeye gelince, (Tales) ve (Fitagoros) dan Sokrat ve ondan sonra (Eflâtun, (Aristo) ve bunları takip eden fikir ve felsefe hamlelerinden bir takım doktrinlerle muayyen nazariyeleri ortaya döken meslekler meydana geldi. Yunan felsefesi, tabiatı dayanmak suretiyle ilk dâvâyı (Tales) in dilinden duydu. Küçük Asyada başlayan bu fikir ceryanları, doğrudan doğruya eşyaya ve Şeeniyete dayanıyordu. Atina feylesofları, bu cep hedeki hareketi Milâtlî felsefelerden öğrendiler. Ne zaman Roma orduları, Yunan ülkeleri üzerine akına başladılar; felsefî düşünceler, barbarların müdahaleleriyle zaafa uğradı, eski Yunan medeniyeti şa'saası söndü. Filozoflar Romaya nakledildiler, tarih ve hukuk sahasında başka bir mecrâ açıldı.

İskenderiyenin, fikriyat vâdisinde mühim bir merkez haline gelmesi üzerine, yahudi âlimleri, bu muhitte mühim bir nüfuz kazanmışlardı. Tevrata dayanan bir çeşid Tesavvufî düşüncelerin yayılmasına yardım eden bu hareketler, İslâmiyette bu kıtayı fethettiği tarihe kadar devam etti.

İslâm orduları geldiği zaman (Nil) vâdilerinde dalgın ve mütehayyır, bir manzumeî efkâr salıkları buldular. Bundan sonra, bir çok felsefe mezhepleri türedi. (Stoicisme) (Materiyalizme) (Spiritualizme) (Doğmatisme) (Mysticisme) (Panteizme) gibi geçen zamanların içinde yeni yeni felsefe mezhepleri teşekkül ediyordu. Bütün bu tefekkür sahasında birer yol intihap eden nazariyeciler, eşya ve varlığın mânâ ve mefhumu ile hayatı izah maksadiyle insanı niyete hakikati öğretmeğe uğraşıyorlardı. İşte, nerede yeni bir düşünce ve o düşüncenin zihinlerde bir alâka uyandıracak derecede ihatalı olduğu görülmüş ise orada bir dahinin yetiştiği anlaşılmuştur.

Tarihin bu seyri devam ederken orta çağa devredilen İran ve Roma medeniyetlerinin vaktiyle ilim ve fikir hareketlerini idare eden merkezlerde tedrisat

durmamış, bir takım müderrisler, muhite gereken feyzi vermekten geri kalmamışlardı.

Atina felsefe müderrisleri, Gazze ve Beyrut hukuk müesseseleri, Rodos ilim mahfilleri, za'fa düşmeğe beraber ancak Romanın istilâları neticesi olarak eski çağlarda yaşayan her türlü fikir hüzmeleri duraklamış, buralarda ders veren hocalar, Roma asillerinin şatolarına onları evlâdlarını talime memur edilmişlerdi. İran medeniyetinin geniş bir intişar sahası olan (Eundü Şapur) medreseleri de faaliyetlerini kesmişlerdi.

Abbasilerin civar milletlere aid ilmi mesailerini, merkezi hükümet olan Bağdadda teksife çalıştırdıkları sıralarda Arap feylosofu (Elkindi) nin şöhreti afaka yayılmıştı. (Farabî) nin daha geniş bir şöhret ile İslâm tefekkür tarihinin her türlü inkişâflarını kavrayan büyük zekâsı dalgalanmağa başladığı sıralarda eski kavimlerin vâris fikri kültüre aid bütün malzeme, Bağdada intikal etmiş bulunuyordu. Yunan felsefesinin mühim tesirleriyle beraber Arap zekâsı, hüviyetini çizdiği yepyeni fikirlerle orta bir felsefe koydu.

(İbni Sina), (İbni Reşid), (Mace), (İbni Tufeye), (Ebu Bekir Razi) gibi dahiler, bu sahanın başında idiler.

Bu azim inkişâfların diğer bir cephesinde de, (Teoloji doğmatik) denilen (ilmi kelâm) var-

— 10 —

Ek 116: Tahir Harimi'nin Müslüman Sesi Dergisindeki 'İslam Tefekkür Tarihinin Büyük Simaları (İslam'ın Hücceti Ebuhamit İmam Gazali 2)' Yazısı, 3. Cilt 48. Sayı, 2 Eylül 1951

İKAZ KURSUSU

İbret alınacak bir olay

Aziz okurlarımız, size bu sütunlarda arzedeceğimiz bir olay, cidden ibret alınacak mahiyettedir. Olay şudur:

Bundan bir iki ay önce bir hemşehrimiz İsviçreye gidiyor, Lozanda bir otele iniyor. Bir pazar günü sabahleyin erkenden kalkıyor ve kahve altısını otelin bahçesinde almak istiyor. Garsonu çağırıyor ve arzusunu bildiriyor. Biraz sonra baş garson geliyor ve kendisine diyor ki:

— Efendim, affınızı istirham ederiz. Bizim şu anda ibadet zamanımızdır. Herkes ibadetle meşguldür. Onun için emrinizi şimdi yerine getiremeyeceğiz. Yarım saat beklemenizi rica edeceğim.

di. (Küllap), (Eş'eri), (Maturidi), (Ebu Bekir Baklani), (Ebu İshak Esferaini), (Ebu İsmail Cuvdeyni) gibi dahiler de, bu sahanın birincileri idiler.

(Ebu Hamid Gazali) ise, beşinci hicret asrının tam teşekkül etmiş ilim dehasının zirvesine oturmak suretiyle yeni kelâmcılar devrini açmış, müteakıp asırlar, hep onun ilmi liderliği altında hamlelerine devam etmiştir. (Gazali) nin manevî heybeti, zamanlar boyunca bütün efkâra hâkim olmuş felsefe ve kelâm ceryanları, onun vücu

Hemşehrimiz, mazereti yerinde buluyor ve yarım saat beklemeyi kabul ediyor, fakat, kendi kendine de düşünüyor: Avrupa'nın orta göbeğinde küçücük bir İsviçrenin, iki cihan harbinin ateşinden masun kalması, ahlâk, kültür, ilim, san'at ve medeniyette her milletten fazla ileri gitmesi, elbette ki sebepsiz değildir. Bakın şu memleket dinine ne kadar bağlıdır *

Şimdi bir kere düşünelim, muhterem dindaş, müslüman olamayanlar bile dinlerine bu derece bağlı kaldıkları halde biz ki, en mütakâmil ve bütün insanlar için gönderilmiş bir dine sahibiz, ne yapıyoruz? Cenabı hak, bize gönderdiği mukaddes kur'anda

da getirdiği azamet karşısında metodik çalışmalarından hiçbir zaman kendisinin fikirlerinden ilham almadan yürüyememiştir.

★

İslâm mütefekkiri tarihinde başlı başına bir varlık olan (Ebu Hamid Gazali) nin şimdiye kadar temas olunmamış cepheleleriyle onun bizzat eserlerinden anhyabildiğimiz hakikatleri birer birer sererek okurlarımıza yepyeni bir vadede malûmat vermeğe çalışacağız.

— Devam edecek —

buyuruyor ki: «Çalışınız, ahretinizi düşünürken, dünya işlerinizi asla ihmal etmeyiniz, hiç ölmeyecekmiş gibi çalışınız, fakat cuma namazını terketmeyiniz, herkes camide iken siz alışverişle meşgul olursanız, o esnada kazanacağınız paralar haramdır Size hayretmez.»

Muhterem dindaşlar, acaba biz Tanrının bu emrini hep beraber yerine getiriyor muyuz? Ne gezer!..

Tahir Büyükkörükçü

Çok genç ve kıymetli mütefekkirimizden Konya Merkez vaizi Tahir Büyük Körükçü, geçen hafta İzmirli ziyaret etmiş, muhtelif camilerimizde mühim mevzeler vermiş ve müteakiben Bursaya hareket eylemiştir.

Tahir Büyük Körükçü, lisansındaki talâkat ve ifadesindeki akış dolayısıyla ve bilhassa çok genç olduğu halde mükemmel ve dini malûmatı yerinde bir vaiz liyakatini kazanmış bulunması hasebiyle İzmirli, bir kaç gün içinde kendisini çok sevmiş ve takdir etmiştir. Bu genç ve değerli vaizimiz, «Müslüman Sesi» ne yazılar yazacağını vadedmiştir.

Tahir Büyük Körükçünün kıymetli ve istifadeli yazılarını yakında okurlarımıza sunabileceğimizi umar ve kendisine şimdiden teşekkür ederiz.

— 11 —

Ek 117: Tahir Harimi'nin Müslüman Sesi Dergisindeki 'İslam Tefekkür Tarihinin Büyük Sımaları (İslam'ın Hücceti Ebuhamit İmam Gazali 2)' Yazısının Devamı, 3. Cilt 48. Sayı, 2 Eylül 1951

İslâm tefekkür tarihinin büyük simaları

İslâmın hücceti Ebuhamit İmam Gazali

(Gazali) hakkında garpta ve şarkta hayli tetkikler neşrolunmuştur. Fakat bizim aradığı -mız esaslar hakkında ve (Gazali) yi yetiştiren âmîl ve sebeplerle yaşadığı ve doğduğu devirlerin ilmi mahiyetleri ile İslâm medeniyetinin cihanşumul varlığı karşısında bu büyük dahinin zekâ ve iktidar kuvvetine neler bahsettiği noktasına hiç de temas edilmemiştir.

(Gazali) dünyaya geldiği zaman koca Selçuk İmparatorluğu, bütün ihtişamıyla orta çağın kemalini taşıyordu. Kup -kuru bir muhitte gözünü açma-

bu dört haslete vasil olmuşlardır. Diğer insanlar ise, bu hasletlere derece derece yaklaşabilmişlerdir.

Her kim ki, bu dört haslete vaklaşmış ise, Resulü Zisara yakın olması derecesiyle Cenabı hak Hazretlerine yakın olmuştur. Bu gibi bahtiyarlar adeta birer melek ve herkesi kendilerine muti kıldığı gibi, bütün işlerde de herkesin mercii olurlar. Bilâkis bu ahlâk güzelliğinden mahrum olanlar da refret kazanırlar. Zira bu gibiler, şeytana yakın olurlar.

Cenabı Peygamber Efendimiz, mekârîmi ahlâkı tamamlamak için gönderilmişlerdir.

Mukaddes kitabımız olan Kur'anıkerim, bu güzel ahlâka işaret olarak müminlerin vasıflarını övüyor. Ve: «Müminler, Allah ve Resulüne iman ettiler. Mallarıyla, canlarıyla fisebilillâh mücahede ettiler. İşte bunlar sadık müminlerdir» buyuruyor.

— 4 —

YAZAN:

TAHİR HARİMİ BALCIOĞLU

di, siyasi azametın gölgeleri içinde Asyanın göbeğinde (Porupuatik) denizine kadar İmparatorluğun hududları almış yürümüşü. (Harzem) den geniş İran şehirlerine ve nihayet Abbasilerin hâkim oldukları Bizans serhadları ile Orta Asyanın müntahasına kadar uzanan

sahalarında (Alp Arslan) ın (Melekşah) ın (Sultan Senciz) ın hudbeleri okunuyordu. Arap memleketleri ise bu Türk İmparatorluğunun adalet yayıcı nüfuzunu tanımakta ve ona hürmet göstermekte, adeta müsabaka ediyorlardı.

İşte (Gazali) bu muhteşem devrin vücuda getirdiği semalara yüksek hamleleri içinde (Nizamiye) üniversitesi rektörü olmuş ve İslâm tefekkürüne istikametler vermiştir.

Bitti

Sayın devlet memuru, sana hitap ediyoruz!

Sayın Devlet memuru! Düşün ki, bu cemiyet içerisinde senin mümtaz bir mevkiin vardır. Çünkü devlet memurusun. Devlet memuru demek, millet hizmeti gibi çok şerefli bir vazifeyi kusursuz yapmağı üzere almış olan insan demektir.

Devlet hizmetini, iyi niyet ve temiz kalble seve seve gören, bu işi angarya telâkki etmiyerek doğru ve zamanında yapan, halka elinden geldiği kadar kolaylık gösteren devlet memuru, mensup olduğu milletin biran evvel yükselmesini ve refah bulmasını hazırlar. Böyle bir devlet memuru, halk arasında çok sevilir, itibar kazanır ve çabuk da yükselir.

Bir memur, kendisine başvuran bir vatandaşa zorluk gösterir, onun kanun dairesindeki müracaatını beş on dakika, bir kaç saat veya bir gün içinde bitirmek mümkün iken onu (yarın gel, öbür gün gel) diye mütemadiyen yorar ve işinden alıkoysa, devlete fenalık etmiş olur. Devlete fenalık yapan bir memur ise, asla hayır görmez, onun millet hazinesinden aldığı aylık haramdır. Kendisi değilse çocuk veya eşi karşılığını görür; maddi ve manevî ıztıraplardan kurtulmaz; işinden mahrum kalır ve muhtaç bir duruma düşer. Bunun için ey sayın devlet memuru, bu cihetleri düşün, devlet ve millet hizmetinde doğruluktan ayrılma, kendini halka ve âmirlerine sevdirmekten şaşma, akşamın işini sabaha bırakma, aldığın maaş az görme, hakkaniyetten ayrılma, vaktinde işinin başında bulun, aksi takdirde dünya ve ahrette sıkıntı çekersen. Bu değişmez hakikati bil de ona göre hareket et!

— 11 —

Ek 118: Tahir Harimi'nin Müslüman Sesi Dergisindeki: 'İslam Tefekkür Tarihinin Büyük Simaları (İslâm'ın Hücceti Ebuhamit İmam Gazali 3)' Yazısı, 3. Cilt 49. Sayı, 30 Eylül 1951

سنة: ۱

۱ مایس ۱۳۴۰

صافی: ۱۲

محراب

اهلوقى ، اجتماعى ، فلسفى ، تاريخى ، ادبى مجموعه در
شىمىدىك اون بش كونده نشر اولتور

مدرجات

اسلام ، شىعيلك ، مذاهب و دىي فرقه لر مصطفى شىب
تارىخ مدننده كىتبخانه لر طاهر حىرمى
اورتا آسياده توركمىن « توركمنلرك دىي » هلمى ضيا
شىخ سهروردىنك شىخصىق و سىحىسى يوسف ضيا
حى بن يقظان « ابن طفىلك فلسفى رومانى » رشيد

سراب : قدره حسين — پروانه : سىمىحه جمال — رباعى : على ضيا — بركوكل خاطر مسى :
ملىحه نورى — غزل : جىل رافت — نهالك قبرى : نىجت رشدى — آننه مك اولومى :
صائم حسين .

فىئآتى ۱۰ غر و شدر

شہزادہ ہاشمی : اوقاف مطبعہ سى

۱۹۲۴ — ۱۳۴۰

Ek 119: Tahir Harimi'nin Yazısının Bulunduğu Mihrab Dergisi'nin Kapağı

سیران

پیردائیم قانی دده مظهرقرینه

زورق خیالی صالدك انكبه
 بو بھرك اوجنه هیچ ازیرلی ؟
 جهان دولادك سیاح ، سن کپنه ؛
 خیالدهسك :... ظلمته کیدیلیری ؟

و سنك اقلیمی کینتمز دوخته ؛
 جانر کیردی بو زمك جینته
 باش کیدر دیورم صولك نوشته
 زهریز بودرکه کیریلیری ؟

بز عشق یادیمی ایچدك غفروون
 حکمتی اولفودق لوحه تورون
 موسی ایله ایندك ذروه طورون
 ای کواکب عیسی-رحان دیریلیری ؟

یکرله جان ، جهان دور ایوی کدك
 هرجهده باشقه بر صدا وردك
 مغرب طنبوره کدمل سردك
 هرچنده هنریز فعله کینیری ؟

آدمیه - قلمی زاده : ظاهر حرمی

اوی

سراب

۴

هرصفحه حیانتک بر اقبالی تأثیر - نهقدر سریع و فراری اولورسه اولسون - تقسده
 ینه مؤیدر ، چونکه هر حالکی بر حالت ، مدت حکمی زائل اولدقدن سوکرا کئدرکاهنده
 بر اثر بر اقبالی ، بولک ایچون حیات شعورون عیازند ؟ شعور ایسه اک کوچک بر الطیالی
 ایجابنده استعمال ایچک ایچون ، حفظ ایچک فطرتنددر دییه نلره حق و بربرم .

Ek 120: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Seyran' Yazısı, 1. Cilt 10. Sayı, 1 Nisan 1924

تاریخ مدینتده کتبخانه لر

مدینتک اک بیوک وقوتلی تملی هیچ شهسز علم ومعرفتدر . ابتدای خلققدنبری ملیونلره سنه لر کچدی . بشرک تاریخ حیاتی اولان یدی بیک سنه لک بر زمانک ایچنده انسانلرک وجوده کتیردکری آثار صناعیه و علمیه تک قیمت وماهیتلرینه عاند علمانک طوبلادقلری و نائق حضورنده اجدادیمزک مدینت و علم عالملرنده یاراتدقلری تکامل ، عصر حاضر علمیا تی ومدینت تلقینلری حیرتلره غرق ایده جک قدر یوکسک اولدیغنی کوربیورز .

[چرائقال] فنک بو کونکی اتساع ترقیاته نظراً بوندن بش بیک سنه مقدم وجوده کتیریلان اهراملری ، قارناق، دندره معبدینی، بعلک خرابه لرینی کوروبده اوخارقه صنایعی تقدیرایتمک ومال قدیمه تک مدینتلرینه عاند عامیانه تلقیلردن تیزیه فکر ایلمه مک قابل دکلدرد . دنیا یوزنده بزدن مقدم زمانلرینی کچوروب محو ومندرس اولان انسانلرک متروک انقاضی کوندن کونه کشف ایلدکجه یکرمنچی عصرک کال عرفانی ، بیکلره سنه مقدم کی بتون اقوامک حیاتلرینی، حکومتلرینی، مدینتلرینی وصنعتلرینی تاریخمزه بو کونکی کی قید ایتمش بولنیور .

دها کچلرده روس علماسندن [قوزولو] نام سیاح « منغولیا وآمو و هارو » - هونون اولمش شهری - مهم برائر تألیف ایتمشدی . مومی الیه [۱۹۰۵] - [۱۹۰۹] ده منغولستانده وغولی شهرالرنده اجرا ایتمشکی سیاحت انساننده تدقیقات وتحریراتی نتیجه سنده [هارور هونون] نام اولمش شهری و بوراده بو بوک برکتبخانه تی کشف ایتمدی . [قوزولو] بو تک اوزرینه یازدیغنی و حکومت مطبعه سنده باصدیردیغنی [۶۷۸] صحیفه تک سالف الیان اثرنده یوزلرجه رسم وخریطه لرله مذکور شهر حقتنده معلومات مفصله ویرمشدرعین زمانده [قوزولو] او شهرده تصادف ایتمشکی غایت ابی محافظه اولمش وهانکی لسانله یازدیغنی الآن بیلنمه مش ایکی بیکدن فضله آتاری محتوی بو بوک برکتبخانه برسوری آثار نفیسه اییکله ایشانمش فوق العاده لطیف طابلولر حقتنده ده ایضاحات ویرمکده در .

اک زیاده تورک طائی علاقه دار ایدن بومهم کشفیات بوتون تورک تاریخنک مظام صحیفه لرینی تنویر ایده جکدر . عام و فن ترقیلرینک، مدنی طالمک بدایتدنبری تعقیب ایتمشکی تکامل تاریخی تی انجق ایلمک دوره لر دئبری المزه کچن متروکات ایله تثبیت وبونلر واسطه - یله

منقرض ملترك كرك عقليات و كرك نقلیات و كرك نقلیاتہ مساعی و تسلسل تاریخیسی كوره جكز كه انسانیت حال حاضرده کی سویه معرفتی بونلره اداركه موفق اوله بيلمشدر. عصر لرك انقلابيله بزه قدر انتقال ایدن علم و صناعات دائمی براستحاله تکامله تابع اولدیغدن بشری، طبیعتك قوتلری اوکنده دها عازم و متجلد اولغه سوق ایتمشدر. حیات مبارزه لرینك افاده ایتدیگی قابلیت و ترقی استعدادینی، انسانیتك مادیات و معنویات عالنده قطع ایتك اضطرارنده بولندیغنی مراحل سعینده کوریبورز.

ازمنه قدیمده کی ملتردن مصر لیلر، بابلیلر، فنیکی لیلر، ایرانیلر، یونان و هندیلر كرك حکمت، عام، صناعات کی ساحه لرده کوستردیکلری مساعی اجتهادك قیمت و غلوی عرصه منك مرهقی عرفانی اولمشدر. انجق بوسایه دركه عرصه من بوکونکی ولود و شمشعه دار موقعی احرازه موفق اولدی. عالده هیچ برشی تصور ایدلر كه علمك قدرتی قارشوسنده نامغلوب قالسین؟ بوکابنه دركه حرب، جنك کی آدمیتی ملول، محزون ایدن رزم میدانلرینك ارقه سنده بوکسله مبانئ علمییه، بتون متفکرین انسانیه نك دایانه اثر لریله اعلان غرور ایدن فنی مأسسه لرینی و کتبخانہ لرینی کوریبورز.

عالده ایلك کتبخانہ لری تأسیس ایدنلر میلاددن [۱۷۰۰] سنه اول بابلیلر ایدی لکن عصر ك علماسی طرفندن بابل، واشو خرابه لرنده بابلیلر ك بركتبخانہ سی کشف ایدلمشدر بونلر ك کتابلری خط [اسفینی] ایله محرر کره مید پارچه لرندن متشکل در.

بابلیلردن صکره مصر لیلر کلیر. مصر لیلر مؤلفانه بک زیاده رغبت ایدر لردی [جزیه] مزارلری حفر ایدلدیگی زمان مناصب حکومت صیره سنده برده کتبخانہ ناظری عنوانه تصادف ایدلمشدر. بورادن کلاشیلور که مصر فرعونلرینك غایت جسم کتبخانہ لری واردی. بو کتبخانہ لرك محتویاتی هیچ شبهه سز معبدلرده وضع اولان آثار دینه نك استساخ ایدلش نسخه لری ایله هندسه و طبابت، علم نجوم و فلسفه یه متعلق اثر لردن عبارتدر بو آثاردن عصر بزمه انتقال ایدن [بیروس پاپیروس] ده میلاددن [۱۵۰۰] سنه اول یازلش بركتابك صحیفه لرندن عبارتدر حق یونان قدیم مشاهیر مؤرخیندن «دیو دوروس» مصر ملوکندن [اوسمیندیای] اسمنده بر حکمدار ك قبرنده بولان بركتبخانہ یی ذکر ایدیور.

تاریخك اهمیتلی ادوار بله حاضر قیمت اقوامدن بریده هیچ شبهه سز آثوریلر و اونلر ك حیرت بخش مدینتله برده مشهور آثوری حکمداری [آساره ادون] کینواده انشا ایتدیردیگی سرایلر حیرت افزادر. عرب مشایخی و هیت قیرالری زیر تابعیه آلان بو آدم نا بحر سفید ساحل لرندي

Ek 122: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Medeniyette Kütüphaneler' Yazısının Devamı, 1.Cilt 12.Sayı, 1 Mayıs 1924

بتون حکمدار لری بیله بو آثار مدنیته نك بناسی ایچون استخدایم ایتمشدی . « اسار هادون » دنسکره آتوری حکمداری اولان [آتوری بانابال] میلاددن « ۶۲۶ » سنه مقدم نینوا شهرینی فوق العاده زین ایتدیرمش و غایت مکمل برکتبخانه تأسیس ایلمشدی . حیانتک یکانه آناری ایشته بوکتبخانه در . ایوم معلوم اولان آثار کلدانییه بوکتبخانه نك کشفندن صکره معلوم اولمشدر . آتوری [بانابال] کتبخانه سنده سحره ، قصائد دینییه ، الهیلره [افاد] ادبیانه دئر برچوق اثر لر کشف ایلمشدر . [آتور بانابال] بابل قدیم لساننده یازیلان کتابلری سطر سطر ترجمه ایتدیرمش ، آثار تاریخییه ، اسامی حکمداران ، قوم ، عام هیت و علم نجومه متعلق آناری کاملاً جمع ایلمشدر .

آتوری بانابال کتبخانه سی [۱۸۵۰] سنه سنده « قویونجوق » خرابه لر نده « لایه طرفندن کشف ایلمشدر و اوتاریخندن اعتباراً آتوری تاریخنک انقراض آلتنده قالان بتون اسرار ماضیه سی کلاً مبدانه چیقمشدر . [لایار] و کتبخانه نی وقتیه [سناخریب] طرفندن انشا ایدیلوب آتور بانابال طرفندن تعمیر اولان سرای خرابه لر نده کشف ایتمشدر . کتبخانه نی تشکیل ایدن آثار هب کر بچلر اوزرینه یازلمشدر . ۱۸۵۲ - ۱۸۵۴ سنه لر نده ده انکلیر قونسولوسی [راسام صارغون] طرفندن انشا اولان بر محله بولو حور دن بر قاچ دانه سنه داها تصادف ایلمشدر .

بوندن صکره یونانیلر کایر عمومی کتبخانه لر تأسیسی یونانیلر ده دو شو تمشدر قبل میلاد النجی عصر اورتیه سنده [بسیستراتوس] طرفندن بوبله برکتبخانه وجوده کتیرلمشدر . بطلمیوس لر دور نده ایسه اسکندریه فوق العاده وسعت کسب ایتمش اسکندریه نك موزه و کتبخانه سی بک زیاده شهرت بولمشدی . اسکندریه ملو کندن [بطولوماوس فیلا دلفوس قبل میلاد ۲۸۵] علوم و فنونه و علمایه فوق العاده رغبت و اهمیت بره رک جمع ایتدیردیکی [۵۴۱۲۰] عدد کتابلری انشا ایتدیروب امر و اداره سی « زمیره » نامنده کی ادمه حواله ایتدیکی غایتله بویوک برکتبخانه یه وضع ایتمشدی . عین زمانده سند ، هند ، ایران ، جرجان ، ارمان ، بابل ، موصل طرفلر نده اله کچیردیکی بک قیمتی آثار علمییه پی در پی جمع و جلب ایتدیرمشدی . [۲۴۰] سنه لر ی آره سنده اسکندریه ده تجمع ایدن کتابلرک یکنونی [۵۳۲۰۰۰] بالغ اولمشدر . بونک [۹۰۰۰۰] ی ایکنجی برکتبخانه یه وضع اولمشدی بعد میلاد « ۴۷ » سنه سنده کتابلرک مجموعی [۹۰۰۰۰۰] راده سنه چیقمشدر . یولیوس سزارک اسکندریه نی محاصره سی انا سنده بو کتابلرک برچونعی محو اولمشدر .

Ek 123: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Medeniyette Kütüphaneler' Yazısının Devamı, 1.Cilt 12.Sayı, 1 Mayıs 1924

تحقیقات تاریخییه نظر آ مذکور کتبخانه کاملاً یا مشدر . اسکندر کبرک وفاتنده بابل والیدی بولنان [سنه له وقوس] آسیایه و هندستانه قدر سفرلر یابدقدنصکره اولکک سنده کی دجله نك غر سنده بولونان شهرلری اوغلو [انطیوکوسه] ورمشدی . انطیوکوس قرال اولدی زمان [۲۸۰] بتون قرالغه مرکز اولان سلفکیه یی ترک ایتش [اورونت] هری اوزرنده انطاکیه یی تأسیس ایدرک پایتخت اتخاذا ایتمشدی . انطاکیه نك کوندن کونه ترقی ایدن صنایع و تجارتی طولایسیله بو شهرده بر جوق آثار مدنیه وجوده کلش اخیراً بیوک انطیوکوس طرفندن مهم بر کتبخانه ده تأسیس ایدلمشدی .

قارطجه لیلرده یونان آثار نفیسه سی سجلیا معبودلردن الهرق بر جوق علم وقته عاند مکتونانی جمع ایتشلر، زراعت و جغرافیایه متعلق کتابلری احتوا ایدن اروجه برده کتبخانه تأسیس ایتشلردر . [۲۶۶] از جمله [ماغون] کوزراعت حقنده کی اثری یونان ولایتین لسانلرینه ترجمه ایدیلرک حق روماستانوس طرفندن بوتون املاک صاحب لرینه مطالعه سی توصیه اولمشدر . [۲۴۱] حکیم وطیب مشهور چالینوسک وطنی اولان برغمه ده قرال [اطالوس] بیوک بر کتبخانه تأسیس ایتش و بورایه بوتون یونان مؤلفلرینک یازمه آناریخی جمع ایتمه موفق اولمشدی . اوزمانلر یازی یالکز [بابروس] اوزرینه یازیلوردی . [بابروس] ده مصر دن بشقه بریده چیقمازدی . برغمه لیلر بابروس مقامنه قائم اولمق اوزره قیون دریسنی کاغد کی ایجه ایجه پارچهلر حالنده کسمکه موفق اولمشلر بو صورتله [بارشومه ن] دنیلان [ترشه ، برغمه کاغدی] نی ایجاد ایتشلردر .

رومالیلرک اوعظمتلی دورلرنده علوم و معارف هیچ بر اثر ترقی کومتره مامش ایسه ده یونان فکریلری آره صیره روماده علم یارلیرلری کومتره مشدر . دنیانک الکواسع قطعهلرینی حوضه اداره سینه آلان روما ، جمهوریت و امپراطورلق دورلرنده حرب و اختلاللر ایچنده بوغوشمش و مملکتده علمی حرکتلره مع التأسف هیچده اهمیت ویرلما مشدر . روماده یالکز ملت مجلسنک ، جمهوریتک سناتونک قانونلری خلقده قوی برده و قرانلق دوینغوسنی یشاتمش صنایعک ، معارف قدرت تکاملی یونانیلرک آثارندن اتخال ایدلمکدن باشقه رسویه به کچومامشدر . رومانک فکریات ساحه سنده تکملات علم و عرفانده متبازر برهویت تاریخیه سی کورمه میوزر ، چیچرون کی خطیب [مارکوس] [پروتوس] کی منتخللر پیدا اولمشدر . ترقی به مظهر اولان یکانه علم شعبه سی علم حقوقه منحصردر . رومالیلرک ایلمک کتبخانه سی میلاددن [۱۶۷]

سنه مقدم ماكدونیادن کتیردکاری کتبخانه
ایدی . [۱۳۳] مارالذکر بر غمه ده [۸۶]
سنه سنه . آتسه ده بولنان کتبخانه لری کاملاً
رومایه نقل ایشلردی . ایمپراطور قسطنطینک
زماننده ایسه بیزانسه [۳۵۵] تاریخ
میلادیسنده ایروجه بر کتبخانه تأسیس
ایدلشدر . ایمپراطور لوق دوریده [هار-
دیپانوس] ک زمان حکومتنده اجر ایتدیکی
بو یوک سیاحتلر ائساننده آتسه جوارنده
ایروجه انشا ایتدیردیکی بر شهرده برده
کتبخانه وجوده کتیرمش بعده ایکی شهرک
آره سنه بر طاق ظفر انشا ایتدیردی که آتسه
طرفنده کی یوزینه [تهزه وسک شهری
بوراده در] عباره لرینی نقش ایتدیرمشدر .
[قوم] شهری ز تکینلردن کنج [پیلانوس]

— بر کورکل خاطرده سی —

بر زمان روحده امل ییلدیزی
بهارک « ازی نشه سی واردی .. »
عشقگله نهایت بر آجی صیری .
نشه سی بو سوگنز بجرانه ساردی ..

حیاتم باغلاندی بو سرگذشته ؛
در بدر دولاشوب عمرمدن بزدم .
یاقیچی حسنگدن بو کون بن ایشته
قلبده سوغمه بن بر غلو سزدم ..

بر اسیر اولالی بو حزین درده
روحی عشقک خسرانی یاقدی ،
آکلادم سو دیکم حقایسک سنده
هر کوزهل ، قلبده بر ایز بر اقدی .

۱۷-۴-۳۴۰ مبلغم نوری

مسقط رأسنده ینه بویله بو یوک بر کتبخانه ایله مدرسه [سه رس] نامنده بر معبود انشا
ایتدیرمشدی . ینه انطونه نلردن برنجی ایمپراطور [طرایان] [۹۸ - ۱۱۷] بحجاب سبعة
طاله بکزه بن مشهور [فورولی ، قابولون ، کرینالیس] تپه لری آره سنده ایکیوز متره
کنیشلکنده حفر ایدیلوب [۲۸۰۰۰۰] متره مکعبی یرقالدرارق آچیلان او بو یوک میدانه
طاق ظفر ، کندینک ات اوزرنده هیکلی ، تجارلره مخصوص لونجه لر ، بر معبود ، طرایان
ستونی ایله جسم بر کتبخانه یایدیرمشدر . روماده مشهور [قاراقاللا] حمالر ، زوار
ایچون استراحته مخصوص محللر غایتله معنا ژیمناز و مصاحبه سالونلر و احجاب مطالعه ایچون
ایروجه کتبخانه لر انشا ایتدیرمشدر .
ایرانیلرک ایسه مغارلرده مدفون بولنان اثرلردن الله ایدیله بیلانلره نظر آ اونلرده ده
بو خصوصه اهمیت عطف ایدلشدر .
حرسیانلغک ظهوردن صکره خاقی استیلا ایدن تعصب او بت پرست اقوامک میدانه
کتیردیگری کتبخانه لری سد ایش علوم و قون بتمش ؛ علما ایسه زندانلرده زنجیر

Ek 125: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Medeniyette Kütüphaneler' Yazısının Devamı, 1.Cilt 12.Sayı, 1 Mayıs 1924

بند ایدلمشدر . بشرک ترقی و عرفاننه قارشلی کایسانک وضع ایتدیکی استبداد ، درین جهالتلر بتون انسانیتک روحق صاران ظلمک شدتی ایچنده یوکسلهن علولری هر طرفه اورکوتمشدی . قرون وسطی ده انسانیتک لمعه امید ی سونمش تجدد معارف نامنه بر شیلر قالمشدی عصر لرجه عالم بوفلاکتک اوکنده ایگله مشدر . انجق او عصرده اسلام دنیاسنک بتون اطرافی نور شعشه داری ایله تنور ایتسی مصر ، بغداد ، شام ، قرطبه ، طلیطله کبی مدینتک مرکز لری اولان معمور مدینه لرده ، علمک عرفانک فنونک فیضیله بیکرله عالما ، حکما ، یتشدیر بیوردی . مدینه لره در لوفنونده راسخ عالملر و بهره دار متخصصلرک مقری ایدی . مدینتک اک یوکسک قابلیت و کالنی احرازه موفق اولان اسلام علامه لرینک تالیف ایتدیکلری اثرلر استساخ ایدیلهرک الدن اله شهردن شهره انتقال ایدیور . جیلان دریسی قاش و امالی شیلر یازبهرق بیکرله مدونات وجوده کتیر بیوردی . [ابو عمر و ابن العلاء] [خصص] [حماء] [ابو عیده] نک خانه لری طاوانلرینه قدر کتابلرله دولمشدی . دولت امویه نک عمومی کتبخانه لرینی کورده بیورسه قده افضل علمانک بر چوق خصوصی کتبخانه لری معلومزدر . دولت عباسیه نک تاسیسیله اجانبک کیتدیجه زیاده لشن اختلاطی جوار اقوامک بر چوق صنایع و فکری مؤسسه لر یله تموایدن سلطنت عباسیه شایان حیرت بر اثر تکامل و ترقی کوترمشدر . عباسیلرک بغدادده تاسیس ایتدیکلری و [بیت الحکمه] نامنی و ردیکلری اومعظم کتبخانه ده یونانی ، سریانی ، هندی ، قبطی لسانلرندن عربجهیه ترجمه اولنان بر چوق کتابلر طویلانمش وبالاخره مأمونک غیرتیه علوم مدونه نک ترجمه هیئتلی واسطه ییله عرب لساننه نقل ایدلمشدر . خلیفه مشارالیه ک کتاب جمعنده کی مراقی خلقجه شیوع بولسی اوزرینه یوزرله بیکرله اثر جمع اولنهرق مذکور کتبخانه یه وضع اولنمشدر .

کتبخانه نک برمدیری واردی . [صاحب بیت الحکمه] نامنی الان بوذات عربلره قارشلی عداوتیه شهرت الان [سهل بن هرون] اسمنده بر ایرانی ایدی . ده اسکرمه بغدادده [بیت الحکمه] طرزنده بر طاقم کتبخانه لر تاسیس ایله دیلر آل بویه دن [بهاء الدوله] نک وزیر ی [سابور بن اردشیر] طرفدن [۳۸۱] تاریخنده بغدادده ینه بویله بر کتبخانه میدانه کتیرلمشدر کتبخانه لر ایچون [۶۲۲] ده وفات ایدن خلفای عباسیه دن [ناصر بن مستعفی] ده یک مهم همت صرف ایدن ملوکدندر . اخیراً عباسی خلیفه لرندن اولان [مستعفی بالله] ایسه هر دورلو اداری قابلیتدن محروم ، علوم وقونندن هیچ خبردار اولمیان بر مقبون اولدیغندن بالنتیجه بشیوز سکز سنه دوام ایدن خلافت عباسیه قرین زوال اولدی . وزیر مؤبدالدین

Ek 126: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Medeniyette Kütüphaneler' Yazısının Devamı, 1.Cilt 12.Sayı, 1 Mayıs 1924

علمی نك اخانی یوزندن مغول خدمدارلرینه کیزلی مکتوبلرله بغداد اوزرینه یورو ملرینی توصیه ایتمش و عاقبت [هلاکو] اناطولی ؛ ارمنستانده کی بتون سردارلرینه مدینت وانسانیتک سنه لرجه حرماک عصمت و شهامت اولان بغداد شهرینه دوغرو بیکرله وحشیلردن مرکب انسان سوزورلرله آقوب گلش و هلاکونک قوماندانی [ناتو] شهرینی محاصره یه المشدی . موغوللر دجله قانالردن برینی بیقارق اسلاملردن برچوغنی صولر ایچنده بوغمشلردی . اخیراً هلاکونک ورودی ایسه اورتلانی احاطه ایدن ولوله دهشت ایله بوتون بوتون علولندیرمش زاد و زخیره نك ختامیله بیتاب قالان خلق ، صوک فداکارانی ابراز ایتمکدن کیرودور میور ایسه ده بیقیق سوزلردن هجوم ایدن موغوللر شهرینی آتشلر ایچنده براقشیلردی . آرتق بوتون سرایلر ، جامعلر ، یانیور سوقاقلر قان آتشی ایچنده قالمشدی .

بغدادک محازن علم و معارفی اولان اوزنکین یوز بیکرله جلد قیمتدار کتابلریغما ایدیلور ، محصول فکر بشر اولان او کتبخانہ لری علولر صارمش یاقیلور دی . دجله شهرینه دو کولان کتابلردن کوریلر تشکیل اولدی و یازیلر هفته لرجه اونهر جریانی سیاهلره بوادی . هلاکو اوردوسی ایسه او معموور مدینه لری خرابه لره ، ویرانه لره چورمشدی . او شهر لریک حلو کاه اولدینی های هوی حیاندن نه برسس ونده بر نفس قالمشدی . هاقمی دنیلان الحاق الک صوک وظیفه خاننه سفی اکمال ایتمک ایچون مستعصم باللهی بتون اولاد واقاربیله هلاکوبه تسلیم ایدرک عصر لرجه شرقک سمای عظمتنده شعشعه پیرای دهشت اولان او قوجه دولت اسلامیه نك بیقیلماسنه ، بتون منشورات مدینه و علمیه سیله محو اولماسنه سبب اولمشدر . اسلام طلمی ، اوضرادینی بوفلاکت سببیله سنه لرجه کرک علمده و کرک صناعتده کیرو قالمش و کندینی طوبولایه مامشدر . غربده کی مدینت اسلامیه ده اسپانیوللر طرفندن هین مصیبت کرفتار اولمشدر . اندلسده کتبخانہ لره ویریلان اهمیت و بو خصوصده پک یوکسک فداکارلر اختیار ایدن بیکرله ذوات تاریخک محتشم سینه سنده یاشایور .

[۳۵۰] سنه هجریه سنده مسند نشین سلطنت اولان [حکم بن ناصر] مأمونک اطوار معارف پروراسنی کیروده براقه حق درجه ده غیرتلر کوسترمشدر . حمایه ونشر علومده ابراز سخا ایله ذوق آلان بو محب حکمت امیر مخلصات آ ناردن اولان [کتاب الاغانی] مؤلفه بیک دینار احسان ایتمش و فقه های مالکیه دن [ابوبکر اهری] یه عین معامله یی ایضا ایتمشدر . قرطبه سراینک سالونلرینه وضع ایدیلان بو یوز بیکرله آثار قیمتدار علومک ترقیسی ایچون الک هنر بز حسلری تمیه ایتمش و بو کون جهانک حیرتلرله سیر ایتدیکی

Ek 127: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Medeniyette Kütüphaneler' Yazısının Devamı, 1.Cilt 12.Sayı, 1 Mayıs 1924

او اسلام دهارینک عظمتی مدینتک میدانه ککنه واسطه اولمشدر . کتاپلرک حاوی اولدییی موضوعلر اوزوننه فهرستلر ترتیب ایلمش این خلدونک رواشه اطراً [۵۰۰.۰۰۰] جلد کتاب جمع اولمشدر . قرطبه کی برچوق اعظم ورجال طرفلرندن دیگر شهرلردهه عین وجهه کیتخانلر تأسیس ایلمش و فریاطدهه بختش دانه عمومی کیتخانه موجود اولدییی اکلانلشمدر . [۵۳۴] شرقده صلیبون سفرلرینک غلبانه کنپردییی نصب دینی حسیده اسپانیاده کی خرسیتانلر ، مسلمانلر علیه لاسقطع سفرلر اجرا ایدیوردی ، اسپانیا فراترینه اورولمک هر طرفدن امداد کلبور بوکا مقابل اسلام حکومتلری خالق وشفاعت الک الیم دالعهلری ایچنده فلا کندن فلا کته سوروکلیوردی قاسئیلیا قرالی اوچنچی [فردیناند] قرطبه شهرلی ضبط ایندی [۶۳۳] . درنیوز سندن زبانه حکومت اسلامییه پای تحت اولان بو شهر معمورهده کی قصرلر ، کیتخانلر ، سراپلر ، مدنیة . اثرهرا کی آیدان آثار خصومت سائقهسبه متعصب اسپانیولر طرفندن هب تخریب ایلدی بشریت عاتده الک معظم تاریخی دورلر ایه معین و مستقل حیاتی شرطلر خلق ایدن واک فیاض مدنی ، اجتماعی بیلرله قاهر برحبات تاریخیه ایداع ایدن اسلام مدنی اوغرادییی ایکی عظیم مصیبتلره دلخون اولمش بو مدهش خرابیتلر دتصکره بلنی دوزلده مامشدر . اسلام عرفانک ، اسلام دهانک مروض اولدییی بوفلا کت تاریخیه ک بو کون بیه ینون اسلام عاتک قلبی صیرلنقدن برآن خالی قالدییی بو قدر ، او انفاضلر اوزونبنده آونان باقوشلرک منحوس سسلری ، تاریختک اهماقده کومولان اوحداتات صرصر دهشتک همان کورلر بیزک اوکنده دوران اچمکه مهیا بولمقدردر . بونلر هیچ شهسز عباس واندلس مدینلریدر .

مصر کیتخانلری ایچون ملوک قاطییه طرفندن بو اوغورده شایان تقدیر خدمتلر صرف اولمش ، برچوق علمانک اولری طوبلاروق [عن زبالهک] ایداده کی بت الحکمه سنه مقابل [خرایة لکتاب] نامنده کی بو بوک کیتخانیه تأسیس اولمشدر .

بو کیتخانک احتوا ایندی کی کتاب عددی مؤرخلر [۱.۹۰۰.۰۰۰] قید ایدیوردلر عن زباله مذکور کیتخانیه [۳۹۰] سنه سنده وفات ایدن کاتب [ابوالحسنی الشابی] ی مدیر امین اتمش و کیتخانلری دایما کززه ترقیاتی ایچونده غیرندن هیچ کبرو دورمازدی . رومایلر زمانده اسکندریه ، کیتخانسی اصل تخریب اولدیسه بو کیتخانلرده برچوق دفعه سرزده ظهور اولان اختلافلر و مصیبتلرک توالیسی بوزندن هو وخراب اولمش

Ek 128: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Medeniyette Kütüphaneler' Yazısının Devamı, 1.Cilt 12.Sayı, 1 Mayıs 1924

چوللره قدر کتبخانهلرک احتوا ایتدیکی اوقیمتدار اثرلر داغلمش حتی بوتلردن حاصل اولان بیغله خلق کتاب تپلری عنوانی ورمشدر. التهی عصرده (اصلاح الدین ایلدی) بوتلری طوبی بوب [۱۹۴۰۰۰۰] جلدده بالغ اولان بو متروک اثرلر قاضی فاضل مشهور [ابوعلی عبدالرحیم یسائی]یه هدیه ایلدیسنی امریورمشدر [۳۹۵] ده مصرده [درا الحکمة] نامیه برکتبخانه دهها تأسیس ایلدی (حاکم بامرالله) ک برچوق حافظ وناظرالمینییه وجوده کتیردیکی بوکتبخانه، اودورک انک معظم مؤسسات علمییه سیندن عد ایلشدر شام کتبخانهلری ده هرکان اسلامی تخیل ایدمک قدر بوکتک بر قیمت کوسترمشدر. دولت فاطمییه دورده طریلس شامده (۵۰۲) سنه هجره سنده صلیونک باقدقلری (۳.۰۰۰.۰۰۹) جلد کتابی اهرام علمییه طانیان کتبخانه شام ایله مشهور جهان اولان سوریه قطعه سنده (نورالدین زنگی) طرفدن (خران نوره) عنوانیه غایتله جسم برکتبخانه دیکر وجوده کتیرلرک شام سنه لرحه تشکان علم و معارفه مرکز قیغ اولشدر یلاد فارسده باقوت حموی برچوق کتبخانهلر بولدیمنی بوتلرک دروننده ایسه بوکتیرجه جلد آثار کوردیکی نقل ایدیور. مامندی وار. بللی زاده

ظاهر صبری

تاریخی:

اورتا آسیاده تورکن

تورکنک دینی

تورکنک تورجهلیکله مسلمانلق آرسندم اولدقجه بر اوینوتلق واردی. بوتکنکه برابر تورکنک محافظه کار روحینی، بو بوچیک، ی نسخ واطال ایدمزدی. ایستر ایسته من عکس العمل Reaction، بااحتدی. بو صورتله مدرسه به انطاق ایدن تورکنلرله، عکس العمل حرکتی شعورسز بر صورتده دوپان خلق واولرله اولک، آرق اولانلر آراستده مجارله بر مذهب مجارله می حالده تخیل ایتدی. امام مازیدی ونسقی کی طالکر کتاب وسنت قسیری مسئله سنده، تاویل کلام، ی ده کفردن بر جزؤ عد ایدیورلردی. اولنره کوره قرآن کریمک آنجاق استعاری بعض قطعهلری قسیر قابلدی. بوقه ظاهری معناری معین بر قطعه نملر. کوره تاویل و قسیر ایتک دوغرو دکادی، ایسته سمرقندلی، غشلی،

Ek 129: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Medeniyette Kütüphaneler' Yazısının Devamı, 1.Cilt 12.Sayı, 1 Mayıs 1924

شایان آرزو و تهنی در که شد منکره حافظ کتبک وظیفه لری حیات و معیشتری تأمین
ابدلک شرطیه دارالقون مآذون و با مداوملری کی متسین علم و عرفان افریه تودیع
ایدلسین .

بو تقدیرده امیدوتنی ایدیلیر که کتبخانه لرمن جزئی بر زمان طرفده مدنی محکترده
اولدیی کی بویوک بر انکتشافه مظهر اوله رقی خلقک علم و عرفان حیاته خادم بوکسک
علم مؤسسیمی حاله اغلاب ایدمکدر .

سپاهیہ اولوق کتبخانه عمومی قانوق
شمسی حافظ کتبی

ع . فؤاد

تاریخ مدنیتده کتبخانه لر

بکن لسخه دن مابعد

ماورای نهرده (ان سینا) نیک منبع تدقیق و تنبی اولقه معروف جهان (روح منصور)
کتبخانه سیه تاریخده قون و صنایع قیبه حایلرینک انک منورالافکاری شاعر ، حسین
باقرانک وزیر (نظام الدین میرعلی شیروانی) نیک کتبخانه سیده او عصرک محاذان علمدن
ممدود ایدی . معرفت و فضیله مشارالین اولان علامه بلخی (میرخوند) (روضه الصفا) ی
تألیف ایدمک زمان سون مآخذلری نوانیک کتبخانه سندن اهدم دیور . مولانا (جامی) ده
نخطات الاسییه مشارالیه کتیرت و نشوونایه تألیف ایتشد (هلاکو) (نصرالدین
طوسی) ایچون سراغده برکتبخانه تأسیس ایتشد . اسلام طانک اودورلرده خصوصی
کتبخانه لر ایسه ابروجہ شایان تذکیردر بر جوق اعظم و مشاهیرک ذاتی و خصوصی کتبخانه لر
واردی . (صاحب بن عباد آفرام بن الزمان ، موفق الدین کی ذالکریک بیکرله جلدی
حاری کتبخانه لری واردی .

علمک وقتک تشریح دیناً شعار و کندیلریشی وظیفه دار تلقی ایدن اسلام عالمی کیلو
مترولرله مراحل و مسافه لر قطع ایدرکک تعلم و تدریسده بوتورلریدی . اوائل اسلامده
ودها صکره لری اسلام عالمی ديار اسلامک مختلف کوشه لرده علم کرسیلری تأسیس
ایتشلر او حیرت آسا مدنیت اسلامیہ بی بوضووتله میدان کتیرمکک موفق اولمشلردر مثلا
(طوسی) ده ترکستانلی طرابی ، امام غزالی بغدادده ، تونسی ابن خلدون مصرده ،

Ek 130: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Medeniyette Kütüphaneler 2' Yazısı 1.Cilt 13-14.Sayı, 1 Haziran 1924

محمدالدین فیض آبادی، ملافقاری بروسه، اندلسی محمدالدین عربی، ابوالفدا شیخ الاسلام
ابن تیمیه شامی، قاضی زومی سمرقنده، ماوردی نهری، علی قوشچی ایرانی، ملاخسرو
استابولده نثر اوار علم ابه آفاق طوئشاردی، شرقک عصرارجه دولم ایدن ما کیت
علمیسی، اسلام مدنیتک شان وعظمتی ابعق حکمت و معارفه فارشو کوسزبان حرمت
واشتیاقدن دوغمشدر، اوروپا جهالت علمیری اراننده بوغوشورکن اسلام دپاری ترک
سعادتك رفاهی اینجده پشاوردی.

بوکون استابولده کی کتبخانهلرک عمومی (۱۵۰۰۰۰) ییلدیز (۲۰۰۰۰۰) ملت (۱۸۰۰۰۰)
جلد مجموعہ حسین، سلیمه درکاهی، یرتونیال، حکیم اوغلی علی پاشا، محمد راشد
اغدی، ولی الدین اغدی، کتبخانهلر یکن جمعا بکون [۸۰۸۶] جلد کتابی احتوا ایدر
اوقاف کتبخانهلرینک (۶۵ دانہ) بر چوقلری سد ایدئش و کتب موجوده [۱۵۰۰۰۰
عدد] سلیمانیه کتبخانه عمومی اتخاند اولتان قورشونق مدرسه قق اولمشدر.

موجود آجیق کتبخانهلر یرتونیال، نورغاییه، ااصوفیه، راقب پاشا چهارشعبه
مراد ملا و محمد اقا، کورپی، حسن پاشا، سلیم اقا، شوبه علی پاشا، داماد ابراهیم
پشادر، عل و معارف ساحه سنده کولقره آیین دکدرمه که اوغزاشان غریه باقهجق اولور
ایسک بزشو وضیعت اینه مزله برره کیرمککلکمز لازمدر، وقبله مشهور عام [لاوازیه]
ایچون اقی بیک لبرا صرف ادوب علمی قبعاتہ مظاہرت ایدن بر ملت البندہ بوکونکی
خارقه ترقیه مظہر اولور، زمانزده علمک معروض قالدهی نظریات جدیدہ اولکندہ
قشور اید بوکلهن [آیشتابن]، المائلر بوسدنامده قوجه برصدخانه انشا ایندیردیلمر،
اوروپاده اولده علم مؤسسہلری کتبخانهلری وارددکه عقلقره حیرت ودرر، سرایلردہ،
دارالفنونلردہ موزملردہ شهر اناقی وبلدیہ دائرہلرندہ آبروجہ کتبخانهلر واردد
بونلر عمومہ آجیقدر، حافظ کتبخانک هر بری بر علمده متخصص پروفسورلردد، چیت
اولیان بو علم خزینہلرندہ بیکلقره دماغ بشر، نامناهی فعالیتہ هرکون هر ساعت مدنیتک
کماله خدمت ایدیور، امریضا ملبادرلری یوز بیکلقره جلدلری حاوی کتبخانه تأسیس
ایتمشلر منزلی حازل اولبور علمک هر شیمیه سنده صنایعک هر قسمندہ کون
کچمبورکه براختراع بر ایجاد اولماسون، کتبخانهلرک اخلاق عمومیہ اوزرندہ اجرا ایندیکی
حسن تأثیر وصلاح طولایمیه حبسناهلردہ وقایرغه، قشہ وقللیردہ کوی وخصیلردہ

Ek 131: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Medeniyette Kütüphaneler 2' Yazısı 1.Cilt 13-14.Sayı, 1 Haziran 1924

مطالعه سالن‌های و کتبخانه‌ها بیشتر، و به‌دوایقوتی کتبخانه‌ستک [۴۰۰۰۰۰] جلد کتابی وار الکترانی قورلری ایچنده زوار و مطالین ایله دولو، حافظ کتبلر حبیبی ارباب دانش و علم‌سازان، مونیخ کتبخانه عمومی ایسه جرنلره سزا وناه سرای قراییسی کتبخانه‌سی یارنده کی کتبخانه ملی، لایسینگ کتبخانه‌سنده قهله‌له سیاره بوکلمش بر سرایدره قاهرده کی کتبخانه خدیوی آثار اسلامیة موزسبه برلکده شایخ محمد عبده طرز مساری مصری اوزره بنا اولمش، برسی [امین‌الکتاب]، مخصوص اولیق اوزره مختلف سالونلردن مرکیدر، زردبان باشنده خدیوی مرحوم اسماهیل پاشا تک تونجودن بر نصف عیقلی وضع اولونمش، قورده‌دورلره زردبان منتقلری حام قهله‌ری طرزنده رنگلی جامله حیالدریشدر، خدیوی کتبخانه‌سنده [۱۹۵۷۷] مرجم [۱۸۷۵] تورکیه [۵۵۳] فارسی [۴۸] جارا لسانی [۸۴۷۸] فرانسیزجه انگلیزجه ایتالیانجه المانجه روجه اولیق اوزره جمماً [۲۶۳۸۲] جلد کتاب وارد.

مدینت اسلامیة دورنده اک مشهور اسلام کتبخانه‌لری :

بفادده بیت‌الحکمه	جلد مقداری
• ساپور کتبخانه‌سی	۱۰۰۰۰۰
قرطبه حکمت کتبخانه‌سی	۱۰۰۰۰۰۰
قاهرده سربلرک کتبخانه‌لری	۱۰۰۰۰۰۰۰
طرابلس شام کتبخانه‌سی	۳۰۰۰۰۰۰۰
مراغه‌ده کی کتبخانه	۱۰۰۰۰۰۰

آوروپلرک اک سیوک پای نخلرده بوکولسی اک مشهور کتبخانه‌لر

جلد مقداری	
۲۰۷۰۰۰۰۰	پارنده کتبخانه ملی
۱۰۲۷۷۰۰۰	لوندرده برنالییا موزسبه کتبخانه‌سی
۱۰۳۶۰۰۰۰	پترسبورغده کی کتبخانه چارده
۱۰۲۳۰۰۰۰	برلنده کتبخانه ملی
۹۲۴۰۰۰	ویانده کتبخانه قهرالی
۹۷۷۰۰۰	رومانده کتبخانه ملی

Ek 132: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Medeniyette Kütüphaneler 2' Yazısı 1.Cilt 13-14.Sayı, 1 Haziran 1924

متفنه امریقا ایچنده کی کتابلرک محومی [۳۳.۰۵۱.۸۷۲] کتابه بالغ اولان ایکییک
بکرمی آتی کتبخانه موجوددر .
کتبخانهلردن محروم بر ملت علماً فکرأ قطعاً بوکسه من . عصرمنک مدنیتی
قارشوسنده مهوت و متعجب الیری باغلی دورمق آخاردور . ان یوکدشیاک جهالت اولدی
اونوجیم . احسانهوی خیالره ایله حیالک شرطلردن ، بو نونکی عالمک هویتدن خبردار
اولیرق ناقل یشارسیق نتیجه من خیمت و خسراهدر . علمک لعمیمی ایچون ان اهیلسر
وساطلدن بیله اعال جاتر دکادر . بر قومک بر عرافک دکا ، قطالت ، قابلیت فطریه
کی طری و صقلری علم و معارفه نحو و انکشاف ایندیریلمزسه دوچار ضبور اولور .
فردی ، اجتماعی روسی مرض صارا . مستقبل نسل ، مؤمن بر حیات نریسه کی کورمک
وجدان اجناهیسه عصرک بتون تکملاتی قورامق ضرورندن ان قدسی ان اهلکار
تقلیلره مجوز اولالیدر بز عصرک ایچنده ان باشلی بر تاریخه مالکتر . متبارز بر هویت
تاریخیه تک دها عصرلرجه یشاییلیمسی ایچون علمک لایموت قبضی ایچمک لازم اولدی
قطعاً اونوتاملیر .
باغلی زاده
ظاهر صرمی

صرك بهاء

تاریخ

تیره دؤیاری ایچنده ایکن ناکمال اوپادم . کیسه قیامته اونوتش اولیدر . نجره قادیانک
دبراره چایدهنی ایشیدر کی اولدم . قلم شمتی شمتی چایورودی . اطراق دیکهدم .. یلمور
دانهاری نجرهاری قسچیلور روزکار کخته آرمقنندن اسپور صوبه بورولریک ایچنده اونورودی .
بو نیرماملو خلاکت اینسانق ایسته یور بوکله کلوب یکیمی برصافاتی اولدیقن اید ایدیوردم .
قطط ساحلر یکیور .. یلمور بر دلو دیرور . آره سره بر بورا حالی آگدیرورودی . قاقدم
نجرهاری قیادم ایصالی حاکم آرمندن سر ایدیوردم ؛ روزکار ایصالی جالاری خیرچین خیرچین
اسپور ، بالهدمک آچیلری بلرینه قدر بوکورودی .. سارازمش یارالمر اولو کی بره دوشورور
یلمور حالا اسکی حالده دوام ایدیوردی . سوقلدکم چوقورور صو ایله دولمش ؛ اورطاتی جاتا
بودکزه دوتشدی . آرتق یچ ایچون هیچ برامید قانامشدی . کوک یوزی سیرسیاه بلشدن آقانی
قراکلی ؛ بولمک قالی ایدی .

ایوان صوك بهار کلهی .

اطراق محزون محزون دیکوردم . هرری بر سسزک قیلامش . قارغوزک بوقوق سسزکدن
هیچ بر شی ایشیدیلور ؛ یلمور روزکاره برابر قارشیق یلمور اورطالک سسزکی آرمندن
عاب اونورودی .
زیادت صرمی

Ek 133: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Medeniyette Kütüphaneler 2' Yazısı 1.Cilt 13-14.Sayı, 1 Haziran 1924

آماسىە و قىرئىرىدە باھار لىندە قىتايە كچىدى [۱]. بىكتاشى عاشق باشلىك پىدى اولان بو آدام ، حاجى بىكتاشىك باقىن دوستلاردىن ايدى . باھالپاسك وتور و قاضىل مزاجىيە طارىقت بولون تىلىكتىدە ، بىلى و امىن بر انكشاشە مظهر اولوبوردى . فقط شىطىك مجذوب و آتلى مريدلاردىن (باھالپاسك) ك لرومىز طاشقىنقىلرى بوزىدىن ۶۳۵ - كى مشهور بوزاق عىبانى وقوعە ھدى [۲] . ايشتە حاجى بىكتاشى ولىك بوداغبان ، پارچالان قونلرى طويلاماسى ، آنادولودە باطنىك ، عشىرت اقسامى ، چىكىز اسقىلامى وھىم تاثيرلرى ازالە ايدىركى مل بر دولك ناسىنە ، آنادولو وھدىك اجاسىنە دوغرو كىدىتىشى تامىن ايتىشدر .

علمى ضيا

تارىخى مدنيتىدە : قادىنلار

انسانلار جنسىت اعتبارىدە ايكي بيوك قسم عرض ايدىرلر . قادىن واركاندىن عىبارت اولان بو ايكي مھم جنسكە تىكولنى شكلى ، جىيانىك اك بوكتىك تىكامل جىرايى تىبل ايدىر . ئىلى جىيانىدىن نصىبەدار اولان جىوانى ، نىبانى موجودىتلر و بوللردىن تىقوع ايدىن بولون جوى وارلارلك خصوصى برر تىكتر و نىاسل طرزى واردر . موجودات ، انلى و ضرورى برچىقىلىشمە ايدى . كىفيايت و كىيات خصوصىلرئە تابع اولغىرقى - لىشكىل ايتىشدر .

ھەلە جىيات بو ضرورلك قاعىر بر قوۋە قاعەسىدەر . جىيانك تىكونتە جوف وھىل اولغىقە مووظف ارلان قادىن ، شىطىك بوھىص خىدمىتى كودمىش ، ھىيط اجىيانىك نلىق طرزىلرئى وارونك تىقىس ايتىدىكى مامۇرە اطامىكار اولغىق مجبورئى دانما حس ايتىشدر .

تارىخت مەظم دورلرئە دوغرو اوزاندقچە مختلف قوملرئە نغرىندە قادىن ، مستقل برھوت اولغىق اوزدە دوغرو تىككىدىن ھىچ آزادە قانامىشدر . چونكىه انسانلار ارىستومكى اجىيانى رايغىلرلك اك قوى و طىبىلرئى ، جنسىت مائىلرئىدىن تىولە اولانلر - قادىنلارئە اوزككلىر ، واندلر ايدى مولودلر ازمىسئە ئاسى ايتىشدر - در . بو طىبى رايغىلرلك تىجىككىھى اولان - كىدىكىرئە مائىسبات جنسىدە بولان قادىن وار ككلىر ايدى اولغىق ذىرى اولان اولاددىن لىشكىل ايدىن - ھىندلرلك طاق اسقى آلرلر ، قادىن ، فلسفە اجىيانىە اعتبارىدە

[۱] آلمىيە تارىخى : حىن حىمام الدىن افندى - ايكنى جلد .

[۲] ابن بىي : ساچوق تارىخى ھوتىيانك نەيد طىسى .

Ek 134: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Medeniyette Kadınlar' Yazısı, 1. Cilt 15-16. Sayı, 1 Temmuz 1924

ناسیل جمیلرک آیری تلقیاتہ زمین تشکیل ایتسه ، حیات طیبہ تک ساتی و ضرورتی
قاروشونده عاقلوی تأسیسات، مختلف قوملر آرمسته بک بو بولک فرقتلر کوشتمشدر .

قیل تاریخی وحشت مطافہ دورلریته، ابتدائی جمیلر دوریته عاقل [کیمت رجبہ] بزه
ابتدائی قوملرک قارین نفیسی اک غریب اشکال آئنده لصور ایدیور . بو کون بیله
سیاحلر باطافه ملازمنا ، بولیه زیا ، قالدیسا وحشیلر تک قادینلری سنت ایتک ، ایشه
باردمیان اختیار قادینلری قتل ، زوجہی آخیرک فراتل اذواقه ترک ایتک کی مکروه
حاکمیلر تدقیق و مشاهدہ ایدرک بزه نقل ایدیورلر .

فرون اولیوه قادینلرک عطفہ هندستانده ابتدائی وداغیق بیض فکرلر ظهور
ایتشددر . قادینلردن چسوجق بو بولمک ، عاقلہ اموریتہ باقق دینی آیتلرده بولمق ،
با کره ایسه یدریته ، ناهلنده زوجہ ، دول قالدیتمده اوغلریته قارشو مطلق بر اطاعت
ایستیلوردی . هندستانک دین و فلسفه منده قدرتی بر اخلاق الهامی ایلہ استغراقی فکر
بو کولمشدر . هندک عاقلری ، بو تون روحیات و وجدانیسا عاقلہ دستورلری ، اخلاق
یکارت ، قلب سلیم ، صافیت و تراحت کی علوی اسلرله شتله اسلله ایشدرمشدر .
بو تلقیلر ، مسالک اجتماعی کاعلا احاطه ایدرک تأثیرلری آتله آیتشددر . شدت ، حدت و
خلقت طیبیت ، خشونت و عصبان کی اخلاقی سینلر ، قادینلرده نکاحک فسحنی اقتضا
ایتدیرن مموطادن حد ایتلشددر . هندک بوواسی ، موجوداندکی منظومه لرده نیال بر محبت
کوردمشدر . حیات اتمق او محبت باقک چوزولسله انحلاله اوغریل نظر ایتسه بولمک بولمکدن
روحانی رابطلر معنوی الهاملر ایلہ کتیلر طالتدن دانما اوچق و قیرلامق اضطرار ایلہ ایتدیر
دورر .

ایتنه بو سائیلرله شعول و احاطه سی توسیع ایدم ایدم ذرات اشیا و بو تون مکونلرک
اجزاسی احتوا ایتش و نهایت عوالم ، بر محبت و عشق ازلیدن ، نیروانا - سعادت عظمی
ایدی ، دین عبادتدر دیتلشددر .

ایرانلرده ایسه قادینلرک دها مادی بر ساسده داخلمده تدقیق و تفکر ایتلشددر .
• زردشت ، دینی ، حیاتی نظردده توعلت تاسلمده قدرت فوق الحد حرمت ایتکله برابر
معنوی سجه لر بده بیوق اهمیت و رعیت و تعاون اجتماعی شتله امر ایتشددر .
قادینلر دانما بیوق اولاد صاحبی اولمق و عاقلیت ودا کارانه خدمت ایتکله قیمت
آیتلردی . اوچ مدت اولادی اولانلرله مدتش تخصیص ایدیوردی .

Ek 135: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Medeniyette Kadınlar' Yazısı, 1. Cilt 15-16. Sayı, 1 Temmuz 1924

یونانستانده قادینلرک حقیقی واجتہائی وظیفه لر بی دها رسمی کور بیوروز - قادینلر
امور ینیده برر حاکم ، مانه سعادتک تعل طاشی اولقله رابر اخلاقی انحلال والسجاسمز -
لفتری مراقبه ، حکومته مانه بر حقایق بی ، سعادت ؟ تذبذب اسراف کی حرمت و منوی
یوزقونلقلردن قادینلر شدتک تحذیر اولونوردی . بر مانده ، خصوصی جمعیت روحک
صاف و زیه اسلتری دها سالم و نافع بر صورتده . آریسن ایدیلور و نماند برلست اهمیت
و بریلوردی . قادینله مانه عسکر بیستلری میندار و رسمی تحول واستحاله لر کچیرمک
اجتہائی حیالده قادینک موقعی تعیین ایدلش و هیات مدنیته آرمسته تیر ایدن وظیفه لر
آکلانشدی . آنهده قادینلره اولکور وسیعہ ساحه لر اولملری لرومی تقنین ایدیلوردی .
جناسیق درسلیریه دوام و فکری سوبه لرینک بر کلمتہ دقت ایله ، علمی محفل
و صابونلرده الک مشا موقعلر اشغال ایدیلوردی .
• افلاطون • ، قادینلری حربہ سور و کلمتی ، وطنک مدافعہ ستده اولوردن برارلقلر
کوستلری مدافعہ ایدیلوردی . • ارسطو • ازدواج شرطلری دها قوی قاعدلره ربط
ایتمک حیاتی معاشرک آس اولان تشکیل مانده مضبوط احکام وضع ایدلسی . و یلبوردی .
اجتہائیک محدود بر شکل اولان مانه اوجائی اولی سعادتلرده مقتضی شرطلره تبعاً
تشکی ایدرسه حیات دها عمومیلتر ، جمعیت الساع بیجا ایدر . فردلرک و قدرتی زنده
ابتدائی تشکیلاتی ، حیثیتک بیون منشورات کالی ، مشترک بر محمد ، اوزرنده تأسیسه موفق
ایدر . ایشته • ارسطو • حربہ دونیلوردی . یونان فیلسوفلری قادینلری یک طبیی بر
میتم داخلده تبع ایشلر . حیثیتک قادین ، الک بوکک جهرة زنده کبیدر تقبسنده
بولمشلردر . رومالیق ، علوی و بدیی ، طبیعتک مردورنو حسی ساحه لرله قارشو هیچ
برشی دوشونامشلردر . حیثیتک اجهلکلمه تعوذ ایدرجک (تجلیات فکره) رومالیلرده
کوردلماز . بالعکس اولر جنک و محارجلر ، عسکری تسلیملرک مشغول اولورلردی .
• پول امیل • عصرده علمک ، قنک کاتدن مملکتی حصه دار ایتمک غایسه یونانستاندن
معلدلر حلب اجتن و متعدد مکنتلر آچمشدر . یونانصکره رومالیلرده قادینلره بر موقع
وشرف و برمشلردر . قرون وسطی ده اروپا اجتہائی اداره ایدن کاپسار ، یونون زیه
مه نودلری مراقبه ایشدکندن دها بقره روحانیلمشک عرفان و ادراک قابیلرستش انکشافه
هیچ ساعده ایشلردی . چونکه عوامک حریت و جداییه . صاحب اولسندن قورقولور .
شستی امرالک معارف منع ایدیلوردی . حیثیتک قرآنی روح عوامده مقبور بر نصیب

Ek 136: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Medeniyette Kadınlar'
Yazısı, 1. Cilt 15-16. Sayı, 1 Temmuz 1924

بسیلهش و هیهبته قارشو ارادهلر ، شعورلر کاملاً دوچار شعور اولمشدی . علم و کتب مقدسه حکایه لری ، معرفت ایسه اولنره صیبی بر ایمانه ربط قلب ایتکلدن عبارتدی . راهب لریک خلقه تلقین ایشدی بکاه حقیقت (ناجیل) ک روحانی و لغری صحیفه لرین دیککه مکاه اساطیر و خرافات اولین کوز باشلریک نهیل ایتکلدی . دوشونلرک رحایت ، اعتراض ایسه کلیسا احکامه قارشو بر عصیان بر کفر دی . بوله بر دورده قادینلق حیوانی حسلرک ملیه سندن بشفه برتی تالی ایدیلوردی .

اون آلتی عصرده ، آرام ، [۱۶] قوزلرک تعلیم و تربیه سندن بحت ایتکل بشلامش ، روح عوامده صایه مان بو اریه اعتقادیه تکه وجهه استقامتی چورمکه موفق اولمشدی .

لوماریا قرقه نیش ، اریه قادینلرک حیاده کی بر چوق وظایفیه تربیه لرندن اساسی بر صورتده بحت ایتکلدر . اون دردخی لوقی زمانده بوتون اورودولده اویانان عربان و ترقی جریاتلری قادینلریده عرفان علقه چککشدیر لایه دستی پیتر (. ۱۷۵۳ تاریخ وفاتی) بو خصوصده بک بویوک خدمتاره بولمیش (قانون) (ادوق سیتون دوق) اتری صرف قادینک تعقیب ایدمکی تکملات چیلغری چیزمک اوزده تالیف ایتکلدر . اون دردخی لویانک طورونک خواجه سی اولان بومشجر عالم ، قادینلر ایچون علوم و فنونک تحصیلیه اونلرک حلم ، شفقت ، ملایمت کی اخلاقی سحیره لیه چوق اهمیت وریلسی خصوصی تلقین ایتکلدر .

قادینلریک لغرب دوشونن (ژانزاق روسو) در اورویا آفاتی نیسج ایدن و عصرلرک افکارلری بر طومار فرسوده کچی کوزلرینک ائنده پارچالایان روسو (۱۷۶۲) ده پازدینی [امیل] عنوانی مشهور جهان اریه اک متضاد فکری لری مدافعه ایتتی ، قادینلر ایچون علم و فن تحصیلک لزوم سزلقه قائل اولمشدر . قادین حیاده بالکیز ارککه خوش کوزلرک ایچون پارادایمی ایلروسو رشدر او تاریخلندن بری قادینلق بر چوق مراتب اجتماعیه ی قطع ایدرک بولونسی سوچه واصل اولمشدر . حیاده مرشی مالفصاً ظهور ایدر قانون تکامله تبعاً تدریجی بر صورتده استحالیه ، تبدل ، تحول کی اخلاقی صحیفه لری دور ایدرک کاه دوشو خطوه خطوه بولکلور . بوتون بشری اثرلر ابتدائی آئنده نظرده دیکه جک [۱۶] آرام ۱۶۶۶ ده تولد ۱۶۳۶ ده وفات ایتکلدر اون آلتی عصرک مشاعیری مبلنددر . آکار قلیبی بوتون اورودده انتشار و تسم ایله (روغرسالی) اتمام علوم و فنونک مسیبلرکله اک برنجی عدا ایدلشدیر .

Ek 137: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Medeniyette Kadınlar' Yazısı, 1. Cilt 15-16. Sayı, 1 Temmuz 1924

قدر قیاس و اهمیتیز ایکن ، دهری تغیلر زمان زمان اونی یسهار ، مفکوره عرقان
 اونی مزایدأ مقبول و فنی برشکله ارجاع ایدر ، بالنتیجه بومدنیت وصنایع عظیمه میدانه
 کفوره وجود بیلور . اختراعی بر کیفیت ، بر جوق اسباب طایفه و تالیه انضام ایتیه نجه ضعیف
 قایلر ، مظهر تکمل اوله مار . فقط طبیی و محیطی علملر ، حیات شرطلری دکا اوزرنده
 ایشلرله اوند ، اسطفايه دوعهری بر حرکت پیدا اولور . ساحه فکرده اخلاق ایدن
 نجس خاصمی و شخص نسوی بر جوق مادی و منوی علملرله یازدیله که مشکلی
 واهیة خداتاه کوکس کاردر . امکان عالنده بلیرن بر فکر بر جوق عقول ونجارنک
 مادی استقامتیه صنت و معرفتک که کسکین معیاری اولور . بزه قادریلق ایچون
 چالیشانلر و قادریلقی عصرك حکمت مفکورمنه کوره اریشدرنک ایستیلر معالاسف
 دنیاک و بوتون اقوامک بالضرور مربوط اولدیله قدیم عتقلرله ، اختیارلی علملری و
 کارنجهک یاز . عصرلری ایچنده ، الفلکان ملی دویغولری چیکه پدک صرف مجرد فکرله
 استقامت بیه اجنابه مزی آتیا یکی برجات نجهده مظهر ایدر و منک اوزوستده بولورلر .
 تجارب و علمک بیه بسط نظری چیلور . روسی قووذلردن زاده تصنع و شکله دقت و
 حقیقتدن زاده خیاله امید افلامق کی ذهنی ایشلرلرلر و جدائیلی مساران بو همزة
 اعتقادیه قادریلق کی لطف ، استقامی بنیسی و عمل طاشلی بیقار هو ایدر . سوهای نجهده
 ملی منافخره دوداق بو کوردور . حالوکه اجنای علملرلرک روسی ملنک فورالترلی بیجانلرلی و
 قرار و تحوللری ایمان و وجدانلرلرله قدر فیلورلر کیرمن بدعتلرک مسالین اماره لرلی
 بوتون بومشورات حیاتیلی تمیق و تصحیح ایشلری لازمدر . علماً ضرور یهدر . برفومک بر
 ملنک مجرای حیاتی اوله انکین ساحلردن بچرکه اونی انجق علملک قادریلق کوزی کوره
 بیلور . عصرلرک و مختلف زمانلرله ، خداتلرک اخلاقلرک تراکم ایتدیردیکی بر جوق مرتب
 اعتقاد و اعتداللرک روح و وجدان اتمده کی تاثیرلری سجاای هر قیدی ، منجارد اقوامک
 موالست و تاملرله تعالی ایدن عصیت اولیعی ، لسانی ، معشری حیلری هب اهمیتله
 نظر دقه لاق شرطدر . بوفضامک مکوساً مطالعیمی الیم قیجهرلی منوی ملی آقلمی
 تولید ایدر . فکرلر بالکتر مجردلن ساحه منده احتوائی منطلق ایله قابرسه حیللرلر .
 اوندن فیل قیجهرل استحصال ایدرله مار . افکارک مزی و ماهیه طایفه عالیوه داعیه بر
 حقیقت کاتفه به مصدر اولستددر .

Ek 138: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Medeniyette Kadınlar' Yazısı, 1. Cilt 15-16. Sayı, 1 Temmuz 1924

واردات افکار خیال و ادبیلرندہ سورجییر فالیرمه بدیی برشمرک هیجانلرینه بکیزده
 ماضیتک درینکلرندہ اوکجه فکر لر الهامات تاریخیتهک انسانیوی منظومه لری حاشیه
 قلمشدر . زرا بشریتک کالی هیچ روفت منطقت حدودی آشمه مار . حیاتیاتک آسی
 دکلی اشکالی دائما استحاله به مروضدر . طبایع خلق روح و فطرتی فاعلی امکاتک آلدہ
 دکدر . اجنای هیئتوک متیان سجیه لری ، فان نمودجه تکون ایدن حیاتیاتک
 عنصر لردن پیاغلاز . قادینیه ارکک عزیمتک وضعینتی ، متیارتی سجااییه شایترینی هپ
 مشترک طاشییرلر . جمعیت روحنک اراده کفیتی او اصلک کاله قوتی باغلازه باغایدر .
 تودک قادینلری اکی بیوک ادراک و قوام اجناییه سی بو قطعه ده آرامق محیوریتده در .
 (جوهر تکون) اصالت عرفیوی ضایع ابدوک استحاله ابدسه مشیری قوضالری
 یوز کوشور . چونکجه یکی فیهمی ، اخلاص تضایف ، اید تشنجه فاروق حمزه روحیه ایلہ
 علیل اولمشدر . اوکا استناد ایدن هویت علیه بر دتیره مروض انجلمان اولور . اسیار طعی
 قادینی اونوییه لم . اولادینک حیاتی دکلی مثلک ظفری ایلک ایلدی . سوران او قادینک
 زمان حیاتیله ارمزده بیکلرله سنه کجدی . هندساتک اکی بیوک مجاهدی محمد علی و
 شوکت عینک بیوک والدمسی ایسه هندساتلیله ، بیوجوقلمک حیاتی ایچون دعا
 ایدہ جککزه انسانی اسارت زنجیر لردن فورقارمق ایچون فیله ایدہ کیزه دین اولطلی
 قادینک روحی ؟ زمانده قادین هر طایفک کلباتک حاشیتی کوشورمشدر . بونی کوروبده
 مقنور و مفلولج اجنایعتمزک بالخاصه قادینلک متلا اولدی ایلی عیال اخلاقیون نیکیسه مک
 قابلمیدر ؟ اخلاص یکی بر حرکت ذهیه ایسه حیاتیاتک فطری تجلیاتی انکار ایلک دکدر
 حاشیه ، جماعت ، امت کی استحاله طیفه لری دور ایدن اشکال جمعیت ، معین و صفطری
 دائما طاشمش فطری هویتدن السلاخه امکان بوله نامشدر .

قادینلر حقیقده عصریمزک متفکر کیمه نلری علمه دکلی مع الاسف حشه تابع اولبورلر .
 بوندہ اکی فطری فیزولوژیک ساحه دن تجلیاتی تفکر ایلہ بیه اجناییه به کجیمک کی علمی
 بر کعب زم بو کونکی تقییرلر تک تقدیر پاکش اولدی ایلی بو ضلالتک علم و حکمتده بری
 اولدی ایلی افاده ایدر .

قادین جمعیتک انصاف عضویدر . طبیعت اوکا حیاتی وظیفه لریک اکی مهمتی تودیع
 ایشدر . اکر قادین غمک ، حشک چیلدین ، چوشسون سیلانلرینه قایلیر کیدرسه

Ek 139: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Medeniyette Kadınlar' Yazısı, 1. Cilt 15-16. Sayı, 1 Temmuz 1924

خلقت حقیقتہ اغری کیدلش بالشیخہ جمینک نصی فلجمہ اوغرامدش اولور. تاریخ توران
یوتون ملنک متفکر فی دوشوشش و اجنای قبود تدوین ایده رنک حیاتیاتک و اخلاقت
آهتک اجنایاتک و طبقتک اساسلری اوکا تعلیم ایشدر . قادین منسوب اولدای عرق
وملنک منظومہ کالده مدنی بر چلتک عرفان اولهرق باشمالیدر وجدان عامہ اوکا دانما
بولی امر ایدر . ۱۲ حریران سنہ ۱۸۳۰

بلی زاده

ظاهر صرمی

فلسفی درماہ

حی بن یقظان

هر فعل وارنک مبدأ و علت اولاسی ، واجب و مختار اولان اشیا قاعمتک شونانندن
بر قسمی تفصیلن عاری اولاری انجی اجمال طریق اوزره حی بن یقظان نعل ایدیجه او
قاعلی تفصیلاً بیلمک ایچون کندیسندہ بر شوق غالب حاصل اولدی و هنوز عالم
محسوسدن آیرلادی ایچون او قاعلی مختاری محسوسات جهندن آرامده قوبولدی . هنوز
اولک واحد و پاکیز اولدییی ده بیلمیوردی . بولک اوزرته زردند اولان و دانما
دوشوشمکده بولودای بنون اجسامی تبع ایشک باشلادی بولورک کافه سنک کاہ تکون
ایدر کاہ فسادہ اوغرامار اولدقلری آکلادی . فساد جسمک هیئت مجموعتہ عارض
اولایوب اجزائہ عارض اولدیغه واقف اولدی . انہ کیم سویک التئ واسطیله هواہ
هوانک سو فوق شدیلہ قارہ منقلب اولوسیه قدر بوزولدقلری آکلادی . بولک کی
دیگر جسملر میانده شائبہ جدوت و قاعلی مختارہ محتاج اولمقدن آزاده بر جسم بولامایجه
اجسام ارضیہ تک کافه سی نظر اعتباردن اسقاط و فکری اجسام سیلویجه توجیه ایدی .
حی بن یقظانک پکری سکیز ہائندہ قوۃ نظریسی بر درجہ بہ منہی اولدی . و سیارات
ایله ایچندہ کی کوکلرک ؛ طول عرض ، عمقندن عبارت اولان اقطار نکتہ بہ متحد اولدقلری
و هیچ برہنک اشیا امتداددن متفک اولدیغی و امتداددن متفک اولمایان هر شیئک جسم
اولسی لازم اولدیغندن سیارات و کواکبتک دسی بر جسم اولدقلرینہ بر صورتہ واقف
اولدی . سکرہ اشیا اجرامک طول و عرض و عمقده الی غیرالہابہ امتدادی ممکن
اولوب اولدیغی تعکرہ باشلادی . بر مدت حیرت و زردندہ قادیسہ قوۃ نظریسی

Ek 140: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki, 'Tarihi Medeniyette Kadınlar'
Yazısı 1. Cilt 15-16. Sayı, 1 Temmuz 1924

مانده غموم سینه کان اولدی هب
نی نی دملیکم نی دملیکم سلسله هب

دیورک صوفیانه فاضله دالوب کتمشدر . شرفک بنشدردیکی متفکرلرک رجوعی اک
بیوک حقیقلری شمرک لسانه تودیع اجتمار ، اک بوکست فکرلری ده بصوفک درین ،
وجدی فلسفهستک احمقده کتره مشهوره . اسلام حکیملرست آثارده عین وصفک
تجلیلری کوربورور .

غاز نیری ساحلرمن غروب کلان بو آتشی - شعله ، ابرکک واحبلری ه
تورکیستانک شاهقلری و لایق نا آسای صخرلک آنکلرمن آق دکرک کتارلریه ق ر
ایتمش رجوع صمدانی صوفیلرک حوی قیلرمن جوشان زمزمه لرله د لاله لاما قی شرفک
آفاق هر فاندده سیارلر بوز ور مشهور .

ترجمه حالی بامق صدده بولدهمیز ادریمدی مریدزاده مصطفی مجزی اما بن محمد
بن علی بن مرید حضرتلری ده صوک عصرک اجه صوفیلرمن بر مرید کامقد . بو ذات
شریف مشایخ قادریمن پیرانجلی و نیلجلی زاده شیخ علی اقدسی حضرتلرمن اخذ طریقت
ایتمش لرور . بک جوشگون واردات التبییه معکس اولان مریدینک تریبسی بر وقت
ایچون شیخ مشایخه طریقی شعبانی پیرانلن قوش اطهلی حاجی ابراهیم قندی حضرتلریه
حواله بیورمش ، موسی اله بوضو دله هر ایکی قولدن سلوک کورمشلردر . مددلی عبدالرحمن
اقدسی حاجی رسم بک کی او عصرک مشاهیری هب اقتساب اله نشسته محمد بن قطیب
اولمشلردر . مجزی افاکک جدی ادریمد خاندانن مرید اوغل علی قانر موسی اله ادریمد
وو بو موسی ایکن اوغل - حاجی محمد اما پدیری حیل ایتمشردرک کندی وو بو موسی
ایتمش علی الله منکوباً (۱۳۳۲) تاریخده انحال ایتمشدر .

حاجی محمد افاکک سیار . بیقان مقالی خاق شریک حو ایتمک درجه لری کتشی
اولدیندن اعالی حضور شاهانیه حضرتلر تقدیم ایدرک صرفومت عزالی ستر حاتم ایلمشدر .
برای نطقات ادریمده کوندریلان مددلی خاطرلی قولالمر اوغل کتخداسی حاجی
ابوبکر افان حمامده بوغددورمیزی کتیبه مظالمه رجحایت دعا علاوه ایلمشدر . استجواب
ایچون استابوله دعوت ایتمش ایسه ده کتاهیه ده کتاره بیتمشردرک اعدام فرمانی اوزریه
حاجی محمد اما سیاست ایتمشدر . بونون اموال و املاکی طرف میردن ضبط ایتمک
ایچون مأموراً کوندریلان درگاه عالی قیوسی بلشقرمن بشیر الهیه صاحب الترجمه پدیرک

Ek 142: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki, 'Türk Mutasavvıfları' Yazısı,
1.Cilt 17-18. Sayı, 1 Ağustos 1924

بوتون اموال و خزانگی تسلیع ایش بوعدن برجه یله صفلاماش اولدیغندن ائلی مشارائیه
جوجک استقامت حیران قلشدور . بوعدن سکره مصطفی مجزی انا و بوووده تدبیر ایدیش
ایسه مشارالیهک روحتمه پارلیان زهد و تحریر ضیالی ، خادانت معروف قلدی
عواقب سیاهی دولا میسه بو سوون عیونیش و صیره لرده و ساهی زاده اوانت کتیر مقدر .
بیقرجه طریق مجاهدده وارلق طالت کیمی اقبال صبر خیزی و تسلک آرقین اماره لرجه
مجاهدده بولوتش و بولک بر مرد کامل اولمشور . بر جوق فصائل و کراماتی لسان خلقده شایعور ،
مطبوع دیوان آلبانی واردور حضرت نیازیست

هر زمه یله کوزل ییل سرسحال آندور

جه بر آینه و چه رحال آندور

بنتی شرح ایشدور . طبع طشقانسی انا . ایدن شو ینتر دیوانده مقاسدور .

کفر کی سینه هزاره توله داخل

نه سیر من قیوسی ، نه لائل باغور

کزار هویندن آلود بوی نسبی

بیل کی هرک که سحر زده قال انلاز

توحد ایه دل چینی کتاد اولنه عقل

بر نور کورینه ارض و سوات بوچه داخل

اولدی اولمق بر دم ایه کاف ایه نوندر

اول دمه دور چرخ بر برگ سبزی چلور

هر کیم اولور کبر و جوددن منبره

سقا بوغا ایه تو جورکی صافور

بو غا رط ابره قای بولور صبری

بر خدمته صدق ایه هر کیم یل باغور

دیگر :

اسا کورینور مطهر انبیا به قارسم

حق ظاهر اولور شاهد انبیا به قارسم

برازلی سوله ایدر شان نبوتدن

بر بر کورینور صبح سنیا به قارسم

اول دایر دومان به ایلدی چنول

هب اول کورینور صورت لایله به قارسم

.....

.....

Ek 143: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki, 'Türk Mutasavvıfları' Yazısı,
1.Cilt 17-18. Sayı, 1 Ağustos 1924

کل شهر حقیقت ده مجری بودی طوره
هپ خل سراب بحر ایله صحرايه بخارسم

(۱۲۶۹) تاریخچه مکی روسیه حریتده مقامات مبارکه مسئله لرینک آلهایی سیاسی و خانلر
وروسیه نك ایسه قدس اورنودوقوز زاتر لرینک حجابسته قیاسی حکومت هتایه بی بوتون
بوتون هیچ سایه حق دداخللر بوز کوسرمتدی بوتک اوزرسته سرای هابوده وکلا
علما ورحالان مرکب بوبوک بر مجلس مشورت غلط اولوش مریدزاده مصطفی مجری افاده
خاصه بوجمله دعوت ایدلشدر .

مشار الیه برکون احبا و اولداسه مکتوبلر کوندروب جمعه کونی بوبوک الاید بولخلری
ریبا ایتمش اوکون ایسه ارتحال دارقا ایتمش اولدیلندن بوکرامسندن اصل بر مرید کامل
اولدایی کلا شمشدر . تاریخ ارفاقی ۱۲۸۳ ه در السنه خلفده انا حضر تفری نامیه سر وفندره .
بنی زاده :

ظاهر حریمی

حی بن یحیی

سکره نهدر صفات کایه وارسه هیسبی تبع واستقرا ایدردی اوتورک هپ او فاعک
آری اولارقی وجوده کلدیکنی کورردی ، او فاعلهن ماهدا اوستقرله منصف اولانلردن
فاعک الصافی ده احق کورردی و بوتون صفات الصوفیه تبع ایلم اولی هیسندن متره
ومیرا کورردی .

صفات قصدن اصل متره اوللاز ، قصک مناسی عدم خصندن و اعدم محضه مریطینی
اولان شیدن بشقه برشی دکلدو ، اگر خصصندن متره اوللاسه ایدی عدم محض هربر
موجوده وجود ورن ، موجود محض اولان و بذاته واجب الوجود اولان نانه نطق
و تدبیر ایتمش اولوردی . دیتک که وجود اودر و او آحق وجوددر . کالده نسانده
کوزلنکده آحق اودر قیست ، قدرت ، علم الحق اودر و او الحق اودر . (وگشی
هالک الاوجه) دانندن ماهدا هرشی هالکدر . حیرن فغانکده اوتوزیش سنه ختامده ، هرشی
شبو حده منی اولدی وقلینده اشوقاعل شانتده برشی برلندی که اوندن بشقه هر هانکی
برشینی دوشونکده مانع اولوردی . آرتقی تبع ایتمکده اولدیی موجودانی و اوتوردن

Ek 144: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki, 'Türk Mutasavvıfları' Yazısı,

1.Cilt 17-18. Sayı, 1 Ağustos 1924

ساعت مسافه‌سند (جهنده کی آنکیندن جیغاره ترکیجه Helys سوبنه بکزه‌ره، پانکیز
براز خفیدور : (قاریوات دوسود : مانعه‌تری : حامض قاریون)
ایجه سول. — سو دیره داسک (میلاس قصبه‌سک خربسته) دیندن فاینار. ترکیبی:
(سولفات دوسود و مانیتری .)
قارا آنا قلیچیمی. — قارا یاخوداوزاق آداسک بودروم قصبه‌سک خوب خربسته
ور ساعت مسافه‌سند شری طرفده : دکر قیسنده داغ دیندن جیغاری دکره قاریشیر.
حرارت ۱۵-۳۰ ترکیبی : (کاکورت و آرسنیک املجیمی)
حرارت بوجهری و خواس دوائیمی مختلف بو قیساقدردن بعضاری آ جوارنده بولونان
خلق طرفدن بیک معین آیلنده . مایس . آغوسوس قدر . زیارت استعمال اولور .
خلاصه : شیمه‌سک اقتصادی فائده‌لری بک محدود و موسی بر حده‌در .
عربی آندولو . آندار دگری قیسی . ده موجود باشلیجه مایه حاره معدنیه بوتردن
عبارت‌در . : نوری نای ۳۱۰ . ایتاوقل . نیه‌نای . م . شرف

تاریخ حکمت . ده صوفیون

بشریت، تاریخ تفکر اعتبارله بکون دین برانقلاب عرفه‌سندده باشادین قاعته‌در.
انسانیت روحنک آله‌بی اشکال ، اوقدر ائلی واسطراحی منظره‌در کوسریورکه افکار
بشرده سکون، استقرار کی نتیجه‌عملیه موبدل هیچ بر طریق فائادی . بونک اسباب
فلسفیی ایضاح ایچون تاریخنک اوج‌دردت بیک سه‌ک منقولات فکره‌سه دکل بوگونکی
جمعیتر روحنک آله‌بی معنی اخلاقی آکلامق کافیدر. بوز بیکرجه انسانک، مادیات
دنیایرنک حرارت انکیز دالمه‌لری ایچنده بوغوله‌لری کورده حقیق متفکرلر ، برور،
بره‌ایولی آراپورلر. بوگونکی تعالیک و ترقیات علمیته استهداف ایتدیکی نایه جمعیتری
ساران بو وسوسه و جداییجه برچاره بولمق اول بوفلاکتل خربالدن فورنارمقدر .
متفکرلر، علومی فصل برتصنیفه اوغراآشمار ایسه فلسفه تاریخی ده بیده‌تظیهرسه کوره
نردر .

Ek 145: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Hikmette Sufiyyun'
Yazısı, 1.Cilt 23. Sayı, 1 Kasım 1924

۱ - عصمت فکری و مشیولیت فکری دوره‌سی

۲ - استقامت عقلیه و معارف الهامیه دوره‌سی

۳ - تحریر و حکم فی دوره‌سی

بر دورک اندیشه دیکریک انیسانی صراحتاً یعنی ، بشری حیثیتک بر کونکی
منظر ماریت کوره امکان فی بر قدر ، قائماً بر تقسیم ، معتمد الی ان کتلهاریتک لسی و مینادی
تکملریت کورمدر ، اینجندیشاهریتمز کره تا دور ابتدائی حالتده یشان حیثیتک نوبه
و یادگار لریک طولوندر ، بولنده عبره ظهور ایدره اصل بر طاقم قانونره نایمدر ، بوسیطدن
مرکبه ابتدائی اعلایه ، نامقددن کلهه دور قدر بلا توقف بر آیین ، لایقطنع بر سیر دورک
ایزدن ایدره قدر دوام اینکمددر ، فن بوکاه اصول تکامل ، تصوف ، صبر سلوک
و اصول نشأت ، هیور .

لکن کاشات و بونون بر کونی شائلر ، بولایعسی ظهورات بر مبدأ ایدره بر منهایک
امیریدر ، بر نره ، بر کئی ، بر حیوان ، بر کره ، بر عالم و کافه حیاتی وجود بر قائمدهک زون
و محکومیدر ، هر آن غیر منقسم اجرای فعل ایدن قانون ، تکامل و تکمیل ایدره لایعد
اشکاله تحول ایش و هر تحولده بظاق بر موجودیت مظهر دوشمش ایسه دوام ، توقف
ایش ایسه قان و منفرد اولمشدر ، بر آفاق طلنده دوام ایدن مینادی نظیراتک باطاسه
حیاتیک ، مورمولوزی ، استحالیات ، افسانق اراده ایدن سلاله ره ، نأده تکامل نظر ماری
لاماروق ، مارون ، وزی کی مارابایست طارک علی نهجه واسل اولدوقری تیجسار ،
مع الاسف مواضعه علیهک که بر کملک روح ، حسی تجلیله اعدلی ، تکامل حقیقیک
برنی ایدره اینک امکانی داتما عدیم قلمشدر ، ذکای شرک الی صولک سعی ندای
حیرتله قایده مقدر .

چونکه بونون حیطاتک مصدری ذات مطلق ، ذات مطلقک لغوت کالیعه ممکن
ایسه معرض وحی و الهام اولان امیاعر . قانون تکامل ، دور کالات و استجابعلی علما
و حکماء کالات الهامیه سی اولیا و انبیاء توریح ایشدر . منظری ضروری حاله دار ایدن
اعظم ، اوربریس ، برهما ، زریخت ، قوتوجوس دن نامیتلوروت ، آریسطو و پلوتو
قدر دکامک الی فعلی و کسکین استجابی و سیر تکاملی کومترمشدر . غلط دعای بشر ،
بر اولویل نشوشانک قسولی اکلانندن بزار اولهرق تابعین و منجبر دوشونورکی بر نورک

Ek 146: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Hikmette Sufiyyun'
Yazısı, 1.Cilt 23. Sayı, 1 Kasım 1924

برکونشك بردينه ده خديقي كوردى. ايسته بو نور ارايمك استقلالى، شريك حرمى،
دوچار صبور اولمه يوز طوبى عرفى مهر سوتك تايد ايستى. حيات وكاشانى اجله
ايدن قرانلى كجهرك نهايت بولدى اعلان ايستى. - كه اوده فخر كاشان خانالاميا
ص. ع. ع. ع.

بوتلسكره لى معارف، الهام، وحكمت صورتده نوردن ظلمت يارانش، الهام
وحكمت ايسه وحيدن استعاره قبص ايدرك سمبى حيلرك، قلى فكررك وجدانى
مشاهدمله كبريائى رحيقه مظهر دوشمشدركه بوده منى ذات نى، منشأى جناب على
اولان حكمت صوفيويدى. بونون منظومه افكارك بقا مرتبلىرى جمع اولان بو فكر،
« لا اله الا الله » بى عمده قبول ايتشدر. اونك محتواسى خارجهده هيچ برنى قاتميشدر.
صوفيون، وجدانك، اخلاقت، انسى كلك نهايت اولهوق ولايتى اصل قبول ايتشدر.
بوون ايكي قسه آيرمشدر: ولايت عامه، ولايت خاصه. ولايت عامده بوون موحدن
مشركلر. ولايت خاصه، سوك كورنتر ايله واسطره مختصدركه عيذك فاسندن وحظه
بقتندن عبارتدر. روحى تصفيه تكمل ايتسكه سالكده ربانى وصفلر ايله نورانى وصفلر
ايله نورانى بروجود پيدا اولور. بو حالى ابو على جرجانى « التولى هو الحالى من حاله ايقاق
في مشاهد الحلق ليكن له من نفسه اخبار ولا مع غيره اقله فراره ده تعريف ايتشدر. - رساله
فتيريهده بى، شو كيسه دركه حق تعالى اونك امرت تولى ايدر. ملك و متصرف
معاسته در. حلك عبادات و طاعات متصرف، متوالياً حلت عبادات اونك اوزريره
چاردر. اونك حق آراسته عيان داخل اولماز. ربوبت قالى، الهى صفتلى،
احوال، حوادث و وارثك حاصل صورتلرده تفصيل اصول ايله مراتب توحيدى اكل
ايتشدر. - اونك ايجون ليك ولايتى سوندن اولان درر. عرفى صوفيه عئده
مراتب توحيد دورنر: ايتان توحيد، علمى توحيد، حلى توحيد، الهى توحيد. ايتان
توحيد، آيات التيهك مندومى تليقيه مخر صادق تصديقدر. - كه ذات حلك ميوديت
استحفاقه و فردايتته اقراراً ايتشدر. صوفيه ضرورت ايمان حكيميه عامه مؤمنين
بو توحيدده مشرك عبادلر. علمى توحيد، حلق موجود مانر، بقيا حق اولدلمه جزم
اولشدر. چونكه جمله لغوات، صفات، افعال صفات مطلقك معكس نورلردر. حلا توحيد،
ذوق ايله حلك امتزاجندن ظهور ايدن نشاند. موحد، وجود واحدك حاللك مشاهدسيه
عين همه مستغرق اولور. سالك توحيد امواجلك تصرفه دوشر.

Ek 147: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Hikmette Sufiyyun'
Yazısı, 1.Cilt 23. Sayı, 1 Kasım 1924

شیخ الطریق جناب حیدر بن علی ، التوحید معنی بضمحل فیعال سوم ویندرج فیہ .
العلوم ویكون الله کائول ، دعییان ایسیور ، الئی توحید ، ذات معرفتقدر . منکلمین
بورانه امکان ادراکی ، قبول ایشتردر .

حکما وصوفیون ازجه امام عزالی واملوایطرمین ذات معرفت استعمالسده موافق
قالشدر . امام علی رضی الله عنه « رأیت معرفته فعبده وواعبد رباً باره » یعنی بن رضی
کوردم ، بدم ، عافتایدم کورمدیکم ره عدت ایلم بیورمشدر [] تشبیهی فکرکردن
ترهبا ذات حق ، هر دورلو لموندن تجرید ایبلورده ذکای بشر ، فارشوسنده مجرد
بر الوهیت مفهومی کوررسه بوتون تجلیات ، شئون ، حادثات ، وظواهر کونیه مطلسز
واستانسز قلمی اولور . صوفیون ذات معنوم عدم محضدر . ای صرفدر . حقیقی موجود
وهیچ بر ذات موجود ، محض عدمی قبول ایلمن . بنا علیه جناب حق بر غایتکه جمع
احواله ای وایندر . عالتک وجودی حقیق بر علی مختلف اسمرده تجلیسدر دیوردر .
عده عتوقده حقیق ظهور خاص وازدر . هر مفهومه تجلی حقیقیه تحقیر .

صوفیونک « وحدت وجود » اعتقادیته مقابل « وحدت موجود » نامی طلیبان دیگر
بمنشومه فکریه وازدرکه بوی الی زیاده مادی عائلر مدافسه ایشدردر . طبیی تجریدر
منحصلا بر نظریه ، الئی تورردن ممکس تجلی بولان اولی حقیقتک پانده جانسز
وفوری تقییدر . دنیبورکه الله مادی عالتک ایچنده وماننده منحل ، بی احاطه ایچن
عنوی و غیر عنوی موجودلرک تطبیب اینشکاری تکامل سرری بین مادهک قوتیه
حصوله کن کفادر . بوتک اسی جالی آتومر ، ماده ایله قوت کی بر جوهرک مختلف
طرزده کورین شکلیدر .

حالبوکه بوتکر بیستمری ، ذات مطلق کی بوتون معلولات توقف ایندیکی بر علی ،
سیدن مستفی بر سبی امین ایندرجهک ماهیتده فکدر .

صوفیون ، معرفت آهیده علقک ، ذکالت انقدرتی صلاحیتی آشوب روحی حدس ایله
یورومشدر . فلسفه ، علی قبح سایسنده جناب حق ، بر موجود مطلق و غیر متناهی
واک اولوق ، اشباتک عت اولاسی بولوق اوزره تصور ایچر . جناب حقیق تصور فلسفی
حقیقه بوعالی تصور کلاه بر کحقده مصابقدیدر ونازنده بر موجودده متحقق میدر .

[] غنات الانس - مولانا جلی

Ek 148: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Hikmette Sufiyyun'
Yazısı, 1.Cilt 23. Sayı, 1 Kasım 1924

وجود باری حقیقہ کی الذی ایچہ فلسفی تبار بوقاط اطرافہ تکلف ایشددر • ایشاتک
 عت اولاسی بولنی ایلہستہ نایچی عاترله پرلکده فوری وروحسز برطیعت تصورندہ
 بولنان حیوی وغیرحیوی موجوداتک الحق بزنی اسطہابدن کاشاندن بشقہ هیچ بروارشہ
 ایمان ایچدن مادی متفکرر بیہ • علومک سوک تخصصائی حضورندہ • بر وجود اعظمہ
 قائل وقایع اولنی اضطرارندہ بوشیورر •

سفراطدن بری دوام ایدن بوعلیت دلیل اوقدر شایمدرکہ الذ قسلی الحاد وانکاری
 الزام ایدن مسلککریک اویکده بودلیل جورونمکده بوکا فارسی جہہ اللہ عبورقلشدرہ •
 • لایسج • اشیاموجودات،اولجہ چیزش برزوغرامی فوعدن فعلہ جیفارمقدن بشقہ برنی
 پانامقدمدرر دور • حتی • برضون • کی حدس فیلسوفری بیہ کاشاتک • بر آنتک مقدم
 دائرہستہ دمکفارا اولدنی ووالکر کاشاتک ثابت وبالخاصہ دکالایستہجت مایندہ اولدایقنی
 وانحق حر اولوشلرنتک ایمن مہادی عبورنترنتک حدس واسطہسبہ آدیم آدیم حس
 ولطب اولک بیہحکی قناعنی کوسریور • حیات وکاشاندہ دائفا متبدل • منحول • غیر
 مستقرآزلی بولوروت دوام ایقلدہدر • ایکن • نونہ لثأت • زمانترله اولجولہمہجت قدر
 مدید انقلابک الذ سوک حدندہ بیہ نایچی وسفنا اطہار ایدیور • دکالی بشرک • ساحۃ
 لمکافی قطع ایمن بواشکال تکیون • عقل تعقل اولکندہ • بیخیلان براہرام حائلمہ قالیور •
 بز قوانین حدانک ایلریدہ خلق ایدجکرلہ مایندہ خلق ایشکریک • یعنی لیمانک •
 اورہستہ کورہمہجت قدر سرعہ کلوب کمن • نقطہ موصول • • حائلمہ بولنیورر •
 بوخصوصہ استیجابت عقلمزک تنورایتدیکی ساحندہ بیہسب اولی ومنشأ عتک شعوری •
 ارادی ماللریکایچندہ بوزوب کیدیورر • • قانت • دیورکہ طبعک حصول عضوی اویہ
 برحصولدرکہ آندہ عرض متقابلاً ناپموسیبہدر • برآردمکہ بر مقصدواردن آنت مؤردہ مرحلہ
 برقص واردر • قصدسز مقصد حصولہ کلز • قصد ایہ عقل وشعور ایلمسوقدر • معلول
 مستدک عقلی بیلمہن • ارادما پدمہن برخت حاصل اومعلول مستللی وجودہ کتیرہدیور •
 • برضون • شعوری • حیات وکاشاندہ دائفا متجدد کورمش مداعالبدہ رشعور اولهرق
 قبول ایتدیکی بیان ایشددر • بحیلر علل نائہ دایقہ • طبعندہ فایک وجودی یوقدر •
 • اعزاز ایشددر • فقط بزم فایہی لصدیضر حدانک علل فاعلیہسی لعین ایتدیکمز
 قدر یقیندر •

Ek 149: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Hikmette Sufiyyun' Yazısı, 1.Cilt 23. Sayı, 1 Kasım 1924

حقيقت و جودى [*] و بوتون كاشانه سرائى اولان بوتونلىق ايراك ؛ و جمانى تصفيره
 من جدير . خلقك قايمى بومرحلهك برنجيسى لشكيل ايدر . وجود واجى عرفان بر
 تكامل ايله اذعان وهرشيدم . منحل كورمك ا روحتك اخلاق كالك ؛ حكمت ظهور
 موجوداتك اك بوكك وسفيدر . صوفيون ؛ بون اعتقادى برمنظومه . مجرد بر مفهوم
 دكل ؛ عمل حياتك جري برميناك ؛ ازى بر عهداوله برق كورر لر . ايمانك اعمل اوزرده
 مساق ؛ اصولسى كورورترسه حيات كاشان ؛ بوتون عضا و عوام . و عمن مجردلك مشكلنى
 حالتدن اونمه كه مرز . اضرت ؛ شعور ؛ غاييت كال ؛ حكمت ، خيركى وسائلك فردى
 روحدرده اصلاقى استيفاد ايدر . جمعيت ايسه بوسوكيتك ضرورى نتيجلرله منعمل
 خيرى اتصاف ايتكده اخلاقى السحسى طوقومش بولور .

اسلام ، فلسف نظرياتون اخلاقى ؛ عمل حكملرله اولدقده متأثر اولمشدر .

مسلمان زمرلرلك ايجده مفروض قوملك اولان ؛ سيارى ؛ ايرى عقيدملرى كورولمشدر .
 مختلف اقيم ؛ ساحلردن حاشيان بوفكر لر حداتك رنگارنگده امتزاج ايديرك . بر جوق
 حرابلر وجوده كتير مشهده بواسلامك اوزرلك برساق اولوب دالغيق و سرغش
 خرمعلرى حالتده قلنشدر . اولوعيت فكرينك تلقى شكلرله عرضى مالك آهك قايمى
 شدله بكدنكرسه مرتسطلر . بونك ايموندر كه حياتى سطحلك اوزرده . بارز تجليلرله فردك
 ايتانى قدرتنى عامل اجمعيتك ايسه لشراك ؛ دوام ؛ اعلان ؛ تسخ كى حلقه كى كونلى
 مؤثر اولمشدر . عام ، ميطلبكى بر قابليتك اسيرى ؛ ضرورى بر راته اضرارينك نتيجيسى
 ايسه قايمس بر تكون اولان شومنزوى حاليه السائلك استناه ايتديكى اك قيسل ايراك
 و مفادرك كاملا يقلمش قارشومزده روحسز بر هيولا ييقتدن بشقه برش قانامش اولور .
 فلسف مستكلك حيات اوزرده كورديكلرى تشائلر ؛ مشولر ؛ تصيرك هيچ بر وقت
 جهورك عهده معالى اولدى كورونمشدر . نفاقنك انافيمجيلكى ؛ او كوست قونك
 ايتايه جيلكى ونده بيشرك لادى تكاملجيلكى بواصللر كوستريميلمش .

صوفيونك حكمت كاشانه وار تجليلرله اولرك عمل ساحلرله مانه فكرى جزملرى
 ايكنى قرن هيردن اعتباراً اسلامى زمرلر آرمسته درين ايزل ؛ حيات اوزرده مهم

[*] صوفيونك اك ايه و سبال - منصور ، بازيد ، عزالدين عرى كى - و هر دو شونلرى
 حقيقت وجود بختنده ديكراظلمدن اسماً ايرلنلر در بونكه اولر اننا امام عليه درل . ديكرلرى
 ايسه عمال حكمتده ينى موجودات آينلرله نوربك ظهورى اعتبارله حقيقت وجود ، كورده شلر در

Ek 150: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Hikmette Sufiyyun' Yazısı, 1.Cilt 23. Sayı, 1 Kasım 1924

تأثير وجوده كثير مشعر ، اسلامه اولويت فكرتك اليزوكك معرفتي صوفيا ؛
 عقل وقلبك ؛ نظر وحيثك افده ابتدكي يقين رطبه و اخودنيس باطقك + مشاهدتك
 افده ابتدكي يقين عيدين معالي بالذات بلخي حياك ، روسي كير يارك مشاهدت معكسي
 اوله يرقى كحل اين رحلي قبوله كور مشردر كه يورجنت ميارفده مطالب حكيمتلك
 متكامليدر . صوفيتك غايه قنواسي توحيددر . و آخري سلوك كورمك ؛ اخلاق باعالي
 معرفتي اساسلي تهذيب ايتمك حلي ؛ توقي مواجبتك وجدان اوزوده انعكاسندن يونار .
 فلسفه ؛ فكري ترقيده الهيدر كه كورد ايتمكيدر . طط حكمتك واصل اوله يقيني
 توجه عالي در حيازين معالي اولان خير اعلاده توفيدر . اصلتك قابلي خير اعلايه
 وصولدر . صوفيتك الهسي العالقي خير و كل مصانق اولان حياقت قدر قومدر . اسلامه
 صوفيون ؛ اوفق فرقا له اسلامك لك تيرين حكمت و فلسفي روحي كتف و تسع ايتمشردر .
 عني قسمنده ايه بدبهاكت ؛ عالي حفظونك ؛ اعني ؛ روحي حقيقتك اسطسته وجدان
 ملكلاري نمو ايندر مشردر ، عرب عايرتك ا لثري « پشاوريم » ديبلان منه صوفيون
 « بلون لك [] يوهلا طوبيلك كندن علمهم اسكندريه مدرسه نيك فلسفه وجوديه سي ده قبول
 ايدردر . حالو كه صوفيون دور يردن دور يره سات و قرآنك الهام آلهرق دينك لك
 عالي مفهوماني ؛ دروي حكيماني كندى كهايلرند يوشردر . امام خزالي « انقد عن .
 الصلال » اترده يوشدرفه توفقه بالذات عقل اولديفتندن ، رب و شك دالعه عايرتك مهلك
 و مزعج اسطر ايرندن بعث ايتمشدر . استنتاجات عقليه نيك نظري دليقرله اعلى معرفتك
 روح ، وجدان كي دروي ، و عني عايرتي هيچ بر زمان اعلاين ايدمه ديكني مؤثر بر لسانه
 ا كلاتشدر .

اسوهك سياسي اعتقادي واجتاهي تأثيري - اسلاميك كيند كهارنان قدرت و عقولني
 برونك عنصرتك يوقاومشوز استيلاكت فارشوسته ضروري معاوشلاري ، اسلامي ،
 تاسيادن غريمقدر كوتورمش و بصورتكه رجوق ملكلك سياسي ، حركي ، ملي موجوديتلري

[۱۰] ياقون - حكما ، اشرايقوكه لك بارلاق و لك برونك بيريدر . داعي بر فله صوفيدر . شرقك
 كليات فلسفه مند يوق تأثيري اوش و « شوطينوس » تايه عظيم بردهرت قرآنسي . آخري
 مضبوطدر . مثاليلار « ۲۳۲ » ده وقت ايتمشدر . « يورديريوس » اوكته لك مهم شاكر ديدر .
 طراسلامه « ايسافوسي » تايه معروف رساله نكه مؤني اولان طرلاييه فرار يوس عوايله مشهور
 اولمشدر . استناديك آخري يازوب طرلايان اوور كنديد بده عوجه سي كني ثابت سولي ايدى .
 مدت عمر نكه اوج كره وجد واستفراق عاينه وصال حقه قال اولديني ادها ايتمشدر .

Ek 151: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Hikmette Sufiyyun' Yazısı, 1.Cilt 23. Sayı, 1 Kasım 1924

قبلاً بلع اوتشند . اسلامیت سلفی ائندہ ظہور دایان یوفوملر سحیحوی ، روحی و عقلی
اسلام دینک و کسکین شریعی اوزرینہ ترک ایتک عبوریندہ قائلشدر . یطیلان
سیاسی ، ملی ، بتکفر اسلامک اوز کتیب کلی ایچند قیابوب کینشد . بئریک عصرلر
دنیوی معروض قادیبی روحی ، معنوی ضلالتلرک ، افسانوی عقیدلرک بوتون بومشورات
اساطیرک برینہ اولوہیت فکری ، مردورلو لبوت کالیہ ایہ موصوف قدر و عاقل برالہ
منہوی اقامہ ایڈیندہ اسلاملر بوظیفنت اوکندہ سیمی ارادہلری ، وجدان قاضیلرک
مزاج ایڈیرک اعلائی گفتاہہ ایڈن بر امت تشکیل ایندیلر . فقط صرف ایمان و وجدان
اوزرینہ تأسس ایڈن بوجمہ ، حرئ ، تضان القاضیلرک ضروری تأثیرلرک پک آرمکرہ
احلالہ اوغرایرق ملی هویتلر ، قدیم منظوملر یوانی یوانی لعضو ایڈرک بر جوق
عقیدہوی وسائل ایہ غرویلر ، یازچہلر ، کتہلر ، آبلدی . مردخی ہنسی عصر ہریدہ
اسلام دینی الہ اوفق جزہ تاملر ، داخلیمش بر منظرہ کوسریوردلر . حیالکدہ معنوی
جہالت دنیوی احزاسلرک قیلردہ تیلر ایڈن بولک عصبان واعتزال ، اکیوکک حقیقتلری
امہال ایندیرمش ، وجدان ساحسی قوری و جوقراق بریلای غنمہ جورہجک قدر منظور
جریئلر آجشمی . بوندن اورکی متکثرلر ، تصوفک وجدی ، عشق اساتیر الحاقدہ
ساکن بر ایمان بولدیلر . اشتیاقی امطر ، مکروہ تضان امارلر ، رسوم عقیدہلر ہب
اورادہ ازیوب هو اولیوردی .

بنا علیہ کیندکہ توسع ایڈن بوفکرلر ، اسلامدہ معین بر عقیدہتک ایتان حقیقتلری
تلقیہ مستعد بر روح بر وجدان پاراشدیرک بولک منبی شریعت ، منعی معرفتدر .
سپیان ثوری ، عبدالقادر جیلانی ، شہاب الدین سہروردی ، عی الدین عربی ، شیخ یوسف
ہمدانی ، امام غزالی ، راجب اسفہانی کی بویوک صوفیلر ، الہام و طیس منہلری ہب کتاب
وستمن آتشلردر . بوجصوصدہ النایجہ تدقیقلر آثار صوفیک تبعلرلرلر جیلان تبجہلر
ہندک ، پتہیزم ، ی آیرانک ، زردشتی ، اسکندریہ مدرسہسک وجودی فیلسوفلری کی
اجبی منہلرلرلر اوزراق اولدیلری تفسیر اینکدندر . کلی ماہیتلرک ، عانی حقائقک
مصدرلری ، عرفان وحدس طریقہ کامل ذکرلر داتما کھل ایندیکی واقعدر . بر شیک
تکریبانیہ مشہور رلرلرلرلر خیردار اولیان بر جوق حکمیلر مرزمان کرایر حکمتدہ تصادف
ایڈلکدندر . مقتول شہاب الدین سہروردی دیورک : اول و آخر کلن حکمیلر ایسترمہری

Ek 152: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Hikmette Sufiyyun' Yazısı, 1.Cilt 23. Sayı, 1 Kasım 1924

یونانی، موسوی، ایرانی، عرب اولسونلر ایسز هرمن منکسیرک، بزر جهرد، افلاطون، فیثاغورث تسبه قسسونلر جهسی ظاهرآ متنوع فقط جهسی مشترک اساسلری براسول و مسلكه داخنده تعلیم ایشلردر . اوللر بو اسونلری یالکیز عقل و عکس لرله دکل باغلی بصیرت ، طبی مکاشفه لر ایله بولشردر . مسک سولفون نشات نالندن بری دوام ایکن بر الهامدن متولددر . غزالی متعرجه قامان و جمالیته انک قطنی تدایو والهامی تصوفده نظری و عقلی علملرک واصل اولمندی حیضت بلطریه الحق تصوفک ، باطنی ، الهی سرلرله واصل اولدیغی انک قطنی برهان و دلیللرک بونون رشد ، ذکا و عقل حکملر برین و شک مرسیله علیل اولان و تداشیر . برنمه سکون بیه ورمعدیکلی آکلایبور .

تسوق فکرلر ، اسلامده مدیم و حیاتی ساحلرله قدر شمونی توسیع ایش . اولندن ایلتلر ، تعینلر ، احتیای بیستلر ، حرث و ملیت کی سحیوی سلکدر ، سیاسی لشکلر عمومیله متأر اولشردر . بو بعض زمانلر حقیق ماهیتله برمنده فلسفی ، دینک مالیات و مفاهمی اخلاق و عمل عاتده تطبیقه موفق اولش بر سلوک وجدانی حالتده دوام ایش . بعض زمانلرده ایسه التمسور احتراصلرک تسکینه آت اولغری قوللاشدر . شیخلرکن شاعلمه ارتقا ایکن سیاسی شخصیلری ، بایتلری زاویه نشین ، تسوق نولر ایله وجدان عامیه کندیلری قبه الحلا ایشدرن روساً انظلامی حکومت سوادیلری نارینه پک جوق کورمکده بر .

آفرقاده آسیاه جیقان صاحب العهودر ، جهان ، عصرارجه بیهن و حکومت ملاحظده باطییر ، امام علی ایله شایعک تومل ایتدیکی همت اهل بیت و صوفیهک حرقة تسیر ایتدیکی امانت محمدیهک امام علی واسطه بیه الحدابیلدیکی ، بو نسبت عتوبهک پک جوق تسوق طریقلرله آلهدی اعتقادی رنگر ، بالنتجه ، کارمخت علی ایتدیکی اله آس و مکروه حادملرک علی ، اسلاملرک حرقة و منهنی اختلافلره آفیتظری فللرک سبی اولشدر .

ایشته بولر ، الذمالی حقیقتلرک غیر مستعد اساتر طرفدن سواد استعمال اوغرادلسدن

(ماملدی وار)

متولددر .

طاهر حریمی

Ek 153: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Hikmette Sufiyyun' Yazısı, 1.Cilt 23. Sayı, 1 Kasım 1924

اسکی شهر - آخره خطی اوزرنده بالکنز بوتجرده عمل اها اینجه معلوم بی قانات سودیک
 برمدن سو منبی طایبورم . بوندن ماعدا دیگر برمدده، دهها یاقین دهه، بری صیجاقی و
 دیگری سوووقی برمنبع طایبورم . بوسو کنجیسی قارونات سودیک و برآز کو کورتلی دره.
 برآز (لین) بی حاوی اولسی محمددر . طسی لطیف و عاضم در . ایشله نیلورسه فاشده
 نایین ایدر . و برده سورغون ناحیه سنده (آظه بازاری) برمدن سووی منبی وارددر .
 مسی قلعه قازیمچیری - طریزوندن ارضروم اوزون بویله بایزید و ایراه کیده تکر
 یورویسی بر سیاحتدن سوکرا حسن قلعه به کادکرنده بر سمت غیر مترقبه اوله رقی بورانک
 کوزل و صیجاق قابلیجه لر بی بولورلر . بوراده پاییلان بر قاچ ساعت استراحت بوتون
 بورغونقلو بی بالطبع اونوندر در . حسن قلعه ایلیجه لر بیگ اوزرینه ایلمخاییلر طرفدن
 پاییلانی طن اولونان قابلیجه باری سولک حسن قلعه حرکت ارضنک شدندن پائلامش
 و پاییلیمش در . ارضروم یاقین ایلیجه ناحیه سنده بوقیل صیجاق سولر موجوددر .
 تملکنزده دهها باشقه مختلف بر جوق برلنده (مثلا حوضه بولو ، آبدین ، اسکی
 شهر ، حباه ، آماسیه ...) سوووق و ایلیجه ، قابلیجه کی صیجاق مدن سولری
 وارسه مدده کیل بوتلر ، حتی اگ مشهور و زوروت جلب ایدر جگری بیله ایشله دله مکده دره .
 تملکنزده اگ جوق صرف ایدیلان مدن سولر بیگ جنس لرله و تجارته وار
 شان دقت مکمل معلومات واحصاییه مالک ایشه کده بوقدرله اکتفا اید یورم .

۳۳ نفرین نالی ۳۱۰ م . شرف

تاریخ حکمت و ده صوفیون

« باید وسوک »

اسلام بیگ حقیق کالی بولادیر معنی کی اعتقادی ، احکامی امر لر بیگ قصداً مؤلایه
 نقلی لری (*) بظناً قبا بر مشبهه و صنم بر سنلکله ، بظناًده هیچ بر وجودی اولما یان خیال لره
 (*) نصیرالدین طوسی ، حکومت ملاحظه طرفدن بیس ایدلندی . اولوم ته دین لره ایشله
 ایدیلان حکیم متارایه ، مذاهب باطنیه اوزرینه آیات النبی لک مؤلایه بر تفسیر بیگ یازلشنه اچار
 ایدلش و آخقی بر سورگه خیر لردن فوتولشد . فقط معروف برعاله استاد ایدیلان بوتسج
 اوزرینه ماسرزی طرفدن متارایه ، سوه عقیده و مذاهب باطنیه اوللقلله اتهام ایدلشد . ایران
 کتیبخانلنده بوتسجک مغربی لسه لر بی کوردیککی شیندر زاده حاسی بکه مرحوم دل ایشیتشم .

Ek 154: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Hikmette Sufiyyun 2' Yazısı, 1.Cilt 24. Sayı, 1 Aralık 1924

میدان و برمشدر . صوفیه ایله طریقتلری آیرمی لازمدر . تصوف دینک حکمتی و شرطک لی و فلسفه سیدر . طریقت ایسه اوکا موصل برسر و سلوگنن ، ادایدن عبارتدر . بوتون صوفیون سلو شده منیع قبول ایشلردر . بری حقدن خالق ، دیکری خلقدن حقددر . بوتون اعظم شاذلیه و نقشب روضدن باشلارلر . مرید ، ذوق ، عشق کی مواجید روحیه ایله تصفیه کوردلرک مقامات و درواری سیر ایدر . قاریه ، رقابیه ، عشاقیه کی طرق علیه مریدی ، زهدی ، ریاضی دورملر ایله اوزون زمانلردا ابریشدرلرلر بو معرفت نفسدن معرفت اللهه دوغور برسیلدر . نحوی حقیقت بایند عقل و حکمی قانونلر ، مناهج معرفتی اینکیه آیرمشلردر . بولک برینه اصول علمی دیکرینه اصول اشراقی دئییلور . ظاهر علماء کلامیون و فلاسفه اشهرن ، علمی اصولی ا متصوفلر ، طریقتلر اربابی ، و ختلفلر اشراقی اصولی قبول ایشلردر . بواکی عیسیندن برنجیلری مافوق الطبیعیات ، نظرلای مناج وضع ایدنلردرک بولک غرب فلسفهی ، آیریوردی ، نامی و ریورد اینکیه سیستم ایسه حدسی تجارب روحیه و انضیبی مبدأ انجاز ایدیوردک بولکده ، آوست ریوردی ، دیورد پناذ علیه بوتون اعتقادی منظومه لرد و مذهلرده اولدیی کی قانون تکامل ، صوفیون ایچوند برهانی و یقانی بر تکامل دورسی آچمشدر . ایلك متصوفلر ، بو ازللی حقیقتلری امام علی واسطه بک جنب نیدن اخذ و تلقی ایشلرکنن بالعموم طرق صوفیون بر جهته منیع قبولانه و اصلدرلر .

معرفیه بو کون بلکه بر طاقنک متسلیمی قلکانش طریقتلر و جناب بیغمیره بشفه واسطه لری ایله متسی اولان خرقه اصحابی دها واردرک ، طریقت حزاریه ، لی حضرت عمر فاروقک خرقه سی حامل اولان بو طریقت متسلیمی بو کون همان بوقی کیدر . ابو بکر الصدیق ، سلمان فارسی ، الس ابن مالک ، اویس القرانیه منسوب مسالک صوفیه واردر .

طریقتلرک احوال اجنبیه اولدند اوقدر قوتلی تأثیری کوروشلدرک ، اسلام طلمده انضو ایدن سیاسی ، اجتماعی تحریکلرک بر چوق افراد و عناصرند اصول و فرعیاتند تصوف شمه لر داغما محسوسدر . طریقتلرک امرلری و الهاملریله تکون ایدن خاتلر ، امرالی مهم فکرلر فردلرک یشایش طورلری ، جمیئتک استاد ایندیکی نوه تکاملی ، خصوصی کویف ایله اظهار ایدرک درجه ده عظیم و مؤثر سیلر ایدرک ایشلدر . خنده

Ek 155: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Hikmette Sufiyyun 2' Yazısı, 1.Cilt 24. Sayı, 1 Aralık 1924

ایران، تورکیہ، ظهور ایدن طریقت، محبتی و اجنبی، حرق و تاریخی حادثہ انصافہ مختلف صفحہ عرض ایدر۔ ہوندرہ پوت بسنک دوریک اعتقاد قورقوری منوی اختیار و اسرارلی ایہلعلہ طابعمش بر جوق اختلافی یوقر کوریلور۔ یونک ایچوندرکہ نسوسی و طسار شرایب مدافہ ایدن عللر ایہ طریقتیئرک آرمسنہ تاریخی تراطلر وعلی خلافتیئرک شدلی دوام ایشدر۔ انتزالہ حلولہ نامیخ، لاجدکی وعی وعلی شکارده قدسیلمش آینلرہ روحانی و الفلک اوکنده مناسز وخیالی تخیلرہ وجدانی قوی بر خللہ دوشورمک کی خرافہ پروردلکر کورولمشدر۔ منطق و حکمتک محکوم ایتدیکی سفاملر اوقدر ایئرلہمش کہ حقیق و صاف بر طریقتک و اسامیت کی و اصل ارقانی صبرت کچمشدر۔ عقلی و فنی اصولرک قیمت ورمہدیکی یوقسم فکرلرہ اساطیری نظرلہ سولتورک انک عالم نتائج عظیمہ معارضہ ایدجک قدر قوت آمشدر۔ بنا علیہ یونلری بیلہین محیطلرہ یونلرہ سالت اولان زمرہلر، یاساکن و مزوی برنلوپنہ یاخورد عسی بحرانی و عیجانی آلرمدہ پانسامشدر۔ مولودات اجنابعیہ فوضائی فردلر، هند، ایران و تورکستان ایچورولنہ کوریلان مجذوبلرہ دلیلر وابدالکر کی سیہوی زمرہلرک نکلونہ ہی یوقاغلر باعث اولمشدر۔

فقط اکثر محقرده ده طریقتلر و متکامل بر مدینت و جویک تأسس و اشکفہ خادم یونک عوامانی احضارہ واسطہ اولمشدر۔ آفرطادہ یو و خصوصی و شدید براہیت عرض ایدر۔ اورقیزین چولرک ایچندہ دینی و اجنبی و سیاسی و فنیلری طریقتلر و اونلرک مرجعی اولان زاویہلر کورمشدر۔ طریقتلر بر نوع منوی رابطہلرہ فردلری عین غایہ و عین فکرہ سوق ایدر۔ حیثک ہردولو تجلیاتہ معین بردہینلہ عہز اولان یونون حیث افرادی ہیچ شہسز آہنک و وحدت و تمدنک قبضل کالی دہا قدرتی نظائر ایہ انک صبری حشرلہ و روحک تجلیات عالیہیہ برابر پانامیر۔

صوفیونک ادبیات خوداری — تصوفک و اسلامی قوملرک شعر و ادبیاتہ یادیبی مهم تأثیرلر آروچہ شایان تدقیقہر۔ وجدانک اشواق و روحک تہجتری فضای عرفانہ تسلرہ منظومہلر کرہلر یوگہلی بوالہسی جذبہلرہ ہیچ شہسز برسان مؤدیہ محتاجدی۔ ایترک حسی و روحانی حیثتک کیرلی قوریللری صدم فوایدن جوشان درونی دوشولریلرہ توأم ایدجک بر آہنک و مسلسل و برافادہ ضرورت وادی۔ ایشہ بوہاظندن قہاران

Ek 156: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Hikmette Sufiyyun 2' Yazısı, 1.Cilt 24. Sayı, 1 Aralık 1924

حاصلہ تصوفک رمزیلہ سری فکر لربہ معکس اولارق شعر وادیات حالندہ کجلی ایتدی۔ فلسفہ تک و عشقک، الهامک بو کسک مفہوملری صوفیلری شاعر، قلبی فیاض رحلتہ لوبدی بوسو حالدرکے باشند بلتہ ادبیات صوفیانی تکمیل ایتدی بردی۔ ابن قاضی، [۵۷۶-۶۳۲] بروک و عشقک بیخ و سیال لندہ سازلی، اسی الحیر کی خراسانک دقبی صوفیلری ظہور ایتدی۔ بولغر علوی اعلاک درینا کلامن دو کولوب کلان رنگین و صاحب زبانتاریہ شعر صوفیانی تکمیل قوردرلر۔ آلتجی عصرده محمود شیشتری، حکیم سائل، فریدالدین عطار، مولانا کی تصوفک و لیلر دوری آپیلمشدر، مشرب صوفیانی تک حانس و ایخہ تجلیلری و روحلری تک آسی لندہ لریه ایگلان بومرشد کلاملر، اراق شمرک و ادبیاتک حدس عرفانیہ قضای و لایتده بوزمن برکولشی اولدیلر، صوفیانی بر سیستم ایله غیبی مکانلر لردن وارد منظوملرک، غزلرک، رباعیلرک دایمانہ بحر لری قاروشوشده غیر منحس بر روح، بر قلب تصور ایتدیمن.

عشقک و وجدک، ذوقک سریدیکی الماسلر ایله اشرافی ایدن بو ترانلر و حقیقت محمدی تک اسرار و حیلہ و لیلرک روحلرندہ کج ایدن عالی تشکر لری، شمشعدار نور لری خلقی ایشدر، فقط مع الالف رمزی و تشبیب و مجاز و استعاروی اسلوب طرز لری، معانی عالی تک افهام سیاقده اولابیلان بو سرود وجدانی تک سوہ استعمال ایدلریکنی کوریلورز، اک آشکار وریدی فکر لره بیله بر رنگ صوفیانی وریه تک قدر افراط برور لکلر دوشولمشدر.

خیام، حافظ کی زهدک صومعه شریعتک خلافتکیر شاعر لری، عین وادیدہ عیا که ایشلیش:

شکستہ شد کی مرا و کنتہ بین دست
صلای سرخوش ای صوفیان پادہ دست
حافظ

برنوش که عمر جاودانی این است
خود خاسیت دور جوانی این است
هنکام کل و من است و پادان سرحت
خوش باش دور که زندگانی این است
خیام

کی اک زندہ، خاری شعر لردده اصطلاحات صوفیانی اووریه تفسیر لرتاؤلر

Ek 157: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Hikmette Sufiyyun 2' Yazısı, 1.Cilt 24. Sayı, 1 Aralık 1924

پژشدر . بشنخي آنگهي عصر رده ادبيات ، هرب ، عجم ، تورك ديارنده تصوفك
 رمزي ، حسن مطلقك اشراق جذبهيله غرامياندن كيندكيه اوز افلاسيوردي . بلخامه
 ايرانده حيام و ديكر بر ايني شاهر استنا اينديكي قدردنه ادبيات اساسي تصوفدن هيارندي .
 ابن فارضك ، عبدالقادر جيلانيك نصيدهلري رايته عدويك متور مناجاتلري ، توركستان
 صوفيلريك حكيماني هله خواجه احمد سيونك موجز ياتلري اسلام عالمي دولد برمشدي .
 شرق اولنگارنده دويولان بو آهي تاپيللر ، روحى خطابلر ، وجدان صبحلر وجود
 مطلقك ياديهسته طوبيلان قاييرك ايكيللري فلسفه حيايى ، كاشانك ظهور حكمتي ،
 معاليات ايله اشتغال ايند السالره اديته حقيقتك چيريتان وجدانلره شرح وايضاح
 ايديبوردي .

اشرك رويى ، منور كوريشلريه الكور سطره اعتراض ايند بو كاملر ، حيايى
 يكساده ، الايق ، دهه ، احتشام كي اماروي بيلري شديك ردايديبوردي . دركاهلرده
 مشرك بر هر سوريلوردي ، واراق طلندن تاميله صوبوتق ، قاي ذوقلريك روحلردن
 طره ايدلسي ، تسليميت وارداكك اساس شرطدن ايدى . بوتك ايچون عالم دنيان شو
 منظومه اشيا وادهانك بوتون صورتلري ، اطراف مشكلاتى اعلمدن خذف ايندك اولتورك
 برر سراب و خيالندن عبارت اولدينه اعلان لازمدر . بر قلده اعل وارسه او بولرده
 سرمري قايير . سالنك هرشي ظهورنه ، جلوه حقه باقيلدر . انصافه حقيقت دنيان
 سر ميهك حقه واصلت ومكننه ايله اجهار وسماسي حيلريك ، مادي تاپلريك بايرمه
 اعلمان برانلماز . اهل طريقتك اجمال وحركانه . فخر نجهدر . تروت واقفداره ، نبوي
 ارزولره ايلاقليك كك خميس سرملردهدر . شيخ و درويش حيسانك قاعشكار پرو
 بو طيبيدر . كبر ، اخلاقك بويوك بر سيمسي ، روحك ايم بر آقيدر . چونكه بوتون
 طريقتلر حوقق تعليم ايددر . جهلسي انوادر . طريق عليهك هيستنه ملكيت شخصيه
 يكه مقبول دكلدر . بو مشاغل مشرك سويلره امانه اولتور . اهل طريقتك بيشيلرنده
 بو اشتراكى فكرلر فتوه اوغرياملش فردك بالكر مال ملكي دكل حن روحى يسه
 حن قللكدن هرور ايدبارك بو نوع حلويه وناشخ عقيدهلري پيدا اولمشدر . غزالدين
 صكره تصوفك علمي بر شكلده انكشافه كك زبانه شهابالدين سهروردي ، نجمالدين كبرا
 ابوطالب عتي ، عتيالدين عري كي مستا سهار طرفندن چالشمش اولديغي كوريبوردي .

Ek 158: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Hikmette Sufiyyun 2' Yazısı, 1.Cilt 24. Sayı, 1 Aralık 1924

التجی عصر ہیری ، تصوفی فلسفہ دینیہ تک دورہ کابلدر ۔ بو عسردہ شہاب الدین مقبول
 خالو بخت ، الواح لمداریہ ، ہیا کل انورہ حکمتہ الاشراق وبالخاصہ معارضات ، ذوالی اثر لری
 یازمش اولدانی ہی عی الدین عربی ، فتوحات مکبہ ، قصوص الحکم ، کی مؤید اثر لری
 تألیف ایتشدو۔ درونجی عسردہ ابوطالب مکی ایسہ قوت التلوی خودین ایتشدو کہ مولانا
 حاجی اسرار طرغہ دائر اولت کہی ر اثر یازنامشدر دیور۔ شہاب الدین مقبول تصوفہ
 تمامبہ اشراق رسیا ورمشدر۔ اخیراً عمومی برجریان آلان مسلک صوفیہ تک ایتشدو ریدی
 ذوات عالیہ بہ دائر عبدالوہاب شمرانی ، شیخ الہرات خواجہ عبدالقہ الانصاری ، مولانا
 حاجی ، دہا دیگر اعظم طرفلریدن طبقات صوفیہ بہ دائر غلظت وجودہ کثیرلشدر۔ بالخاصہ
 بزدہ یونس امریہ ، حاجی یکناش ولی ، عاشق پاشا ، شیخ الہی سپاہی ، امیر بخاری ،
 روح البیان صاحبی اسماعیل حق ، بدرالدین سپاہی ، نیازی معری کی تصوفیت صوک
 سپاہی حرث ، علم تنکر و حیات زہیمزده یک مهم تأثیرلر بر ایتشاردر۔

مطلوبہ بدرکہ اسلام دینی بتسک واصل اولسی محمل اولان اک صوک تکامل فحذقی
 اقدہ و نصیب ایتشدو۔ کزک روحیات تجریدی و کزک عقلی تعلم ایہ اختارہ تک فلسفی
 منہج لری ممتا و مادہ مکمون اک مهم و سرانی حقیقت لری یو کتک قانونیہ اسلام سبتہ
 احتوائتہ الماش انسانیتک مشترک عرفانی ، حیاتی و اوکا اضافہ ایدیلان متوروت نشأتک
 حق و ادراکتی شرح و ابضاح ایتشدو۔ اعظم نامتاہیدن اصغر نامتاہیرہ قدر موجود
 یا۔ ولعیر ایدیلان مرشیدک تفسیری ، حکمتی خلقی ، صورتی دکاکف فارشوسندہ ہیا کل
 مجہولہ خالدہ۔ بیفیلان یوتون سرانر، اسلامیتک قدرت و کالیہ انحلال ایدر۔ عقلی و تجریدی
 حکم لری اولت نور لری ایدر۔ جو ذولورہ توضیح ایدر۔ وجدان بشر دون وترہ براغانہ
 معلوم اولور۔ اسلامک حکمتی ، فلسفہ فی ، عالی انصوسی یوحقیقت لری مدیت طنتک
 شو بکر منہی عصر دنیلان ضلالت و فوجور دوریتک علمائتہ حکمائتہ درولر کو۔ چالانان
 ایمالسز استادمز انسانلرک قرالتی وجدانلرہ ہیا غیر یور۔

۱۱ نفرین اول - ۳۲ - بلبل زادہ

ظاہر صرمی

شامسہ : تاریخک تئیت ایتدیکی وقایع ہمدون اولی اوزرہ۔ حیاتی حکومتک تشکر آتہ تصوفی ۔
 زہدی تقی لری یون اوزمالرہ حاضر قدرت اولدیمی کور یوردر۔ اعلی زادہ مشہر شیخ « ادہائی »
 کانتہ کی ذات او حالرہ اسکیشہر جوانزده ایت بوروتی کویتہ او طور یوردی بالآخر عثمان

Ek 159: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Hikmette Sufiyyun 2' Yazısı, 1.Cilt 24. Sayı, 1 Aralık 1924

تاریخه کان پدري اولان مشار ايه مجلس پناه طفق پاشا شيخ طوان ، شيخ حسو كي مفارقه
 منصوره عاتق حكومتك تاسيس زمانهده وزير و مستشار اولشدر . اورخان تاريخه جلوسى
 مشاف بي اير شكلي آلان بو كنج حكومتك علاءالدين پشدا كي عقل و حكمت ايله مشهور بر
 وزيرى ، كنجك تريمسنى شيخ ادهالى زنده اكال ايدمرك زمانى ديس . نصوح الزرك كنجطريه
 كيم مشهده مشار ايه دولتك مسكره ملكى ، مدنى تشكيلاتى ، يكي حكومت بيهستك عامرسنى
 بوفوتلى سمدل المنتدر . دوايه كوره اورخان غازى يكي چيرى تشكيل ابدكول سوكره بولردن
 بيايى بر آراه آتوب اوزمانلرده • اماسيه طرطرده زهد و تقوا ايله مشهور • حاسى ككتنى ولى
 ت • صولوجه اويوكى محمدكى الفتكاهه كيدمرك بونون مسكره حتمه خير دعائرسى الناس ايلمس
 شيخ طرطرده انك برى بولرك بلنه فوهرق ، بولرك اسى يكي چيرى اولسون . جناب حق
 بولرسى اتى • بارولرسى فونى ، فتجربى ككبل . اولرى مهلكه كنه بولرسى دالما غالب بوردسون .
 ده دعا ايتشدر . يكي چير طرطرده مشار ايه حارسه ايتشدر بوسيه • ككشيان • نامى الفلرسى كي
 اعتربه دى اعلى ككشيان ديتشدر . تاريخك نقل ايتيكي و قايدن بريده فويهده سلجوقلرك
 اقرامندن مسكره حكومت دوران • فرمان اولرسى • ده شيخككدن تورمشتدر . ازميدن دوتنه
 • نوزسوق • نمنده ريشك اولغى اولان فرسانك پدري آماسيه ده كي • بله اياس • ك مرديده
 بله اياسك قلندن مسكره فويهده ككرك اوزده . ميرخان چوقاقش و حن سلجوقلردن • علاءالدين تاريه
 تور سويكك اذ البروقان ميرخانى نيانه كورمشتدر . بومسوى ملافهك تاسيس ايتيكي رابطه
 نيانت شيخك اولغى فرمانى سلطان ولماذ بايققانه وسيله اولشدر . بوسوروكه اوغاك استقبالى
 تامين ايدن تور سولق سلفكده جواريه چكبلرك زوم ايجر اطولرسى التمه بولان اسكوي . حافظلى
 حله ايله منلوب ايدمرك . وقلنهى ضبط ايتشدى بولك اوزرت سلطان علاءالدين بورانت عاقلمن
 شيخ اولغى فرمانه توديع ايلمس بر آاز مسكره دى ارمانكى الله ايدمرك لازمدهى حكومت
 سقرى اتخاذه و حكومته فرمان حكومنى ويدر بختندره دولت سلجوقيه لك اقراضى • كبرلين كبرليه
 قول آقان برهونى حركت بر دعوان ومامنهك ميدانه آتيداسى اتاخ ايلمس بوسوروكه بر مقام
 حترق حكومتلر تشكيل ايتشدى . ايلرده بولسندن درويش طاقم سيزد . تكيم بولر اقره وسواس
 طرطرده بلس كوچوك حكومطر تاسيس ايتشدر .

شيخ بدرالدين سياوى ده عاتقلى تارخنده باخامه چلى سلطان محمد دور ساطئنده شايان دقت
 حادىل اتاخ ايدن مشهور منصوره و خدر . بدرالدين اول بلس يكرى بيك خلقك ايمتداسى اولموق
 اك مهم اجهاى . ديس حريظه واسطه اولش شخصيتلردندر . زامانده نوموؤستك ديان مسك
 اجهاى اقر ايدمرك ده سلطان ، خورلاقى كان كي طرطك مهم داعيارين اطرافه كوندرمىش
 كندى ليه واسع بر حركت وجوده كتيمشتدى . اطوليمده اقر ايدلين بو طرطك اساسى ، بى اوم
 منك اوكدر . اومدن اولان اسبقاده ايدمرك ، دستوريدر . خرسئيان اسلام ديكر بر چوق
 مشعلره سلك اسانلردن ميرخانى بولان شيخ بدرالدين • خروج من السلطان • له امام ايدمرك
 علامه رازى كيدلردن حيدر حراييك قواسيه سرورده اعدام ايدلشدر . ايتلرك اساس فكرلره
 فرايت كورمتمن بو طرطرك منشأرى يك فديم زمانهده مشهور . ايراده اجراى ساطئت ايدن

Ek 160: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Hikmette Sufiyyun 2' Yazısı, 1.Cilt 24. Sayı, 1 Aralık 1924

صوفی خاندانک انصاف ظهورده عن اسباب تاریخی کورولندی . شیخ «عبدالرحمن اردبیلی» کی علمی وکرامتله مشهور برهانی ، خود مدعی الله تسوا ایدر سلطنت فوقوزی، هنوز مزوی برشیخ «تورک» کی شید بدشلمره ان اوهردیکی معملده اوزک پشلامندی . تورک اردبیل شهرهک شیخ تکیمته کدرک خر طاقی ایتمیش وشیخ ظفرلریده رفت واما شیخ معملده طوقش اولدی اسیرک آزاد ایلمی شرط بوئمشی . بوسورکه ازا اولان اسیر شیخ ظفرلری یه طریوب مشارالیه سرحدلی اولقردور . خوزوی «شیخ حیدره» دی بروج بللی کی یه یوق سیده ، مالطدی «فرطیونی» دولتک اوچی حکماری «میرزا جان شاه» حیدر کتت سرحدلر امله ایدرک . مولانا جلالدین رومیک پدری سلطان اتلی لدهه بقدر هرتهمن اسباب سن عتده حاسمییه سکدرک شهره دهوت ایلمندی . سوزالی ادره بخلان بیارمش اوده «آق لیری» حکومته اتنا ایدرک حق اوزون حیدر قیر ترمیشی . شیخ حیدرک اوغل شیخ حیدر دی یه اوزون حیدرک بی مارستک لیری «خالشاه» خانوی انش بوازدهونجه «شاه اسماعیل» «۱۹۱۲» ده تول ایلمشدر . شاه اسماعیل (۱۹۰۵) ده پشمک سرحدله شجوان اوزرته بوریوب پدری قل ایلم اولان فرخ ساری طوب اولهورمشدر وپیرلوانی منط ایلمشدر . لآخره بون اوزونجه انقاری لیری کندیه پای کتت اتحاد ایلمشدر . عراق جم ، فارسی ، کرمان ، دیارکر ، سناه ، خراسان کی بروج تهرردن سرک برولک . کندی نامه لسته دولت صوفیه آمیس وشیخی ارامده اتنا اعلان ایلمشدر . عالی تاریخی اربعا حکومتلرعهده شیخکدن شامعه ارتا ایلم بروج افلاخی دجال واردر .

اندلسده بدعت حکومت سوزون مراتبک اولکبیمده «لکونه» «ملوکه» «موجدی» «ک باسی» «عین سومروک» ارمشده باشلایان حرب واخلاترده متبخت عباسی سلطنت عتبات تبدیل سوادیه عیان ایلم «شیخ ابن قیس» ده حکومت اورا اوردور . فاطمه دولتک اساسی ایله حیدرک سلاه نصبه سنده اقتد ایلم جبر صادق اولادخان اسماعیه برهنگه دیسی «محمد الحیب» «ک افرقیه» دای اولدی کومودریکی «ابوعبدالله شیخ» کی شیخلری اتال ایلم بر سلطنته افرقیه اصدار ایلمشدر . تالی افرقیهده بی اعلت مکملارلردن ارامه برهده قارتو عیان ایلم شیخ ابوعبدالله سرحدلرین سرک اوردوسیله پای کتت اولان «رقده» «بی باسی» و حکمداری فراره بجزر ایلمشدر . «محمد الحیب» «ک ولایه امام اولان اوغل» «عبدالله الهیدی» فرقیه دهوت ایدرک مودی موعودک کلمسکی شاهه اعلان ایلمشدر بوسیده افرقیه وارن عبدالله الهیدی رقدهه برلشدرک لازمهده تالی افرقای استیلاء شیخ ابه مودی ارمشده باشلایان رقده سلطنت نیجاسی برکیجه شیخ ابوعبدالله مودی بوجدوروی فاطمه حکومتک قل طاقی آتته موغل اولشدر . (ابن خلدون)

Ek 161: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Hikmette Sufiyyun 2' Yazısı, 1.Cilt 24. Sayı, 1 Aralık 1924

• تاریخ حکمت • ده مذهب عشق

ذ آدم تا دین دم تحت عشق
 نشیما که کسی از اصل نباعت
 باووز سلطان سلیم

عشق لند، صراماشیق الحاجه دیرلر . عینک قوای روحی بورومسیله حاصل اولان
 بو حیجان عشق ده مشرور . بدایتده موافقت ، میل ، وده ، هوا ، واله کی استحالات
 الغیبه بالهابه عشقده قرار ودرر . • علم احوال الروح • قطعه نظرین عشق ، میلان ،
 تجاذب ، تعطف کی اوصافدن چوقی بو کیت روحک بر هیجانی در . چونکه عشق ، بتون
 احتیاسانه خاکدر . سوکی ، روحک عشقندن دهسا دون بر مرتبه تکبیدر . عشق
 قسماً بر سوکی عرض مشابهت ایدرسده بو ، خودکام بر نملک وارزودن کلباً فرقلیدر .
 عشق قسه عینک امتداد بیدر ؟ خار اچونکه حقیق عشق ، اغراض ایه معل اولقدن ،
 سعادت ، منفعت کی شخصی اندیشه لردن مزهدر . بتون قوای قسیمی ضبط ایدن بو هیجان
 روحک فوجاری و جانک اک حساس تجلیاتی ایه عشقک اعراقده کیزلنشدن . غرامک وجدان
 اوززنده کی بومدهش نبغالی ایچنده بوغولان و اوماید قسیمی ک او کنده سلیم جل ایدن
 بشرک پک چوقی قرانلری واردر .

بشرک تاریخ فرامنده خبرکے تخاشا ایتدی کیمز دوامی به مثال آوامق اقتضا ایدرسه تکونک
 مبدایه خلقت آدمک آرسنده بیله صایبه به حق قدر عشقک قوائین صبرور سنی کور برزه
 بو اوبه بر درهای سرمدیت درک دالمه لاندیج بیک دانه آدم و حوا . بو بوزیک دانه وقعه
 هابل و قابل ظهور ایدر . بر بوزیه دوشن ایلك قلمک سودا بوزندن اولدایقی سولیه نلر
 عزامیر سولونک بو مقولای تاریخ طونه ترور . حالوکه حقیقه حدود کسمک حکمتک
 معاشز کوردیکی بر قصدر . • همی الدین عربی • مطاف کیمده بیکلرجه سه اول کچمن
 جدی آدمی کوردیکی زمان خبرکے سوردی و ظهور آدمک بدی بیک سنه ک عمری
 خاطر ایه بیلدیکی او کوردی . فقط ایته او زماندرکه سر ندیب مسافرینک قاچتی آدم
 اولدایقی او کورنه بیلدی .

بز بو لایحه صالک ایچنده تصادفاً بر سه اشارت ایدوب کچه حکمز .

مدینه منورهده حسن آنیله معروف بر جاریه بی مدینه دن عبدالملک اوغلی ایکنی

Ek 162: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Hikmette Mezhebi Aşk' Yazısı, 2.Cilt 27.Sayı, 1 Mart 1925

یزید ما تریا ایتمدی . او حسن ملیکسک قائل نظراری اوکنده یزید تیرمیش ، سودانک
آفتاب دینتکلیتیه قلبی دوشورمیشی . بر کون یزید چاره لطفانندن مسقط رأستده
کیسهسی وارسه کندیلرخی ؛ اطفیف ایتمک او زده خیر ویرمسی استفسار ایتمدی . چاره
اولکی سیدیک اسدقاسندن ما عدا هیچ رطایبهیی اولمادیغنی ، اوللره اکرام و احسان
بیورمسی استرحم ایتمدی . یزید مدینه عامکه مرقوملرک دارالاماره کوندوللرخی امر
ایتمدی . بو اوچ کیتی یزیدک حضوریه داخل اولدوقلریده زهادیه مظهر الثقات اولدیلر .
ویزید ، معالاینگر نه ایسه سولیکیز لویهسی امر ایله حکم دیدی . ایکسی ده قائل امید
اولدیه ده او پنجبسی تم هیچ بر امل بو قدر دییه رک استفا کوستردی . یزید بوندن متأثر
اولوب اصرار ایتمدی . موسی ایله امر اولرمان بیورولورسه چاره تک اوچ درلومقام ایله تلبیسی
استماع آرزوستده بولوندیغنی عرض ایتمدی . بر ماجرای عشق فراق واریلرندما بر کیلوب
کومولان محبت مشافهه لرینک بر تیره کردایه دوشمن بویکی سودازده یزیدک حضورنده
تلاقی ایتمیلر . فنی چاره تلی ایله اشارت ایتمدی .

لا استطیع سلوا عن مودتها
او صنیع المسایر لوقالی صفا
ادعوا لی بجرها فلی قیسمدن
حنی اذا فک هذا صادق امرها

فیز بو مرتجیل شعره عشقک تحسراه لقمه لرخی مقام هجازهک بایبق برده لرجه تریم
ایید بردی . [مائی : بن مشوقه مک شدلی عشقندن چکدیکم مشقندن لسل بولمه مقصد
اولامام . عشقک بو اجیلرینک فوکنده هیچ بر مشقی لشفقی ایده بیلورمی ؟ هجراته
قلبی دعوت ایله بکندمه سعادتک قبول ایدر لکن ای قلب بو صداقتک انبائی لازمدر]
چاره نوای حیثیدن

سحرک من لسان عودا را که
لهند و لکن من بیله عدا
الا امر حانی باریک الله یکننا
و ان لم تکن حنه لارکننا

منظومه سی او فودی .

[مائی : هجازه مسیره کاه اولان جیل لسانک برنده یتهن اراک افاجندن مشوقه
ایچون تازه بر دال ارادم بولیم . لکن او تازه نهالی مشوقه کیم ایصال ایده بیلور .

Ek 163: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Hikmette Mezhebi Aşk'
Yazısı, 2.Cilt 27.Sayı, 1 Mart 1925

ای ایکی جبل الله سزی مبارک اینسون بی زور، لریکزه جیبارک ! مشوقم سزی
کورمک ایچون کلمک مقتدر دکلنده طور الفریکزه بروقلر مقدمه سادتر راقشدی]
چاره سوز دلدن :

من الوصال و منکم المهر
من بطرق بنا الشعر
والله لا اسلوکم ادا
ملاح بدأ و بدأ غرا

[مآلی : ای محبوب بدن وصال ، و سزدن عمران ، آرتق دهر بیتمزی آردی .
و الله بدر ظهور و غر طلوع ایندکجه بدن کلهک لیلی ابدیاً هو اولدی ا
شرفی ربانک اوزوند، عمران ماتلریله نوای قلبک آهنگنی بر چلشنی غرام حالده
ایکلمیه بانلار کی او بیچاره عشق منشیا یوزی اوزرنه دوشدی . یزد چاره خطیباً
« قوس نظری ساحله ، قاق بوکانه حال اولدی بقا ابدی . فقط او زواللی او آند
تک حیات ایش بولبوردی .

عشق بر حال مرضیدر؟! سئوالی سوادتر وار . بوکالارشی عشقک اوصاق و صرق
خصیصه لریله مرض روحی مدقللریک ، همزه وجدانیه ، لقیب ایذکاری حال مرضیتک
امراض یئنده مشهور بر مشابیت وارد دینلر آزدکل . فقط روحیات ایله اشتغال
ایدن جدی عائلر عشقک طبیعت اصلیه و اولیمی اغیارلیله بر مرض دکل بیلک
بو سنون باشقه بر شی اولدیننی اعتراف ایذیورلر . مشهور فیلسوف هربرت سینسر عشق
معضل بر مجموعه حیات محصلهسی اولق اوزره تلق ایدر . غموزی سوانق شهوانیهک
تئانی ایله روحک بو هیجانی بر طونار ایسهک عشق ایله حیاتی ضرورتلری ، میلان
و جنسی تجاذب حسلری فرق ایتمش وجدانک بو عالی تجلیانی انکار ایش اولورز .
طبی احتیاجلرک اسیری بعضاً صغف مرض امراض ایله مضطرب هم جنسلیز آرمسده
شالان مرحت پک چوقی عیقلر واردر . بواینه عشقک لطاعری اولنا بوب ابتلا و احرامک
هنوز بر عنوان ورده بیهن شدید صدمه تأثیر ایدر .

حکمت صوفیه، عشق — اسلام صوفیونک عشق حقیق ، فرنگلرک «أمور لائونیزم»
دیذکاری عشق ، حکمت صوفیه « علت رکون » اولق اوزره قبول ایدلندر .

Ek 164: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Hikmette Mezhebi Aşk'
Yazısı, 2.Cilt 27.Sayı, 1 Mart 1925

فلسفه اولی و مابعدالطبیعات نظریاتش الله عالم مجتهد منتهی اولدنی تکیه لر اوچ مسلکده
 خلاصه ایدر بیلیم: مسلک شوبه ، وجودیه ، تکون دره ، مسلک شوبه ، چه کوره انموطلم
 هر ایکسیده قدیمدر . طاقاً تحقیق اینکی مبدأ ایله نظام ایدر که بری خصان دیکریده کالدر .
 عالمده تصانیت جناب حقیده کالیت وارددر . مسلک وجودیه ، چه نظراً وارلق نامیه یاد
 و تعبیر ایدیلان بوتون موجودات الهیک امرای و صفایدر . عالمده تک بر جوهر
 واردر که اوده جوهر کالی اولان جناب حقیدر . پیلون و بیعت کبی مذهب وجودیه
 فیلسوفلری بو مسلکده بر طاشتر و کن لفظیه منس اولان بوتون اعیانده وجود
 حقی کورمشلدر . مسلک تکون ، عظمت الوهیت کجایی ایچون مالک اجماعی
 قبول ایدر . بو عظمت اولیه بر اراده الهیه در که خیر اعلالی قصد ایش و اولنده
 نظام و قوانین ازلیه ظهور ایشدر . بو قانونک قایمی خیر بداه اولان حسک شوبه
 اظهاریه ماسدی دوشمکدر . تحریکات حقایق بانه وجدان و وجدانک غیری شونات
 وجودی حقیق این بوتون حکیمله ، مادی اولیده بومفهوم حقیقیتک وجداندر بر دیره
 چالدهنی دوشلدر . سای الوهیتدن الهام آلان بیلر ، شهود روحیه سیه کشف ابرمن
 وایر هب مطلق حسی عشقک سیرنده تانا ایلهمشلدر . افلاطون ، عشق بره سیر
 عالی ، اولهرق تعریف ایدر . علم ، حق ، غضب ، خیر ، حسن ، عشق اجسامدن
 ارواحه قدر سیر ایدر که حسن فی ذاته اولان الله واربر . حدس و عشقک منهای
 الله در بر . لصرایت امانی محبه الهیک احتیاجیدر ده تعریف ایدر . بو حنا ، محبتک
 الله اولدنی بیان ایدر . مالبرانش ، بوتون معانی ، مفهومات عقل ، حل ، مهیم
 انفس و آفاقک تحقیق اللهدر . روحز بو معانیک سیرنده لغات انفس کوربر . جسم
 و روحک بدیی تصورلنده حثک محبتیه تحقیق او قدر حل دالته لاتیر که بو معانی
 الهیک قدر حق و ضروری کوربرم « شیلینخ » ایسه کندهنی درهای سرعده بر انجیر .
 طبیعتک وحدت رقیسی کائناتی تنظیم ایدن بر مبدأ کال ایله اکلایه یلور . ذات مطلق
 بر کندهی وجدانک سراجت و بداعتدن دعا درین بر بداعت علیه ایله یلورل . بزم
 روحزده او کندهی وجدانه مستجاب اولور . انفس ، آغلی موجودات منظومه لرینک
 خلقی اونک قاعلیتک آکاردر . نوسک ناهیبی مطلقک دانندن و ذات اختیارندن
 بی دری وجدان الهرق انکشاف ایچون بر واسطه دن عبارتدر دیور . « هه کال » ده
 « شیلینخ » له برابر هر شیکک مطلقدن کلدیکسی قبول ایدر .

Ek 165: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Hikmette Mezhebi Aşk' Yazısı, 2.Cilt 27.Sayı, 1 Mart 1925

صوفیة اسلام عنده وجود مطلق سیای اطلاق من قیب و هورت غروستن تزلزل
ایدرك لمتان آینه زنده تجلی ابدی . و کندی حسنی بوخلف آینه زده مشاهده ابدی .
هر آینه مناسب بر استعداد و صورت پیدا اولدی . بو مظاهرک لمدینه نظراً کثرت
عالی طاهر اولدی :

صد هزار آینه دارد شاهد منصور من

زوریک آینه دارد جلال او پیدا شد

ملا جلی

حکما وجود ماهیتی موجودات ممکنه ارسسند معناً مشرک بر مفهوم کلی ده
لراف ایدرک . صاحب مفاصل ۱ مبدأ حقیقی وجود انقیاد دکل وحدت لعیب یادکر
ایک اولاد ، چونکه وحدت وجودن اشهد ، دیور ، شید علی الهمدانی بولک برنده
قطعه ، شیخ فخرالدین همای اینه عشق لعیب ایدیورلر .

ساق یا که عشق نما میکند ملک

انکس که کند لسا نام زما شید

عشق ، هنوز ایمان ، موجودات وار لیله تحقیق اقمون ، همای مطلق ، ده کون
ابدی . حکمت اسلامیه ، صوفیون ، عشقک لاین عینی بیان ایدرک صیاح روحی او
قدر تویج ایدرک وجدان آمد بولک بیانی مقام جبردر . عرفای صوفیون نیازی
مصری :

کاشی وحدت بوقلب اسرام عشق

قت و مات حال الحق مقام عشق

ترک کوی ایلدست مقام عشق

وانی جوت حلیتده مقام عشق

بیور مشهور .

حضرت مولانا ملک شعرلری اراسنده بولک الفارلاق پارچه لری بولدیورلر . جناب
مولانا بوتواسی اسرارک ایلد . دیودومی ذوق ، تواجد معارفی کندی وجدان سرودیلد
اکلادیور .

کمال بود عشق ز اول که آفریدی

نه زمین و کون که دعای من شنیدی

نه حولی بدو مای نامی بدو کلامی

که مرا برای عشقت ز کزندگان گزیدی

Ek 166: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Hikmette Mezhebi Aşk' Yazısı, 2.Cilt 27.Sayı, 1 Mart 1925

[مائی : الهی بی ازله برالعیقک زمان عشقم کالده ابدی . نه کردون واردی نه بر
الندان باشی تا افلاک نه کولش نه ده آی واردی . تا او زمان سن بی دماغی ایشندکده بی
کزیدکان محبتک ایچندن سیدک عشقک ایچین اخبار ایشدک .]

برد ظل و دلم را برای عشق معانی
سرا برس که بر آن طرف که نهائی
جان رواق که ماه و جریح ندیم
جان جهان که جهان هم شود جدا ز جهان
فره خورده و نورشید قطب هست فلکرا
سول جان حورا به نسوی رکن جهان

[مائی : عشق معانی رواق و بی عقلی ده کولش ده ابدی کنوردی . نریم کنوردی کنی
سینن سورکه سوله بییم و چونکه سنک بامدیگ طرفه کنوردی . او رواق تعالی به او
آسیان معانی به کنوردی که اوراده نه فر کوردم نه جریح . اوله بر جهان کنوردی که
اوراده جهان بیله جهانلقدن جدا اولور . سول جان حاب رکن بیایدن دوغده بی زمان
آی و کولش و افلاک سیدک قطبی انحق بیسی سجده لکریه قیابیر .]

شوغات شوقان کنده بی حالده کال ذایسبله کوریدور و وان الله لنعی عن العالین و
صداسی عدم دهرینک تارک لشیخلریک قولاقه ووروب دوریدور . کال ذایک صمدیه
برکال اسائی واردی جمع احدینه کال نعل ایله اسانک کزنت و عالم کویک تقصیله داتر
برمیل قویدی او آنده بحر احدیت حادکاتک و اشیاک تکویله بر دبره نوج ابدی بو
عشقدن فیرلان شراره موجودیت بر آن غیر منقسم حالده الوهیتک نامشاهی نعل قبضی در که
عشق بونک اسمته کن لعلی و بردی .

مذاهیر بحر جل ماکان لالهدیم
فلالموادت امواج و فطرات
کریم مولشان لیل نظرا
قول هست این شنو ازاداکر

محققله کوره و بوم و آن معنانه و شان به نعل مناسنه در نعلی الهی قابلیت و
استعداده نظراً نعل ایدر و هر آن سودت اخراجه بی دردی آماقب ایخه در که کرک نعلی
و کرک آن ده نامشاهی در . کبار صوفیه و ازاده تعالی لانیل الامرین و لالی سورین صمد
واحدت و یعنی جناب حق بر حقیقت بر کره نعلی ایله ایکی کره ایله من بیورمشلر در .

ظاهر حرمی

ماهدی وار

Ek 167: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Hikmette Mezhebi Aşk' Yazısı, 2.Cilt 27.Sayı, 1 Mart 1925

پوسوزلریکیز ایضاح و تفصیله محتاجدر. بالخاصه هیزک دائره شعولی کوسترمک لازم. چونکه هیز مرجمی (غیر عرب) ایچون قابل ادعا اولدینی کی لسانی تربیه ایدلرین هر آدم ایچونده قایلدر.

۴- نوح بن مریم روایتی عجا بر تاثیر آلتندمیدر. و بروایت نه درجه به قدر موثوقدر. ۵- ترجمه ایندیکیز آیتلرک باش طرفه قرآن آیتلرینک باش طرفلری یازمشکیز. بوسورنه یازمق ویا کاملاً آبی درج ایتک ویا هیچ یازمامق خصوصاً سولرندم کی فکر یکیز نهدر. ایچون بواسولی ترجیح ایندیکیز ؟

۶- بعضی اشارات ایله بعضی معانی به اشارت بیورمشکیز ا بو مشکلدن و نام معانی افاده ایچور دیکدر. بونلری عارده کوسترمک لازم دگی ؟ بو قراره سزی سوق ایدن اسبابی لطف ایدریمیکیز ؟

۷- قرآن کریمی ترجمه ایچکده مقصد، نایه، قائده اولق اوزره نلر دوشونبورسکیز ؟

شاکردکیز و اولمشکیز

بوسف ضیا

تاریخ حکمت و ده مذهب عشق

«باید وسوک»

عبرانی حکماتی و علت تکوین و ی صوفیون کی دوشونشدر و بنون قائل مذهبی متسبب لریک السانی و سال الله مظهر قبیلان محبت اللهدر و سر وحدت عشقدهدر و اک بیوک نعمت نفسی کل مطلقه مربوط کورمک و عشق الهی مستغرق اولقدهدر. اساسلری ایمان ایشدر. عشقک مبدأ و منهای و وصف و شریکی بو قدر. عشق روحی لیتلردن و شواهددن عایددر. کوندن مکانهن اوزاقدر. نایله تعریف ایدیلورسه ایدلسون معرفتک مطابق دکدر. حضرت مولانا.

بدیم عشق را سرمست میگفت

بلایم من بلایم من بلایم

من آن نورم که بنوسی سخن گفت

خدایم من خدایم من خدایم

بگفتم حدس تجریمی تویی بگفت

شایم من شایم من شایم

Ek 168: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Hikmette Mezhebi Aşk 2' Yazısı, 2.Cilt 28. Sayı, 1 Nisan 1925

بیورمشلردد. طوره موسی مک سر • ان ترانی • سی جناب خلیفک • کونی برد اوسلاما • سی
 فخر کاشک جیل حرامه کی • ربک الدی خلق وسوا • سی عشق ازلینک منلمع نورلی •
 او عشق اعظمک شهابلی ایدی • کائنات عالمه سیار و نایب سی ایله • موجودات ذره لر بیک
 حامل اولدی حیات سر لری • برطفه مک ایچند • محمود اولان قائله لر • دد پای سرمد بسته
 یوزمن نامتاهی کوتلر هپ اومیر عشقک حضورده ساجد و اونده کلمن در لر • وجوددن
 فیشقیران شان شلاله لری یوز بیک دورلو وارلق و ادبلرندن آله آله بالیای او نبلاندن
 صیر بلوب بحر احدیته دو کپلور لر • بشره • بدیع اشیا فارشو وجدانی بر تجلیب ایله منظوردر •
 عشق مجازی • حقی اوله رق ایکی نسه آیراتلر مجازی عشقک متعلق جملک آتاری •
 حقی عشقک متعلق ایسه جملک ذاتی دمشلردد • اولک ایچون • الحجاز مقطره الحقیقه •
 مجاز حقیقک کور ایسدر • فضل الله سر خسی دن عشق سوال ایشلر • عشق • جناب
 حقلک بزی درگاه اکتناهه جلب و صید ایچون استعمال بیوردی آغدر جواقی و درمشلر •
 فارسی سر لرده ایرانک ایک سلالل فوقوسی لسانده کی تصرف ایله زده محافظه الک
 زیاده موفق اولان یاووز سلطان سلیم بیله محمدن جان و رسته مده عشقه دائر افشای راز
 ایتم عاشقک مرتبه سی سر الهدر مائده اولان •

کردم از همه جان سر نکتایم (عشق
 مرتبه عاشق سراه منده

چینه الهام وجدانیسی بیان ایشدور. و بووزدن • پائنه ایزم • دنیلان ایکی بیک سنهک
 بر عقیده فلسفه مک تاریخی حشمتی پائادان السابنک جوق بوکسک کامل و متفکر لری
 ظهور ایشدور • بو وادیده سوپه نیلان منظومه افکارک او قدر پارلاق قوتلری واردرک
 بونلری بورابه نقل ایتکه امکان بو قدر •

هیچ بر زمره حکیه قلب بشرده اونلر قدر دوام سا کیت کوسر ماماش • اسابنک
 بو ایدی حقیقک حسن محر ابند ازلیندیری باقلمه لارا کیم • یا ساجد قلشدر • ذله آدمندن
 بو آه قدر بشرک ارتکاب ایندیکی ماسی الحق عشقک بی حدود دکز لری ایچند یقلمه یلور •
 حیات • ادباب عشقک ازلینک ایدی توحید ایدن برانمه سیدر • اولک سکس طنان
 ایسه وجود نامتاهیدر • عشق • حقیقک نور لری انکسافه اوغیرادن وجهنده سلور جیرک
 پارلشدر • او برکت ایدرک عالم سور لری • جبروت آتلی • حقیقت حرفی • عشق قلمه سیدر •

Ek 169: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Hikmette Mezhebi Aşk 2' Yazısı, 2.Cilt 28. Sayı, 1 Nisan 1925

عشق بر کوشد در که اونک فضای طفولی اجسام ایله ارواحک قعۃ اتعالی اولان وجدان
آدمدر . وجدان ایله وجودک بر مسانقه سندن الوهیتک شمری اولان حقیقت دو حشدر .
مهامبر سبایونک مقدس هیمنه لری ، بیغیر لریک وحی اسرارلی ، ولیرک کشنی ، عالم
وحکیملرک بتون ، بتون اوقاقه متفکرینلرک وجدانی لشیده لری هب حقیقه دعوت وانقیق
اونکا طایفدر .

ملی زاده :

ظاهر صریحی

آنادولو کتابانی

ملکتنزک اداری ، اقتصادی ، عسکری تشکیلات واسفاده منه اسسالی بر زمین
تشکیل ایدجک اولان برکل حالده معلوماته هنوز مالک دکتز . حل حاضرده بو خصوصده
هنوز یکی آدم آینه باشلابورز . آنادولونک تدقیق استرابولره ، نوکیبدلره ،
هارودولره ... هتی اؤک اسکی عصر لره قدر اوزالیر . بالخاصه بین القطنان سائر اولدانی
تتاز موقع حیدیه بالخاصه نروت طبعیه سی اقتصادیات عاتلک سرقله انکشافه باتلایانی
اون دو قورنچی عصرک جایتدن بری ملکتنزک بک مختلف نقاط نظر دن بر بیوق طالعزک
موضوع تدقیق ومطهر زبانی اولمش درد . بو طالعزک نتایج مساهلری ، تدقیقات ومطالعه لری
اکثرینله جدرله ائرلر حالده نشر ایشلردر . بز هنوز ملکتنزکی لایقیه ییلدیلمیزی
ادما ایدمه چکمز حالده اوروپالیر بوفدا کار عاتلر ساجسته . چوقدن بری بورجیز وزلر
حقیقه اولدقجه تام و دوغرو ییلکیلر ایدیشلردر . بوندن سوکره زده دخی حاصل
اولان تیقله برونده بورورکن . بالقریزک آز چوق سنور و اشعارت ایندیکی بوقلری
لطیه وهیج اولازسه اولتری اوکرنگه ، ییلکه مجبوریمز وارد . بوساقله در که آنادولو
حقیقه علم الارش ، مدنیات ، طبیی جوغرافیای ، نباتات حیوانات کی علومه دائر ائر
براقانزک ادلییه مقصد سیاحتلری وبختری نه درجه به قدر صلاحیته یازدیله چکلی
اکلامق ایچونده دسترس اولایلدیکمز بر نیده ترجمه حاللری قید ایدیورم .

Bernauer (پوسف) [۱۸۰۲-۱۸۶۳] آلمان معدنچیلرندن در . سالسورغده دوغمش
۱۸۳۷ ده طودوس ۱۸۴۲ ده آطه ، مرعش حوالیسی مدنیات قعۃ نظر دن گزمش
وتدقیق ایشدر .

Ek 170: Tahir Harimi'nin Mihrab Dergisindeki 'Tarihi Hikmette Mezhebi Aşk 2' Yazısı, 2.Cilt 28. Sayı, 1 Nisan 1925

صاحبزى : احمد تاج الدين
و يعقوب كمال

واعتصموا بحبل الله جميعا ولا تفرقوا . . .

مدبرى : مستولى
عنان چودى

محل اداره :
استانبول : بايزيد
چادر جيلده

اخطار مخصوص :
علم اسلام و اسلاميه
عالمه مقالات و آثار
مع المنويسه درج
اوله بقدر .

تعارف مسلمانان

وجملناكم شعوبا وقبائل لتعارفوا . . .

آبونه بدلى
ملاك عثمانيه ايچون
سنه لى ۵۰ غروش
آنى آيلى ۲۵ غروش :
روسيه ايچون سنه لى
۴ آنى آيلى ۲ روبله
سائر ممالك اجنبيه
سنه لى ۱۲ آنى آيلى
۶ فرانكدر .

نسخى ۴۰ پاره

دنى سياسى تاريخى فلسفى و اميرال عالم اسلامده باهت هفتلى مجلد
تاريخ تاسس ۳۲۸ مولد النبى

عدد : ۶ ۱۶ جاذى الاخر ۳۲۸ پنجشنبه ۱۰ حزيران ۳۲۶ جلد ۱

طلبه علوم و شاگردان

نظر ايده چك اولورساق او قلمار داخنده حسن رضاسيله
اون ، اونوش سنه اقامتى اختيار ايتك ده آز بر فدائى لى
دكل ، بن طلبه احوالى ملاحظه ايتدكجه ، ذبيح هذا لامة
ديه چك كايور . هله بوكا علاوه ايدهرك نتيجه دى
بر نظر اعتبار من آله جق اولورساق ، بتون بتون قربان
دكده ندر ؟ بوكون استانبول اينجده بش يسك طلبه
فرض ايده چك اولورساق ، بونلردن نهايت الهى آدم (اكر
آرقاسى و ارايسه) بختيار اوله سيله چك ، متبايسى هر زمرده
قالورسه آدم سوپرونديسى ديمكه لايق بر حالده قاله جقاردر ،
سوكرده الهى ماشاءاه كوى و قريه لرده هم چوبان هم
خواجه بر حالده امرار اوقات ايده چك . بچاره لرك نه حكومت
طرفندن ونهده مات طرفندن ، نه حالارى ونهده استقبالىارى
تحت تأمينه آلماش .

بويه ايكن يالكز وجدان لرى آرزوسى اوله رق دياننى
محافظة ايتك امنيمسيه بوتون باهو هو اورناله آلمش
اولدقلىرى كيمسه ده انكار ايده من .
شبه سردر كه علمامزك ديانته ايتش و ايتكده اولدقلىرى
خدمت لى بر زمان كله چك تقديس دى اوله جقدر ،
فقط بو قدر عجز بو قدرده ضرورتلر ايله بائيش خدمت لره
بر طرفندن مات و ديكر طرفندن دستكبر اولسه ايدى ، ده

بزم بو عنوان ايله يازمقده اولديغمز مقالهر ، عموم
طلبه علوم و شاگردانه عائد اولمغه برابر ، طالب حق
اولانلره دى شامل اوله يايور . فقط بزم مقصود من
عموم اهل اسلامك انتباهنه خدمت اولديغندن ، اهل اسلام
مك اميد كاهى اولان قابل خطاب بر طائفه سى وار ايسه ،
اوده طلبه علومدر . زيرا من القديم آجاق ،
فقر و ضرورت كى هر نوع زحمت و مشقت لره كوكتس
كيرمش ، نه كى فدائى قلمر ممكن ايسه هيسنى التزام ايتش ،
سنه لره مدرسه كوشه لرنده كيمسه نك تحمل ايده . بچكى
مذلت لره تحمل ايتش ، دها دوغرى سنى ديه چك اولورساق
بوتون موجوديتى اسلاميت اوغرنده افنا ايدهرك كمال
متانتله ثبات ايتش بر قوم وار ايسه آنجق بونلردر .
احتمالكه بعض كان ايچون بزم بوسوزلرم بر مبالغه كى
كاور ، فقط مدرسه حياتنه بحق آشنا اولنار ايچون بو قدر
دكل ، بلكه دوغرى سنى اسلاميت قربانلرى ديمكه
قدرده ميدانى واردر .

دها براز ملاحظه ايدرك سامان محمد فاتح جامع شريفى
حواليسنده سنه كه ايله يامانلى تحت قلم لرده خارجدن بر كره چك

Ek 171: Tahir Harimi'nin Yazısının Bulunduğu 'Tearuf-i Müslimin' Dergisinin Kapağı

پروگراملریڭ تەقین دە — احتیاجات بشریەڭ نەن
عبارت اولدیننی بیلمەین و مامل متمدنەڭ باعث ترقیلری
اولان اصول جدیدە اوزرە تریبە و تخصیلدن بی خبر .
ماملەر ائندە بوستون بولسزلی کسب ایدرک بنات و طندن
عوام قسمنک درست اوقوبە مەبجق برحالدە . اوقورسە
مەناسنی آکلایە مەبجق برصورت مؤسغەدە بیتشمەستی موجب
اولقەدە: را آمریقان و فرانسز مکتبلرنە بیتشەن کبار قیزلر من
ایسە آلا تورقە لقلە قابل توفیق اولیان آلا فرانفە لک تائیراتنە
مفلوفا مکتسبات علمیلر نەن ساز و طنداشلاری ایچین موجب
استفادە نمرات و یرمە مکتدە درل !
عالم مطبوعانمە کوریلان بر قاج مجاهدەڭ مساعی غیو .
رانەسی تقدیر ایدملککە برابر اولرە التحاق ایدنلرک ازلانی . .
نسوان اسلامە عالم ترقیانک دها خلی زمانلر بکله نیلمسی
لزومنی . . بزە آچی بر حقیقت اولرق اوکرتیور !!!
نسوان اسلام (یعنی جلە من) تریبە ایجتامعی بی اوکر نەن
اول یالکیز تمنیات ایله قادیانمزی مدافنە بی قابل دکل موفق
اولەبیز والی نهایە اولە مەبجق نەزده ! . .

سفا تپرست (بزانس) بو مسخر و معطر هوالی اطمانی
ایچندە نشوونما بولان تورک قادیلری - احتمال نسوان
غریبەڭ - ادبیات و صنایع نفیسە کی مزایاسنی ، ایجابات
مدنیان اولان ظرافت و قیافتلری نئندە بیوک بر قابلیت
کوسترە شاردر . لکن سزلی تأمین ایدرم مەشرە لرم کە ،
اصل تورکلککە مخصوص اولان صافیتی - بر هیچلکدن
عبارت دیه - تعبیر ایتدیگکیز اوبراق محیط حیاتکزرده دها
چوق بولە جفسکیز !

کندیکزە طاووشاناق ! اسنادی ایله قادیلنە
قارشلی حفسزلیق ایتمکیز . بر آز تحکمت رجالە سرفرو
ایتمکسزین دوشونەڭک اولورسە کیز ، نابوتون قصورلرک
از ککلرە عالم اولدیننی سزده بز قندر آکلایە بیلیرسکیز !!!
آه اوتعصب و جهالت . ایشته اوبلای جبارک رفع و دفنە
رجالز نە وقت تشبث ایدرلرسە ، او زمان اولردن دها ذکی
اولان قادیلر - آرزو کز و جهلە آرسلان یورکالی اولاد
بیشدیرە بیلرل ! ایشته او زمان مات اسلامیه دہ دول
معمظە عندنە لایق اولدیننی اعتباری قزانە بیلر .

تاریخه عالم مسئله بیه کنجه :

— بر عالمە دہ قرده شلرک کثرتکە موجودیننی بیله
آرملرنەدە مشاعه و منازعە تولیدنن خالی قالمز . تورکار ،
تاملر ، حتی مغللر بیله بر عرقک اخنادیدر . انسان -
قرده شلریله غوغا ایسه بیله اولنری سومکدن واز کچە من .
وقتمک طارلفنە مبنی سرکله شمدیلک بو قدر قونوشە
بیله جکم اگر سبریلی اسلام قادیلرینک دە فکر آ قلباً بزەله
برلشەرک ترقی و تمدن بولندە برارجه ایجتاد ایچلری
(عاجزە این) مقصد ایدنش سە کز . دأماً یازیکیز ،
نە باعق لازم کدیکنە دأز (وسم داخلندە) وصور مختلفەدە
بیان افکار ایچک خدمتندن چکنمە جکمی وعد ایدر و متری
استانبول خانعلری نامنە کایت قلبزە سزە تشکرات
وسلامیزی تقدیم ایلرم حبتلی مەشرە من !

جودت پاشا مرحومک کوچک

کریمە

امینە سمیه

تفرق و جمیعت اسلامیة

عصرلر دبری جبران ادوب کلن سموم تفرقک جمیعت
اسلامیهڭ اعصاب تشربچندە احداث ایتدیکی قرحدر ملت
اسلامیه بی مدھش بر موقع دماردە بولندیر یور . جمیعت
ایسە ، اعصابنە سارمش اولان بوعلل مخدریە قارشولاقید
قادیلری ایچون مرھاک و خانی کیتدیگە کسب شدت ایدنیور .
وقت بوقت تهلکسی تزايد ایتدیگە مخوف بحر انلرە دوچار
اولدیننی کنی حتی بهظیلریمز حیاستنن بیله قطع امید ایدپور .
مع مافیہ روحانیت حضرت پیغمبری بولە مدھش بحر انلرک
کسب سکوننە سبب اولەجنی از باب مبصر عندنە مسلمدر .
شوفیدە اونو تمیلکە علت تفرقیہ دوچار اولان حکومتنک
برندە بوکون یلار اسبور . حال بوکە بو احوال دلکیر باصرة
امتە هر وقت چار بیدنی حالدە حالاز بلایای تفرقەڭ دست
تخریب وقهرندن کندیجی وقایەڭ چارسنە باقوروز .
هیچ بیلمیوریزک نھرا ضحلاک ماجراسنە سور و کتوب

Ek 172: Tahir Hariminin Teauruf-i Müslimin Dergisindeki 'Teferruk ve Cemiyet-i İslamiyye' Yazısı, I. Cilt, 6. Sayı, Sf. 93, 25 Haziran 1910

کیدیور زده کنه کندیمیزی نقطه اصلیه مزده ثابت ظن ایدیورز . فرط عطالتله مشجون اولان باصره لریمز رؤیت حقیقته مدار اوله جق قدر حائر قوت اولدیندن بالطبع بزده اطرافیزی مستولی اولان بوسیل تخیری کورمه یوریز . حالبوکه علت تفرقه نك روح ملت اوزرنده برافدینی قوتلی ایزلی هر کسدن زیاده بیلملی ایدک . ملتک علل تفرقیه معروض اولمسی انقراضه بر مقدمه دیمکدر . بر دفعه شیرازده امتی تحظیم ایتدیمی آرتق اولمت بقای وجودیت و محافظه سلطنت ایدمه من . شیرازده انتظامی خلل پذیر اولمش بر مات البته پنجه انقراضدن وجود سیاسی معنی محافظه ایدمه ماز . بونک امثالی اعصار سالفهده بلکه بیکلرجه دفعه وقوع بولمشدر . اک بیوک حکومتلر بموثرات ایتمک وجدانسوز تضیقانی التنده دوچار اضمحلال اوله رقی صحنه علدن سیلنوب سیرنوب کیمشدر . تاریخلری قاریشدر بر سق نهلر کوریز . هر بر حادثات ایله تاریخ صحافده مؤبدر بلکه برافشدر . تاریخ بر آینه حیات مالدر .

ملت اسلامییه شو عصرلره قدر ایفای وجود ایتدی و الابوجاعتده واقوام اسلامییهده موجود اولان تفرق ورخنلر سببله کره ارضک اوزرنده موجود بر مسلمان وجودی کورمک محال ایدی . مع مافی شوراسنی ایلله یلمک شمدیه قدر محو وانقراضدن بزى وقایه ایدن قسماً رقابت دوله ایسه قسماً سلطنت ایله خلافتک عثمانلی حکمدارلرنده مزوج وبتون عالمک مقر محتمم خلافته متوجه بولمشدر . بوکون نظر تأسف ایله کورونمکده درکه اوچوز میلیون عالم اسلامک بکدیگرلرینه قارشو برارتباط وانحاد ناملری کور . نیور . بورابطه سزلفک نتایج ایلمسی اوله رقی مسلمانلر فقر و مسکنته راضی وقوللری باغلی قالمشدر . مسلمانلرک بو حال عطالتندن استفاد ایدن اجتنابلر واستبداد اداره بی فرصت غنیمه بیلهرک اسلام مملکتلرندن امتیازلر عطیلر استحصالیه مسلمانلری کندیلرینک استمداد و معاونته مجبور ایتمشدر . ممالک اسلامییه . تجارت خاتمر تأسیس وفاریقملر . شرکتلر تشکیل وبتون مسلمانلرک اک بیوک قوه تجاریه بی لرندن آملشدر . بناء علیه بوکون اوروپالیرک طریق تجارتده ترقیلری وزید ثروت بولنده . فمالتلری

نهدر جمده ایسه مسلمانلرده عطالت مسکنتده اودر جمده احتمال دهافوقنده در . مسلمانلرک عیبا بو بطالتنه سبب نه اولمش وشبهه بوقمکه جهالتلدر هانکی مدقق وارکه بونک جهالتدن تولیدی اعتراف ایتسون .

شوزمانده هندده جزایرده چینده مصرده ودها برطاقم ممالک تمدنه اسلامییهده اوروپا مؤسسائی اولق اوزره برچوق تجارتخانهلر فاریقملر کوریرسکیز . بونلر اوروپا . لیلرک صحنه عالمده اوینادقلری روللره بر آلتدن باشقه برشی دکلدلر : انکلز لرنده . فرانسه لرنده جزایره ناصل حاکم اولدیلر ؟ تجارت مقصدیه بو ممالک اسلامییه نك هر طرفه سوقلمقله استیلا ایتمکله دکلی ؟ بر دولتک اک بیوک قوتی تجارت اولدینی اوروپالیرک هنوز زمان صباوتلرنده ایکن فکرلرینه برلشور ! آرتق بزده بوندنصکره کوزیمیزی آچمک ایجابات عصریه بی دوشونم ! اجانجه بر نظر ایتباهله قالمسده قانون ترقینک عصر مزده ابداع ایتدیکی شرائطی آله ایتمکه چالیشم . اگر بزده حال حاضرده حکم سورن مسکنتک دوام ایدمک اولورسه هیچ بر آمال وافکاریمز قوه دن فعله چیقاماز .

بوکون بز اوروپالیرک یاردم و معاونته کندیمیزده بر احتیج شدید حس ایدیورز . بو احتیاجه سببیت ورن شبهه بوقمکه کورده قالممیزدر . اختراعات اخره دن برشی تأسیس ایتمک استرساک هر حالده مدیرینی اوروپا ن . جلبه مجبورز . چونکه قوه علمیه من او مؤسسات مدنییه نك برطاقم غوامض ونکاتی ادراکه کانی کلپور . بونکچون بز بوکونه قدر کوچوک بر مؤسسه ایچسون اوروپالیرک یاردمنه مفتقر بولنیورز . بوله هر شیشه مفتقر جاهل ونعمت مهارفدن محروم برملته اسباب ترقینی استحصال و بو ترقیه انکل اوله جق تفرقی ازاله ایلیمک چاره لرینی تخیری ایتمک حیاتی اقتضاسندلدر .

بوکون عالم اسلامک اوچوز میلیونه بالغ اولمستدن ایتدیگمز استفاده فخر و مباهیدن باشقه برشی دکلدلر . حالبوکه بر توحید تملی اوزرینه تشدید ایدمش بر عنصرک چوقانی ایله پک چوق اسباب ترقینک آله ایدیمک و ارسته ریب واشتباهدلر . حالبوکه بز ، نه قدر چوغا لورسحق

Ek 173: Tahir Hariminin Tearuf-i Müslimin Dergisindeki 'Teferruk ve Cemiyet-i İslamiyye' Yazısı, I. Cilt, 6. Sayı, Sf. 93, 25 Haziran 1910

شودور اخیرده وجوده کتیردیگمز انقلابدن بالاستفاده جمعیتلر، شرکتلر، غزتلر، رساله لر نشر و تشکیل اولندی. عجیباً؟ هانکیسی مسلککنده بر افتتان و ثبات ایله چالیشه بیلدی؟ انقلابک دوره ابتدائیه سندن بری قاجرانه جرائد ثبات کوستردی؟ جمعیتلر داغلیور غزتلر قباایور هرکده بر اوصانج ! ! اولجه تکامل و تسامحن شکایت ابدلورکن شمدی ده بر ثباتلر قدر، امتداد ایدیور. اگر مسلمانلرده یوشاتلر. لی دوام ایده جک اولور ایسه بولندقلری موقعدن برخطوه بیله آتی به آتمیه جقلرینه امین اولسونلر. حالبوکه علم، جهله تکامل، توقفه دائمی غلبه جالار. مدنیت ایسه متصل تکامل و ترقیانه طوغری یوکلیور. هرکس احتیاجات آیینی بو کوندن تدراکه چالشیور. قوت بومیه سی بر کون مقدم احضاره غیرت ایدیور. چونکه انسانلر هرکون کندیلرینی یکی بر احتیاج قارشوسنده بولیورلر و اونی تأمینه موفق اولور اولماز برینی تشیع ابدلرکن او برینک استقبانه قو. شیورلر و بو صورت دائمده انسانلرک محتاج اولدقلری شیلر تدربجی بروضعت ایله تظاهر ایدیور. برینک انجی اونه کنک مبدئی ایله حاصل اولیور. نوع بشرک احتیاجاتی حیوانات سازه کئی محدود اولدیلندن مدنیتک ترقیایله تراید ابدلر بنه. علیه ارتق مسلمانلرک بو غنلت و ثباتلر قلمرینه بر نهایت و پرلمیلدر. بکریکرلرینه دست اخونی اوزانهرق بر کتله واحده حالنده اسباب ترقیسی استحصاله چالشیایلر و کندیلرینی کرده بران اقوامک آرقملرندن بر سرعت فوق العاده ایله قوشمایلر امینمک بک آز بر زمان ظرفنده اولنلری کچه جکلردر. یالکز ثبات استر ...

« مابعدی وار » « بلجی زاده ادرمیدلی

محمد طاهر

النظافة من الايمان

مقاله طیب

احکام قدسیه شریعتک اوامر و نواهیسی سرالافاضال قدسیه روحانیه. منافع مادیه و معنویه ایله موشح اولدینی

انفصامز، تفرقه مزده اونسبتنده بیوبه رک عمومی تفرقلر عمومیزک دکل افرادمیزک بیله ترقیلرینه سد آهنین چکلیور. ایشته اسلاملرک بوسورتله قوتلرینک انقسامه اوغراسمی موجب تدلیری اولیور. آرالزنده بیک توزلی منافع خسیسه طولاشمرق ترقیات مدینه ده قطع مسافه ایتمقلرینه مانع اولیور. ذاتاً قنارنده حب ریاست طولاشان افکار فاسده اربانک چوغلمسی، عموم ملت اسلامیه نیک منافی بر اولدیلرک خاطرلرین چقمامسی هپشونمنافع خسیسه نیک اراث ابتدییکی مضرتلردندر. بو افکار فاسده اربانی آمال مفسدنگارانه لرینی ترویج ایچون ملنک باشنه نه دورلو آلات هجویمه ایله اقتحام ایدیورلرکه ضربه مهلکه لرینک محاربه تدای ایچون صاریلان مرهملر بوسبتون مرضک شدتی تزید ایدیور.

حیات اجتماعیه اسلامیه سیلران مرضلرک تدایوسی عامه، دینک وظیفه سیدر. اگر صنف عامیه بو وظیفه نی حسن ایفا ایلر ایسه بک آز بر زمان ظرفنده بو مرضک کسب صحت ایده جکی شبهه سزدر.

عصر حاضرده بتون علوم و معارفک منبئی آوروپا عد ایلدلر. ه اومدینت مایه نیک افول ابتدییکی سائر محالرده بیله آثار ترقی کورنیور. حالبوکه هک اسلامیه ده میل انحطاط آثارندن باشقه برشی رؤیت ایدیور. بو انحطاطک یالکز دولت علیه عثمانیه به منحصر اولیوب عموم هک اسلامیه نی شامل اولدیلرینی قید ایده جک اولورسه ق و خانی برقات دها میدانه چقیور.

هر برمت کندی استمداد فطریه سی و احتیاجات ملیه سی نسبتنده مدنیتک بخش ابتدییکی آثار ترقیدن حصه دار اولدیلرینی بر زمانده عموم مسلمانلرک بویله بر عطالت ایچر وسنده بولمسنه نه قدر تأسف اولنورسه کینه آزد.

بتون اطرافلرینی عطالت قاپلامش، اعصاب جمعیتک قوه فعالیتی مبطل اولمش سی وغیرت طمارلری بفلانمش. هرکسده بایدینی ایشنک نتیجه سنه بر عدم ائیت، بیک توزلی تردد حکم نرما ... !

Ek 174: Tahir Hariminin Tearuf-i Müslimin Dergisindeki 'Teferruk ve Cemiyet-i İslamiyye' Yazısı, I. Cilt, 6. Sayı, Sf. 93, 25 Haziran 1910

فقط مسلمان اولدیکنز ایچون قبول ایدمه، بیکنر «جوانی و بربر» .

افندی موصی الیه بوکون، جوانان رجال مهمه سننددر .
بو یاقوتلری بلکه اونوتشدر .

بو افندی عینی معایله و عینی جوابه «قریده لئون»
باغه سنده دخی تصادف ایتمشدر .

ایشته اصل یاقوتلر بویله اولور، بویله بر یاقوتلر
اولورسه، منفعتی عام اولدیگی کی مملکتی دخی قورتاریر .

بزه قارشو بوکی یاقوتلرله هر برده هر کون تصادف ایدمه .
بیلورز، بینه بزم خیرمن اولماق شرطیله . البته اصل

بزم دخی پامه من لازم اولان بر یاقوتلر وارسه بویله
اولمسی مناسب اوله جنتی جزئی تأمل ایدنلر بیله اکلایه بیلورلر .

دهادوغرسو یاقوتلر بیوک بر جهاد اقتصادیدر، فقط پامه منی
بیانلار ایچون: اگر ز یاقوتلر پامق بحق لازم کلورسه، ابتدا علمدان

باشلامق یعنی علما بو ایشه شروع ایتملی . بوکون بزم
علمانک باشنده کی عمامه کیمک مالی اولدیغنی اعتباره آلملی .

شو حالده ملتیزک رهبری اوله جق علما، اتفاق ایدمه رک
بر شرکت تشکیل ایتملی ده، کندیلری ایچون شعاریدین

اولان شو عمامه منی هیچ اولمزسه کندی الیزدن تدارک
ایتملی بز . حالبوکه بزم علمانر . فس کیمه من عادتاً فرض

درجه سننده ترویج ایدرک، عن جهل آوستریا متاعنه
باقوتلر برنده رواجنه خانم اولورلر .

ایشته شویله بر ملاحظه اولورسه یاقوتلر مناسبی
بر آرز ادراک ایدمه رز، بوقسه علی العمیا، باغرمق چاغرمق

ایله یاقوتلر اوله من . بزم یاقوتلر من منقتمزه دکل، ضرر
تمزه در .

«کورتقلید جیقمماز سوقاق» دیرلر شهر سوزدر .

عبدالرشید ابراهیم

تفرق و جمعیت اسلامیة

۲

بوکون هر هانکی بر ملت اسلامیة اولورسه اولسون

قطعیاً دیکرینک حیات اجنبیه و سیاهیله رینه بیکانه در .
ایرانک شو سوک زمانلر کچرمش اولدیغنی خونین وقعه

الیه من مقام خلافت علما لا قیددر، فلسک دوچار اولدیغنی
فلاکت مدعشدهن افغانستانک خبری بو قدر، بخارانک حال

احتضارده بولغهنندن، بیلمم یالکز قاچ دانه جک قبلر
راحتنی بوزوبور . بو اوج بش دانه حکومت مستقهنک

نفوس اسلامیة منی تشکیل ایدن نر ایکی میلیون قدر بر
عدد چیقاریلورسه ایکی یوزالی سکر میلیون امت اسلامیة

آوروپالیرک نحت اسارنده ایکلیوب طور بیور . هیچ بو
زوالیلیرک دوچار اولدقلری ظلم و اعترافی نظر دفته بیله

آلبورز .
کریده کی دیندا شریز حننده روا کوریلان وحشتی وحشتی

آرتق سویشک حاجت یوق کوز اوکرده طور بیور .
ترکستانده کی اخوان دین ایشه کندی کندیندن آروجه

تک اوزره در، آمان! یارب نه مدعش منظره ک قارشوسته
بولنیورز . فقط آلدیرن کیم ۹۹ . . .

بو قدر میلیونلرجه افراد اسلامیة ک زمزمه و اوپلاسی
کنکره آسانه قدر صعود ایندیکی حالده زده، اوت مرکز

اسلام طایفانر ز تکرارده او فاجق بر آثار تأثر بیله کورنیور .
حالبوکه سعادت و فلاکت پابنده اولنله مشترکز . چونکه

وحدت اسلامیة بزى بر کله تشهید اوزرینه جمع ایدور .
بو صورته زلری امت واحده پاهر ق بریمزى دیکریمزه

ظهیر ایدور . فقط بو یوز میلیونلر تشکیل ایدن اسلاملرک
دیانت جلیله اسلامیة ک عهده لرینه تودیع بیوردیغنی وظائف

شرعیة منی ایفا خصوصنده کوستردکاری وضیعه عطف نظر
ایدیلورسه بو اتحادک همان الفاظده قالدیغنی یک نظرده تظاهر

ایدر .

اگر کتاب احادیثی قاریشد بره جق اولورسه جق وجهمزه
نمایان آثار حجاب باشمزی اوکرزه اکبر بر . جناب

پیغمبر بیور بیوره « المؤمن للمؤمن کالینان المرموس
یشد بعضه بعضاً » « مؤمن مؤمنه قارشو بر بنای متین

خالنده در دائماً یکدیگرنی تشیید ایدر . « حالبوکه زلر بو
کون یکدیگریمزه اولان وضیتمزه محضاً بزم سعادت

ایچون سویانسیلان بو اوامر جلیله منی تمام آیاتر ائنده

چگونه روز . اخوت دینیه و حقوق اسلامی بولمهی محافظه اولنور ؟

فخر کائنات افندیز حضرتزری امتنک استقبالمه بلا تفرقهیه دوشمچکندن اندیشه ایدرک من فرق فلیس مناه دینه شدلی بر صورتده تیبیه ابتدیی هر کسک معلومیدر . جمعیت اسلامییه . عصرلردنبری دوام ایدن حال بحرانیسنن بوکئی تیبیه نبویزه انقبه ایدرک حال صلاحه مرجوع ایچون بوکون نه کئی تشیئتمده بولنیور ؟

بو قدر میلیون ملت اسلامیمنک مقام مقدسه خلایقه اولان مربوطیت مؤبده منویه سنن استفادهیه ایچون سی و اهتمام ایدنیور ؟

بوکون کره ارضسک اوزرنده موجود اسلاملرک حیات اجتماعیه وموقع سیاسیله لریندقیق ایدرک اولورسقی نه خوین منظرله نه آبی وقعه لر و نه موجب حجات حاکم کوربرز .

الی یدی میلیون نفوس اسلامییه مالک اولان هندسنن حکومتک مسلمانلره قارشو وضعیت سیاسیسنه عطف نظر ایدم زوالی مسلمانلری بولندقلری بوموقع هولناکدن تخلیصه هیچ بر طرفین دست معاونت اوزاد .

لمیوب محکوم اسارت و پویان جهالت اوله رق اسیرانه انکلیز . لرک وجدانسون تضییقاتی التنده اصرار حیات ایدوب کندیلری بولندقلری موقع و خامتی تقدیر ایدمبور .

تقدیر ایسه لر یله لرندن رشی کیور . حقوق حاکمیتلرندن محروم ...!

زوالی هندیلر سعادت حیاتی . کندیبی بر انکلیزه اسیر ایتمکده ظن ایدبور . نغمیناً بوناری هند مسلمانلرینه تلقین ایدن کیدر ؟ شبهه بوقه که منافع ذاتیلرین هندیلرک محونده نجرى ایدن انکلیزلردر ؟ ذاتاً بونی بیامدک کیوار ؟

بولنرده جهالت اوقدر توسع ایتش که اموات قبوره قارشو پرستش ایتمک ده بر طاقم عادات عجوسیه بینلرنده مقام تعبدده اجرا اولندیی کورنیور . حتی بعض محللرنده حکم جلیلی بالتحریرف پک جوق محرمانک حلنه قائل اولا .

نارده کورنیور مسلمانلر آره سنده نحدث ایدن بو احوال

مؤسسه سیبیت ورن بکدیگرلرینه قارشو رابطه دینیمک مفقودیته و اتحاد و اتفاق عدم موجودیه سنن حصول پذیر اولمدر . (کورنیورکه اتحادبالکتر بحسبالیست دکل بلکه دیانت نقطه نظرندن . مجبورز . آرنقی بوچاره لره . آجیالم اوکا کوره حرکت ایدم شو زمانده هر مسلمان یاره سنک مرهمی مقام خلافتدن بکلور حالبوکه نظر شرعیتده مسلمانک دوچار تالم اولدی بتون عالم اسلام ایچون یولک بر تأریر . حالبوکه بو امر جلیل مسلمانلر زنده اعتباردن اسقاط ایدیلن و برینه ملی تفرقندن تولد ایدن بر طاقم اعتقادات باطله حاصل اولمش . حالبوکه معتقدات مسلمینی تقدیش ایدن بوله طنون باطله بی قلبه امنندن اقتطف ایچون علماء اسلامییه جوامع و مساجدده افراد اسلامییه ایقاطه و افکار امتی تنوره و بوخصو .

صده اولان احکام دینی تلقینه دیناً مجبوردرلر و عکس تقدیرده حضور الهیده مسئول اوله جغلیری ده ایات واحادیث شریفه ایله مشتهر . چونکه صنف علمیمک جمعیت اسلامییه آراسنده حازر اولدینی موقع پک بیوکدر . علماء عصر بو موقع جلیله بی بحق محافظه ایدمبور اجازتی استیلا ایدن عطالت . بطالت . جهالتاردن امتی تخلیف ایچون تدابیر شدیدیه توسل ایتمکده علماء مدیون ایکن هزار تأسف . که اولر ده نفس ذاتیلرینی استخلاص ایدم مامش لر .ه قالدی غیرتی صلاحه دعوت ایدم باسنلر .

امت اسلامییه پنجه مخربک قهرنده ایکله ایکله تسلیم نفس ایدرک برکون حیاته خانه ویرله جکده علماء اسلامیمنک بوندن خبری بیله اولمده حق . عالم اسلامک بو کونکی معروض اولدینی بو علل مخربه قارشو برمعالجه حیات بخشنا

ترینه علماء دین بورجلو اولدینی حالده امتک نسکین مرضنه بادی اوله حق ترتیب معالجات قیدینه هیچ برکونا تشیئتمده بولنیورلر . حالبوکه بویه مخوف و ظلام جهالت ایچنده پویان اولان بر ملتک علماسی کابوس عملاتندن کشفاده بصیرت ایدر و پیشگاه عزملرنده اوکلرینه چکیلان بتون موافقی زیر و زبر ایدرک امتی ترقی وتعالی به اصعاد ایچون پیشواو رهبر اولورلرسه او ملتک استقبالی پارلاقدر .

اگر بزمانی به یوکهله جک اولورسقی کندیز مدرس

Ek 176: Tahir Hariminin Tearuf-i Müslimin Dergisindeki 'Teferruk ve Cemiyet-i İslamiye 2' Yazısı, I. Cilt, 7. Sayı, Sf. 109, 8 Temmuz 1910

عبرت اوله جتی پک چوق وقایع حقیقیه تصارف ایده ریز. اکر علمک و علمانک ایلك دوره تکلمنه عطف نظر ایده. جک اولور سمن متبحرین علمیهنک ترقیات علوم و ترجمه فنونه ابتدکاری خدمتاریله برابر برده امتک حصول سعادت و ترقیاتی بولنده یاپدقاری مساعیلری انسانی وجد استغراق ایچنده بر اقیور. اوزمان علم. بتون قوت و مکنتله افق حقیقته طوغری قوشیوردی. علمک قطع مسافه ابتدکی بر لر ایسه جهان مدیتک منبئی طانیلیوردی.

ذاتاً علمای الفهنگ غیرت و فعالیتلرینک بر ثمره اقطاع ایدرکه آرزو زمان طرفنده حکومت اسلامی، شان وسطوتتی بتون جهان طاندی. ضیاء اسلامیت، عربستان چولارنده طلوع ایدرک ترکستان طاعنلرینک آشورق نا، ماورائالنهر حوضه لرینه قدر پرتو افشان و اشعه پاش جهان اولدی. بو وقتلر ممالک اسلامییه نعمت معارفدن محروم بر فردک وجودینی تصور بیله امکان خارچنده ایدی. فقط مرور زمانه بورالری اویله بر حاله کلدیکه علم و فضل نام نامیسه بیله اندر اولهرق تصادف اولنجه باشلانندی.

آراده تحوشت ایمن منازعات مذهبه بر صورت تدریجیوه علی الدوام ایله رلیوردی. بعض حب ریاست مبعوثلری تأسیس مذهب. تکفیر اهل سنت کی وسائط معنویه ایله احداث تفرقه ایدورلوردی. علمانک ترقیات عامیه، اعلائی اسلامیت، رفع جهالت، واستحصال سعادت و عودت آتیه بولنده کی سعی و غیرتاریسه رنخاً امت اسلامییه بونلرک اغوای مفسد تکالیف لرینه کندیلرینی قاید بروردیلر. چونکه ضیاء علم، بین المسلمین، بتون بتونه انکشافه اوغرامتمده ایدی. و بونکله برابر ایشک ایچنه برده منافع شخصییه قاریشوردی. آرتق بو وقت علمانده درین برغناغه طلدی.

آرتق بو صورهده مذهب دغدغه لری خلافت کورلورلی اویله بر شکل اکتساب ایدرکه هر کس ایشک نه به منجر اوله جتی کدیز میملرک ارباب وجدان بحال اسف اشتماک قارشوسنده ترترتوروردی. ارباب ضلال ایسه بویه بر بحرالی زمانلری غنیمت بیله رک افکار فاسده لرینی زویج ایچون معتقدات اسلامییه تحذیش و تشویسه چالش بوردلری. هر طرفنده بوز بولوب داغلمش اولان بو گروه مفسد پک

چوق افراد اسلامییه کربوه ضلالتیه دوشه سینه سبب اولدیلر. ایشته علماً اسلامک بحال اسف اشتمالی مات اسلامییه نادی ضعف و فسادیه نتیجه لندی. موقعتک وخامتتی افراد اتمه اختلاز ایده جک واسباب معلولیتی انظار ملتده تشخیص ایده جک هیچ بر فرد چیقمامش. می طن ایدورسکر؟ خیار چیقمشندر. فقط هر بری طلومک نجه ظلمنده اربله رک، وطن مقدسه سندن تقریب و وجدان. نسوز اشکنجه مره معروض قاهر ق آمال و مقاصد مقدسه لرینی نثره موفق اوله دن منالرده، محسارده بیک توری ضرب و اشکنجه لر اتندده آه و این ایدرک حیانه وداع ایتملردور. ماضیلر برده اختیایه بورینبور. بتون نظر لر آتیه معطوف ایدیلور. هر کس استقبالی دوشیوردی. افکار عمومییه فکر استقبال اشغال ایدور. آرتق علمانده و ملتده بر آتیه او با تعلیلر هیچ اولماز ایسه خریستیان مأمورین روحانییه کندیزه نمونه انخاز ایتمک اولمازمی؟ منسوب اولدقاری اقوامک حصول سعادت و ترقیاتی بولنده ارباز ابتدکاری سعی و غیرتاری نه رجه لر قدر واریوردی. مسیونرلرک ایسه نثر درین بولنده کی فدا کارلقلاری هر کس کوزی اوکنده در.

بوگون دولت غایه دن فک ارتباط ایله اعلان استقلالیت ایدن یونان، صرب، بلغار و ساره کی حکومت صیبرلر هب اخبار و رهاپنک کلبسارده کی مؤثر سوزلریندن حصوله کالان بر اتحاد نتیجه سی اولهرق بوگونکی موقع سیاسی لرینی ضبط ایدیلر. بزم ایسه ارامزده فرقه کورولتیرلی، تشکیل جمعیت غوغاری متصل دوام ایدوب طور بوز، تفرقه نک حیات ملل واقوام اوزرنده ایقاع ابتدکی وقایع الهییه تاریخلر بزه واضح بر سورنده کورتریوردی. ویرانه لری هنوز باصره امتدن نهان اولمیان اندلس دولت امویه سی نه اولدی آسیا مسلمانلری نه حاله کلدی؟ قفقازییه جمعیت اسلامییه سی نه وجهله انقراضه بوز طلوندی؟ جزایر نه سورنله بلالره گرفتار اولدی؟ تونس نصل محو ایدلدی؟ هند جزایر بحر محیطده کی اهل اسلام نه دن دول نصارانک ملوک اولدی؟ و قیله شو قدر بیک نفوس اسلامییه نک وطنی و بیکارجه افاض و علمانی

Ek 177: Tahir Hariminin Tearuf-i Müslimin Dergisindeki 'Teferruk ve Cemiyet-i İslamiyye 2' Yazısı, I. Cilt, 7. Sayı, Sf. 109, 8 Temmuz 1910

کجیدلری محض پر لطف ربانی اوله رق آتلا یان عالم اسلام بوکون یته حیاتک مدھش رکذار کاھنده بولنیور .

غربدن شرقه طوغری سیل المرم کبی آقان طوفان بلا قارشوسنده بولنیور که اوده مدنیت حاضره مک لازم غیر مفارقی مثابه سنده بولنان فساد اخلاقدر .

یاقیندن چشم حقیقتا تدقیق ایدنار کورورلر که بومدنیت سعادت بشریه بی متکفل بومدنیت حقیقه دکلدن .

مدنیت حقیقه مک لباسنه بورمش طیبی یالدرلی ایچی مردار . فوقش بمرطه کیدنر .

ظاهر بینانی آلدادر بومدنیت یالکز بز سویلمیوروز . غربک الک بیوک اجتماعی آجینقلی سوزلره بوحقیقی

اعترافدن چکنه بیورلر بومرض اجتماعیک کوندن کونه آلا بلدیکنه توسیع دائره اجمعی حکومت غربیه بی صوک

درجه دوشندریور بو آفته اک زیاده . معروض قالان قوم فرانسه زلردنر .

بوندکه برابر بومدنیت اولان احتیاجز انکار ایدیله من .

فقط علی الاطلاق دکل احتیاجز یالکز احتیاجات بشریه بی دفع وتسهیل خصوصنده شمده قدر میدانه کتیردیکی آثار

عمرانه . علوم . صنایع حاضره به . بوقسه شمیدیکی کبی کوری کورینه صحیح سقیمتی سچمه رک ائزده هر نه کورور .

سک . بولورسقی مال بولمش مغربی کبی تقلیده قوشارسقی همعزالله . بزم ایچون انقراض محققدر . زیرا بو کونه قدر

بز شرقیلردها دوغریسی مسلمانار وارلنمزی . بزلیکنزی محافظه اجمعی شریعت غراء احمدیه مک بزده تأسیس

بیوردینی اخلاق فاضله سایه سنده در .

بو . سوز کتورمن حقایق مسلمنه نمدنر .

ذاتاً غربک شرقی تمدن ایتمکدن مقصدی مدنیت حاضره مک ولیداییدیکی مساوی بهاسرافانه آلیشدن براق بوندکه

بزی تسخیر ایلمکدر .

بوسوزلرک حقیقت اولدینی کوسترمک ایچون شاهد

اوله رق مصر . تونس جزایری کوستره بیلیرز .

فرانسه زلر . انگلزلر بو قطعلره آلیق باصدقندنصکره

فساد اخلاق . عیش وعشرت سفاهت . کبی بشریتی هزاره

دوغری سوروکله بن منکرانه سد چکدرک اهالی بی علوم

آغوش غریبندمشدیران قریم نهره به کیندی ؟ بوسنه مریدک اوستریابه نصل الحاق اولدی ؟ عالم مدنیتک بروقتارمنی

عداولنان . نادور اساطیره قدر کیدرسک سیف جلاد بربله جهانی نچینه نچیرنده زبون ایدن بیکلرجه حکمدار ماضینک

تختگاه سلطنتی بولنان مصر ایزدن نصل چبقدی ؟ شو زماندرده بتون عالم اسلامی داغدار ایدن هر ذره سی اجداد عظامکزک

خون حبتلرله بوغوشلش اولان زوالی کرینک نه حالده اولدینی معلوم بوکونه قدر ضایع اولان جمعیت اسلامی مک

بوکونکی کونده یالکز مملکتلرینک اسملری خاطرلرده قالدی . حیات اجتماعی و احوال تاریخیه بی کتابلرده

کوروروز . وجود سیاسی صحنه عالمدن سیلتوب کیندی . احوال حاضره مزه . مثل اولقی اوزره بیکلرجه وقایع

ذکر ایدیلیرز . ببوله کی ضایعات واضمحلالک اسباب حقیقیسی تدقیق ایده جک اولورسقی تفرقه دن باشقنه بولا .

بیلیرز . آرتق اسباب تفرقه بی ازاله و موجب ترقی بی استحصاله سی وغیرت ایدوب خارجه بولنان بالجه

دیندارلریمزه دست اخوی اوزانه رق انجاری و اتفاه دعوت ایدلم !

بالجی زاده ادرمیدلی

محمد طاهر

مدنیت غربیه بی اقتباسده اجتماعیونمکزک

کوستردیکی تسامح

من القدییم هانکی جمعیت وهانکی رمت اولورسه اولسون بو دنیا ده خوش . طانلی بز حیات کچیره مشلرسه مطلقا بو

سعادت قوا این خلقت ایله بولندقلری عصرک . محبتک مقتضیا نه توفیق حرکتله نائل اولمشلردر .

بو بر امر اشکاردر حالی . استقبالی دوشتمین . طومش اولدینی بولک نزهه چیقاجقنی بیلمین اقوام ایسه

مدت حیاتلری دائما ذلت . اسارت ایچنده امرار ایدمدرک صحیفه عالمدن سیلتوب کینمشلردر .

بر قاج عصر دتبری قورقونج اوچوروملری . تهلکلی

Ek 178: Tahir Hariminin Tearuf-i Müslimin Dergisindeki 'Teferruk ve Cemiyet-i İslamiye 2' Yazısı, I. Cilt, 7. Sayı, Sf. 109, 8 Temmuz 1910

DIYANET
İŞLERİ BAŞKANLIĞI
DERGİSİ

DİNİ, AHLAKİ, EDEBİ, MESLEKİ AYLIK DERGİ

2. Cilt

Kasım 1963

11. Sayı

İÇİNDEKİLER

	<i>Sayfa</i>
İLTİCA	3
<i>Sadeddin EVRİN</i>	
RAGAİB GECE Sİ (Leyle-i Ragaib)	6
<i>Mahmut ÖĞÜTÇÜ</i>	
RAGAİB KANDİLİ VESİLESİYLE	7
<i>Kemâl Edîb KÜRKCÜOĞLU</i>	
İSLÂM DA İMAN VE ESASLARI	9
<i>Dr. Ali Arslan AYDIN</i>	
HASED VE GIBTA	14
<i>Ahmet SERDAROĞLU</i>	
MEŞİHAT-İ İSLÂMIYYE TARİHÇESİ (Geçen sayıdan devam)	21
<i>Ali Emîri Efendi (merhum)</i>	
OSMANLI ŞEYHÜLİSLÂMLARININ TERÂCİM-İ AHVALİ	22
OSMANLI ŞEYHÜLİSLÂMLARI	22
<i>Ahmet Refik Bey</i>	
1 — Mehmed Şemsüddin Fenârî Efendi	22
2 — Fahrüddîn-i Acemî Efendi	23
FETVÂ EMİNLERİ (Geçen sayıdan devam)	24
<i>Mehmed Vâmak Şükrü ALTINBAŞ</i>	
BATILI BAZI GENÇLERİN İSLÂM DİNİNE HAYRANLIĞI	26
<i>Celâl YILDIRIM</i>	
HABERLER	27

1

Ek 179: Tahir Hariminin Yazısının Bulunduğu 'Diyanet İlmî Dergi' Kapağı

Hazret-i Peygamberin en sevgili zevcesi idi. Bu sevginin yegâne sebebi, Hazret-i Âişe'nin İslâmiyete edeceği büyük ilmi hizmetleri o zamandanberi vaad eden yüksek zekâ ve seciyeye mâlik olmasında aranmalıdır. Pek yüksek meziyetlerinin ve faziletlerinin yanı başında Hazret-i Âişe'nin çocuk severliği daima zikrolunur. Kendisinin hiç çocuğu olmadı. «Ümmü Abdullâh» diye künyelenişi hemşiresinin oğlu Abdullâh ibn-i Zübey're izâfetendir. Öksüz kalmış çocukların bir çoğunu aldı, büyüttü, okuttu, yetiştirdi ve evlendirdi.

Hazret-i Âişe, Fahr-i Kâinâtı sonsuz bir hisle seviyordu. Âişetü's-Siddika ismiyle yâd olunuşu da o derin bağılıklarına işârettir.

(Devamı var)

BÜYÜK İSLÂM MÜTEFEKKİRİ FAHRÜDDİN-İ RAZİ

Tâhir Harîmî BALCIOĞLU

İbnü'l-Hatîb adıyla şöhret bulan (Fahrüddîn-i Râzî) (1148/543) tarihinde Rey şehrinde dünyaya gelmiştir. Bu şehrin, İslâm ilim ve fikir tarihinde yetiştirdiği mütefekkirler dolayısıyla ehemmiyeti büyüktür.

Fahrüddîn-i Râzî'nin tahsili ve hususî hayatı :

Bu büyük İslâm mütefekkirî ve kelâmcısının ilk tahsili, babası ve devrin tanınmış âlimlerinden olan Ziyâüddîn Ömer'dendir.

Ziyâüddîn Ömer ise İslâmda hadîs, tefsir ilimlerinde Muhyî's-Sünne ünvanıyla anılan İmâm Bagavî'den okumuştur. Fahrüddîn-i Râzî, babasının ölümü üzerine Kemal Sem'ânî'den okudu. Ondan sonra tahsilini tamamlamak için Merâğa'ya geldi. Orada Mecd-i Ciyli'nin derslerine devam etti. Burada İmâm Gazâlî'nin hocası olan Ebü'l-Meâlî Cüveynî'nin en tanınmış bir eseri olan Eş-Şâmil'i ezberledi. Hikmet ve felsefe dersleri gördü. Artık İlmü'l-Evâil denilen felsefe, mantık gibi akla dayanan ilimlerde zamanın en muktedir âlimleri arasına girmeğe muvaffak oldu. Harzem'e geldiği zaman, kelâm ve felsefe münâzara ve tartışmalarında onun gibi bir âlim yoktu. Buradan Horasan'a geçti. Fârâbî'nin, İbn-i Sînâ'nın bütün eserlerini birer birer tetkik etti. Benî Mâze hânedânîyle münâsebetler kurmak üzere Mâverâü'n-nehr'e geldi. Bir müddet Buhârâ'da oturdu. Maalesef arzularına nâil olamadı. Burada çok fakir düştü, zaruret içinde kaldı. Arab tâcirlerinden Dâvûd-ı Tıybî onu şehrin meçhul mahallelerinden birisindeki harap bir medrese odasında hasta buldu. Râzî zarûretinden şikâyet etti. Derhal Arab tâcirleri, aralarında topladıkları bir mikdar para ile yardım ettiler. Ve birlikte Buhârâ'dan hare-

ket ederek Rey'e geldiler. Burada Fahrüddîn-i Râzî zengin bir doktorun iki kızını iki oğluyula evlendirdi. Doktor, kısa bir zaman sonra vefat etti. Bütün serveti Râzî'nin oğullarına intikal etti. O muazzam servetle Gazne emîri Şihabüddin Gavri'ye bile yardımda bulundu. Bu hizmetinden dolayı büyük ikramlara mazhar oldu. Bir müddet geçtikten sonra Harzem Hükümdârı Sultan Muhammed bin Tekeş'e intisab ettiler. Fahrüddîn-i Râzî'nin şöhreti hergün bir derece daha yayılıyordu. Harzemşahlar'ın hürmetlerini celbe muvaffak oldu. Herat'da birçok emlak ve akar edindiler. Malî durumları baştanbaşa düzeldi. Memleketin zenginleri arasında sayılmağa başladılar.

Râzî'nin mümtaziyetleri : Fahrüddîn-i Râzî de babası gibi saatlerce güzel konuşurdu. Va'z ve nasihate çıktığı zaman bütün dinleyenleri heyecan alırdı. Dine bağlılığı, inanıştaki kuvveti onun ruhunda ilâhî cezabeler yaratır, kürsüde Allah korkusundan hüngür hüngür ağlar, gözlerinden yaşlar akar, kendini kaybederdi. Dinleyiciler arasında bayılanlar olurdu. Meclis baştan başa ruhânî bir tül ile örtülür, Allah Allah sesleriyle sarsılırdı. Ruhaniyetden coşan bir feyz ile kalpler erir, vicdanlar, mâneviyatın zevkleri içinde garkolurdu.

Herat'da devam eden va'zlarının te'siriyle o devirlerde mensupları pek çok olan Kerramiye mezhebindeki birçok kimseler Ehl-i Sünnet'in hududlarına döndüler. Bütün ülkede Fahrüddîn-i Râzî'ye Herat'ın Şeyhül-İslâm'ı diyorlardı.

Fahrüddîn-i Râzî'nin şiir ve edebiyattaki zevkleri :

Ciddî ilimlerle uğraşan şark âlimlerinden, hele İslâm ulemasından, şiir ve edebiyata intisabı olmıyan hemen yoktur denilse mübalâğa edilmiş olmaz zannederim. Felsefe, kelâm, fıkıh, hadîs, tefsîr gibi İslâm Dîni'nde temel tanılan ilimlerde şöhretler kazanmış birçok âlimlerin hep şiir ve edebiyatdan hissedâr oldukları da görülmektedir. Sofiyye umumiyetle nazım ve şiire daha ziyade rağbet etmişlerdir. Fahrüddîn-i Râzî'nin Arap dilindeki kudreti şiirde de ona muvaffakiyetler kazandırdığı gibi Farscadaki selâseti de aynı idi. Yalnız o zamanlarda değil, hemen tarihin devamı boyunca gerek Arap ülkelerinde ve gerek Acem memleketlerinde biraz okuyup yazmayı bilenlerce şiir, âdeta ağızlardan dökülen bir söz kadar kolaydı. Oralarda yetişmiş olan meşhurlardan hiçbir kimse tanımıyoruz ki, ya bir kıt'ası veyahud da bir manzumesi olmasın. Fakat Fahrüddîn-i Râzî için ciddî ve ilmî çalışmalar arasında şiir gibi doğrudan doğruya hayalin enginlerinden gıda alan bir vâdide dolaşmak, ancak bir neş'e mes'alesi telâkkî edilmelidir.

Birçok şarklı hakimleri görüyoruz ki, dâvâ ve nazariyelerini nazım lisânına tevdi' etmişlerdir. Fahrüddîn-i Râzî'nin şiirleri de hakîmânedir. O da emsâli gibi zaman zaman eserlerine kendi şiirlerini yazmaktan vazgeçmemiştir. Hal tercemesi yazanlar, umûmiyetle şiirlerinden de nümuneler veriyorlar. Râzî'nin diğer şâirlerin olduğu gibi bir Divân-ı eş'ârı olup olmadığını bilmiyorum. Biri Arapça diğeri de Farsca iki kıt'asının tercemesini buraya yazıyorum. Bunları ölümü pek yaklaştığı sıralarda söylediği de nakledilmektedir.

«Akıllıların ayakları düğümlerle bağlandı. Âlimlerin çoğu, sapkınlığa koşuyorlar. Ruhumuz, bu vahşet-gâh olan cismimizde durdukca ezâdan ve gûnahtan başka ne kazandı. Bu uzun ömürden ne istifade ettik, dedikodudan başka ne topladık. Ne kadar büyükler ve devlet sâhipleri kimseler gördük ki, hepsi çarçabuk yok olup gittiler.»

«Hiçbir zaman benim kalbim ilimden mahrum kalmadı. Esrardan anlaşılmadık pek az şeyler kaldı. Yetmiş iki senelik ömrümde kazandığım bilgin şu ki; hiçbir şey bilinmemiş ve anlaşılmamıştır.»

İbn-i Sînâ'nın, Nasrüddîn-i Tûsî ile Seyyid-i Şerîf Cürçânî'nin de aynı mânâyı okşayan rubâileri vardır. Fahrüddîn-i Râzî gibi müteşerri' bir hakîmin ölüm döşeginde söylediği bu hazin mısralar, onun ne derin bir ruh teessürü içinde son nefesini vermekte olduğunu bize anlatan en şâirâne ve feylesofâne iniltelerdir. Esâsen felsefenin, şiirin içinde gömülü olduğunu Hayyam Nişâbüri, Ebül-Alâ el-Maarri, Romalı şâir Lukrecius gibi feylesof şâirlerin bilhassa şâir-i İslâm Mehmed Âkîf'in «Sa'dî, o bizim şarkımızın rûh-i kemali» diye haykırdığı Sa'dî-i Şîrâzî'nin eserleri bize haber vermektedir. Bu zatların kimisi tamamen şiire intisap etmiş, kimisi de şiirin büyüleyici câzibelerine dayanamıyarak fikirlerini nazım vâdisiyle söylemekten zevk almışlardır. Şarkda hikemiyât denilen şiirlerin mânâsı budur. Feridüddîn-i Attar gibi mutasavvıflarla sofîyenin en büyükleri, şiirin kucağında daha mestâne yürümüşlerdir. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî bunu Fih-i Mâfih eserinde mütenekkiren söylüyorlar. Zamanın kıymet verdiği bu yolda yürümenin elbette bir zarûret olduğunu anlatıyorlar.

«Ben neredeyim şiir nerede, ben şiirden bızarım. Hatta bana bir Türk geldi de dedi ki : Hey, sen kimsin, şiir kim!» (*)

Mevlânâ'nın bu pek mütevâzîâne beyanlarından sonra onun hakîkaten sofî bir şâir olduğu eserleriyle meydana çıktı. Aynı meslekte şöret alan Fahrüddîn-i Irâkî'nin Lemeât'ı, Mahmud Şebüsterî'nin Gülşen-i Râz'ı, İbn-i Fâriz'ın kasîdeleri tasavvuf yolunda en ma'ruf eserler arasındadırlar. Molla Câmî'nin Cilâü'r-Rûh'u gibi şiir yoluyla sofîyenin akîde ve nazariyelerini anlatan sayısız âsâr hep bu aradırlar. Tasavvufda

(*) Divân-ı Kebîr, Mevlânâ : Beyazid Umumî Kütüphanesi, No. 3350 yazma.

olduğu gibi bazı feylesoflar da felsefelerini en münis bir akışla şiirin ahengine vermişlerdir. Yalnız şarkta değil garbda da feylesoflar arasında bu nokta müşterek bir zevk mes'elesi olarak tanınmıştır. Yüksek hisleri, şiirlerinde terennüm eden san'atkârlar gibi felsefe nazariyelerini nazmın diline vermek sûretiyle şah-eserler vücûde getirmiş şarkın övünmeğe değer büyük mütefekkirleri vardır. İslâmın divân-ı eş'âr-ı hakîmânesi buna tam bir şahiddir.

Fikrimizce şâirlik ile feylesofluğun başlıca alâkası şu olsa gerektir. Şiir, ruhun heyecanla yükselttiği hislerden doğar. Kâinatın ve o kâinatla gönlün karşı karşıya gelmesinden hâsıl olan dalgalar, şiirin âhenkleridir. Bu his dalgalarının içinde bembeyaz köpükler hâlinde fikir harekete başlar. Şâir; elem ve zevk duygularını efkârın asıl menba'larından yani felsefe düşünceleriyle şiirin füsunları arasında bir âlem kurmağa uğraşır. Şiirle felsefe, ilhâm ile mefkûre birbirlerine sarılarak mısralara aksederler. Gerek ıztırablar ve gerek zevkler hayattan kalbe döküldükçe felsefe mutâlarının nisbet derecelerine göre te'sir yaparlar. Muvaffakiyetlerimizde metânete sarılmak hasleti, yeislerimizde yeniden hamleler almak kudreti, felsefedeki iktidarımızın dereceleriyle ölçülürler. Bazı derin ve engin ruhların şiiriyeti içinde yükselen felsefeleri, koca bir cemiyetin varlığını kucaklamağa kâfi gelmişlerdir. Goethe ve Fichte'nin müessir hitâbeleri buna bir misaldir. Cemiyet içinde eriyerek ruhların mümtaz kudretlerine şehâdet eden eserleri, onları daima yaşatmağa kâfidir. Vâkıa Fahrüddîn-i Râzî'nin de aynı kemalde ve belki daha derin bir hârika olarak yaratıldığına inanmamıza hiç bir mani' olmamakla beraber o bir san'atkâr değil, belki bir mütefekkir, bir feylesoftu, bir kelâmcı idi. Asırlarca zekâsının mahsulü olan eserleri, müteâkip mütefekkirlere bilhassa Théologie Dogmatique (=Kelâm ilmi) mensuplarına tam bir kaynak oldu. Dini, hikmet ve felsefe görüşleriyle muhâkeme ve tetkik, aklın en doğru mânevî bir sâha olarak belirttiği ilâhî varlığı, delil ve burhanlarla isbâta uğraşan bu hakîm, hayrete şayandır ki, hayatının son demlerinde akla değil, tamamen gönüle bağlandı. Aklın da nihâyet bir bağ, âlimlerin akıl yoluyla hakîkati bulmak iddiâlarının âkibet bir dalâl olduğu kanaatine vardı, orada durdu. Ruhumuzun bu vahşî cisimde bulunduğu hayat devresince ezâ ve cefâlardan başka ne kazandığını soruyordu. Yetmiş senelik ömrü içinde şöyle demişler, böyle demişlerden başka ne kazandığı, hayatın debdebe, devlet ve ikbaliyle yaşayıp ikinci bir yükselmeğe uğraşırken eldekilerin de nihayet kaybolup gittiklerini açık bir hakikat olarak anlatıyor.

Fahrüddîn-i Râzî'nin ciddî bir ilim hayatı içinde yaşamasına rağmen bir takım garib zaafı olduğu da işâret ediyorlar.

(Devamı var)

BÜYÜK İSLAM MÜTEFEKKİRİ FAHRÜDDİN-İ RAZİ

— II —

Tahir Harîmî BALCIOĞLU

Fahrüddîn-i Râzî'nin gizli ilimlerle meşguliyeti :

Meselâ orta çağda meşhur olan kimyacığa yenilmez merakları vardı. İksir-i a'zam, haceri-i mutalsım denilen maddeyi bulmak, bununla arzu ettiği şeyayı altına çevirmek, orta çağda umumî bir i'tikad halinde yaşıyordu. Fahrüddîn-i Râzî de aynı inanışlara kapılanlar arasında idi. Bu uğurda birçok paralar sarfetmişti. İbn-i Kiftî, onun bu garip halini kaydediyor. (1) Esâsen gizli ilimler adını taşıyan bu gibi şeylere dair şarkda hayli eserler te'lif edilmiş ve bunlar Avrupaya, evvelâ Pirene dağlarını aşarak Endeliüsten, bilâhare haçlı seferleri dolayısıyla şarktan intikal etmiştir.

Fahrüddîn-i Râzî'ye atfedilen bu itikadın sebebi, ona nisbet olunan *Es-Sirrü'l-Mektûm* adlı bir eserin müellifi olarak tanınmasıdır. Bu yüzden de Şemsüddîn-i Zehebî Türkmânî onu küfürle itham etmiştir. Buna karşı Sübkî, diyor ki : «Bu sözlerle Râzî'yi hem takdir hem tekfir etmek garip bir hükümdür. Onun müteaddid eserler yazmış akl-ü zekâ sahibi bir âlim olduğunu itiraftan sonra, o eserlerinin din adamlarınca hayret ve taaccüple karşılandığını söylemek bir nevi tenakuzdur. *Es-Sirrü'l-Mektûm* kitabının Râzî'ye nisbeti münâzaalıdır. Zehebî, bunun, Râzî'ye atılan bir iftira olduğunu söylüyor. Râzî'nin olduğunu kabul etsek bile, sihir değildir. Bu söz, hocamız Zehebî'nin tarafgirliğine şahâdet eden bir misâldir.

İbn-i Haldun ise, bu noktaya temas ederek, Râzî'nin bu isimde bir te'lifi olduğunu; ve Şarkda şöret kazanmış olan bu kitabı görmediğini söylüyor. Bazıları da o eserin müellifinin Harrânî olduğunu iddia ediyorlar. Fakat *Es-Sirrü'l-Mektûm*'un Râzî'nin te'lifi olduğu anlaşılmıştır. *Uyûnü'l-Hikme* şerhinde. (1) *Es-Sirrü'l-Mektûm* kitabından bahsettiğine göre artık başka türlü düşünmeğe imkân yoktur. Bu açıklama diğer bir bahisde de görülmektedir. *Es-Sirrü'l-Mektûm*'dan bir nüsha Bayazid Umumî Kütüphanesi'de 1280 numarada mukayyedir.

Fahrüddîn-i Râzî'nin muhâlifleri :

Fahrüddîn-i Râzî gibi devrindeki âlimlerin reisliğini yapmış ve Şeyhül-İslâm-ı Herat unvânını almış şöretli bir âlimin muhakkak bir çok da hasedci ve muhâlifleri olacaktı. Bu aleyhdarları, iki zümreye ayırmak lâzımdır.

(1) İbn-i Kiftî s. 190, Mısır tab'ı.

- 1 — Sırf ilmî içtihadlara dayanan muhâlefet erbabı,
- 2 — Siyasî ve mezhebî taassublara dayanan muhâlefet erbabı.

Fahrüddîn-i Râzî'nin muhâlifleri arasında, başda gelen Kerrâmîler ile mutasavvıflar görülmektedir. Râzî'nin tefsîr, fıkıh ilimlerinde ihtisaslariyle, kelâm ve felsefedeki yüksek iktidarı, onu, asrının ilmî nüfuzunu tamamen şahsiyetinde temsil ettirecek bir mertebeye çıkarmıştı. Hatta bu şerefli mevkii izah eden mühim bir hâdiseyi de kitaplar naklediyorlar.

Harzem hükümdarı Alâüddîn'in hürmetlerini kazanması da ancak bu salâhiyet sâyesinde idi. Fahrüddîn-i Râzî hayatının ilk şöretli devirlerinde tasavvufa iltifat etmemişdir. Bilhassa kelâm ve felsefeye tamamen kendini vermesi, o devirlerde Herat, Belh, Harzem memleketlerinde yaşayan mutasavvıfların hiç de nazarlarına hoş gelmiyordu. Râzî'den bir buçuk asır evvel yaşayan büyük sôfilerin te'siriyle hayliden hayliye yayılmış olan mistik nazariyelerin amelî hayatta yarattıkları tarikatların pîrleri, orta Asyada ün salmışlardı. Bu itibarla kıymet kazanan sôfilerin biraz da kapalı ve esrarengiz tavırları, ruhları hayli cezbediyordu. O zamanlarda Belh şehrinin tasavvufdaki yüksek neşvesiyle tanınmış mümtaz âlimlerinden Sultânü'l-Ulemâ Bahaüddîn Veled (1221/618) in günden güne artan şöreti ve nüfuzu da bu sebeplerden ileri geliyordu. Feylesoflara ve kelâmcılara karşı menfî neşriyatıyla ilim hareketlerini sarsmağa çalışan bu zümre, Cemal Hasfî, Tâc Zeyd, Amîd-i Mervezî İbn-i Kadî Siddîk, Şemsüddîn Hâfî, Reşîd Kabâbî gibi sôfiler, Râzî taraftarları olan âlimleri, son derece müteessir ediyordu. Bahaüddîn Veled'in Belh'i terketmesi hakkında Harzem Şâh tarafından verilen emir üzerine kelâm ve felsefe aleyhdarlarının sesleri kısmen kesildi. Sultânü'l-Ulemâ, derslerinde Aristo gibi Yunan felsefecilerinin dâvalarını bir kıymet olarak tâlim etmek değil, İslâmiyetin kök ve asıllarını anlayıp rûha, gönüle terbiye vermenin gerektiğini ta'riz suretiyle daima tekrarlardı. Bu sözleriyle hep Fahrüddîn-i Râzî'yi kasediyordu.

Fahrüddîn-i Râzî ve Mutasavvıfa :

Tasavvufun altıncı hicrî asırlarda hemen bütün İslâm dünyasını kucaklamış bir zihniyet olarak yayılmağa devam ettiğini görüyoruz. Bilhassa Cengiz istilâları dolayısıyla altüst olan İslâm medeniyeti göçmeğe yüz tutmuştu. Memleketler harap ve birçok iklimlerden sel gibi akan muhâcirler, umumun ye'sini bir kat daha arttırıyorlardı. Sefâlet artmış, salahîmîdi zayıflamış, ayakta tek bir şey kalmıştı : O da iztirap. Tasavvufun ekseriyetle rağbet gördüğü devirler, hep böyle devirlerdir. İslâm tasavvufu, gönüllerden kitaplara, yâni açık ve tâlimî bir şekle döndükten sonra, dört asır kadar müşkül şartlar karşısında bünyelenmeğe uğraştı. XII

nci asrın sonlarında birdenbire geniş bir inkişafa uğradı ve en meşhur söffler kıymetli eserler vermeğe başladı. Bu devrin, tasavvuf tarihinde ehemmiyeti büyüktür. Bu ehemmiyet, yeni bir hayat ve rûhî intibah yaratan mutasavvıfların sundukları tesellî şerbetine bağlıydı. Hayatın geçici sadmelerine başka türlü mukavemet etmek imkânsızdı. Tasavvufun esaslı talimlerinden birisi, varlığımızı hiçe sayarak felâket ve beliyeleri Allah'ın bir cilvesi bilmek ve buna katlanmayı hoş görmeye dâvet eden bir iksirdir. Cengiz orduları, Orta Asya şehirlerinden garba doğru bir dönüş yaptılar. Her taraf yangın ve alevler içinde kaldı. Devam eden virâneler ve harâbeler içinde mutasavvıflar, gönülleri ve inanışları mâmur etmeye çalışıyorlardı. Hankahlar, kederli ve perişan insanlarla dolup taşıyordu. Az bir zaman içinde tasavvufun nüfuzu, resmî ilim müesseselerine doğru yayıldı. Esâsen medrese ilimlerinde şöhretlenen âlimlerden bir haylisinin daha bu hâdiselerden önce tasavvuf neş'esiyle kanâat ve talimlerini muhite dökmeğe çalışıyorlardı. Bahâüddîn Veled, Necmüddîn-i Kübrâ, Necmüddîn Dâye, Sa'düddîn-i Hamevî, Mecdüddîn Bağdâdî gibi tefsir, hadîs, fıkıh, tarih ilimlerindeki ihtisaslarına eserleri şehâdet eden zatlar, bu vâdîde önde bulunuyorlardı. Fahrüddîn-i Râzî Harzemsahlar sarayında ikramlarla yaşadığı bir devirde, büyük bir nam kazanan Bahâüddîn Veled'in, derslerinde felsefe ve kelâmcıları zemmetmesi, Râzî'yi ve taraftarlarını müteessir ediyordu. Bunun üzerine mukabeleye mecburiyet duydu. İsimlerini yukarıda da verdiğimiz âlimler, mutasavvıfların bu yoldaki hareketlerini doğru bulmadıklarını kürsilerde söylüyorlardı. Zühhd ve takvâ yolunda yürüyecek yerde dîn üzerinde akıl yürütenlerin tartışmalarını, eski dîn âlimlerinin sünnet ve mezheplerine aykırı gören Bahâüddîn Veled'in hergün artan şöhreti, hükümetin de endişesini uyandırmıştı. Nihayet 1208/605 tarihinde bu büyük mutasavvıf, Belh şehrinin terke mecbur edildi. Tasavvuf kitaplarıyla birtakım hal tercümeçileri, Muhammed Kutbüddîn Harzemsâh'a bu fikri Fahrüddîn-i Râzî'nin telkin ettiğini kaydediyorlar.

Hazret-i Mevlânâ Celâlüddîn-i Rûmî de Mesnevî'sinde babasının yolunu müdafaa kasdiyle söylediği :

«Yunanlıların hikmet ve felsefesiyle ne zamana kadar uğraşıp duracaksın! Biraz da iman hikmetini okusan ya!...» mısralarıyla beraber :

«Her kimin kalbinde şek ve karışıklık varsa, o, cihanda saklanmış bir feylesoftur» diyor. Mevlânâ'nın felsefeyi bir meslek olarak zem etmesi, akıl yollarıyla hakkın mârifeti mümkün olmadığı mânâsında telâkkî edilmekle beraber, Fahrüddîn-i Râzî hakkındaki kanaatini de ifade eder. Bu, kendisine babadan intikal etmiştir.

Hazret-i Mevlânâ, Fahr-i Râzî'yi şaşırması, akıl yollarında bocalayan

bir kimse telâkki ediyor, ve diyor ki : «Bu bahiste akıldan bil yol görünse idi, Fahr-i Râzî dînin esrârını bilmiş olurdu. Heyhat ki tatmıyan bir şey bilmez. Onun aklı ve tahayyülâtı hayretini çoğaltmaktan başka bir şeye yaramadı».

Bâzı me'hazlarda Fahrüddîn-i Râzî'nin, meşhur sôfiyyûndan Necmüddîn-i Kübrâ ile mülâkattan sonra tasavvufa intisab ettiği rivâyet olunuyor. Tacüddîn-i Sübkî'nin ifâdesine göre Râzî, Te'vilât-ı Necmiye müellifine irâdet getirdikten sonradır ki, Tefsîr-i Kebîr'i yazmıştır. Eserde, tasavvuf ve sülûke âit birçok işâretlere tesadüf olunması bundan ileri gelmektedir.

Fahrüddîn-i Râzî ve Tefsîr :

Râzî'nin Kur'an üzerine yazdığı Mefâtihi'l-Gayb adlı tefsîr, âlimler arasında Tefsîr-i Kebîr nâmiyle meşhurdur ve matbûdur. İslâm âlimleri Kur'an'ın tefsîri ile meşgul oldukları sırada en ziyade ihtisas kazandıkları ilimlerden yardımı önde tutmuşlar ve birçok şeyleri tefsirlerine yazmışlardır. Meşhur Arap dilinin bilginlerinden olan Zeccâc'ın tefsîrine, bir nahiv kitabı; Abdüsselâm Kazvî'nin, beşyüz cilde varan tefsîrine bir Ansiklopedi demek câizdir. Sa'lebi'ninki ise, tefsîr değil, fıkıh kitabıdır. Nitekim bir mezhepler tarihini andıran Kurtubî'nin tefsîri de salâhiyetli ulemanın tenkidlerine uğramıştır. Fahrüddîn-i Râzî de feylesofların ve kelâmcıların dava ve nazariyelerini tefsîrine doldurduğundan dolayı aynı duruma düşmüştür. Ebû Hayyân, Râzî'yi bu noktadan şiddetle muâhaze etmiştir. (1) Bununla beraber Tefsîr-i Kebîr, Fahrüddîn-i Râzî'nin Kur'an üzerinde derin tetkiklerini, İslâmiyetin ana kaynağı hakkındaki geniş bilgisini bize öğreten muazzam bir eserdir. Kelâm ve felsefe ile Kur'an'ı tahlîl, mühim esaslar üzerinde bizzat vahyin tebliğ ettiği hükümleri bu yönden tetkik, Râzî için bir gaye olmuş idi.

(Devamı var)

(1) Keşfü'z-Zunûn (c. I s. 300 İstanbul tab'ı).

BÜYÜK İSLAM MÜTEFEKKİRİ FAHRÜDDİN-İ RÂZİ

— III —

Tahir Harimi BALCIOĞLU

Fahrüddin-i Râzî ve Hadis :

Sübki, Şâfiilere dair yazdığı meşhur büyük eserinde, Fahrüddin-i Râzî'yi o kadar medh etmekle beraber hocası Şemsüddin-i Zehebî, onu hadîsde zaifler arasında saymış olmasına esefler ediyor; ve, bunun sırf taassubtan başka bir şey olmadığını söylüyor. Çünkü Fahrüddin-i Râzî, muhaddis değildi. Hadîsle ilgili hiçbir rivâyeti yoktur. Bunu bildiği halde böyle bir hüküm vermesi, kendi taassubunu, ilândan başka neye hamlolunur? diyor.

Zehebî, Hadîs ricâli hakkında yazdığı meşhur eserinde, Râzî için "Fahr b. Hatîb, zekâda, eserler tasnifinde, akıl ilimlerinde başta gelir. Fakat bu te'lifler, birtakım karma karışık mes'elelerle dîni desteklemek isterken, insanı şüphelere düşürmektedirler. Hadîsden tamamen uzak ve şaşkıncı dâvalarla dolu olan bu mesâil karşısında, Allah'dan imanımızın korunmasını dileyelim. Hele onun Kitâb-ü Surril-Mektûm adlı bir eseri vardır ki, açıktan açığa sihirdir. Bu işinden dolayı Tanrı onu affetsin (1) diyor. Fahrüddin-i Râzî Hadîsde ihtisas yapmamış olduğundan, Zehebî'nin onu bu cepheden vurmağa uğraşması büyük bir haksızlıktır. Dinde amel-ler ve fiiller ile ilgili bulunan İhyâü'l-Ulûm eserini yazan büyük ilim adamı Gazâlî de hadîsde zayıftı. Bu, bizzat kendisinin i'tirâfiyle sâbittir. İhyâdaki hadîsler üzerinde birçok tetkikler yapılmıştır. Bunlardan bir çoğunun za'fına ve bir kısmının da Mutasavvife sözleri olduğuna hükümlenmiştir. Ahlâkiyât konusunda pek şiddetli davranmıyan haberciler arasında, mevzu Hadîslerin bile nakil ve rivâyetinde beis görmiyenler vardır. Halbuki Hadîsde vaz'ın pek büyük bir suç olduğu, Sahîh-i Müslim'in başında rivâyet edilmekte ve şu Hadîsle sâbit bulunmaktadır :

« من كذب علي... » Bu Hadîs, aralarında Aşere-i Mübeşşere dâhil olduğu halde, 63 Sahâbeden rivâyet edilmiştir. Fahrüddin-i Râzî'nin hadîsde dâir hiçbir kitabı yoktur. O rivâyetle değil kendi dirâyetiyle kıymet kazanmıştır.

Fahrüddin-i Râzî ve münekkidleri :

Fahrüddin-i Râzî'yi tenkid edenler yalnız muâsır olduğu âlimler değildi. Onun ölümünden sonra da, eserlerini tenkid eden kimseler çıkmıştı.

(1) Mizânü'l-İtidal fî Nakdi'r-Ricâl: Zehebî, c. 2, s. 324.

İbn-i Sînâ'nın *El-İşârât*'ı üzerine *Lübbü'l-İşârât* nâmiyle bir eser yazan Fahrüddîn-i Râzî, feylesofu çok yerlerde hırpalamış ve onun Meşşâiyye (= Peripetisme) nazariyeleri üzerindeki iddiâlarını ve kelâm'a aykırı dâvalarını ele almıştı. Çünkü İslâm feylesoflariyle kelâmcılar arasında vahye bağlı kalmak bakımından ihtilâflar vardı. Buradan hal ve uyuşulması mümkün olmıyan mes'eleler üzerinde tartışmalar devam ediyordu. (2) Bunu gören Nasırüddîn Tûsî (1273/672) İbn-i Sînâ'yı müdafaa için *Hallü Müşkilâtîl - İşârât* adıyla bir eser yazdı. Burada Fahrüddîn-i Râzî'ye cevaplar vererek, hücum edenler oldu. Hattâ bir yerde, eseri şerh eden Râzî, müellifi çürütmek hususunda çok mübalâğalı davrandı. İbn-i Sînâ'nın nazariyelerini hiçe düşürmek kasdiyle, itidâlini bile kaybetmişti. Okadar ileri gitti ki, nihâyet tecâvüze başlamıştı. Bunun için bazı âlimler, müşârün-ileyhin bu eserine "Şerh" değil "Cerh" demeyi daha doğru buldular. Bununla beraber, Tûsî yine Râzî'ye karşı hürmette kusur etmedi. Fahrüddîn-i Râzî'nin bu "Şerh" i üzerine Sırâcüddîn-i Ürmevî (1283/682), Kutbüddîn-i Şîrâzî (1315/715), İzzeddîn Saîd, Necmüddîn Nahcuvânî, Şemsüddîn Seyyid Muhammed Semerkandî, Seyfüddîn Âmidî'nin şerhleri vardır. Bu eserlerden yazma olarak İstanbul kütüphanelerinde mevcut olanlarının bazılarını mütalâa ettim.

Meşhur Şeyhül-İslâm İbn-i Teymiye ise meslekten bütün kelâm ve felsefecilerin aleyhtarı olması hasebiyle "*Sarihü'l-Ma'kul*" adlı eserinde İbn-i Sînâ başta olmak üzere Fahrüddîn-i Râzî, Seyfüddîn-i Âmidî'ye karşı şiddetli hücumlarda bulunuyor. Hattâ Fahrüddîn-i Râzî'nin *El-Muhassal* nâmindaki meşhur eseri hakkında şu kit'ayı söylemiştir :

— "Dinin usul ve itikadı hakkında yazılmış ve Muhassal adını almış bir eser vardır ki, onu okuduktan sonra elde edilen faide, dinsizlik öğrenmekten ibarettir. İ'tikadda pek açık bir iftirayı kucaklayan bu kitap, dâlâletin başıdır. İçindekilerin çoğu da şeytanların ilhamlarıdır".

Halbuki İbn-i Teymiye Şam'da bu eseri müteaddid defalar okutmuştur (3) Fahrüddîn-i Râzî'ye ilim bakımından mu'teriz olanlarla onun eserlerini tenkid, kelâm ve felsefedeki yüksek mertebelerini hoş görmeyen meslek taraftarları ile daha birçok mücâdele ve münâzaraları olmuştur. Ebi'l-Fidâ'nın "*Firuz kûh Fitnesi*" başlığı altında naklettiği hâdiseler bunlardan biridir. Fahrüddîn-i Râzî'ye açık bir kinle hücum eden Kerrâmiyye mezhebi mensuplariyle olan münakaşaları bu vak'anın çıkmasına sebep olmuştur.

(2) Şerh-i Mevâkıf, Seyyid Şerif Cürcânî, c. 8, s. 217.

(3) *El-Ukudü'd-Dürriye fî Menâkıb-ı Şeyhü'l-İslâm İbn-i Teymiyye*, muhaddis İbn-i Hâdî, Mısır tab'ı (bu eserden Köprülü Mehmed Paşa Kütüphanesinde yazma bir nüsha vardır.

Fahrüddin-i Râzî ve Fîrûz kûh hâdisesi :

Fahrüddin-i Râzî, Gavrîlerden Giyâsüddin'in Herat'da yaptırdığı medresede dersler vermekle meşguldü. Onun şöhretini duyan ilim tâlipleri, arı oğlu g'bi etraftan Herat'a akmağa başladılar. Gavrî Hânedânî İ'tikâden Kerramiyye mezhebi mensuplarından idiler. Herat'daki mezhepdaşlarıyla birlikte Râzî aleyhinde bir parti teşkil ettiler. Bu işin başına da hükümdar Giyâsüddin'in yeğeni ve aynı zamanda damadı olan Ziyâüddin geçmişti. Hükümetin başkenti olan Fîrûz kûh'da gerek Hanefî ve gerek Şâfiî fakat İ'tikâden Kerâmiyyeliği iltizam eden fukahâdan mürekkep bir hey'etin, hükümdar huzurunda Fahrüddin-i Râzî'yi münâzaraya dâvet için icabeden iradeyi aldılar. Âlimler saraya toplandılar. Kerrâmîlerden Kadî Abdülmecîd ki, İbnü'l-Kudve nâmiyle meşhurdu. Fahrüddin-i Râzî'ye karşı çıkarıldı. Münâzara başladı. Râzî'nin verdiği cevaplar, çabalamağa başlayan İbnü'l-Kudve'yi acze düşürerek, derin bir mahcubiyete gark ediyordu. Hükümdar, meclisi terketti. Bunun üzerine Fahrüddin-i Râzî şiddetle mukabeleye başlayınca Kerrâmî âlimi, yavaş ve sâkin davranmağa mecbur oldu. Münakaşayı bilâhare Hükümdara nakleden damadı Ziyâüddin, Râzî'yi müteceviz bir feylesof, açık bir zındık olarak gösterdi. Ertesi gün şehrin en büyük câmi'inde minbere çıkan İbnü'l-Kudve halkın galeyan ve heyecânını harekete getirecek sözlerle umuma karşı ağlamağa başladı ve: "Biz Aristo'nun, Fârâbî ve İbn-i Sinâ'nın felsefelerini bilmiyoruz. Fakat Allah'ın dinini, Peygamber'in Sünnet'ini vikaye etmek isteyen İslâm ulemâsından ihtiyar bir âlimin uğradığı söğüp saymaları dün duymuş olsaydınız" diyerek halini zımnen ifâde ve umumî hissiyâta mürâcaat etti. Fahrüddin-i Râzî aleyhtarları, böyle bir vak'ayı büyütmeği, maksatlarına uygun gördüler. Şehirde fitne kaynamağa başladı. Hükümdar, efkârın yatışması için bir müddet Râzî'nin şehri terketmesini emretti. Fahrüddin-i Râzî, Gavrî hükümdarının sarayına birçok iktidarlı âlimleri toplamağa muvaffak olmuştu. Bu sûretle Giyâsüddin'in ilim ve iktidar sâhiplerine sevgisini yükseltmeğe çalışıyordu. Onun delâletiyle Fahr-i Mübârekşâh Vecîbedd'in Muhammed gibi felsefe ve kelâmında büyük salâhiyet sahibi olan âlimler, Gavrî saraylarında hürmet ve iltifat görüyorlardı. Fahrüddin-i Râzî o sıralarda hemen her yerde teşkilâtlanmış olan meşhur İsmâiliyye (= batniyye) ilerin umum İslâm akideleri üzerindeki yıkıcı çalışmalarını, dilin'n en üstün belâgatiyle kürsüde zemmediyordu. (Habîbü's - Siyer) müellifi (Hivantmir) bu hâdiseyi anlatırken Râzî'nin uğradığı sû-i kasdi de izah ediyor.

(Devamı var)

مُسْتَكِمٌ

صِرَاطِ الْقِيمَةِ

۱۳۲۶

دین ، فلسفہ ، علوم ، حقوق ، ادبیاتدن و سیاسیاتدن وبالخاصہ کرک سیاسی و کرک اجتهامی مدن احوال
و شئون اسلامیہ دن بحث ایدر وهفته ده بردغه نشر اولنور

نسخه سی
۵۰ پاره

مؤسسری :
ابوالعلاؤن العابدین — ح . اشرف ادب

مستدرجات

مستدرجات

مناسرتی اسماعیل حق — اعیان دن

شیخ محمد عبده ، محمد تا کف

برکت زاده اسماعیل حق حکمة میزاعضاستدن

قرانی حلیم ثابت

فرید — خارجه ترجمه شعبه سی مجزی

اوده مشلی م . رفیق — سلاتیک

اسبارطعلی حق

محمد طاهر — ادرمید

علی رضا

ترویسی لی احمد تاج الدین

تاریخ اسلامیت [نامه نشر اولونان رساله مفتریا نیک جرح و استنادینه دائر]

عصر سورة جلیله سی تفسیری

مناقب سیه

اجتهاد دائر [اجتهاد و حنبلیلر]

نظم اشعار

مهمود تاریخ اسلامیه دائر [علما و مورخین اسلامیه به خطاب]

توفیق فرانس : لسان عثمانی تدریسی حقنده

ساختات : خطبه ل و خطیب ل

فلسفه حیاتیه : [تمسک بنفسه فرشیه سی]

بیک بر حدیث : شرافت جامع و شارحک مخدوملریه آجیق مکتوب

عالم اسلام : احوال عمومیة اسلامیه و استقبال اسلام

بخاراده سنبل و شیعیلر

وهفته علاوه یوقدر

Ek 191: Tahir Hariminin Yazısının Bulunduğu Sırat-ı Müstakim Dergisinin Kapağı

دور دخی درجه فاعل تصریفه یارایان ادات ... بونلر اسمک استعمانه یارایان اداتله تقابل ایدیور کی . . . سانکه فعل صیغهری بونوع اداتله استعمال بولنه کیریور. شوفرقله که بونلرده اسملری ایشله تن اداتلردن فضله حکم و اسناد قوتی ده وار . بونلرک فعل جوهریدن روح آلماسندن ایلری کلپور .

فعل بختمه آتاشی یوقاری دورت بش شکل ایچنده بولدیغیز (ضمیر فعلی) لر ایشته بونوع اداتلردن عبارتدر . واقعا ضمیرلره (ادات) دنجک عادت دکلسده، بونلرک قریبی شکنده قالان بونوعنه او نظرله باقی یا کایش برشی دکلدر .

اوجندن طوتوب چکدکجه جوراب کی سوکون ادات بختی ده بوراده کسوب آرتیق مقصدی اجماله باشلاپورز .

بقیه سی کلجک هفته

مباحثات

طشره لرده خطبه و خطیلر

بروقدنبری محترم صراط مستقیم غننه سنک ستونلری روقنقدار ایدن خطبلر مسئله سی اکثر برلرده اصلاحنه برسیب حسنه اولدیغی مونتوقا خیر آلیورز . فقط بو اصلاح، مسائل شرعییه وقوفی اولان بعض خطیباندیلر طرفندن اجرا اولدیغی سوله نیور . طشره لرده ایسه خطیلر و کرک خطبلر اوقدر چیغردن چقمش که بو میجل وظیفه برطاق نا اهلر یدلریته کچمش ، اوله غلط عبارته لر ، دورلو دورلو تفتی و صدالر ایله قرائت اولسان خطبلری استماع ایندکجه انسان دوجار تأسف اولور! بووظیفه مقدسه نیک ایشانه مأمورایدیلان کیمسه لرده بر قابلیت وجدانیه اولسه ده سامینک تفریحی جلب اتمه لر... بو جهت ایسه کلباً مفقود . اولجه بووظیفه میجله یی ایفا ایدنلر سنه لرحه تحصیل کورمش ، کندیبی صنف بلاغتمه بر ملکه کسب ایش ، سوله ییکی سوزده بر تأثیر حصوله کتیره جک طلاقه مالک کیمسه لر ایفا ایدرلر مش . عجباً اخلاقی بو مسلک علوی بی اخیراً بر طاق احداث اولسان بدعتلردن محافظه ایدمیلدیلمی ؟ هیات ! بووظیفه مقدسه اوله کیمسه لر ائده قادی که اولکی روحانینه ، اوحوالات و شمانته برنبره بر کسوف غارش اولدی . اونک تزین و تنور ایدوبده بتون اخلاق سیئه لری حال صلاحه ارجاع ایدن اوخطبلر شمدی اوله براده کادیکه هان لفظ دعادن عبارت قادی . حالات سالفه سندن هیچ بر اثر حس ایدلیور ، شیاء حقیقت بدعتلر ایچنده بوغولوب کیدیور . بو بدعتلر شمس حقیقتدن فوضات السیه نیک قلوب مؤمنینه لمانته مانع اولیورلر . او مبارک وظیفه سوء استعمال اولیور . خطیلک سوزی جماعت اوزرنده اجرای تأثیر ایتبور . حالات اصلیه سندن هیچ برشی حس ایدلیور . بو قدر تأتییه سبب ندر ؟ خطیلریم ، خطبلریم ؟ قباحت هانکی جهنده اولدیغی انسان ادراکدن عاجز قالبور . زمان سعادتمده خطبلر او هفته

ایچنده جریان ایدن شتون و احوالک بر معکس حقیقسندن عبارت ایدی . بو حال بروفته قدر محافظه ایدیه بیلدی . اهل اسلامک ترقیات فکریه و ماده سستی تأمین ایچون خطیلری اولابرق ذواتدن تعیین ایتیلر . وظیفه خطاطی ایفا ایدن ذاتک ترقیات فکریه سی جماعت اوزرنده فوق العاده آثارنی کوستریز . ملکیتک امنیت استقبالی ده بوکا مربوطدر . جماعتی نه کی شیردن تحذیر ، نه کی شیرله تشویق ایتک لازم کلجکئی تقدیر ایتک قولای بر مسئله دکلدر .

خطیب اولان ذات ملکیتک روحنه و احوال غاله واقف اولمیلدر . سیاست علندن ، احتیاجات اجماعیه مزیدن بی خیر بولسان بر آدم امتی نه صورتله مستفید و صلاحه دعوت ایدمیلر ؟ اقیاه اسلامه اک مؤثر بر صورتله خدمت اجمعی لازم کلن بومسلکک تسبیح عاجل و لازمدر . اصل شایان تأسف اولان جهتی حقیقت احوالک یقین وقته قدر مجھول قالما سدر . زمانیز خطیلرینک ایچنده اوصاف مذکور ایله متصف اولانلر یک نادر . بریسنه او وظیفه نیک اهل اولدیغی سوله مش اولسه « برات عالی شامی تحقیر ایدیورسک ! » دیه فریاده باشلاپور . خاطر ، القاس بله سی بو جهتی ده بوزدی . اکثر خطیلرک ناطقه لری یک محدود . حالبوکه افهام مرادمن عاجز اولان برکیمسه وظیفه خطاطی نصل ایضا ایدمیلر ؟ چونکه سوز قدر مؤثر ، سوز قدر حسابت قییه یی مصور بر ترجمان بو قدر . مادامک خطبه و عطف وتصیحتدر . اوله ایسه زمانه تابعدر . احوال عمومییه مخصوص و منظم خطبلر ایراد اولمیلی . بده سوز واسطه سیله اوله بیلر . سوزی ده جماعتک عرفانه کوره سوله ملی . سوء تأثیر وقوعه کتیره جک نصاب ملکیتک خرابیته و امت اسلامک اخلاقرینک بوزولمنه سبب اولیور .

ادرمبیل بلجی زاده
حافظ محمد طاهر

فلسفه حیاتیه دن :

۸

تسل بنفسه فرضیه سی

تسل بنفسه دنیلان معروف نظریه فرضیه مادبونک بر متممندن بشقه برشی دکلدر . بو فرضیه الیبوک برمشکل ، بر معما اولان موجودات ذوی الحیاتک منشی مسئله سی حل ایتک مقصدیله بر لزوم قطعی اوزرینه تولد ایتیش بر متمم لازمدر . بوراده تسل بنفسه نظریه سنک اساسی و مباحثات تنقیدیه دن حصوله کلن نتایجی بر قاج سوز ایله تشریح ایده جکیز . بونظریه یه کوره موجودات ذوی الحیات بذاته ماده غیر عضویه دن اشتقاق ایشدر . یعنی غیرعضویاتک ماده سنک مالک اولدیغی قوتدن بشقه هیچ برشیک مداخله سی اولمقسزین (حیات) ظهور ایشدر . فقط ماده حسابدارک صنی اوله رق ترکیب ایدیه مامسی و (پاستور) ک هیچ برذی حیاتک ، حتی انسانی ذوات خرده بینیه نیک

جريدۃ السوفیہ

شعبك منشور رنفر اول نور

نصوفى . دى . اخلاقى . ادبى . سياسى جريدۃ اسلاميه دور .

عدد - ۱۴۱ نسخہسى ۶۰ سنہ - ۵

۱۰ شعبان سنہ ۳۳۶ چهارشنبه ۲۲ مابيس سنہ ۳۳۴

مندرجات

اخلاقى و فضائل اسلاميه به دائر : حديث شريف	على طبار
فلسفیات : غائبان	شبيخ طاهر الحريمى
عصر سعادتہ عسکرک	طاهر المولوى
سورة جمعہ نك تفسيرى	على شفيق
ادبيات	شبيخ سرى
مستزاد	قالقاندلى سبرى
غزل	على وحى
سر نوشت رضا	عبدالرحمن مؤمن
اجتماعيات	احمد حلى
حضرت امام غزالى ترجمہسى	

شئون - حقوق عائہ قرآننامہسى ، نظامرات و طنزورانه

Ek 193: Tahir Harimi'nin Yazısının Bulunduğu Cerîde-i Sûfiyye Dergisinin Kapağı

غايه حيات

ذيه حيات — وجدان متفكر — افرار حق — نبيات رجميه — اعتقادات
اوليائنه — شرايع — قرآن — دين احمدى — حقيقت قرآنيه —
شرائط تكملة روجيه

حيات بر جدال بهيمى ايله دوام ايدر ايسه غايه معالى ظهور
موجوداتك حكمتى نسيان ايديش اولور . انسان فهم و ادراك كې
قوة مېزبهيه صاحب اولديغندن صنوف اشيايى تفريق و منظومه حادثاتى
محاسنات عقليه ايله ميزان تحقيق و تدقيقه وضع ايله وارلغنىك معناسى
اكلامق بىلكنه مقابل بر جوق سؤاللىر ايراد ايتكى اضطرارنده در .
وجدان متفكر . دوشنيورم ، عالم اكونك محيط اولدينى لايحصى

Ek 194: Tahir Harimi'nin Cerîde-i Sûfiyye Dergisindeki 'Gaye-i Hayat' Yazısı,
5. Cilt 141. Sayı / 22 Mayıs 1918

بوحقیقتك پریشان نخلی كوریورز . متعدد مبودل افعال
وقوای طبعیه قارشو اله اقامه ایدیلورزی . مصرک واسع
چوللر نده قبوللری سورن چوبانلر قوئز و حیه نك سخربات و اهمه نك
تأثیرله دودقلری هرشیدن خوف و هراس نتیجه سی کوزلری سبازه
برق کجه نلرک باشلری نده بارلایان یله زلزله ده کورک اولنردن اکلادمقلری
حاله امدادلر معنوی استعمار اوتمشلدرد . اشته حسیات اولیه
انسانیه نك مشهودات ماده دن اقتباس اید کلری مشورات اساطیر
و خرافه لره حقایق اصلیه نك ، اساسات معنویه نك شمیمه لری ،
داغین بر حله محسوس اولیور . روحانی و معنوی عالم وجودنی
احساس ایدن بو ابتدائی و مفشوش فکرلر الهی شکللره او تان
واسنام ایله مثل ایدیلر مشدر .

وحدت ازلیه حقنده ادیان سبوه نك تلقین ایدیلکی احکام اعتقادیه
ودساترک آز سکره تغییر و تحریف ایدیلور حقیقتک ربه حصول
نخل قائم اولیوردی . استعداد انسانیه بخشایش فطریه نك خواصه
انکشاف ، زمین وزمانک وجوده کتیردیکی تکامل وقانون اصطفای
تبعیه سی انسانلری وحدت الهیه نی تا کید اقواعد اجنابع و اخلاقیه نی
دها قوی رشته معنویه ایله بعلامق ایچون طرف لازدان کتب
سبازه بیغمبران بعث و ارسال ایدیلوردی . حکمت ازلیه سبانه ،
و فطرت مکنونه انسانیه اقتضای السافلر مرور اعصار و تقلبات
دهره قوای طبیعه تدبیر حاکم ، قوه تکمله انسانیه انکشاف
ایندیکه استعداد تزیاد وقواعد اجنابع و اداره حیات محیط
مؤثرانه تبعاً دها مضبوط و یکی اسلره ایتنا ایله شکل جبات و تلقی
افکار دکشیلور انسانلر حقایق اشیا نی ، مکنونات ، محذورات ،
تمسکات ، واجبات کی افعاک تعیین و تدبیرنده برقوه اغانیه ،
عرف احتیاج و افتقار طرف الهیدن معلوم ذوات کامله ، و عقول
متمسکه کتب ازال ایله طریق حق و صواب اراده ، میزان حال
و افعالی تبین انسانلر ایچون احکام اعتقادیه و مصالح دنیویه قواعد
اجنابع و اخلاقیه واجبات امور ، غایه کلی حقایق لذیه نی مبدأ

مفردات اشیا ، بیکارله شئونات و بولری اداره ایدن قوانین لایتنر ،
علوم ، و نه نك دائرة حل و کشفنه کیرمیان لایتنای سراز و خفیات ،
کوکار ، یله زلز ، شمس ، قمر ، سوف موالید ، سلسله موجودات
زشته انظامله مقصوداً جریان ایدیلور . مصنوعات لایتنای و بولرک
کیفیت و کبیدن محوت معارف بشریه اک صوگ بو قدر عوالم کلیه نی
عدسه عقلیه ایله کورن وحس ایدن انسان وجدان متفکر .

بشریت بر عالم هیج دن کلور . بر مدت مرآت حادثاتی جنم
حیاله رؤیت ایدیلور . بود ، ناپود ، نیک ، بد ، وجود ، عدم ،
بقا ، فنا ، مبدأ ، معد ، نهایت منظومه تضاد شئونات کونیه ، فقط
زویه کیدیلور . بو دارلنک مابعدی اوله رق بر دیگر عالمی نقل
اولیور . نایم ، زردیم ، زردن کلدم ، نایچون کلدم ، زره کیده حکم ،
ایسته وجدان متفکرک ایدی اندیشه لری مسور عالمک بر حقیقی
موجوداتک بر ماهی برقوه فاعله اراده سی ، علل و معلولاتک بر نقطه
توقف و اسبابک انهایس بو قیدر ؟ وجدان علوم حقیقیه منبع لردن
لاقیه اشیاغ ایدیله من ایه برکان تعذیبات ایله قاورولور ، بو حقایقک
معنایی وجدانلریه برلشد بر میمان آدملرک تبیان مویبانلری جهنمک
آتش رب کاترله فرازیر ، اوراسی بر مبدوره دکل بر ظلمت
دیجوره دور .

السافلر عالم مادیاتک فصل کاشانه فریح بان واستراحتلرند معمور
اوله رق بشامق ایستلر ایه وجدان آدمیته معمور بر قصر آباد
معنوی نك افزانده بشامق ایستلر (تبعات رجعه) بونی بر حقیقت
تاریخیه اوله رق زره خیر و بریور بشریت (عالم فکرمه) هنوز (کمال
ابتدائی) ده ایکل حقایق کلیه نك مصدرفی افزانده کی کما مشدر .
حقیقتک محرف و مفشوش داللری تاریخک درینکلریه طوعری
انغاز نظر ایدیکه کوریورز .

تاریخ ادیانک ، معتقدات انسانیه اوزرنده ایدیلکی (تبعات رجعه)
وجدانیه عائد انسانلرک اولیات اعتقادیه سی نکل اولدنی قدر ایضاح
و تفصیل ایدیلور ایهده بوسرودات رده خلابا و مهمیندن قور تولمش
صایله میور مظل ، تاریخی دوره لره عائد بو تدقیقات او قدر امتداد

تبیجی انسانی و حدت الهیهی تا کید ابعاد اجنابیه و اخلاقیه
دها قوی رشته معنویه ایله بلامق ایچون طرف لایزالدن کتب
سایره و بیغمبران بت و ارسال ایدیلوردی . حکمت ازلن سببجانبیه ،
و فطرت مکنونه انسابه افاضی انسانلر مرور اعصار و تقلبات
دهمه قوای طبیعتیه تدبیرجاساکم ، قوه تکمله انسابیه انکشاف
ایندیکه استعداد زیاد و قواعد اجنابیه و اداره حیات عبطان
مؤثرانه تبعاً ده مضبوط و یکی اساسله ایذا ایله شکل حیات و تلقی
افکار دکشیور انسانلر حقایق اشیا ، مکنونات ، محذورات ،
منسکات ، واجبات کی افعاک تعیین و تدبیرنده بقوه اغانیه
عرفی احتیاج و افتقار طرف الهین معلوم ذوات کامله و عقول
منسازیه کتب ازال ایله طریق حق و مساوی ازانم ، میزان حال
و افعالی نین انسانلر ایچون احکام اعتقادی و مصالح دنیویه قواعد
اجنابیه و اخلاقیه و احیات امور ، غایه کالی حقایق لدنییه مبدأ
معاد کی برچوق احکام زلیه نفهم و تبلیغ رساله مأمور بیامیران ،
هرسنوف و اقوامه شرایع مختلفه ایله بت سوردلشورد (لکل جعلنا
منکم شرعاً و منهاجاً) و حدت الهیهی تبلیغ و تصدیق خصوصنده
ادیان سبویه برفق یوقدر اساسان اعتقادی ، مساوی هر دین
و کتبه نابت احکام سازه فرعبده استعداد و تکملات عصره توفیقاً
تحول و تبدل اتمکدور .

جناب فخر کاشانه ازال بیوربلان قرآن عظیم الشان ایسه
فی مابعد بشون جمعیت بشریهجه معمول به بر قانون لایتنیر شکنده
اکل اولهرق شرف نازل اولمشدر حقایق قرآنییه معانی کلام الهی

آتش رب کائناتله قرار بر اوراسی بر معبد توره دکل بر ظلمت
دیجوره دوز .

انسانلر عالم مادیاتک لصل کاشانه فریح بل و استراحتلرنده معمور
اولهرق بشامق استرر ایسه وجدان آدمینده معمور بر قصر آباد
معنویتک افرانده بشامق استر (تبعات رجبه) بونی بر حقیقت
تاریخیه اولهرق بزه خبر و ریور بشریت (عالم فکرنده) هنوز (کال
ابتدائی) ده ایکن حقایق کلیه تک مصدیری افرانده حییکامشدر .
حقیقتک معرف و مفشوش داللری تاریخک درینلکلیته طوغری
انغاز نظر ایندیکه کور بیور بزی .

تاریخ ایدیلر ، معتقدات انسابیه اوزرنده بادییه (تبعات رجبه)
وجدانیله عائد انسانلرک اولیات اعتقادیه سنی نمکل اولدینی قدر ابصاح
و تفصیل ایدیلور ایسه بوسرودات رده خطابا و مهبتیدن فور تولمش
سایله بیور مظلم ، تاریخی دورله عائد بو تدقیقات او قدر امتداد
ایدیلور که نسبت غیب اولوب کیدیلور . بزه ظهور آدمیت دین
حق و وحدت الهیهی تصدیقادر .

حالوکه انسانلر تلقینات پیامبران و تبلیغات کتب سبویه دن
زیاده میلان حس و طبیعه مغلوباً مخلوق اولدیلرندن اقرار حقد
او درجه از سبب انکار نکولده ایسه او ربه عجزول اولمشورد []
بونکله برابر مصر کافهلرینک کدان اراهلرینک آتوری فیلسوفلرینک
بشون تدبیرسائلرنده معنای کائنات حل و معنای عوالمی اعلام ضمیمه
[] حضرت موسی تک طوره نفرندن فرق کون صکره عودنده قومتک
بروزالینی کندولرینه معبود انغاز ایندیکلری قرآن حکیمه الفرقان خبر و بیور .

Ek 196: Tahir Harimi'nin Cerîde-i Sûfiyye Dergisindeki 'Gaye-i Hayat' Yazısı, 5. Cilt 141. Sayı / 22 Mayıs 1918

بر هیو لایتیندن عبارت اولان عالم مادیاتک حادثات بشریه بی اداره
ایتمک، ایچون قوانین موضوعه سنک تلقین ابتدیی دساتیر اخلاقیه ،
شرائط حیاتیه بی منتظم بر محور اطرافنده دور ایتدیرمک غایه سنه
مستند احکامی نه رعایت ایتمکدن عبارتدر . حالبوکه وجدانیات مادی
موضوعلره اشباع ایدبله مز حیاتک بر معناسی غائبانه عائد بر وظیفه سی
واردر بووظائفده صو: مادیه ایله نه قدر ترسیم وتنظیم ایدبلور ایسه
ایدلسون تکملات روحیه سه حه لایتناهیله طوغری طیران وحقایق
کلیه نک اصلرنندن تشمم ایله بر جوق تجلیاته مظهریتله نمودن ایدر .
الهامات وجدانیه بو فیوضاته معکس اوله بیلمسی ایچون عشق ،
و محبت . ذوق کبی منظومه لدنیه ایله محمول اولسی لازمدرله حکمت
نظریه ونهده تعبد صوریه ایله غائبانه وسائل وصول ممکن اوله بیلسون
اخلاصیات واذواق شهودیه ایله ماوراسی سرائر مشهور اولور بو نلرده
دینده قوی بر اخلاص وعشق موجودیتنی استلزام ایتدیبر .

بوستانجی : شیخ طاهر الحریمی

Ek 197: Tahir Harimi'nin Cerîde-i Sûfiyye Dergisindeki 'Gaye-i Hayat' Yazısı,
5. Cilt 141. Sayı / 22 Mayıs 1918

Neşriyat :

Garp Edebiyatı :

Tarihi medeniyette kütüphaneler.

İstanbulda bir çok kimseler neşriyat fiktanından bahsetmekte iken Anadolunun sanat ve irfan ufkunda kuvvetli bir güneş yükseliyor.

Balkesir vilâyet matbaasında Balcı Zade Tahir Harimî beyin serlavhada ismini zikrettiğim 555 sahifelik eseri bastırılmış. Bu eserin tab'ı için memleketin idare erkânı da ellerinden geleni esirgememişler. Hatta bu çok büyük bir tettebbü mahsulü olan eserin fiyatını da çok ucuz yapmışlar. Bu hareketleri ile muhakkakki hevesli ve ilim aşığı gençlere çok büyük bir iyilikte bulunmuş oluyorlar.

Hayli geniş ve epgin bir mevzu istiap etmekte olan bu kitap hakkında söylenecekler pek çoktur. İnsanlığın başlangıcından bugüne kadar olup bitenlerin en canlı makedisi hiç şüphesiz kütüphanelerdir. Bu eser onların tozlu raflarında dolaşan kudretli bir adese gibidir. Edebiyat, sanat, felsefe, ruhiyat, müspet ilimler, riyaziyat, tarih, coğrafya, her şey, her şey bu kitapta mevcuttur. Muharririn mukaddemesinde söylediği gibi "Bu kitap basit bir mesainin mahsulü değildir."

Kitabı okuyan kafa insanıyetin bu günkü vaziyetini teşkile medar olan bütün fikir ceryanlarını, ilim hareketlerini, felsefe düşüncelerini birer birer görüyor ve onları tahlil, sonra yeniden terkip eden muharrirle birlikte bütün bir kıymet ve varlık dünyasının semasına çıkıyor.

Böyle bir cilt meydana getirebilmek müşkül, güç ve çok mihnetli bir iştir. Bu mevzuda yazılacak böyle bir kitap lâakal yirmi senede vücut bulabilir. Eserin bilhassa Asya âlemine ait mübahisindeki mehzaları adedinin kesreti nisbetinde kuvvetli ve mühimdir. Avrupa'ya ait kısmına gelince, şayanı şükran olmakla beraber, muharrir kitabın bu kısmına şark kütüphanelerine tahsis ettiği taraf kadar ehemmiyet vermemiş. İşte eser için söylenebilecek yegâne kusur budur. Filvaki her şey nisbidir; ve bu, bir telakki tezahüründeki farktan dogar. İhtimalki muharrir medeniyet tarihini yalnız ve sadece (Asya) da gördü. Böyle olsa bile esere (Tarihi medeniyette kütüphaneler) ismi değil Şark yahut da Asya medeniyetinde kütüphaneler namı atfedilmek daha doğru olurdu.

Balcı Zade Tahir Rahimî beyi hararetle tebrik eder, kendisine bu eseri yaratmak kudret ve azmini gösterdiği için (Servetifünun) ve karileri namına teşekkür ederim.

İnsana ilim ve tettebbü zevkini aşılacak olan ve memleketimizde ilk özlü ve müsbet eser addedebileceğimiz (Tarihi medeniyette kütüphaneler) i bütün gençliğe ve bilhassa liselilere tavsiye ederiz.

B. N.

Yenidünya sahralarında bir gece

Chateaubrian'dan nakili: İLHAN MITAT

Bir akşam, Niyagara şelâlesi civarında bir ormanda yulumu kaybetmişim. Çok geçmeden etrafında günün söndüğünü gördüm ve Yenidünya sahralarında bir gecenin cazip manzarasını bütün ıssızlığı içinde tattım.

Güneşin batmasından bir saat sonra, karşıki ufukta ağaçların üstünde ay göründü.

Semalar kraliçesinin Şarktan getirdiği çiçek kokulu bir meltem, ormanlarda sanki ona serin nefesi gibi refakat ediyor. Gecenin eşsiz yıldızı gökte yavaş yavaş yükseliyor: kâh lâcivert yolunda sessiz ilerliyor, kâh kardan taç giymiş dağ tepelerine benziyen, bulut yığınlarında dinleniyor.

Bu bulut tülleri dalgalanarak, beyaz setenden şeffaf bir saha şeklinde yayılıyor, incecik köpükler halinde dağılıyor; göklerde, göze okadar tatlı, parlak kumaş safları teşkil ediyor ki, yumuşaklık ve elastikiyetini insanın hissettiğini zannedeceği geliyordu.

Arzun manzarası da daha az cazip değildi: ay ışıklarile kadifelenen nim mavi gün, ağaç aralarından akıyor ve en karanlık noktalara ziya huzmeleri serpiyordu. Ayaklarının dibinde akan ırmak, bazan koruda kayboluyor, bazan yıldız gece koyununda aksetmiş, ışık tufanına boğulmuş, tekrar görünüyordu. İrmağın öbür sahilindeki yaylada ay ışığı çimenler üstünde hareketsiz uyuyor: meltemlerin canlandırdığı oraya buraya serpili hoş ağaçları, bu cansız ışık denizi üstünde, yüzen gölge adaları yaratıyordu.

Düşen birkaç yaprak sesi, anı bir rüzgârın geçişi, alaca baykuşun iniltisi, uzaktan fasalalarla Niyagara şelâlesinin gecenin sükûnunda sahradan sahraya uzayan ve ıssız ormanlar içinde canveren ağır gürültüleri işitilmeseydi, her yer istirahat ve sükûn içinde uyuyacaktı.

Bu tablonun azameti, müteheyyiş eden hüznü, beşerin lisanile ifade edilemez, Avrupanın en sihirlî geceleri onun hakkında bir fikir veremez.

Ekili tarlalarımızda hayal nafile yere genişlemeğe çabalar, her tarafta insan ikametgâhlarına raslar; lâkin bu vahşi iklimlerde ruh, bir orman ummanına dalmaktan, şelâle girdapları üstünde uçmaktan, göl ve nehir sahillerinde tahayyülâta dalmaktan ve böylece, Hâlikinin karşısında yalnız bulunmaktan derin bir haz duyuyor.

Ek 198: Tahir Harimi'nin 'Tarihi Medeniyette Kütüphaneler' Eserinin 'Servetifünun' Dergisinde Tanıtımının Yapılması

BİR ÂLİM DAHA KAYBETTİK

Değerli mütefekkirlerimizden Tahir Harimi Balcıoğlunu kaybettik. Bundan dolayı teessürümüz büyüktür.

Merhum üstad Tahir Harimi ile ilk konuşmam, onun doğup büyüdüğü Edremitte 1930 Ocak ayında olmuştu. Edremitteki öğretmen arkadaşlar, benden terbiye üzerine dört konferans istemişlerdi. O zaman bu iş için Edremitte gidip üç gün kalmıştım. O sırada kendisiyle tanıştım.

Ondan sonra dostluğumuz derinleşerek, devam etti. Ramazanlarda İzmirde irşada geldiğinde sohbetlerde bulunurduk. (Şa dırvan) camiindeki ramazan vaazları ile İzmir onu tanımış ve sevmişti. Son konuşmam, geçen ramazanı şerifte oldu. Ben,

ertesi gün İzmirden ayrılacaktım. Önümüzdeki yaz, onun da, benim de çok sevdiğimiz Edremit kıyısındaki (Kazdağ) yaylalarında buluşacak idik. Bu niyet ve söz ile vedalaştık.

Yazık ki artık, onunla, dünya gözü ile görüşmek nasip olmayacak. O bizleri, derin teessür içinde bırakarak ebediyete irtihal etti. Nur içinde yatsın.

Tahir Harimi, emsaline pek az rastlanan hocalarımızdandı. Dini, çağdaş ilimlerle bağdaştıran, geniş görüşlü bir âlim idi. Kahirenin (Ezher) üniversitesinde hem arap edebiyatını, hem din ilimlerini çok iyi tahsil etmişti. Farsçası da kuvvetli idi. Mütaleayı pek severdi. Bütün hayatı boyunca diniyat üzerine en nadir kitapları toplama-

maştı. Bu nevi eserler bakımından onun kütüphanesi cidden nadirdir.

Tahir Harimi ile şark ilimleri pek iyi bilen çok değerli bir âlim, halk ruhiyatına iyiden iyiye vakıf derin bir vaiz kaybetmiş bulunuyoruz. Yerine konulamıyacaklardan biri daha gitti. Yüce Tanrıdan aziz ve muhterem dostuma rahmet ve gufran dilerim.

Haber aldığımıza göre, Tahir Harimi, kütüphanesini; Diyanet İşleri Başkanlığının münasip göreceği bir yere verilmesini vasiyet etmiş. Belki Ankara veya İstanbulla götürürler. Gönül ister ki, bir umumî kütüphanede de olsa, bir köşesine yerleştirilince (Tahir Harimi kitaplığı) diye isim verilsin..

M. Rahmi BALABAN

BİZE MEKTUP GÖNDERECEK ZEVATTAN RİCA EDİYORUZ

« Müslüman Sesi » ne mektup, havale ve saire gönderecek olan Sayın okurlarımızın, posta kutusu numarasını yazmadığı unutmamalarını bilhassa rica ederiz.

Zarf üzerine posta kutusu numarası yazılmazsa, mektuplar çok geç elimize geçer.

(Müslüman Sesi) posta kutusu numarası (280) dir.

sana da bu bakımdan ayrıca minnettirim.»

Oğlumun bu sözlerin hayretle dinledim. (Müslüman Sesi) ne yazınız da herkes okusun ve ibret alsın.»

Arkadaşımızın söyledikleri, hepimiz için ibret alınacak mâ-nalar taşımaktadır. Bilhassa Amerikalıların, birbirini desteklemeleri ve hayır işleriyle hararetli surette alâkadar olmaları, cidden ibret alınacak şeylerdir.

Amerikalılar öyledir. Dünya da en maruf zengin ve hayırseverlerden Amerikalı Rokfellere:

— Bu kadar muazzam serveti nasıl kazandınız?» diye sormuşlar. O da şu güzel cevabı vermiş:

— Ben bu serveti kazanırken

güçlük çekmedim. Zira onu Allah gönderiyordu. Ben en ziyade servetimi sarfederken güçlük çekiyorum. Zira sarfettiğim paraları, Allah yolunda harcayıp harcamadığımdan korkuyorum. Onun için mütehasıslardan mürekkep bir heyet teşkil ettim, onlar nereye para verilmek lâzımsa tesbit ediyorlar ve bana bildiriyorlar, ben de sarfederim.»

Hepimizce malumdur ki, Rokfeller müessesesi, hayır ve hasenat işleri için dünyanın en muazzam teşkilâtını kurmuştur; ve bu teşkilât dünyanın her tarafında hayır işlerine milyarlar sarfetmektedir. İbret alalım ve biz de insanlığa yararlı olmağa çalışalım..

H. M. Lütfullah Baydoğan

(Müslüman Sesi)

Kıymetli bir muharririni kaybetti

«Müslüman Sesi» yazı ailesinden Tahir Harimi Balcıoğlu Rahmeti rahmana kavuşmuştur.

Derin bir teessürle sayın okurlarımıza verdiğimiz bu acı haber, memleket için büyük bir kayıp teşkil etmektedir. Zira Tahir Harimi Balcıoğlu, emsali maalesef pek az kalmış olan mümtaz din âlimlerimizdendi.

Merhum, Edremitte uzun seneler bal istihsalıyla meşgul olduğundan, «Balcı» soyadını almış olan eski bir aileye mensup Ethem beyin oğludur.

İlk ve Medrese tahsilinin bir kısmını Edremitte yapan Tahir Harimi, bilâhare İstanbul'a gitmiş ve İlahiyat fakültesine girmiştir. Merhum, İlahiyat fakültesini ikmal ettikten sonra bilgisini genişletmek maksadiyle Mısır'a gitmiş ve Kahirede «Ezher» e girmiştir. Burada uzun müddet okuduktan ve diploma aldıktan sonra vatanına avdet eden merhum, doğruca doğum yeri olan Edremit'e gitmiş ve orada hayatını ilme hasreylemiştir.

Tahir Hariminin yirmi kadar

telefati vardır. Bunlar arasında «Tarih-i Medeniyette kütüphaneler» adlı eseri çok kıymetlidir.

Tahir Harimi, Edremit'in bir kutbu idi. Çok mütevezzül yaşayan merhum, daima kütüphanesinde vakit geçirir, tettebbuatla uğraşır. Onu sevenler kendisini her zaman kütüphanesinde ziyaret ederler ve onun sohbetlerinden müstefit olurlardı.

Tahir Harimi, güzel vaazlarıyla kendisini halka çok sevdirmiş değerli bir âlimdi. Merhum bir kaç yıldan beri Ramazanları İzmir'e gelir, Şadırvan camisinde vaaz verirdi.

Tahir Hariminin ölümü büyük bir teessür uyandırmıştır. Edremit köylüleri, merhumun cenazesinde bulunmak üzere Edremit'e akın etmişlerdir. Edremit halkı da merhumun naşını ebedi istirahatgâhına kadar eller üstünde taşımıştır.

Cenabı Hak kendisini rahmetine kavuşturmuş ve geri kalan ailesi efradına da sıhhat, afiyet ve sabrı cemil ihsan buyursun.

hem Avrupadan çıkarılan Araplar yorgun bir halde Afrika'ya çekildiler.

Tabiatın kanunlarını arama, insan kuvvetini arttırma, hakikatı bulma teşebbüsleri bu yolda iyice ilerledikten sonra nihayet eski Yunan'ın gibi kayaya çarptı. En nihayet malûm olan septik ve anti siyantifik bir duruma düştüler.

— Bu başarısızlığın sebebi ne?..

— İstilâya uğramalarıdır. Sonraları Bizans gibi dini taassuba düşmeleri, iki.

Bütün beşerin müşterek malı olan ilimlere, eskisi gibi değeri verilmedi. Felsefede hür düşünce yasak edildi. Bir taassuptur ve doğmatizmdir aldı yürüdü.

İslâm âleminde kültür, böylece sönerken 13. yüzyıldan itibaren Avrupanın İslâmlarla teması neticesi kültür yıldızı batıda yükselmeye başladı.

14. yüzyılın başlarında Osmanlı devleti kuruldu. İslâm medeniyetinin merkezi Osmanlı ülkesi oldu. İkinci padişah Orhan bey, (İznik) de ilk Osmanlı üniversitesini kurdu. Osmanlılardan önce Konyayı da Selçukiler kültür merkezi yapmışlardı. Osmanlılar yükselme devirlerinde kültüre, Bağdad gibi, çok önem verdiler.

Nihayet Osmanlı medreseleri de taassuba ve doğmatizme düştü.

İslâm dini, dünyayı da ahiret gibi mağmur yapmağı emreder. Bunun temeli ise kültürdür. Bir taraftan dünyanın emrettiği ahlakı yaşarken bir taraftan da asri kültürü tamamen benimsemek gerekir. İlerlemenin iki kanadı bunlardır.

SON

İbni Haldun — ki Lâtinlerin (Thucidyd) i gibidir. — de o devirde yaşamıştır.

13. yüzyıldan sonra, tek tek müstesnalardan sarfınazar, dünyanın o kısmında büyük âlimler görülüyor.

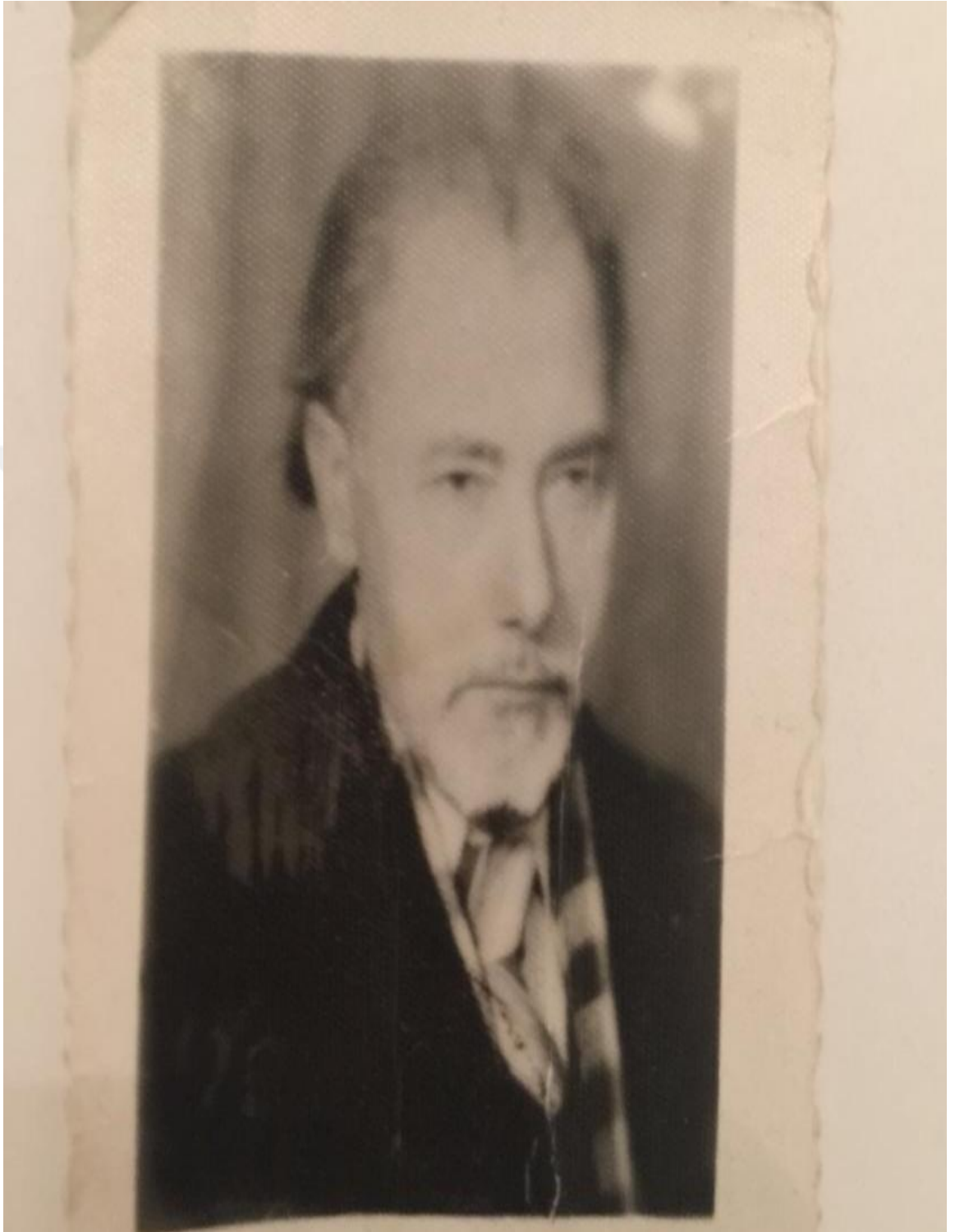
Mısır üniversitesi (Ezher) dini taassuba dalarak Bizans gibi teolojik teferruata dalıyor;

öteki âlimlerden vazgeçiyor ve Mısır, medeniyet tarihinde artık hiç bir rol oynamaz oluyor.

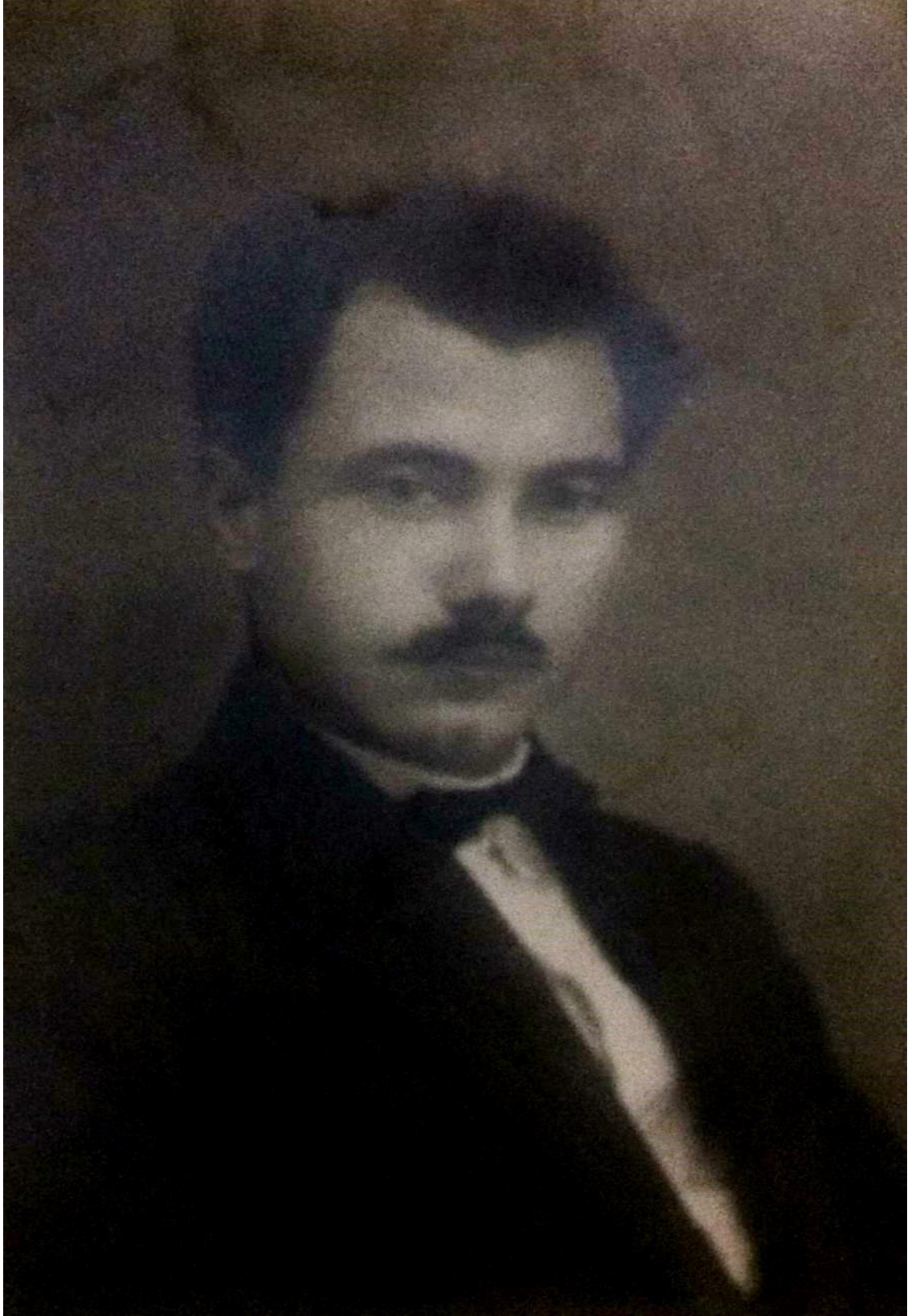
Bağdada gelince, burayı 10 Şubat 1258 de Helâgü zabt ile son halifeyi bir çuvala koydu-rup atlara çığnetiyor.

★

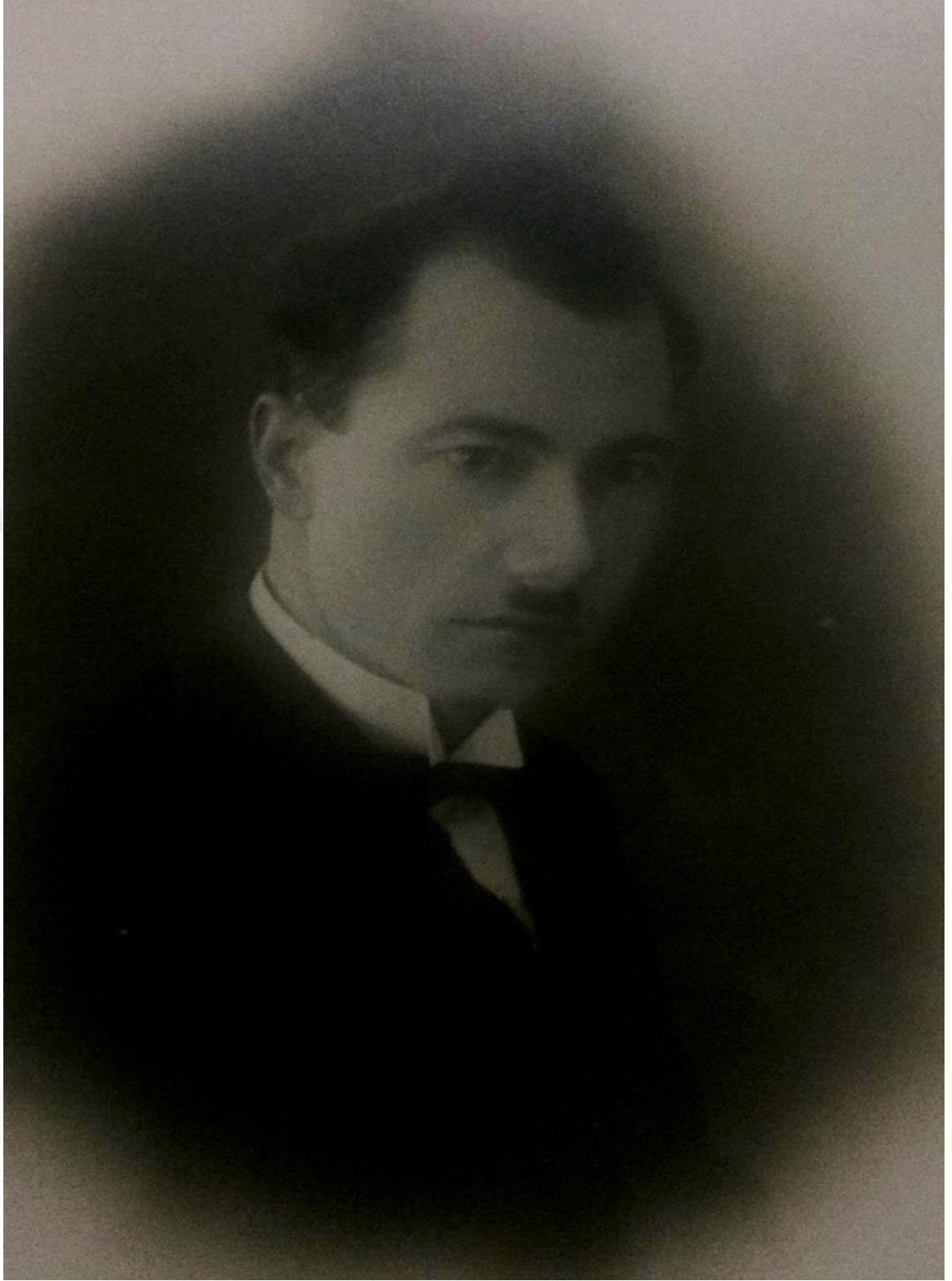
Altı asırlık şerefli bir kültür hayatından sonra hem Asyadan

Ek 201: Tahir Harimi Balcioğlu'nun Fotoğrafı (Hasan Tarık Kocabalciöğlu tarafından gönderilmiştir.)

Ek 202: Tahir Harimi Balcioğlu'nun Fotoğrafı (Hasan Tarık Kocabalciöğlu tarafından gönderilmiştir.)

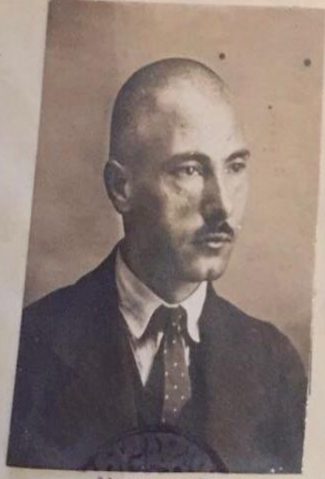

Ek 203: Tahir Harimi Balcioğlu'nun Gençlik Fotoğrafı (Hasan Tarık Kocabalcioğlu tarafından gönderilmiştir.)

Ek 204: Tahir Harimi Balcıoğlu'nun Edremit'teki Mezarı (Bu fotoğraf Emine Mısır tarafından gönderilmiştir. 25.08.21, saat 12:15)

فوطوغراف

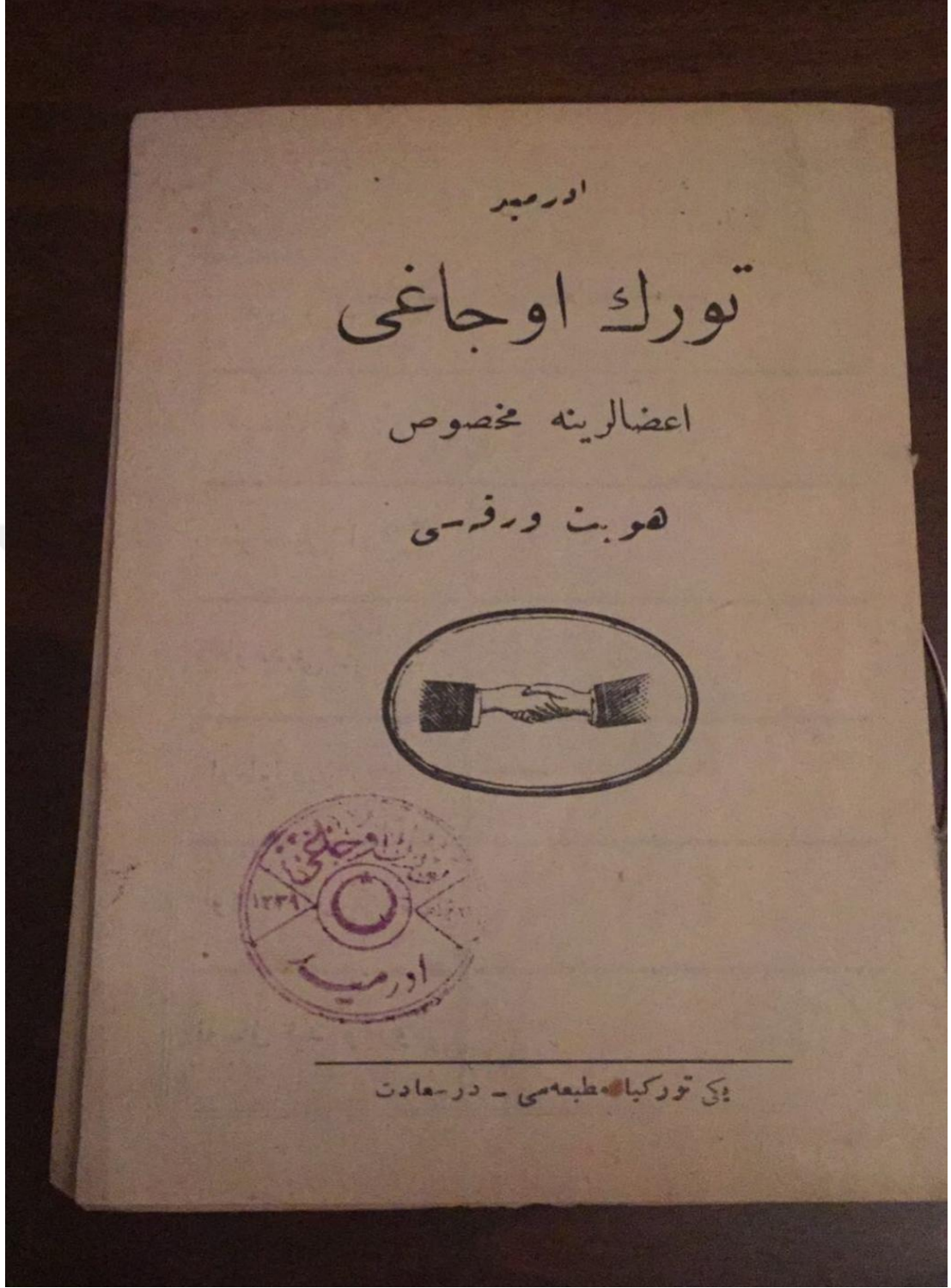

کینه سی بالی زاده

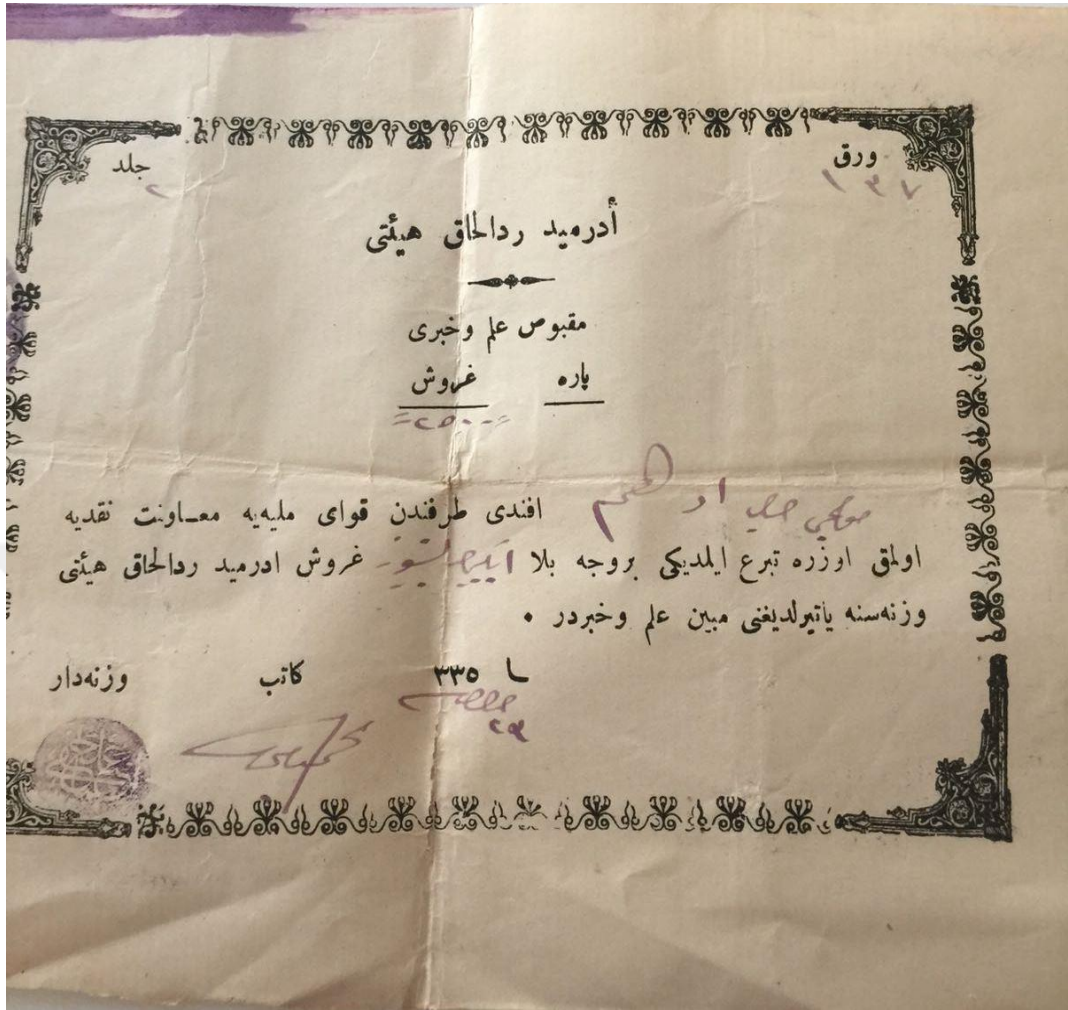
آدی و صانی	محمد تاهریم بلی
باباسنک آدی	محمد ابراهیم اتدی
طوغدینی تاریخ	[۱۹۱۰]
طوغدینی یز	ار سید
اوطوردینی یز	ار سید
اوجاغه کیردیکی تاریخ	۱۹۱۰ سنه ۲۴ مئی
اوجاق قید نوموسو	[۹] طغوزور

[۹] طغوزور

Ek 205: Tahir Harimi Balcioğlu'nun Türk Ocağı Üyelik Belgesi Bilgileri, Üyelik Tarihi 2 Mayıs 1921 (Bu fotoğraf Emine Mısır tarafından gönderilmiştir. 25.08.21, saat 12:15)

Ek 206: Tahir Harimi Balcıoğlu'nun Türk Ocağı Üyelik Belgesi / 'Edremit Türk Ocağı Azalarına Mahsus Hüviyet Varakası, İki Türkiyat Matbaası, Dersadet 1339'(Bu fotoğraf Emine Mısır tarafından gönderilmiştir. 25.08.21, saat 12:15)

Ek 207: Hacı Ethem Efendi Tarafından Edremit Reddi İlhak Heyetine Yaptığı Bağışın Makbuzu (Bu fotoğraf Emine Mısır tarafından gönderilmiştir. 25.08.21, saat 12:15)

T. C.
DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

Teşekkür eder, bir çok mes'ud bayramlara erişmenizi
dilerim.

Diyanet işleri başkanı

M. Ş. Yalıtıkaya

**Ek 208: Diyanet İşleri Başkanı Ord. Prof. Dr. Mehmet Şerafeddin Yalıtıkaya'nın,
Tahir Harimi Balcıoğlu'na Gönderdiği Mektup (Bu fotoğraf Emine Mısır
tarafından gönderilmiştir. 25.08.21, saat 12:15)**

T. C.
TÜMEN KOMUTANLIĞI
KURMAYI

Umurbey
~~XXXXXXXX~~
12 / 8 / 1940

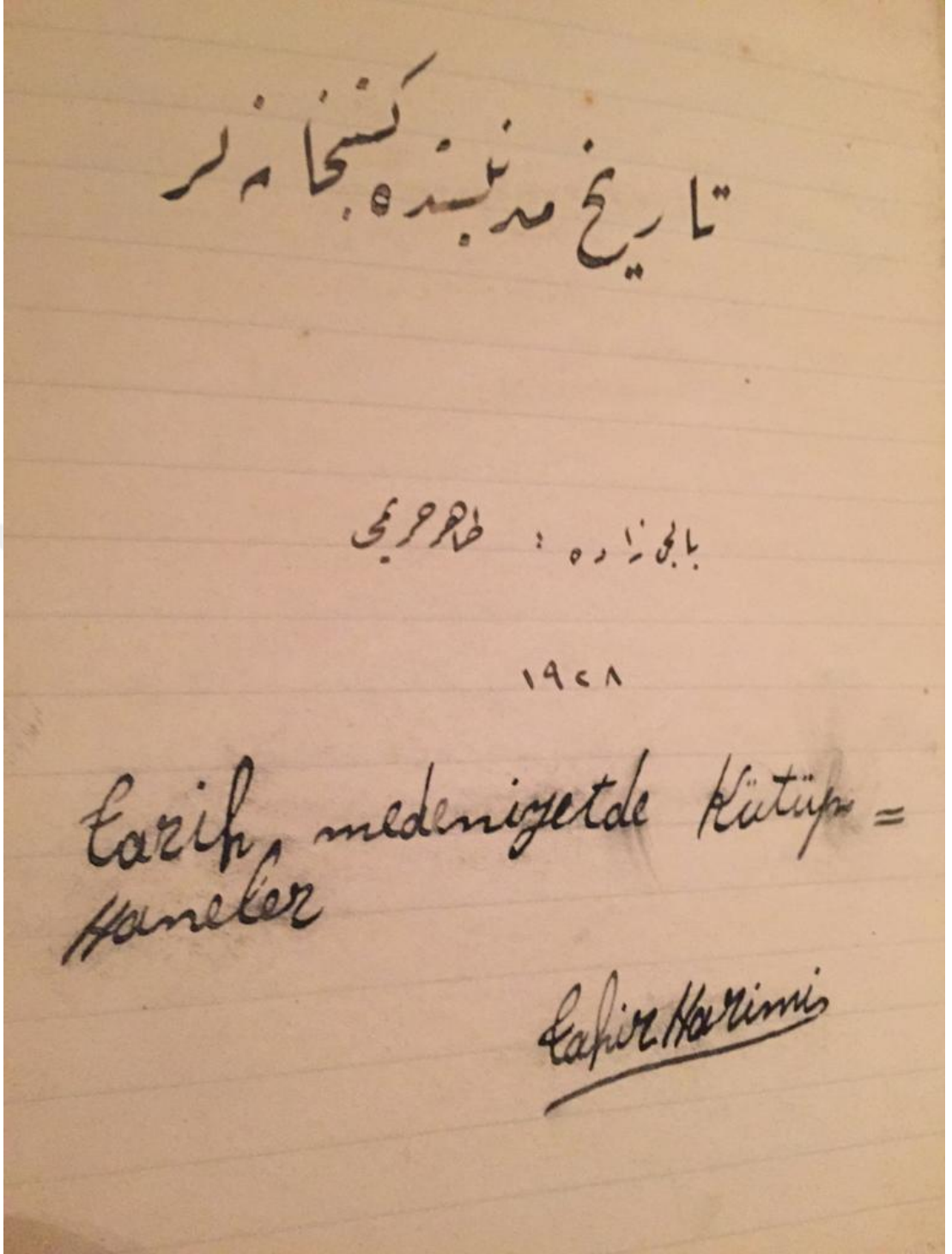
Öz:

(*Abdullah*)

Yd.Piyade Asteğmeni Etem oğlu Mehmet Tahir
(23311) 22/Haziran/940 da Tümen karargâhı tabledot
ve iâşe subaylığına celp edilmiş ve 13/7/940 da
ihtiyatlık yaş haddini aşmakla M.M.V.Zt.İş.D. 16/7/
940 gün ve X.Ş.I.Ks.107083 sayılı emirlerle ter-
his edilerek bu vesika kendisine verildi.

4. Tüm. Kur.Bşk.
Kur.Bnb.
Hayati Ataker

Ek 209: Tahir Harimi'nin Yedek Piyade Asteğmenliğinden, Yaş Haddini Aşma Gerekçesiyle Terhis Edildiğini Bildiren Askeri Vesika (Bu fotoğraf Emine Mısır tarafından gönderilmiştir. 25.08.21, saat 14:49)

Ek 210: Tahir Harimi Balcioğlu'nun El Yazısı (Bu fotoğraf Emine Mısır tarafından gönderilmiştir. 25.08.21, saat 14:49)

Nafakası üzerine borç olanların

Derece karabeti	İsimleri	Doğduğu tarih	Mülâhaza
-----------------	----------	---------------	----------

Eserlerinin

Adı	Mevzuu	Taribi	Mülâhazat
-----	--------	--------	-----------

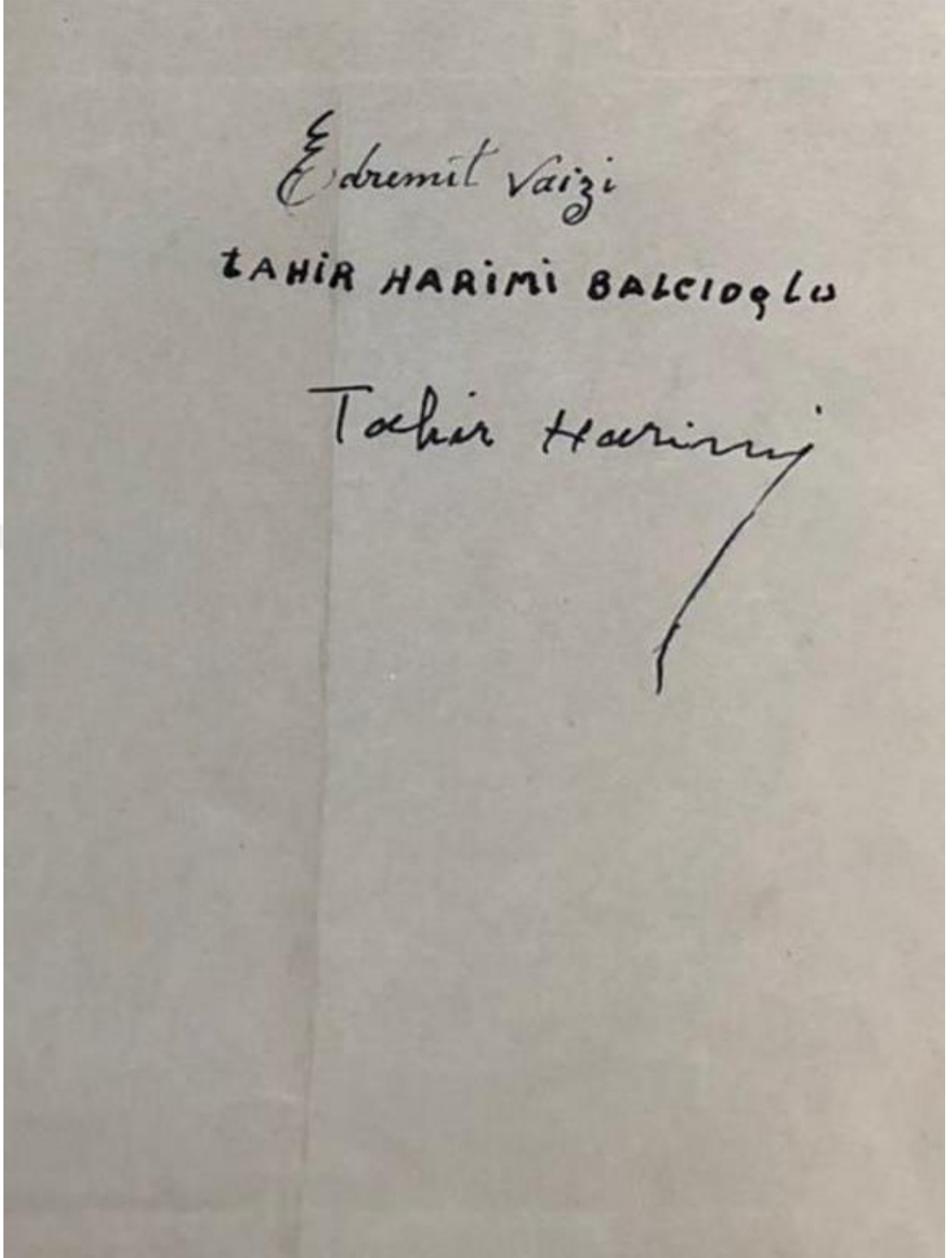
1 Tarihî medeniyette katıphaneler	Tarîhi.	931	
2 Tarihîte Edremit Şehri	"	937	
3 Tarihîte Türkler arasında Şilîk cereyanlar.	"	"	
4 Tarihî hikmette meşehî Sofiyun	"	1326	müşahaları kalmamıştı
5 Tarihî medeniyette Kadınlar	terbiye tarîhi	"	"
6 İlahîyetin mistakbel dîni !	tarîhi İhtimal	1327	"
7 Akrak mebedinde bir gece- ruhiyat.	Şehri-elde	"	"
8 Kerasî Türkleri	Balıkesir Türk Dili gazetesinde tefrika suretile	"	"
9 İncân tarîhi-ahemiyeti	"	"	"
10 Türk tarîhi hakkında me'baslar	"	"	"
11 Derdesti neşir bulunanları	"	"	"
12 Bekkî ilisler tarîhi	Tarîhi	"	"
13 Anadolu Selçukileri ve Batınîler	"	"	"
14 İzzetîrî felsefe	"	"	"
15 Türkiye hars ve ilis tarîhi	"	"	"
16 Şahîdat dilemcisi	"	"	"
17 Üm görmiyen sokak	"	"	"

Hususi, şereflî ve fahri hizmetleri

Memuriyetleri	Başladığı tarih	Ayrıldığı tarih	Mülâhazat
---------------	-----------------	-----------------	-----------

Edremit Halk evi Şehriyat ve yayın şubesi(Kitspeşray) başkanı.	1935		
--	------	--	--

Ek 211: Tahir Harimi'nin 1935 Senesinde Edremit Halkevi Neşriyat ve Yayın Şubesi Başkanlığı Yaptığını Gösteren Belge. (Bu fotoğraf Emine Mısır tarafından gönderilmiştir. 25.08.21, saat 14:49)

Ek 212: Tahir Harimi'nin Edremit Vaizliği Yaptığı Sırada Yazdığı İmzası (Bu fotoğraf Emine Mısır tarafından gönderilmiştir. 25.08.21, saat 14:49)

T.G. Diyanet işleri reisliği pek yüksek makamına

Dilegimdir:

Edremitin Avcılar köyü yukarı mahalle camii imamıyım. Camii harap ve müderisdir. 310 doğumluyum. Mısırda Ezher de tahsil ettim. İhtiyat zabıtiyim. emr buyurulduğu takdirde - sunmağa âmede bulduğum vesekim ve telif ettiğim basılmış ve basılmamış on altı kitabım yüksek makamınızca ehliyet ve iktidarına kâfi ve münezip görüldür ise münhal olan Edremit merkez vaizliğine tayin buyurulmaklığım emrümünasadelelerini en üstün saygılarla dilerim.

19 Mayıs 1938

Edremitte Hekimzade mahallesinde Ethem
ve Avcılar köyü yukarı mahalle imamı
Mehmet Tahir Harîmi Balcıoğlu.

Balcıoğlu

Zat. iş. M. 25.5.38
F. 25.5.38

Numara	Tarih	Laf
7599 148	25.5.1938	

Ek 213: Tahir Harîmî Balcıoğlu'nun Diyanet İşleri Başkanlığı'na Gönderdiği Vaizlik Görev Talebi Belgesi (Bu belge Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphane Koordinatörü Nurettin Midilli'nin kaynakçada yer verdiğimiz Yüksek Lisans tezinde kullanılmıştır, Nurettin Midilli tarafından 28.08.21, saat 17:15'de gönderilmiştir.)

